MEVLÂNÂ

CELÂLEDDÎN

MEKTUPLAR

Türkçeye çeviren

ve

hazırlıyan :

Abdülbâki GÖLPINALI



İNKILÂP ve AKA KİTABEVLERİ
İstanbul, Ankara Caddesi, No. 95

YENİ MATBAA
İstanbul — 1963

SUNUŞ

Mevlânâ Celâleddîn Muhammed'in mektuplarını türkçeye çevirmek, böylece Mevlânâ zincirine bir halka daha eklemek niyetine düşünce aklımıza gelen ilk şey, dostlar tarafından sorulan ilk soru şu oldu :

Gerçekten de bu mektuplar, Mevlânâ Celâleddîn'in midir?

Bu soruyu cevaplandırmak, mektupları türkçeye çevirmiye, ondan sonra da bunları incelemiye, eleştirmiye bağlıydı. Mektupların türkçeye çevrilmesi az bir zamanda bitti. Bu çalışma sırasında mektuplarda dikkatimizi çeken noktaları not ettik. Çeviriden sonra asıl uzun süren çalışma başladı. Bu mektupların içinde üç tanesinin Mevlânâ'ya âid olmadığını gördük. Bunların biri, VIII. mektuptur. Mecdeddin Atabek'e yazılan ve onun mektubuna cevâb olan bu mektubu yazan, muhâtabına, «Selâmınızı, Allah gölgesini dâimî etsin, ömrüne ömürler katsın, Hazret-i Hudâvendgâr'a bildirdim; pek sevindiler, selâmlar, duâlar etmedeler...» diyor; görmeyi, görüşmeyi pek arzuladığını bildiriyor. Aynı mektupta, Mevlânâ'nın bir gazelinden üç beyit, «Netekim demiştir» kaydiyle alınmada. Apaçık anlaşılıyor ki bu mektup, Mevlânâ'nın değildir; her halde onun emriyle, fakat bir başkası tarafından yazılmıştır. Zâti üslûp da Mevlânâ'nın üslûbuna benzemiyor. Yazanın, Sultan Veled olması, akla gelen ilk ihtimâldir. «Selâmınızı babama bildirdim» dememesi, onun yazdığını şüpheye düşüremez. Sultan Veled'in, babasına karşı beslediği derin ve içli saygı, ona, babası hakkında ancak böyle söz söyletir. Aynı zamanda bu mektup, Mevlânâ'ya, daha sağlığında «Hudâvendgâr» dendiğini de bize bildiriyor. Bu mektubu ilerde bir kere daha ele alacağız. İkinci mektup, LIV. mektuptur. Bu da Mecdeddîn'in mektubuna yazılan bir karşılıktır. Mecdeddîn'in mektubunun Mevlânâ'ya sunulduğundan, Mecdeddîn'in esenlikte bulunması, yoksulları görüp gözetmesi yüzünden de, Mevlânâ'nın pek sevindiğinden bahsediliyor. Açıkça anlaşılıyor ki bu mektup da Mevlânâ'nın emriyle yazılmış bir cevaptır ve bizce bu mektubu yazan da her halde Sultan Veled'dir. Bahâeddin adlı birisiyle gönderilen LXVI. mektup da Mevlânâ'nın olamaz. Çünkü Bahâeddin, muhâtabına, «Mevlânâ'nın yakınlarından, hısımlarından» diye takdim edilmekte. Bu Bahâeddin, Sultan Veled de olamaz. Sultan Veled olsaydı, «yakınlarından» denmezdi; bir başka tarzda takdim edilirdi. Sonra Mecdeddîn'in, Sultan Veled'i tanımaması, pek de düşünülemez; bu bakımdan böyle bir kayda hiç de lüzum yoktu. Bu üç mektuptan başka mektupların hiçbirinde, bu çeşit bir kayıt bulunmadığından, onların Mevlânâ tarafından yazıldığına, yazdırıldığına hükmetmek gerekiyor.

Bu mektupların, Mevlânâ'ya aidiyeti hakkındaki düşüncelerimizi şöylece sıralıyabiliriz :

1) Elimizdeki nüshalar arasında, mektup sayısı bakımından ayrılıklar var; fakat mevcut mektupların hiçbirinde bir ayrılık, bir aykırılık yok.

2) Elimizdeki nüshalardan biri, ilerde tavsîfini yapacağımız zaman da arzedeceğimiz gibi XIII - XIV. yüzyıla ait. Kâğıt, o devrin kâğıdı; yazı ve imlâ özel-

likleri o devrin. Bu nüshayla Mevlânâ'nın yaşadığı devir arasında, ya pek az bir zaman vardır; yahut da bu nüsha, Mevlânâ'nın hayatında yazılmıştır. Bâzı mektupların bulunmaması, ikinci ihtimâli kuvvetlendiriyor. Yenikapı Mevlevîhânesine vakfedildiğine göre sanırız ki I. Ebûbekir Çelebi'nin İstanbul'a sürülmesinden (sürülüşü ve vefatı. 1048 h. 1638) sonra dergâhtan çıkarılan ve satılmak üzere İstanbul'a getirilen kitaplardandır. Herhalde bir Mevlevînin eline geçmiş, götürüp Yenikapı Dergâhına vermiştir.

3) Konya Müzesinde 79 No. da kayıtlı bulunan ve tercememize esas olan nüshayı yazan, Seyyid Burhâneddin Muhakkık-ı Tirmizî'nin, Mevlânâ'nın, Çelebi Husâmeddîn'in elyazılarını bulmuş, hattâ Tebrizli Şemseddin hayattayken yazılan «Makaalât» ı görmüş, bu nüshadan bir parçayı yazmış, mecmuayı 752 yılıyla 755 yılı arasında (1351 - 1354) bitirmiştir. Mektuplara numara koyması, istinsah ederken unuttuğu yerleri kenarlara yazması, bâzı yerleri gene kenarlarda düzeltmesi, bu mektupları asıllarından, yahut asıllarından yazılmış nüshalardan yazdığına delâlet eder.

Bütün bunlar, mektupların Mevlânâ'ya âid olduğuna dair karînelerdir, beyyinelerdir. Mektupların Mevlânâ'ya âid olduğunu gösteren en ehemmiyetli delilse, bizzat mektuplardır, mektupların muhtevâlarıdır.

Her şeyden önce şunu söyliyelim :

Mevlânâ'nın bütün eserleri bir tümdür. Hiçbir eserinde, bir başka eserindeki fikrini nakzetmez Mevlânâ. Bu da, eserlerini oluş devresinde değil, olgunluk devresini idrâk ettikten sonra verdiğini gösterir. Dîvânındaki bâzı şiirler, bu kaideye uymıyabilir; fakat bu istisnâ, hükmümüzü bozamaz. Mevlânâ'nın «Fîhi mâ - fîh» deki bir sohbetinin hulâsasını, yahut daha geniş îzâhını «Mesnevî» de, «Mesnevî» deki bir hikâyesinin hulâsasını sohbetlerinden birinde, dîvânındaki beyitleri, rubâîleri, telmihleri, fikirleri «Mesnevî» de ve sohbetlerinde bulabiliriz. Hattâ babasının «Maârif» inde, mürşidi Seyyid Burhâneddîn'in eserlerinde bulunan beyitler, anlatılan hikâyeler, Mevlânâ'da, hem de bol - bol yer alır. Senâî ve Attâr'a pek düşkün olduğunu bildiğimiz Mevlânâ'nın eserlerinde, bu şâirlerin şiirleri ve düşünceleri görülür. Şems'in «Makaalât» ındaki hikâyelere, sevdiği, okuduğu Arap şâirlerinin şiirlerine, eserlerinde sık sık rastlanır. Mektuplar da bu kaidenin içine girmektedir. Bu husûsu, birkaç örnekle aydınlatalım :

III. mektupta, bir avuç buğdayın ambardan, bir demet gülün gül bahçesinden örnek olduğunu, ambarın pazara, gül bahçesinin şehre götürülemiyeceğini, sözgelimi olarak söyler. «Fîhi mâ - fîh» te, 7. Bölümde, herşeyin, gerektiği kadar verildiğini anlatırken getirdiği örnekler, hemen hemen, bu mektuptaki örneklerin aynıdır (Türkçeye tercememiz; Fîhi mâ - fîh; İst. Remzi Kitabevi — 1959, s. 24).

X. mektupta Necmeddîn İbni Hurrem Çavuş'tan bahsedilmektedir. Bu zâtı «Fîhi mâ - fîh» te de buluyoruz ve bir aralık Şeyh Salâhaddîn'in aleyhinde bulunduğunu anlıyoruz (27. Bölüm, s. 81). Aynı mektupta, II. Halîfe Ömer'in zamânında, Medîne'deki yangın anlatılır; Ömer'in, ateşi sadakayla söndürün dediği hikâye edilir. Aynı olay, «Mesnevî» nin I. cildinde hikâye edilmektedir (Kaşf-al Abyât'lı Mesnevî, İran - 1299, s. 96).

XIX. mektupta, namazın sûretinden söz edilmekte, önü, sonu olduğu bildirilmekte. «Fîhi mâ - fîh» te, 3. Bölümde (s. 9 - 10), 8. Bölümde (s. 26 - 28), 44. Bölümde (s. 150), aynı bahis aynı tarzda geçer. Aynı mektupta, Tanrı'nın, erenlerden birine, «Sıfatlarımla çık, görün» dediği anlatılır. Bu bahis, «Fîhi mâ - fîh» te, 17. Bölümde aynen vardır (s. 68). «Mesnevî» de de aynı hitap, Şeyh Serrezî'yedir (c. V, s. 508). Eflâkî, «Manâkıb-al Ârifîn» de, bu sözü, Siryanos'a söyletir (Tahsin Yazıcı basımı, c. I; T.T.K. yayın. Ankara — 1959, s. 257). Gene bu mektupta, bir toplumun, şeyhe uymayıp namaza kalktıkları, yalnız iki kişinin şeyhe uyduğu, bir dervişin de namaza kalkanların arkalarını kıbleye çevirmiş olduklarını, şeyhe uyan o iki kişinin kıbleye yönelmiş bulunduğunu gördüğü kısaca anlatılır. Sultan Veled'in, Sipehsâlâr ve Manâkıb-al Ârifîn'den önce bildirdiği gibi Sultân-al Ulemâ'nın halifesi olan ve onun vefâtından bir yıl sonra, yâni 629 hicrîde (1232) Konya'ya gelen ve dokuz yıl Mevlânâ'ya mürşidlik eden Seyyid Burhâneddîn Muhakkık-ı Tirmizî'nin «Maârif» inde de bu olay, bir münâsebetle anılır (İbtidâ-Nâme'ye bakınız; Celâl Humâyî basımı Veled-nâme - Mesnevî-i Veledî; Tehran — 1315 Şemsî hicrî, 1355 h. s. 193 - 197). Seyyid Burhâneddîn der ki: «Ulu Mevlânâ (Sultânel - Ulemâ) oturmuştu. Hâcegî dedi ki: Namaz vakti geldi. Hepimiz kalktık, namaz kıldık. Namazdan sonra gördük ki, biz namazı bırakmışız; yüzümüzü kıbleden döndürmüşüz.» (Bedî'uzzaman Fürûzan - fer basımı; Tehran — 1339 Şemsî hicrî; Tehran Üniv. Yayın. s. 62). Mevlânâ bunu, «Fîhi mâ-fîh» te, 3. Bölümde anar (s. 10). Sipehsâlâr'da da bu şeyhin, Sultânel - Ulemâ, bu mânevî görüşe mazhar olan zâtın da, müritlerinden Hâcegî olduğu açıklanır (Midhat Bahârî terc. İst. Selânik Mat. 1331, s. 21). Hâcegî'nin adı, «Manâkıb-al Ârifîn» de, iki yerde «Hâcegî-i gehvâreger» diye geçer (I, s. 24, 48).

XXVII. mektupta Îsâ'nın, öfkeyi yenmek hakkındaki sözlerini, Seyyid Burhâneddîn'in «Maârif» inde (s. 3) ve «Fîhi mâ - fîh» in 67. Bölümünde buluruz (s. 202).

XXXIX. mektupta devirden bahsedilir. Aynı bahis, «Fîhi mâ - fîh» te geçer (26. Bölüm, s. 100). «Mesnevî» de de birçok yerde, bilhassa III. ciltte (s. 218. satır. 11 - 13; 295, s. 27 - 29); V. ciltte (s. 449, satır. 14 - 15) anlatılır.

XLVII. mektupta, H. Alî'nin, «Rabbimi, kurduğum şeyleri...» diye anılan sözü, «Mesnevî» nin III. cildinde de anılır (s. 310).

LXV. mektupta, Mecnûn'un Leylâ'yı görmiye gidişi ve arapça beyit, «Fîhi mâ - fîh» in 4. Bölümünde de aynen geçmektedir (s. 14. Açılama'ya da bakınız; s. 244).

LXXI. mektupta adlarını andığı kitapları, «Fîhi mâ - fîh» te, bir sohbetinde de anar (26. Bölüm; s. 96).

XCII. mektupta, kölenin mescide girip çıkmaması, efendisine, bırakmıyorlar beni demesi, «Fîhi mâ - fîh» in 26. Bölümünde (s. 96) ve «Mesnevî» nin III. cildinde hikâye edilir (s. 273).

C. mektupta Hârût'la Mârût anılır. «Mesnevî» de, I. ve III. ciltlerde bu iki meleğin hikâyesi anlatılır (s. 87 - 88, 211 - 212).

★

Bunlardan başka, Eflâkî'de geçen birçok olaylara, bu mektuplarda rastlarız. Meselâ, Sultan Veled'e, zevcesi ve Salâhaddîn'in kızı Fâtıma Hâtûn'un hatırına riâyet etmesi için yazılmış olan VI. mektup, «Menâkıb-al Ârifîn» de, baş tarafından pekaz yeri yazılmamak üzere, aynen vardır (Tahsin Yazıcı basımı; c. II,

Ankara — 1961; s. 732-734). Aradaki kırgınlığın giderilmesi için Sultan Veled'e yazılan LVI. mektup, gene «Manâkıb-al Ârifîn» de kayıtlıdır ve Cemâleddîn-i Kamerî ile gönderildiği açıklanmaktadır (Aynı cilt, s. 734-736).

XXIX. mektuptan, Salâhaddîn'in dâmâdı Nızâmeddîn'in, Tuğrâyî nâipliğine tâyîn edildiği anlaşılıyor. «Manâkıb-al Ârifîn» de, onu, «Kâtipler sultânı, pâdişahlar üstâdı, ikinci İbni Bevvâb, İbni Mukla'nın gözbebeği» diye över ve adını, «Nizâmeddîn-i Hattât» diye anar (II, s. 726).

XLIV. mektup, Alâeddin Çelebi'yle Sultan Veled'e, annelerinin babası Şerefeddîn'e saygı göstermeleri için yazılmıştır.

LXVIII. mektup, Nusretüddîn hânkaahının, Hamîddeddîn adlı birisine verilmesi için yazılmış. «Manâkıb», Şems, daha Konya'dayken bu tekkenin tamamlandığını bildirmededir (Aynı, s. 648-649).

LXXV. mektup, Ziyâeddîn Vezir tekkesiyle başka bir tekkenin, Çelebi Husâmeddîn'e verilmesini reca için yazılmış. «Manâkıb» Ziyâeddîn tekkesi şeyhinin ölümünden sonra Çelebi'nin oraya şeyh olduğunu, ölen şeyhin adının Nefîseddîn-i Sîvâsî bulunduğunu, hattâ post cemiyetinde bâzı kimselerin Çelebi'nin şeyhliğini kabûl etmek istemediklerini bildiriyor (I, s. 558; II, 754-758).

CXXVI. mektup da, Ziyâeddîn Vezir tekkesine şeyh olan Husâmeddîn'in korunmasını, buna engel olmak istiyenlerin menedilmesini istemek sûretiyle «Manâkıb» ı teyîd ediyor.

LXXVI. mektup da, Sadreddîn adlı bir şeyhten münhallolan tekkenin Husâmeddîn'e verilmesini reca için yazılmış.

★

Mektupların muhâtapları olan II. İzzeddîn Keykâvûs, Alemeddin Kayser, Melikis-savâhil Bahâeddîn, Celâleddîn Müstevfî, Ekmeleddîn Tabib, Naîb Emîneddîn Mîkâil, Fahreddîn Ali Sahib-Ata, Bedreddîn Gühertaş, Kadı İzzeddîn, Kadı Ekmeleddîn, Mecdeddîn Atabek, Muîneddîn Süleyman Pervâne, Mühezzebeddîn Emîr, Nûreddîn Çaça, Tâceddîn Mu'tezz... gibi devlet ricâlinden olan, yâhut ilmî pâyesi bulunan kişileri Selçuk tarihlerinde bulduğumuz gibi Sipehsâlâr ve Manâkıb-al Ârifîn'de de, bunların çoğunun, olaylara adları karışmıştır. Hattâ Sultan Veled dîvânında, bunların bâzıları hakkında medhiyeler bile var (Dr. F. Nâfiz Uzluk basımı Dîvân-ı Sultan Veled; İst. 1941, İndeks'e bakınız; s. 95-99). «Fîhi mâ-fîh» te de bunların adları geçer. Birçoğu, Mevlânâ'nın sohbetlerinde bulunmuş, sözlerine, sırasına göre övüşlerine, yâhut yerişlerine muhâtab olmuştur (Fîhi mâ-fîh tercememizin İndeksine, Açılamasına, Sipehsâlâr'a, Manâkıb metninin İndeksine bakınız).

★

Ayrıca mektuplar, Mevlânâ'nın yaşayışıyla, yaşadığı devirle tamâmiyle ilgilidir; bize, bilmediğimiz şeyleri de öğretir. Meselâ, VII. mektup, «Müderrislerin övüncü» diye lâkaplandırdığı oğlu Alâeddîn'in şehre inmesi, ehlinin - ayâlinin ve talebesinin başına gölge salması, herkesin de, aradaki kırgınlığın kalmadığını öğrenmesini sağlaması için yazılmıştır. Böylece hem Alâeddîn'in müderrisliğini, hem Şems aleyhinde bulunduğu hakkındaki rivâyetin doğruluğunu öğreniyoruz.

VIII. mektupta, devletin azizlerinin, ulularının dönüp gelmeleri kutlanmakta, bu yolculuğun, Müslümanların esenliğine sebeb olması istenmektedir. Büyüklerin; yoksulların, geri kalan, yâni canlarını kurtaran Müslümanların esenliğe kavuşmaları, fitnenin giderilmesi için yolculuk zahmetini çektikleri, kaba konaklarda konakladıkları kaydedilmede, yabancıların sohbetlerine, kabalıklarına katlandıkları bildirilmededir. Aynı zamanda, bu yolculuğun, yabancıların gönüllerinde de Müslümanlık sevgisinin belirmesine, gerçek dînin aşkının, heyecânının peydahlanmasına sebeb olmasına duâ edilmektedir. Mevlânâ'nın olmadığı, önceden de bildirilen bu mektupta, mektubun muhâtabı olan Mecdeddîn'in selâmının Mevlânâ'ya söylendiği arzedilmede, onun da selâm ve duâları sunulmadadır. Anlaşılıyor ki, Mecdeddin, Mogol beylerinden birini uğurlıyan, yahut herhangi bir iş için orduya, yâni Mogol hükümdarının yanına, Mogolların saltanat merkezine giden bir topluluğun içindedir. Mektuptaki «yabancılar» da, Mogollardır.

XXIV. mektup, başı havalı birisi için nelere katlandığını bildirmede, ona öğütler vermede, LXVII. mektup, «tövbe edenlerin sevgilisi» hitâbiyle gene Alâeddîn'e hitâb etmede, ona öğütlerde bulunmadadır. XXIII. mektup, Alâeddîn'in ölümünden sonra, mîrâsı için kadıya yazılmıştır (Manâkıb-al-Ârifîn'e de b. c. I, s. 523, II. s. 686, 766).

XXXI. mektup oğlu Emîr Âlim'in devlet hizmetinde bulunduğunu, XCVII. mektup, yoksul bir hâle düştüğünü, âilesinin çoğaldığını, bu yüzden, Emîr Âlim'e yardım edilmesini reca etmededir (Manâkıb, I, s. 199, 254-255, 481-482, 488-489. II, s. 752, 789, 821). CXIV. mektup, Emîr Âlim'in Çelebi Husâmeddîn'le tartıştığını bildirmede, mutlaka gönlünü almasını dilemededir. LIV. mektup, Mevlânâ'nın olmamakla beraber bize, şimdiyedek, ömrü boyunca devlet hizmetinde bulunduğunu sandığımız Emîr Âlim'in, sonunda babasının yolunu tuttuğunu, derviş olup hırkaya büründüğünü öğretmededir.

XV. mektup, bağ duvarını onartmak için varını-yoğunu harcayan Çelebi Husâmeddîn'e yardımda bulunulmasını, LXXXVI. mektup, yardım vaadinde bulunanların sözlerini tutmadıklarından, aldığı bağ yüzünden borçlu kalan Salâhaddîn'in borcunun ödenmesini reca etmektedir.

Mektuplar içinde, Salâhaddîn'in ve Çelebi Husâmeddîn'in dâmadlarına yardım dileğini ihtivâ eden mektuplar da var. LV. mektuptan, Mevlânâ devrinde, ölüler için ağlamayı, ağlatmayı iş ve sanat edinen ağlayıcıların bulunduğunu öğrenmekteyiz. XXXVI. mektup, «kardeşlerimiz» dediği mensuplarından baç ve haraç alınmadığı hâlde, bir zaman sonra, bu teâmüle uyulmayıp, beş-altı kişi hâriç, kendilerinin sıkıştırıldığını bildirmekte, verginin bağışlanmasını istemektedir. LII. mektup, dervişleri kınayan bir toplumdan şikâyet yollu yazılmıştır. Bu mektupta Mevlânâ, çok şiddetli bir dil kullanmakta, hattâ Konya'yı bırakıp gitmeyi bile göze aldığını, bu kararını yerine getirmek istediği zaman da bırakmadıklarını bildirmededir. CXXXII. mektuptan anlıyoruz ki kendisini bir yere tâyîn etmişler; sonra da oraya devâm etmiyor diye kınayanlar olmuş. Mevlânâ, oraya hergün gittiğini, kuşluk-çağından yatsılaradek oturduğunu söylüyor ve kendisinin, öbür şeyhler gibi paraya önem vermediğini, para için iş görmediğini, gene şiddetli bir dille anlatıyor. LXXXVII. mektup, birkaç dervişin vergiden affedildiğine dâir, lüzûmunda gösterilmek üzere, pâdişahtan bir ferman alınmasını recâ için yazılmış. CXXXIX. mektup, «asrın Fâtıması, devrânın Hadîcesi, zamânın Meryemi» diye övülen bir hanıma yazılmış. Sanırız ki bu hanım, LXXXII. mek-

tupta bir zâviyesi olduğu bildirilen hanım olacak. Zâviyeye bâzı kimseler konmuşlar; verdikleri sıkıntının giderilmesini istiyor Mevlânâ. Bir hanımın zâviyedâr olması, bir zâviyede şeyhlik etmesi, gerçekten de pek önemli (Mevlânâ Celâleddîn adlı kitabımızın, üçüncü kısmında, «Mevlânâ ve kadınlık» bahsine; III. basım, İst. İnkılâp Kitabevi — 1959; s. 211 - 213 — Mevlânâ'dan sonra Mevlevîlik adlı kitabımızda, «Mevlevîlikte kadının mevkii» bahsine bakınız; İst. İnkılâp Kitabevi — 1953; s. 278 - 281). LXVI. mektup da, «efendiler efendisi soyundan gelen, pâdişah huylu» bir hanıma yazılmış; CXXVIII. mektup da, gene bir hanıma, geçmiş olsun demek için gönderilmiş.

LXXX. mektuptan anlıyoruz ki Çelebi Husâmeddîn'in adamlarını vâli incitmiş. Çelebi Husâmeddîn, Konya'dan gitmeyi bile kurmuş; hem de birkaç kere. İhtimâl bu iş de, Ziyâeddin Vezir tekkesi dolayısiyledir.

XCV. mektup, tâcirlerden ve kendi mensuplarından Şemseddin adlı birisinden, Sivas İğdişbaşısının para istediğini, vergi aldığını bildiriyor; bunun önüne geçilmesini recâ ediyor. XVII. mektup, Kemâleddin adlı bir yoksuldan vergi alınmaması recâsiyle yazılmış. XLII. mektup, Mogolların katır istediklerini bildiriyor; buna engel olunmasını istiyor. XXVI. mektupta, dâmâdı Şihâbeddîn'in baştan affedilmesini recâ ediyor.

LXXIX., CXXX. ve CXXXI. mektuplar, Çelebi Husâmeddîn'e yazılmış. Bilhassa CXXXI. mektupta hastalığından, hâlsizliğinden bahsediyor. Bu mektup, samîmîlik, belâgat; üslûp sâdeliği bakımından eşsiz bir mektup.

LVIII. mektupta, H. Muhammed soyundan birisini tavsiye ederken seyyidler hakkındaki büyük saygısını görüyoruz. «Mesnevî» deki bir hikâyede de bu içten sevgiyi aynen görmekteyiz (c. II, s. 152).

★

Mektuplarda, Mevlânâ'nın büyüklere karşı gösterdiği gerçek büyüklüğünü, üstün izzeti nefsini, aynı zamanda sıkılgan huyunu, gönül alıcılığını, yüze duramayışını, nihâyet insanlara, yoksullara karşı duyduğu derin sevgiyi, bağlılığı, kusurlulara karşı gösterdiği insanca müsâmahayı; hâsılı bütün cephesiyle Mevlânâ'yı, Mevlânâ'nın Mevlânâlığını görürüz. Meselâ II. İzzeddin Keykâvus'a yazdığı mektupta, kendisi bir babadır; pâdişahsa bir oğul; hem de öğüde, tesellîye, esirgenmiye muhtaç bir oğul. Ona babaca öğütler verir, onu tesellî eder Mevlânâ. Ona karşı beslediği sevgiyi, ondan üstün bir makam ıssı olarak, onu babaca esirgiyerek, ona öğütler vererek bildirir. Çünkü Mevlânâ'ya göre pâdişahlık, gönül sultanlığıdır. Sultan Veled'e, zevcesinin hatırına riâyet etmesi için yazdığı VI. mektupta pâdişah, gönül sultânı, Kuyumcu Salâhaddin'dir. Bu iki mektubun karşılaştırılması, Husâmeddîn'e yazdığı mektupların okunması, sanırız ki fikrimizin gerçek olduğunu gün gibi meydana kor. XXIV. mektuptan, emîrleri, herhangi birisi için ziyâretin, kendisine ne kadar ağır geldiğini, LX. mektuptan da, herhangi bir isteği, bir türlü dile getiremediğini anlıyoruz.

★

Mevlânâ'nın, Senâî (ölm. 525 h. 1130 - 1131) ve Attâr'la (ölm. 627 h. 1229 - 1230) pek fazla meşgul olduğunu, onlardan bahsettiğini, Mevlânâ dostlarının,

«Mesnevî» den önce Senâî'nin eserlerini okuduklarını biliyoruz (Manâkıb-al Ârifîn'in İndeksinde Senâî ve Attâr maddelerine b.).

Mevlânâ, Senâî'nin, «Neyle yoldan kalırsan, ister küfür olsun o söz, ister îman; bırak onu; sevgiliden neyle uzak düşüyorsan, ister çirkin olsun o bezenti, ister güzel; vazgeç ondan» meâlindeki,

هرچه از راه وا مانی چه کفر آن حرف و چه ایمان
هرچه از دوست وا مانی چه زشت آن نقش و چه زیبا

beytini (Dîvan; Müderris Radavî basımı; Tehran — 1320; s. 48), «Mesnevî» nin I. cildine, Hakîm Senâî'nin adını da anarak alır (s. 46).

«Nazlanmak için gül gibi bir yüz gerek; değil mi ki öyle bir yüzün yok; bâri kötü huyun çevresinde dolaşma. Güzel olmıyan yüzle nazlanmak çirkindir; görmiyen gözün ağrıması güç birşeydir» meâlindeki,

ناز را رویی بباید همچو ورد   چون نداری گرد بدخویی مگرد
زشت باشد روی نازیبا و ناز   سخت آید چشم نابینا و درد

beyitlerini (Dîvan, s. 622), aynı cilde almıştır (s. 50). Senâî'nin, «Can ülkesinde, dünya göğüne iş buyuran gökler var; rûh yoluna inişler var, çıkışlar var; yüksek dağlar, yaylalar var» meâlindeki,

آسمانهاست در ولایت جان   کارفرمای آسمان جهان
در ره روح پست و بالاهاست   کوههای بلند و صحراهاست

beyitlerini, «Mesnevî» nin birinci cildine, gene Senâî'nin olduğunu açıklamak üzere alır (s. 53. Bu beyitler, Hadîka vezninde olmakla beraber Radavî basımında bulamadık). «Fîhi mâ-fîh» te de 62. Bölümde, bu iki beytin birincisi geçer (s. 193). Senâî'nin, «Hadîka» daki, «Benim beytim, beyit değil, ülkedir; benim alayım, alay değil, birşey öğretmektir» meâlindeki,

بیت من بیت نیست اقلیمست   هزل من هزل نیست تعلیمست

beyti, «Mesnevî» nin V. cildine alınmıştır (s. 498). «Mesnevî» de, bunlardan başka, iki beyit daha var ki, «Mesnevî» vezninde değil, «Hadîka» vezninde. Fakat bunları «Hadîka» da bulamadık (c. V, s. 543; VI, s. 576).

Mevlânâ, «Hadîka» daki, «Sûfîler, bir solukta iki bayramı birden ederler; örümceklerse sineği emerler, kadid haline getirirler» meâlindeki,

صوفیان در دمی دو عید کنند   عنکبوتان مگس قدید کنند

beytini (s. 369), bir gazeline matlâ' beyit olarak almıştır (İst. Üniv. Farsça yaz.

334; 604. a). Mevlânâ'nın, «Sevgili düzendi, devlete erdi; yaşadıkça da hep böyle olsun; küfrü, tümden îmân oldu; oldukça da, hep böyle olsun» matlâiyle başlıyan gazeli (3. b), Senâî'nin,

معشوقه بسامان شد تا باد چنین باد
کفرش همه ایمان شد تا باد چنین باد

matlâ'lı gazeline nazîredir (s. 612-613). Mevlânâ, bu gazelin matlâ' beytini aynen almış, yalnız sondaki «bâd» kelimesini «bâdâ» ya çevirmiş ve «tâ bâd çunin bâdâ» sözünü redîf olarak kullanmıştır. Bu beytin, «Mecâlis-i Seb'a» da da geçtiğini, aynı beytin, XII. yüzyılda, Muhammed ibni Aliyy-al Zâhiriyy-al Samarkandî'nin yazdığı «Sindbâd-Nâme» de de bulunduğunu söyliyelim (Ahmet Ateş basımı; İst. Üniv. Şarkiyat Enstitüsü yayın. Maârif Mat. 1948; s. 197. Mevlânâ Celâleddin'in III. basımına b. s. 251-252). Mevlânâ'nın

بیشتر آ بیشتر چند ازین رهزنی
چون تو منی من توام چند تو و چند منی

gazeli (648. b), Senâî'nin,

آفرینشی بدار چند ازین بدخویی
چون تو منی من توام چند منی و تویی

gazeline, aynı vezinde, ayrı kafiyede bir nazîredir (s. 744). Mevlânâ'nın,

بزم شراب لعل و خرابات و کافری
مرکب قلندر است و قلندر از و بری

gazeli (113. a) Senâî'nin,

عشق و شراب و ناز و خرابات و کافری
هر کس که یافت شد همه از جان بری

gazeline (s. 493),

ای وصل تو آب زندگانی   تدبیر خلاص ما تو دانی

gazeli (208. a-b), Senâî'nin,

ای چشم و چراغ آن جهانی   وی شاهد و شمع آسمانی

gazeline (s. 757-758),

با دل گفتم چرا چنینی   تا چند بعشق همنشینی

gazeli (208. b),

تو آفت عقل و جان و دینی   تو رشک پری و حور عینی

gazeline nazîredir (s. 759).

Mevlânâ'nın, «Birisi Hoca Senâî öldü dedi; böylesine Hocanın ölümü, küçük bir iş değil. Samançöpü değildi ki o, bir yel kaptı, götürdü; su değildi ki o, dondu, buz kesti diyelim. Tarak değildi ki bir saç teliyle kırılsın; tohum değildi ki yer, sıksın, öldürsün onu. Şu toprak yeryüzünde bir altın mâdeniydi o; iki dünyâyı da bir arpa tânesine sayardı o. Toprak bedeni fırlattı, attı toprağa; canla aklı çekti, göklere götürdü...» meâlindeki çok güzel gazeli (584. a), Senâî'nin,

مرد سنائی که همانا نمرد   مردن این خواجه نه کاریست خرد
جان گرامی بپدر باز داد   کالبد خاک بمادر سپرد ما
از ملکی با ملکی رفت باز   زنده کنون شد که تو گفتی بمرد

kıt'asından mülhemdir (s. 774).

★

Attâr'ın, «A gaafil, sen nefis sâhibisin; toprak içinde kan yiyedur; ama gönül sâhibi, zehir bile yese, o zehir bal olur» meâlindeki,

تو صاحب نفسی ای غافل میان خاک خون میخور
که صاحب دل اگر زهری خورد آن انگبین باشد

beyti (Dîvan; Said Nefîsî basımı; Tehran — 1319, s. 157), «Mesnevî» nin, I. cildine alınmıştır (s. 43). «Senin içtiğin şarap haramdır; bizse helâl şaraptan başka şarab içmeyiz» meâlindeki,

آن می که تو میخوری حرامست   ما می نخوریم جز حلالی

beyti (s. 386), «Mesnevî» nin VI. cildinde geçer (s. 566). «Aşk devlettir, inâyettir ancak; gönül ferahlığından, hidâyetten başka birşey değildir» meâlindeki gazeli (601. b), Attâr'ın,

سخن عشق جز اشارت نیست   عشق در بند استعارت نیست

gazeline nazîredir (s. 72). Bu gazeldeki,

عشق ابو حنیفه درس نگفت شافعی را درو روایت نیست

beyti de Mevlânâ tarafından aynen alınmıştır.

★

Bu örnekleri daha da çoğaltabiliriz. Ancak bu örneklerle Mevlânâ'nın, Senâî ve Attâr'ı taklîd ettiğini, onların mazmunlarını, onların vezin ve kafiyelerini, onların redîflerini almakla yetinen bir nazîreci olduğunu söylemek gibi bir gaflete düşmediğimizi de bilhassa kaydedelim. Hiçbir şâir, hiçbir filozof, hiçbir mütefekkir yoktur ki kendinden önceki şâirlerin, filozofların, mütefekkirlerin sözlerinden, doktrinlerinden, fikirlerinden faydalanmasın. Yapıcı kudret, kurucu hamle, yoğurucu kaabiliyet; o sözleri, o doktrinleri, o fikirleri, kendi kattığı özelliklerle yep-yeni bir hâlde, yeniden yapar, yeniden kurar, kendi şahsiyetiyle yoğurur; yaşadığı çağın ihtiyaçlarından aldığı ilhamla kendi yapıcı kaabiliyetini birleştirir; düşüncelere yeni bir veçhe verir; yeni sözler eder; yeni hamleler yaratır; ilerdeki hamleleri hazırlar; onlara hız verir... dehâ da sanırım ki budur. İlhâmını, tabîat üstü kudretten alan dinler bile, daha önce kurulmuş dinlerden, daha önce düzenlenmiş türelerden faydalanır; çevrelerine, zamanlarına, geliştiği yerlere göre onları bir ayıklamıya uğratır; onlara eklentiler katar. Ahd-i Cedîd, H. Îsâ'ya, şerîatları boşa çıkarmak için değil, tamamlamak için geldiğini söyletmiştir (Matta; V. Bap; 17-18). H. Muhammed, «Ben, ahlâkın en güzellerini tamamlamak için gönderildim» buyurmuştur (Câmi'-al Sagıyr; Mısır; Al-Matbaat-al Hayriyya — 1321, c. I, s. 86).

Mevlânâ, kendinden önceki bütün şâirleri okumuş, bütün mütefekkirleri incelemiştir; onların söz ustalığını, kendi söz ustalığının potasında eritmiştir; onların düşüncelerini, kendi yaratıcı düşüncesine maya yapmıştır; kendisinden önceki sûfîlerin, kendi meşrebine uygun olanlarından faydalanmış, onların anlayışlarını, kendi anlayışında yoğurmuştur. Ondaki söz ustalığını, ondaki bir konuyu çeşitli ve değişik anlatış kaabiliyetini, ondaki görüş, buluş kudretini, ondaki insânî düşünceyi biz, hiçbir şâirde, hiçbir sûfîde göremiyoruz, bulamıyoruz. Onun tasavvufa verdiği yönetme, hiçbir sûfîde yok (Mevlânâ Celâleddin adlı eserimizin, İkinci kısmının, «Mevlânâ'nın tasavvufu» bölümüyle; s. 168-188; Üçüncü kısmına; s. 191-217 ve Dördüncü kısmına bakınız; s. 249-267). Burada şunu da söyliyelim: Çiğnene-çiğnene çengel sakızına dönen,

عطار روح بود و سنائی دو چشم او
ما از پی سنائی و عطار آمدیم

beyti, Mevlânâ'nın değildir. Bu beyit,Sultan Veled'indir; Divan'da,

عطار روح بود و سنائی دو چشم دل
ما قبلهٔ سنائی و عطار آمدیم

yâni, «Attâr rûhtu; Senâî, gönlün iki gözü; bizse, Senâî'yle Attâr'a kıble olarak geldik» tarzındadır ve bu beyti îrâd edenlerin düşüncelerinin tam zıddını ifâde eder (Dr. F. Nâfiz Uzluk basımı; İst. 1941, s. 277; Beyit. 5700).

Mevlânâ, Senâî'ye, Attâr'a karşı büyük bir saygı göstermekle beraber, «Senâî ve Attâr, çok ulu erlerdir ama ayrılıktan çok bahsederler; bizim sözümüzse buluşmıya âittir» diyerek onlarla kendi neş'esini ve bu neş'eden doğan sözlerin değerini kıyaslamaktan da çekinmemiştir (Manâkıb - al Ârifîn, I, s. 22-).

Bizim, Mevlânâ'nın şiirleriyle Senâî'nin, Attâr'ın şiirlerini karşılaştırmadaki maksadımız, Mevlânâ'nın mektuplarında da, «Mesnevî» si ve «Dîvân» ı gibi, Senâî ve Attâr'ın şiirlerini, sırası geldikçe, münâsebet düştükçe, hem de sık-sık îrâd ettiğini söylemiye bir hazırlık yapmaktır.

Mevlânâ'nın II., III., V., XIX., XXI., XXIV. (bunda iki yerde); XXX., LIII., LXXI., LXXXVI., CIII. ve CXXXII. mktuplarında, Senâî'nin «Hadîkat-al Hakıyka» sından beyitler vardır. XXX., XXXVIII., XLII. (bunda iki yerde), LXXXIX., XCI., CIII, CXVIII., CXXIV., CXXXVI. ve CXXXVII. mektuplarında, Senâî'nin divânından beyitlere rastlamadayız. XXXVII. mektupta da Attâr'ın bir beyti anılır. Görülüyor ki mektupların örgüsü de, sohbetlerinin zaptedilmesinden meydana gelen «Fîhi mâ-fîh» le tâlîmî bir eser olan «Mesnevî» nin ve dîvânındaki, çoğu irticâlen ve bir münâsebetle söylenen şiirlerin örgüsünün aynıdır.

Mevlânâ, mektuplarında, yalnız Senâî ve Attâr'ın şiirlerini almamıştır. Bütün Arap ve İran edebiyâtını, hem de bütün incelikleriyle bilen bu büyük bilginin hâfızasında, birçok şâirlerin şiirleri vardır. Münâsebet düştükçe bunları hatırlar; yazar ve yazdırır. Eflâkî, onun, Mütenebbî'ye (Ölm. 354 h. 969) düşkünlüğünü bilhassa kaydeder (II. s. 623). I., VI. (bu mek. da iki yerde), XXII. ve XLVII. mektuplarda, bu şâirin beyitleri geçmektedir. XII. mektupta, Şems'in sevdiği, övdüğü Şihâbeddin Sühreverdî-i Maktûl'ün (587 h. 1191) bir beyti var (Mevlânâ Celâleddîn'e b. s. 56). XL. mektupta Abul-Alâ-al Muarrî'nin (449 h. 1057), L. mektupta Tarafa'nın (550), LV. mektupta Sâhib ibni Abbâd'ın (385 h. 995) beyitlerini görmekteyiz. CXXI. mektupta İmriul-Kays'ın (566) bir beytinden alınmış bir söz., CI. mektupta Şems'in «Makaalât» ında geçen bir beyit, CXXII. mektupta «Şehnâme» den iki beyit var.

★

Bütün bunlardan başka, mektuplardaki üslûp, Mevlânâ'nın «Fihi mâ-fîh» teki üslûbunun aynıdır. Başlardaki hitaplar müstesnâ, dil, tam bir konuşma dilidir; tam bir halk farsçasıdır. Mevlânâ, sohbetlerinde olduğu gibi mektuplarında da bir işi ele alır; ona dâir örnekler verir; ona uyan âyetleri, hadisleri, ulular sözlerini sıralar; hikâyelere temâs eder; eski erenleri anar. Sohbetlerinde olduğu gibi mektuplarında da fevkalâde bir samîmîlik, özlü bir heyecan, içli bir esirgeyiş, inandırıcı bir ifâde, sarsılmaz bir îmanla eş olan kudretli bir mantık vardır.

★

Mevlânâ nasıl düşüncesinde, yaşayışında, hattâ şiirinde hürse, bu mektuplarda da öyle hürdür. Hitâb ettiği zâta, zamânının türesine uyup donmuş inşâ kaidelerine sığınarak hitâb etmez. İçinden nasıl geliyorsa öyle hitâb eder. Mektuplarda, baş taraflardaki hitaplarda bile teâmüle uymaz.

Bu hükme nasıl mı vardık?

Elimizde o devre âit birkaç inşa kitabı var. Bunların biri, Hasan ibni Abdül-mü'min - al Hoyî'nin «Gunyat - al Kâtib va Munyat - al Tâlib» adlı risâlesidir [*]. Hicrî sekizinci yüzyılın ikinci ayında (1309) yazıldığına göre bu risâle, XIII. yüzyıla âittir. Müellif, pâdişahlara, lâkapları anıldığı takdirde, «fülâneddünyâ veddîn», vezirlerle beylere «fülânüd devleti veddîn», din ulularına «fülânül milleti veddîn», şeyhlerle zâhitlere «fülânül Hakkı veddîn» diye hitâb edileceğini bildiriyor (73. b). Risâlede, «uluğ has uğurlu subaşı, uluğ kutluğ bilke kötuval bik, bilke uğurlu has emîrül alem, bilke kutluğ has ârız bik...» gibi hitaplar da var (73. b).

Bu mecmûada, Hasan ibni Abdülmü'min'in, «Kavâid - al Rasâil va Farâid - al Fadâil» risâlesi eksik. İkinci kısmın «al - Makaatı'» bölümünden ancak ikibuçuk yaprak var ve risâle, 59. a dan 71. b ye kadar devâm ediyor.

Bu risâlenin oldukça tam bir nüshası, Süleymâniye Kütüphanesinde, Es'ad Efendi kitapları arasında, 3369 no. da kayıtlı mecmûadadır [**]. 64 - 136. sahîfeleri kaplıyan risâlede müellif, adını «Hasan ibni Abdülmü'min - al Hoiyy - al Muzaffarî» diye bildiriyor ve bu risâleyi, «Nuzhat - al Küttâb» adlı risâlesinden sonra yazdığını söylüyor (s. 64). Risâle, Uc illeri sipehbudu Abu - l Hars Yavlakarslan ibn - al saîd - al şahîd Alpyürek ibni Emîr Çoban adına yazılmış. Birinci kısmı, «Mukaddimât-ı fenn-i rasâil ve tertîb-i muhâtabât», ikinci kısmı, «Îrâd-ı hidmet ve tahâyâ», üçüncü kısmı, «Şerh-i iştiyak», dördüncü kısmı, «Temennâ ve mülâkaat» mektuplarıdır. Fakat risâle, 136. sahîfede, üçüncü kısmın sonunda bitiyor.

---

[*] İstanbul, Süleymâniye Kütüphânesine mülhak Fâtih Kütüphânesinin 5406 no. sında kayıtlıdır. 16×12 eb'âdında, mıklâplı meşin ciltle ciltlenmiş bir mecmûadadır. Yazı, Selçuk neshidir. Yazı kısmı, 12.5×9 eb'âdındadır. Satırlar muhteliftir. Mecmûada, Gazâlî'nin «Nasîhat - al Mülûk» ü (1. b - 58. a), Hasan ibni Abdülmü'min'in «Kavâid - al Rasâil va Farâid - al Fadâil» i (59. a - 71. b) ve aynı müellifin «Gunyat - al Kâtib va Munyat - al Tâlib» i var (72. a - 98. b). «Nasîhat - al Mülûk» ün sonunda, 709 Safarinin ilk günlerinde yazıldığına dâir bir ketebe varsa da yazan, adını anmamış. «Gunya» nın sonunda da 709 Rabîulâhırının sonlarında, Zalıfra kalesinde yazıldığı belirtilmiştir.

[**] Kenarı ve sırtı meşin mukavva ciltle ciltlenmiş olan bu mecmûa, 12.5×9 eb'âdındadır. Yazı kısmının eb'âdı, 10×7 dir. 452 sahîfedir. Yazısı nesih ve tâliktir. 2 - 23. sahîfelerinde, mektup örnekleri var. Bu kısım da aynı müellifindir sanıyoruz. Bundan sonra Sarı Gürz'ün Tacîzâde'ye yazdığı mektup ve Tacîzâde'-nin bâzı münşeâtı var (s. 23 - 30). Bunlar arapça. 30 - 49. sahîfelerde Muhammed ibni Şeyh Kutbuddîn'in arapça münşeâtı ve bu arada türkçe Karabuğdan sulhnâmesi var. «Kavâid - al Rasâil», 46. sahîfede başlıyor ve 136. sahîfeyedek sürüyor. Bundan sonra 192. sahîfeyedek Emîr Nusratüddîn'e, Ekmeleddin Tabîb'e, Melikis - savâhil Bahâeddîn'e, Şemseddin Muhammed ibni Muhammed - al Cuvaynî'ye, Konya'dan, Kayseri'den yazılan mektuplar, nasîhat dâvet, tâziye; tavsiye, iyâdet, şefâat, teselli, tehniye; tebrik... mektupları var. 192. sahîfede; mecmûanın bu kısmının 896 Safarinin sonlarında (1481) bittiği kaydediliyor. 193. sahîfeden 280. sahîfeye kadar da, Ahmed ibni Aliyy ibni Ahmed adlı birisinin, gene inşâya âit «Kanz - al Balâga» adlı bir risâlesi var.

Bu risâlede hekimlere, «melik-il atıbbâi vel hukemâ, râhatül-ervâh, şifâül-kulûb, Bukratüz-zaman, Mesîhul-vakt...» (s. 76), hâtunlara, «hâher-i celîle-i kebîre-i kerîme-i şerîfetül - melikât, seyyidetül - muhadderât, tâcül havâtîn, zübdetül - asr, Fâtımatüz - zamân» diye hitâb edildiği kaydedilmekte (s. 78). «Abul - mülûki vessalâtîn», ihtiyar şeyhlere deniyor (s. 73). Mektupların sonlarındaki duâlar, mektupları bitirme tarzları, ayrıca yazılmış (s. 81 - 85). Mektuplardaki örnekler, geçen ve geçmesi gereken beyitler, cinaslar (s. 87 - 102) ve mektup örnekleri var (s. 103 - 136).

Mevlânâ'nın mektupları, bu risâlelerdeki örneklere uymuyor. Meselâ Mevlânâ, Selçuk devrinde, «dîn» le biten adlarda herhangi bir kayda tâbi' değil. «Mecdüddevleti veddîn, Ekmelülhakkı veddîn, Muînüddevleti veddîn, Alemüddevleti veddîn, Celâlüddevleti veddîn Muînülhakkı veddîn...» diyor; bu kayıtları hiç düşünmüyor.

Pâdişaha, «nâşirül - hayrât, yegâne-i âlem, nâdire-i zamân... sultân-ı sultan-nijâd, emn ü rahmet-i bilâd ü ibâd, al-mütevekkil alellâh, al - mahsûsu bi fadlillâh, kıbletül - ıkbâl, Kâ'betül - âmâl, hulâsatül - vücûd, fahr-i Âli Dâvûd» (mek. XXXVIII), «melik-i âdil, fahr-i Âli Dâvûd, şâh - nijâd» (XCII), yahut «fahr-i Âli Dâvûd, melik-i melek - nijâd» (XCIV) diyor. Vezirlere, beylere «sâhib-i a'zam, düstûr-ı muazzam, Âsaf-ı zaman, Nizâmül - mülk-i vakt, efdal-i a'lem-i a'del, zahîrül milletil - Muhammediyye, elîfül kurbetil ahadiyye... abül - mülûki vassalâtîn» (IX), «melikül - vüzerâ, mugıysül - islâm, nâşirül - hayrati vel ikrâm» (X), «melikil - ümerâi vel ekâbir, mugıysül - mazlûmîn, muînül - fukarâ, al - mu'zimu li emrillâh, al - musaddıku bi va'dillâh...» (XI), «melikül ümerâ, al - mutabarriu min kuvvetihî ve havlihî, al - mütemessik bi fadlillâhi ve tavlihî, al - mahtûmu bi hâtemil - felâh, al - fârisu alâ merkebin - necâh, tâlibu dâril âhıreti vel menâzilil - fâhıre...» (XVI), «müstebînül avâkıb, nûrül - kulûb, fârûk - ulhakk, musîbüzzann, sâdıkul - ferâse, fatîmun - nefs, nakıyyül - kalb...» (XXI), «melikül - ümera, emîr-i rabbânî, kerîmüzzikr, latîfül - fikr, magbûtül - ayâmin, mısbâhul - mesâkin...» (CXII) gibi lâkaplar kullanıyor. Bu lâkaplar ve sıfatlar içinde «Âsaf, Nizâmül - mülk» gibi umûmî olanlarından başkaları, dâimâ muhâtaba göre değişiyor. Hattâ, bu sıfatlar, esâsı bir olmakla berâber, aynı adama, ayrı - ayrı zamanlarda yazılan iki mektupta bile değişik. Ekmeleddin Tabîb'e yazdığı bir mektupta, «sadr-ı kebîr, melikil - hukemâ, asfâ cevâhirül - hayât, tiryâk-ı sümûmil - beliyyât, semeretü şeceretil - ukuul, kaamı' - ı avâilil - fudûl, zil - hısâlil - mahmûde, vel hatarâtil - maksûde» diyor (XIV); başka bir mektubunda, «hûb-i'tikaad ü zû fünûn, mefharül - atıbbâ, tâcül - hukemâ» diye hitâb ediyor (XCIII); bir başka mektubundaysa hitâbı şu: «Sebbâh-ı seyyâh, melikil - hukemâ, iftihâril - atıbbâ, Câlînûsül - fadl, Eflâtûnüt - tedbîr, nâdiretüz - zaman, tâlibür - rahman.» (CXXIII). Seyf erbâbına kullandığı vasıflar arasında müşterek olan, yalnız «esedül vagaa» ve «mukaddimül - cüyûş» vasıfları (XX, CXXV, CXLI). İlim erbâbından birine, fahrül - eimmeti vel muîdîn, tâcül - fudalâi vel müfîdîn, zû fünûn, enîsül - evliyâ... mefharül - ecille» diye hitâb ediyor (III); bir başkasına, «rûşen - dil-i zû fünûn-ı rûhânî, vâsi'us sadr, refî'-ul kadr, iftihârül - ulemâi vel ârifîn» diyor (IV); başka bir bilgine, «fahrüd-dîn, rûhul - müderrisîn» (VI), bir dîğerine, «iftihârül - müderrisîn» (VII), kaadil - kudâtaysa «bâsitul-adl, nâşirül - fadl, mefharül - ulemâ» diye övüyor (XXXIII). Hânedandan bir kadına gönderdiği mektupta, «veliyyetül - in'âmı vel ikrâm, zâhide-i âbide, fahrül - havâtîn, hûb - ahlâk, âlî - himmet, âkıbet endiş, hayr - güster, nîk - nâm, pâdşah - nijâd» demekte (XLVI), bir dîğer hanıma gönderdiği mektupta, «melike-i âfaak, refî'ul - kadr, vesî'us - sadr, halîm-i kerîm, al-

muştaaku ilâ likaai rabbihâ, âlî-himmet, âkıbet-endîş, Hudây-ters, din-perver, Fâtımatul-asr, Hadîcetüd-devrân, Meryemüz-zamân» vasıfları sıralanmakta (CXXXIX).

Devrindeki âdete göre Mevlânâ'nın, mektuplarında kullandığı türkçe sözler, «uğurlu uluğ kutluğ, beline-diline inanc» (XX), «uluğ kutluğ» (XXVI), «beline-diline dindar» (XXXI), «kutluğ uluğ» (LXVI), «uluğ kutluğ alp» (XCVI), «uluğ kutluğ, diline-beline alp» (CI), «uluğ alp» (CXXV) gibi sözlerdir.

★

Bir de târih bakımından, andığımız kitaplardan sonra, hicrî 767 de (1366), Tebriz'de tamamlanan ve daha fazla doğu ülkelerindeki inşâ esaslarını gösteren «Düstûr-al Kâtib fi ta'yîn-al Marâtib» var. Şems-al Munşiyy-al Nahcuvânî diye tanınan Muhammed ibni Hindûşâh tarafından Şeyh Üveys Bahâdır Han (757-776 h. 1356-1374) adına yazılmış olan bu kitapta, biraz daha yeni ve yazıldığı ülkeye âid olmakla beraber, gene o devrin ve o devirden evvelki çağların inşâ kaideleri tesbît edilmiştir. İstanbul, Köprülü Kütüphânesinde, 1241 no. da, 798 hicrîde (1395-1396) istinsâh edilmiş bir nüshası mevcuttur. Kitapta salâtîn hâtunlarına (22. a), vezirlere (81. b-82. a), kaadil-kudâta (84. b-85. a), kadılara (85. a-b), saltanat nâiplerine (86. a), mektuplarda nasıl hitâb edileceği, nasıl duâ edileceği gösterilmektedir. Mevlânâ'nın mektuplarında, bu çeşit hitaplara hiç rastlanmaz.

★

Görülüyor ki Mevlânâ, mektuplarındaki hitaplarında teşrîfât kaidelerine, inşâ zarûretlerine uymuyor. Hele onda, «kulunuz, kulluk yerini öperek...» meâlindeki, «bende, zemîn-i ubûdiyyet mîbûsed u ez fazl-ı...» gibi sözler hiç yok (Kavâid-al Rasâil; s. 79).

Mevlânâ, hitaplarında, mevki ve memûriyet adları müstesnâ, muhâtabının ahlâkına, inancına, insanlara karşı gösterdiği iyiliğe, yaptığı hayra, onun rûhî hâletlerine göre, hangi sözler uyuyorsa, o sözleri söylüyor, o vasıfları yazıyor.

Mektupların bir kısmı, kendisine gönderilen mektuplara cevap. İçlerinde bir tânesi, galiba mektup değil. Baştan sonadek tavsiften ibâret; muhâtap da yok. Herhâlde öylece yazılıvermiş bir müsvedde (XIII). Bir tânesi, bilginlerden birinin, sülûk erkân ve şerâitini, iki-üç satırla bildirmesi recâsına karşılık olarak yazılmış. Geçmis, hâl ve gelecek çağdan ibâret, üç satırlık zamânı bile okumıya kalksan, parça-buçuk akıl levhine yazılmış olduğu halde bitiremezsin diyor Mevlânâ; hiç tüm akıl levhine yazılmış olan haller, iki-üç satıra sığar mı? (L)

Konuştuğu gibi söyliyen, söylediği gibi yazan Mevlânâ'nın mektupları içinde, yalnız bir tânesi, Hâce-i Cihan adlı ârif ve zengin bir zâta yazdığı mektup, nesr-i müsecca'la yazılmış. Cümlelerin kısa olmakla beraber müsecca' oluşu ve bütün mektuplarının içinde bir tek bu mektubun bu tarzda yazılışı, hatırımıza şunu getiriyor:

Herhâlde Hâce-i Cihan denen bu zât, müsecca' konuşmıya, müsecca' yazmıya meraklı bir zattı ve Mevlânâ, sevdiği bu zâta, onun diliyle, onun isteğine uyup hitâb etti.

Öbür mektupların hemen hepsi, ya birisini tavsiye, ya bir işin görülmesini recâ, yahut da bir isteğe delâlet dolayısiyle yazılmış; çoğu da elden gönderilmiş.

★

Eflâkî, Mevlânâ'nın, gerektiği zaman mektup yazıp gönderdiğini, çeşitli olaylar dolayısiyle anlatır:

§ Kan dökmüş birisinin bağışlanması için Pervâne'ye mektup yollar. Pervâne, bu der, kan hikâyesi; başka şeye benzemez. Mevlânâ, Pervâne'nin, bu sözünü muhtevî mektubu getiren adama, iyi ya der; zâti kanlıya, Azrâîl'in oğlu derler; kan dökmez de ne yapar? Pervâne, bu sözden pek hoşlanır; kan dâvasında bulunanları diyete râzı eder; adam kurtulur (I, s. 155).

§ Şemseddin Veled-i Müderris rivâyet eder:
Konya'da korkunç bir iştir, olur. Konyalılar, Sultan Veled'e yalvarırlar; Mevlânâ'nın Pervâne'ye bir mektup yazıp şefaatta bulunmasını recâ etmesini isterler. Sultan Veled, işi Mevlânâ'ya bildirir. Mevlânâ, bir mektup yazıp yollar. Pervâne mektubu alınca öpüp açar, okur; Konyalıların dileklerini yerine getirir (s. 217).

§ Borçlu biri Mevlânâ'ya gelir; ya devlete olan borçlarının bağışlanması, yahut mühlet verilmesi için Pervâne'ye bir mektup yazmasını diler. Mevlânâ, bir şefâat mektubu yazıp adamın eline verir. Pervâne, mektubu okuyunca bu iş der; dîvâna âit bir iş. Adam Mevlânâ'ya gelip bu sözü söyleyince, Mevlânâ, dîvân (devler), Süleymân'ın (Muîneddin Süleyman Pervâne) hükmündedir; Süleyman, dîvânın (devlerin) hükmünde değil meâlinde bir mektup yazıp gene, o adamla yollar. Pervâne, mektubu okuyunca, adamcağızın devlet borçlarını bağışlatır (s. 217-218).

§ Salâhaddîn-i Malatî, Mevlânâ'ya mürîd olduğum gün, gördüm ki, Pervâne'ye ve başka beylere birgünde on-oniki mektup gönderdi; yoksulların, ihtiyâcı olanların dertlerine dermân oldu; hiçbir isteği de reddedilmedi der (s. 355).

§ Sipehsâlâroğlu Celâleddin, bir beyzâdeden rivâyet eder; demiş ki: Mevlânâ, Çelebi Husâmeddin'e bir mektup yazdırdı; benimle ve dostlardan birkaç kişiyle Kayseri'ye, Pervâne'ye göndermek istedi. Mektubu sarığımın arasına koydum; bana birşey sorarsa ne diyeyim dedim. Mevlâna, sen ağzını aç buyurdu; ne söylenecekse biz söyleriz. Öyle de oldu; Pervâne, dilenen şeyleri yerine getirdi (s. 403-404).

§ Sultan Veled'e, zevcesinin hatırına riâyet için gönderdiği mektupla (VI), aralarındaki kırgınlığın giderilmesi için yazıp Cemâleddîn-i Kamerî ile gönderdiği (LVI) ve Salâhaddîn hastalanınca yazıp yolladığı mektup da (II, s. 729-730), daha önce de söylediğimiz gibi «Manâkıb-al Ârifîn» de kayıtlıdır.

§ Ayrıca Eflâkî, «Dîvân-ı Kebîr» de de bulunan ve Mevlânâ tarafından Şems'e gönderilen dört manzum mektubu, «ketebe-i ashâb» dan almış, kitabına dercetmiştir (II, s. 701-703). Bu mektupların dördüncüsü, Sipehsâlâr'da da mukayyettir (s. 174).

★

Sanırız ki Mevlânâ'nın mektupları, bunlardan ibâret değildir; çünkü bunların hemen hepsi, bir iş, bir istek için yazılmış mektuplar. Hepsinde de Mevlânâ'nın

inancı, tasavvufî düşüncesi, dünya görüşü, pırıl-pırıl görünüyor ama, onun, dostlarının ahvaline, kendi hallerine âit mektupları, sorulan sorulara verdiği cevapları da vardı elbet. Sonra, eldeki mektupların bir kısmı, gelen mektuplara cevab olduğuna göre, Mevlânâ'ya gönderilen mektuplar da vardı. Fakat ne yazık ki ne onlar elimizde, ne öbürleri. Bunlar da yarı resmî ve bir iş zımnında yazıldığı için saklanmış olacak. Sonradan dostlar ve şüphesiz Çelebi Husâmeddin ve Sultan Veled, bunları müsveddelerinden yazmışlar, bir kitap haline getirmişler; hattâ bunlara, bir ad bile verilmiş.

Mektupların iki tânesinde imza var ki bunları notta bildirdik. Hiçbirinde tarih yok; bu bakımdan mektupları, yazılış sırasına göre dizmenin, bizce imkânı yok. İçinde târîhî bir olayın sözü geçenleri, belki bir sıraya konabilir. Fakat herhangi bir iş için yazılanlarını tertiplemek imkânsız. Ancak şunu da söyliyelim ki, mektuplarda, gene de nisbî bir tertip yok değil. Onları toplıyanlar, konu bakımından birbirine uygun olanları, birbirini tamamlıyanları, bir araya getirmiye çalışmışlar. Meselâ, I. mektupta Hurremoğlu Necmeddin'den bahsedilmekte. Sâhib Fahreddîn'e yazılan X. mektupta aynı zâtın, Hurrem Çavuşoğlu Necmeddîn'in ahvâli anlatılmakta. VIII. mektup, devletlilerin yolculuğundan, gelişlerinden bahsedilmekte; XI. mektupta, gene aynı şeyin sözü edilmekte. XV. mektup, Seyfeddîn'in oğullarının, babaları hakkındaki recâlarını dile getirmede; XVI. mektup, oğullarının şükranlarını bildirmede. Çelebi Husâmeddîn'e yazılan CXXX. ve CXXXI. mektuplar, birbiri ardınca sıraya alınmış. LXXI. mektup Fahreddin adlı bir zâtın, kızkardeşinin mîrâsı hakkında. LXXIII. mektup, gene Fahreddîn'in, hakkının verilmesi için yazılmış. Pervâne'ye gönderilen, Nizameddîn için yazılan mektuplar, âdetâ sıralanmış gibi.

☆

Mevlânâ'nın mektuplarının metni, Dr. M. Feridun Nâfiz Uzluk tarafından, 1356-1937 yılında, Sebat Basımevinde bastırılmıştır [*]. Bu basım, ne yazık ki pek hatâlıdır. 42. mektuptan sonra başlıyan mektup, aynı mektup sanılmış (s. 47. Üçüncü satırda, yeni bir mektup başlamaktadır), 48. mektupta aynı yanlış tekrarlanmıştır (s. 47. Üçüncü satırda, yeni bir mektup başlamaktadır). 110. mek-

[*] Soldan: Veled Çelebi İzbudak'ın türkçe dört sahîfelik bir önsözü; Dr. M. F. N. Uzluk'un, «Mevlânâ'nın mektupları ve Anadolu Selçukileri tarihi bakımından değeri» başlıklı türkçe yirmiyedi sahîfelik önsözü. Sağdan: Veled Çelebi'nin üçbuçuk sahîfelik farsça önsözü, eseri tashîh işini üzerine alan Üsküdar Mevlevîhânesinin son şeyhi ve Üsküdar Selim Ağa Kütüphânesi memûru rahmetli Ahmed Remzi'nin yarım sahîfelik farsça yazısı; rahmetli Huseyn Dâniş'in iki sahîfelik takrîzi. İst. Üniv. K. Farsça yazmalar. 42. no. da kayıtlı nüshadaki farsça sunuş yazısı (s. 1), Mektuplar (s. 3-148), Lâhika (Eflâkî'deki bir mektup; s. 149) Sultanel-Ulemâ'nın bir mektubu (Eflâkî'den; s. 150), Ulu Ârif Çelebi oğlu Emîr Âdil Çelebi'nin oğlu Burhâneddin Çelebi'nin, Edirne'den Niğde'ye şeyh olarak gönderdiği Ahî Mahmud oğlu Ahî Ahmed'in oğlu Hacı İbrâhîm'e verdiği icâzet-nâme (s. 150. Bu icâzet-nâme, Selim Ağa Kütüphânesinde, Nûr Bânû kitapları arasında, 122 no. da kayıtlı bulunan ve Pîr Muhammed ibni Hacı Ya'kub ibni Mûsâ-al Nigidî tarafından 879 hicrîde yazılmış olan «Al Rusûm-al Rasâil» den alınmıştır), Yanlış-doğru cetveli (s. 151-167), İndeks (s. 167-173), Katgı (s. 173-174).

tup olarak gösterilen mektubun sonu, bu mektuptan sonraki mektubun başlangıç cümlesiyle birleşmiştir (s. 116). 148. sahîfede, 144. mektup olarak gösterilen mektup, Eflâkî'den alınmıştır; fakat Eflâkî'de baş tarafı bulunmıyan bu mektup, kitaptaki VI. mektuptur (s. 11-12). Böylece, bu basımda, Sultânel-Ulemâ'ya âit bir mektupla ve Burhâneddin Çelebi'nin verdiği icâzet-nâmeden başka, «Lâhika» daki mektupla beraber, Mevlânâ'ya âid 145 mektup vardır.

Rahmetli M. Şerefeddin Yaltkaya, bu kitabı, «Tahlil ve tenkidler» adlı bir makaleyle eleştirmiş, mektupların muhtevâlarını, pek kısa özetliyerek bildirmiştir. Ancak Şerefeddin Yaltkaya da, kitaptaki mektup sayısına inanmış, daha doğrusu, mektupları bir yazmayla karşılaştırmamıştır. Bu yüzden de verdiği bilgi, hiçbir fayda sağlıyamamıştır. Şerefeddin Yaltkaya'nın, bu kitaba, kitaptaki onyedi sahîfelik yanlış-doğru cetvelinde bulunmıyan ve beş sahîfeyi tutan bir doğru-yanlış cetveli eklediğini de bildirelim (Türkiyat Mecmûası; c. VI. İst. Burhâneddin Mat. 1936-1939; s. 323-345).

Mevlânâ'nın mektupları, İran'da, Feridun Nâfiz Uzluk'un basımı esas tutularak basılmıştır [*]. Kitabın önsözünde, Mevlânâ Celâleddîn'in hayâtından bahsedilmektedir; fakat bu yazı, ilmî bir değer taşımaz. Hattâ,

امروز نشستیم چو رندان خرابات
امروز ندادیم سر زهد و مناجات

matlâiyle başlıyan ve içinde «Veled» mahlâsı da geçen şiir bile Mevlânâ'nın sanılmıştır [**]. Önsözde de, Avrupa'da ve Türkiye'de, hemencecik başka ve doğru bir nüsha bulunamadığından, Uzluk basımının, olduğu gibi esas tutulduğu bildirilmektedir; bu bakımdan da, aynı yanlışlar, bir kere daha tekrarlanmıştır. Bu kitapta bir tek yenilik var; o da mektupların, kimlere yazıldığının araştırılmış olmasıdır. Fakat bu iş de tam başarılmış değildir.

★

Mevlânâ Celâleddin Muhammed'in mektuplarını türkçeye çevirirken elimizde bulunan yazmalar şunlardı:

1) Süleymâniye Kütüphânesine mülhak Nâfiz Paşa kitapları arasında, 1055 no. da kayıtlı nüsha.

Yenikapı Mevlevîhânesine vakfedilmiş bulunan ve aharlı, fligranlı kâğıda yazılmış olan bu nüsha, mıklâplı Selçuk neshiyle yazılmışsa da ketebesi yoktur. «ع» ve «ح» lar, XIII-XIV. yüzyıl karakterini taşır. «ذ» ların üştünde nokta vardır. «ک» ler, bâzı kere «ی» ile, bâzı kere «ه» ile yazılmıştır. 27X17.5 eb'âdında

[*] Mektûbât-ı Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî, ez rûy-i nüsha-i çap-ı İstanbul bâ mukaddime ve havâşî ve ta'lîkaat-Be kûşiş-i Yûsuf Cemşîdî pûr-ı Gulâm-ı Huseyn-i Emîn. Bungâh-ı Matbûâti-i Atâî; Tehran — 1335-1956. 304 sahîfe. Mukaddime (Tehran-Hordâd; 1336; s. 3-32), Mektuplar (s. 33-276), Tavzîh-i esma-al ricâli va-l nisâi va-l bilâd (s. 274-299), İndeks (s. 300-303), Cedvel-i savâb u hatâ (s. 304).

[**] Bu gazel «Dîvan-ı Sultan Veled» de var (s. 301).

olan, yazı kısmı, sahîfelerin 19×12 s.m. yerini kaplıyan bu nüshada, başlık olmıyan sahîfelerde 26, bâzı da 27 satır vardır. Âyetler, şiirler surhla yazılmıştır. Mektupların başlarında, «Allâhu mufattih-al abvâb» başlığı yoktur. Nüsha, 83 yapraktır. Kenarlara, sonradan ve çok güzel bir tâlikle hâşiyeler yazılmıştır. Bunların bir kısmı, mektupların muhtevâlarına âit îzahlardır ki bunları, not olarak aldık. Bir kısmıysa bâzı lûgatların îzâhıdır ki bunları almadık. Mektup muhtevâlarına âit îzahlar, 18. b, 46. b, 49. b, 70. a ve 77. a dadır. 2. a, 4. a, ve 55. a daysa lûgat îzahları var. Aynı kütüphânede, Seyyid Ali Nutkıy Dede'nin (ölm. 1219 h. 1804) ve «Manâkıb-al Ârifîn» mütercimi Seyyid Nâsır Abdülbâki Dede'nin (1226 h. 1811) elyazılarını muhtevî «Defter-i Dervîşân» a ve «Manâkıb» tercemesine baktık; bu hâşiyeler, ikisinin de elyazısı değil.

Bu nüshadaki mektuplar, bizdeki CXXXIX. mektubun sonunadek ve aynı tertiple mevcuttur.

2) İstanbul Üniversitesi Kütüphânesinin farsça yazmaları arasında 28 no. da kayıtlı, kenarı cetvelli meşin ve mıklâplı ciltle ciltlnmiş mecmûada bulunan ve mecmûanın 35. b - 99. a yapraklarını kaplıyan nüsha. Bu nüsha aynen Nâfız Paşa nüshasından istinsâh edilmiştir. Kenardaki hâşiyeler bile yazılmıştır. 30×25 eb'âdında bulunan ve yazı kısmı, yaprakların 12×12.5 kısmını kaplıyan, sahîfe kenarlarına kırmızı cetvel çekilmiş olan ve güzel bir tâlikle yazılan bu nüshanın her sahîfesinde 27 satır vardır. Mecmûadaki ilk kitap, Mevlânâ'nın «Mecâlis-i Seb'a» sıdır. İlk sahîfe altın cetvelli ve rokoko tezhiplidir. Ketebesi aynen şudur:

روشن وچراغ سنز قلم بقلم مكتوبىء علىء زفيض آفتاب حسن ختام مكتوبات
مولى الموالي اعنى مولانا محمد جلال الدين رومى قدس سره السامى
بخط ناچيز اين ضعيف احقر قطمير وما لنده عتبهء دركاه جناب
مولانا جلال الدين الطفه الله بلطفه الخفى والمبين يوسف عزت
آقشهرى من تلاميذ حسن فهمى آقشهرلى
غفر الله لهما ولوالديهما ولجميع
المؤمنين فى سنة خمس
وسبعين ومأتين
والف من هجرة
من له العز
والشرف

Görülüyor ki Akşehirli, Mevlevî Yusuf İzzet tarafından 1275 hicrîde (1858) istinsâh edilmiştir.

3) Aynı Kütüphânede, farsça yazmalar arasında, 703 no. da kayıtlı bulunan ve «Mecâlis-i Seb'a» yı da ihtivâ eden mecmûadaki nüsha. Buhârâlı Abdullah tarafından 1284 hicrîde (1867) istinsâh edilmiştir. Tâlikle ve âyetlerle şiirler surhla yazılmış bulunan, kenarı çiçek cetvelli mıklâpsız bir ciltle ciltlenmiş olan

bu nüshanın ketebesi bile aynen 28 no. lı nüshadan kopya edilmiştir. Bu bakımdan, faydalanmadığımız bu nüshayı fazla tavsîf etmeyi lüzumsuz görüyoruz.

4) Gene aynı Kütüphânede, farsça yazmalarda, 42 no. da kayıtlı, mıklâpsız meşin ciltle ciltlenmiş nüsha. 24×16.5 eb'âdındadır. Yazı kısmı, yaprakların 18×12 kısmını kaplar. Her sahîfede 27 satır vardır. Tâlikle yazılmıştır. Ketebesi yoktur. 51 yapraktır. Bâzı yerleri ve «şiir» sözleri surhla yazılmıştır. İç kapakta, yâni 1. a da, «Hasan Hakkı» ve «Abduhû Hakkı» mühürleri ve «Sâhib ve mâlik-i in nüsha-i mübâreke vâlî-i eyâlet-i Konya hâlâ — Şerîf Mustafa Paşazade Hasan Hakkı — 21 L. 27» yazısı ve

Mağz-ı Kur'an'dır kitâb-ı Mesnevî-i ma'nevî
Vahy ile nazmetmiş ânı Hazreti Monlâ-yı Rûm
Şems-i ışkı görmek istersen tilâvet kıl anı
Eylesün ışraak dilde hikmet-i Monlâ-yı Rûm

kıt'ası yazılı. Sahîfelerin kenarları lâcüverd ve altın cetvelli. 122 mektubu ihtivâ eden ve her mektubun başında, «Allâhu Mufattih-al abvâb» başlığı bulunan bu nüsha, XVI - XVII. yüzyıl karakterini taşımaktadır.

1. b de, yedi satırlık bir sunuş yazısı var. Nüshayı yazan, bu sözleri kendi mi yazmış, yoksa bir yerde mi bulmuş da kopya etmiş? Bu takdîrde kimindir bu yazı? Meselâ Çelebi Husâmeddîn'in, yahut Sultan Veled'in olabilir mi? Bu hususlarda kesin bir söz söylememize imkân yok. Ancak biz, gene de bu sunuş yazısının türkçesini veriyoruz :

«Rahmân ve rahîm Allah adiyle. Çeşitli faydaları ve konuları kavrıyan, içlerinde çeşitli faydalar ve konular bulunan bu yüce mektuplar, bu yücelik vesîleleri, yazılıp gönderilmiş olan bu kutlu, bu yomlu yazılar, gerçekle gerçekleşmiş erlerin en büyüklerinin pâdişâhı olan, şerîatı bulunmıyan ve şerîat sâhibi bulunan peygamberlerin hakıykatlerini açıp bildiren, öncelere ve sonlara dâir remizleri anlatıp yayan, millet, Hak ve Dîn Celâl'i Mevlânâ'nın, coşup dalga - dalga köpüren denizlerinin apaydın, eşsiz incileridir. Allah kutlanmış sırriyle bizi de kutlasın. İnciler saçan mübârek sözleriyle, her ân, her zaman kalem dizisine dizer, o çağlarda bulunan ve o tapıya gerçeklikle, uygun bir inançla mürîd olan, kendisini seven büyüklere, kibir ve kin bulanıklığıyla bulanmamış olan gönlünden nasıl gelmişse, öylece, öz gerçekliğiyle yazar, gönderirdi. Onların herbiri de, o mektupları okumak yüceliğiyle yücelirler, mektuptaki buyruğa uyup övünürlerdi.»

Bu nüshada, bizdeki II, CVI, CXI, CXVIII, CXXIII, CXXVI, CXXVIII, CXXIX, CXXX, CXXXI, CXXXII, CXXXIII, CXXXIV, CXXXV, CXXXVI, ve CXXXVII. mektuplar yok. Son mektup, bizdeki CXXXVIII. mektup olmak üzere 122 mektup var. Bâzı mektuplarda başlık, mektubun ilk sözünden sonraya gelmiş.

5) Aynı Kütüphânede, farsça yazmalar arasında, 1286 no. da kayıtlı olan bir nüsha daha var. 12.5×14 eb'âdında bulunan, yazı kısmını kaplıyan ve nesihle yazılmış olan bu nüshanın ketebesi, hattâ temellük târihi bile yok. Her sahîfede 21 satır var. Bizce, bu nüsha da XVI - XVII. yüzyıla âit. Bizdeki 129. mektup, son mektup olmak üzere ancak otuz kadar mektup var. 79 yaprak olan bu nüshanın başında, «Ulaşanların kutbu, olgunların mürşidi, âlemlere Allâh'ın hucceti olan, kıyâmet gününedek hâli ve sözü olgun, Ceberût ülkelerinin gezgini,

Mülk ve Melekût denizlerinin yüzgeci, ma'nevî yoldaki güçlükleri açan, pâdişahlardaki sıfatları açıklayıp anlatan erenler pâdişâhı; Allâh sırrını kutlasın; Dîn ve Hak Celâl'inin inşâsından bulunan «Kitâb-al Tarassul lit - Tavassul ilâ-l Tafaddul'dur» meâlinde arapça bir yazı var. Görülüyor ki mektuplara, bir de ad verilmiş; mektuplar, ayrı bir kitap sayılmış. Bu arapça sözü türkçeye, «Üstünlük elde etmiye vesîle olan gönderilmiş mektuplar» tarzında çevirebiliriz.

6) Konya Müzesinde, 79 no. da kayıtlı, yeni bir ciltle ciltlenmiş nüsha. Cildiyle 25.5×18 eb'adında bulunan, yazı kısmı, sahîfelerin 23.5×16 kısmını kaplıyan bu mecmûanın 1. b - 17. b yapraklarında, Sultânel - Ulemâ'nın «Maârif» inden bir parça, 26. b - 89. a yapraklarında, Mevlânâ'nın mektupları, 89. b - 107. a da «Mecâlis-i Seb'a», 107. b - 110. a da Mevlânâ'nın sözleri, 110. b - 145. b de Seyyid Burhâneddîn'in «Makaalât» ı, 155. b - 173. a da Tebrizli Şemseddîn'in «Makaalât» ından bir kısım, 147. a - 177. b de Sultânel - Ulemâ'nın «Maârif» inden bir kısım var. «Mecâlis-i Sab'a» nın sonunda, 753 Rabîulâhırının ilk günlerinde (1352) yazıldığı kayıtlı bulunduğuna göre mektuplar, bu târihten de önce yazılmıştır. Mecmûayı yazan, Seyyid Burhâneddîn'in, Mevlânâ'nın, Çelebi Husâmeddîn'in elyazılarından yazılmış yazıları, Turhallı Celâleddin Yûsuf adlı bir can dostunda bulmuş, onları da, 754 Zilhiccesinin sonlarında (1353 sonu) mecmûaya ilâve etmiştir (116. a, 173. a), Şems'in «Makaalât» ının bir kısmını ihtivâ eden yazıların başında, «Allah bereketini, âşıklara dâimî etsin» cümlesi yazıldığına göre bu kısım, Şems'in hayâtında, yâni 645 Şa'bânından önce (1247) yazılmış bir nüshadan istinsâh edilmiştir. Sultânel - Ulemâ'nın «Maârif» inden alınan parçanın sonunda da, 755 Muharreminin sonlarında (1354) yazıldığı kaydolunmuş. Anlaşılıyor ki mecmûaya, 753 ten önce başlanmış (1351), 755 te (1354) bitirilmiştir. Bu yıllarda, çelebilik makamında, Mevlânâ'nın torunu Ulu Ârif Çelebi'nin oğlu Emîr Âdil Çelebi vardır (Mevlânâ'dan sonra Mevlevîlik; s. 152). Mevlânâ'nın göçmesiyle bu yıllar arasında yarım yüzyıldan daha fazla bir zaman var. Ancak mecmûayı düzenliyenin, Mevlânâ'nın, Çelebi Husâmeddîn'in, hattâ Seyyid Burhaneddîn'in elyazılarından yazılmış yazıları, onların elyazılarını bulduğu düşünülecek olur, mektupların çoğuna, kenarlarına ebced harfleriyle numaralar koyduğu, yanlış yazdığı yerleri kenarlarda düzelttiği, yazılırken unutulan yerleri ilâve ettiği nazar-ı dikkate alınırsa, bunları da asıllarından, yahut asıllarından yazılmış bir veyâ birkaç nüshadan istinsâh ettiği sonucuna varılır. Biz, tercememizde, bu nüshayı, esas nüsha kabûl ettik (Daha etraflı tavsîfi için «Fîhi mâ - fîh» tercememizin «Sunuş» yazısını okuyunuz; s. XVII - XIX).

Mektupları nasıl hazırladığımızı, nasıl işlediğimizi de biraz anlatalım:

Tercemede, asıllarına sadâkat göstermiye, aslî üslûba riâyete çok önem verdik. Nüsha farkları varsa, bu farkları, mektupların bulunduğu nüshaları, mektuplarda geçen arapça kısımları, arapça olan mektupları, mektuplara eklenen hâşiyeleri not olarak gösterdik. Metinde geçen âyetleri, ayrı bir bölüm olarak eklemeyi uygun bulmadık. Çünkü, âyetleri, geçtikleri mektuplarda bulmak, güç olacaktı. Bu yüzden, her mektupta geçen âyetleri, aynı mektupta, not olarak yazdık. Elimizdeki nüshaların hepsinden faydalanmadığımız için kısaltma işaretlerine lüzum görmedik; ancak Nâfiz Paşa nüshasını, «N» işaretiyle gösterdik. İstanbul Üniversitesi nüshalarına, «İst. Üniv. K.» işaretini koyduk. Bu nüshalar, birkaç tâne olduğundan, hangi nüsha olduğunu, numarasını vererek belirttik. Metinlerde geçen hadisleri, ulu kişilerin sözlerini, atasözlerini, îzâhı gereken terimleri, adları, olayları, ayrı - ayrı bölümlerde, alfabetik bir tertiple sıraladık;

her hadisin, her sözün, her îzâhın yanına hangi mektupta geçiyorsa, o mektubun numarasını koyduk.

Bizi pek fazla çalıştıran, yoran şey, mektupların kimlere yazıldığını, mektuplarda adları geçen kişilerin kimler olduğunu bulmak oldu. Evvelce de arzettiğimiz gibi İran basımında, bu iş ele alınmış, fakat nisbeten başarılabilmişti. Biz, bu işin üstüne daha fazla düştük. Bilhassa Tahsin Yazıcı'nın büyük bir titizlikle hazırladığı «Menâkıb - al Ârifîn» metni, imdâdımıza yetişti. Elimizin erdiği, gücümüzün yettiği kadar bu işi de başardık, ayrı bir bölüm olarak ve gene alfabetik bir tertiple kitaba ekledik; mektupların numaralarını da, hâli - şânı anlatılan şahsın adının yanına koyduk. Burada şunu da söyliyelim :

Mevlânâ'nın mektuplarında, muhâtapların adları, birkaç tânesi müstesnâ, hep belirtilmiştir. Kimlere yazıldığı hakkındaki ihtilâf da birkaç mektuba münhasır. Bir - iki mektupta «Fülâneddin» denmiş, ad anılmamış. Ad, herhâlde müsveddede yoktu; istinsâh eden, «Fülâneddin» deyip geçti. Yalnız LXX. mektupta ad, sanırız ki mahsus gizlenmiş. Çünkü bu mektubun muhâtabı, Mevlânâ tarafından pek şiddetle kınanıyor; yaptığı şeyler anlatılıyor. Bu yüzden de adının açıklanmasını edebe aykırı bulmuş olacaklar. Bir de adlarda, «Necmeddin, Mecdeddin, Ekmeleddin» tarzını kabûl ettiğimizi söyliyelim. Bu adlar, türkçede böyle söylenir; «Necmüddin, Mecdüddin, Ekmelüddin» demeyiz biz.

Bizi, şahısları bulmaktan, hâl tercemelerini vermekten daha fazla yoran, metinlerde geçen arapça, farsça beyitlerin kimlere âid olduğunu bulmak oldu. Mesnevî tarzında ve «Hadîka» vezninde olan beyitleri bulabilmek için «Hadîka» yı kaç kere baştan sonadek devrettik; «Dîvân-ı Kebîr» i, Senâî ve Attâr'ın dîvanlarını kaç kere karıştırdık; daha başka dîvanları, kitapları kaç kere taradık; şimdi, biz bile unuttuk bunu. Arapça beyitlerde Prof. Ahmed Ateş de yardım etti bize. Hem ona, hem «Menâkıb» ın metnini hazırlıyan Tahsin Yazıcı'ya teşekkür ederiz.

En büyük yardımcımız Mevlânâ aşkıdır; hamdolsun, bu aşkla başarılı bir eser meydana geldi sanırız. Bulamadığımız beyitleri de, ayrı bir bölüm olarak yazdık; okuyanlar, bulurlarsa, kimin olduğunu, yanlarına yazarlar. Bize bildirirlerse daha çok memnun oluruz; çünkü, nasîb olursa, adlarını da şükranla anarak ikinci basımda kaydetmiş, noksanımızı tamamlamış oluruz. Yalnız mektupların değil, Mevlânâ'nın bütün eserlerinin metinlerini de, ilmî bir şekilde vermek isteriz; fakat bu işe, haklı olarak hiçbir kütüphâne yanaşmıyor; Maârif Vekilliğinin, yahut herhangi bir müessesenin, bu millî ve insânî işi ele almasını candan - gönülden dileriz.

İşte, Mevlânâ aşkıyle, onun neş'esiyle «Mevlânâ'nın Mektupları» da, Mevlânâ'yı sevenlere, bilgi dostlarına, irfan erbâbına, târihçilere, Mevlânâ'nın eliyle sunuldu dersek, bu söz, varlığımızı değil, Mevlânâ'da yokluğumuzu bildirir; okuyanlar hoş görsünler.

İstanbul; 9. Safar 1382
11.VII.1962

Bende-i bendegân-ı Mevlânâ
Abdülbâki GÖLPINARLI

Mülk ve Melekût denizlerinin yüzgeci, ma'nevî yoldaki güçlükleri açan, pâdişahlardaki sıfatları açıklayıp anlatan erenler pâdişâhı; Allâh sırrını kutlasın; Dîn ve Hak Celâl'inin inşâsından bulunan «Kitâb-al Tarassul lit - Tavassul ilâ-l Tafaddul'dur» meâlinde arapça bir yazı var. Görülüyor ki mektuplara, bir de ad verilmiş; mektuplar, ayrı bir kitap sayılmış. Bu arapça sözü türkçeye, «Üstünlük elde etmiye vesîle olan gönderilmiş mektuplar» tarzında çevirebiliriz.

6) Konya Müzesinde, 79 no. da kayıtlı, yeni bir ciltle ciltlenmiş nüsha. Cildiyle 25.5×18 eb'adında bulunan, yazı kısmı, sahîfelerin 23.5×16 kısmını kaplıyan bu mecmûanın 1. b - 17. b yapraklarında, Sultânel - Ulemâ'nın «Maârif» inden bir parça, 26. b - 89. a yapraklarında, Mevlânâ'nın mektupları, 89. b - 107. a da «Mecâlis-i Seb'a», 107. b - 110. a da Mevlânâ'nın sözleri, 110. b - 145. b de Seyyid Burhâneddîn'in «Makaalât» ı, 155. b - 173. a da Tebrizli Şemseddîn'in «Makaalât» ından bir kısım, 147. a - 177. b de Sultânel - Ulemâ'nın «Maârif» inden bir kısım var. «Mecâlis-i Sab'a» nın sonunda, 753 Rabîulâhırının ilk günlerinde (1352) yazıldığı kayıtlı bulunduğuna göre mektuplar, bu târihten de önce yazılmıştır. Mecmûayı yazan, Seyyid Burhâneddîn'in, Mevlânâ'nın, Çelebi Husâmeddîn'in elyazılarından yazılmış yazıları, Turhallı Celâleddin Yûsuf adlı bir can dostunda bulmuş, onları da, 754 Zilhiccesinin sonlarında (1353 sonu) mecmûaya ilâve etmiştir (116. a, 173. a), Şems'in «Makaalât» ının bir kısmını ihtivâ eden yazıların başında, «Allah bereketini, âşıklara dâimî etsin» cümlesi yazıldığına göre bu kısım, Şems'in hayâtında, yâni 645 Şa'bânından önce (1247) yazılmış bir nüshadan istinsâh edilmiştir. Sultânel - Ulemâ'nın «Maârif» inden alınan parçanın sonunda da, 755 Muharreminin sonlarında (1354) yazıldığı kaydolunmuş. Anlaşılıyor ki mecmûaya, 753 ten önce başlanmış (1351), 755 te (1354) bitirilmiştir. Bu yıllarda, çelebilik makamında, Mevlânâ'nın torunu Ulu Ârif Çelebi'nin oğlu Emîr Âdil Çelebi vardır (Mevlânâ'dan sonra Mevlevîlik; s. 152). Mevlânâ'nın göçmesiyle bu yıllar arasında yarım yüzyıldan daha fazla bir zaman var. Ancak mecmûayı düzenliyenin, Mevlânâ'nın, Çelebi Husâmeddîn'in, hattâ Seyyid Burhaneddîn'in elyazılarından yazılmış yazıları, onların elyazılarını bulduğu düşünülecek olur, mektupların çoğuna, kenarlarına ebced harfleriyle numaralar koyduğu, yanlış yazdığı yerleri kenarlarda düzelttiği, yazılırken unutulan yerleri ilâve ettiği nazar-ı dikkate alınırsa, bunları da asıllarından, yahut asıllarından yazılmış bir veyâ birkaç nüshadan istinsâh ettiği sonucuna varılır. Biz, tercememizde, bu nüshayı, esas nüsha kabûl ettik (Daha etraflı tavsîfi için «Fîhi mâ - fîh» tercememizin «Sunuş» yazısını okuyunuz; s. XVII - XIX).

Mektupları nasıl hazırladığımızı, nasıl işlediğimizi de biraz anlatalım:

Tercemede, asıllarına sadâkat göstermiye, aslî üslûba riâyete çok önem verdik. Nüsha farkları varsa, bu farkları, mektupların bulunduğu nüshaları, mektuplarda geçen arapça kısımları, arapça olan mektupları, mektuplara eklenen hâşiyeleri not olarak gösterdik. Metinde geçen âyetleri, ayrı bir bölüm olarak eklemeyi uygun bulmadık. Çünkü, âyetleri, geçtikleri mektuplarda bulmak, güç olacaktı. Bu yüzden, her mektupta geçen âyetleri, aynı mektupta, not olarak yazdık. Elimizdeki nüshaların hepsinden faydalanmadığımız için kısaltma işâretlerine lüzum görmedik; ancak Nâfiz Paşa nüshasını, «N» işâretiyle gösterdik. İstanbul Üniversitesi nüshalarına, «İst. Üniv. K.» işâretini koyduk. Bu nüshalar, birkaç tâne olduğundan, hangi nüsha olduğunu, numarasını vererek belirttik. Metinlerde geçen hadisleri, ulu kişilerin sözlerini, atasözlerini, izâhı gereken terimleri, adları, olayları, ayrı - ayrı bölümlerde, alfabetik bir tertiple sıraladık;

her hadisin, her sözün, her îzâhın yanına hangi mektupta geçiyorsa, o mektubun numarasını koyduk.

Bizi pek fazla çalıştıran, yoran şey, mektupların kimlere yazıldığını, mektuplarda adları geçen kişilerin kimler olduğunu bulmak oldu. Evvelce de arzettiğimiz gibi İran basımında, bu iş ele alınmış, fakat nisbeten başarılabilmişti. Biz, bu işin üstüne daha fazla düştük. Bilhassa Tahsin Yazıcı'nın büyük bir titizlikle hazırladığı «Menâkıb - al Ârifîn» metni, imdâdımıza yetişti. Elimizin erdiği, gücümüzün yettiği kadar bu işi de başardık, ayrı bir bölüm olarak ve gene alfabetik bir tertiple kitaba ekledik; mektupların numaralarını da, hâli - şânı anlatılan şahsın adının yanına koyduk. Burada şunu da söyliyelim :

Mevlânâ'nın mektuplarında, muhâtapların adları, birkaç tânesi müstesnâ, hep belirtilmiştir. Kimlere yazıldığı hakkındaki ihtilâf da birkaç mektuba münhasır. Bir - iki mektupta «Fülâneddin» denmiş, ad anılmamış. Ad, herhâlde müsveddede yoktu; istinsâh eden, «Fülâneddin» deyip geçti. Yalnız LXX. mektupta ad, sanırız ki mahsus gizlenmiş. Çünkü bu mektubun muhâtabı, Mevlânâ tarafından pek şiddetle kınanıyor; yaptığı şeyler anlatılıyor. Bu yüzden de adının açıklanmasını edebe aykırı bulmuş olacaklar. Bir de adlarda, «Necmeddin, Mecdeddin, Ekmeleddin» tarzını kabûl ettiğimizi söyliyelim. Bu adlar, türkçede böyle söylenir; «Necmüddin, Mecdüddin, Ekmelüddin» demeyiz biz.

Bizi, şahısları bulmaktan, hâl tercemelerini vermekten daha fazla yoran, metinlerde geçen arapça, farsça beyitlerin kimlere âid olduğunu bulmak oldu. Mesnevî tarzında ve «Hadîka» vezninde olan beyitleri bulabilmek için «Hadîka» yı kaç kere baştan sonadek devrettik; «Dîvân-ı Kebîr» i, Senâî ve Attâr'ın dîvanlarını kaç kere karıştırdık; daha başka dîvanları, kitapları kaç kere taradık; şimdi, biz bile unuttuk bunu. Arapça beyitlerde Prof. Ahmed Ateş de yardım etti bize. Hem ona, hem «Menâkıb» ın metnini hazırlıyan Tahsin Yazıcı'ya teşekkür ederiz.

En büyük yardımcımız Mevlânâ aşkıdır; hamdolsun, bu aşkla başarılı bir eser meydana geldi sanırız. Bulamadığımız beyitleri de, ayrı bir bölüm olarak yazdık; okuyanlar, bulurlarsa, kimin olduğunu, yanlarına yazarlar. Bize bildirirlerse daha çok memnun oluruz; çünkü, nasîb olursa, adlarını da şükranla anarak ikinci basımda kaydetmiş, noksanımızı tamamlamış oluruz. Yalnız mektupların değil, Mevlânâ'nın bütün eserlerinin metinlerini de, ilmî bir şekilde vermek isteriz; fakat bu işe, haklı olarak hiçbir kütüphâne yanaşmıyor; Maârif Vekîlliğinin, yahut herhangi bir müessesenin, bu millî ve insânî işi ele almasını candan - gönülden dileriz.

İşte, Mevlânâ aşkıyle, onun neş'esiyle «Mevlânâ'nın Mektupları» da, Mevlânâ'yı sevenlere, bilgi dostlarına, irfan erbâbına, târihçilere, Mevlânâ'nın eliyle sunuldu dersek, bu söz, varlığımızı değil, Mevlânâ'da yokluğumuzu bildirir; okuyanlar hoş görsünler.

İstanbul; 9. Safar 1382
11.VII.1962

Bende-i bendegân-ı Mevlânâ
Abdülbâki GÖLPINARLI

I

Rahmân ve Rahîm Allâh adıyla ve onunla yardım dileriz (1).

Yaratıp olgunlaştıran yüce Tanrı, kullarından bir kuluna, boyuna arka olmak, lûtufta bulunmak, yardım etmek, devlet ve kutluluk vermek dilerse, ona, şükretmeye başarı verir. Öylesine ki o kula, yüz kez acılık erişse, bir kez de o kul, bir tatlılık elde etse, o, bir tatlılığı, yüz kez, yüz çeşit sözle, yüz yerde, yüz durakta açar, söyler de, o yüz acıyı bir kez bile açıp söylemez; ancak din dostlarından ayrılmak acısını söyler; çünkü din dostlarının ayrılığından feryâd etmek, tesbihtir; Kur'an okumaktır; esenlik onlara, peygamberlerin sünnetidir. Esenlik ona, **E y y u p**, uğradığı belâdaki büyüklüğü duymıya bile hiçbir gönlün dayanamıyacağı kadar zahmetler içindeydi; bütün bunlarla beraber onsekiz yıl içinde, dilinden Tanrı şükrünü düşürmedi. Ama din dostunun, yâni dinde onunla dertdeş, solukdaş olan ayâlinin ayrılığına düşünce, **«Bana zarar erişti»** diye feryada başladı (2). Din dostunun kadrini, din eri bilir. Din dostlarının kadrini, tadını öğrenmek istiyen; bilgin, adâlet ıssı, devleti dindar, Tanrı'dan korkan, kerem sâhibi, beylerin canı, padişahlarla sultanların yakını olan pek aziz emir, oğlum **N e c m e d d i n**'den öğrensin. Dindarlığı, gerçekliği, temizliği, tam inancı o denli yayılmıştır ki övülmesine hâcet yok. Hak da bilir ve tanıklık eder ki o aziz oğul, bu uzun yolculukta nasıl garipse, kendi şehrinde, yakınlarının arasında, adamlarının içinde de gariptir. Tanrı da bilir ya, bu baba, önce gelen sultanlarla sonra gelenler arasında eşi az bulunan, adâlet, ihsan denizi, âhır-zamanda rahmet **M e h d î**'si olan, menkabeleri her yana yayılan, herkesçe duyulan, bu yüzden de söylenmesi, anlatılması gerekmiyen, âlemi bezeyen padişahın devletinin başlangıcındanberi candan, gönülden, hem de diliyerek, istiyerek, içinden gelerek, garezsiz olarak, salt Allah rızâsıyçin devletinin sürüp gitmesine duâcıdır; Rahmân'ın gayretinden korkuyorum; yoksa devletine yakışır bâzı sözlerle onu över, bu sözlere deliller de getirirdim. Allah saltanatını ebedî kılsın, gecelerle gündüzler yenilendikçe devleti de yenilensin.

---

(1) «Ve onunla yardım dileriz» cümlesi, Konya yazmasında var.
(2) Âyet. XXI, 83.

Görünüşte yanınızda değilim ama, bütün tapınızda bulunanların, soluktan soluğa muhtâc oldukları, yardım diledikleri, dileklerini sundukları, isteklerini bildirdikleri tapıda, onun devletinin sürüp gitmesine duâcıyım. Şu dostluğu, sevgiyi bildirişim de, Allah ona rahmet etsin, esenlik versin, peygamberliğin en yüksek makamına sâhib olanın izniyledir, fermanıyladır. Sahâbeden biri, **Peygamber**'in huzûrunda oturmadaydı. Bir büyük kişi mescidin kapısının önünden geçti. O sahâbî, ey Allah elçisi dedi, bu geçen aziz kişiyi candan, gönülden seviyorum ben. Esenlik ona, **Peygamber**, git buyurdu, ona bildir. Bu buyruktaki hikmeti, sırrı kaleme alsak söz pek uzar. Bir de şu var: Allah bayrağını yüceltsin, her zaman, âlem padişahının tertemiz eşiğinden haberler alıyordum. Her lûtfu, her rahmeti, her padişahlığı, yeniden yeniye bu babanın kulağına geliyordu; geldikçe de seviniyordum. Sevincim iki yüzdendi. Biri fazla sevgimden, fazla düşkünlüğümdendi. Çünkü seven, hiç mi hiç, kendi olgunluğuna bağlı olamaz; kendisinin iyi bir ad - san ıssı olmasını istemez; ancak sevgilinin üstün olmasını, olgunluğa ulaşmasını, iyi bir adla anılmasını ister, onunla sevinir. Bu, aşk medresesinin derslerinden bir mes'eledir. Burada ileriye gidemem ki. Çünkü bu konunun seli, beni de kapar götürür, mektubu da, mektubu yazan şeyhlerin şeyhi, kalblerin emini **Husâmeddîn**'i de; Allah bereketini dâimî etsin; bu müddet içinde o da, bir soluk olsun, duâyı, övüşü bırakmamıştır. Bu babanın sevinmesinin ikinci sebebi, Allah devletini yüceltsin, bu padişahın ihsanlarını duymasıdır. Duydukça da, Allah devletini arttırsın, devleti hiç gerilemesin, kat - kat artsın, bu devlete olan sevgim, düşkünlüğüm, Allah'a hamd olsun ki yerindeymiş, lâyığınaymış diyordum. Çünkü sevenin, güzel bir inciyi sevmesi, kendisinin öz temizliğindendir. Onsekiz bin âlemde herkes, birşeyi sever, birşeye âşıktır. Her âşığın yüceliği, sevgilisinin yüceliği mikdarıncadır. Kimin sevgilisi, daha lâtifse, daha zarîfse, özü daha yüceyse, âşığı da daha azizdir.

Bölük bölük insanlar, çeşit çeşit âşıklardır;
En uluları, en yüceleri, sevgilisi en ulu, en yüce olanıdır.

Gündüz kuşu, gece kuşundan üstündür; ışığın karanlıktan üstün olduğu gibi. Çünkü gündüz kuşu, güneşin ışığına âşıktır; gece kuşuysa karanlığa âşıktır. Bu mes'elenin anlatılması da pek uzun sürer; dalı, kökü pek çoktur. Allah gönüllerinizi genişletsin, kendisine âit bir ruhla güçlendirsin, kuvvetlendirsin sizi.

Âlem padişahının ikbâl ateşinin ve devletinin yüceliğini, üstün olacağını; Allah hükmünü yürütsün; gün doğdukça, kuşlukçağı geldikçe yüceldikçe yücelsin; hükmünün yürüyeceğini, buyruğunun tutulacağını yormuştum; bu yoruşumun bir sebebi de şuydu ki, yardımının güneşi, kendi kulu olan aziz oğlumuz, beylerin canı ve üstünü, **Necmeddîn**'i fazla ışıttı; kutlu gönlü, hem hüküm dîvânında, taht basamağında, hem bilim ve rahmet tapısında onu kendine daha artık yaklaştırdı; yıldızı, Allah'ın devlet, olgunluk ve dileklerinin elde edilişi bakımından bütün sultanlara üstün ettiği sultânımızın devlet güneşinden boyuna ışıklansın. Hattâ bu sözlerin de yeri mi? Zâti âlem padişahının bütün buyrukları, bütün düşünceleri, soluğu soluğuna, kutludur, mutludur, devlete, ikbâle ulaşmayı kolaylaştırır. Çünkü kutlu gönlü, zayıfları, mazlûmları gözetmededir; gözleri, yardım istiyenlere, muhtaçlara çevrilmiştir. Bu yüzden de, **«Kim bir iyilik ederse, bir iyilik ederek gelirse»** âyetinin yardım gözü, onun devletini gözetmededir (3).

Kutlu gönlünü bütün sultanlardan alsın da, ulu, yüce sultanlar sultanına versin, bu bağlılığı da günden güne artsın diye bu müddet içinde, bütün bu murâda ermeyişler, Tanrı gayretiyle devletine yol buldu. Hak Hazreti, dünya mülküne bağırdı; padişahın karşısında çırçıplak soyun da padişah, vefâsızlığının ayıplarını görsün; boyanı, düzgününü tiksindirici sularla yıka, akıt da bu padişah, daha devletinin başlangıcında senin yokluğunu görsün; görsün de kutlu gönlünü tümden bize versin, böylece de iki âlemde de saltanatı, başkalarından daha fazla artsın, ebedî olsun; başka padişahlar, senin yokluğunu, devletlerinin sonunda gördüler; seninle aşk oyununa giriştiklerine, sana gönül verdiklerine pişman oldular dedi. **«Ve kim Allah'a dayanırsa o, yeter ona.»** (4)

Bu mektubun her satırında bir işaret var; anlatmak gerek ki yalnız görünüşe bakan, az, karışık anlayışla te'vile kalkışmasın. Fakat sözü uzatmak ayıbından korkuyorum da apaçık anlamanı Allah'tan dileyorum. Gerçekten de odur duâları kabûl eden, özü doğruların duâlarını makbûl eyliyen (5).

---

(3) Âyet. V, 160. (4) LXV, 3.

(5) N. nüshasında, «Öyle olsun ey âlemlerin rabbi» anlamına «Âmîn yâ rabbel âlemîn» fazlalığı var. İst. Üniv. K. nüshalarının hepsi de bu sözü ihtivâ ediyor.

II

Ululandıkça ululansın, mülk ıssı yüce padişah, birisine dünyâ mülkünü verir; başına yücelik tacını kor; saltanat tahtına oturtur onu. Ülkeleri, şehirleri onun buyruğuna râmeder; başçekenlerin gönüllerini, kendileri isteseler de, istemeseler de ona bağlar; hazneleri, askerleri, onun dileklerine fedâ eder; o da haznelerin lûtfuyla, askerlerin kahriyle, kendi padişahlığını istiyenlere bağışlarda bulunur; minberin üstünde, hutbede adını okutur; gümüş, altın, bütün paralara adını, damgasını bastırır. Fakat pek az bir zaman içinde, önüne ön olmıyan mühendisin toprak levhine çizdiği bu çizgileri, gene o mühendis, her gece yok eder-durur; çünkü **«Bir delîl olan geceyi giderdik»** denmiştir (6). Gecenin habersizliği içinde ne emir kalır, ne memur; ne hâkim kalır, ne mahkûm; ne efendi kalır, ne kul. Bu çizgilerin, bir tek mühendisin eline mahkûm olduğunu bilsinler diyedir bu. Gerçekten bir koku almadılar mı da, herkes bu durmıyan, bu ebedî olmıyan saltanat dalgıcının, ebedî saltanatı, ebedî tacı - tahtı, askeri - hazneyi bildirme için bir nümune, bir usturlap olduğunu anlasın, bilsin diye hepsini ölüm gecesiyle yok eder. Çünkü her hayâl, bir gerçeğin nümunesidir; her ruyâ, bir yoruşun nümunesi. Beylerin padişahı ulu **Pervane**'nin, meleklere, peygamberlere yaraşan yüce himmetini sarfetmesi, zevâli olmıyan Tanrı'ya kavuşmak için özlemler çekmesi, ibadette, itaatta bulunması, Tanrı râzılığını istemesi, yoksulların gönüllerini alması her işin sonunu düşünmesi, Tanrı'nın vaadlerine dayanması da bir ruyâdır; bu ruyânın yorumu, Tanrı tapısında biricik olan o zâtın yüce mertebeye erişeceğidir, tam yardıma kavuşacağıdır, iyi bir son elde edeceğidir. Allah yüceliğini ebedî kılsın; güzel huyları, olgunluğuna tanıktır. Ona bağışlanan bu başarı kutluluğunun sonu gelmesin, bu kutluluk kesilmesin.

Aziz oğlumuz **Sadreddîn**'e lûtuflar buyrulmuş; öğrendik, şükürler ettik; umarız ki gecikmez. «Geciktirmede, hayır için âfetler vardır, geciktirme. Namazı, vakti geçmeden kılın, tez olun.» Nâipler, nerden verelim, nasıl edelim derler.

Ustan, aşktır senin; oraya varınca,
Zâti o, hâldiliyle sana söyledi mi, dediğini yap.

(6) Bizim nüshamızla N. nüshasında yanlış olarak «gündüzü» yazılmış. Halbuki bu söz, XVII. sûrenin 12. âyetinden alınma bir sözdür. İst. Üniv. K. de 28, 42, 703 No. larda kayıtlı nüshalarda doğrudur.

Kendisine düşman olan, canının, îmânının düşmanı bulunan, engellik eden, perde kesilen nefsinin, oğullarının çaresini, yüz çeşit renge boyanıp bulur da Hak ehlinin, iyi kulların, Tanrı nâzeninlerinin çaresini bulamaz. Hani Tanrı da onların işlerini, Tanrı'yı sevme dâvasına kalkışan, Kur'an, evrad okuyan kişilerin ellerine vermiştir ya; bu da onları sınamak içindir. Münâfıklar **«Dileseydi Allah doyururdu onu, biz mi doyuralım»** dediler (7). Tanrı'nın öz kulları oldukları dâvasına girişirler de, Tanrı'nın, işlerini görmeyi kendilerine havale ettiği has kulların işlerini başaramazlar. Gene Tanrı onlara cevap verir de buyurur ki: **«Göklerin hazneleri de Allah'ındır, yeryüzünün hazneleri de; ama münâfıklar bilmiyorlar.»** (8). Bilmezler ki bu, onları sınamak içindir. Çünkü bu kulların râzılığı, bizim râzılığımızdır; kendi râzılığımızı, onların râzılıklarında gizlemişizdir. Düzenlerle yedi kat göğe ağsan râzılığımızı bulamazsın; İblis gibi kahır durağında kalakalırsın. Kendi havana, kendi hevesine uyup gönül alçaklığı etsen de, tâ öküzün, balığın sırtına insen, gene râzılığımızı bulamazsın. Tanrı, **«Yerime sığamadım, göğüme sığamadım da ancak ve ancak mü'min kulumun gönlüne sığdım»** der. Yâni kendi râzılığımı, onların râzılığına verdim; onların râzılığını ara. Çünkü akıllı, devletli, o kişidir ki herşeyi, benim koduğum yerde arar.

Erlerden gönül iste, bilgisizden lâf.
Sedeften inci iste, ceylândan misk;

Geri kalanı mâlûmdur; apaçık meydandadır. Allah için olsun, Allah için olsun, Allah için, bu iş, nâiplere havale edilmesin.

Arslanların boyunları, başlarına gelen işleri,
Kendileri yaptılar da, o yüzden kalınlaştı.

(7) XXXVI, 47. (8) LXIII, 7.

III

Bize ayrılık yolunu gösteren Tanrı,
Umarım ki kavuşup buluşma yolunu da kolaylaştırır.

Ululandıkça ululansın, lûtufları birbiri ardınca gelen Tanrı da tanıktır, bilir. **«Tanık olarak Allah yeter.»** (9) **«En büyük tanıklık hangisidir? De ki: Allah gerçek tanıktır.»** (10). İmamlarla muîdlerin övüncü, üstün kişilerle fayda verenlerin baş tâcı, hünerler ıssı, erenlerin arkadaşı, gizlenmiş eren, mâdenin cevheri, yeniayların en aydını, ulu kişilerin övündükleri aziz oğul C e mâ l e d d î n 'in yüzü; görünüşü kutlu olan, kutluluktan haber veren, tertemiz, sırrı yüce, gönle ferahlık veren hayâli; gece-gündüz gözümüzün önündedir. Yüce Allah, onu, cangözü açık oluş ve tam inanç mertebelerinin en yücesine ulaştırsın; Tanrı'yı seven kullarının çoğundan da üstün etsin. O azizin sohbetindeki tatlılıkla gerçeklik, unuduş tozunun esmesiyle, zamanın geçmesiyle, ayrılığın uzamasıyla, hayâlini gözden, gönülden yok edecek gibi değildir ki. O azizin meleklerde bulunan huyları, uzun bir zamanla unutup gitme hükmünü bozar gider. Bütün bunlarla beraber özlem susuzluğu, dayanılamıyacak istek açlığı, düşünüp hayâlediş yoluyla vefâ göstermekle, göz önüne getirişi gamdaş edilmekle doymuyor; râzı olmuyor buna. Dostlarla toplandığımız hiçbir topluluk, hiçbir meclis yok ki oğlumuzun da bulunmasını istemiyelim. Ululandıkça ululansın, ayrılıp dağılanları bir araya toplıyandan, bereketleri indirenden, hâcetleri yerine getirenden umarız ki uzak değil, pek yakın bir zamanda engelleri ortadan kaldırır da B e l k ı y s 'in tahtı, İ d r i s 'in cismi gibi, **«Gözünü yumup açmadan getiririm sana»** (11); **«Söz budur ancak, emrimiz öyledir; bir şeyin olmasını diledik mi, ol deriz, hemen oluverir»** (12) hükümlerince güzel, hoş sebepleri bir araya getirir de susamış gözleri, oğlumuzun yüzüyle suvarır, sevindirir, ışıtır. Gerçekten de onun, buna gücü yeter; duâyı kabûl etmek de ona lâyıktır.

---

(9) XLVIII, 28.

(10) Elimizdeki bütün nüshalarda, VI. sûre olan «An'âm» sûresinin 19. âyetinden alınmış olan bu söz, yanlıştır. Biz, doğrusunun tercemesini yaptık.

(11) XXVII, 40.

(12) XXXVI. sûrenin 82. âyetidir; metinde yanlıştır; şüphe yok ki bu yanlışlar, mektupları kopya edenlere âittir.

Yiyecek - içecekten, paradan - puldan eksilen, aleyhimize olmada; oğlumuza gereken şeylerse çevremizde toplananlara harcanmada. Umarız ki geciktirmezler. Allah'ın rahmeti ve esenlik ona, P e y g m b e r demiştir ki: **«Gerçekten de zamanınızın içinde, Allah'ın esintileri vardır; kendinize gelin de onlara karşı durun»** Gerçeğe erenler katında bu esintiler, din kardeşlerinin soluklarıdır. Çünkü onlar, öbür din kardeşlerinden ileriye varmışlardır. Onların solukları, onların bakışları, onlara karışıp onlarla uzlaşma esintileridir; vergiler, bağışlar elde etmektir; Tanrı'nın bağışladığı ağır elbiselerdir. Bunlar ganîmet sayılması gereken şeylerdir. Bunlardan başkalarını mühimsememek, bunları ganîmet bilişin ta kendisidir.

Sarhoş olduğun yerden başka yere ayağını atma;
Nerde şarab içtiysen başını oraya koy.



Sarhoşlar selâm ediyorlar sana.

Binlerce kişi olan o sarhoşlar, bir tek kişidir. Sana da esenlik, diye selâm almansa gelmendir; uzaktan söylemen, yazman değil. Hattâ bir evde olmak suretiyle buluşmamızı bile yeter bulmamak, hattâ bir gömlek içinde bulunmayı bile yeter saymamak gerek; çünkü bu yeter buluş, pişmanlık verir. Dostları bir araya toplıyan, arkadaşların aralarını düzene sokan, gamlarla tasaları gideren, ayrılığı ortadan süren, yerle göğün işini düzen; ululandıkça ululansın; yaradıp olgunlaştıran Tanrı bilir, tanıktır; **«Bilen, tanıklık eden Allah da yeter.»** (13). Mümkün olsaydı, bu müddet içinde elime bir fırsat geçseydi, kaleme gelmiyen engeller çıkmasaydı, ayağım, pek kuvvetli bağlarla bağlanmasaydı...

Müderrislerin ve muîdlerin övündükleri, en fazla bilgin, en çok adâlet ıssı, en büyük, en kutlu, en yüce olan ve Tanrı'dan en çok korkan, ondan en artık çekinen, en üstün,en olgun, imamların ulusu, ümmetin ışığı, melek huylu, soyu - sopu tertemiz, parlak yıldız, aydın dolunay., daha da geri kalan, doğuştan sâhibolduğu lâkapları, övülecek sıfatları bulunan en aziz kardeşin aydın gönlü de bilir ya; Allah, yüceliğini, üstünlüğünü, başarısını, en güzel sünnetler yoluna gitmeyi göstermesini, halkı irşâdeylemesini dâimî etsin; yaptığı iyilikleri, güzel işleri kabûl buyursun, kusurlarından geçsin; ona keremlerini, kerâmetlerini saçsın.. Evet; esirgemeyi âdet edinmiş, cömertliği iç, vefâyı dış elbise olarak giyinmiş olan sizin, hayırlar düşünen aydın gönlünüz de

---

(13) XLVIII, 28.

bilir ki yüce Tanrı, birşeyi hapsetti mi ne engeller, ne ayakbağları meydana getirir, onu bir yere nasıl bağlar. Öylesine bir bağdır bu ki, ne demirdendir, ne tahtadan. Ne memurdandır, ne prangadan. Rûhânî bağlardır onlar. Demir bağlardan kurtulmak, Türk (14) memurdan kaçıp kurtulmak mümkündür de o rûhânî bağlardan kurtulmanın imkânı yoktur. **«Şüphe yok ki biz, boyunlarına lâleler vurduk.»** (15). Bu lâleler rûhânîdir; adı da kazâdır, kaderdir. Halkın yüksek bölüğünün de boynundadır, aşâlık bölüğünün de; hiç kimse, takdîre aykırı bir adım bile atamaz. İşte, bu kardeşinin önüne de böylesine engeller çıkmasaydı size gelecekti. Yüz kere de kurdum, sabırsızlığımdan, sizi özlediğimden, ayrılığın uzun sürmesi yüzünden haber bile yollamadan, mektup bile yazmadan kalkayım, kendim oraya geleyim dedim.

Sizi öylesine özledim ki, kuştan daha tez uçar, gelirim size;
Ama kanadı kesik kuş nasıl uçabilir ki?

Kalemle anlatılamıyacak, dille söylenemiyecek bir derecede olan vefânızdan, kardeşliğinizden, güzel dostluğunuzdan, bize olan bağlılığınızdan umudumuz var; bu dostluk, çok eski bir bilişmeyle, aynı cinsten oluş dolayısıyle daha da pekişmiştir; çünkü **«Canlar, bölük bölük ordulardır»** buyrulmuştur.

Asıl bakımından benim canımla senin canın birdir;
Benimle senin meydanda olanımız, benimle senin gizli olanımızdır.
Benim, senin demem de hamlık olur ya;
Benimle senin aramızdan benlik, senlik kalktı gitti.

Avâm, bunu te'vil yoluyla, benzetiş yoluyla anlar. Fakat te'vîl yoluyla anlamak, yok - yoksul sıfatlı, yaradılıştan derviş olan kardeşimizin yüce canından uzak olan bir iştir. Ne kadar mümkünse, başka ilgileri mühimsemiyerek, fayda gelecek yerleri bile yok bilerek, geciktirmeyi, birşeyler ummayı bir yana bırakarak kendinize vesîle ettiğiniz topluluğun, hayrınıza karşılık kendilerinden mükâfat beklediğiniz tâifenin duâsını almıya bakın; o tapıya borç verin. Çünkü **«Kim Allah'a borç verirse»** (15) buyrulmuştur; bu yana gönderin de yüce Hak, fazlasıyle, hem de kat - kat fazlasıyle, daha helâlini, daha temizini size lûtfetsin, **«Gerçekten de Allah, dilediğini sayısız olarak rızıklandırır.»** (16) **«Kim Allah'a dayanırsa o, yeter ona.»** (17) Bir de şunu bilin ki: **«Topluluk rahmettir, ayrılık azap.»** Hele bizim ayrılığımız başka ayrılıklarla kıyaslanamaz.

(14) Buradaki «Türk» sözüyle Mogollar kasdedilmektedir.
(15) XXXVI, 8. (15) II, 245. (16) III, 37. (17) LXV, 3.

Fark vardır candan kopup gelen aşkla,
İple bedene bağlanan sevgi arasında.

Allah için olsun, Allah için olsun, Allah için, bu mektuptan sonra, bir kere daha mektup yazmıya muhtâç etmeyin bizi de yerle gök ehlinin sevâbını bulun.

Biricik imâm, Hakk'ı dileyen mücâhid, çok aziz kardeş **Sirâceddin, Allah onun da, onu** sevenlerin de muratlarını versin; kardeşinin haberlerini, eserlerini gece - gündüz, gidenden - gelenden sorar durur. Herkese de, ne kadar mümkünse o kadar gayret etsin, buraya gelsin, teşvik edin; onun yerine başkasını koymamıza imkân yok; söyleyin diye ısmarıçta bulunmadadır. Şimdiyedek sevgisini hiç azaltmamıştır; yeniden yeniye selâmlar yollar; yüce himmetine uy da herşeyi bir yana bırak der; çünkü onların hepsinin de yerine konacak karşılığı vardır; yalnız geriye kalan ömür içinde kavuşup buluşmayı bir yana bırakma.

Bir soluk, kendini mahrem sevgiliyle bulursan,
Ömründe o zaman bulmuş olursun nasîbini.
Sakın yitirme o zamânı;
Çünkü öylesine bir zamanı bir daha az bulursun.

Fakıyhlerden, dervişlerden dostların hepsi de özlemişlerdir; yüce tepenin kökten yağacak yağmuru beklediği gibi beklemektedirler. Çünkü tepenin, dereden yardım gördüğü yoktur ki; ona yardım göktendir. Yüce Allah izin verirse, en çabuk zamanda, en kutlu bir halde kavuşur, buluşuruz. Öyle olsun ey âlemlerin rabbi.

Kerem haznesinde ganîmetler var, rızıklar var; ama sen, orda yalnız başına birşey elde etmiye çalışsan da eline geçmez. Biz de burda, sensiz, ne kadar istersek istiyelim, bulamayız. Netekim çakmak demiri, yalnız olarak, taşsız ne kadar sallanırsa sallansın, kıvılcım çıkarmaz. Taş da demirsiz oldu mu böyledir. Her ikisi de, yanacak kavsız gene böyle. Üçü de olsa, fakat demiri taşa çıkacak, kavı taşın üstüne koyacak ve tutacak el olmadı mı, gene kıvılcım çıkmaz; çünkü **«Topluluk rahmettir.»** Bu sözü bir benzetiş bilmeyin; gerçeğin ta kendisi bilin; rabbe dayanarak buna göre hareket edin. Suyu başa döksen baş yarılmaz. Toprağı başa saçsan gene baş yarılmaz. Ama suyu toprağa karıp balçık yapsan da kurumuş balçığı başa atsan, baş yarılır. **«Önce arkadaş, sonra yol. Önce komşu, sonra ev.» «Kurşunla kenetlenmiş bir dı-**

var gibi, Allah yolunda saf kurup savaşanlar.» (18) Öylesine birbirlerine bitişmişler ki kurşunla kenetlenmiş dıvara dönmüşler. Birbirlerine pek sıkı bitiştiklerinden, aralarından yel bile geçemiyor; çelik mıh bile bir düzenle aralarına girmiye yol bulamıyor. Yardım elde etmek, üst olmak, böylesine birleşmiye bağlı. Dostların ayrı - ayrı şehirlerde, birbirlerinden ayrı oluşlarının, ondan sonra da yardım umuşlarının mânası yok. **«Sanki ekilmiş bir tane ki filiz vermiş»** Buyuruyor (19). Demek ki iyiliklerin, hoşlukların bir araya toplanması, bitip boy atmanın şartı. Çünkü o taneyi, o yere, o havada, fakat yalnız olarak ekersen, o çeşit bitmez. Buna benzer şeyler, buna ait tanıklar yazılsa tomarlara sığmaz. **«De ki: deniz mürekkeb olsa...»** (20) âyetinin sonunadek. Bu hususta azıcık düşünsen, bu az düşünceyle çok şey anlarsın; azı, çoğuna delil olur. Ambardan, bir avuç buğdaydan; gül bahçesinden, bir demet gülden başka birşey nümune olarak bir yere götürülemez. Ne ambar, nümune olarak pazara götürülebilir, ne gül bahçesi, nümune olarak şehre getirilebilir. Allah, ona da, bize de, isteklerimiz neyle gerçekleşecekse, işlerimiz neyle düzene girecekse, onu ilhâm etsin, bildirsin; öyle olsun ey âlemlerin rabbi.

---

(18) LXI, 4. (19) XVIII, 29. (20) XVIII, 109.

IV

Allah, birbirimize kavuşturusun; aramızdan uzaklığı kaldırsın; odur kapıları açan, sebepleri meydana getiren. Allah, özü doğru, gönlü aydın, rûhânî hünerler ıssı, gönlü geniş, kadri yüce, âlimlerle âriflerin övündükleri aziz oğul Hakk'ın, **Dînin Salâh**'nın, en iyi kazançlarda, en yüce dileklerde yüceliğini lûtfuyla, cömertliğiyle dâimî etsin; dostlarının derecelerini yücelten Tanrı, onun tertemiz rûhunu da en yüce mertebelerde gezdirsin. Özü doğru babandan selâmlar, duâlar. Bilinen bir şeydir bu ki, yarattıklarını besleyip büyüten, terbiye edip olgunlaştıran Tanrı'nın kısmeti, yüce takdîri, dostların, birbirlerini sevenlerin bir arada bulunmalarını, deniz dalgalarının atılıp çekilmesine benzetmiştir. Gerçekten de bir baksan, görürsün ki her iki halde de onlar, anlam bakımından bir aradadırlar. Hattâ her halde de beraberdir onlar. Netekim dalgalar, atılışta da, çekilişte de, birleşmede de, ayrılmada da; her iki halde denizin, denizdekilerin hallerini en iyi, en olgun bir hale getirmededir. Savaşanların da saldırışları, geri çekilişleri, onların hallerini, üstünlük elde etmek, yardım elde etmek için en düzgün, en olgun bir hale kor. Görünüşte biri saldırmadadır, öbürü çekilmede. Ama bu iki hal, anlam bakımından birbirine aykırı değildir.

Eşek satanlar gibi.. biri öbürüyle savaştadır;
Ama iyice bakarsan görürsün ki ikisi de bir işte birleşmiştir.

Bütün bunlarla beraber, mutlak olarak herşeye gücü yeten, gücüne - kudretine bir sınır olmıyan, gücü - kudreti, bir sıfatı değil, bütün sıfatları, bütün halleri kavrıyan Tanrı, dostları görünüşte de, içyüzde de bir araya toplasın; bu mânevî dileği, yalnız görünüşte bir araya gelmiye bırakmasın da görünüşte de, anlam âleminde de onları bir araya getirsin. Böylece de ne görünüşte, aykırılıktan ağlasınlar, ne içyüzde, dileği yitirme yüzünden ağlasınlar. Güç - kudret pek büyüktür. Lûtfa, rahmete, bağışa dâir ne dersen, ondan da ileridir, ondan da artık. Denizden sözet, daracık yerden değil.

Oğlumuzun zâhirî ayrılığı yılları aştı. Oğulluk lûtfundan beklediğimiz şu: Çetin hallere, istenilmiyecek şeylere uğrasa bile geri dönüp bu yana gelmiye çalışsın; çünkü ayrılıkta bir kez ımızganıp dalış, bir yıla bedeldir. Tatlı, güzel bir hale gelir de kendisini armağan getirirse pek makbule geçecek, pek hoş olacak. Yüce Allah dilerse, izin verirse

bu gelişin faydalarını örtecek, unutturacak engeller, bağlar da meydana çıkmaz.

Sevenlerin canları bekleyip duruyor. Umarız ki vakit geçmeden yüzünü görürler, sözünü duyarlar, seninle konuşurlar, misli - menendi olmıyan güzelim sözlerinden faydalanırlar, feyizler elde ederek sevinirler; **«Şüphe yok ki son varılacak tapı, rabbinin tapısıdır»** (21) durağınadek azalmadan boyuna yükselsin feyzi; ebedî olarak gönlü genişlesin.

V

Allah muradına eriştirsin, gönlünü genişletsin, sizi görmekle, sizinle buluşmakla onun da gözünü ışıklandırsın, bizim de gözümüzü; gözümüzün önünden de eksik olmayın. **İhsan ıssı, özü** temiz, himmeti yüce, bilgiler elde etmiye yönelmiş, üstünlükler elde etmiye düşmüş emîr oğlu emîr **Z a h î r e d d i n,** pek yalvardı, pek ısrâr etti; babanızın, duâcınızın sizin tapınızda şefaatte bulunmasını diledi. Ama oğlumun; Allah yüceliğini dâimî etsin; rıyâzatlar çeken arık bedenini üzmemek, usandırmamak için de uzun yazmadım; umarım ki babanızın şefaati makbûl olur. Sizi pek özlemiş; bu babasının irşâdına, yardımına muhtâc olmuş. Ahitlerde bulunuyor; canını, malını size fedâ edeceğini, hiç esirgemiyeceğini söylüyor. Babanızın işi - gücü de zâti bu duâ.

Mûsâ'nın anasıyım ben; padişahımdan,
Çocuğuma verdiğim südün değerini istiyorum

Vesselâm.

(21) LIII, 42.

VI

Düşmanın, onları çarparak çetin, arslan gibi güçlü - kuvvetli
erlerini tavşanın dişi yavrularına döndürmesinden çekinmezler mi?
İtâatinden çıkan bâzı kişileri, savaşta nasıl okla yere yıktığını
görürler de ibret almazlar mı?
Atları, torbalar, insan kellelerinin tepelerine asılmadıkça saman yememeyi âdet edinmiş;
Sular, şakayık çiçeklerinin arasından görünen yeşillik gibi
kanla bulanmadıkça da su içmez o atlar.

Allah korusun, saklasın - beklesin; hayırdan, kutluluktan ayırmasın; dinin övüncü, müderrislerin rûhu aziz oğul, bu babasının, ne gece, ne gündüz; ne ondan ayrıyken, ne buluştuğu vakit, onun hakkında hayır duâyı bıraktığını sanmasın. Ama bu solukta, hayreti yaradanın verdiği hayret yüzünden öyle bir haldeyim ki selâm alacak tâkatim bile yok. Öyle bir Tanrı'dır o ki, selâm verenler, ona; esenlik veren sensin, esenlik senden ey vehimlerin gidip dayandığı, acze düşüp kalakaldığı zât, esenlik, döner, sana varır diye selâm verirler. Kutludur, yücedir şânı. Beni hiçbir şeyle mukayyedetmiyen bu halde bile, esirgememin olgunluğu, fazlalığı, coşup köpürüşü, sevgimin aşırı oluşu yüzünden yazıyorum. Öyle bir esirgeyiş, öyle bir sevgi ki bu, ölüm halinde de, ölümden sonra da bitmiyor, yatışmıyor. **«Noolurdu toplumum bilseydi rabbimin ne yüzden yarlıgadığını beni.»** (22) Seni öldürdüler, kestiler de gene öğüt vermekten vazgeçmedin; diriyken de öğüt verdin, ölüyken de. Çünkü sen öğütçüsün, öğüt alan değil. Öğütten, sevgiden bitmiş, gelişmiş birisin; sevgi, sonradan bağlanan, eklenen bir şey değil sana. Bu esirgemenin taşkınlığı yüzünden, gönülsüz, elsiz bir haldeyken; ne aklı başında, ne sarhoş.. ne var, ne yok.. işte öyle bir halde (23); bizim de

(22) XXXVI, 26.

(23) Salâhaddîn'in kızı Fâtıma Hâtûn'un hatırına riâyet etmesi için oğlu ve Fâtıma Hâtûn'un zevci Sultan Veled'e yazılmış olan mektubun, buradan sona kadar olan kısmı, sondan bâzı yerler müstesnâ, aynen «Manâkıb - al Ârifîn» de var (Tahsin Yazıcı basımı; T. T. Kurumu Yayın. C. II, Ankara 1961, s. 732 - 734. İst. Üniv. K. Farsça yaz. No. 1231, 141. b; T. Y. terc. Âriflerin Menkıbeleri; II, Ankara — Maârif Basımevi; 1954, s 178 - 180. Abdülbâki Gölpınarlı: Mevlânâ Celâleddin; III. basım; İst. İnkılâp Kitabevi; 1959; s. 111).

gönlümüzün, gözümüzün ışığı, aydınlığı olan, âlemin de gönlünün, gözünün ışığı bulunan ve bugün **«Z e k e r i y y â 'yı onun hizmetine memur etti»** âyetinde (24) bildirildiği gibi siz oğlumuzun nikâhında, eli altında olan, büyük bir sınama olarak size emânet edilen padişahımızın kızının hatırına riâyet etmeniz için şu birkaç satır yazıldı. Umarız, sizden şunu bekleriz ki özürlerin temellerine ateş vurup bir an, bir soluk, ne bilerek, ne yanılarak onu incitecek bir harekette bulunmazsınız; görüp gözetme ödevini bırakmazsınız da onların hatırına da bir zerrecik vefâsızlıkta bulunduğunuza dair bir şey gelmez, kederlenmezler. Zâti onlar, sezseler bile, yaradılışlarının temizliği, padişah kızı oluşları yüzünden mîras yoluyla elde ettikleri gibi doğuştan da sâhiboldukları sabır sebebiyle hiçbir söz söylemezler.

Kaz yavrusu, dün bile doğmuş olsa,
Denizin suyu, gene göğsüne gelir onun.

Ama Tanrı'nın rûhânî kullarının gözetlemelerinden, tanık olmalarından, görmelerinden sakın; çünkü onların tertemiz soylarını koruyan, bu rûhânîlerdir. **«Soylarını - soplarını da onlara katarız»** buyrulmuştur (25). Allah, Allah, Allah, Allah, Allah, Allah, Allah, Allah, Allah için, şu babanın yüzünü, kendi yüzünü, bütün soyumuzun - sopumuzun yüzlerini aketmek istersen, onun hatırını azîz, ama pek azîz tut; onu, can ve gönül tuzağiyle avlamak için her günü, ilk gün, her geceyi gerdek (26) gecesi say. Hem de av oldu sanma; av olmıya ihtiyâcı da yoktur onun. Bu, görünüşe kapılanların yolu-yordamıdır; bunlar hakkında, **«Dünyâ yaşayışının dışyüzünü bilirler»** denmiştir (27). Onlarınsa eskiyecek mayaları yoktur. Ezelî yardım, onların kapılarını, dıvarlarını ışıtmasın, oralara güzel kokular salmasın; imkânı yok.. ezelî yardım, bu sanıdan çok üstündür. **«Andolsun T î n 'e, Z e y t û n 'a, T û r - ı S î n â 'ya.»** (28). Bu and, cansız şeyleredir; sebebi de birgün, onların, o azizlerin ayakları, oralara basmıştır; öylesine bir mertebeye gelmişlerdir o azizler ki, hani bir gün Yâ **A l î** buyurmuştur **P e y g a m b e r**, ciğerimi yeryüzünde emekliyor görsen ne yaparsın? **A l î**, bu soruya cevap veremem ey Allah elçisi demiştir; ancak göz çukurumu yurd olarak ona bağışlarım; yüreğimin içine sokarım onu; bunları yapmakla beraber gene de suçlulardan, kusurlulardan sayarım kendimi. Bunun üzerine **P e y g a m b e r**; Allah'ın rahmeti ve esenlik ona; **F â t ı m a bedenimin bir parçasıdır** buyurmuştur; **evlâdımız, ciğerlerimizin parçalarıdır; yeryüzünde yürüyen ciğer - pârelerimizdir.** Andolsun Allah'a

(24) III, 37. (25) LII, 21. (26) «Gerdek» sözü böyle, türkçe geçiyor.
(27) XXX, 7. (28) XCV, 1-3.

ki ondan başka yoktur tapacak, hiçbir söz söylememiş, îmâ, işâret, dokundurma yollu bir haber göndermemiştir. Üstelik güzel geçimin, erliğin, gönül alıcılığın, son derecede görüp gözetmen yüzünden şükürler ediyor; birbiri ardınca duâlar ediyor; yüzlerce memnunluklarını bildiriyor. Ancak birkaç gündür, sözsüz, işâretsiz, can âleminden sesler duyuyorum; sûret âleminin ötesinde olan âlemden, sûretsiz bir ses, can-kulağıma geliyor, yaralıyor beni. Bilmiyorum, olan bir hali mi anlatıyor bana, yoksa peşin, yahut veresiye bir imtihan meâli mi bu? Her hususta Allah onu, **«Düğümlere üfüren kadınların şerrinden»** (29), hâl ve meâl bakımından tuzakların âfetlerinden korusun **M u h a m m e d'**-in hakkıyçin, hayırlı sahâbe olan Sahâbesinin, hayırlı soyunun - sopunun hakkıyçin.

O canları incitmek, bir canı, yüz canı, bin canı inşitmek değildir.

Candan da vazgeçmek güç değildir, cihandan da;
Güç olan, senin civarından ayrılmaktır.
Bu ayrılış, âşığın kederler içinde sevgilisinden ayrılışı değil;
Bu ayrılık, canın bedenden ayrılışı.

•

Ben zâti bilirim, sen yanlış bir iş yapmazsın;
Ama âşıkların gönülleri, kötü düşünceli olur.

Bu ısmarıcı da gizli tutmanı, hiç kimseye söylememeni dilerim. Bu mektuptaki sözlerde bir sır var; öbür sözler, onu tamamlıyan sözler. Bu düşünceden kaçıp kurtulmanın çaresi de var, hem de hatırımda ama, yazmıya imkân yok. Bunu korur, kimseye söylemezsen, ne yapacağımı, ne olacağını bilirim ben; o korunmanın, o söylememenin bereketi sâyesinde, bilmediği o gizli kalan şey de oğluma mâlûm olur, daha başka birçok şeyler de. «Bildiğini tutana Allah, bilmediği bilgiyi de mîras olarak verir.» Bu, tehlikelerle dolu olan pusu yerinde ebedî olarak uyanık bulunasın; öyle olsun ey âlemlerin rabbi. **«Onlar severler onu; o da onları sever»** (30) tapısı, kimi severse, en az kusurunun bile yüzbinlerce karşılığını verir; en önemsiz kusuruna yüzbinlerce günah yazar; ama başkaları, dağlar kadar günah işlese, kusurlarına bakmaz onların. Kimin başını ovaya saldılarsa, bil ki bu, yabancılık delilidir. Bu söz, **Y o k s u l l a r P â d i ş a h ı**'ndan armağandır; Allah kadrini ululasın.

(29) CXIII, 4. (30) V, 54.

VII

«Öfkelerini yenenler, insanların suçlarını bağışlıyanlar; Allah ihsanda bulunanları sever.» (31) Allah, büyük bağışlamalarda bulunmıya pek büyük ve güzel huylar elde etmiye başarı versin; Zâti onlar, bunları elde etmiye, bu huylara sâhib olanlara katılmıya lâyıktırlar. Gözlerin ışığı, müderrislerin övüncü olan, yoksullarla düşüp kalkan aziz oğlumuzun, hâlini-hatırını sormada, selâm göndermede babasının kusûru varsa ve topluluğun tezce bağdan şehre göçüşü yüzünden, gönlünde bir kırgınlık olduysa, umarız ki bu istenmiyen şeylere güzel huyu, sevimli yaradılışı tahammül eder, bizi bağışlar; tezce şehre gelir; şehre kutlulukla, sevinçle göçer de herkes de artık, aykırı davrananların hareketleri yüzünden, aziz gönlünde bir kırgınlık, bir gücenme kalmadığını iyice anlar. Yüce Allah dilerse, babası da, gene memnun olur, pek büyük sevinçlere kavuşur; eski bağlantıları, eski ihsanları kat kat artar.

Yeni dostların pek yüce, pek ulu ama,
Eski dostları da unutma.
Yeni dostun tekse, eski dostun da ev halkındandır.
Sana karşı beslediğimiz sevgiyi, duyduğumuz özlemi an;

•

Kızlarına acı; onlar gerçekten de küçüktür.

O aziz oğlumuzun herşeyi iyiden iyiye anlıyan aklına gizli kalamaz ki tezce buraya gelmesinde, aziz oğullarının, talebesinin, bilgi öğrenenlerin başlarına gölge salmasında pek çok iyilikler vardır; bunları etraflıca yazamıyorum. Kötü sözler söyliyenlerin ağızlarını bağlamak, düzenlerini boğmak, teselli bulmak, halkın kınamasına son vermek, şöylece bir yalnız kalmak, yalnızlıkta huzûra dalmak; orda oturmaktan, halktan ayrı kalmaktan kat kat iyidir. Bağ işlerinden yüzüstü kalanlar da kat kat düzelir. **«Sıkıntılarını bir tek sıkıntı yapanın, öbür sıkıntılarını Allah giderir.» «Olmasını istemediğiniz nice şeyler vardır ki onlar hayırdır size.. Olmasını dilediğiniz, sevdiğiniz nice şeyler de vardır ki onlar şerdir size.»** (32) **«Cennet, tiksinilen şeylerle çevrilmiştir; cehennem, özlenen, üstüne düşülen şeylerle.»**

Ben kötü iş işliyeyim, karşılık olarak sen de kötülükte bulunasın;
Peki, seninle benim aramda ne fark var? Söyle.

(31) III, 134. (32) II, 216.

Allah için olsun, Allah için, çabuk, pek çabuk, bu çağrılara, yuvasından uçan doğan gibi, yaydan fırlıyan ok gibi, geniş bir gönülle, güler bir yüzle karşılık ver. **«Topluluk rahmettir.»** Bu rahmet, insanlardan gizli olmasaydı, onu anmak, faydasız, abes olurdu; **M u s t a f â'nın şânı** yücedir bundan.

Bir de ağaçlar, bitkiler toplumu, canlılar toplumundan aşâdır. Canlılar toplumu, insan toplumundan aşâdır hoşluk, uzlaşma bakımından. İnsan toplumu da, aynı derdi taşıyan dostlar toplumundan aşâdır. Bir kişi, yalnız bir yerde, dostlarla uzlaşsa, dertdeşi çoğalır. **«Yalnızlık, kötü arkadaştan hayırlıdır; hayırlı arkadaşsa, yalnızlıktan hayırlıdır.»** Bu arık kişileri, gam aşâlığından, ayrılık vesveselerinden kurtar, âzâd et. **«Kim bir kişiyi diriltirse, bütün insanları diriltmiş gibidir.»** (33).

Bir hür kişiyi, lûtfunla kendine kul etmen,
Binlerce kul âzâd etmenden daha iyidir.

Oğlumuz ebedî olarak bağışlarda bulunsun, bağışlasın, tertemiz olsun; öyle olsun ey âlemlerin rabbi; Allah'ın rahmeti, iyi işlerde imâm olan, keremlere, kerâmetlere düzen veren **M u s t a f â**'ya, bütün soyuna - sopuna, Sahâbesine, Ehl-i Beytine.

Yel beni size götürseydi,
Yellerin eteklerine sarılırdım.
Sizi öylesine özledim ki, kuştan daha tez uçar- gelirim size;
Ama kanadı kesik kuş, nasıl uçabilir? (34).

(33) V, 32. (34) Bu iki beyit, yalnız İst. Üniv. K. Farsça Y. 42 de var.

VIII

Beylerin övüncü, padişahlarla sultanların yakını, adâlet ıssı bilgin, melek huylu, dünya yöresinin övündüğü, âlemin tek eri, zamânede eşi bulunmıyan, soyu-sopu belli ve temiz, bağışlar bağışlıyan, eliaçık, Müslümanlığın da yüceliği, Müslümanların da, doğru yol ve tam inanc ehline yardımcı.. daha gizli nice lâkapları olan, fakat açıklanmaktan ulu ve yüce bulunan, devlet ve **D i n M e c d**'inin tapısından, muştuluk veren, gönlün, canın esenliğini arttıran kutluluk mektubu, kutlulukla, sevinçle geldi, yetişti; Allah yüceliğini dâimî etsin, düşmanının burnunu yerlere sürtsün; sonunu hayırlı etsin; en kolay yolu kolaylaştırsın ona; güçlükten ayırsın, korusun onu. Yüzlerce kez gözlerimiz aydınlandı. Sevgiyi arttıran, gamı yakıp yandıran, canı aydınlatan o güzel, o hoş, gönüller alan, küçüklere iltifatlarda bulunan, kardeşliğimizi bildiren sözler, yüzlerce rûhânî gül bahçelerinin kapılarını açtı. Allah devletini dâimî etsin, dilediğine tümden erdirsin, dostlarına yardım eylesin; **S ü l e y m a n**'ın kuşdili, kulaklara, güzel işlenmiş altın küpeler bağışladı; akla - fikre, gözlerin alabildiğine seyredeceği bir kapı açtı.

Bir mektup geldi ki satırları, sanki
Memeleri yeni sertleşmiş kızların boyunlarından göğüslerine sarkan inci gerdanlıklar.

Susamış kişiye yağmur suyundan daha tatlı,
Kuzeyden esip gelen yellerden daha ferahlatıcı.

Bütün varlığın, «**Seni övmiye gücüm yok; sen, kendini nasıl övdüysen öylesin**» dendiği gibi, şükründen âciz olduğu, sıfatlarının sonu bulunmıyan Tanrı'ya, kula ne kadar mümkünse o kadar şükürler ettik. Az da, Allah katında çoktur; tümü anlaşılmıyan şeyin, tümü de bırakılmaz ya. Hamdolsun Allah'ın lûtfuna ki hakkı ehline ulaştırdı.

Sevgili bezendi, devlete erişti; Yaşadıkça da böyle olsun hep.
Küfrü, tümden îmân oldu; oldukça da böyle olsun hep.
Perperişan olan mülk, şeytanın şomluğundan perişan olmuştu;
Gene S ü l e y m a n'ın eline geçti; oldukça da böyle olsun hep.

Bu muştuluğun sonları da, gittikçe muştuluklara eş olsun, çoğaldıkça çoğalsın diye Fâtihalar okundu; bu baht tahtı, boyuna dinin, devle-

tin iyiliğini istiyenlerin ellerinde kalması için **Âyetül-Kürsîler** (35) okundu. Yeryüzünde, doğularda, batılarda, o devleti sevenlerin, o kutluluk havasına uyanların yalnızken, yahut toplulukta ettikleri duâlar makbul olsun. Hakk'ın lûtfu, sonsuz olarak duâları kabul edişi de âmin desin; kabul etsin. Bu hususta duâ etmek için minnete, ısmarıca ne hâcet var? Kimde bir parçacık uyanıklık varsa, bilir ki, o devlete duâ etmek, bir bakımdan değil, birçok bakımdan, kendisine duâ etmektir. Bir bakımı şu ki: Gerçek görüşle hepimiz, bir kişiyiz. «**Yaradılışınız da, diriltilişiniz de, ancak bir kişinin yaradılması, diriltilmesi gibidir.**» (36) Kim daha ilerdeyse, bu birliği o, daha artık anlar. Hâsılı, tümü de gerçektir, gösteriş değil. Hepsi de barıştır, savaş değil. Yaratıp olgunlaştıran yüce Tanrı, o müjdeyi, en büyük müjdenin öncüsü yapsın. Çünkü âlemdeki bütün müjdeler, o müjdenin aydınlığıyle hoştur; o en büyük müjdenin ışığı, onun parıltısı olmasaydı, dünyada hiçbir muştuluğun tadı-tuzu kalmazdı; hepsi de toprak tadında, ot tadında olurdu. Bağışının ışığı, samana buğday veren; dumana yıldız veren; toprağa insan güzelliği veren; kendisiyle buluşup kavuşma muştuluğu güneşinin ışığını, şu parça - buçuk canların dileklerine, isteklerine kavuşma muştuluğu kıldı; o ışığa, o muştuluğun tadını - tuzunu verdi. Böylece de aklı başında olanların bunu yeter bulmamalarını, bu dileklerin aslını, bu isteklerin sonsuz olan mâdenini dilemelerini, asıl maksatlara ulaşmayı istemelerini sağladı; bu parça - buçuklardan o temellere varmalarını, **onları bulmalarını, bu gelip geçici** dileklerden, o gerçeğe ulaşmalarını diledi.

Herkes, büyükleri bir dille, bir lûgatle över, sevgisini gösterir. Her toplumun bir başka dili vardır, bir başka lûgati. Ermeni, ermeni dilince, ermeni terimleriyle över; dili türkçe olan türkçe. Görünüşün ötesinde de, dillerde çeşitli lûgatler var. Arapça söyliyen biri, arapça söyliyen bir başkasının dilini, lûgatlerdeki ayrılık, her ikisinin kullandığı lûgatlerin ayrılığı yüzünden, yüz terceman olsa gene anlıyamaz. Ama Türk, arapçayı tercemanla anlıyabilir. «**Hiçbir şey yoktur ki, O'na hamdederek, O'nun noksan sıfatlardan arı olduğunu söylemesin; fakat siz, onların tesbîhini anlıyamazsınız.**» (37).

Mübârek gönlünüz boyuna, gizli - açık, cana canlar katan, gönüller alan, uzak görünen, fakat yakında olan, var olduğu halde yok, bilişken yad görünen, insanın gençliğini arttıracak kadar neş'eli, yaşayışı ışıttıkça ışıtan, sonu bulunmıyan gül bahçesini seyre dalsın. «**Nerde olur-**

---

(35) II, 255. (36) XXXI, 28. (37) XVII, 44.

sanız olun, onun bulunduğu yana döndürün yüzlerinizi.» (38).

Selâmınızı, Allah gölgesini dâimî etsin, Hazret-i **Hudâvendgâr**'a bildirdim; pek sevindi, memnûn oldu; selâmı var, duâsı var. Boyuna sizinle buluşmayı, yüzünüzü görmeyi istiyor; hayır-duâlar ediyor; yüce Allah katında makbul olsun (39).

Tanrı kabul etsin, küçük - büyük ashâbın hepsi, beş vakit namazdan sonra, öz temizliğiyle duâ ediyorlar; âlemlere tam faydalı olan devletinizin kat kat artmasını dilemekteler. Devletimizin azizlerinin, ulularının dönüp gelmeleri kutlu olsun; Müslümanların eminliğe erişmelerine, aman bulmalarına sebeb olsun. Yoksulların, arda kalan Müslümanların esenliği için yolculuk zahmetini çektiler; ıssız duraklarda konakladılar; yabancılarla görüşüp konuşmıya tahammül gösterdiler. Bunları da verimli kılsın; karşılık olarak bağışlarda bulunsun; bütün mü'minlerin şükretmek başarısını elde etmesine sebeb etsin bu çalışmayı.

Bu seferin kutluluğu, yabancıların gönüllerine de Müslümanlık sevgisinin tohumunu eksin; bu çalışmanın meyvaları, o yabancıları, ebedî bilişliğe, mü'minleri, şükretmek aydınlığına çeksin. Bu çalışmak, **«Yedi başak bitiren, her başağında yüz buğday olan tohuma benzer; Allah, dilediğine kat kat da arttırır»** âyetine uymada (40). Büyüklerin, bu gidişlerinin, fitneyi gidermek için olmasını dilerim. Umarım ki yaratıp olgunlaştıran yüce Tanrı, bu bahâneyle yabancıların gönüllerinde, bu gerçek dînin sevgisini, coşkunluğunu belirtir. Hani o bedevî Arap da kırbasını suyla doldurmak, yanık ciğerini sulamak için koşa koşa o kuyuya gitti de Allah'ın takdiriyle bir **Peygamber**'i, bir **Peygamber Oğlu**'nu o karanlık kuyudan çekti, çıkardı; sonra da o **Peygamber**, padişahlık tahtına çıktı, oturdu. **«Kul tedbirde bulunur; Allah da takdîr eder.»** Netekim demiştir:

Yahut susuz bir bedevî, kuyuya bir kova sallar;
Kovada, şekerkamışı dengine benzer bir güzel bulur.
Yahut ateş arıyan Mûsâ, bir ağaca döndürür yüzünü;
Ateş götürmiye gelir; yüzlerce sabah bulur, yüzlerce seher çağına kavuşur.
Yahut da Süleyman gibi balığın karnını yarar;
Balığın karnında o altın yüzüğü bulur (41).

(38) II, 44. (39) Hazret-i Hüdavendgâr, Mevlânâ'dır. Bu bakımdan mektup Mevlânâ'nın değildir; Sultan Veled'indir sanırız.
(40) II, 261. (41) Mevlânâ'nın üç beytini, «Netekim demiştir» kaydiyle alıyor; böylece bu mektubun Mevlânâ'ya aid olmadığına ikinci bir delil veriyor.

Her işte, adamın dileğinin ötesinde yüzbinlerce faydalar vardır. Tanrı dileğiyle; Tanrı, adamın dileğini, o faydaların burnuna, bir burunduruk gibi takar da çeker o faydaları. **Allah, olacak bir işi yerine getirmek üzere bunu böyle yaptı.»** (42). **«Onun katındadır gayb anahtarları, ondan başka kimse bilmez.»** (43).

IX

Zamanın **Âsaf**'ı, vaktin **Nizâmülmülk**'ü, en fazla adâlet ıssı bulunan, en bilgin ve en üstün zât olup **Muhammed** şeriatına arka kesilen, bir tek Tanrı'nın yakınlığına ulaşan, adâleti aydınlatan, himmetleri yüce olan pek büyük vezir, **Sâhib-i A'zam**, padişahlarla sultanların babası **Dîn** ve devletin **Mecd**'inin günleri, yılları, boyuna en üstün işleri yapmıya, en güzel huyları elde etmiye, ululuk ıssı Tanrı'nın râzılığını kazanmıya başarılı geçsin; Allah yüceliğini dâimî etsin. Çünkü **«Hiçbir kimseden, bir nîmetle mükâfatlanmayı dilemez; yaptığını ancak yücelerden yüce rabbinin râzılığı için yapar.»** (44) Her zaman, her işi böyle olsun, bu çeşit işlere dalsın; devletinin dostları sevinsin; tapısının düşmanları kahrolsun. Ululandıkça ululansın, yaratıp olgunlaştıran Tanrı, önünde de, sonunda da onu korusun, görüp gözetsin, yardımcısı olsun, suçlarını yarlıgasın. **Muhammed** ve soyusopu hakkıyçin.

Öz doğruluğuyla, severek, özliyerek selâm ve duâlar ederiz. **«Yüzlerinde secde belirtisi var»** âyetine (45) uyan, mâbûdu ululama, elden geldiği kadar kullukta bulunma ışıkları beliren, göreni sevindiren, neş'esini arttıran kutlu, güzel yüzünüzü görmeyi de pek arzuladık; ululandıkça ululansın, yaratıp olgunlaştiran, **«Kardeşlerdir, tahtlar üstünde karşı karşıya otururlar»** âyetinde (46) bildirilen ebedî buluşmayı da hakkımızda kolaylaştırsın, hazırlasın. Gerçekten de dilediği şeye gücü yeter, duâyı kabul etmek ve acımak da ona yaraşır.

Gelen, giden ağız açar açmaz, size şükretmekte, boyuna, ardı ardınca sizi övmekte. Bundan da inancım tam bir inanca varıyor ki, Allah'ın emrini ululamıya, râzılığını kazanmıya çalışıyorsunuz; zâti Allah emrini ululamak demek olan Allah'ın yarattıklarını esirgemiye çabalıyorsunuz; buna çok düşkünsünüz. Allah rahmet etsin, esenlik

(42) VIII, 42, 44. (43) VI, 59.
(44) XCII, 19—21. (45) XLVIII, 29. (46) XV, 47.

versin, **P e y g a m b e r**, **halk, Allah'ın ayâlidir; insanların Allah'a en sevgili, en azîz, Hak katında en ulu olanı, ayâline en faydalı olanıdır** buyurmuştur.

Allah işlerini düzene soksun, özü doğru, inanc ıssı oğlum **N i z â m e d d i n**, özü doğru duâcınızın çok eski bir oğludur. Ululandıkça ululansın, insanlara müstahak olmadan nîmetler veren, ihsânına ön bulunmıyan yüce Tanrı, birçok riyâzatlarla ancak elde edilebilen huyları, yaradılıştan vermiştir ona. Kazancını, malını mülkünü Tanrı yoksullarına harcar; bedeniyle, canıyle yoksullara sonsuz dostluklar gösterir, sonsuz yardımlar eder; Allah kabul etsin.

Allah iki dünyada da pek büyük ecir versin, **Sâhib-i Â'zam'ın** yoksulları besleyip geliştirmesinden, küçüklere lûtfetmesinden beklenen şey, lûtuf, rahmet ve padişahlık gölgesini, onun hallerine salmak, onu gölgesi altına almaktır. Çünkü birçok bakımdan pek büyük ziyanlara uğramıştır. Onları anlatarak başınızı ağrıtmıyalım. Edeceğiniz yardımdan dolayı büyük bir sevap elde edecek, güzel bir dille övüleceksiniz. Bu yardım, en büyük hayırlardan olacak, öbür hayırlardan büsbütün başka sayılacaktır; çünkü gerçek yoksullara yapılmış olacaktır. Vücûdunuz, ihsânınız dâimî olsun; öyle olsun ey âlemlerin rabbi.

X

Bugün Müslümanların sığındığı zât olan İslâmın yardımcısı, hayırları, ulULUKları yayan vezirler pâdişâhının re'yi, rabbânî ışığın feyziyle kuvvetlensin. Selâm ve duânız okundu; elimize ulaşana da teşekkürler ederiz. Lûtuf buyurduğunuz herşeyin karşılığını, din gününün sâhibi kat kat versin. Haberlerde vardır; esenlik ona, **Y u s u f - ı S ı d d ı y k**, oniki yıl oruç tuttu; geceleri yanını yere koymadı. Din ve peygamberlik mülkü de senin oldu; dünya da sana tapşırıldı; artık dinlenmek vakti; bunca mücâhededen sonra esenleş; **«Gerçekten de nefsinin hakkı var sende»** dediler. **Y u s u f**, bütün kardeşlerimi, peygamberlik elbisesi giyinmiş görmedikçe esenleşmem; **Y u s u f** gölgede otursun, kardeşleri, yoksunluk güneşinin altında kalsınlar; hâşâ dedi. Onlar da, kardeşlik vefâsını, pek de okadar yerine getirmemişlerdi hani dediler. O, ben dedi; onlara da kardeşlik etmeyi, pâdişahlık etmeyi öğreteceğim, başkalarına da.

Allah, onu da genişliğe çıkarsın, Müslümanları da; **Hurrem Çavuşoğlu**, azîz oğlumuz **Necmeddîn'in** hâli arzedilmişti. Lûtuflar buyurdunuz, vaatler ettiniz; belki daha vakti gelmemiştir. Ancak duâcınız,

vezirler pâdişâhının; Allah yüceliğini arttırsın; kutlu çalışmasiyle âlem pâdişâhının, onun suçundan geçeceğini umuyor, bunu istiyorum; Allah saltanatını ebedî etsin. **«Rabbimiz, nefsimize zulmettik»** (37) deyip duruyor. Sizden istemiyelim de kimden istiyelim? Bugün hayırlar yaymıya çalışan, Müşlümanlardan belâları gideren, **S â h i b - i A ' z a m'ın** re'yidir, karârıdır; güç - kuvvet bulsun, üstolsun, başarılı olsun. Biliyorum, karışık bir zamandayız; meşgulsünüz. Ama fitne ateşini de hayır suyundan başka birşey söndürmez. **«Hastalarınızı sadakayla tedavî edin.»** Allah râzı olsun, **Ö m e r'in** zamânında, bir kasabaya ateş düşmüştü. Yangın devâm ediyordu; şehir halkı da su çekmiye koyulmuştu. Mü'minler emîri **Ö m e r**, Allah râzı olsun, dedi ki: Sadaka vermiye koyulun; bu ateşi sadakalar söndürür. Rahmeti, henüz varlık âlemine gelmiyenleri bile kavrıyan, onlara bile acıyan vezirler pâdişâhının şânına da bu, daha artık yaraşır. Başarınız, kat kat artsın.

XI

Gayb âleminin fütûhâtı, gökten verilen bağışlar; iki dünyânın devleti, mazlûmların imdadına yetişen, yoksullara yardımcı olan, Allah'ın emrini ululıyan, Allah vaadini gerçekliyen, Allah'ın lûtuflarını anan, Allah'ın nîmetlerine şükreden, aman dileyenlere sığınak, gama düşenlere barınak olan, herşeye yeten rahmet gölgesi kesilen, mülkün düzeni, iki devlet ıssı, iki tapının kazancı, emîrler, ulular pâdişâhının devlet tapısına dökülüp saçılsın. Müslümanlığın düzene girmesi, imân ehlinin amana kavuşması, eminlik bulması, âfetlerin, fitnelerin giderilmesi için yolculuğa düşüyorsunuz, oturuyorsunuz, gidiyorsunuz, dönüyorsunuz; bütün bu sıkıntılara düşmeleriniz makbûl olsun, hayırlı olsun.

Ayrılık vehminin, ayrılık hayâlinin gelemiyeceği, usanç korkusunun, kötülük zararının uğrıyamıyacağı, huy aykırılığının bozamıyacağı, ayrılık kargasının ötemiyeceği, zamâne düzeninin yol bulamıyacağı bir kavuşup buluşmayı arzuluyorum. O **İhvan-ı Safâ'nın**, o vefâlı arkadaşlar meclisinin toplandığı sarayın perdesine, ölümsüzlük, ebedîlik yazısıyla, bu, öylesine bir kavuşup buluşma ki artık bundan böyle ayrılık yok; **«Bu, öylesine bir yaşayış ki ardında ölüm yok; ölüm öylesine boğazlandı ki artık dirilemez»** (38) yazısı yazılsın.. O güzel huylu, o temiz yaradılışlı zâtla böyle bir kavuşup buluşmayı, Tanrı kolaylaştırsın, Tanrı hazırlasın inşâallâhu taâlâ.

---

(37) VII, 23. (38) XLVI, 56.

Görünüşte per-perîşânım; anlatsam, ahvâlim, edebi aşar. Allah onlara kuvvet versin, yardım etsin; devlet büyüklerinin tapılarına varıp onlara zahmet vermiyorum; onlardan uzak duruyorum ama, gönlüm, özlemler çekmede. Onları sevmedeyim, hem de gönülden, ihlâsla sevmedeyim. Görünüşteki mühimsememek, özü doğru gönlünüzü bulandırmasın diye mektubumu da, bir duâcınızla gönderiyorum; özrüm kabûl edilsin.

XII

Aslı ulu, sürçmesi az, huyları güzel, âdetleri övülesi, gönlü açık, kadri yüce, yeryüzünde Allah yardımı, zayıflarla düşkünlerin sığınağı olan, Tanrı'nın ebedî ihsâniyle kuvvetlenmiş, dâimî devlete erişmiş bulunan emîrler pâdişâhının, âhiret saltanatına bir vesîle olan dünyâ saltanatını, noksan sıfatlardan arı olan, şânı üstün bulunan yüce Allah, noksansız bir hâle getirsin; Allah, kınanmaktan korunmuş dâimî devletle ululuğunu sonsuz etsin. Kendisine, bu duâcıdan selâmlar, duâlar. **«Nice yüzler, ogün, parıl-parıl parlar; güler, sevinir»** âyetiyle (49) övülen yüzlerden olası kutlu yüzünüzü görmeyi, görüşüp buluşmayı arzulamaktayım. Nîmetlerinize teşekkürler etmekteyim. Sonsuz kereminizi, ihsânınızı anıp durmaktayım. Allah kabûl etsin; ihsan ıssına verdiği en güzel karşılığı versin ona. **«Gerçekten de Allah, zerre kadar bile zulmetmez; yapılan iş, güzelse sevâbını kat - kat arttırır; kendi katından pek büyük ecir verir.»** (50).

Özlemimiz, sevgimiz, gönüllerimizin uzlaşması mıkdârınca mektup yazmak gerekseydi, bu duâcının, o nîmetler ıssına, o ihsan ve kerem ıssına hergün uzun bir mektup yazması lâzımdı; ama akıl, başağrıtma, üstüne düşme kapısının açılmasına fetvâ vermiyor. **«Sevgi gizlenemez ama, değil mi ki bir defînedir sevgi; defînenin de gizli kalması elbette daha doğru.»**

Aşk, gönüldeki sır, nasıl gizli kalabilir ki,
Ama sevginin gizlenmesi, onları rezil - rüsvây ediyor.



Aşk, gönüldeki sırrı, nasıl gizli kalabilir ki,
Gözden yüze bakan binlerce görüş ıssı var.

(49) LXXX, 38. (50) IV, 40.

«Gönülden gönüle pencere var.» Dâimî olsun bu sevgi. Çünkü, «Yüce Allah'a en sevgili olan, Allah katında en üstün olan şey, **yüce Allah için birisini sevmektir.»** Yaptığınız hayırlar yüzünden bu bucakta, amandayız; hayrıssı olanlar da, eminlikle yüce işlere, o sâyede koyulmuşlardır. Bütün bunların sevâbı da o, âlemin tek erine âittir. Âdetlerin en hayırlısı, dinin harimini korumak, Müslümanların oturdukları yerleri görüp gözetmektir. Allah onu kuvvetlendirsin, gözlesin; üstün ve hayırlı işler görmekten alıkoymasın.

Mektubumu getiren **B a h â e d d î n,** Allah güzelliğini arttırsın, hizmetinize yönelmiştir. Allah rahmet etsin, esenlik versin; **P e y g a m b e r , «Kim, işi darma-dağın olan birisinin işini düzene sokarsa, Allah da onun işini düzene sokar»** demiştir. Umarız ki inâyet gözüyle görülür de şükrederek, lûtfunuzu anarak döner; böylece de bütün muhtaçlar, güzel övüşünüze koyulur; yüce Allah dilerse, siz de pek çok sevâp elde edersiniz.

XIII

Ananların ışığı, şükredenlerin baştâcı, nefis bineğini gezdiren, zulüm şamarını ortadan kaldıran.. kurtuluş, murâda eriş mîrâsının mîrascısı, düzgünlük yolunu yurdedinen.. Allah'a teslîm olan, Allah'a dayanan.. pislik elbisesini çıkaran, sığınılacak en hayırlı çadırın direklerini diken.. nedâmet gününden önce vefâ ve doğruluk ıssı olan, utanıp çekinme mâdeni, gösterişi söküp atan, bilip tanıyış muştuluğunu dileyip istiyen.. Allah ipine sarılan, Allah'ın lûtfuna dayanan, peygamberlerin sünnetlerinin yolunu tutan, erenler bölüğüne yardım eden.. suçları, güzel özürlerle yok etmek istiyen, bozgunları azaltmayı dileyen, iyi işleri çoğaltmayı istiyen.. nefsini, Allah'ın hükümlerine yönelten, Allah kullarına hayrı zahîre kılan, kazâya râzı olan, râzılıkta ayak direyen.. Allah'ın vaadettiği şeyle gönlü yatışan, Allah'ın cömertliğine inanıp dayanan, Mevlâ'nın nîmetlerine güvenen, üstün, yüce kişilerin başında bulunan.. suçları örtüp bağışlıyan, kardeşlerin ihtiyaçlarını gideren, özünü aşâlık huylardan arıtan.. cefâ görse de gerçek olan, vefâda ayak direyen, eziyeti kaldıran, bağışı bol olan, şikâyeti terkeden.. Hakk'a ulaşan, doğruluğa eş olan, en güzel huylarla yaradılmış, en kutlu bir düzenle halkedilmiş bulunan.. yaşayış cevherlerinin en güzeli, belâlar zehirlerinin panzehiri, akıllar ağacının meyvası olan, uygunsuz, yersiz şeyleri yakıp yandıran.. ululuk, büyüklük huylarının ıssı, eski sevgi ahdinin koruyucusu, devletlilerin baştâcı olan.. umut iplerini kesen, duy-

gularını yeden.. uzlaşma yolunu yayan, hâl bineği kesilen, en artık anlayışlı, Tanrı'yı anışla eş-dost olan, düşünüşte en doğru karâra varan, insanlık şânından olan sürçüşleri ortadan kaldıran, şeytânî adımların kökünü kazıyan, dünyâdan uzak, Mevlâ'ya yakın olan.. nefsini, dileklerinden, hâcetlerinden kurtaran, yüzünü rabbine döndüren, kendi gücünden-kuvvetinden sıyrılan, Allah'ın lûtfuna, keremine yapışan.. huyu övülen, Hakk'a makbûl olan.. kurtuluş, murâda eriş mührüyle mühürlenen, kurtuluş, murada eriş bineğine binen, âhireti dileyen, en güzel kulluk etme yolunu tutan vesselâm (51).

XIV

Hakîmlerin pâdişahı, yaşayış mücevherlerinin en temizi, en aydını, belâlar zehirlerinin panzehiri, akıllar ağacının meyvası, boş şeyler gailelerini kökünden çıkarıp atan, güzel, övülmiye değer huylar ıssı, dilenip istenen mertebelere ulaşmış olan, gerçekleri râzı eden, tam inanç kaynağı kesilen, Tanrı'dan çekinip sakınan, susuzlara tapısı, en hayırlı su içecek yer bulunan, düşünceleri yüce, ulular ulusu, Hakk'ın ve D î n i n E k m e l'inin selâmları geldi, erişti. Allah, o ruh huzurunun, o fetihler anahtarının üstünlüğünü, büyüklüğünü, yakınlığını, bağışını daimî etsin, bağışlarda bulunana verdiği en hayırlı karşılığı versin. O selâmlar, selâm gönderenin keremine, üstünlüğüne benziyordu; ululuğunun, büyüklüğünün şeklindeydi; yüceliğiyle, soyunun-sopunun teğunun, büyüklüğünün şeklindeydi; yüceliğiyle, soyunun-sopunun temizliğiyle eşdi. O selâmlardan, biz, sevgi kokusunu aldık; sevgideki öz doğruluğunu duyduk. Karşılığında şükürler ettik, dualar ettik.

Atları her seven, binici sayılmaz;
Her at koşturana süvari denmez.

Hamdolsun Allaha ki, ona üstünlük özelliği verdi; herkesten ileriye geçirerek kuvvetlendirdi onu; yücelik elbisesine bürüdü; hayrını, üstünlüğünü çoğalttı;, söz bakımından da hayırlara yöneltti onu, iş bakımından da. Heyecanımız, şevkimizi artırdı; kat-kat fazlalaştırdı.

Muradıma erdirilseydim,
Ona olan özlemimden, ben de uçan
güvercinle uçardım.

(51) Bu yazı arapçadır.

Biz de selâmlar, duâlar ederiz. İnsanın özünü rahata kavuşturan, uzlaşmasını olgunlaştıran, akıl bakımından mevkiini yücelten, ihsanlarını andırıp ömrüne ömür katan o aziz yüzü görmeyi pek arzuladık; susadık âdeta; o yüzü görmek, pek büyük nimetlere, pek büyük ihsanlara nâil olmakla bir bence, hattâ daha da üstün; sizi görmek, bütün bunları elde etmiye sebep; bunu böyle bilin. Umarım ki en kutlu bir zamanda buluşup görüşmemiz müyesser olur; sebepleri hazırlanır.

XV

Yakınlığın, bulutlardan yağan yağmurdan fazla kandırır insanı
Şehirlilere, yağmurlardan daha fazla bağışlar bağışlar, faydalar verir.
Çalışmak, eserler meydana getirmek, yücelmek için yaşa;
Çünkü bunların alanı, sen yaşadıkça yücedir, başkaları elde etmez onları.

Allah onu, en büyük gerçeğe ulaştırsın; başarılar versin; yardım etsin ona, Allah, duadan başka bir şey vermemiş ki bana. Bereket bağışlamasını diler, kabulünü isterim. Allah duyar da, kabul eder de. Temiz olan duâları, özden edilen duâları kabul eder elbet.

Şimdicek, Allah ikisine de esenlik versin; E m î r A l i m S e y f e d d î n H a m a 'nın oğulları, Hakk'ın makbulü olan, güzel huylara sâhib bulunan size, babalarına izin vermeniz için bir şey yazmamı istediler. O da, izninizle buraya gelir, görüşüp konuşurlar, gönülleri yatışır. Bu mektubu, en iyi, en uygun bir zamanda size sunacaklar; yüce Allah dilerse, o muhtaçların ihtiyaçları da böylece giderilir-gider. Allah yüceliğinizi dâimî etsin.

Bir de malûmunuz olsun ki, bu yıl, şeyhlerin efendisi, zamânın Cüneyd'i, vaktin Bâyezîd'i, kalblerin emîni, gerçeklere ulaşmış, Hak ve D î n i n H u s â m'ı, Allah bereketini daimî etsin; yıkılmış olan bağ duvarını onartma için çok zahmet çekti, çok masraf etti. Siz de bilirsiniz ki gönlüm, onun masraflarına karşı, bir yardımda bulunmanıza takılmıştır. Büyükler burda yoktu; sizin yüce gönlünüz de bilirim ki, bu duâcının gönlüyle dert ortağıdır.

Canım, canıma karışmıştır, birleşmiştir;
Seni inciten herşey, beni de incitir.

Bu birlik çoğalsın; maksadımız mâlûm. «Kendiniz için önceden ne

hayırda bulunursanız, onu, Tanrı katında bulursunuz (52).» «Sizden ne bir karşılık dilerler, ne bir şükür (53).» Sen bize, genişlik zamânında güzelliksin, çetinlik çağında da silâhsın, mal - mülksün.

XVI

Kendi gücünden - kuvvetinden çekinen, Allah lûtfuna, ihsânına sarılan, kurtuluş, muradına eriş mühriyle mühürlenmiş, kurtuluş bineğine binmiş olan, âhıret yurdunu, yüce konakları dileyen, adâletle, ihsanla eş - dost, gerçeklikle, tam inançla arkadaş, Hak katında makbûl, halk katında övülmüş bulunan emîrler pâdişâhı **D î n** ve **devletin M u - î n**'inin adâletini Allah arttırdıkça arttırsın. Allah, yüceliğini dâimî etsin; tâatinde özünü doğru kılsın; sevinçlere, iyiliklere ulaştırsın; iki dünyâda da kısmetini çoğaltsın; iki konakta da ona yücelikler versin; keremler, kerâmetler elde ettirsin. Selâmdan, duâdan sonra, ışıklar bahçesi olan, gözlere temizlikler veren, gözleri aydınlatan, mahzûnu sevindiren yüzünüzü görmeyi pek arzulamışızdır. Allah, sizi, sevinç için bir düzenci, nimet için de tamamlayıcı kılsın.

Yanımda değilsin ama, boyuna seni anmadayım, benimlesin sen.
Gönlüm görüyor seni, gözümden kaybolsan da.

Göz, sevdiğini, gördüğünü yitirebilir;
Can gözüyse, gördüğünü boyuna görür - durur.

Şimdi, bu mektubun yazılmasına sebep, azâdedilmiş kul olan **S e y - f e d d î n**'in azîz oğullariyle yakınlarıdır. Onu bağışladınız; sizin bağışlama, yarlıgama elbisenizi giyindi. Soyu-sopu, oğulları dirildiler; yeniden yaşayışa ulaştılar. Rükûda, secdede, namâzlarda, yalnız bulundukları zaman, her an o nimete şükrediyorlar; devletinize de duâ ediyorlar; edecekler de. Kulağa, akla gelen pâdişahlara lâyık lûtfunuzu, o sonsuz, sınırsız ihsânınızı gözleriyle de görmek istiyorlar. «İnanmıyor musun dedi; evet, inanıyorum ama gönlüm, tümden inanca kavuşup yatışsın dedi.» Onlar da Halil gibi «Göster bana, ölüyü nasıl diriltirsin?» diye nâralar atıyorlar (54). O herkesi kavrayıp kucaklıyan kereminiz, «tertemiz bir ağaç gibi» (55) âfetler güneşinin saldırışlarına siper oldu da yaratıklar, sizin gölgenizde o saldırışlardan esenlik buldu; karşılık olarak Allah, hayırlar versin size. Balık gibi çırpınan bu zayıfların, kereminizden dilekleri şu: Suyun emîri, emîrlikten bir an bile ayrılmasın; acısın, esirgeyiş suyunu gene bu yana akıtsın; sonsuz bir sevâp işlenmiş olur. «Yeryüzündekine acı, gökyüzündeki de acısın sana.» Ebedî olarak, dünyadaki arıklarla güçlü - kuvvetlilerin yardımına erişin. «Ama yetimi kahretme; senden isteyeni geri çevirme (56).» Allahın rahmeti **M u h a m m e d**'e, soyuna, dininde bulunan ter-temiz kişilere. «Allah, en hayırlı koruyandır ve odur acıyanların en acıyanı (57).»

(52) II. Sûrenin 110. ve LXXIII. Sûrenin 20. âyetlerinde geçen «Vemâ tukaddimû li enfusikum min hayrin tecidûhu indallâh», yanlış olarak, «Vemâ taf'alû mîn hayrin» yazılmış. Şüphe yok ki bu yanlış, Mevlânâ'ya değil, mektubu yazdırdığı kişiye, yahut istinsah edenlere aittir. (53) LXXVI, 9.

XVII

Bağışlar, nîmetler ıssı olan, ihsânlarda, keremlerde bulunan, «kâfirlere karşı çetindir onlar, aralarında merhametliler» (58) diye övülenlerden olan, mazlûmları besleyip yetiştiren, acze düşenlerin yardımına koşan dindar emîr, **D î n** ve devletin **M e c d**'ine, kutlu ömrü boyunca, **«Cinleri de ancak kullukta bulunsunlar diye yarattım, insanları** da (59)» âyeti mucibince bütün kutlulukların sermâyesi olan ibâdette, hayırlarda, itâatte bulunmak hususunda başarılar versin, kolaylıklar ihsân etsin. Yüceliği daimî olsun. Yüce Allah, bütün işlerinde, sözlerinde, hallerinde onu doğru yola götürsün; gerçeğe ulaştırsın; başarı versin; kuvvetlendirsin **M u h a m m e d** hakkiyçin, soyu - sopu hakkiyçin.

Yerine getirilmesi gerekli olan selâmdan, duâdan sonra şunu bildiririz: Kutlu yüzünüzü görmeye özlemimiz, sonsuzdur. Allah bizi, **«tahtlarda karşı - karşıya oturan kardeşler»** den etsin (60). Selâmımı, mektubumu size sunan **K e m â l e d d i n**, Allah kutluluğunu olgunlaştırsın; bu duâcının özü doğru oğullarındandır. Kullukta bulunmakla evrâd okumakla, âhıreti düşünmekle oyalanmadadır. Şüphe yok ki bu yüzden, kazanca düşmeyi, hırsla çalışmayı gevşetti; malca çok ziyana uğradı, borçlandı, ayâli de kalabalık. Umarım ki herkese konan vergiden onu bağışlarsınız, çünkü yıkık yerden haraç alınmaz. Vergiyi bağışlarsanız o da devletinize duâ etmeye koyulur; bu duacınıza da sonsuz bir lûtufta bulunmuş olursunuz, geçmişteki sayısız lûtuflarınıza bu lûtuf da katılmış olur. Daimî olarak ihsanda bulunmanızı dilerim.

(54) II, 260. (55) XIV, 24. (56) XCII, 9 - 10. (57) XII, 64.
(58) XLVIII, 29. (59) LI, 56. (60) XV, 47.

XVIII

Emîrlerle has kulların beyi, «gecenin pek az bir kısmında uyurlar; seherlerde yarlıganma dilerler (61)» bölüğünden mazlûm olanların imdadına yetişen, himmeti yüce, anlayışı güzel, anlamakta gerçek olan, «Allahın ışığiyle bakıp gören», uluğ kutluğ (62), zamânede işi az bulunur, kerem ve ihsân ıssı **N â i b B e y**'in kutlu günleri, kutlulukla, devletle geçsin, **«kolaylaştırırız artık kolay olanı ona»** âyetinde (63) bildirilen ibâdet kolaylığı başarısına erişsin; güçlüğe düşmekten korusun onu; Allah yüceliğini de dâimî etsin. Boyuna, dostları yardım bulsun, düşmanları kahrolsun, hayırlı kulluklarda bulunsun. Gerçeklikle, temizlikle yolladığınız selâmlar erişiyor, duâlarınızı duyuyorum. Soluktan soluğa da kutlulukla buluşmayı arzulamam, artıp duruyor. Allah bizi, «tahtlarda karşı - karşıya oturan kardeşler» den etsin (64). Öyle olsun ey âlemlerin Rabbi.

Mektubu getiren **Ş e m s e d d i n M u h a m m e d, C e m â l e d - d î n**'in oğludur; benim de azîz, özü gerçek oğlumdur. Pek yoksul, elinde - avucunda hiçbir şey yok. Babası **C e m a l e d d i n E m î r A h m e d**, Allah rahmet etsin, küçüklüğünden beri oğlumdu, bu duâcının yanından ayrılmazdı. Güzel huylarınızdan umarım ki, «insanların hayırlısı, insanlara faydalı olanıdır» mûcibince pâdişahlık buyurursunuz; ona lâyık bir iş verirseniz; onu da kullarınız arasına katarsınız. Böylece kadri yücelir; kendi cinsinden olanlara karşı övünür; düşüncesi kalmaz da devletinize duâya koyulur. Ebedî olarak yaratıkların imdadına koşmanızı dilerim. Duâcınız, size karşı minnet duygusiyle duygulanacaktır; bu lûtfunuz da geçmişteki hadsiz lûtuflara eklenmiş olacaktır.

XIX

Emîrler pâdişahının, yakın kullar efendisinin, Allahın emrini ululıyanın gölgesini Allah dâimî etsin; yüceliğini Allah dâimî etsin. Selâm ve duâlarınız ulaştı; fakat o bir katrecik suyla özlem susuzluğumuz, büsbütün arttı; hiç yatışmadı. Allah bizi, **«tahtlarda karşı - karşıya**

---

(61) LI, 17, 18. (62) «Uluğ kutluğ» böyle, türkçe olarak geçiyor. (63) XCII, 7
(64) XV, 47.

oturan kardeşler» den etsin (65). «Yüce Allah, **M u s â**'ya, Yâ **M u s â** dedi; beni kapında görsen ne yaparsın? **M u s â**, Yarabbi dedi, sen bundan münezzehsin. Allah, yâ **M u s â** dedi, kapında, kullarımdan birini gördün mü, bana ne yapabilirsen ona da onu yap. Çünkü ben, kullarımın arasından seçmişimdir onu; ışığımla ışıtmışımdır onu; dirliğimle diriltmişimdir onu.» Size arzetmiştim; namaz, üstün bir kulluktur ama, namazın canı, namazın anlamı, namazın sûretinden daha üstündür. Nitekim insanın cânı da, sûretinden daha üstündür. Çünkü sûret kalmaz; adamın canıysa kalır. Namazın sûreti de kalmaz; namazın anlamı, namazın canı kalır. Nitekim buyurmuştur: **«Öyle kişilerdir ki namazlarında dâimîdir onlar (66).»** Bunun için de **Ş e y h**'in hikâyesi söylenmişti hani. O topluluk, **Ş e y h**'i ululamayı bıraktılar da, sen dediler, akşam namâzını kılmazsan, biz kalkar, kılarız. Bu sözü dilleriyle söylemediler ama, şeyhlerin anlayışları, dille söylemiye hâcet bırakmaz ki. «Gerçekten de onlar, gönüllerin casuslarıdır; gönüllerinize girerler; gizlediklerininiz şeylerden, dilediklerini çıkarırlar.. onlarla oturdunuz mu, gerçeklikle oturun.» «Kim Allahla oturmak isterse, tasavvuf ehliyle otursun.»

Sen, toplumdan birini görürsen, varlığından arınmıştır;
Seninle toprak üstündedir ama, göklerden de yücedir o.



Görünüşte yeryüzündedir ama,
Anlamı, yedinci kat göktedir.

Namâzın sûretini fakıyh bildirir; önü tekbirdir, sonu selâm. Namâzın canını da fakıyr bildirir; çünkü «namâz, Allahtan başkasının bilemiyeceği bir halde Allah'la birleşmektir.» Namâzın sûretinin şartı, temizliktir; bu da yarım batman suyla olur. Namazın cânının şartıysa, kırk yıl en büyük savaşta bulunmak, gözü, gönlü kan etmek, yediyüz karanlık perdeden geçmek, kendi yaşayışından, varlığından ölmek, Hakk'ın diriliğiyle dirilmek, Hakk'ın varlığıyle var olmaktır.

Pâdişahlar gibi tahta geçip oturamıyorsan,
Çadır kuranlar gibi pâdişahın çadırının direğine yapış.



Değil mi ki pâdişah değilsin, kul ol;
Değil mi ki peygamber değilsin, ümmetten ol.

---

(65) XV, 47. (66) LXX, 23.

Ümmetten ol da, «soylarını da onlara kattık (67)» bölüğüne gir. Kulluğunun sûretine mağrur olur, azar da vaktinin kutuplarından, gönlün, rûhun mahremi olanlardan yüz çevirir, onlara aldırış etmezsen, kendini namazda, yüzünü kıbleye döndürmüş sanırsın ama, gerçekte, o dervişin gördüğü gibi olursun. O derviş, imamın da, ona uyanların da kıbleyi arkalarında bıraktıklarını, Ş e y h 'in tapısında oturan iki kişininse, yüzlerini kıbleye yöneltmiş bulunduklarını gördü. Böylece yüce Hak, E b û - Y e z î d ' e Allah sırrını kutlasın, «Benim sıfatlarımla çık, görün halka; seni gören, beni görsün; seni dileyen, beni dilesin» buyurdu. Böylece de o sözün sonu yoktur; yaratıp olgunlaştıran yüce Tanrı, tertemiz sırrınızı ışıtsın da îmânın da, namâzın da, bu îmânın sûretinden, bu namâzın sûretinden ötede bulunan canını, hakıykatini anlatsın size. Gerçekten de doğru yolu gösteren, başarı veren odur.

Özü doğru oğlumuz N i z â m e d d î n hakkında, Allah işlerini düzene soksun, hayırlı vaadlerde bulunmuşsunuz; ihsanda, yardımda bulunacağınıza dâir haber göndermişsiniz; pek memnun olduk; hayır duâlar ettik. İhsanların tamamlanmasına gözümü, kulağımı dikmiştim. Çünkü «hayırlı bir işi tamamlamak, o işe başlamaktan hayırlıdır. Namâza niyet etmek, tekbir getirmek, iyidir ama, rükûları, secdeleri, oturmaları yapıp namâzı tamamlamak, daha hoştur; daha güzeldir. İyilik, iyi niyet, yeni Aya benzer; onu tamamlamaksa, yeni Ayın dolunay oluşu gibidir. Yüce Hak, görünen, görünmiyen yolkesenlerden korusun sizi. Allah rezil - rüsvây etsin, alçaltsın onları, kimsenin iyiliğini istemez onlar; herkesi, kendileri gibi tepe - taklak olmuş, umutsuz kalmış görmek isterler.

Tabiatında gevşeklik, halsizlik olan kişi,
Hiç kimsenin sağ - esen olmasını istemez.

Yeni vâli, işinden çıkarılmış eski vâliyle danışırsa, onu, yapacağı işlerde öyle bir hâle sokar ki, sonunda kendisi gibi onu da işinden attırır. Gizli şeytanlar, şeytan sıfatlı insanlar, işlerinden atılmış vâlilerdir, hasetçilerdir; hayır yolunu, yüzlerce söz sopasiyle insanlara kesenlerdir. İnsanların gönüllerini, hayra karşı soğuturlar.

Haset dili esirci oldu mu,
Yusuf bile olsan eğrilik yüzünden değerine karşılık bir keten bezi bulursun.

(67) LII, 21.

Onlardan sakının; Tanrıya sığının; iyiden iyiye işe sarılın da hayır tohumu ekin, hem de filizletmeden; ekilmemiş buğdayla dolu ambar, insanın ölümünden arda kalır.

Ecel, adama verilen şeyi almadan,
Verilmesi gereken her şeyi vermek gerek.

Umarız ki bu hayrı, öbür hayırlardan saymazsınız; bu hayrı, öbür hayırlardan ayrı bilirsiniz. Çünkü üstünlük bakımından sovan ekmek, safran ekmiye benzemez. Bilen, bilerek ihsanda bulunan, ne yaptıklarını, şüphesiz olarak, iki gönüllü olmaksızın bilen, giden, nereye gittiğini bilen ihsân ıssı kişilerden olmanızı, ebedî olarak bağışlarda bulunmanızı dilerim. Allah başarı versin; güç - kuvvet ihsân etsin; hayırlarda ayağınızı diretsin; lûtfiyle, keremiyle kötülüklerden korusun. O, acıyanların en artık acıyanıdır. Rahmet M u h a m m e d'e, ter-temiz soyuna, sopuna, şeriat ıssı olmıyan, olan bütün peygamberlere. Öyle olsun ey âlemlerin Rabbi.

XX

Bilgin, adâlet ıssı, savaş arslanı, orduların öncüsü, savaşanların övüncü, uğurlu uluğ kutluğ beline - diline inanç (68), Tanrıdan korkan, Rabbânî himmetli, büyük, ulu Emîr Sipehsâlâr, müslümanlığın yardımcısı, Allah yüceliğini dâimî etsin, düşmanını alçaltıp yüzüstü süründürsün; D î n i n , d e v l e t i n Ş u c â'ı, ululuk ve büyüklük ıssı Tanrının tapısında makbul olsun, hayırları kabul edilsin. **«Mallarını Allah uğrunda harcayanlar, bir tohuma benzerler ki yedi başak bitirir; her başakta da yüz buğday vardır. Allah, dilediğinin malını - mülkünü kat kat arttırır** (69).» Selâmlarınızı, duâlarınızı okudum. Görüşmeyi arzuluyorsunuz. Yüce ve noksan sıfatlardan arı olan Allah da bilir ki bu duâcının özlemi, kat - kat, binlerce kez daha artıktır. Yaratıp olgunlaştıran yüce Tanrı, dağılanları bir araya toplıyandır; ululları diriltendir; duâları kabul edendir; hâcetleri revâ edendir. Üstün oldukça olsun, ululandıkça ululansın; bu duâcıyla güzel, yüce buluşmanıza bir sebep yaratır; işleri tez gönderir; gerçekten de duâları kabul edendir o.

(68) Burada geçen sözler, türkçe olarak kullanılmıştır. (69) II, 44.

Hikâye ederler; **Sultan Mahmut**, Allah ruhunu kutlasın, **Hind savaşı**'nda pek çetin bir bozguna uğradı. Hind ordusu, pek kalabalıktı. **Sultan Mahmud**'un ordusu, candan el yumuştu. O umutsuzluk halinde **Sultan Mahmud**, Tanrıya secde etti. Tanrım dedi; seninle ahdim olsun; bize yardım edersen (70), bu umutsuz halden lûtfeder, bizi kurtarırsan, ne ganîmet elde edersem, hepsini yoksullara sadaka olarak vereyim. Yalvardı, yakardı; duâları duyan da duâsını kabul etti. Yardım yeli esti. Hind ordusunun gönlüne pek büyük bir korku düştü; bozguna uğradı. Hind ordusundan pek büyük bir ganîmet elde edildi. Hiçbir savaşta elde edilemiyen hazineler, atlar, kullar ele geçti. Pâdişah, hiç el atmayın dedi, ben adadım bunları. Asker, ordu pek muhtaç; ağır savaşlara girdi; yoksullara vermeyi adadıysan, bunlar da yoksul; ordu yok - yoksul bir hâle geldi diye feryâd etti. O kadar yalvardılar ki Pâdişah, bu da bir hayır diye vesveseye düştü; gönlüne bir ikiliktir, geldi; tevil yoluna saptı. Derken ansızın coşkun bir fakıyr geçti; ama Allahın, Rabbin fakıyrlerinden, ekmek fakıyri değil. Pâdişah, şunu çağırın dedi. Fakıyr gelince adağını anlattı ona. Derviş dedi ki: Bir kez daha Hakk'a muhtâc olmıyacaksan, onların dediğini yap; ama bunun gibi gene ona muhtâc olacaksan bu ânı düşün, adağından dönme. Bu duâcı da, neden bu satırlar, kalemine geldi, bilmiyor. Ancak şunu biliyorum ki yazılanlar, yerinde yazılmıştır. **«Ey inananlar, ahidlerinize, sözlerinize vefâ edin** (71).»

Ecel, adama verilen şeyi almadan,
Verilmesi gereken her şeyi vermek gerek.

Çünkü ölen hiçbir kimse yoktur ki ölüm yüzünden hasrete düşsün. Herkes, elinden kaçan fırsat yüzünden hasret çeker. Filân şeyi ne diye yapmadım der. Duâcı, size gönderilecek, bundan daha iyi bir öğüt bulamadı. Umarım ki kabul edersiniz. Ebedî olarak başarılar elde edin, kuvvetler bulun vesselâm.

---

(70) Konya nüshasında buradan başlayıp LIII. mektupta işaret edilen yere kadar yoktur. Ortadan bâzı yaprakların kopup yittiği anlaşılıyor.
(71) V, 1.

XXI

Özü doğru, işlerin sonlarını görmek isteyen, gönüllerin ışığı, gerçeği ayırdeden, sanısında doğruya varan, anlayışı doğru olan, nefsini şehvetlerden ayıran, kalbi temiz, hayrı yerine koyan, Rabden çekinen, nefsini soruya çeken azîz oğlumuz, dünyâyı ahrete vermiş. **Dîn ve devlet Alemi**'nin çeşit çeşit güzel, eşsiz ve ince gerçek şeyleri ihtivâ eden yüce mektubu geldi; okundu. Allah yüceliklerini dâimî etsin. Konusu, tümden öz doğruluğuydu; sevgiydi; gönül uyanıklığıydı, sonu görüştü; ahreti isteyişti. Onun da, bütün dileyenlerin de, Allaha kavuşma hırsını, şevkini Allah artırsın. Selâm, duâ ederiz; **«Yüzlerinde secde belirtileri var** (72)» diye övülenlerden olan siz oğlumuzun kutlu yüzünü görmeyi pek özledik. Yüce Hak, en kutlu çağda, en güzel anda faydalar veren, şefâatler kılan gerçek buluşmayı bize müyesser etsin, sebeplerini hazırlasın.

Ahrete olan şevkiniz, ebedî kutluluk dileyişiniz, meleklere ait ilhamın, pâdişahlar pâdişahının yardımının, gökten gelen lûtfun ta kendisidir. Allah dilerse de günden güne artar; gerçek sabaha döner. Hiçbir şüphe yoktur ki bu âlem, tümden bir yıkık yerdir; ama onda bir define vardır. Akıllı kişi, yıkık yerde eğlenmez; yıkık yere âşık olan şu kuzgunlara uymaz; aldanmaz. **«Gecenin bir kısmıyle gün ortasında»** o defineyi arar (73).

Zahmet mikdârı yücelikler elde edersin;
Yücelik dileyen geceleri uyanık olur.
Yücelik elde etmek istiyor, sonra da gece uyuyorsun;
İnciler elde etmek isteyen, denize dalar.



Ecel, adama verilen şeyi almadan,
Verilmesi gereken her şeyi vermek gerek.



Lânetlenmiş şeytanın arlandığı toprağı,
Sen, pençenle dîn gibi yakaladın.
Marulla haşhaş kozalağı yiyenin,
Öpmeyle, kucaklamayla ne işi var; bunlar için gam mı yer?

---

(72) XLVIII, 29. (73) XX, 30.

Allah onu kuvvetlendirsin; pekiştirsin; başarı versin ona. Arkadaşlarını iyi kişiler etsin; sözünü geçirsin; hayırlarını kabul etsin; râzı olsun ondan; onu da râzı etsin; hayrı eksik olmasın.

Şu iki - üç gün, dünyâda diriyken,
A gönül, cânın bedenindeyken yazıktır;

Aşksız yaşama ki ölü olmıyasın;
Aşkla öl ki diri olasın.

«Ebedî kalan temiz işler (74)» aşktır. Dünyâ samana benzer; aşk buğdaya. Ecel doğanı samanı alır, götürür; bir tek saman bile kalmaz. **«Işıkları, önlerinde yürür (75).»** Ebedî olarak sonu görür ol; niyyet ettiğin şeyi tut; onda ayak dire; dostları da bu yola yönelt; öğüt ver, yardım et. Çünkü iş budur, geri kalanı, pişmanlıktır. Dünya mülkü davula benzer; yaratıklar, onun sesine hayrân olurlar; başına toplanırlar. Onunsa içi boştur; onda hiçbir iç yağı yoktur; hiçbir faydası dokunmaz. Ne mutlu güzel kokular satan aşkın tablasını bulana; dünya mülkü davuluna karşı da gönlü soğuyana.

Dünya mülkü, baştan - başa, insanın başına baş ağrısından başka bir şey getirmez;
A aklı kıt, başında bu kadar baş ağrısını çekme.

Güneşle Ay'ı tâc edinip başına vurunsan bile,
Ömür sona erince bir kerpiçe baş koyacaksın.

Ebedî olarak uyanık olun; böyle olsun ey âlemlerin Rabbı.

XXII

Devlet güneşi, emîrler pâdişahı, Rabbânî Emîr, anışı büyük, düşüncesi güzel, emin ve kutlu kişilerin gıpta ettikleri er, yoksulların ışığı, adâlet ıssı büyük bilgin, her yanda tanınmış, **Horasan'la Irak'ın** övüncü, iki devlet ıssı, iki kutluluk ehli; adâleti yayan, mazlumu besleyip yetiştiren, âdeti ihsân olan, sonu düşünen, şehirlerin amânı, kulların sığınağı olan, yoksullara inanan Hak ve **D î n 'in T â c 'ı**, **«İnsan-**

(74) XVIII, 64; XIX, 76. (75) LVII, 2; LXVI, 8.

ları bağışlıyanları, ihsânda bulunanları Allah sever (76).» Allah yüceliğini dâimî etsin; düşmanın burnunu yerlere sürtsün; kendisini kuvvetlendirsin; yardım etsin ona. **«Kolay şeyi kolaylaştırsın; zor şeyden korusun onu (77).» İnsanın önünde de, ardında koruyanlar var; Allah'ın emriyle onu korurlar, gözetirler (78)»** âyetinde bildirilen melekler, o devlete gözcü - bekçi olsunlar. Selâm ve duâdan sonra kutlu yüzünüzü görmvyi, sizinle görüşmeyi pek istiyoruz, böylece bilin. Nîmet verene şükür, vâciptir ama, lûtfunuz, gönlümüzü almanız, sınırı aştı; şükründen âciziz. Bu yüzden ululuk ıssı Tanrının sonsuz karşılık veriş, kerem buyuruş hazinesine havâle ediyoruz. **«Yapılan iş, güzel bir hyaırsa, onu kat - kat artırır; yapana da katından pek büyük ecir verir (79).»**

Allah işlerini düzene soksun, özü doğru, inanc ıssı azîz oğlumuz **N i z â m e d î n**, bu duâcının oğludur. Bu duâcıya evlâtlık haklarını yerine getirmiştir; çok hizmet etmiştir; caniyle oynamıştır. Küçüklüğündenberi rabbânî fakıyrlerin kapısında, mal da nedir ki, canını vermiştir. Çünkü fakıyrlerin kulluğunda bitmiş, gelişmiştir; bu hâl, ona eklenme, bağlanma değildir.

Benim nefsimi hor görme; sevgili sensin;
Herkes, kendi cinsinden olanı sever.



Kuş, kendi cinsine uçar, gider;
Güvercin güvercinle; doğan, doğanla.

İnsanın gidişinden sormıya hâcet yok; kimlerle düşüp kalkıyor, onlara baksınlar. Maldan sormıya, nereden ele geçirdin demiye hâcet yok; nereye harcıyor, ona bakmak gerek. Emîrler pâdişahının, Allah yüceliğini artırsın, oğlumuz **N i z â m e d d î n** hakkındaki her lûtfu, her keremi, her pâdişahlığı, önden sonadek, hepsi, bu duâcıya yapılmıştır. Yoksullar hakkındaki bu lûtuflar, makbul olsun, karşılığını bulasınız. Çünkü onun malı - mülkü, canı, bedeni, küçüklüğünden şimdiyedek, fakıyrlere vakfedilmiştir. Hattâ bu mektubu yazmak, doğru da değildi. Özü doğru duâcı, bizzat gelip kendi ağzımla söylemeyi isterdim; fakat, **«inanan, Allah ışığıyla bakar»** hadîsince yüce gönlünüzün rabbânî anlayışına güvencim var. Allah dilerse bizzat gelip zahmet vermeme hâcet kalmaz. Anlam bakımından zâti tapınızdayım, çünkü devletinizin duâsına bel bağlamışım. Çeşitli ziyanlar, sıkıntılar, edeceğiniz şefâatler, ödeyeceğiniz haklar yüzünden geçer - gider. Utanmakla beraber,

(76) III, 134. (77) XCII, 7. (78) XIII, 14. (79) IV, 40.

arıkların korunması, hayır ehlinin hoş görmesi gerektir. Bu kez de pâdişahlık buyurmanın çağıdır; çünkü bu gemi, o kerem **N u h'** unun korunması olmadıkça tufânın girdabından kurtulamıyacak.

Su verirsen, bu fidanı sen dikmişsin;
Alçaltırsan, boy attıran sendin gene.

«Ey inananlar, Allah'a yardım ederseniz, o da yardım eder size (80).» Zatâ emîrlerin pâdişahı, bu sınayışın ustasıdır. Yüce Hak, tez hesap görür, tez karşılık verir. Hiçbir kimse bu yolda ziyan etmemiştir; etmez de. Umarım ki pâdişahçasına, sultancasına, ululuğuna lâyık olarak bu sefer de yardım gölgesini, oğlumuz **N i z â m e d d î n**'in üstüne salarla da bu ağır yükün altından çıkar. **«Ey inananlar, size, sizi kurtaracak bir alış-verişe kılavuz olayım mı?** (81).» Hele bu hayır, başka hayırlara benzemez; nefis ve beden yoksullarına ihsânda bulunmakla gönül ve hakıykat ehlinden olan yoksullara ihsânda bulunmak arasında, yedinci kat yerle, yedinci kat gök kadar fark var. Bilirsiniz ki, kendisi, şeyhler pâdişahı, zamânın **Cüneyd'i**, kalblerin emîni, gerçeklerin güneşi, hidâyet imâmı **Dîn ve Hakk'ın Husâm**'ının yakınıdır, o soya karışmıştır; Allah ona uzun bir ömür versin de ârifleri faydalandırsın. Allah için olsun, Allah için, bu ihsânı, öbür ihsânlardan saymayın. **«Sürme çekmek, sürmeli göz ıssı olmıya benzemez.»**

Nerede o göz ki inciyi saman çöpünden ayırdetsin;
Yahut ak doğanı, sinekten ayırsın.

Bir yayı elde edenlerin, onu kurmaları, tam farzdır. Böylece de **«Senden, senin perdeni açtık** (82)» diye anlatılan ecel gününde pişmanlık olmaz Allah dilerse. O devlet gözü, ebedî olarak, doğru yolu görüş sürmesiyle, başarı elde ediş sürmesiyle sürmelensin; böyle olsun ey âlemlerin Rabbi.

«Dostlarım, kubbelerimin altındadır; benden başka kimse bilmez onları.» Altı yüz yıl kulluk eden, **Â d e m** 'in özünü, mayasını tanımadı. Kerametler ıssı zâhid, yâni **B â û r o ğ l u B e l ' a m , M u s â**'nın özünü, mayasını tanımadı; çünkü bir yay elde etmişti; kurmadaydı; sorumlu oldu; sorumlu olunca da, **«Hastalanmıştım, ne diye dolaşıp hâlimi - hatırımı sormadın»** sırrı, ne işler etti. Bu tanıklıklarda, bu duâcının, emîrler pâdişahını esirgemekten, Hakk'ı gözetmekten başka bir

(80) XLVII, 7. (81) LXI, 10. (82) V, 32.

şey gözettiği yok. Benim kullarıma bilişik gösterin; dostluk edin bu âlemde; bunu ganîmet sayın da, onların devlet günü gelince, bu dünyadan ibâret olan **«kim kendisini, her şeyini Allah'a verirse»** devri geçip ardından, **«Allah da lûtfunu, keremini ona verir»** devri gelince pişman olmayın, hasret çekmeyin. Şu iki günlük yalan dünyâda, iki günlük pâdişahların bile gerekli işleri, bu kadar tehlikeli olursa, bu kadar önemli bulunursa elbette gerçek âlemi istiyenlerin işleri - güçleri, girişecekleri savaş, bundan daha az tehlikeli, bundan daha az önemli olmaz. Gizliydi, tanıyamadık diye özür getirirler ama faydasız. Hele garezsiz tanıklar, tanıklık ettikten, bu, odur dedikten sonra.

XXIII

Büyük bir adâlet ıssı büyük bilgin, iki devlet, iki kutluluk ıssı, adâleti döşeyen, mazlûmu yetiştirip geliştiren, ihsânı âdet edinmiş, sonu düşünür, yoksullara yardımcı, bilginleri yetiştirir, **Müslümanlarla Müslümanlığa** kuvvet olan, pâdişahlarla sultanlara yardım eden ulular ulusu emîr, İstîfâ Dîvânının sâhibi kutlu devlet ve **Dîn'in Celâl'inin**; Allah yüceliğini dâimî etsin; düşmanının burnunu yerlere sürttürsün; onu kuvvetlendirsin; yardım etsin ona; **«kolay şeyi kolaylaştırsın ona güç şeyden korusun onu** (83).» Kutluluk ve devlet sâhibini, kem göz akşamından korusun, gözcüsü, bekçisi olsun onun. O devleti sevenler, yardım göstersinler; gözleri aydın olsun onların; o devletin düşmanları kahrolsun. Ululandıkça ululansın, yaratıp olgunlaştıran Tanrı, gece - gündüz korusun onu, yardım etsin, hayırlarına karşılık, fazlasiyle mükâfat versin ona.

Selâm ve duâdan sonra, size kavuşmak yüceliğine ermeyi, o güzel yüzü görmeyi o kadar istiyorum ki, özlemimin sınırı yok, yüce Tanrı, buluşmaya bir sebep yaratsın; tezdir, duâları duyar, kabûl eder o.

Azîz devletinizi dileyenlerden, sizi sevenlerden, nîmetlerinize şükreden, lûtfunuzu, ihsânınızı yayan, özü doğru, inanç ıssı, oğlumuz **N i z a m e d d î n**, âdetiniz olan, daimâ edegeldiğiniz yardımı, ihsânı, Lutfu umarak tapınıza geliyor. «İçilecek tatlı suyun başı, kalabalık olur.» Pek çok zarar, ziyan sebepleri, bir - biri ardınca geldi; uygunsuz haller kolunu - kanadını kırdı. Yüce Allah için. Allah râzılığını elde etmek için, küçüklere iltifat etmek, kulları yetiştirip geliştirmek âdetinize uyar da yardımda bulunursanız; umarım bunu. Acınacak, esirgenecek

(83) XCII, 7.

bir hâle düştü. Onu bu sınık hâle düşüren sebeplerden biri de emîrler efendisi, askerlerin yücesi devlet ve **D i n N û r'unun** nâiblerinin, ondan on iki bin (dirhem, dinar?) almalarıdır; ancak geri kalanı elinde kalmıştır. Umarım ki elini genişletirsiniz de, hukukunu diriltmiş olursunuz. **«Kim birisini diriltirse, bütün insanları diriltmiş gibidir.» «Acı yeryüzündekine, acısın gökyüzündeki sana.»**

Göstereceğiniz her padişahlık, her lûtuf, gerçekte, bu duâcıya gösterilmiş demektir; beni minnet altına almış olursunuz. Duâcınızın bir malı - mülkü olsaydı satardı; borçlarını öderdi. Fakat eskidenberi aramızdaki hukuk, buna hâcet bırakmıyacaktır. Allaha hamdolsun ki, büyüklerden dilek dilemek, övünülecek şeylerdendir. Allah size yardım etsin; kuvvetlendirsin sizi; sonunuzu da hayır etsin.

Aşk ehlini ağırlamak, keremdendir;
Aşk ümmeti, ümmetlerin en arığıdır.

«Ben, sınık gönüllerdeyim; o çeşit gönül ıssı olanlarda arayın, isteyin beni.» Artık geri kalanını, aydın yüce re'yiniz, yazılmadan da okur, anlar. **«Sakının inanan kişinin anlayışından; çünkü o, Allahı ışığıyle bakar, görür.»** Böylece bu lûtfunuz, önceki lûtuflara eklenir. Allah için, Allah için, Allah için, umudumuz vardır ki tapınızdan, muradına erişmeden dönmez. **«Abbâdân'dan öte köy yok.»** Sizden de birşey olmazsa, ancak ebedî gama düşülür. Mazlûmların yardımına erişesiniz; böyle olsun ey âlemlerin Rabbi.

XXIV

Gözlerin ışığı, oğulların övüncü aziz oğul; Allah korusun, katından bir ruhla onu kuvvetlendirsin. Babandan selâm ve duâdan sonra şunu bil ki, evinden dışarda gecelemen, o arıkların gönüllerini almaman yüzünden inciniyorum; sıkıntılar içindeyim. Onlar, herhalde Tanrı emânetidir sana. Allah için olsun, Allah için, babanın gönlünü râzı etmek istersen evini unutma, evindekilere, bir şeker yurdu olan o güzel huyunla şekerler saç da, onun şükrü, bana da ulaşsın.

A dost, başkalarının dertlerine dermansın;
Ama sıra, bizim derdimize gelince bunalıp kalıyorsun.

(84) V, 32.

Yabancıyı kandırabilen, kendi kulunu da kandırabilir.

Tutayım ki derde koyacak melhemin yok;
Yoksa bile yalancıktan işvelen; yalan söylemeyi de mi bilmezsin?

Gelip geçici vefâsız dünyânın havasına kapılmak, erlikten ayrılıp dostların gönüllerini yaralamıya değmez. Allah dilerse oğlumun gözünden aldanma perdesi pek çabuk kalkar da anlar. Çünkü at koşturduğun, atını sakatladığın yerde görünen, serâptır; su değil. Senin gibi çokları, o yana at koşturdular. Vardıkları zaman, gördüler ki orada su yok. Binek de susuzluktan, bunalmaktan, oğlumuzdan ve bütün oğullarımızdan uzakta helâk oldu - gitti; süvari de. Anladı ki önceden, Basra'yı kılmadan dizgin kasmak gerekmiş. Fakat bunu bilselerdi, bütün ahmaklar, dizgin kasarlardı. Yapma, yapma, yapma, yapma, yapma vesselâm.

Kuşcağız, yemin peşine düşer ama, yüzünüzde
Önüne, ardına, sağına, soluna bakar.

Gönlüne, o yandan kötü düşünceler gelir;
Çünkü can kıygısı, ekmek kaygısından daha artıktır.

Vallahi o atın fışkısı, bu eyere değmez.

Bir ayakyolunu, görgünün içine almışsın da,
Kimi can diyorsun ona, kimi dost.

Hâsılı oğlumuzun erliğinden, helâlzâdeliğinden, insanlığından umduğumuz, devletinin, kutluluğunun hayır - duâsına koyulmuş olan gönüllerini yaralamamasıdır; bunu bekleriz ondan. Bu arık, yüce Allah esenlik versin. on kez, **E m î r S e y f e d d î n'e**, adamlarına gitti; pabuçlukta elini göğsüne koydu. Oysa ki bu, benim âdetim değildi, seni esirgemek için katlandım buna. Şimdi, şu anda sana bu iş, bir oyuncak görünebilir ama, kendi havama uyup yapmadım bu işi. Rüyalar görmüştüm, gayb âleminden işâretler gelmişti. Şöylece üstü örtülü söylüyorum ve yalvarıyorum; Allah için olsun, Allah için olsun, Allah için, evinden, topluluğundan ayrılma; şöyle mi oluyor, böyle mi diye beni kaygılara, işkillere düşürme. Onların akılları, senin aklının çelik - çomağıdır; onlarla dilediğin gibi oynarsın; pek kolaydır sana bu. Havada uçan kuşu bile avlamıya gücün yeter de, terbiye edilmiş güvercini korumaya gücün yetmez.

Suçu budur ki, seninle biliş olmuştur.



Ey benim diriyi öldürenim, ölüyü ziyâret edenim.

Bırak da babanın gönlü, mektup yazmaktan, mektup yazmayı düşünmekten vazgeçsin; mektup yazacağı yerde hayır - duânla oyalansın.

Toz yatışınca görürsün sen;
Altındaki at mıdır, eşek mi?



Ecel adama verilen şeyi almadan,
Verilmesi gereken herşeyi vermek gerek.

Esenlik ona, Tanrı başarısı, yüceliği ona.

XXV

Şüphesiz ki Allah, çekinenlerle berâberdir, ihsânda bulunanlarla berâber (85). Ulular ulusu Emîr Tanrıdan korkan, hayrı iş - güç edinen, düşüncesi temiz olan, şüpheli şeylerden sakınan, kullukta bulunan, âhıreti dileyen, yüce sıfatlar ıssı, Allah buyruklarını ululayan, Allahın buyruk sınırlarını koruyan, işleri güzel, sözleri güzel, âlemdeki Emîrlerin övüncü, devlet ve **D î n i n N û r u** 'nun yüce meclisinin yaşayışı, düzeni, eşi güç bulunur hayırlarla, eşidine güç rastlanır güzel işlerle, Tanrıyı ululamadaki inceliklerle, sınıra sığmaz yıllarca, durdukça dursun. Bu özü doğru duâcının bol - bol selâm ve duâsını, saatler yenilendikçe, çağlar, bir - biri ardınca gelip geçtikçe kabûl etsin; **«Yüzlerinde secde belirtileri görünür** (86)» âyetinde bildirilen yüzlerden olan yüzünüzü görmeyi özlediğimi, sizinle buluşmayı pek arzuladığımı da bilin. **Hayırlı buluşmalar** nasib olsun.

Allah işlerini düzene soksun, özü doğru oğlumuz **N i z â m e d d î n** pek çok, çeşitli ziyanlara girmiştir. Bütün dostların gönülleri yaralıdır, o yana yönelmiştir. Dostluğunuzdan, küçüklere lûtfunuzdan, ihsânınızdan umulan, âdetiniz olduğu gibi gene lûtufta bulunmanız, elini tutmanız, yardım etmenizdir. Netekim bundan önce de lûtuflar ettiniz; kendiniz ziyanlara girdiniz yüce Allah uğrunda. O hayırlar, Tanrı ka-

(85) XVI, 128. (86) XLVIII, 29.

tında yitmez, makbûldür. **«Gerçekten de Allah, zerre ağırlığınca bile zûlmetmez** (87).» **Dünyâ, âhıretin tarlasıdır. «Mllarını Allah yolunda harcayanlar, bir tohuma benzer ki, yedi başak bitirmiştir; her başakta yüz buğday var** (88).»

Ekim çağı geçmeden, ziraat vakti sona ermeden akıllıca, inanarak tohum ekmekte ileri varmak, bu işe sarılmak, her çeşit hayır tohumu ekmek, vâcibtir, farzdır. Hele aziz oğlumuz **N z â m e d d i n** hakkında yapılan hayır, başka hayırlara bnezemez. Çünkü o, şeyhlerin pâdişahı, Hak ışığı, kalblerin emini, zamânın **C ü n e y d ' i H u s â m e d d î n**'in; Allah Müslümanları, ona uzun ömür vererek faydalandırsın, yakınıdır; dâmâdıdır. **«Gerçekten de yüce Tanrının pek yüce kulları vardır; onlar yeryüzünde yağmura benzerler. Onlardan biri, karaya düşse bereket verir; denize düşse inci meydana getirir.»**

Umarım ki oğlumuz **N i z â m e d d î n** de, bütün muhtâçlarca tanınmış, bilinmiş olan ihsânınıza, lûtfunuza mazhar olur; o da öbürleri gibi şükrederek, lûtfunuzu anarak, o mutlu, o kutlu tapıdan, korumanıza ererek, himâyenize girerek, bol lûtuflarınızı elde ederek esenlikle, ganîmetlerle, sevine-sevine döner. Bu da, bu duâcınıza da pek büyük bir lûtuf olur, fakıyrlere de. Böylece de yüce Allah dilerse, sınırsız sevâba girersiniz; sayısız övüşler elde edersiniz.

XXVI

Emirlerin ve seçilmiş kişilerin pâdişâhı, mülkün güvenci, pek aydın Ay, pek artık yağmur yağdıran bulut, bilginlerin terbiyecisi, mazlûmların yardımcısı, yoksullarla düşen - kalkan Uluğ kutluğ (89), pek büyük mutluluğa ermiş **P e r v â n e B i k** '.n (90) adâlet gölgesi, bütün yaratıklara ebedî olsun; dostları yardıma ersin;düşmanları kahrolsun; yüceliği daimî olsun; hayırlara başarı elde edişi, Tanrının lûtfiyle, keremiyle arttıkça artsın.

Bu duâcının selâmını, duâsını okuduktan sonra ısrarlarımdan, baş ağrıtmalarımdan dolayı utanmakta olduğumu da bilin; sizi anıp durmadayım; lûtuflarınıza şükürler etmedeyim.

Allah sonunu güzel etsin, tâcirlerin övüncü azîz oğlumuz, inanç

(87) IV, 40. (88) II, 261. (89) Aynen böyle, türkçe olarak geçiyor.
(90) «Bik» türkçedir.

ıssı **Ş i h â b e d d î n**, mektubumuzu tapınıza yüceltecektir. Kendisi, devletinizi dileyenlerden, o eşiğe duâ edenlerdendir. Tanrının sevdiği hayırlara, kulluklara koyulmuştur; kendisini bu yola vermek ister. Fakat çoluk-çocuğunun çoğluğu, alış - verişle oyalanmasını, **S ı v a s**'a dek gitmesini gerekli kılmada. Ancak baç memurlarının, onların baş ağrıtmalarının yüzünden, bir zamandır, tâcirlikten kaldı. Emîrler pâdişâhının hayırları, bütün dünyâya erişir. Umuyor ki, sizin bir kutlu buyruğunuzla, bir fermânınızla baç memurlarından, baçtan kurtulur; o yazınızı da delil olarak gösterir; akranına onunla övünür. Bu da, ona, çoluğuna - çocuğuna, Emîrler pâdişâhının sadakalarından bir sadaka olur; o minnetin, o lûtfun azadlısı (91) olur; bu duâcı da size teşekkürler eder. Bu ihsân, geçmişteki ihsânlara eklenir, katılır; karşılık verileceği günün bir azığı kesilir. Ebedî olan ihsân ıssı, yardımcı, feryâda erişir olun. Öyle olsun ey âlemlerin Rabbi.

XXVII

Beylerle perdecilerin pâdişâhı, mülkün düzeni, iki kutluluk ıssı, Hak ve **D î n i n M u î n**'inin ihsânı, yoksulu okşıyan lûtfu, güzel, hoş, sözleri lâtif vaadleri, güzelim cevâbı, pâdişâhça bağışlayıp acıyışı, bu özü doğru duâcıya erişti. Allah yüceliğini dâimî etsin. Lûtfunuza teşekkürler ettim; devletinizin sürüp gitmesine, kutluluğunuzun kat - kat artmasına hayır - duâlar eyledim. Hiç şüphe yoktur ki emirlerle perdeciler pâdişâhının, bu şefâati, üzerine alacağına dâir olan gerçek vaadine inanılır, güvenilir; vaadi doğrudur, onunla da gönüller huzur bulur. Allah yüceliğini dâimî etsin. **Kerem ıssı, vaad etti mi, vadinde durur.»** Hele o kerem ıssı ki, keremlerin kaynağıdır; bütün adamlıkların pâdişâhıdır. O büyük er, yüce Hakk'ın râzılığını elde etmek, bu işi, âhıret azığı kılmak için bu fakıyrlerin dileğini, şefâaatte bulunmak için isteğini, en güzel bir sûrette kabûl ettiler; artık bunun üzerine, fazla bir söz söylenemez. Tanrı râzılığı için yapılacak şeyden nedâmet duymak, dönmek, pişmân olmak, mümkün değildir ve bu, inanç olgunluğundan da uzaktır, dindarlıktan da, yüce himmetten de, Tanrıya tapmaktan da. o tek erin pâdişahlığından da. Allah yüceliğini dâimî etsin. **«Sonra gelenler arasında ad - san verdi ona, doğrulukla andırdı onu** (92).»

(91) Bu mektup, İst. Üniv. F. Y. 1286 da yok. Aynı kütüphanenin 42 No. sunda kayıtlı nüshada bu söz, azâdedilmiş kul anlamına «atıyk» tir ki, anlama da uygun olan, budur. Öbür nüshalarda bu söz «ışk» dır.

Ama bu arıklar, hüzünlerinden, gönüllerinin arık oluşundan her gün, ısrar etmekten, baş ağrıtmaktan son derece çekindiğim halde, tekrar şefâatte bulunmamı, yalvarmamı, duâcınızdan istiyorlar; ağlayıp inlemekteler. Duâcınız da, yumuşaklıktaki, ihsân etmekteki olgunluğunuza, arıklara yardımdaki lûtfunuza güvenerek, onları bağışlıyacağınıza inanarak tekrar başvuruyorum tapınıza. Bu husustaki her bağışlama, her göz yumma ve acıma, âhıret azığı olur, yardıma şükür vesilesi kesilir. **«Düşmanlarınıza karşı size yardım ettim** (93);» şimdi şükredersiniz **«bağışlamak, acımak suretiyle,» «elbette daha da arttırırım size** (94). **«Öfkesini yenenleri, insanların suçlarını bağışlıyanları, ihsânda bulunanları Allah sever** (95).» **H a v â r i y y û n** esenlik ona, **İ s â**'ya, Yâ Rûhallâh dediler: hangi şeydir en çetin, en sarp olan? O, Allahın gazebi dedi. Peki dediler, Allahın gazebinden kurtaran nedir? Öfkeni yenmen, gücün varken bağışlamandır dedi. Ululandıkça ululansın, yüceldikçe yücelsin; Tanrı, emîrlerle perdeciler pâdişâhını bu çeşit kullardan etsin. **«Bir tohuma benzer; yedi başak bitirir, her başakta yüz buğday var; Allah dilediğine kat - kat da arttırır** (96).» Böyle olsun ey âlemlerin Rabbi, ebedî olarak mazlûmların feryatlarına erişsin ve **R û h ü l K u d ü s**'le kuvvetlensin.

XXVIII

Hakk'ın ebedî selâmı, rahmeti, Emîrler pâdişâhı, adâleti yayan, doğruya yardımcı olan zâta, pâdişahlarla sultanların babasının yüce zâtına olsun; Allah yüceliğini dâimî etsin. Övüşümüzün, lâkaplarını anışımızın sebebi şu: Yüce Hak, iyilik eden kullarına buyuruyor ki: Gerçek kulları, Hakk'ın övüşü, onlara bir elbisedir ki, eskimez, yıpranmaz. Bir bağıştır ki, günden güne artar. Bir devlettir ki, ebedî olarak kalır, kimse onlardan alamaz onu: kimse onlardan, miras yoluyla elde edemez. Bunu kazanan kişi, nereye giderse, o devlet de, o övüş de oraya gider. Netekim kullarını över: onların lâkaplarını sayar döker. Kitâb-ı Kadîm'inde; der ki: **«Onlar, öyle kişilerdir ki, sabrederler, gerçektir onlar, itaat eyliyenlerdir, mallarını yoksullara harcayanlar ve seher çağlarında, suçlarının yarlıganmasını dileyenlerdir** (97).» Allah yüceli-

(92) XXVI, 84. (93) III, 123; IX, 25. (94) XIV, 7. (95) III, 134; (96) II, 44. (97) III, 17.

ğini dâimî etsin, başarısını arttırsın, gelip erişmesi kutlu olsun. Birçok hayırları diriltti; mazlûmları şâdetti. Halkı sevinçli gördüm, şükrediyordu. Bu sevincin sebebi nedir diye sordum. Emîrler pâdişâhının gelişi, ihsânlarda bulunuşu dediler. Ben de tapınıza gelmek, kutlu yüzünüzü ziyaret etmek istedim; fakat henüz kısmet değilmiş. Şeyhlerin şeyhi, yeryüzünde Allah ereni, vaktin **Ebû-Yezid**'i, zamanın kutbu Hak ve **Dîn Salâh**ının; Allah bereketlerini bizim üstümüzden de, Müslümanların üstünden de eksik etmesin; zayıflığıyla, güçsüzlüğüyle uğraşmaktaydım. Siz de bilirsiniz ya, bütün bu sürüp giden hastalıkla, bütün bu, Hakk'ın ışıkları denizine dalmasiyle beraber, gene de gönlü, devletin Emîrler pâdişâhiyle, bu mülkün kullariyle berâberdir, onlara duâ etmektedir. Evet, Hakk'ın rahmet ışıklarının denizi, soluktan - soluğa, erenlere dalga - dalga coşar, köpürür; Hak ışığının dalgalarının coşup köpürüşü; başlarını kaşımaya vakit bırakmaz onlnra. Bugün işlerin görülmesi, size bırakılmıştır; onlara siz önem vereceksiniz; işleri, bir an bile durup dinlenmeden siz görüp koruyacaksınız; şimdi bir kıyaslayın; bir kul ki, Hakk'ın nâibidir; gökyüzünün melekût âleminde ve yeryüzünde, **«şüphe yok ki ben, yeryüzünde bir halife yaratacağım** (98)» âyetinde buyrulduğu gibi Tanrı halifesidir; bütün aydın canlar, ona havâle edilmiştir; bu kulun ne kadar dalgınlığı olur, ne derecede meşguldür? **«Andolsun, ardı ardınca iyiliklerle gönderilenlere** (99)» âyetinde bildirildiği gibi ferman üstüne ferman, emîr çavuşu üstüne emir çavuşu gelmededir ona. Bu sözün sonu yoktur; söylemekten maksadım şu ki: Bütün bu lâtif, nâzik meşguliyetlerle beraber, gene de gönlü, Emîrler pâdişâhiyle beraberdi; bu zaman içinde, pek az gün oldu ki duâ ederek size yardım etmemiş olsun. Yaratıp olgunlaştıran Tanrı, vakitlerinin bereketlerini bizden de eksik etmesin, sizden de, bu devletten de. Devletinize ettikleri duâları kabûl etsin; öyle olsun ey âlemlerin Rabbi.

XXIX

İki cihânın da kutluluğu, bütün dileklerini elde ediş; hayırlı eserlerle seçilmiş, bağışlar saçan, Emîrler ve seçkin kişiler efendisi, özel olarak o tapının yakını, pâdişahlarla sultanların öz kişisi, insanların olgunu, uzlaşıp görüşmeyi özleştirip olgunlaştıran, doğru yolun bayrağı, insanların övüncü, devlet ve **Dîn**'in **Şucâ**'ını günlreine, zamâ-

(98) II, 30. (99) LXXVII, 1.

nına eş-dost, yoldaş olsun. Allah yüceliğini dâimî etsin, düşmanının burnunu yerlere sürtsün. Yapmacık şeylerden, gösterişten ter-temiz, sevginin, dostluğun özü, özeti olan ve bize ödev sayılan selâm ve duâlarımızı sunar; güzel, eşsiz bir surette görüşüp konuşmamızın, uzlaşıp bağdaşmamızın sürüp gitmesini dileyişimizin, sınırları aştığını bildiririz. Yaratıp olgunlaştıran Tanrı'nın, bu dilediğimizin yerine gelmesine tez bir sebep yaratmasını dileriz, umarız. Gerçekten de o, işleri tez görür, duâları duyar.

Pek aydın gönlünüzde belirmesini, bilip anlamanızı dileriz; Allah gönlünüzü, ışığiyle ışıklandırarak kuvvetlendirsin; selâmımızı getiren, hünerleri tam olarak elde etmiş aziz oğlumuz **Nizâmeddîn**; Allah yüceliklerini dâimî etsin; şeyhlerin seyyidi, vaktin **Ebû - Yezîd**'i, zamânın **Hızır** kademli, **Güneyd**'i **Mesîh** soluklu, insanlar arasında yürüyen, gezen bir ışık olan ve Seyyid **Burhâneddîn-i Muhakkık**'ın can ve gönül oğlu, onun kayıtsız, şartsız halifesi bulunan Hak ve **Dîn salâh**'ının damâdıdır. Allah **Salâhaddîn**'in ömrüne ömürler katsın; gölgesini uzatsın; bereketini üstünüzden eksik etmesin; sâyesinde her işde sebepler elde etmenizi nasib etsin.

Duyuldu ki, vaktin Tuğrâyîsi ve mülkün büyükleri Tuğrâ ve İnşâ' nâibliğine seçmişler. Güzel huylarınızdan, herkesi kavrayan lûtfunuzdan umduğumuz, dilediğimiz şudur ki, maaşının, elbise masrafının, ne kadar mümkünse, o kadar fazla, o kadar çok olmasına, efendicesine, babacasına gayret gösterin de, bu çalışmanın karşılığı olarak, iki dünyada da tasarruf ıssı olan, işleyip duran şeyhler pâdişâhının yüce himmetinin yardımı, iki dünyâda da her şeyin üstünde olan devletinizin devâmına; Allah onu dâimî etsin; sebep olsun; mevkiinizin, yüceliğinizin artmasına, iki dünyâda da muradınızı elde etmenize, kutluluklar bulmanıza sebep olsun.

Görüşlere sâhib olanın bulunduğu yerden gelen himmeti
Hor görme; eserleri vardır, tesirleri vardır onun.

Ömrünüz, mevkiiniz dâimî olsun; öyle olsun ey âlemlerin Rabbi.

ğini dâimî etsin, başarısını arttırsın, gelip erişmesi kutlu olsun. Birçok hayırları diriltti; mazlûmları şâdetti. Halkı sevinçli gördüm, şükrediyordu. Bu sevincin sebebi nedir diye sordum. Emîrler pâdişâhının gelişi, ihsânlarda bulunuşu dediler. Ben de tapınıza gelmek, kutlu yüzünüzü ziyaret etmek istedim; fakat henüz kısmet değilmiş. Şeyhlerin şeyhi, yeryüzünde Allah ereni, vaktin **E b û - Y e z i d**'i, zamanın kutbu Hak ve **D î n S a l â h**ının; Allah bereketlerini bizim üstümüzden de, Müslümanların üstünden de eksik etmesin; zayıflığıyla, güçsüzlüğüyle uğraşmaktaydım. Siz de bilirsiniz ya, bütün bu sürüp giden hastalıkla, bütün bu, Hakk'ın ışıkları denizine dalmasiyle beraber, gene de gönlü, devletin Emîrler pâdişâhiyle, bu mülkün kullariyle berâberdir, onlara duâ etmektedir. Evet, Hakk'ın rahmet ışıklarının denizi, soluktan - soluğa, erenlere dalga - dalga coşar, köpürür; Hak ışığının dalgalarının coşup köpürüşü; başlarını kaşımaya vakit bırakmaz onlnra. Bugün işlerin görülmesi, size bırakılmıştır; onlara siz önem vereceksiniz; işleri, bir an bile durup dinlenmeden siz görüp koruyacaksınız; şimdi bir kıyaslayın; bir kul ki, Hakk'ın nâibidir; gökyüzünün melekût âleminde ve yeryüzünde, **«şüphe yok ki ben, yeryüzünde bir halife yaratacağım** (98)» âyetinde buyrulduğu gibi Tanrı halifesidir; bütün aydın canlar, ona havâle edilmiştir; bu kulun ne kadar dalgınlığı olur, ne derecede meşguldür? **«Andolsun, ardı ardınca iyiliklerle gönderilenlere** (99)» âyetinde bildirildiği gibi ferman üstüne ferman, emîr çavuşu üstüne emir çavuşu gelmededir ona. Bu sözün sonu yoktur; söylemekten maksadım şu ki: Bütün bu lâtif, nâzik meşguliyetlerle beraber, gene de gönlü, Emîrler pâdişâhiyle beraberdi; bu zaman içinde, pek az gün oldu ki duâ ederek size yardım etmemiş olsun. Yaratıp olgunlaştıran Tanrı, vakitlerinin bereketlerini bizden de eksik etmesin, sizden de, bu devletten de. Devletinize ettikleri duâları kabûl etsin; öyle olsun ey âlemlerin Rabbi.

XXIX

İki cihânın da kutluluğu, bütün dileklerini elde ediş; hayırlı eserlerle seçilmiş, bağışlar saçan, Emîrler ve seçkin kişiler efendisi, özel olarak o tapının yakını, pâdişahlarla sultanların öz kişisi, insanların olgunu, uzlaşıp görüşmeyi özleştirip olgunlaştıran, doğru yolun bayrağı, insanların övüncü, devlet ve **D î n**'in **Ş u c â**'ını günlreine, zamâ-

(98) II, 30. (99) LXXVII, 1.

nına eş-dost, yoldaş olsun. Allah yüceliğini dâimî etsin, düşmanının burnunu yerlere sürtsün. Yapmacık şeylerden, gösterişten ter-temiz, sevginin, dostluğun özü, özeti olan ve bize ödev sayılan selâm ve duâlarımızı sunar; güzel, eşsiz bir surette görüşüp konuşmamızın, uzlaşıp bağdaşmamızın sürüp gitmesini dileyişimizin, sınırları aştığını bildiririz. Yaratıp olgunlaştıran Tanrı'nın, bu dilediğimizin yerine gelmesine tez bir sebep yaratmasını dileriz, umarız. Gerçekten de o, işleri tez görür, duâları duyar.

Pek aydın gönlünüzde belirmesini, bilip anlamanızı dileriz; Allah gönlünüzü, ışığiyle ışıklandırarak kuvvetlendirsin; selâmımızı getiren, hünerleri tam olarak elde etmiş aziz oğlumuz **N i z â m e d d î n**; Allah yüceliklerini dâimî etsin; şeyhlerin seyyidi, vaktin **E b û - Y e z î d**'i, zamânın **H ı z ı r** kademli, **G ü n e y d**'i **M e s î h** soluklu, insanlar arasında yürüyen, gezen bir ışık olan ve Seyyid **B u r h â n e d d î n-i M u h a k k ı k**'ın can ve gönül oğlu, onun kayıtsız, şartsız halifesi bulunan Hak ve **D î n s a l â h**'ının damâdıdır. Allah **S a l â h a d d î n**'in ömrüne ömürler katsın; gölgesini uzatsın; bereketini üstünüzden eksik etmesin; sâyesinde her işde sebepler elde etmenizi nasib etsin.

Duyuldu ki, vaktin Tuğrâyîsi ve mülkün büyükleri Tuğrâ ve İnşâ' nâibliğine seçmişler. Güzel huylarınızdan, herkesi kavrayan lûtfunuzdan umduğumuz, dilediğimiz şudur ki, maaşının, elbise masrafının, ne kadar mümkünse, o kadar fazla, o kadar çok olmasına, efendicesine, babacasına gayret gösterin de, bu çalışmanın karşılığı olarak, iki dünyada da tasarruf ıssı olan, işleyip duran şeyhler pâdişâhının yüce himmetinin yardımı, iki dünyâda da her şeyin üstünde olan devletinizin devâmına; Allah onu dâimî etsin; sebep olsun; mevkiinizin, yüceliğinizin artmasına, iki dünyâda da muradınızı elde etmenize, kutluluklar bulmanıza sebep olsun.

Görüşlere sâhib olanın bulunduğu yerden gelen himmeti
Hor görme; eserleri vardır, tesirleri vardır onun.

Ömrünüz, mevkiiniz dâimî olsun; öyle olsun ey âlemlerin Rabbi.

XXX

«Doğuda da olmıyan, batıda da olmıyan» (100), yerde de bulunmıyan, gökte de bulunmıyan; İlâhî, Rabbânî, ezelî ve ebedî olan, devletler bağışlıyan güneş; tertemiz, apaydın, güzel kokulu, lâtif, yüce, bağışlar bağışlıyan, nîmetler sunan, emîrlerin, perdecilerin pâdişâhı, yücelikler göğü, yücelerin baş tâcı, Rabbânî vezîr, rûhânî hakîm, uluğ kutluğ (101), dindar **P e r v â n e B i k**'in üstüne ışıklar salsın, yücelikler salsın; Allah yüceliğini dâimî etsin. Rablerin Rabbi olan, doğruyu ilham eden Tanrı, her düşüncesinde, her işinde o huyları güzel zâta doğru yolu göstersin de onu, düzenlerin şerrinden, şomluğundan, din yolunu kesenlerin vesveselerinden, dos - doğru yol olan o güzelim yolun gulyabânilerinden, şeytanlarından korusun. Böylece de onu, kötülerin oldukları gibi çirkin, kötü, soğuk, donmuş, mahrum bir hâle sokmasın.

Yüce Tanrı, bu yol gösterme dâvasını güden yol kesenler hakkında, **«o bilginlerle râhiplerin çoğu, insanların mallarını bâtıl yolda yerler ve halkı Allâh yolundan menederler.»** buyurur.

Bu yolda yüz binlerce, insan yüzlü iblis var;
Böylece de sakın, her insan yüzlüyü insan sayma.



İnsanları şüphelere düşüren, şeytanlıklarla dolu olan bu eşikte,
İblis Lâ havle'yle ekmek yer.

Allah, kendi korumasiyle onlardan korusun. Bütün bu körlükleriyle, gene de dîn ehlini kınarlar; çekinmezler,

Değil mi ki can gözümüz dağılıp gitmiş,
Nerden bilelim, o gül müdür, ot mu?

Demezler. Doğrulukla, sevgiyle, öz temizliğiyle, arılıkla gönderdiğiniz selâmlar, senâlar geliyor. Sonsuz teşekkürler ederiz. Bu ihsânların karşılığı, **«Allahındır göklerin ve yeryüzünün hazineleri** (102)» âyetinde bildirilen hazinelerden, yüce zâtınıza bir - biri ardınca, ulunarak gelsin; öyle olsun ey âlemlerin Rabbi.

---

(100) XXIV, 35. (101) Böyle, türkçe geçiyor. (102) LXIII, 7.

XXXI

Selâm size; fakat ayrılanın verdiği selâm değil;
Öylesine selâm ki boyuna yenilenir - durur.

Ululandıkça ululansın, yüce Hak, emîrler ve büyükler beyi, ebedî bağışla kuvvetlendirilmiş, sonsuz devletle kudretlendirilmiş, sağlam kulp, en yüce direk, cömertlikte ve kuşluk çağında gizlenmez, örtülmez güneş, yeter derecede rahmet gölgesi, ter - temiz şeriatin arkası, dayancı, iki tapıya özel vezir, iki devletle kuvvetli, beline - diline (103) dindar **P e r v â n e B i k**'in (104) hilmi, keremi, esirgemesi, acıyıp koruması, ebedî olarak, dâimî olarak muhtaçların, umanların kâbesi olsun. O zayıflık, o herkesten kesiliş çağında selâm ve duâlarımı göndermiye yol bulamamıştım. Şimdiyse yeniden - yeniye göndermedeyim; hele sizi görmeye arzum, üstünlükleriniz, güzel huylarınız, nîmetler bağışlamalarınız gibi daha da tazedir, daha da açılmış - saçılmıştır. Allah bizi de, sizi de lûtfunun sofralarında toplasın.

Ululandıkça ululansın, Hak, yüce zâtınızı, isteseniz de, istemeseniz de yoksulların, muhtâçların önemli işlerini görmekte, parmakla gösterilir bir hâle getirmiştir. Tapınıza zahmet tozunu kondurmamak istiyorsam da, kutlu yüce himmetiniz, **«Kim ahıret ekinini devşirmek isterse, biz, onun ekinini çoğaltırız** (105)» âyetinde bildirildiği gibi o dünyânın devletini istediğinden ve **«Cennet, tiksinilen şeylerle çevrelenmiştir»** hadîsinde bildirilen o sınırsız ebedî devleti dilediğinden arzediyorum; umuyorum, gözlüyorum; boyuna emîrler ve büyükler pâdişahının, Allah yüceliğini dâimî etsin, yardım, esirgeme, ağırlama gölgesinde bulunan **E m î r Â l i m**, hakkında lûtfedersiniz; o, merhametinizi, esirgemenizi, emîrler beyinin zevâlsız devleti gibi yenilemenizi istiyor; Allah başarılar versin ona. Kim, bir ev, bir saray, bir yapı yaptırırsa, sonunadek, onun bir yerinin tamire muhtâç oluşuna, iyi, yahut kötü bir hâle gelişine bakar - durur. Sanırım, onun gelirine dokunulmuş; bu sebeple de hatırına dokunulmuş; ekmeği azalmış, geçimi daralmış. Umut ekinini, herkesi kavrayan, fakat kendi hakkında özelden de özel olan eski koruma, lûtfetme yağmuruna bağlamış; şükredenlerle, ihsân elde edenlerle berâber devletinize duâ etmek üzere lûtfunuzu istiyor. Ebedî olarak sığınanlara sığınak olun; öyle olsun ey âlemlerin Rabbi.

---

(103) «Beline, diline türkçe geçiyor. (104) «Bik» türkçedir. (105) XLII, 20.

XXXII

Üstünlük ve kerem kaynağı, kadılar kadısı, âlemin en üstünü, büyük er, işleri bilen dolunay, gerçeği yerine getiren, her işi inceliyen Hak ve **Dîn Sırâc**'ına selâm ve duâ evradını sunarız; keremine güvenerek verilen zahmetlere de özürler dileriz. Allah üstünlüğünü daimî etsin; âlemleri güzelim çalışmasiyle, bol lûtfuyla faydalandırsın. Kulakları ve ağızları bezeyen, karanlıkları ve şüpheleri gideren, Allahın râzılığını sağlıyan sözleri söylemekten kalmasınlar, yaratıklara fayda veren, gerçekleri doyuran doğru sözlü kişilerden rivâyet ettiler; bu özü doğru duâcının da defalarca kulağıma erişti. Mevlânâ'dan, bu duâcının oğlu **Alâeddin**'in Allah ona rahmet etsin, size de sağlıklar versin; kalan malları, yetimlerine bu malların bölünmesi hususunda recâda bulunmuşlar. Mevlânâ da filân, yâni duâcınız, şöyle yap, böyle et diye yazsın; öyle yapmıya gayret edeyim buyurmuş. Bu sözü duyunca, Mevlânâ'nın, ileri gelenlere de, geri kalanlara da umumî olan lûtfuna, keremine inancımı yenilemek, bu lûtfa, bu kereme güvenmek, vâcib oldu bana.

Mevlânâ'nın göstereceği her esirgeyiş, her ululuk, her lûtuf, bu duâcının gönlünü, canını sevindirir. Zâti herkes, hüneri de Mevlânâ'nın harmanından elde eder, tedbiri de, lûtfu da, güzel bir surette koruyup gözetmeyi de; herkes ondan faydalanır ancak. Bu duâcı, Mevlânâ'nın duâsına dalmıştır. O arıkların, Mevlânâ'nın yardım gözünden mahrum kalmamaları, lûtfunu yitirmemeleri için, bu duâcının sözüne, re'yine lüzum yoktur; bunu umarım. **«Halk, Allahın ayâlidir; Allah katında halkın en büyüğü, en yücesi, çoluğuna - çocuğuna en faydalı olanıdır.»** Bu küstahlığı, **Mustafa**'nın buyruğu verdi bana; ma'zur görün. **«Hâcetlerinizin yerine gelmesi için ümmetin merhametlilerinin yardımlarını dileyin»** buyurmuştur. Hele Mevlâna, ümmetin merhametlilerinin, bilinglerinin övündükleri, uydukları kişisiniz. Tanrı, sizi dâimî etsin vesselâm (*).

(*) Nâfiz Paşa nüshasında, bu mektubun kenarına, ta'likle bir kayıt düşülmüş. Ancak ciltte, satırların başları kesilmiş. Okunabilen kısımlarını, satırları, bir çizgiyle göstererek yazıyoruz:

...... de münderiç olan keşf-i neşâkil — ...... Olundukta Alâeddîn'e, ki Hazret-i Pîr'in oğludur; — ...... Filcümle dil-gîr oldukları malûm olur.

Mektupta «Mevlâna», Kadı Sırâceddin'e hitaptır; bilgingellere «Mevlânâ» denirdi.

XXXIII

Bilgin, üstün, kadılar kadısı, adâleti yayan, üstünlüğü saçan, bilginler övüncü, Müslümanlığın da, Müslümanların da övündükleri, pâdişahlarla sultanlara öğüt veren Mevlânâ millet ve **Dîn**'in **Tâcı**'na, kutluluk, büyüklük ve yardım kapıları açık olsun. Allah onun üstünlüğünü dâimî etsin; uzun ömrüyle Müslümanları faydalandırsın. Rabbin ilhâmı ve sonsuz, ölümsüz devlet, mazlûmu okşayan, zâlimi yakıp yandıran, dîni geliştirip yetiştiren, âlemi bezeyen düşüncesinin, kararının dizginini çeksin.

O güzel koruyucuya, o dostların övündükleri zâta, öz doğruluğuyla selâm ederim; görüşüp konuşmaya özlemim pek fazla. Yaratıp olgunlaştıran, noksan sıfatlardan arı olan yüce Tanrı, sevişenleri bir - birlerine kavuşturur. Rablerin Rabbidir; kavuşup görüşmeye tez bir sebep yaratır; gerçekten de o, duâları kabul eder, duyar.

Dostlar, gözleriyle görmüşlerdir, inanmışlardır; üstünlüğü dâimî olsun, Mevlânâ'nın, yoksullara, Allah ehline, Allahın temiz kullarına riâyet ettiğini bilirler. Hele Şeyhlerin şeyhi, vaktin **Bâyezîd**'i, zamânın **Cüneyd**'i, sağlam kulp, en yüce direk, kalblerin emîni, Arş sırlarının mahzeni **Dînin** ve **Hakk**'ın **Husâm**'ını koruyuşunuzu büsbütün bilirler. Allah onun bereketini dâimî etsin. Size, onun bâzı üstünlüklerini anlatmıştım. Anlattıklarım göstermelik olarak o denizden bir katreydi ancak. Ama bilirim ki Mevlânânın, Tanrı tarafından kuvvetlendirilmiş, aydınlatılmış gönlü, bir yapraktan bir defteri kavrar, anlar; yazılmamış mektubu okur. Çünkü, **«İnanan, Allah ışığıyle bakar, görür.»** Allah rahmeti ve esenlik ona; **Tanrı elçisi, «Allahla oturup kalkmak isteyen, tasavvuf ehliyle oturup kalksın»**, ve **«Rabbin yoksullarına iyilik edin; gücü - kuvveti, onların katında bulun; çünkü onların öylesine gücü - kuvveti, öylesine üstünlükleri vardır ki onlara, kimi istersen denir, tut elinden, sok cennete onu. Şüphe yok ki Allah erenleri, benim şefâatime muhtâç olmazlar; onlar için Allah katında makbul olan bir şefâat vardır.»** Bu anlam üzerinde söz etmek, bir bakıma edepten dışarıdır ama, Mevlânâ, üstünlüklerin, faydaların aslıdır; **«Her şey de döner, aslına varır.»** Büyük vaadiniz var bu özü doğru duâcıya; ben de o kerem mâdenine kefil olmuşum; bu yüzden söylüyorum; elbette benim yümüzü ağartırsınız; bu hususta yüce yardımınızı bağışlarsınız. Ebedî olarak büyüklüklerin fışkırdığı yer olun, yardımlarınızı belirtin. Böyle olsun ey âlemlerin Rabbi vesselâm.

XXXIV

Âlemde zayıfların sığındıkları zâta, Allah yüceliğini dâimî etsin; selâmımı, duâmı okuduktan sonra şunu arzederim ki:

Duâlarımı size yücelten azîz oğlum, ter - temiz, dindar, güzel inançlı bir zâttır. Allah gönlünü genişletsin; onun, devletinizi dileyenlerden, devletinize duâcılardan olduğunu bilin. Gizli kalmasın ki; müstahak olduğu, zorda, darda kaldığı, çoluğu - çocuğu çok olduğu halde utancının fazlalığı, izzet-i nefsi, çekingenliği yüzünden, mümkün oldukça hiçbir mahlûktan, ne ap - açık, ne kinâye yoluyla birşey istememiştir. Zamânı, sabırla, şükürle, itâatla, kanâatla, o devlete duâ etmekle geçmiştir. Fakat bugün, artık bıçak kemiğe dayandığı için, acze düşen kullara ulaşan lûtfunuza, merhametinize, arık, düşkün bir halde başvurmadadır. Burada evlâdı, çoluğu - çocuğu, merhamet çağının, lûtuf vaktinin gelip çatmasını beklemektedirler. Hayırlı işlerde başarıya erişmek, o gönülden, o elden, dilerim, kesilmesin. Öyle olsun ey âlemlerin Rabbi.

XXXV

Özü doğru, devletli, huyları güzel, sıfatları yüce, gönlü aydın, hilim ve kerem ıssı, Allah emrini ululayan, Allahın halkını esirgeyen, pâdişahlarla sultanların özü gerçek yakını, iş başaranların en ilerde geleni, âsilerin kökünü kazıyan, güzel huylara, fazla - fazla üstünlüklere sâhib olan oğlumuzun hayırlar düşünen gönlü, sonu gören cânı, boyuna, makbul oluş basamaklarında, yakınlık derecelerinde yükselsin; Allah yüceliğini dâimî etsin; üstünlüğünü, devletini, yücelikler, üstünlükler elde etmiye düşkünlüğünü arttırsın; onu, katından bir ruhla kuvvetlendirsin. Dostları yardım görsün. O dostlar, bizi koruyan meleklerdir. Bizi, iki dünyâda da, tehlikelerden korurlar. **«İki, üç, dört kanatları vardır.** (106). Böylece, korunan kişinin yüceliğince tâ yediyüz kanadadek kanatları vardır. Düşmanları kahredilsin. O düşmanlar da, anlattığımız gibi şeytanlardır. Gözle görünen dostlarla düşmanlar, anlattığımız o dostlarla düşmanların parça - buçuklarıdır. Bunu yüz - yüze söyliyelim; mektuba sığmaz çünkü.

(106) XXXV, 1.

Babanızdan selâm ve duâlardan sonra şunu söyliyeyim ki: Sizi görme dileğimiz, bu yana çekerdi, getirirdi sizi; fakat mukadder olan, halkın sizden çeşitli tarzlarda esenliğe erişmesi. Onların nasîbleri bırakmıyor; ama bir vakit gelir, yüce Tanrı dilerse görüşürüz.

Size mektubumu yücelten, sunan ulu imam falan, güzel huyunuzdan herkese erişen, herkesin işini düzene koyan yardımınızı ondan da esirgememenizi recâ etti; bu babanızı şefâatçi edindi. Babanız da, umduğundan fazlasını elde edeceğine dâir söz verdi, borçlandı; onun huyunu bilirim, güzelim ahdini bilirim dedi. Umarım ki babanızı, görünüşte gerçek çıkarırsınız. İçyüzden bir kırgınlığınız varsa bile onu gizlersiniz; hakkında fazlasiyle yardımda bulunur, ona bağışlar ihsân edersiniz; bunu da kabul edilmiş sadakalarınızdan sayar, geçmişteki lûtuflarınıza katarsınız.

Bir hür kişiyi, lûtfunla, kendine kul etmen,
Binlerce kul azât etmenden daha iyidir.

Çünkü yüce Tanrı buyurur: **«Kim birisini diriltirse, bütün insanları diriltmiş gibidir** (107). **Allah için olsun, Allah için, şu babanızın yüzünü ağartın da, «Onlara yaptıkları işlerden daha hayırlısını verir karşılık olarak** (108)» âyetindeki lûtfu elde edin inşallahülteâlâ.

XXXVI

Ulu, dindar, huyları güzel, Tanrıdan korkar, sonu düşünür, mazlûmu geliştirir, besler, padişahlarla sultanların yakını, büyük Emîr, kardeşimiz devletin ve **D î n i n F a h r 'inin** (110), önüne ön olmıyan lûtfu, yardım etsin; Allah yüceliğini dâimî kılsın. Ahırette kurtuluş umuduyla yaptığı hayırların, güzel işlerin, iyi düşüncelerin hepsini, **«Din gününün sâhibi** (111)» kabul etsin, sevâbı arttıkça artsın.

Selâmımızı, duâmızı aldıktan sonra bu duâcının, kardeşçe keremlerine şükretmekte, lûtuflarını anmakta olduğunu bilsin. Beden bakımından zahmet vermiyorum ama, canla, gönülle, o azîz kardeşin olgunluğunu istemekteyim. Onun sınırsız ihsânları, beni utandırıyor.

(107) V, 32. (108) XXXIX, 35.
(110) Nâfiz Paşa nüshasiyle, İst. Üniv. K. F. Y. No. 28 ve 703 te kayıtlı nüshalarda, «Fulânud - devleti ved - Dîn», aynı kütüphanede1286 No. da kayıtlı nüshada «Bedrüd devleti ved - Dîn», 42 No. da kayıtlı nüshada, «Fahrud devleti ved - Dîn» dir. (111) I, 3.

Ben, o lûtuflara teşekkür edemem. Sonsuz hazineden, ilâhî lûtuftan, her birine yediyüz, hattâ sonsuz karşılıklar sunulsun. **«Yedi başak bitirir; her başakta yüz tohum var (112).»** Bununla da Yetinmemekte; bundan sonra da büyuruyor ki: **«Allah, dilediğine kat - kat arttırır da.»** Allah dilediğine kat - kat fazlasını verir. Allaha hamdolsun, çok azîz kardeş, o isteği, o yardıma sığınak edinmiştir. Tanrı korusun, lûtuf bakışından ayrılmasın.

Şunu arzedeyim ki: Dostlarımızdan bir topluluk, bu sarp günlerde, yardımınızla mal, para istenmesinden, baçtan - haraçtan emîn, duanızla meşgul olmadaydı. Fakat şimdi o topluluktan, ancak beş altı kişi kaldı ki onlardan mal, para istenmesin. Tanrının ululadığı has kullar, hayra başlamak kutludur, büyük bir iştir, ezelî yardım elde edişin, ebedî kutluluk buluşun belirtisidir ama, onu tamamlamak, o hayra başlamaktan daha da iyidir demişler. **«Hayırlı, iyi bir şeyi tamamlamak, ona başlamaktan daha hayırlıdır.»** Örneğini de şöyle demişler: Yeni ay kutludur ama, doldu da, on dördüncü gece dolunay oldu mu, daha kutlu olur. Sözü kısa keselim, duâ ederek bitirelim. Allah kutluluğunu, başarısını kat - kat arttırsın, çok azîz kardeşimizin, yardımını sona erdirmesini gözlemekteyiz; bunu ummaktayız. Böylece de bu, önce yapılan, evvelce lûtfedilen iyiliklerinize ihsânlarınıza katılsın; ahıret kutluluğuna sebeb olsun; o büyük günün azığı olsun inşallahüteâlâ.

XXXVII

Adâleti saçan, lûtfu yayan, zayıflarla yoksulların sığınağı, doğru yolla tam inancı dirilten, Sâhib-i A'zam, Emîrler pâdişâhı, yaradılmış kulların imdadına yetişen, gerçekleri aydınlatan, lâkapları yüce, büyük kişilerin övüncü, **P e r v â n e - i m u a z z a m**'ın, görülmedik şeyleri gören gözleri, her gün, gayp sırlarını daha artık görsün, daha artık bilsin. Allah yüceliğini dâimî etsin; gönlünü genişletsin; onu **R û h u l - K u d ü s**'le kuvvetlendirsin. Kulağı, öğüde, doğru söze bir mıhladız kesilsin. Kutlu cânının kıblesi, tevhîd ışığı. Ferdâniyyetin tefrid ihlâsı hâline gelsin. Güzel huyu, sonsuz şeker yurduna şükretsin; özünün güzelliği, sonu, ucu - bucağı bulunmıyan denizin lûtuflarını ansın. Çünkü **«Artık beni anın da sizi anayım ve şükredin bana** (113)» buyrulmuştur; bu söz, onun ikrâm çağrısıdır.

(112) II, 261. (113) II, 152.

Selâm ve duâlar ederiz. Görmeyi pek, ama pek çok arzuladık; fakat **«İşler, vaktinde olur.»** Görüşemiyorsak da mütevâtir haber, kesin bilgi verir. Hayırlarınızı, güzel huylarınızı, herkesi kavrayan lûtuflarınızı, keremlerinizi tevâtürle duyuyorduk, biliyorduk. Daha da artık olmasını istiyorduk. Çünkü, **«İyilik edenleri iyilikle mükâfatlandırırız, daha da fazlasını veririz»** denmiştir (114). **«Haber almak, görmeye benzemez.»** Haber, mütevâtir de olsa gözle görmiye hiç mi, hiç benzemez. Lûtfunun, ihsânının eserlerini, duyduktan sonra bir de gözümle gördüm, hayır - duâya meşgulüm. Sevgimi, duâmı, gösterişle karışmasın diye bildirmek istemedim; ama Allah rahmet etsin, esenlik versin, **M u s t a f â**'nın emrine uyup bildiriyorum. **M u s t a f â**, mescidde oturuyordu; birisi, mescidin kapısı önünden geçti. Dostlardan biri, ey Allah elçisi dedi, şu geçen kişiyi seviyorum ben. **M u s t a f â**, kalk buyurdu, bu sevgiyi ona bildir. Bildirmede gösteriş âfeti olsaydı, o **Â d e m**'in de, âlemin de en ince şeylerini bilen, asla bu bildiriş için fetvâ vermezdi. **«Sizden biri, birisini sevdi mi, sevgisini ona bildirsin»** buyurdu. Netekim Emîrler beyi de Hakk'ı sevmededir; bunu da lûtuflar ederek, ihsânlarda bulunarak, yoksulları okşayıp hatırlarını yaparak, gerçekliğini, sevgilisini o tapıya bildirmededir; oysa ki bildirmeye de hâcet yoktur. Yoktur ama, Emîrler pâdişâhındaki o huy, o lûtuf, o yoksulları kayırmak, o bağışlamak, Tanrıya dayanmasına, güvenmesine perde olur, Tanrı düzeninden gaflete atarsa da, gene bildirmeyi sever. Çünkü bir kez Tanrıya dayanmak, Tanrıya yönelmek, yüzlerce ihtiyâtın işlediği işi işler. **F i r a v u n**, ihtiyâta riâyet ediyor. **İ s r a i l o ğ u l l a r ı**'ndan yüzbinlerce suçsuz çocuğun başını kestiriyordu. Asıl düşmanıysa, kendi sarayında, kendi kucağında binlerce nazla besliyordu. Tanrı düzeni, bu derece gözünü bağlar adamın. Tanrıya dayansaydı, yüce Tanrı, onun mülkünün direklerini de, **D a v u d**'la **S ü l e y m a n**'ın mülkünün direkleri gibi sağlamlar, yerinde bırakırdı (115).

Umarız ki, suçlu olan filân kulu, Allah onu kurtarsın, bu duâcının gönlü için bağışlar, özel acıyışiyle acır ona; şerlerin, âfetlerin def'i hususunda da Tanrıya dayanır; böylece de bu duâcıyı minnettar eder. Kutluluğun bir belirtisi de budur ki: İnsana üstünlük, yardıma erişme, yüz gösterince, onu, Tanrının yardımından bilir; kendi tedbirinden, kendi çevikliğinden bilmez. Yüce Tanrı, bu başarıyı çoğaltsın da, Tanrı râzılığını kazanmıya çalışsın, kendi reyini, kendi kararını devşirmiye değil.

A t t a r, ne biliyorsa söyledi;
Geri kalanı, duyuştandır hep.

Hamd, âlemlerin Rabbi Allaha.

(114) X, 26: (115) XXXVIII, 20.

XXXVIII

Adâlet ıssı, hayırları yayan, zamânede eşi bulunmıyan, dünyâ pâdişâhı, gizli hazine, rahmânın seçilmişi, sultan yaradılışlı sultan, kullara ve şehirlere emniyet ve rahmet olan, Allaha dayanan, Allahın üstünlüğüne mensup ve mahsûs bulunan, devlet kıblesi, umutlar Kâbesi, varlığın özü, özeti, **Dâvûd Soy**u'nun övüncünün yücelik, devlet, kutluluk muştuluğu, babanıza erişti. Allah devletinizi ulu etsin. Yüce, aziz mektubunuz gelmeden önce de, «**Her şeyi bilen, her şeyden haberi olan bana bildirdi** (116)» âyetinde söylendiği gibi, o âlemin bir tanesinin hâlini, gayb âleminden, babanıza haber veriyorlardı. Zâhir âleminde de azîz mektubunuz, sevinçlere sevinç katan yazınız gelince sevinç korunması, gönül hoşluğu, gönül huzûru muskası elde edilmiş oldu. Binlerce selâm senâlar, doğruluk ve arılık kaynağından gelip durmada. Üstün Allah dilerse, ecelden önce çok görüşür - konuşuruz. O yardım ışığının kutlu yüzünü pek göresim geldi. Şüphesiz Allah, dilediğinden uzaklığı kaldırır, dilediğini de dilediğiyle bir araya getirir. Her güçlüğü kolaylaştıran, her zoru kolay bir hâle getiren, sonsuz lûtfiyle, sonsuz keremiyle ayrılığımızı buluşmaya çevirir; uzak yolu yakın eder. Netekim, Allah ikbâlini ulu etsin, o cihânın biricik eriyle ilk buluşmamıza da öyle şaşılacak sebepler halk etti ki vehmimiz de yoktu. Hani **Yûsuf-Sıddıyk** da, babasından uzun bir zaman ayrıldıktan, bir daha babasiyle, kardeşleriyle buluşmaktan umudunu kestikten sonra gene onları buldu da, başını göğe kaldırdı; Yârabbi dedi, ne sebepler düzüp koştun da babamı, kardeşlerimi bana ulaştırdın; o kadar ayrılıktan sonra gene onlarla buluşturdun beni. «**Gerçekten de Rabbim, dilediğine lûtfeder** (117).» Onlar, **Ken'an** ilindeydiler; ben **Mısır**'daydım. Benim hâlimden haberleri bile yoktu. Kıtlık âlemine attın onları. Kardeşlerim de, babam da ekmeğe muhtâc oldular. Kıtlık, öylesine hüküm sürmedeydi ki ekmeği altınla tartıp alıyorlardı da gene bulamıyorlardı. Derken beni **Mısır**'a pâdişâh yaptın; ünümü âleme yaydın; her yanda, **Mısır pâdişâhı** buğday veriyor; hem de ucuz veriyor; çok veriyor; yoksuldan, geçer akçe yerine kalp gümüş bile alıyor diye söylenmiye başladı. Kardeşlerim, bu ünü duydular; **Ken'an**'ın öte ucundan kalktılar; **Mısır**'a geldiler. Kardeşlerinin katına geldiklerini akıl bile etmiyorlardı; şu **Mısır Pâdişâhı**, bizim kardeşimizmiş demiyorlardı bile. Deselerdi, bilselerdi, gelirler miydi hiç? Hem de hangi yüzle geleceklerdi?

(116) LXVI, 3. (117) XII, 100.

İşleri düzüp koşan, ne güzel sebepler düzdü - koştu da **Yûsuf-ı Sıddıyk**'ı babasiyle, kardeşleriyle buluşturdu. Yirmi dört saat içinde bunculayın yüzbinlerce iş yapar o. Bir toplumu, bir - birinden ayırır, aralarına ayrılık düşürür. Takdir dalgası, herbirini bir şehre atar. Sonra gene sebepler halk eder, takdir dalgalariyle bu darma - dağan sebepleri bir araya toplar. İlk buluşmayı, vehmimizde bile yokken nasıl kolaylaştırdıysa, umarız ki merhamet eder, gene işleri düzer - koşar, bu uzun ayrılıktan sonra güzel - güzel, kutlu sebepler halk eder, gene buluşturur bizi. Gerçekten de onun, buna gücü yeter; duâyı kabul etmek de ona yaraşır.

Yüce Tanrı da bilir ki (118), buluştuğumuz günlerde, bir - birimizde gördüğümüz sevgi, hayır - duâ, bir - birimizin iyiliğini isteyiş, bir - birimizin gamına ortak oluş, hâlâ aynıdır. Hayâliniz, halleriniz, şu ayrılık günlerinde de gözümüzün önündedir. Gözden ırak olan gönülden de ırâk olur derler; öyle değil. Hâşâ, o biricik dostun pâdişahlık, evlâtlık lûtfundan, peygamberlere yaraşır edebinden uzaktır bu; bu babasının gözünden, gönlünden yitip gitsin; imkân yok buna. Hak için olan sevgi, Allah yolunda öz doğruluğuyla meydana gelen babalık, oğulluk sevgisi, asla değişmez. Nitekim Yüce Tanrı buyurur ki: Kıyâmet günü, o cezâ veriş, o korkudan titreyiş çağında, o, bütün yakınların bir - birlerinden kesildikleri günde, bir - birlerine yüz çevirip kaçtıkları, herkesin kendi derdine düştüğü günde, Allah için olan yakınlık, babalık, oğulluk bozulmaz; kıyâmet depremi bu yakınlığı ayıramaz asla; onlar, bir - birlerini ararlar, sorarlar; kendi mikdarlarınca, duraklarınca, Tanrıya yakınlıkları derecesince onlar, bir - birlerinin ellerini tutarlar. «**O gün dostların kimisi, kimisine düşman olur; ancak Tanrıdan çekinenler müstesna** (119).» Bu derece, mukallit olan çekinenlerin derecesidir ki gönüllerinde gerçeklik vardır onların, îmân vardır; yalnız gözleri bağlanmıştır, kördür onlar. Nitekim kör çocuk, anasını bilir, onun sütünü emer; ama anan ne şekilde, esmer mi, pembe - beyaz mı, kaşları yay gibi mi, boyu uzun mu, kısa mı, koç burunlu mudur, yassı burunlu mu, boynu uzun mu diye sorulsa bunların hiçbirine cevap veremez; verse bile ancak taklitle, işiterek cevap verebilir. Ama gözleri açık olan, dilediklerinin gözlerini açmıya fermanlı bulunan, istediklerinin kulaklarını çeken, ölüyü dirilten çekinenlere gelince: Bun-

(118) IV, 70. (119) XLIII, 67.

ların hakkında ne söyliyeyim ben? Zâti kıyâmet, halka söyledikleri sözlerin gerçek olduğunu, onları korkutuşlarının yerinde bulunduğunu bildirmek için kıyâmet, bunlarındır, bunlar için, bunun için kopar. **«Sanmasınlar ki Allah, peygamberlerine vâdettiği şeylerde aykırı hareket eder** (120).» Şu halde kıyâmet, başkalarına kahırların, azapların gerçekleştiği gündür; hâs kullaraysa bayram günüdür, lûtfun çoğaldıkça çoğaldığı gündür kıyâmet. Bu hâs kul, zamânımızda kimdir; onu göstermiyeceğim, söylemiyeceğim; ancak Yüce Hak'tan dilerim ki o dünyâ bir tanesinin gözünü, gönlünü, kendi ışığıyla aydınlatır, ışıklandırır, lûtfettikçe eder ona da, kimsenin sözüne, kimsenin bildirmesine muhtâç olmadan görür, bilir.

A gönül, ne vaktedek şu zindanda şuna, buna aldanacaksın?
Bir kez şu karanlık kuyudan dışarıya çık da dünyâyı gör.

Dilerim, bu dünyâdan da, o dünyâdan da, her iki dünyânın ötesinden de faydalanasınız, zevk alasınız; böyle olsun ey âlemlerin Rabbi.

XXXIX

İstenen, âlemde bulunanların dilediği şey olan, peygamberlerin, erenlerin, hâsların nasîbi bulunan, dilenip istenmiye de değen gökyüzünün büyüklükleri, temizlikleri, kutlulukları; işi-gücü bilgiyle uğraşmak olan adâlet ıssı, yüce himmetli, melek huylu, sonu gören, Tanrıya taptan, hayrı yayan,padişâhların övüncü, **D â v û d S o y u** 'nun iftiharı bulunan pâdişâhın ter-temiz canına dökülüp saçılsın. Allah o soyun yüceliğini daimî etsin; bu büyüklükler, kutluluklar, temizlikler, yüce pâdişâha eş-dost olsun, yanından ayrılmasın. Ululandıkça ululansın, Tanrı, kendi kazancı olan ve atalarından mirâs kalan devlet ve ikbal direklerini kuvvetlendirsin, pekiştirsin. O pâdişâhın hayırlarını, güzel işlerini, yoksulları okşamasını, mazlûmları geliştirmesini, yardımlar görmesine, büyüklüklerinin kat-kat artmasına sebep etsin.

Bu özü doğru duâcıdan binlerce selâm, senâ ve duâ. Padişahca ihsanlarınızın, lûtuflarınızın, gönül almalarınızın şükrünü ne söyliyebilirim, ne yazabilirim. Söze de sığmaz, kâğıda da. Siz düşünün artık. Yaratıp olgunlaştıran Tanrı, buluşma sebeplerini yaratır da tapınızda

(120) XIV, 47.

söylerim o şükürleri. Mutlak ganî, gerçek yaratıcı, umarım ki, sınırsız, sonsuz hazinesinden, karşılıklarını kat-kat verir.

Şunu söyliyeyim ki, azîz kardeş, üstün bilgin, inanç ıssı **Ş e m s e d - d î n** ve oğlu, gözlerin ışığı **N u r e d d î n**, o ulu kişinin tapısından ayrıldı-ayrılalı, bir gün, hattâ bir saat esenleşmediler. O büyük pâdişâhın hizmetinde, gölgesinde bulunmayı âdet edinen, onun lûtuflarını görmüş kişi, nasıl olur da, başka pâdişâhların tapısında kalır. Geriye dönmek, gene tapınıza varmak istiyorlar; fakat utanıyorlar. Ama bıçak da kemiğe dayandı; sizden ayrılmak, yaraların en beteri, bu da son hadde vardı. Bu duâcıyı, size şefâatçi yaptılar. Çünkü o pâdişâhın, bu duâcıya yardımlarını, bu duâcı hakkındaki temiz inancını biliyorlar; buna güvendiler; bu duâcının şefâatinin makbul olacağına inandılar; yaptıkları her suçun, her kusurun, o pâdişâh tarafından anılmıyacağını umdular; önceden olduğu gibi, gene yardım gölgesini başlarına yayacağınıza dayandılar. Umarım ki böyle olur da, bu duâcı da yerden göğedek minnettar olur; bu lûtuf da, önceki lûtuflara katılır. Onların, bu duâcıyla çok eskiden hakları, hizmetleri, eski dostlukları vardır; pâdişâhın bu duâcıyı aziz tutacağını, şefâatini kabul edeceğini umarım.

Küçük-büyük câriyeleriniz, kullarınız, kutlu yüzünüzü özlemişlerdir; gece-gündüz duânızla meşguldürler. Doğunun, batının sebeplerini düzüp koşan, bir sebep halkeder de buluşuruz elbet. Nice sebepler yaratmıştır o. Biz, bir katre erliksuyuyduk. O suyun ne kulağı vardı, ne aklı-fikri. Ne gözü vardı, ne pâdişâhlık sıfatı, ne kulluk sıfatı. Ne gam bilirdi, ne sevinç. Ne horluk bilirdi, ne yücelik. O hiçbir şeyden haberi olmıyan bir katre suyu ana karnında korudu, güzelce terbiye etti; kan hâline getirdi. O kanı pıhtılaştırdı; o kan pıhtısını terütâze et hâline getirdi; hem de o yalnızlık yurdunda ki ne el vardı orada, ne âlet. Derken o et parçasında ağız, göz, kulak pencereleri açtı; ona dil verdi. Dilin ardında, göğüs hazinesi verdi; oraya bir gönül koydu ki, hem bir katredir, hem bir âlem. Hem bir incidir, hem bir deniz. Hem bir kuldur, hem bir pâdişâh (121). Kimin aklına gelir, kim akıl eder ki, bizi o horluk, o habersizlik ilinden şu ile getirsin; sonra da gördün ya desin, işittin ya; seni nereden, nereye getirdim. Şimdi de söylüyorum sana: Seni burada da bırakacak değilim. Bu gökten, bu yerden dışarıya, ham gümüşten daha güzel bir yere; cana can katış âlemine, güzellik bakımından vehme, anlatışa sığmıyan bir göğe götüreceğim. Öylesine güzel bir gök ki, onun dönüşüyle genç, ihtiyarlamaz; ye-

(121) XXIII, 14.

niler, eskimez; hiçbir şey solmaz, pörsümez, kokuşmaz; hiçbir şey ölmez orada; hiçbir uyanık, uyumaz. Çünkü uyku, dinlenmek, zahmeti gidermek içindir. Oradaysa zahmet yoktur; yorulmak, usanmak yoktur. İnanmıyorsan, inanacağın gelmiyorsa bir düşün. O bir katre erliksuyuna, Tanrının bu karanlığın dışında bir âlemi var; orada gök var, güneş var, ay ışığı var, iller, şehirler, bağlar - bahçeler var; orada kullar var, kimisi pâdişâh, kimisi zengin; kimisi sağ - esen, kimisi dertlere uğramış, kör. Şimdi ey bir katre erliksuyu, kork; bu karanlık evden çıkınca hangi bölükten olacaksın denseydi, o katrenin aklına - fikrine sığar mıydı bu sözler; inanır mıydı bu hikâyeye? Çünkü o, o karanlıktan başka bir âlem olduğuna, o kan gıdasından başka bir gıda bulduğuna inanmazdı ki. Bil ki o katrenin bunlardan haberi yoktu, inkâr ediyordu kurtuluşunu; çeke - çeke getirdi onu bu âleme. Bu kadarı yeter.

Şeyhlerin seyyidi, zamânın kutbu, kalblerin emîni, vaktin **Cüneyd**'i, Allah bereketlerini dâimî etsin; **Hak ve Dînin Husâm**'ı, selâm ve duâ ediyor. Kutlu selâm ve duâsı, oğullarınızdan, size inananlardan eksik değildir. Tanrı kullarının dostlukları, birlikleri hiç kesilmez, sonu yoktur; kaldıkça kalır; durdukça durur; onların kalan, ebedî olan canları gibi. Çünkü onların dostlukları, halkın dostluğu gibi bir sebeple, bir illetle değişmez. Onlar, kendi buyruklarında değillerdir, yaptıkları iş kendi ellerinde değildir. Dostlukları, sevgileri de Tanrı buyruğuyladır, kendi havalariyle değil. Havadan, hevesten meydana gelen sevgi, soğur, ısınır; bu dünyânın havası gibi hani; kimi yaz olur, kimi kış. Fakat havadan dışarı olan, Hak varlığından gelen dostluk, ne soğur, ne ısınır. **«Orada ne güneş görürler, ne zemherî** (122).» **«Ne doğudadır, ne batıda (123).»** Gaflette olanlar, vefâda bulunmazlarsa, Tanrı kulu der ki: **«Allahım, toplumumu doğru yola götür, çünkü onlar, bilmiyorlar.»** İmân ve erkân mülkünde ebedî olun; öyle olsun ey âlemlerin Rabbi.

---

(122) LXXVI, 13, (123) XXIV, 35

XL

Allah, lûtuf ve ihsân ıssı, büyük bilgin, rabbânî muhakkık, hidâyet alâmetlerini yücelten, zâtı ter - temiz, sıfatları güp - güzel, üstünlüğün gözü, gözbebeği, gerçeğin tercemanı ve dili, en büyük sır, en parlak ışık, en yaygın, en tanınmış gerçek, iki yaşayışta iki kutluluk ıssı, iki tapıda elçilik bürhânı, Mevlânâ **Dîn** ve Hak **Kemâl**'inin günlerini dâimî etsin, ömrüne ömürler katsın. Nereye konarsa kutluluk, ondan ayrılmasın; büyüklükler, tapısında bulunsun; gerçek belirtileri, onun katında dursun; Allah, fetvâlara cevap vermede kalemlerini ebedî kılsın; vahdâniyet alaylarında bayraklarını yüceltsin; yüce eşiğine dikilsin.

Âlemlerden gizli değildir ki yüce tapınıza gelmeyi, hürlerin övünecekleri, nûrların alınacağı yer olan katınıza gelip büyük ziyaretinizle yücelmeyi dilemekteyim. Tapınız, ziyâretiniz, üstünlüklere susamış kişilere **Fırat** suyu gibidir. Hele bu duâcı, bu aydın ziyarete, insanların en düşkünüdür. O eşiğe gelmekte yavaş davranmam, tembellikten değil, utançtan. Kusurum, isteğimin azlığından değil, ululamamdan. Nitekim insanların atası **Âdem**'den rivâyet edilmiştir; esenlik ona; Tanrının yapma dediğini yaptıktan sonra münâcât duraklarından kaçmıya başladı da ulular ulusu Tanrı ona, benden mi kaçıyorsun ey Âdem dedi. Âdem, hayır Yârabbi, senden utancımdan kaçıyorum dedi.

Fazla ihsanlarınız yüzünden ziyâretlerimi azalttım;
Su, soğuk oldukça içimi güzelleşirse de son derece
soğuk oldu mu, içilemez artık.

Derken, Allah yüceliğini dâimî etsin, sizin tapınıza mensûbiyete daha da düşkün olsunlar, başarıları dâimî olsun, iki aziz baba, yâni **İmâm İmâdeddîn**'le **İmâm Mecdeddîn**'in bana gelip başvurmaları tapınızdan uzak bulunmamla beraber, sabrımı tüketti. Sanki gene o bağışlamıya, o esirgemiye mahsûs olan kapıya, onların yaptıkları iş bir yana atılarak, başvuruldu. Büyük, pek büyük kereminizden umulan, onların suçlarını, yarlıganmaz suçlardan saymamanız, yanılarak işlediklerini bağışlamanızdır. Ayaklarını doğru yolda direseler de, sürçseler de onları affetmenizi, onları, düşmanlara karşı rüsvây etmemenizi dilerim. Allah devletinizi, düşmanlara söz söyleme,

kınama âfetine düşürmesin; oturup dururken de, gezip giderken de o devleti korusun.

Bu şefâat için bizzat gelmek, susuzluğumu kandırmak, özlemimi yatıştırmak isterdim; fakat biliyorum, çok da sınadım; ben, uluların, büyüklerin meclislerinde birşey söyliyemiyorum. Yüz-yüze konuşurken, sevgimi anlatmıya, ilâhî mahabbetimi dille bildirmiye ne kadar çalışırsam çalışayım, pek az söz söyliyebiliyorum. Hani **P e y g a m b e r** e; Allahın rahmeti ve esenlik ona; birisi, ben filânı seviyorum deyince **kalk** dedi, **ona haber ver.** Gene onun sözüdür; **konuşun da tanışın** buyurur. Fakat benim dilim dönmüyor, anlatışım bana uymuyor; gittiğim zâtın yanından, kendimi kınaya - kınaya; dilime, anlatmama öfkelene - öfkelene dönüyorum. Özüm de, dilim de, Allahı tanık tutar ki, onlarda bulunan şey, o olabilir; o da fazîlet ıssı olanları sevmektir, bilhassa da **M e v l â n â**'yı; sevgideki noksan, kusur yoktur onlarda.. Fakat dil, fazîlet ıssı olanlarla, büyük kişilerle buluşunca, bunu anlatamıyor; âdeta kilitleniyor, tutuluyor. **«Herkese, yaradılışına göre bir iş kolay gelir.»**

Dille bildirilmeden, zâhiren söylenmeden **M e v l â n â**'mızın anlamasını, yüzdeki belirtilerden, gözlerin bakışından, Tanrı ışığıyla görmesini diler, **M e v l â n â**'dan, bu hâlin eksik olmamasını isterim. Yıldızlar aydınlatmasa, bilgiler az olsa bile bu anlayışla anlamasının dâimî olmasını dilerim. Böyle olsun ey âlemlerin Rabbi (124).

XLI

Yüzü kutlu, güneşe benzer, beylerle ileri gelenlerin övüncü, üstün ve güçlü devletin dayancı, özü - özeti, yüksek saltanatının direği, büyüklerle yüceliklerin kaynağı, büyüklerle yücelerin efendisi, üstün hünerler ıssı, huyları güzel ve yüce, fazîletli kişileri yetiştirip geliştiren, akrânına övünme vesilesi veren erin, kuvvetlendirilmiş devlet kıblesi, yücelmiş saltanat erkânının Kâbesi olmasını, kutlu canların, susuzluklarını o tapıdan gidermelerini; gönüllerin, o kapıyı umut kapısı bilmelerini dilerim. Allah yüceliğini dâimî etsin. Onun güzelim huylarına dâir hikâyeler, yüce vasıflarına ait haberler, **Y u s û f**'un güzelliği, **S ü l e y m a n**'ın saltanatı; esenlik ikisine de; **H â t e m**'in cömertliği

(124) Bu mektup, İst. Üniv. K. F. Y. 1236 No. da kayıtlı nüshada yok.

gibi her yana yayılmıştır; o yüce zâtın, küçükleri okşayışı, onlara ihsânlarda bulunuşu, bağışları her yana yayışı, güzel düşünüşü yüzünden dostların gözleri, gönülleri, her gün, biraz daha aydınlanmadadır; dilerim bu lûtufları, sayıya sığmıyan yıllar boyunca uzasın.

Yüce kitapta, önüne ön bulunmıyan hitâpta, **«Selâm ona, doğduğu gün ve öldüğü gün ve tekrar diri olarak gönderileceği gün** (125)» diye övülen selâmımla selâm eder, o yüce zâtla buluşmayı, yüzünü görmeyi pek arzuladığımızı bildiririz. Şimdi o, işleri düzene koyma, önemli işleri tedbirlerle yapma perdesiyle örtülmüştür. Bu işlerle oyalanma perdeleri olmasaydı da, arılık aynasında kendi yüzünü görseydi, kendisine öylesine hayrân olurdu ki, hiçbir işi düzenlemiye, hiçbir iş hakkında bir tedbire varmıya gücü yetmezdi. Fakat önüne ön olmıyan hikmet, herkesin, ondan bir nasîb elde etmesiyçin, o aynayı, onun önünden kaldırdı. Yüce Allaha da hamdolsun, o yüce eşikten nasîb arayanlar, şükrediyorlar, lûtuflarını anıp duruyorlar.

Başkaca, şükredenlerin şükürlerinin tesiri, bu mektubu, tapınıza yücelten oğlumuz **B a h â e d d î n** i'n de; Allah kolay şeyi kolaylaştırsın ona; o tapıdan yardım dilemesine, rahmet istemesine sebeb oldu. O, boyuna sizin lûtuflarınıza şükretmededir, toplantı yerlerinde, meclislerde o yüce tapının, candan, gönülden senâsında bulunmada, o devletin artmasına duâ etmededir. Şimdi çoluk - çocuğun fazla oluşu, malın - mülkün azlığı, o devlete duâ etmesine, böylece de kutluluk elde etmesine engel oluyor; çünkü, **«Az kaldı ki yoksulluk, kâfirlik olayazdı.»** Büyüklüğü eksilmesin, o kerem ıssının lûtufları, yardımına koşar da ona, müderrisi bulunmıyan bir medrese verir, yahut, düşkünleri korumak, gönül almak, bilginleri gelişip yetiştirmek huylarına uyup hâline yaraşır başka bir vazifeye korsa, hiç şüphe yok ki buna şükredişi, dostların kulaklarına gider; duâlara yardımda bulunurlar; o kerem ıssı da, çok büyük bir sevâp elde eder. Böylece bu duâlarda, devletin, kutluluğun devâmına, düşmanların kahrına, kulların, amanda oluşlarına, şehirlerin emniyete kavuşmasına sebeb olur. Hayır ehlinden olan bir topluluk halkası da, bununla sevinirler; nitekim bunlar da gizli değildir size. Ebedî olarak sonsuz bir halde yardım edin, yardım bulun.. Anın, anılın; öyle olsun ey âlemlerin Rabbi.

(125) XIX, 15.

XLII

Allah bizi bir araya getirsin, aramızdaki uzaklığı kaldırsın.

Allah, rabbânî emîr, pek büyük soylu, emîrler ve kutlu kişiler pâdişâhı **Pervâne Bik**'den kötülükleri gidersin (126); Allah yüceliğini dâimî etsin, gönlünü genişletsin, sonunu pek güzel etsin.

Bu özü doğru kişinin de selâm ve duâsını kabul ettikten sonra şu, mâlûmu olsun ki: Zenginlere nasil malın-mülkün az oluşu ayıp gelirse, bundan utanç duyarlarsa dervişlere de mal yığmak, altın torbalarını saklamak, hattâ ondan yüzlerce kez ayıptır; onlar da, bundan utanç duyarlar.

Dervişlere ululanmak, mal-mülk ıssı olmak ayıptır;
Ululanmak, mal-mülk ıssı olmak, onların gönüllerine yüktür.

Onların rızıkları, sel gibi gelir; bu halk yüzünden gelmez. Rehin, borç, sekiz bini buldu, daha da artık oldu. Bugünse Türkler (127) için katır istiyorlar. Allah için, Allah yolunda bu duâcılara, **Emîrler Beyi**'nin yardımı, söylenmekten, övülmekten çok üstündür; söze sığmaz; bunu da unutmuş değiliz. **«Rabbin unutmaz** (128).» Karşılığı geciktiyse de Tanrı tapısında unutulmuş değildir. Allah, zâlimlerin söyledikleri sözlerden üstündür, yücedir. Esirgemek, acımak çağıdır. Duâcıları, başkalarından saymamak gerek. Çünkü onların av âletleri var; bizse av olmuşuz; av olan, avlanamaz ki.

Aşk ehlini ağırlamak, keremdendir;
Aşk ümmeti, ümmetlerin en arığıdır.

Uzun söylemiye hâcet yok; çünkü, Allah sonunu en güzel bir hâle soksun, onu ulu etsin; ulular ulusu **Pervâne**'nin pâdişâh gönlünde öylesine bir şefâatçımız var ki, bu duâcıların iyiliği için uzun uzadıya söyler-durur. Ebedî olarak ihsânda bulunsun. Emirler Pâdişâhının bu bağışı, pek hora geçecek; hediye, ihtiyaç çağında makbuldür.

---

(126) «Bik» türkçedir. (127) «Türkler» den maksat Moğollardır.
(128) XIX, 64.

XLIII

Âsmânî icâbet ve inâyet, adâlet **Âsâf**'ı, pek büyük vezir, hayırlar ıssı vezirler pâdişâhının ter-temiz, ap-aydın zâtına eş olsun. Allah yüceliğini dâimî etsin; düşmanını helâk eylesin, kutlu zamânını aldanma yurdunun aldanışından korusun. Gerçekten de o, duâlara icâbet eder, bereketleri indirir; hâcetleri revâ eder.

Bu özü doğru duâcının selâm ve duâlarını aldıktan sonra sûrette gelemediğimi, unuttuğuma vermesinler. Gönüllerden gönüllere, gizli bir yol vardır. **«Kalblerden kalblere pencere var.»**

Altı yönün de bağlanmış olsa korkma;
Gönlünün tâ dibinden, sevgiliye bir yol var.

Güneşe, madenin içinde bulunan lâl'e, gizli, özel bir yol var ki, parıltısiyle taşları lâl etmede; o lâl'inse haberi bile yoktur bu gelen armağandan.

Kan akıyor, fakat yarası meydanda değil.

Kavrulmuş ciğer kokusu geliyor; mutfak görünmüyor. Bu söz, vezirler pâdişâhının üstünlükleri gibi sonsuzdur. Fakat, **«Tümü anlaşılmıyan şeyin, tümü de bırakılmaz ya.»**

Ebedî bir gece, bir hoş ay ışığı olsaydı da,
Senin gamını, her yönden söyleseydim sana.

Yüce Allah der ki: **«Biz, ancak Allah rızasıyçin doyururuz sizi; sizden ne bir karşılık isteriz, ne bir şükür.»** Yâni, o ihsân sâhipleri, bizim râzılığımızdan ötürü muhtâçların ellerini tutarlar. O muhtâçlar, buna şükretmeseler, üstelik onlara cefâ etseler, nankörlükte bulunsalar, derler ki: Siz, bize cefâ ettiniz, nankörlükte bulundunuz diye bu ihsân kapısını örtmeyiz size. Biz, ancak kerem ıssı Tanrı için o ihsânda bulunduk; sizin, bize teşekkür etmenizi umduğumuzdan, hakkı-hukuku tanımanızı gözlediğimizden değil (129). Bu âyetin inmesinin sebe-

---

(129) LXXVI, 9.

bi, kimilerin sözünce şudur: Esenlik ona, **P e y g a m b e r** 'in zamânında yoksulun birine, kıtlık yılında, her gün, bir somun vermeyi âdet edinmişti biri. Günün birinde, hasedcinin biri, a kardeş dedi; sen, her gün, çoluğunun-çocuğunun boğazından kesiyor, ona yardımda bulunuyorsun; oysa senin hakkında, şöyle - şöyle, yakışmıyacak sözler söylüyor; sadakası başında paralansın diyor; bana yanmış ekmek verdi; köpeklere atsam, yemeleri şöyle dursun, koklamazlar bile. Daha nice kötü sözler söyledi ki onları yazmam, edepten dışarıdır. Bu çirkin sözleri duyunca, o Müslümanın gönlü kırıldı; ama vergisini iki kat arttırdı; her gün iki ekmek vermiye başladı; bunu adadı kendince; kendine gerekli kıldı bunu. Yârabbi dedi, senin kulunu sınamadalar; çünkü, ancak Tanrı için veriyorum demiştim.

Şimdi de o ihsân ıssı, vezirler pâdişâhıdır; o isteyen, o muayyen bağışı dileyen de, vezirler pâdişâhının nimetlerine batmış olan, onun azâdlı kulu bulunan oğlumuz **N i z â m e d d î n** 'dir. Kötü bir iş yaptıysa, yüce Allah için, Allahın rızâsıyçin, yardımınızı kesmeyin ondan; öfkelenmeyin ona... Zâti, sizin himmetiniz, bunu yaptırır size; sizden umulan da budur. Onu, Allah rızâsıyçin koyverirlerse, serbest kalır, el - ayak oynatırsa, o vakit tümden sevineceğim. Bugün, bu ihsân yüzünden tapınıza bir ziyân gelse bile, gerçekten, ama gerçekten, Tanrı tapısından yüzlerce karşılık, yüzlerce lûtuf gelecektir size; birçok azizlerin gönülleri, Tanrı hakkıyçin, gece - gündüz, onun işiyle ilgilenmektedir. Acımak, esirgemek çağıdır. **«Bize, ancak ap - açık bildirmek düşer** (130).»

Senâî'nin sözünü duy, öğüdünü kabul et;
Bu Senâî kulun sözü de, dinlenmiye değer.

Ebedî olarak bağış ıssı, vergili olun, sözler geçsin, yürüsün, üstün, güzel işlerde bulunun; böyle olsun ey âlemlerin Rabbi.

(130) XXIX, 18.

XLIV

Hayırları yayan, yaratıkların imdâdına koşan, pâdişâhlarla sultanların babası, **V e z i r l e r P â d i ş â h ı** nın adâlet ve esirgeyiş gölgesi, bütün Müslümanların üstüne, sayısız yıllar boyunca vursun; durdukça dursun.

Gerçeklikle, vefâ ve sevgiyle gönderilen selâmınız geldi. Bu duâcınızın, kardeşlerinin, soyca, yolca bu duâcının yakınlarının hakkındaki lûtuflarınız, ne dille anlatılabilir; ne parmaklarla yazılabilir. Salt Allah için olduğundan, Allah sâ'inizi meşkûr etsin, anılışınızı yüceltsin. Yüzbinlerce rahmet olsun o ter - temiz, kutlu, aydın cana ki, her solukta ahıret yolu ve son gün için kutluluk tohumunu ekmekte, bunu da cana minnet bilip şükürler etmekte; bu başarıyı, gökten inen ağır bir elbise, ebedî bir define saymaktadır. **«Allah'ın, İslâm için gönlünü açtığı kişiye kim benzer ki? O, gerçekten de Rabbinden bir ışığa, bir aydınlığa nâil olmuştur** (131).» O, gerçekten de bilir ki, bu dünyânın devletinden, kutluluğundan, mevkiinden, hiçbir şey, elde - avuçta kalmıyacaktır; ancak adâletle ihsân azığı kalacaktır. Adâlet, bir zâlimin şerrini, bir mazlûmdan gidermektir. İhsân, müstahak bir mahrumun elini tutmaktır. Zâti bu da, bilgin, adâlet ıssı, hüküm ve hikmet ıssı, kerem ıssı vezirler pâdişâhının, tâ eskiden beri yaptığı iştir; yolu - yordamıdır onun; Allah yüceliğini dâimî etsin; onu zamânın belâlarından, şer ve kahır vuruşlarından korusun.

Şimdi, oğlumuz, duâcınızın oğlu, eskiden beri merhamet ve yardım edegelen vezirler pâdişâhının merhamet ve yardım tapısına yönelmiştir. O yardımdan, o lûtuftan başka, dileyenlere sığınak yoktur bugün. Ancak o acıyışın gölgesinde, zahmet verenlerin zahmetlerinden kurtulmak mümkündür. **«De ki, dünya malı - mülkü, pek azdır** (132).» Halk, şu gelip geçici lokma yüzünden, her an, bir - birinin kâsesine el atmada, bir - birinin kesesine kasdetmededir. Gaddar dünyanın lokması, gelip durdukça, hep böyle az, böyle dar gelmededir; hele bugün. Bunun içindir ki, **«İnanan kullarıma de ki: Gerçekten de yeryüzüm geniştir** (133)» buyurur. Bu yeryüzü, dayanmaktır, yeter bulmaktır. Kime bu kapıyı açmışlarsa bakar, acıyış görüşiyle görür ki bütün varlık, bütün var olanların her biri, karınca gibi düzenle, titriye - titriye, tohumları yuvalarına çekmededir. Düşerler - kalkarlar; çünkü gözleri

(131) XXXIX, 22. (132) IV, 77. (133) XXIX, 56.

küçücüktür; hakkında; **«O yeter ona»** (134) denen ölümsüz, sonsuz harmanı göremezler. O Tanrıya dayanmış tek kişiyse, sonu gelmiyecek Rabbânî harmanın başına gelmiş, bir hoş oturmuştur; harmanın çevresini seyretmede; bu karıncalar, beraberce ne yapıyorlar; bölünmüş tohumlar üzerine nasıl da titriyorlar; bu rahmet harmanından nasıl da haberleri yok demektedir. **«Bu, Allah'ın lûtfudur; dilediğine verir onu** (135).»

Allah bizi de, sizi de bereketlerinden mahrum etmesin; umarım ki küçükleri okşayış lûtfunu, ilerden beri lûtfedilegelen yardımı, merhameti, onun üstüne de yayarsınız. Dilerim o devlet, dâimî olsun. Öyle olsun ey âlemlerin Rabbi.

XLV

Allah rahmetini ve ışığını büyük emîr, hayrı, ihsânı yayan, zamânede işleri üstün ve güzel olan **a m î d**'imize lûtfetsin; ona, rahmet ettikçe etsin; onu, ışıttıkça ışıtsın. **«O kadar ki, ışıkları, önlerinde, sağlarında parlar, yalımlanır** (136)» denenlerden olsun. Gerçekten de Tanrı, umulan şeye yakındır, istenen şeyi icâbet eder.

Bu çok eski duâcının selâmını, saygısını kabul buyurmanızı dilerim. Başkaları, bedenleriyle tapınızdadır, duâ ederler size; bense canla tapınızdayım. Onlar, canla tapınızdalarsa ben, cânın da câniyle tapınızdayım. Çok yüce gönlünüzden, abdal'ın pâdişâhı, âriflerin rûhu, kalblerin emîni, efendiler efendisi **Hak ve D î n i n S a l â h** 'ının duâsını dilemenizi istemekteyim. Bu vakitte kutlu canların kıblesi odur, **Adem'e secde edin** (137)» buyrulduğu gibi hani. Böylece de onun duâsının, perdeleri yırtmasını, güzel, hoş, yüce hizmetlerinizde, en tam bir belirtiyle belirmesini dilerim. **«Onlara, korkmayın, hüzünlenmeyin; muştuluk verin diye melekler indirilir** (138).» âyetinde bildirilen lûtuf, müyesser olsun size. Bu anlamın meydana gelmesi için de aziz, akıllı, edepli, inanç ıssı, ehliyetli, temiz oğlumuz **N i z a m e d d î n** hakkında; Allah üstünlüğünü arttırsın; efendice, hattâ babaca ve bol-bol yardım etmeniz gerektir. Çünkü o, bu anda, efendiler efendisi **S a l â h a d d î n** 'e hem damattır, hem oğul. Ona verilen bir işle başkalarına tapşırılan işin görülüşü, başarılışı arasında çok büyük bir

(134) LXV, 3. (135) V, 54, LXVII; 21; LXII; 4. (136) LXVI, 8. (137) II, 34, VII 11; XVII, 61; XVIII, 50; XX, 116. (138) XLI, 30.

fark vardır. Bunu anlatmıyorum; sebebi de onun gibi büyük bir zâtın, onu evlâtlığa kabul edişidir; elbette onun aydın gönlünden ondaki güzel huylar gizli kalmamıştır. Bu duâcının ve özü doğru dostların gönüllerini sevindirmek için en yakın bir vakitte, ektiğiniz tohumun meyva vermesini dilerim. **«Hurma fidanını silk, sana taze hurmalar düşecektir** (139)» âyetinde buyrulduğu gibi, o anda, o meyvaları peşîn olarak elde edersiniz. Allah için olsun, Allah için bu işte tez davranın. Hattâ bu hayır işin gecikmemesi için bu duâcı, bizzat gelecekti.

Senin yanına geliyorum ama, gizli;
Ruhânî ziyâret, bu çeşit olur.

«Işıkları, önlerinde, sağlarında parıldar; Rabbimiz derler, ışığımızı tamamla, daha da parlat (140)» âyetinde bildirilen güne azık olsun. Yâni, solumuzu da, ardımızı da ışıklandır, ışıklara garket derler; gerçi oraya sol, ard da sığmaz yâ.

Allah sizi, katından bir ruhla kuvvetlendirsin; Arş'a âit, önüne ön olmıyan, gözlerin görmediği, kulakların duymadığı Rabbânî güç-kuvvet versin; kendi katından, keremiyle bağışlarda bulunsun vesselâm.

XLVI

Lûtuflarda, ihsânlarda bulunan, şüpheli nesnelerden çekinen, kulluk kılan, hâtunların övüncü, onların en korunmuş ve namuslusu, güzel huylu, yüce himmetli, sonu düşünen, hayırları yayan, adı-sanı iyi, pâdişâh yaradılışlı, efendiler efendisinin soyundan gelen **H â t û n** 'un yüce, örtülü kutluluğunu, devletini, ismetini Allah dâimî etsin, ikbalini arttırsın; gün-günden, ebedî olarak artık etsin; dostlarının gözlerini aydın etsin; düşmanlarının burunlarını yerlere sürtsün; din ve dünyâ hâcetlerini revâ edip iki dünyâda da muradlarına eriştirsin; iki dünyânın kutluluğuna ulaştırsın onu; **M u h a m m e d** ve soyu hakkıyçin.

Bu duâcının selâmını, senâsını kabul buyurduktan sonra bilin ki, kutlu yüzünüzü görmeyi o kadar arzuladım ki, bu arzumun sınırı yok. Yüce Hak da tanıktır ki, o tek **H â t û n**'un ahvalini, bir an bile düşünmekten hâli değilim. Pâdişâhcasına yaptığınız hiçbir lûtuf, hiçbir mu-

(139 XIX, 25. (140) LXVI, 8.

habbet, hiçbir ihsân ve kerem unutulmuş değildir. Tanrıya yalvarıyorduk, duâlar ediyorduk; fakat gelmiye, mektup yazmıya imkân yoktu. Zâti o biricik **H â t û n**'un aydın gönlü, ter - temiz canı da bilir; bu hususta fazla söze lüzum yok. Tanrı için olan sevgi, ölümle, dirimle azalmaz. Boyuna gidenden, gelenden sizi sormaktayım; ahvâlinizi soruşturmaktaydım. Yüce Allah'a hamdolsun ki, sonunda, hayır, esenlik ve kutluluk haberinizi aldım. Pek sarp, pek güç olaylar oldu ama, bunlar, derecelerin yücelmesine, sevâp, devlet ve kurtuluş elde etmenize sebeptir. O biricik **H â t û n**, boyuna Tanrıya dayanmada, güvenmede, Yüce Tanrının lûtfuna, yardımına bel bağlamadadır; sonunda da Tanrının, önüne ön bulunmıyan lûtfu, dertleri, dermânın ta kendisi yapacak, çöküntüleri, onarma hâline getirecektir. Nitekim Allahın yolu - yordamıdır bu. O, önüne ön bulunmıyan Tanrı, yüzlerini Hakk'a tutan, Hakk'ın lûtfuna dayanan peygamberlerle erenlere, onlara uyanlara, sınamak üzere çetin belâlar vermiştir. Bir dereceyedek ki, umutsuz bir hâle gelmişlerdir de düşmanlar, siz, Tanrı lûtfundan sözler ediyordunuz; Tanrı şarâbını içiyoruz diyordunuz; işte şimdicek hâliniz bu; elinizi tutmadı sizin diye onlara sitemlerde bulunmuşlardır. Onlar da, biz, beden ve nefis bakımından yoksuluz, zayıfız, umutsuzlukla ah etmedeyiz ama, gönlümüzde pek sağlam bir ahit var; imânımız pek sağlam; Tanrı vaadinin doğru olduğunu biliyoruz, sonunda, bu zehri, şeker edecektir bize; içinde bulunduğumuz karanlığı aydınlatacaktır; baş - aşâ gelmiş devletimizi yüceltecektir demişlerdir. Sonunda da böyle olmuştur. **«Son, çekinip sakınanlarındır** (141).» Tanrının yardımı, lûtfu gelip erişmiştir; her acılığın yerine, yüzbinlerce tatlılık duymuşlardır; her ayrılığın karşılığında binlerce kavuşup buluşma elde etmişler, binlerce kutluluğa ulaşmışlardır. **«İşte böylece gerçektir, bize âittir bu, böyle kurtarırız inananları (142)».**

Bu yandan ne haber vereyim, ne diyeyim? Küçük - büyük, herkes, gece - gündüz, o devlete duâ etmek için, âcizlerin, muhtaçların ellerini tutan tapıya el kaldırmışlardır; o tek **H â t ûn**'u özlemişlerdir; tapınızda bulunanların, küçük - büyük, hepsine de selâmları var vesselâm.

---

(141) VII, 128. (142) X, 103.

XLVII

Yüceliğe, gönlünün genişliğiyle müstahak olana, kadriyle kadıların hayırlısı bulunana; Allah ömrünü uzatsın; kutluluğunu dâimî etsin; yüceliklere yüceltmekten geri kalmasın; **M u h a m m e d** ve bütün soyu-sopu hakkıyçin.

Selâm ve duâlar eder; oturup kalkmamızı, görüşüp konuşmamızı arzuladığımı bildiririm.

Rüzgârlar, gemilerin istemediği yandan esiyor.

Allah yüzünü ululamıştır; **A b û - T â l i b o ğ l u A l î**'nin dediği gibi hani: **Rabbimi, iyiden - iyiye olmasına çalışılan işleri hiçe çıkarmasiyle, gayretleri bozmasiyle bildim. Ama canla gönül, boyuna o huyları** övülmüş azîzin ahvâliyle meşguldür. Dilerim hâli, her gün, biraz daha iyi olsun.

Özü doğru oğlumuz **M e c d e d d î n**, o tapının iyiliğini dileyenlerden, o tapıyı sevenlerden, o devletin duâcılarındandır. Yaradılıştan sâhib olduğunuz lûtfa, kereme güvenerek size, şefâat yollu birkaç söz söyliyecektir. Söz söyleme edebini bilmezse, sizi sevme edebi, onun gönlüne yerleşmiştir; umarım ki sözlerini tasdik edersiniz. Ebedî olarak ihsân ve kerem ıssı olun vesselâm.

XLVIII

Zamânın **Â s a f**'ı, adâletin **N i z â m ü l M ü l k**'ü, hayırlı işlerde bulunan, bilginlerin mürebbîsi, yoksulların eşi -dostu, gerçek ve doğru yolun yardımcısı, vezîrler pâdişâhının kutluluğu ve devleti, devirler geçtikçe, zaman yenilendikçe bâkî olsun. Allah, yüceliğini dâimî etsin. Dostlariyle, o devletin devâmını istiyenler, yardıma mazhar olsunlar, sevinsinler; düşmanlarla kötülüğünü istiyenler, kahrolsunlar; **M u h a m m e d**'le, doğru yolun ve ışığın ehli olan soyu - sopu hakkıyçin.

Farzın ta kendisi olan ve gönderilen selâmı aldık. Gönüller alan yüce buluşmanıza ermeyi gönül, pek istiyor; boyuna ışıklı olsun; se-

vinçli olsun; kutlu yüzünüzü görmeyi pek arzuladık. Yolculukta da, otururken de, geceleyin de, gündüzün de, dâimâ Allahın amanında olun; Allah korusun sizi.. En kutlu bir saatte, en mutlu bir halde buluşmamız müyesser olsun; Tanrı, sebeplerini hazırlasın. Gidenden, gelenden, size dair, bizi sevindiren haberler geliyor. Kutluluk alâmeti, sondaki kutluluk nişânesi, ahıret yarlıganması olan hayırlara önem vermenizi, ululuk ıssı Tanrının bu yolda size başarı lûtfunda bulunmasını duyuyor; o hayırları yayan lûtuflarınız karşılığında, yaradıp olgunlaştıran Tanrıya şükürler ediyoruz. Şükür, lûtfun çoğalmasına vesiledir. Yüce Allah demiştir ki: **«Şükrederseniz nîmetimi arttırırım elbette** (143).» O azîzin, Allahın buyruğunu ululamadaki, Allahın yaratıklarını esirgemedeki» hayırlı niyetleri, öz temizliğiyle yaptığı şeyler, makbul olsun, karşılığını, kat-kat fazlasiyle Tanrı lûtfetsin. **«Kim bir iyilikle gelirse, o iyiliğe karşılık, on kat, o iyilik gibi sevâbı verilir** (144).» Hattâ, **«Bir tohum gibidir ki yedi başak bitirir; her başakta yüz buğday vardır** (145).» Hattâ, **«Allah dileğine kat-kat arttırır da.»** Vezîrler pâdişâhı olan, düğümleri çözen en âdil vezîrin, dilediğinin hükmüne girmesini, o hükümde bulunanlardan sayılmasını dilerim.

Azîz kardeş, iş bitirenlerin en ileri geleni, dindar inanç ıssı **Seyfeddîn**; Allah ona esenlik versin; tapınıza tezce hareket etmiştir; yaptığı hizmeti size arzetmek istemektedir. Umarız ki sadakalardan, ihsânlardan ne elde edildiyse, onları azîz kardeş **Seyfeddîn**'e vererek, hiç durdurmadan bize yollarlar; böylece de o hayırlı evlenme, **«Nikâh benim sünnetimdir»** buyruğunca tamamlanır. Hadîste gelmiştir: Allah rahmet etsin, esenlik versin, **Mustafâ**'ya, deniz yönündeki illerden, pek yüce boylu, pek değerli bir at getirdiler, armağan olarak sundular. Bir ilin haracına değerdi bu at. **H. Peygamber, bana bir tavşan bacağı armağan sunulsa, onu bile kabul ederim** buyurdu. Allahın rahmeti ve esenlik ona, demek istedi ki: Benim hiçbir şey gözümde yok; bu yeryüzünün hazineleri, defineleri, gökyüzünün hazineleri, defineleri nedir ki bu yeryüzü, o göklerden ekmek kırıntıları devşirir; o göklerin hazinelerini, definelerini, yüz kat fazlasiyle bana gösterdiler de, göz ucuyla bile bakmadım. **«Gözü ne kaydı, ne haddini aştı.»** (146) Tanrı cemâlini gören kişiye, neyin önemi vardır ki? Bu, hiçbir şeye önem vermediğimden. Ama lûtuf yüzünden, esirgeme bakımından, «halkın hoşuna gitsin diye, birisi, tutar da, bana armağan olarak bir tavşan ayağı getirirse, onu bile pek üstün görür de kabul ederim.»

---

(143) XIV, 7. (144) VI, 160. (145) II, 261. (146) LIII, 17.

Ondan sonra yüzünü dostlara çevirdi de, ey sahâbe dedi, bu at, ne işe lâyıktır? Birisi, kâfirle savaşa yarar dedi. **Peygamber** o savaş, iyi değildir demiyorum dedi; ama ondan daha iyi bir şey sormadayım. Birisi dedi ki: Satmak, parasını yoksullara vermek gerek. O da iyi buyurdu **Peygamber**, ama ondan daha üstün, daha iyi neye yarar? Herkes, bir söz söyledi; sonunda bunaldılar; ey Allah elçisi dediler, siz buyurun. Buyurdu ki: İki kişi arasında nikâh lâfı oldu; uyuşamıyorlar; nikâh, yahut çeyiz, yahut başka bir şey, aralarında öylece kaldı. Burada duyuyoruz, işitiyoruz; filân şehirde, bir nikâh sözüdür, oldu; fakat bir engel yüzünden de öylece yüzüstü kaldı. Bir tatlı sözlü, akıllı kişiyi şu ata bindirelim; ne kadar tez gitmesi mümkünse, o kadar tez gitsin; engeli ortadan kaldırsın, şu nikâh işini bitirsin.

Peygamberlerin sözleri boşuna değildir; hele, Allahın rahmeti ve esenlik ona; **Mustafâ**'nın sözü olursa. Biz ve bizim gibiler, şu kırıntı kırpıntı akıllarımızla yüzyıl düşünsek, onların bir bakışta gördüklerini, gene göremeyiz. Çünkü onlar, **Allah ışığıyla bakarlar, görürler.»** Yüzbinlerce kandil, yüzbinlerce mum, bir araya gelse, geceleyin aydınlık verse, ortalığı ışıtsa, dünyada, bir güneşin yaptığını, gene de yapamaz. Oysa ki güneşin ışığı da Allah ışığı değildir. Güneş, Allah ışığı olsaydı, **«İnanan, Allah ışığıyla bakar, görür»** denir miydi hiç? Güneşin ışığını görmede kâfir de ortaktır, mümin de; hattâ hayvanlar da bizimle ortaktır. Böyle olunca da, **«Mümin, Allah ışığıyla»** sözünde ne gibi bir övüş olabilir ki? Akıllıya bir işaret yeter.

Allah dilerse, ebedî olarak yaratıkların imdadına koşun, gerçekleri anlayın. Öyle olsun ey âlemlerin Rabbi.

XLIX

Ebedî kutluluk, sonsuz devlet ve Tanrı râzılığı, zâhid, âbid, soylu-soplu, ahdi güzel savaş eri, yüce himmetli **Hacı Emîr**'in kutlu zamânına eş-dost olsun. Allah bereketini dâimî etsin; onu kuvvetlendirsin; ona yardım etsin. Yüce Tanrı, onun, iyilikler düşünen kutlu gönlünü, ilhamlar geldiği, keremlerin-kerâmetlerin çıktığı yer etsin. Dostlarının gözleri aydın olsun, muradlarına erişsinler... Düşmanları, öc alınarak kahrolsun; esenlik ona, **Muhammed** hakkıyçin. Yaratıp olgunlaştıran yüce Tanrı, buluşmamıza tezce bir sebep yaratsın; gerçekten de o, sebepleri yaratandır.

Geç geldin, kucağımdan da tez gittin,
Geç gelip tez gitmek, gülün işidir.

Şunu da iyiden - iyiye biliyorum ki, o aziz, nerede olursa olsun, ter - temiz yaradılışı, melek huyu, kendisiyle biledir; şüphe yok ki, onu, hayırlara, güzel işlere, eş - dost edecektir; yüce dereceleri, göklerin Rabbinin râzılığını dilemiye sevkedecektir.

Gece, boyuna gecedir; gündüz de gündüz.
Gül fidanı, gül verir, yaban gülü de, yaban gülü [*]
Pabuç dikmeyi sanat edinen kişi,
Hangi şehre giderse gitsin, pabuç dikicidir.

«Nerede olursam olayım, beni kutlu etmiştir (147).» Hattâ şu olup bozuluş âleminde bulunan her güzel, hoş, ihsân ıssı cân, bu âlemden göçünce, o gerçek âleme varınca, burada ne işteyse orada da, o işe koyulur. **«Nasıl yaşarsanız öyle ölürsünüz; nasıl ölürseniz öyle haşredilirsiniz.»** Gerçektir Allah elçisi, gerçek söylemiştir; Allahın rahmeti ve esenlik ona. O aziz, burada da, orada da, yolda da, durakta da, Hakk'ın verdiği başarıyla, aslının ter-temiz çekişiyle, boyuna ayağını kutluluk merdivenine kor, yakınlık mi'râcına koşar. Allah ayaklarını pekiştirsin. Özlem çeken duâcıya, o azizin ayrılığı pek güç geliyor.

Seni görmediğim gün, bir ay kadar;
Seni görmediğim bir aysa, bin yıl kadar uzamada.

«Topluluk rahmet, ayrılık azap.» Allah, aramızdaki uzaklığı kaldırsın, buluştursun bizi.

Bize ayrılığı gösteren Tanrı,
Umarım ki kavuşup buluşma yolunu da kolaylaştırır.

---

[*] Metinde «yûz» geçiyor. Bir anlamı da yabancı, yabânî, yaban demek olan bu söz, Türkçe «yoz» dur. (147) XIX, 31.

L

Bilginliğiniz, efendiliğiniz dâimî olsun; halka dayanç, güvenç olun; önde yürüyün boyuna, doğru yola götürün halkı. Mânevî yolculuğun şartlarını, doğru yolda yol alış niteliklerini bildiren iki - üç satırlık bir mektup istemişsiniz. Hiç şüphe yok ki, bedene âit olaylar, bedenin uğradığı haller, iç âlemdeki olaylardan, iç âlemde geçen hallerden çok daha azdır, çok daha aşâdır. Hal böyleyken, zâhirî erkânı koruma bâbında, bu kadar bin fıkıh kitabı yazılmıştır da henüz yeter değildir bunlar. Zâhir âleminde olan şeylerin bile dermânı söylenmemişken, o birçok kitaplarda aranan, bulunamazken; pek az olduğu halde gene de çokluğu, büyüklüğü yüzünden zâhirî haller bile sınırları aşar, konuların çerçevesine sığmaz, çerçeveyi dağıtıp giderse; bunlarla, bu aşâlık zâhirî hallerle kıyaslanamıyacak bir derecede olan iç âleminin esaslarını, iç âlemin hallerini üç satıra sığdırmıya imkân mı olur; üç satırla anlatılabilir mi hiç?

Zâhirî halleri, üç satır olarak yazmışlardır ama, her satırın sonu yoktur, görünmez. Bir satır, geçmiş halleridir; bir satır, içinde bulunulan haldir; bir satır da geleceğe âit haller. Hangi satırı okumıya kalksan, sonuna erişemezsin. Oysa ki bu üç satırı, parça - buçuk akıl levhine yazmışlardır; tüm akıl levhindeyse, hepsi de vardır, hepsi de anlatılmıştır. İç halleri, bu üç satırdan da dışarıdır; onların ikiyle - üçle işleri yoktur; sayıdan pek tiksinir o haller. Allah isterse, tapınıza hizmet edildikçe edilsin, siz de ikiden - üçten geçersiniz de, iç âlemde, yeniden - yeniye, bir - biri ardınca gelip duran; her solukta yenilenen; tâzelenen; sınır, mikdar, son nedir, bilmiyen hallerden zevk duyarsınız. Duâcıya bu anlam, yüz gösterince, istediğiniz iki - üç satırı yazıp sunamadım; hatırıma gelenleri yazmıya kalkışırsam da, bu mektuba, bu kâğıda sığmaz; Allah dilerse yüz - yüze gelince konuşuruz.

Hizmet edildikçe edilsin tapınıza; siz de ateş gibi bir yürüyüş, gerçek bir istek, son haddinde, tam olgunlukta bir aşk var. **«Andolsun soluya - soluya koşanlara** (148).» İsteklilerin atlarının sıfatıdır bu; **«tırnaklariyle bastıkça taştan kıvılcım saçanlara** (149)» da, ateş gibi tez gidenlerin atlarının sıfatı. **«Sabah çağı düşmanı basanlara** (150)» âyetinde anlatılan da, onların kutlu isteklerinin sonundaki muştuluktur.

---

(148) C, 1. (149) C, 2. (150) C. 3.

Tez canlılıkta, haberden daha tezsiniz; hattâ tez yürüyüşte, haber düşüncesinden de tezsiniz siz; bu yana, bizzat gelir, şeref verirsiniz de görüşürüz. **«Topluluk rahmettir, ayrılık azap.»** Tezce bu yana gelirsiniz; ama tezce dönmeyi yoldaş edinmeyin ki o geliş, geliş sayılmaz; ayrılığı yenilemek, yarayı tâzelemek sayılır. Bu, idrarı gelmiş, sıkışmış bir adamın, gelip, cemâate karışmasına, imâma uymasına benzer. Ayağını, ayağına bitiştirir; sıkıntısından, ne, namâzdan bir tad alır, ne cemâatten.. Cemâat de onun bu hâlinden daralır. Görnüşte namâzdadır; gerçekteyse namâzın bitmesini bekler. Ayrılıp gitmek üzere görüşmiye gelmek de buna benzer; bu hâl, sizden de uzak olsun, dostlardan da. Bu duâcının size özlemi, sizin buyurduğunuz özlemin yüzlerce fazlası. Ama burada yüz gösteren önemli işler, hareket edersem kaçırmaktan korktuğum tuzağa düşmüş avlar, tapınıza kavuşmak için açacağım, çırpacağım kanatlara engel oluyor; özlem kuşu da şu havadan ötmiye koyuluyor:

Yel, beni size götürseydi,
Yellerin eteklerine sarılırdım;
Sizi öylesine özledim ki, kuştan daha tez, uçar - gelirim size;
Ama kanadı kesik kuş, nasıl uçabilir?

Yazıklar olsun.. Ne olurdu bu, kaleme gelseydi, kâğıda sığsaydı, ne olduğunu, gerçeği, gereği gibi yazıp da size gönderebilseydim. Ama kalemde bu kudret yok ki bunu açıp anlatmak için oynayabilsin; kâğıtta o tâkat yok ki bu ateşin ısısına dayansın da kendini korusun.

Bir gamı olup da gamını söyleyip, derdini dökebilen,
O gamı, sözleriyle gönlünden süpürebilir.
Bizim için açılıp saçılan şu acâyip güle bak hele.
Ne rengini gösterebiliyor; ne kokusunu gizliyebiliyor.

Allah biliyor ki içimden coşup kabaran cezbelerle bir hayli çekiştim, savaştım da, hukukunuza teşekkür etmek, sevginize karşılıkta bulunmak için şu iki - üç satırı yazabildim. İçimden söz söyleyen; kalemle oyalandın, kâğıda yüz tuttun; yoksa bizim **Nigâr - hâne**'mizden haberin yok muydu? Başkalarının suçunu, bir suç sayarız ama, senin bir suçun, yüz suçtur bizce diyor; nazlanıyor da bu sözleri söylüyor bana.

Yakınların zulmü, en çetin zulümdür;
İnsana, Hind kılıcından artık işler.

Yüce Allah demiştir ki: **«Ey Peygamberin kadınları, sizin biriniz, ap - açık bir kötülükte bulunursa, onun azâbı iki kattır** (151).» Nerede tanımak, bilmek daha fazlaysa, suç daha fazla sayılır. Akıllının yaptığı suça nisbetle çocuğun suçuna kinlenmez adam. Pâdişâhlar, kendi yakınlarının yaptığı suçu, edepten dışarı işi, hayvanlarına bakanların suçlariyle kıyaslamazlar. Hayvanlara bakanlara, yakınlarına olduğu kadar darılmazlar; onları, o kadar cezâlandırmazlar. Çünkü yakınlar, pâdişâhların huylarını, gayretlerini daha fazla bilirler. Nitekim **P e y g a m b e r** , Allahın rahmeti ve esenlik ona, demiştir ki: **«Gerçekten de Yüce Allah, aklı yaratınca, gel dedi ona; geldi. Sonra, git dedi; gitti. Sonra, kalk dedi; kalktı. Sonra, otur dedi; oturdu. Sonra, konuş dedi; konuştu. Sonra, sus dedi; sustu. Sonra, üstünlüğüme, ululuğuma andolsun dedi; senden daha üstün bir yaratık yaratmadım; seninle hitabederim; seninle darılırım; seninle yarlıgarım; senin yüzünden sevâb veririm, senin yüzünden azabederim»** vesselâm.

LI

«Allah size yardım ederse size üst olacak yoktur (152).» Bâzı filozoflarla Mu'tezile; ululandıkça ululansın; Tanrıya; bilen, adâlet ıssı, halîm, hüküm ve hikmet ıssı, kerem sâhibi dememek, Esmâ-yı Hüsnâ ile Tanrıyı anmamak gerektir derler; onlarca bu adların, bu lâkapların Tanrıya verilmesi doğru olamaz. Çünkü bu adlarla lâkaplar, yaratıklar için kullanılmaktadır; benzetiş olabileceğinden bu adları, bu lâkapları Tanrı hakkında kullanmaktan utanırız derler. Onlarca kulların adlarını Tanrıya vermek, pâdişâha **B a l a b a n, S u n g u r** demek gibidir. Lâkapları uzun söylemek ayıp olduğu gibi hiç söylememek, yahut kısa söylemek de ayıptır. **«İşler, niyyetlere göredir ancak.»** Şu halde, benzetişi gidermek için lâkap ve sıfatları söylememek de, bir çeşit ululamaktır. Mutlaka söylemek gerekse, Emirler Pâdişâhı, mazlûmların imdadına yetişen, gerçeğe yardım eden **M u î n e d d î n** hakkında birkaç lâkap söylemek yeter. Allah yüceliğini dâimî etsin. **«Onlara, Rahîm Rab'dan söylenen sözde, esenlik size sözüdür** (153)», bütün hallerinizde, işlerinizde, sözlerinizde ve esenlik, **«A l l a h ı n t e m i z k u l l a r ı n a .»**

---

(151) XXXIII, 30 (152) III. 160. (153) XXXVI, 58.

Yel, beni size götürseydi;
Yellerin eteklerine sarılırdım;
Sizi öylesine özledim ki, kuştan daha tez, uçar - gelirim size;
Ama kanadı kesik kuş, nasıl uçabilir?

«İnsanların hayırlısı, insanlara faydalı olanıdır. **«Toplumun hayırlısı, topluma hizmet edenidir.» «İnsanlara faydalı olan, yeryüzünde kalır.» «Bir an adâlet, altmış yıllık ibâdetten hayırlıdır.»** Adâlet, bir şeyi, yerli yerine koymaktır.» «Artık yetîmi horlama. Ve bir şey dileyeni boş çevirme, azarlama (154).» Çünkü bu ikisi de mazlûmdur, yoksuldur. Bunları kahretmek, azarlamak, bunlara azâb vermek, adâlet değildir. Kahrolmuşu kahra kalkışmaya adâlet demezler; çünkü bu, bir şeyi, lâyık olduğu yere koymak değildir ki.

Ezelî ve ebedî başarılar verenin başarısı, o rahmet ve adâlet gölgesinden eksik olmasın, mektubumu getiren, **Kerîmeddîn Mahmûd**; Allah başarı versin ona; bizimle ilgililerdendir, yakınlarımızdandır. Onu, bir töhmet altına almışlar. Umarım ki bu duâcının şefâatiyle ona, yardım edilmesi için yarlıgandığına dâir pâdişâhça yarlığ (155) verirsiniz de, öbür kullar gibi o da, halkın hâcetlerinin revâ edilme bayrağının dikildiği yer olan o yarlıgama sarayından, şükrederek, lûtfunuzu anarak, sizi överek, sevine - sevine döner. Allah o sarayı korusun; saklasın - beklesin; yapısını kuvvetlendirsin. Böylece de büyük bir sevâb, güzel bir övüş elde edersiniz; bunu da âhırete azık yaparsınız. Bu, bir - biri üstüne baş ağrıtmalarımızı da ma'zûr görün; çünkü, **«Tatlı suyun başı kalabalıktır.»**

Şimdi yüzünün ışığı, cânı da, cihânı da kaplamışken
Bezmenin, usanmanın nereden faydası olacak?
Ay hâline geldiğin vakit bilmiyor muydun ki,
Bütün bir âlem, parmağiyle gösterecekti seni?

Allah gönlünüzü genişletsin; işinizi kolaylaştırsın; sizden usancı, gamı uzaklaştırsın; **Rûhul - Kudüs**'le sizi kuvvetlendirsin; uzlaşma rahatlığiyle de rahatlık versin size. Böyle olsun ey âlemlerin Rabbi.

(154) XCIII, 9-10. (155) «Yarlığ» sözü, böyle, Türkçe olarak geçmededir.

LII

Pek ulu, bilgin, adâlet ıssı, bağışlarda, lûtuflarda bulunan, Allah buyruğunu ululayan, Allahın halkını esirgeyen, pâdişâhlarla sultanların yakîni bulunan **Emîr**'in ibâdetleri, yaptığı iyilikler, hayırlar, **«Bir iyi işle gelene, ona benzer on sevâp verilir** (156).» Gerçekten de Allah, bir zerre ağırlığınca bile zülmetmez. Bir iyilik yapanın iyiliğini kat - kat arttırır; katından da pek büyük bir ecir verir (157)» hükmünce, ululuk ıssı Tanrı tapısında makbul olsun. Allah yüceliğini dâimî etsin, düşmanının burnunu yerlere sürtsün.

Bu özü doğru duâcının selâm ve duâsını, hem de bir - biri ardınca aldıktan sonra şu da bilinsin ki, bu duâcı, kendilerinin nîmetlerine şükretmektedir; kerem ve lûtuflarını anmaktadır. Allah size hayırlı karşılıklar versin. Bağışlarınız, **«Onlar, ancak Allah rızâsı için doyururlar sizi; sizden ne bir karşılık dilerler, ne şükür (158)»** mucibince, ancak Tanrı için olduğundan bizim dilimiz, nasıl şükredebilir; o bağışlara karşılık ne yapabiliriz? Onların karşılığını, Tanrı tapısına havâle ederiz ki, **«Onu ne ımızganmak, kendinden alır, ne uyku** (159).»

Bir topluluk var ki, Allahı dileyen dervişleri, bilgisizliklerinden, inançları olmadığından, külhanbeylik, korkusuzluk yüzünden incitiyorlar. Sonra sizin tapınıza gelip, tümden tersine, çıfıtça ağlıyorlar, şikâyet ediyorlar. Sizin de işleriniz çok; birçok önemli şeylerle meşgulsunuz; fakat yardım isteyen dervişlere yardımda bulunmak; öbür önemli işlerden daha ilerdedir; daha yerindedir. Umarız ki, bir başka çeşit araştırıp soruşturursunuz; dostça bir dille, birkez daha dervişlere, zulüm görenlere yardım edersiniz de, o duman göğe ağmaz, fitneler koparmaz. Çünkü dervişlerde o dil, o gönül yoktur ki; o çıfıt huylu rindlerle karşılaşsınlar, onlara karşı durup düzenlere başvurarak tersine kınamalarda bulunsunlar; başkalarının başlarını yarsınlar; başkalarının sarıklarını kapsınlar.. Sonra da başlarını çatıp baş açık, huzurunuza gelsinler; başka münafıkları tanık olarak getirsinler.

Artık iki bölüğün hangisi zulûm etmiye daha lâyık, yalan söylemiye daha yakın, fitne koparmıya daha istidatlı; siz bakıp görün, anlayın da sonsuz sevâb elde edin.

(156) VI, 160. (157) IV, 40. (158) LXXVI, 9. (159) II, 155.

Şehirden gidelim, zahmetimizi giderelim desek bırakmazsınız; oturduk mu da bu iki - üç derviş, bizi bırakmaz ki kapımızı örtelim, esenleşelim. Bizim bu zulme tâkatimiz, tahammülümüz kalmadı; artık ötesini siz bilirsiniz. Revâ görüyorsanız fetvâ verin vesselâm.

LIII

Yüce Allah, **«Öfkesini yenenleri, insanları bağışlıyanları, ihsânda bulunanları Allah sever** (160)» demiştir. Kim öfkesini yenerse, Allah, onun kalbine emniyet ve îmân doldurur. Âlemlerin Rabbinin sözü ve şeriat ıssı peygamberler efendisinin sözleri; Allahın rahmetleri ona olsun; bilgin, adâlet ıssı, lâyık olanları yücelten, keremlerde bulunan, hayırları yayan, yoksullara yardımcı olan, mazlûmların imdâdına koşan, Müslümanlıkla Müslümanlara ışık olan ulu emîr devletin ve **Dînin Nûr**'una eş - dost olsun. Allah yüceliğini dâimî etsin; dostları yardım görsün, düşmanları kahrolsun. Hele, **«düşmanlarının en çetini olan düşman, içindeki nefsindir»** diye anlatılan nefs ve şeytan düşmanı.. Allaha sığınırız nefislerimizin şerlerinden, işlerimizin kötülerinden.

Bu özü doğru duâcıdan selâm ve duâdan sonra bilsinler ki, bu duâcı, kendilerinin, devletlerinin hayır - duâsiyle meşguldür. Ey şahsı yanımda bulunmıyan, anısı yanımda olan. **«Selâm olsun bana doğduğum gün, öldüğüm gün, diri olarak haşredildiğim gün** (161). «Kabul olsun bu duâ.

Şunu da bildireyim ki: Allah sonunu pek güzel bir hâle getirsin, azîz oğlum **Nizameddîn**, işittik, duyduk ki (162), hayırlar düşünen, yoksulları yetiştirip geliştiren kutlu gönlünüzün gazebine uğramış; bir küstahlıktır etmiş; yüce gönlünüz, incinmiş ona. Bu özü doğru duâcı, şefâat ederek Allah için yalvarmada. Yaptığınız iyi işlere, kulluklara, oruçlarınıza, namâzlarınıza, sadakalarınıza üstelik, bu bağışlamayı da belirtirseniz, şüphe yok ki Allah, bütün kulluklarınızı en güzel bir şekilde kabul edecektir. Esenlik ona, **Îsâ**'ya sordular; en çetîn, en güç, en sarp şey nedir? Allahın gazebi dedi; her şeyden daha çetîndir. Ey **Rûhullâh**, Allahın gazebinden bizi ne kurtarır

(160) III, 134. (161) XIX, 33. (162) XX. mektupta işâret edilen yerden, burayadek Konya nüshasında yok.

dendi. Esenlik ona, **Îsâ** dedi ki: Cezâ vermiye gücünüz yeterken öfkenizi yenmenizdir. Böyle yaptınız mı, Allah da gazebini giderir sizden. **«İhsânın karşılığı, ihsândan başka nedir ki?** (163)»

Ecel adama verilen şeyi almadan,
Verilmesi gereken şeyi vermek gerek.

Oğlumuz **Nizâmeddîn**, sizi sevenlerdendir; o devletin sürmesini, artmasını diler; boyuna sizi, hayırla anarak neşelenir. Bir küçük suç, o da bilmiyerek, yaptıysa bağışlanması, daha doğru, daha lâyık bir iş.

Bir pire için bir kilim yakılamaz;
Sevgilinin her cefâsı, ağır, güç ve sarp sayılamaz.



Sevgili, bir tek suç işlese bile,
Güzel işleri, iyilikleri, o suça bin şefâatçı getirir.

«Yeryüzündekine acı, gökyüzündeki acısın sana.» Buyruğunun altındakilere acı; buyruğunun altında bulunduğun da acısın sana.

Hiç kimsenin şefâate kalkışamıyacağı gün, mutlak olarak kahredenin, sizin kusurlarınızı bağışlamasını umarak bugün, bu zayıfın şefâatini kabul ederek, bu bağışlamayı, o güne azık edineceğinizi umarım; o şefâati elde etmek umuduyla, umarım ki bu duâcının şefâatini kabul edersiniz. Bu takdirde pek minnettar olurum; büyük bir sevâba, güzel bir övülmeye erişirsiniz.

Ebedî olarak bağışlarda bulunun; böyle olsun ey âlemlerin Rabbi.

LIV

Bir mektup geldi ki satırları, sanki
Memeleri yeni sertleşmiş kızların boyunlarından
göğüslerine sarkan inci gerdanlıklar.
Susamış kişiye yağmur suyundan daha tatlı,
Kuzeyden esip gelen yellerden daha ferahlatıcı.

(163) LV, 60.

O yüce, büyük, ulu, üstün, beylerin övüncü, büyük faziletler, olgun adâlet ıssı, soyu - sopu temiz, gerçek yolu arayan, doğru işte başarılar elde eden, pâdişahlarla sultanların öz yakını bulunan, devlet ve **D î n ' i n M e c d ' inin** kutlu mektubu geldi; Allah yüceliğini dâimî etsin; düşmanının burnunu yerlere sürtsün; kendinden bir ruhla onu kuvvetlendirsin. Konusunu anladık. O ulu kişinin inancındaki gerçeklik, gayb âleminin suyunu güzel bir halde arayışı, Rabbânî şaraba susamış olduğu malûmdur. Maksat da budur zâti; **«Cinleri de ancak kulluk etsin diye yarattım, insanları da** (164).» **«Sen olmasaydın gökleri yaratmazdım.»** Allaha hamdolsun ki o yüce himmetli, **«gecelerin, gündüzlerin her ânında** (165)» yalvarış bineğine binmiş, Rabbin verdiği başarıyla inişine, yokuşuna o yücelik madenine koşturup durmaktadır. Allah başarısını kat - kat arttırsın. Biliyor ki dünyâdan da işe yarayan odur ancak, dünyâ devletinden de. Geri kalanı gelip geçicidir. Çünkü dünyâ devleti, bir kasırgaya benzer. Pek tez, pek çetin eser; gelir, bir avuç tozu, toprağı havaya ağdırır; derken gene onları yere vurur; yerlerine atar; derken geçer gider. **«Ondan yarattık, gene oraya döndürürüz** (166).» Ne mutlu o kişiye ki bu kasırgada, iyi işler buğdayını nefis havasından arıtır da ecel değirmenine hazırlar; ölüm çağı, bilgisizlik çağı olmaz; o buğdayları, ebedî olarak faydalanmıya lâyık bir hâle sokar.

O günlerde, huzurunuzla sevinmiştik; güzel soluklarınızdan, güzel hareketlerinizden kokular alıyorduk. Gönlünüze istek veren o hayrı dilediğinizi iyice anladık. Bu bakımdan da o aziz isteyicinin, o himmetli yolcunun, yol kesenlerden, insan ve cin şeytanlarından, azgınlık şeytanlarından, yol yitirten kötülüklerden, Tanrı korumasiyle korunması, Rahmân'ın himâyesinde, ebedî üstünlük durağına esenlikle, ganîmetler elde ederek dönmesi duâsında bulunmamızı gerekli görmekteyiz. **«Rabbine, ondan râzı olarak, onun râzılığını kazanarak dön** (167).»

Özlemlerin özü, arzulamaların mâdeni olan, esenliklerin, huylariyle huylanmış, ikbâl ve devletle yücelmiş bulunan sizin gibi bir zâta özlemimizi, selâmımızı sunmaya lüzum yok; çünkü bu, **K i r m a n 'a** kimyon götürmektir. Allah kuvvetlendirsin; pekiştirsin onu; kolay şeyi kolaylaştırsın ona; güç şeylerden korusun onu.

Buyurduğunuz şeyleri, vakit dar olmakla beraber mümkün olduğu kadar yapmıya çalıştık. Tamamlanması da bize âittir; vefâ bizim çevre-

(164) LI, 56. (165) XX, 130. (166) XX, 55.
(167) LXXXIX, 28.

mizdedir. Bu yandaki dostlar, dervişler, sizi özlemedeler; buluşma, kavuşma çağını bekliyorlar; duânızla meşgul oluyorlar. **M u z a f f e r e d d î n E m î r Â l î m**'in selâmı var; hürmetlerini sunuyor. Işığı sönmesin, gönülleri, canları aydınlatan yüzünüzü görmiye, sizinle kavuşmaya, buluşmaya susamıştır; susuzluğu son hadde gelmiştir. Elinizi öpmek yüceliğini beklemektedir. O tek erin himmetinin kutluluğuyla dünyâ işlerinden elini - eteğini çekti; ahret ahvâliyle, işin sonuyla oyalanmadadır. Hırka giydi, **«başlarını tıraş ettirenler, saçlarını kestirenler** (168)» bölüğüne katıldı. Allah'a hamdolsun; **«bu, Allah'ın lûtfudur, dilediğine verir** (169).»

Selâmınızı **H a z r e t - i M e v l â n â**'ya arzettik; yüce zâtınızın esenliğini, kutlu gönlünüzün dîn ve âhıret yoksullarında bulunduğunu duydular; pek sevindiler; size olan sevgileri kat - kat arttı. Lûtuf mâdeni, ışık mâdeni olan böyle bir gönülde yer buldunuz; böyle bir gönlü durak edindiniz. Gerçek âleminde Cennet de erenlerin gönlüdür, Tanrı râzılığı da. Tanrı, **«Kullarımın arasına katıl da cennetime gir** (170)» buyurur; işte böyle bir gönüldesiniz. Bugünden sonra da artık o ışık, o yardım, yolculukta da, oturduğunuz çağlarda da, dünyâda, âhırette size, gözcü, eş - dost olacaktır. Hamd, minnet Allah'a. Bu, Rabbimin lûtfundandır; siz bu kutluluğu ezelden getirdiniz. **«Kutlu olan, anasının karnındayken kutlu olmuştur.»** Temiz canınız, ebedî olarak **«O ırmağı akıttıkça akıtmıştır** (171)» Bengisudan içsin. Öyle olsun ey âlemlerin Rabbi.

LV

Esenlik, gündüzün, toplantınızda bulunanlara;
Bir gün olup da bulunduğunuz yere konan kişiye.



Yel, beni size götürseydi;
Yellerin eteklerine sarılırdım.

Ağlayıcı **H â c e A l î**, bugünlerde bizim **M u h a m m e d**'imiz için ağlamadaydı; ağlarken de **R û m** dilince, ey rahmetli cennetlik deme-

(168) XLVIII, 27. (169) V, 54, LVII, 21, LXII, 4. (170) LXXXIX, 29.
(171) LXXXIX, 6. Mektupta, selâmın, Hazret-i Mevlânâ'ya arzedildiği bildiriliyor. Herhalde mektup, Mevlânâ'nın emriyle Sultan Veled tarafından yazılmış olacak.

deydi; sana ağlamak çağı, işte şimdicek sona erdi; ağlayanlar, işlere daldılar; seni anmaktan, sana ağlamaktan vazgeçtiler. Acaba sen, o gurbet ilde nasılsın? Sonra gene diyordu ki: Ey kızkardeşler, ey azîzler, işitmiyor musunuz? O rahmetli çocuk, bana ne cevap veriyor? Diyor ki: Bütün ağızlar kapansa da beni anmasa, hepiniz beni unutsanız, gene de o bağrı yanık anam, beni hiç mi, hiç unutmaz; hayâlim, onun gözünün önünden gitmez; soluktan - soluğa, daha da artık yanar, daha da artık ağlar o.

Bu söz, ister ana olsun, ister bir başkası, dünyada bir - birleriyle buluşup sevişenler hakkında, aşırı bir sözdür. Ama dîn ehlinin ve temiz kardeşlerin ululukla bile olan hâl birliği, vefâları, bozulmayıp duran ahidleri, hele o canların cânı, akılların aklı, Rabbin gerçeklerin güneşi, gökyüzünün rahmeti, sonsuz cennetlerin denizi, Allah'ın nehirlerinin aktığı bahçeler, **«Allah onları sever; onlar da Allahı severler** (172)» kitabının fihristi olan zâtın sevgisi hakkında böyle bir söz söylenemez; böyle bir şey düşünülemez. Allah yüceliğini dâimî etsin; ârifleri, onun her yanı kaplıyan gölgesinin, bol - bol lûtuflarının devâmiyle faydalandırsın. Onun kutlu birliği, uykuda da parıl - parıl parlamadadır, uyanıklıkta da.. Bir işe koyulduğumuz çağda da, işten - güçten kaldığımız çağda da. Hem de o parıltı, çürüyüp gitmiş parça - bu çuklara da, yardım yalımlarını saçmada, onlarla eş - dost olmadadır, ayak basmamış çölleri, ovaları da bu yardımiyle diriltmededir. O yalımın, o parlayışın, o vergilerin, bağışların eserleri, bir - biri ardınca, durmadan, boyuna açılıp saçılmadadır; belirip görünmededir. O, dost olmadığı çağda dosttur; dayanılacak kişi bulunmadığı vakitte dayanılacak destektir; âlemler Rabbinin huylariyle huylanmıştır, sıfatlarına bürünmüştür o.

Sırça incelmiştir, şarap da incelmiştir;
Bir - birine benzemiştir; iş de zorlaşmıştır.

Gönüllerin rızıkları, sağ elinden eksik olmasın; değerler de sol eline verilsin.

Seni bir konakta gören, sanki
Bütün insanları, bütün yerleri görmüşe döner.

Topluca şükredilmiş oldu; etraflıca anlatarak değil. Nimet ıssına

(172) V, 54.

şükretmek de vâcibdir. **«Allah, en hayırlı koruyucudur ve odur merhametlilerin en merhametlisi.»** (172 a) Daha da fazla hakkıdır, daha da fazla yaraşır, bizi, **«karşı - karşıya tahtlarda oturan»** (172 b) lardan etmesi, din günü ülkelerinde. Gölgeler salmanız, yetiştirip geliştirmeniz dâimî olsun; öyle olsun ey âlemlerin Rabbi.

LVI

Canım, cânına karışmıştır, birleşmiştir;
Seni inciten her şey, beni de incitir.

Ululandıkça ululansın, Tanrı'ya tanık getiririm, and içerim yüce Tanrı'nın önüne ön olmıyan zâtına; özü doğru evlâdımızın hatırı, neden yaralanırsa, sizin gamınız, on kat artığıyle bizim gamımızdır; sizin düşünceniz, tasanız, bizim düşüncemizdir; bizim tasamızdır. Şeyhlerin pâdişâhının, gerçekler ışıklarının doğusunun hakları, bağışları, efendilikleri, bu duâcının boynunda bir borçtur ki hiçbir suretle şükretmekle, hiçbir hizmetinde bulunmakla bunu ödemiye imkân yoktur; Allah, onun ruhunu kutlasın; onun şükrünü, ancak yüce Tanrı'nın hazinesi ödeyebilir.

Evlâdımdan dileğim şudur: Babasından hiçbir şey gizlemesin; kimden incinirse söylesin; Allah dilerse, ne kadar mümkünse o kadar, yardımda kusur etmem, bunu canıma minnet bilirim. Hattâ azîz oğlum **Bahâüddîn**, sizi incitmiye uğraşırsa gerçekten, ama gerçekten, gönlümü, sevgimi alırım ondan; sevmekten vazgeçerim onu; selâmına cevap vermem; cenâzeme bile gelmesin; istemem. Ondan başka kim olursa olsun, hükmüm gene budur. Yalnız hiç gam yememeni, dertlenmemeni isterim. Ulular ulusu Tanrı, sizin yardımınızdadır. Tanrı kulları da yardımınızdadır sizin. Sizin hakkınızda kötü sözler söyliyen olursa, bilin ki deniz, köpeğin ağziyle pislenmez; şeker kamışı dengi, sinek üşmekle değerinden düşmez. Şuna iyiden - iyiye inanmışım ki, yüz bin kez, biz mazlûmuz diye and içseler, sizin hakkınızda duâda bulunmıyanları, sizi sevmiyenleri mazlûm tanımam; zâlim bilirim; andlarını, özürlerini kabul etmem. Vallahi, billâhi, tallahi hiçbir özürlerini, hiçbir andlarını, hiçbir düzenlerini kabul etmem. Sizin hakkınızda kötü söyleyenin ağlayışına da aldırış etmem; mazlûm sizsiniz. Size hürmet etseler, efendi, efendimizin evlâdı deseler size; bu sözü yüzünüze karşı söyledikleri gibi, iki yüzlülük etmeyip arkanızdan da aynı sözü söyleseler; ayıbı, kusuru, kendilerine verseler, suçlu biziz deseler, bütün

(172 a) XII, 64. (172 b) XV, 47.

bunlarla bile, hepsi de zâlimdir, mazlûm sizsiniz. Çünkü sizin hakkınız, o sultânın hakkı, onların yaptıkları işlerden, söyledikleri sözlerden yüzlerce kat artıktır. Vallahi de böyledir; billâhi de böyledir; tallahi de böyle. Ben, nezâketim yüzünden bir toplumun yüzüne zehir gibi gülsem bile, hamdolsun, yüce Tanrı, bana o aydın gönlü vermiştir; bilirim, anlarım ki, onlar, canla - gönülle Hakk'a, Hakk'ın kullarına, ap - açık, doğru bir gönülle bağlanmadıkça, düzeni bulanık suya attıkça, işleri ters gösterdikçe, Tanrı kullarının ayaklarına toprak olmadıkça, onlara kul - köle kesilmedikçe ben, bu işi, doğru bir gönülle yapmamışımdır bunu. Babanızın inancı budur; bu inançla ölürüm, bu inançla mezara giderim. Allah için olsun, Allah için, bu babanızdan hiç gizlemeyin; halleri, bir - bir bana söyleyin de, Tanrı yardımiyle, mümkün olduğu kadar yardım edeyim. Siz, o sultânın eserlerinden, Hak amanının heykelisiniz bu âlemde; sizin bereketinizle onun ter - temiz ruhu, yeryüzündekilere, sizin sebebinizle, yüzbinlerce yardımda bulunur. Eserleriniz, hiç mi, hiç eksik olmasın; soyunuz kesilmesin, hem de kıyâmet gününedek; sizin ve oğullarınızın gönlünüz gamlanmasın. Öyle olsun ey âlemlerin Rabbi.

LVII

İki dünyânın kutluluğu, devleti, o asrın tek eri, pâdişâhlarla sultanların övüncü, **D a v u t** soyunun iftiharı, yüce himmetli, mazlûmları geliştirip yetiştiren, zayıfların yardımına koşan, yoksulları terbiye eden, âlemin yardımcısı olan, Tanrı'dan korkan, halkın hâlini - hatırını soran, halîm, kerîm zâtın günlerine dökülüp saçılsın. Allah, onların yüceliğini, devletini dâimî etsin, başarılarını arttırsın, üstünlüklerini fazlalaştırsın. O devletin dostları, o devletin iyiliklerini isteyenler, yardım görsünler; o tapının hasedçileri, kötülüğünü isteyenler, baş - aşâ gelsinler, kahrolsunlar. Yaratıp olgunlaştıran yüce Tanrı, bütün hallerinde, bütün işlerinde yardımcısı, dostu, gözcüsü - bekçisi ve mürşidi olsun.

Öz doğruluğuyle, ap - arı olarak, boyuna sürüp giden, bir - birine ulunan, son derecede sevginin son - ucu bulunan, her zaman gönderilip duran selâmınızı, duâlarınızı, övüşlerinizi almaktayız. Sizinle buluşmak, yüce buluşmanıza kavuşmak dileği, kalemlerle anlatılacak, haberlere sığacak dereceden çok artıktır. Sebepler yaratan, kapılar açan, her güç işi kolaylaştıran, lûtfiyle, keremiyle o dünyânın tek eriyle buluşmamıza sebepler halketsin.

Giden, gelenden, boyuna o, halka pek çok faydalar veren, dünyâdakileri kandıran devletin düzgünlüğü hakkında haberler sormaktayız. Etrafa yayılan, herkesi sevindiren haberleri aldıkça, o devletin düzgünlüğü o pâdişâhın devleti muştuluklarını, o bağış elinin hayırlarının, iyi işlerinin yayıldıkça yayıldığını duydukça, yaratıp olgunlaştıran Tanrı'ya şükürler etmekteyiz; bize bu başarıyı veren, bize bu lûtfu ihsân eden Tanrı'yı övmekteyiz; ne de güzel nîmet verendir, ne de güzel efendidir o.

Mektubumuzu getiren azîz ve devletli oğlumuz H ü s â m e d d î n, şükürler etmede, lûtuflarınızı söylemededir. Zâti kim vardır ki, o tapıya teşekkür etmesin; lûtuflarını anmasın o tapının? Ama oğlumuz **H ü s â m e d d î n**'in, size bam - başka bir sevgisi vardır; o tapıya bam - başka bir gerçek bağlılığı vardır onun. **«Secde belirtileri yüzlerinde görünür** (173).» Ancak, adamlariyle arasında bir tartışmadır, olmuş. Onunsa, onların hakkında hayırdan, ihsandan başka bir kuruntusu yok. Fakat onlar, bir kere soğumuşlar; ona karşı kötü bir sanıya düşmüşler. Bütün eziyetlerin, bütün ürküntülerin ilâcı, o tek kişinin ecza - hânesinde, pâdişahlık ve kulu okşayıp sevindirme yurdundadır. Bu hoşnutsuzluğu da, bu soğuk işi de, umarım ki, ortadan siz kaldırırsınız. Çünkü sizin sözünüz, iki tarafa da, daha artık geçer; fitneyi, daha artık yatıştırır; sevgiyi, daha artık fazlalaştırır. **«Pâdişahların sözleri, sözlerin pâdişâhlarıdır.»** Allah'ın rahmeti ve esenlik ona, **P e y g a m b e r** demiştir ki: **«Büyükleri, bilgi öğrettikçe, öğüt verdikçe ümmetim, hayırdan ayrılmaz; fakat bu iş, küçüklerinden geldi mi, helâk olur - gider.»** Öğüt, pâdişahtan gelince, uyruğa makbul olur; gönülleri, o sözleri ulular. Fakat öğüt, küçüklerden büyüklere verilecek olursa, pek o kadar tesir etmez, gönüllere yerleşmez. Pâdişahlığınızdan, ihsânınızdan umarım ki, bu soğukluğu ortadan kaldırırsanız; böylece de gene araları bulunur; birleşirler; her iki taraf da, siz, büyüklerinin tapısında, kulluğunda, bir - birine dost olur; azîz oğlumuz **H ü s â m e d d î n**'in şükürleri, teşekkürleri, bu duâcıya ulaşır; bu duâcı da size minnettar olur; bu lûtfunuz da, öbür lûtuflarınıza katılır.

Bu yanda, küçük - büyük, herkes sizi özlemiştir; sevgilerinin çokluğundan, birçok geceler, o tek eri rüyâlarında görmedeler.

Her gün, fazla düşündüğümden,
Her gece rüyâda görüyorum seni.

---

(173) XLVIII, 29.

Bu yanda, gelmesi beklenen muştuluk, geldi; Allah bilir, nasıl sevindiler. Sonra gene haber gecikti; Allah bilir, nasıl gamlandılar. Yaratıp olgunlaştıran yüce Tanrı, dileklerimizin en büyüğü olan kavuşup görüşme sebeplerini kolaylıkla yaratsın; hangi yol hayırlıysa, o yoldan lûtfetsin; ebedî olarak, elinizin altındakilere lûtuflarda bulunasınız; öyle olsun ey âlemlerin Rabbi.

LVIII

Sâhib-i A'zam, büyükler büyüğü, soylu-boylu, bütün çevrede tanınmış, Irak ve Horasan'ın övüncü, iki devlet ıssı, iki kutluluk ıssı, kerem ve ihsân sâhibi, adâleti yayan, üstünlüğü döşeyen, Müslümanlığın da, Müslümanların da iftiharı **Dîn** ve devletin **Tâc**'ı, büyük vezîrin günleri, yılları, boyuna en yüce mertebede, en dilenen şekilde dâimî olsun; zamânın düzeni, iki dünyânın zararını veren şeyler, o esenlik alanından gitsin, uzaklaşsın; o eşiğin bekçileri, o temizliğin koruyucuları; o temizlik eşiğini, o korunuş yurdunu gözlesinler, beklesinler; gece-gündüz, Tanrı'nın uyku nedir, bilmiyen koruyuş gözüyle, eğilme nedir, tanımıyan gözetiş desteğiyle korusunlar. Allah yüceliğini dâimî, devletini ebedî kılsın; isteklerini yerine getirsin. Böyle olsun, bundan da yüz kat daha üstün olsun; öyle olsun ey âlemlerin Rabbi.

İyice bilin ki **«gece - gündüz** (174)», bu duâcı, size selâm ve duâlar etmededir; gönüller okşayan, yoksulları besleyip geliştiren, halkın ağır yükünü yüklenen sizi görmeyi arzulamadadır; bu arzusuna da son yoktur; sınır yoktur. Ayrılık zamânı, pek o kadar sürmedi ama; yabancılar için pek uzun sayılır; özlem çekeninse kararı kalmamıştır.

Seni görmediğim gün, bin aydır sanki,
Bir ay görmesem de, bin yıl olur bu zaman.

Allah, lûtuf topluluğunda, sizi ve bizi, **«Tahtlarda, karşı - karşıya oturan kardeşler** (175)» den etsin de bir-birimize kavuşturşun bizi. **«O, kendisine rahmeti farzetmiştir»** çünkü (175 a).

Selâmımı getiren ulular ulusu seyyid, bilgin, adâlet ıssı, şüpheli

(174) XX, 130. (175) XV, 47. (175 a) VI, 12.

şeylerden çekinen, **Yâsin** soyunun övüncü şerifler seyyidi, **Şerefeddîn**; Allah bereketini dâimî etsin; tapınıza yönelmiştir.

Tatlı suyun başı, kalabalık olur.

Sizin lûtfunuzu, bütün dünyâ dilemektedir; hele ulular ulusu **Seyyîd**... Her şeyi yeter bulmuş, pek çok sabretmiş, vara-yoğa yetinmiş, size uzaktan duâlar etmiş, kutlu hatırınıza bir yük yüklemek, hâlini anlatarak sizi kederlendirmemek istemiştir ama, bıçak kemiğe dayanmıştır artık; darlık, son dereceye varmıştır. Yüceliği eksik olmasın, eşiğiniz, yoksulların elini tutmakla tanınmıştır; hele o yoksullar; Allah'ın rahmeti ve esenlik ona; **Peygamberlerin Sonuncusu**'nun evlâtları olursa. Çünkü onların, bütün âlemdekilere hakları geçmiştir. Hem de nasıl hak? Babalarımızı, atalarımızı puta, taşa-toprağa tapmaktan onlar kurtarmışlardır. Fazlasını umageldiğimiz dîn ve dünya esenliği, hep **Mustafâ**'nın sâyesinde, Müslümanlığı yayma uğrunda, onun caniyle oynaması yüzünden bize ulaşmıştır; Allah'ın rahmeti ve esenlik ona, soyuna, sahâbesine olsun din gününedek.

Umarız ki ulular ulusu **Seyyid Şerefeddîn**; Allah şerefini arttırsın; bu yana, şükrederek, lûtuflarınızı anarak döner. Böylece de bütün hizmet edenler, sonsuz sevâplar elde ederler; sayısız karşılıklara ererler.

LX

Zamânın Nizâmül-Mülk'ü, Irak ve Horasan'ın övüncü, hayırları yayan **Dîn** ve devletin **Tâc**'ının, **Sâhib-i A'zâm**'ın kutluluğu ve devleti dâimî olsun; Allah yüceliğini dâimî etsin; hayırlarını kabul eylesin; onu yüceltsin; **«yarattığı kulların çoğuna üstün»** etsin onu.

Bu duâcının selâmlarını, duâlarını, teşekkürlerini aldıktan sonra, şunu bilsin ki, dünyâyı bezeyen yüzünü görmiye, kendisiyle buluşmıya özlemimin ne sonu var, ne sınırı. Allah bizi, **«Karşı - karşıya tahtlarda oturan kardeşler** (176)» den etsin. Lûtuflarınızı anlatmıya imkân yok. O kutlu yapı için ne çeşit görülmemiş bağışlarda bulundunuz; ne diyeyim ben? Cennetlerin en yücelerinde köşkler kurdursun

(176) XV, 47.

Allah size; zâtı de bir başka çeşit canlandı onlar; bir başka tadı, alımı oldu; bir başka çeşit açıldı - saçıldı; göze görünmeye koyuldu.

Güzelim inancınızdan, ter - temiz gönlünüzden gizli kalmasın ki, **Nizameddîn**, çok eskiden, daha çocukluk çağından, bu duâcının gözlerinin ışığıdır; hele şimdi, şeyhlerin övüncü, kalblerin emîni, vaktin **Cüneyd**'i, zamânın kutbu **Dîn** ve Hak **Husâm**'ına da akraba oldu; Allah onun bereketini dâimî etsin; uzun ömür versin ona da, âlemleri faydalandırsın; önceki evlâtlığı bir kat daha arttı, yüz kat oldu katımızda. Gece - gündüz, nesi varsa, Tanrı yoluna, gerçek yoksullara döküp saçmaktadır. Bu da, o âlemdeki tek erin, o Emîrler Pâdişâhının devletinin devâmına bir sebeptir. Umarım, beklerim ki Emîrler Pâdişâhı; huyu olan yoksul okşamayı, yoksulları pâdişahça yetiştirmeyi ondan da esirgemez, lûtuf gözüyle bakar ona. Okşayışı da, Emîrler Pâdişâhının temiz yaradılışına, yoksulları besleyip geliştiren lûtfuna bir tanık olur; halkı da hayra teşvik eder. Çünkü pâdişahların, hayır ehlini görüp gözetmesi, geliştirip yetiştirmesi, başkalarını da hayır yapmıya teşvik etmektir. Bu hususa önem vermemeleri, bunu ihmâl etmeleri, halkı, hayırlarda bulunmaktan alıkoymaktır; onların, hayra önem vermemelerine sebeptir.

Şeyhlerin ünlülerinden **İyâzoğlu Fuzayl**; Allah rahmet etsin; ilk zamanlarında yolkesiciydi. Günün birinde, bir kervanın yolunu kesmişti. Tâcirlerin kimisini öldürmüştü; kimisinin ellerini bağlamıştı. Tâcirlerin mallarını döküp saçtırmış, denklerini açtırıyordu. Bunları, **Fuzayl**'ın karşısında yapıyorlar, malları gösteriyorlardı ona. Bir elbise sandığında misk ve safranla **Âyetül - Kürsî** yazılmıştı. Bu sandık açılınca, kullarına, tâcirlerin içinde, şu sandık kiminse bulun onu, getirin bana dedi. Buldular, getirdiler. Dedi ki: Elbiseni, **Âyetül-Kürsî**'ye mi (177) emânet ettin; onun korumasına mı bıraktın? Adam, evet dedi. **Fuzayl**, şu malların arasından, kendi mallarının hepsini bul, ayır; al, git... Geri kalanları da sana bağışladım; benim yüzümden, **Âyetül - Kürsî**'ye inancının sarsılmasını; bana faydası olmadı demeni istemem dedi. Aklı olana bir işâret yeter.

Yüce Hak, Emîrler Pâdişâhının gönlünü, **«Ne doğuda, ne batıda olan ışıkla** (178)» ışıklandırsın. Öyle olsun ey âlemlerin Rabbi.

(177) II, 255. (178) XXIV, 35.

LX

İnsanlarla, âlemdekilerin anladıkları kutluluğun, devletin ötesinde olan kutluluk ve devlet, lûtuf ve ihsân ıssı, hayırları yayan, halkın feryadına erişen, adâleti döşeyen, yücelerin övüncü, ışığın ve yüce himmetlerin isteklisi, başarı çekişlerine kapılmış, emîrlerle nâipler pâdişâhı, **Dîn** ve devlet **Emîn**'ine eş olsun; sonu, bu devlete, bu kutluluğa erişsin; Allah yüceliğini dâimî etsin; âhır zaman belâlarından korusun onu da, onun bulunduğu alanı da; belâlar, tasalar, o yüce alandan giderilsin, uzaklaştırılsın; bu kutluluğun, bu devletin ötesinde olan o devleti, **«Ne göz görmüştür; ne kulak işitmiştir; ne de bir insanın gönlüne gelmiştir.» «Ne yana baksan, nîmetler görürsün; ne yana baksan, pek büyük ve zevâlsiz saltanatlar, devletler** (179).» Her oyun, bir gerçeğin tersidir; o gerçeğin özünden, doğruluğundan çalınmadır. Netekim çocuklar da oyunlarını, gerçeklerden çalarlar.

Azîz gönlü, gece - gündüz, Allah buyruğunu ululamıya, Allah halkını esirgemiye sarılmıştır. Kutlu iltifatı, boyuna mazlûmlaradır; yüce Hak, o gönlü, o hatırı, hiçbir fitneyle oyalamasın, hiçbir kötü şeyle bulandırmasın; boyuna, Hakk'ın güzel lûtuflariyle eş - dost olsun. Gerçekten de o, bağışta bulunanlara, karşılık olarak sevâplar verir; **Dîn** gününün lûtfedenidir; **Her üstün kişiye, üstünlük verir** (180)»; **dilediğine de lûtfunu kat - kat arttırır** (181).»

O özü doğru kişiden selâmlar, duâlar gelmede. Bizim, onunla düşüp kalkma, eş - dost olma isteğimiz, onunkinden artık. Umarız ki, görünüşteki kusurumuzu, istekteki noksana vermesin. Duâcının buluşup görüşme isteği, kat - kat fazla. Fakat rastgele engeller çıkmada. Hani, **«hırs ıssı mahrumdur»** denmiş. Yüce Hak, bir - birini görmiye pek düşkün olan dostları, engellere uğratır; öylesine uğratır ki, ince düşünen anlayışlı kişiler bile yanılırlar; bunu yorumsuzluğa, dileğin-isteğin azlığına verirler; ama sonunda anlaşılır ki bu, gayret çavuşunun, kıskançlık çavuşunun işidir; odur engel olan; sevgi azlığından değil bu iş.

Sonsuz bir gece, hoş bir ay ışığı olmalıydı da,
Her yoldan, her kapıdan, senin gamını, sana söylemeliydim.

(179) LXXVI, 20. (180) XI, 3. (181) II, 261.

Yüce Hak, o emniyet ve aman ay ışığını, o göğün rahmet yardımını, kıyâmet sabahınadek dolunmaktan, tutulmaktan korusun da, âhır zaman zayıfları, bu müddet içinde dîn ve dünyâ umutlarına kavuşsunlar. **«Dünyâ günlerinden bir gün bile kalmış olsa, Allah, çalışıp çabalayanın, umudettiği şeye kavuşması için bugünü uzatır.»** Gerçektir Allah elçisinin sözü.

Bugün, bütün hayırlar, sizin çalışmanızla, sizin himmetinizle olduğundan, size söylüyorum: Müderrislerin, muîdlerin övüncü, imamların baştâcı, azîz oğlumuz **Tâceddîn**; Allah onu umduğuna kavuşturusun; o devletin, eskidenberi duâcılarındandır; o devleti dileyenlerdendir. Gece - gündüz, çocukluk çağından bugünedek, yorulmadan, değiştirmeden, dîn dersleriyle uğraşmakta, faydalar elde etmeye, faydalı olmaya çalışmakta, namâzını kılmakta, evradını okumakta, gecelerini uykusuz geçirmektedir. Öylesine kulluk etmektedir; öylesine, hem de kendisi dileyerek, isteyerek, doğuştan kendisini bu işe vererek öylesine uğraşmaktadır ki, başkası, yapamaz bu işi. **«İnsan ne için yaratılırsa ona, o iş kolay gelir.»**

Emîr, gerçek ve garezsiz olarak onun hâlini, huyunu, zamânını nasıl geçirdiğini bilse, hatırını her türlü düşünceden kurtarmak, sâf bir zihinle ilme, kulluğa dalmasını sağlamak için kendi malından, ona bir miktarını ayırmayı farz sayar. Şunu da söyliyeyim ki: Bu hâli, günden - güne de artmaktadır onun.

Yeni ayın gelişmekte olduğunu gördüm de,
Tam bir inançla inandım ki, tam bir dolun - ay olacak.

«Âdetâ ekilmiş bir taneye benzer ki filiz vermiştir; derken filizi kuvvetlenmiştir; derken kalınlaşmıştır da düm - düz boy atmıştır (182).» Yüce fermânınız, **Âbulistân**'a gitmesiydi. Duydu, kabul etti; gitmek üzereydi de. Fakat oğulları, kardeşleri engel oldular.

İnsanlara, gerçek dost nerededir diye sordum;
Biz dediler, yol bulamadık onun bulunduğu yere.
Bir hür kişi buldun mu, yapış eteğine;
Çünkü hür kişi, dünyâda pek azdır.

«Kullarımdan pek azı şükreder (183).» Ömrün ne kadar kaldı, belli değil; on günlük dünyâ mevkileri, hele bu zamanda, şuna değmez ki;

(182) XLVIII, 29. (183) VI, 91.

Âlemden maksat, Âdem'dir;
Âdem'den maksat da, o zamândır, o soluk

dendiği gibi, bu çeşit dostlardan ayrılsın insan; çünkü âlemin yaradılışından maksat da, dostlarla buluşmaktır; Allah için ve Allah uğruna dost olanlardan, **«dünyâ bir leştir, dileyenleri de köpekler»** sözüne uygun olarak, bir leş için ayrılmak, yerinde bir iş olmaz; değmez bu ayrılığa şu dünyâ dediler. O da gitmekten vazgeçti; dostların hatırı için niyetini bozdu. Can, cihândan da yeğ dedi, burda kala - kaldı. **«Allah de, vazgeç onlardan** (184).» Ama gel, gelelim; geçim darlığı, engel oluyor dînin önemli işlerine. Hani, **«ekmek olmasaydı, Rabbe kulluk edilmezdi»** demişler. **«Nefsin, binek atındır; ona yumuşaklıkla bak.»**

Sen, bir bineğin sırtındayken, onun yükü, senin canına
yüklenmiştir.

Güzel huylarınızdan umulan, onu minnetinizle memnun edenlerin, nimetinize şükürde bulunanların bölüğüne katmanızdır; çünkü sizin nîmetlerinizi, sizin bağışlarınızı unutmamıştır; unutmıyacaktır da. **«Rabbin unutmaz** (185).» Bu lûtuf da, o unutmadığı, unutmıyacağı lûtuflara katılsın. Ebedî olarak yoksulların gönüllerini alın; büyüklerin övüncü olun da, ululuğunuz, tapınız, halkın işlerini düzeltsin. Çünkü kötülerin, iyi, hayırlı kişilere muhtâc oluşu, iki bölüğün de düzenini sağlar; iyi, hayırlı kişilerin kötülere muhtâc oluşuysa, iki bölüğün de bozgunuyla son - uçlanır.

LXI

Emîrlerin efendisi, büyüklerin övüncü, bağırlar ıssı, yapışılan kulp, en yüce direk, adâleti yayan, üstünlüğü döşeyen **Nâibler Pâdişâhı**'na arzedeyim ki: Aziz oğlumuz, müderrisler ve muîdler övüncü **Cemâleddîn**'in; Allah üstünlüğünü dâimî etsin; size bildirdiğimiz işine âit gönderilen haber geldi; selâmınızı da aldık. Şimdicek korku gitti. Zâti o medreseyi değiştirmek, zorundaydı. Zor kalmadı, korku da kalmadı. Emîr'e şu da malûm olsun ki bu tâife, Müslümanlara musallat oldukça korku vardır. Bir an musallat olmazlarsa bu,

(184) VI, 91. (185) XIX, 64.

bir evde bulunan yılanın doyup, bir bucakta uyumasına benzer. Bu, o baş kaldıran yılanın ta kendisidir gene. Bilirsiniz ki **Konya**, bugün en büyük şehirdir; Allah o şehri, sizin varlığınızla korusun. Kutlu alayınız, askerin önemli işlerini görmek için o sınırlara gidince bunlar, burada başkaldırmışlardı. Her gece bir evi basıyorlar, çocukları, kadınları öldürüyorlar, birçok koruyucular, pek kalabalık bir halk varken bile malları yağma edip gidiyorlardı. Her solukta, en büyük kutluluğa eş olsun, kutlu alayınız erişmeseydi, gecikseydi, nice yıkımlar olacaktı, nice kanlar dökülecekti.

Sarıklar, eskiyip yıprandıklarından şikâyet ederlerse,

Şalvarlar ne der artık?

Bu hallerde, ders düşüncesine dalan kişilerin, dersi - doruğu tatil edip azaplara katlanmaktan başka yapacakları bir iş yoktur. Çünkü olur - olmaz, her duyulan şey, zihnini karıştırır; binlerce düşünceye kapılır; binlerce hayal peşine düşer; binlerce kuruntular kurar. **«İhtiyat, kötü sanıya düşmektir.»** Böyle vakitlerde de olur - olmaz haberler, bir - biri ardınca gelir - durur. Tahsilin, bir şey belletmenin sermâyesiyse fikir topluluğudur. Zihin, hayallerle, olur- olmaz haberlerle alt-üst oldu mu, tahsile mecâl kalmaz.

Düşünce başından gelmeyen söz,

Ne yazılmaya değer, ne söylemeye.

Çünkü her gün, bir hoşa gitmeyen haber gelir. Akıllı adam da kötümser olur. Orada birisi oturup kalmışsa, ya eşekliğinden kalmıştır, ya eşeksizliğinden; yahut çocuk huylu birisidir o; bıçak boğazına dayanmadıkça, hiçbir şeyden haberi olmaz; hayvanlar gibi hani. Yahut da zorda kalmış birisidir; eşeksizlikten, âletsizlikten, yerinden kıpırdanamaz bile.

Emîrin lûtfu, muhtâçları, devletini dileyenleri, hele evleri kaba kilimle döşeli, fakat kendileri karanlıkların ışıkları olan; elbiseleri eskimiş, fakat gönülleri yep - yeni bulunan, her şeyden kesilmiş, kendilerini bilgiye, kulluğa vermiş kişileri darma - dağan etmeyi revâ görmez, onların işsiz kalmasını istemez; o lûtuf, bundan çok yücedir. Tatlı su içmeye alışmış olan, üstünlük ehli bulunanlarla düşüp kalkan, onlarla eş - dost kesilen, hiçbir kuşkuya kapılmaksızın onlara bağlanan kişi, bu çeşit duraklarda eğlenemez, yaşayamaz; meğer ki fazilet ehlinin sohbetinden haberi olmasın.

Arı - duru sudan haberi olmayan kuş,

Bütün yıl, gagasını acı sudan çıkarmaz.

Bu özürler, halkın çoğunluğuna göre önemsizdir; çünkü onların çoğu hayvanlar gibidir; gıdayı ancak ekmek tanırlar; ciğerlerinin ısısını, ancak suyla yatıştırmayı bilirler.

Sen âşık olmadıysan, sevgi nedir, bilmiyorsan;

Yürü git, ot otla; eşeksin sen.

Ama, gerçeklerin hallerine câsus kesilmiş olan, isteklilerin sırlarına öncü bulunan yüceler yücesi gönlünüze göre, bu özürlerin her biri, Kafdağıdır, İskender seddi. Bu görüş inceliği, bu düşünce doğruluğu ve o büyükler büyüğünün lûtfu, yardımı, günden - güne artsın; öyle olsun ey âlemlerin Rabbi (186).

LXII

Kadılar kadısı, üstünler üstadı, bid'atin kökünü kazıyan, şeriati dirilten **M e v l â n â**'nın gölgesi, bütün Müslümanlar üstünde dâimî olsun. Allah üstünlüğünü dâimî etsin. Dostları yardım görsün, düşmanları kahrolsun **M u h a m m e d** hakkiyçin.

Bu duâcının selâm ve duâlarından sonra bilsinler ki, kendileriyle görüşüp konuşmayı, istifâdeler etmeyi dilemekteyiz. Mektubumuzu yücelten **H â c e A b û - B e k r** ve anası, bu duâcının adamlarından ve yakınlarındandır. Temiz bir çocuktur; temiz kişileri de sever. Kimsesizdir, mazlûmdur. Malını - mülkünü, çocukluğunda zulümle almışlardır. Yetimlere, kimsesizlere zulmedene karşı hasım olansa, **M e v l â n â**'nın gölgesidir. **M e v l â n â**'nın lûtfundan, kereminden bunu umar, bunu bekleriz ki, o oda, bu çocuğun eline geçsin. Çünkü geceleyin sığınacak hiçbir yeri yok; üstelik, anası da yoksul. Anasının kocası, kötü huylu, eli dar bir adam. Çocuğu, benim evime gelme, benim ekmeğimi yeme diye kovmuş. Allah için olsun, Allah için, kutlu himmetinizi esirgemeyin de, kendisine miras kalan o ev, bu mazlûmun, bu kimsesizin eline geçsin de dirilsin. **«Bir kişiyi dirilten, bütün insanları diriltmiş**

(186) İst. Üniv. K. 1286 No. daki nüshada bu ve bundan sonraki iki mektup yok.

gibidir (187).» Anası, büyük anası, bütün yakınları, temiz kişilerdir; namaz ehlidir; mazlûmdur. Asılların temizliği, sonrakilerin temizliğini andırır; böyle olmayan da vardır ama, pek azdır. Yüce Allah, **M e r y e m** hikâyesinde der ki: **«Sen kötü bir iş işledin gerçekten; a Harun'un kızı, baban kötü adam değildi, anan da kötü kadın, fena kadın değildi** (188); yâni fâhişe değildi. Temiz kişilerin evlâtlarının suç işlemeleri, şaşılacak bir şeydir; akıllı kişilerin katında, şaşılır doğrusu buna. Bu tâife, başkasının mülküne tama' edecek tâife değildir; ürküp çekinmeleri yüzünden, kendi haklarından bir kısmına da göz yuman tâifedir bunlar. Zâti **M e v l â n â**, görünce de tanır, anlar. **«Yüzlerinde secde belirtileri var** (189).» **«Onları, seslerinin tonundan anlarsın** (190).» Allah'ın rahmeti ve esenlik ona, **P e y g a m b e r** dedi ki: **«Geceleyin, Allah için iyi bir iş yapan kişiye Allah, öylesine bir elbise giydirir ki, o elbiseyle tanınır o kişi.» «Her üstünlük ıssına, sevâbını verir** (191).»

Hayır ehline, karşılık olarak hayırlar, üstünlük ehline üstünlükler veren Allah'tan dileriz; **M e v l â n â**'ya da, yaptığı hayra karşılık hayırlar versin; çalışmasını kabul etsin; öyle olsun ey âlemlerin Rabbi.

LXIII

Lûtuf ve ihsân ıssı, Emîrler Pâdişâhı, **U l u ğ P e r v â n e B i k**'in (192) re'yine arzolunur. Allah yüceliğini dâimî etsin.

Binlerce selâmdan, **«zerre ağırlığında bile zulmetmez; yapılan iyiliği, güzel işi, kat - kat arttırır; katından da pek büyük ecir verir** (193)» diye övülen Tanrı tapısına, ihsânları yüzünden şükürler ettikten sonra, mektubumuzu getiren, ter - temiz fakıyh, soylu - boylu **İ h t i y â r e d d î n** ve **İ m â d e d d î n**'in, Allah ikisine de esenlik versin; dileklerine ulaştırsın onları; bu duâcının makbul evlâtlarından olduğunu bildiririz. Bunlar, tahsilde bulunan, kulluk eden, kanaat - kâr olan kişilerdir. **«Onları yüzlerinden tanırsın sen; yüzsuyu dökerek insanlardan bir şey istemezler** (194)» denen kişilerdendir bunlar. Yüzlerce kanaatla, yüzlerce zorlukla geçinebildikleri birkaç dirhem elbise harcını da kesmişler; bu parayı medreseden alırlardı. Hak'tan başka bir dostları, bir

(187) V, 32. (188) XIX, 27-28. (189) XLVIII, 29. (190) XLVII, 30. (191) XI, 3. (192) «Uluğ» ve «Bik» sözleri, böyle, türkçe geçmede. (193) IV, 40. (194) II, 273.

yardımcıları yok. Emîrler Pâdişâhı, Hakk'ın nâibidir; Hakk'ın seçilmiş nâibi de, Allah kullarına, hele Allah'ı dileyen yoksul kullara, Allah'a kavuşmak için savaşan kullara, **«Sabah çağlarında, akşamları rablarına duâ edenlere, sabah - akşam onu dileyenlere»** (194. 63) acır, kerem eder.

İnsanların, karşılık bekledikleri, yaptıklarının karşılığına muhtâc oldukları günde, işlediği hayırların daha iyisiyle Allah, mükâfat versin ona; Emîrler Pâdişâhının lûtuflarından mahcubum; fakat gene de oğullarımı sevindirerek gönlümü hoş edeceğini ummadayım; bunu beklemedeyim. Allah ona başarı versin. Onları, bu yardımla diriltir sanırım. **Kim, birisini diriltirse, bütün insanları diriltmiş gibidir** (195).» İhsanlariyle Rabbinden ışık dileyen, huzur isteyen, bizden **«bir karşılık, bir şükür beklemeyen** (196)», bize böylece ihsanda bulunan Emîre selâm olsun. Dilerim, esenliğin kutluluk yerinde ebedî olsun. Öyle olsun ey âlemlerin Rabbi.

LXIV

Azîz, devletli, üstün, ihsân ıssı, güzel inançlı oğlum **B a h a e d d î n** ve azîz, pek yüce, pek kutlu, ulu oğlum **A l â e d d î n**; kutlulukları daimî olsun.

Bu babalarının selâmını anmalarını, azîz babamız, besleyip yetiştiren, kendisine hizmet edilmesi gereken **Ş e r e f e d d î n**'e karşı, hiçbir suretle kabalık, nobranlık etmemelerini, sözlerine karşılık vermemelerini, ona, babalarına nasıl bakarlarsa, öyle bakmalarını, babalarını nasıl görüyorlarsa, öyle görmelerini dilerim. Olmayacak bir iş yapsa bile, onu, babalarının yaptığını sanmalarını, tahammül göstermelerini isterim. Azîz babamız **Ş e r e f e d d î n**'in, babanızla pek çok hukuku vardır. Devlet ıssı oğullarımdan pek büyük, pek büyük, ama pek büyük umudum var, güzellikle, lûtufla, merhametle muâmele ederler; incitmezler onu. Ona ne söz söylerlerse, tatlılıkla, güzellikle söylerler. Babalarının gönlünü yapmak için, kızdıkları zaman, hiçbir söz etmeyip birkaç kez gezip dolanmaya, yatıp uyumaya uğraşsınlar; bununla oyalansınlar; böylece de, bu hususa dâir haberim olsun; çocuklarıma daha da artık duâ edeyim; haklarındaki esirgemem, daha da artık coşsun. Yüce Allah dilerse pek tez bir zamanda, kutlulukla, sevinçle, neşeli bir halde, muratlarına ermiş olarak dönerler.

(194. 63 VII. 205. (195) V, 32. (196) LXXVI, 9.

LXV

Allah, buluşup kavuşmamızı kolaylaştırsın.

Öyle bir Tanrıdır ki feyzi, rahmeti,
Gök küpüne bile sığmaz; andolsun ona,
Ayrılık derdinden, özlemden,
Sözlerim, ağzıma bile sığmıyor.

Gönül ve can, çok azîz, çok ulu, çok üstün, çok olgun, ulular efendisi, her şeyi gerçekliyen, inceliyen, imamların övüncü, **Suffa Ehli'**nin baş tâcı, iki devlet ıssı **Hak ve Dîn Salâhı**'nın kutlu yüzünü görmeyi, onunla buluşmayı, öylesine özlemiş, öylesine istemekte ki bu özlem, bu istek, ne kaleme sığmada, ne söze gelmede; Allah yüceliğini dâimî etsin; kuvvetlendirsin onu; yardım etsin ona; mevkiini en yüce bir hâle getirsin; muratlarını versin; dağınıklığını toplasın dünyâda da, ahrette de.

Sen de bilirsin; gönlüm, sensiz nasıl daralır;
Olmaya ki, bu bakımdan utanayım seni görünce derim.

Hizmette, konuklamakta bir kusur olduysa, Allah bilir; «**Her şeyi bilen Allah da yeter buna** (197)»; ne ahidde, sevgide gevşeklikten, ne mahabbet direklerinde bir güçsüzlükten. Çünkü kardeşimizin sevgisi, bahar gibi; her gün artmada, her gün açılıp saçılmada. Fakat unsurlara mensup olan zayıf tabiat, düşmanlar yüzünden, aşağılık ihtiyaçlara düşmede, muhtâc olmada; bu yüzden de cânı alt etmede, bağlamada. Kardeşlerle, dostlarla sohbete, himmeti denli, adam - akıllı sarılmıya bırakmamakta onu. Hani **Mecnûn**'un hikâyesi var ya; tıpkı öyle. Binlerce özlemle deveye binmiş; devenin köşeğini bilesince sürmemiş. İyiden - iyiye haydayıp, **Leylâ**'nın bulunduğu yere giderken bir an, sevginin dalgınlığı, deveyi haydamadan alıkoymuş onu. Deve, yurduna, köşeğinin bulunduğu yana, geri dönmüş. **Mecnûn**, kendisine gelince, bakmış ki geriye dönmüş. Böylece o yolda, gide - gele, tam iki ay, üç gün kalmış. Sonra demiş ki:

Devemin sevgisi arkada, benimki ilerde;
İkimizin dileği, bir - birine aykırı.

---

(197) IV, 70.

Çok büyük kardeşimizin ter - temiz huyundan umulan şudur ki, kusurumuzdan geçsinler; Allah yüceliğini, üstünlüğünü dâimî etsin. Kusurumuzdan geçmesinin belirtisi de şu olacak: Çok büyük, çok üstün kardeşimiz; Allah üstünlüğünü dâimî etsin; bu kardeşinin dileğine, isteğine vefâ ederek dönüp gelsin gene.

Geri gel ki ne isen, daha da artık olasın;
Hattâ şimdiyedek ne olman gerekse, olmadıysan;
şimdi olasın.



Dönün kavuşmaya, dönün;
Çünkü ayrılık, pek sarp, pek çetin.

Beni çelen şeyler, beslemem gereken küçükler olmasaydı, durmadan - dinlemeden tezce o eşi bulunmaz, tek azîzin yanına gelirdim. Bu gelişim de, sevgimin, özlemimin binde birini göstermiş olurdu ancak.

Gönlümde, özleme âit öylesine sözler var ki,
Mektuplarla, elçiyle anlatmama imkân yok.

Zamânını bekliyorum; hal, bir başka hâle döner de;
Bir araya geliriz; ben söylerim, sen dinlersin.

Gönülleri oynatan, özlere heyecan veren Allah'tan dileriz; o Tanrı kardeşliğine, düşünüp taşınmadan, işkile - kuşkuya düşmeden, hattâ istihareye bile başvurmadan tezce gelmesini, sevenlerinin gözlerini aydınlatmasını gönlüne ilhâm etsin. Çünkü, dostlarla buluşup görüşmede, aradaki ürküntüyü gidermede, ayrılığı, azâbı atmada her hayır, hayırdır; her rahmet, rahmet. Allah, ne de güzel umulandır, istenendir.

Bilgin, bilgisini tutan, dileyip isteyen, soylu - boylu Emîr de, susamış kişinin, arı - duru suyu, gamlı âşıkın vuslat çağını beklemesi gibi özlemiştir sizi. Bu kardeşinizi şefâatçi etti; kutlu yüzünüzü görünce hizmet kemerini kuşanıp, canla - tenle, malla - mevki'le hizmet etmeye Allah'la ahdi olduğunu bildirmemi istedi. Varı - yoğu neyse, hepsini de sizinle yarı - yarıya bölüşecekmiş; hattâ diyor, hepsi de onun olsun. Umarım ki kardeşinizin şefâati reddedilmez, makbul olur. Ebedî olarak ihsanlarda bulunun vesselâm.

LXVI

Allah bizi buluştursun, aramızdan ayrılığı ayırsın. Kavuşma çağının bir yılı, bir ımızganmak ancak; ayrılığın bir ımızganmasıysa, tam bir yıl. Pek büyük vezîre, ediblerin baş tâcına, fenler - hünerler ıssına, soylu - boylu devlet ve **Dîn Mecd**'ine özlemimiz, pek çoğaldı. Lâkapları kısa kesildi; fakat bu, övülecek güzelim huylarının azlığından değil, okurken yüce gönlünün sıkılmaması için; bundan çekindiğimizden. Gönüldeyse o yazılı lâkaplar, Tanrı katında hâzırdır sevâp günü için. Allah yüceliğini dâimî etsin. Özden sevgilere eş olan selâmlarımı bildiririm ki gönlümün içinin de tâ içindedir onlar. En güzel bir dönüşle, en hayırlı bir gelişle, muradınıza erişerek, esenlikle, kutlulukla dönüp geri gelmenizi, yüce Allah, tez nasîb ve mukadder etsin. Öyle olsun ey âlemlerin Rabbi.

Ganîmet bilinen, darlıktan genişliğe çıkaran, neş'eler veren yüce tapınıza; Allah o tapıyı ebedî olarak elimizden almasın; şunu da bildireyim ki: Mektubumu getiren **Bahaeddîn**, **Mevlânâ**'nın yakınlarındandır. Onlar, yoksulluğun, darlığın son haddindedirler. Utançları, sabırları çoktur. Onların yüklendikleri yokluk, yoksulluk, başkalarında olsaydı, şikâyetten kulaklar dolardı. Şüphe de yoktur ki dünyâ rızkına düşkünlük, kötü bir şey olduğu gibi utanmak da, rızkı elde etmeye engeldir. Kerem ıssı, değil kendinin, kardeşinin ihtiyâcını bile söylemekten utanır; kendinin düştüğü yokluğa sabretmesi, övülecek bir huydur ama, kardeşinin yok - yoksul hâline sabretmesi, gönlünü karartır; kötü de bir şeydir bu. Sizin hilminizi; sevginizi iyiden - iyiye bilirim; hele bizim halkımıza, akrabâmıza; tanıdıklarımıza olursa. Buna nasıl hayır deneblir ki, siz, bizsiniz; biz de siziz.

Onun canı, benim canımdır; benim canım da, onun canı;
Kim görmüş bir bedende iki canın yaşadığını?

Yaygın kereminizden, herkesi kavrayan lûtfunuzdan ricâ ederiz, onların ihtiyaçlarına bir çare bulun; hallerini, en güzel bir tarzda en yüce, en bilgin vezîrler pâdişâhına, **Sâhib-i A'zâm**'a; bildirin; Allah onun ululuğunu, büyüklüğünü, ter - temiz bir devletle, bol - bol nîmetle dâimî etsin. Böylece onlar da, kullarının dizisine katılsınlar, esirgeyen kaba gölgesinde gölgelensinler; onun koruyan kuvvetli ipine sarılsınlar; kötülüklerden, günlerin belâlarının pençelerinden kurtulsunlar. Bu da, **Sâhib-i A'zâm**'ın, yüce Allah râzılığını dilemesine

vesîle olsun; insanların, güzel işe muhtac oldukları güne bir azık kesilsin. O gün için kulun elde edeceği en büyük kâr, o günün kulluğu, Allah buyruğunu ululamaktır, Allah kullarını esirgemektir, **«Bir gündür o gün ki, o gün ne mal fayda eder, ne oğullar; ancak Allah'a, tertemiz bir yürekle gelendir faydalanan** (198).» Gönlünüz, üstünlükler kaynağıdır, hikmetler saçısı. Çünkü bulutlar, suyu denizden alırlar ama, daha da artığını yağdırırlar; çünkü fazlasiyle de lâyıktır bu, onlara.

Bir ayıp görürsen, vereceği dağınıklığa, bozgunluğa engel ol;
Ama ayıbı olmayan, yüceldikçe yücelen, elbette bundan daha da üstündür, daha da ulu.

Allah onların da, bizim de gözlerimizi ışıklandırsın, gelmenizi beklemekte herkes, yüce meclisinizi gözlemekte (199).

LXVII

Müderrislerin övüncü, oğulların hayırlısı, kötülüklerden dönüp tövbe edenlerin sevgilisi oğlumuz, babasının selâmını okusun, alsın; hayır duâsiyle meşgul olduğumuzu bilsin. Cömertlikle yoğrulmuş huyuna, aslî taliine dönmedikçe, başını, bizlik - benlik pisliğinin, nefislerdeki nekesliğin penceresinden dışarı çıkarmadıkça, bilsin ki, hûrilerle, altınlarla, saçılıp dökülmüş incilerle dop - dolu bir dünyâ olan hevâ ve heves tikenliğine gelmek, yokluk gül bahçesini bırakmaya değmez. Birisi, oğlumuzu, huyuna aykırı bir yola, gafletle teşvik ederse, Tanrı ahidlerini unutup da tezce, koşa - koşa o işe gitmesin. **«Bir kavme karşı beslediğiniz kin, sizin aşırı hareketinize, tecâvüzde bulunmanıza sebep olmasın, sizi adâletten alıkoymasın** (200)»; **«bir kavmin zulmü, sizi yüce yolunuzdan çevirmesin** (201)»; Mevlâ'nın katında, onun râzılığına mazhar olan, yüce himmetinize uygun bulunan yolu bırakmanıza sebep olmasın.

Bütün dünyâ, sana karşı bir başka şekle girer, değişirse bile,
Sen kendi yolunda yürümeye bak; bir başka şekle girme; değişme.

---

(198) XXVI, 89. (199) Bu mektup arapçadır. (200) V, 2. (201) XX, 63.

O odada da, baban oturuyor bil, bunu, böyle say; komşuluk hakkını, sana nasıl yaraşırsa, o çeşit gözet. **«Nice tiksindiğiniz, olmasını istemediğiniz şeyler vardır ki hayırdır size** (202)**»** âyetini, dudak altından, gizlice oku. Bu hususta, içine bir tiksinti gelirse, sıkılır, daralırsan; **«kendinize sıkıntılar vererek ancak varabileceğiniz şehirlere, yüklerinizi de taşırlar** (203)**»** âyetini düşün. Nice gönlü sâf, bön kişi vardır ki, filân da böyle, fişman da bu işe başlamış diye kötü, çirkin huylara râzı olurlar. Akıllı kişi, filânın da gözü yok, yahut filân da tek gözlü diye gören gözünü çıkarır mı? yahut filân da bu çeşit puşt diye o kötü işi, kendisine yakıştırır mı? Bu huysa, temelinden kötüdür, hepsinden de çirkindir; varlık âlemine gelmektir; yüce Allah'tan, ter-temiz ruhlardan uzaklaşmaktır. Bu huy, körlükten, puştluktan kötü olmasaydı, bu yolda birçok kör kişi, birçok puşt, yol alamazdı; oysa ki, nice kör, nice puşt, varlıktan yüz çevirince, gafleti bırakınca yol aldı. Şu huyu, şu kendine varlık verişi, birazcık düşünsen, birçok kötü tarafını anlarsın. **Hâce Mecdeddîn**'e de bâzı şeyler söylendi; onları da işit.

Bu mektubu **Belhî** diye tanınan babası yazmıştır (204).

LXVIII

Emîrler pâdişâhı, Allah dîninin yardımcısı, iki devlet ıssı, iki kutlulukla kutlanmış, yapışılacak kulp, dayanılacak en yüce direk olan, Müslümanlığın feryâdına erişen, Müslümanlara imdâd eden **Kutlu uluğ** (205) dindâr, hâs **Pervâne Bik**'in (206) hayırları, güzel işleri, itâat edenlerin yolunu kesen usanç ve yomsuzluk âfetlerinden korunsun, gözetilsin. Allah yüceliğini dâimî etsin.

Yeniden - yeniye, boyuna, çoğalmak üzeren, bir-biri ardınca selâmlar. ederiz. Görüşmek arzumuz, son haddindedir. Bu özü doğru duâcı, kutlu tapınıza, mektuplarla, yazılarla zahmet vermemeyi son derecede istemekte ama, ihtiyâç sahipleri; zamânın, yılların sonuna dek dâimî olsun; o bengi sudan, o kutluluklar Kevser'inden başka bir yerde, bir kaynak göremediklerinden, bulamadıklarından, size başvuruyorlar.

Tatlı suyun başı kalabalık olur;
Zaman tarlası, bulutların amanındadır.

(202) II, 261. (203) XVI, 7. (204) Bu ketebe, yalnız Konya nüshasında. (205) Böyle türkçe geçmededir. (206) «Bik» de öyle.

Yoksulların gönüllerini de kırmamak gerek. **«Ama yetimi horlama; ama isteyeni boş çevirme** (207).**»** **«Duvar, çiviye, ne diye beni deliyor, incitiyorsun dedi. Çivi de, beni çakanı gör dedi ona.»** Elimde olmadan, bir - biri üstüne zahmetler veriyorum size. Bu, birçok ısrarlar dolayısiyle de, bağışlayacağınızı, güzel huylarınızdan umarım. Böylece de, ululandıkça ululansın, Hak, sizin ve dostlarınızın, kullarınızın duâlarını, geciktirmeden, bekletmeden kabul; hâcetlerinizi revâ etsin. **«Nasıl borç verirsen, öylece verirler sana da.»**

Mektubumuzu getiren özü doğru oğlumuz **Hamîdeddîn**; Allah başarı versin ona; himmetinizin kutluluğuyla temiz kişilerin elbisesine büründü; dâvayı, gençliğe uymayı bıraktı; bedeninin dışını şehvetlerden, dâvalardan arıttı ki, bu, onun elindeydi; yüce Hak da gönlünü değiştirsin; yüzünü, görünüşte de, içyüzde de, o âleme yöneltsin. Esenlik ona, **Peygamber** dedi ki: **«Bu, benim elimde olan adâletim; elimde olmıyandan da bağışla beni.»** Allah rahmet etsin, atası **Nusratüddîn**'e âit olan hânkaah, mahlûldür. Sûfî, hırkasına bürünmeye daha da lâyıktır. Pâdişahça huylarınızdan beklediğimiz şudur ki: Pâdişahlık edin, bağışta bulunun da o bucağı, **Şeyh Hamîdeddîn**'e verdirin. Böylece de onun bilgisinin, kulluğunun çoğalmasına, hem de Tanrıdan uzaklaşarak, istemiyerek değil; Tanrıya yaklaşarak, dileyerek çoğalmasına sebep olun; siz de karşılığında sevaplar elde edin. Şu da bilinsin ki, onların, bu duâcıda birçok hizmet hakları vardır. Pek minnettar olurum, bu işi, şu duâcı hakkında yaptınız sayarım, öyle bilirim; hele, Allah hamdolsun, mektubun hitâbından, mektubu açmadan anlar; kitabın fihristinden, kitabı sonunadek okur, o ihsânı yeniden lûtfederseniz. Hamdolsun bu ilâhî anlayış yüzünden Allaha; Allahım, sen çoğalt, eksiltme. Allah demiştir ki: **«Biz, şükredenlere arttıracağız** (208).**»**

Bu yandan, Şeyhler Pâdişâhı, zamânın **Cüneyd**'i, kalblerin emîni, gerçeklerin, ruhların kendisine uydukları Hak ve **Dîn Husâm**'ı da, Allah bereketini dâimî etsin, selâmlar, duâlar eder.

(207) XCIII, 9-10. (208) XIV, 7.

LXIX

Bilginlerin övüncü, yoksulların eşi - dostu, hayırlı kişilerin başbuğu; Allah yüceliğini dâimî etsin. Selâm ve duâdan sonra duâcının azîz, yüce mektubunu muştucu bilsin. **«Yüce Allah, nîmetlendirdiği kuluna, sana verdiğim nîmete karşılık ne yaptın der. Kul, Yârabbi, der, sana şükrettim, hamdettim»**; yâni malımla, canımla, gönlümle, yüreğimle, öbür organlarımla şükrettim sana. Yüce Allah der ki: **«Kimin eliyle verdiysem o nîmeti sana, ona şükretmezsen, bana şükretmezsin»**; yâni, bu nîmeti, kimin eliyle ulaştırdıysam, ona şükretmedikçe, bana da şükretmemiş olursun. Allah elçisi, bize Allah'tan verdiği haberlerde gerçektir. Çünkü ululandıkça ululansın, Hak, bu başarıyı elde edeni, Hakk'ın nîmetinin sana erişmesine vâsıta yaptı; ona şükretmek, vâcip olmuştur sana. Netekim, senin bedenini Tanrı yarattı; ama babanla ananı vâsıta yaptı; böylece onların, seni besleyip geliştirmek için bir - birleriyle uygunluğu, uzlaşmaları yüzünden, beden nîmeti, erişti sana; bol - bol elde ettin o nîmeti; şu halde, **«Bana şükret ve anana - babana şükret (209)»** dendiği gibi, onlara şükretmen vâcib oldu. Gene böylece, sana bilgi nîmeti erişti; bu nîmete Tanrı'nın vâsıta ettiği muallime de şükretmen vâcip olmuştur. Netekim rivâyet etmişlerdir: Kimi keşişler, inandıkları ulularının yanına gidip, biz, Allah'ın rahmeti ve esenlik ona, P e y g a m b e r ' in sahâbesinden artık yokluk çekiyoruz; şehvetlerden, onlardan daha uzağız; fakat onların, kerametlerden elde ettiklerini biz elde edemiyoruz; diye şikâyetlendiler; sebebi nedir bunun dediler. O ulu, o Tanrı'yı tanıyış, zâhitlik, keşişlik, dünyadan kesilmek ve buna benzer şeyler; tümden peygamberlerden mîras kalmıştır; onların yol göstermeleriyle meydana gelmiştir; onların yol göstermesi olmadıkça, hiç kimseye, Tanrı'yı tanıyış, yüce Allah'a ulaşma yolu malûm olmaz; değil mi ki onların mîrası; onlara uymak gerek; sizse onlara arkanızı çevirmişsiniz; oysa ki bu nîmeti onlardan elde ettiniz dedi. Biz dediler, önceden gelip geçen peygamberleri tanıyoruz, onlara şükrediyoruz. O ulu, onların hepsi birdir dedi; birini yalanlamak, hepsini yalanlamaktır. Hani abdest uzuvlarını yıkamakta, fayda bakımından bir tek şey var. Ama o zuvların birini yıkamazsan, öbür uzuvları yıkamanda hiçbir fayda yoktur. Değil mi ki peygamberler, bir - birlerini tanıyorlar, ikrar ediyorlar, tanıklıkta bulunuyorlar bir - birlerinin gerçekliğine; birini yalanladın mı, hepsini yalanladın demektir. Peygamberlerin beden evlerinden her birinde parlıyan ışık, gerçekte bir tek ışıktır; bir tek güneşten vurmadadır. Sen, o ışıklardan, şu muayyen eve vuran bir tek ışığı, öbürlerine zıd gördün de, inkâr ettin mi, yarasalığın anlaşıldı demektir; hepsini de inkâr etmiş sayılırsın. Bu, şuna benzer: bir yarasa dese ki: Ben, bugünkü güneşe zıddım ama, dünkü güneşi inkâr etmiyorum; onunla zıd değilim. Güneş, ona, dünkü güneşle bugünkü güneş iki değil ki; ama dünkü güneş, senin sınamandan uzaklaştı der. Gene bunun gibi, topraktaki yılan, ben dün ırmaktan akan sudaki balığım, fakat bugünkü suyla bildik değilim dese, ona, bu su derler, gene o su; ama senin zannınca, senin çağını sınamıyan bir ayrı su. Bu anlatışın sonu gelmez; **Bir misliyle yardım edilse bile (210).»**

(209) XXXI, 14.

Ter - temiz cânı, **«Diledikleri gibi, diledikleri yerlerde akıtırlar** (211)» âyetiyle anlatılan bengisudan ebedî olarak içsin; öyle olsun ey âlemlerin Rabbi.

LXX

Allah rahmet etsin, esenlik versin, P e y g a m b e r dedi ki: **«Bir erkekle bir kadın yalnız kaldı mı, üçüncüleri şeytandır. Allah'a, âhıret gününe inananlar, töhmet gelecek yerlerde durmasınlar. Kim geceleyin, kap - karanlık bir evde hayır, yahut şer, bir işe girişirse, bu işi Allah, gündüzün, ona bir elbise gibi giydirir; onunla tanınır o adam.»** Yüce Tanrı'nın, **«Yakında, büyüyüp bir hortuma dönen burnuna, bir damga vururuz** (212)» sözü de bunu kuvvetlendirir; yâni hayır olsun, şer olsun, burnuna bir belirtidir, veririz de, herkes görür onu.

Azîz oğul **F ü l â n ü d d î n**, yüce Allah kurtarsın onu, şeytanların ellerinden. Bilsin ki bu zamanda, yalnızlık bucağı, şeytanların toplandıkları, haşir - neşir oldukları yerdir. Bu zamanda, temiz dostlardan ayrılıp bir köşede oturmaktan, arslanlar bile korkarlar. Korkuysa arslana yaraşmaz; çünkü arslanlığın noksanlığı, şeytanın sınamasıdır. Baban, âlemin hayrına karşı da kulağını sağır etmiş, şerrine karşı da. Ama ağızlarını kulağıma dayıyorlar da bağırıyorlar. Dileyen, üstün olan Allah'a and olsun ki, şu zaman içinde öyle şeyler söylüyorlar,

(210) XVIII, 109. (211) LXXVI, 6. (212) LXVIII, 16.

oğlumun hakkında öyle lâflar ediyorlar ki, onları rüyâda görseydim, kendime uykuyu harâm ederdim; imkânımı bulsaydım, yolculuğa çıkardım. Kim, şu faydalıdır derse, yüzbinlerce zarar vardır onda. Valahi düşmandan başkası söylemez bu sözü. Kaç kez öğüt verildi; Fakat oğlum, o öğütleri te'vil yoluna gitti; hepsini de hasıraltı etti. Nefsinin aldatışınıysa, hiç te'vil etmedi. Şunun gibi hani: O adam da, **M û s â**'nın peygamberliğine karşı bunca hayallere daldı, şüphelere düştü, te'viller düşündü de, öküzün tanrılığında, hiçbir te'vil düşünmedi. Bu babanın elinde, ancak bir çağrış var, bir duâ var. **«Koruyun kendinizi ve ehlinizi ateşten** (213)» diyen Tanrı hakkıyçin; and olsun **«Korkut en yakınlarını** (214)» diyen Tanrı'ya, duâ etmek, zâti benim işim - gücüm. Çağırış da bu işte.. **N u h** gibi bir kez, iki kez söylüyorum: **«Bin bizimle gemiye de kâfirlerden olma** (215).» Allah dilerse, **«dağa çıkarım, o beni sudan korur** (216)» demezsin; çünkü **«Bugün, Allah'ın acıdığı kişiden başka kurtulan yok Allah buyruğundan.»** (217) Yâni, acınmış kula sığın, o acınmış kulun yanından ayrılma. Yoksa, nereye gidersen yaralanırsın. Gençliğine ne diye aldanıyorsun? Kardeşin, yaşça senden daha küçüktü. Yazık... nolurdu, izin verilseydi de, kendi hâlini, bir anlatsaydı sana. Allah için, Allah için, o evi bulur da o odayı yıkar o. Kimsenin yüzüne karşı öğüt veremiyorum. Ağız dolu, söylemiye imkân yok. Gönül dolu, yazmam mümkün değil. Artık, o pâdişâhın yüzünden kork; o sultanın ruhundan utan. **Beytül - Harâm** gibi iyi bir adla anılan, parmakla gösterilen o evin, **Z i y â**'**nın Kervansarayı** gibi tanınması yakındır. Vallahi de onun ruhu, arslan gibi kükrüyor, billâhi de.. Azdan, çoktan, ne oluyor - bitiyorsa, hepsinden de haberi var. Evini başına yıkması, yaptıklarını başına vurması mümkün. And içme, inkâr etme; hâli, tersine söylemiye kalkışma **«Sana, işler ters gösterildi** (218).» Çünkü inkâr etmen de bir başka suç. **Â d e m** gibi, **«Rabbimiz, biz zulmettik** (219)» demiye koyul; **İ b l î s** gibi delil getirme. İnsanlık hâli, daha hoş geliyorsa, insan, Allah için, Allah için bir erin yakasına yapışır; kendisini şeytanların ayakları altına sermez. Allah başarı versin ona, güç - kuvvet versin, yardım etsin ona.

Allah için, Allah için, şeyhler şeyhinin şeyhi, vaktin imâmı **H ü s â m ü d d î n**'in yanından ayrılmasın. Benden utanıyorsa, yahut belirli bir yerde değilsem, onun katında bulunsun. Allah için olsun, Allah için, Allah için düşmanları sevindirmesin.

(213) LXVI, 6. (214) XXVI, 214. (215) XI, 42.
(216) XI, 43. (217) XI, 43. (218) IX, 48. (219) VII, 23.

Düşman, bu hâli duyarsa sevinir;
Tanrı için olsun, onu sevindirecek şeyi yapma.



Dünyâyı, akıllı kişinin acı sayması daha iyi;
Çünkü tatlı yaşayış, acı bir surette öldürür insanı.

Esenlik, Allah'ın rahmeti ve bereketleri sizlere olsun.

LXXI

En yüce mevkie gönül genişliğiyle hak kazanmış olan, üstünlere, değerinin yüceliğiyle üstün olan, geçmişlerin kalanı, geleceklerin üstâdı, iki bölüğün müftüsü, iki mezhebin imamı, pek büyük, pek ulu er, inşâsı mükemmel bilgin, aydın dolun - ay, adâleti ve iyi işleri yayan kadılar kadısı, Müslümanlığın ve Müslümanların yüceliği, doğru yolu gösteren, tam inancı bildiren bayrak, Hak ve **D î n i n İ z z ' i**, Allah yüceliğini dâimî etsin; **«Kolay şeyi kolaylaştırsın ona, güçlükten korusun onu** (220)»; kutluluk hizmetçi olsun ona; devlet, kapısında bulunsun; Allah saklasın, korusun onu; hayırlardan ayırmasın. Bu duâcıdan, bu özü doğru şükredenden, lûtuflarını anandan duâ ve selâmlardan sonra bilsin ki, faydalar veren, eşsiz şeyleri bildiren, o yüce zâtla buluşmak, görüşmek arzusu, haddini aştı. Allah aramızı birleştirsin; gerçekler yaygıları üstünde, **«Tahtlarda karşı - karşıya oturan kardeşler** (221)» olarak buluştursun bizi; öyle olsun ey âlemlerin Rabbi.

Hayâlin gözümde, adın dudağımda;
Anışın gönlümde, nereye yazayım?



Ben ve sen, bir insanı iki etti - gitti;
Sensiz, bensizken, sen bendin, ben de sendim.

Ne vakit biz, bizden ayrılacağız da,
Ben, sen gidecek; Tanrı kalacak yalnız?

(220) XCII, 7. (221) XXXVII, 44.

«**Kendisine rahmeti yazdı; acımayı farzetti; sizi bir araya toplamak için** (222).» Allah aramızı birleştirsin; aramızdan ayrılığı, uzaklığı uzaklaştırsın.

Ey ter-temiz ruhlar, şu toprak yığınlarında,
Ne vaktedek, cehennemliklerin duyguları gibi karar edip kalacaksınız?

Ey dirilerin oğulları, şu topraktan baş çıkarın diye
Mahşer sûrunun üfleneceği, göç davulunun çalınacağı çağ, uzak mıdır ki?



Ebedî bir gece, hoş bir ay ışığı gerek ki
Sana, her yoldan, senin gamını söyliyeyim.



Gönlümde, özleme âit öylesine sözler var ki,
Mektuplarla, elçiyle anlatmama imkân yok.

Zamânını bekliyorum; hâl, bir başka hâle döner de;
Bir araya geliriz; ben söylerim, sen dinlersin.

Ben söylerim, sen dinlersin bu sözü, Allah aramızı birleştirsin sözünün tefsiridir bu söz. Aynı Cem' olmak şartiyle biraraya gelindi mi, bu topluluk; halleri, görünüşte söz vâsıtası olmasa da açar, görür. Hallerin kimisi açılmadık kalır, söylemiye ihtiyâç hâsıl olursa, topluluk tam değildir; ayrılık vardır. Çünkü ayrılık, mekân yüzünden değildir; canın mekânı yoktur ki. Ayrılık, perdeler yüzündendir. Topluluk, perdelerin, tümden kalkmasiyle olur. Bu, zâti yüce gönlünüze de açıktır; sözü uzatmıya hâcet yok. Aklı başında olana bir işâret yeter; çünkü akıllı, söyler, derken unutur. Âşıkıysa, binlerce işâret bile yetmez; çünkü âşık, söyler, işâret eder; fakat yalnızca anlamak için değildir bu; tad almak içindir hattâ; görünüşte de, içyüzde de sevgiliye delâlet eder diye bir bakımdan da özür getiriştir bu.

Şunu bildirelim ki: Azîz oğlumuz, Tanrıyı dileyen **F a h r e d d î n** ; kutluluğu dâimî olsun, o tapıya duâcıdır; o tapıyı övmededir. Gece-gündüz, aşk dersini tahsil etmekle, Tanrı'dan çekinme **Tenbîh**'ini, kanâat **Vecîz**'ini, gönül gıdası **Vasît**'ini, marifet **Basît**'ini, gerçeklik durağı **Câmi'-ul Kebîr**'ini okumakla meşguldur. Usûl'ün usûlünün usûlüne dalmadadır; bilgilerden geçmiye, ma'lûma erişmeye himmet ve gayret göstermededir ki, o da, yüce Hak'tır. Rahmetli kız kardeşi, o yana göçmüştü; Allah yarlıgasın, suçlarını örtsün. Elde bulunan terekenin, hayra sarfedilmesi, yâni rahmetlinin kardeşine verilmesi, elbette iyidir; rahmetlinin de sadakası olur bu. «**Akrabanın kimisi, kimisinden daha ileridir Allah kitabında, Tanrı buyruğunda** (223).» Hele dinsel rahim sılasını, en tüm olarak yerine getiren ve kendisini diriltmeye çalışan böylesine bir akrabâ olursa. Çünkü bu çalışma, «**Kim onu diriltirse, bütün insanları diriltmiş gibidir** (224).» hükmünce, bütün yaratıkları diriltmektir gerçekten.

(222) VI, 12.

Özü doğru oğlumuz **S a d r e d d î n** ; kutluluğu dâimî olsun; vekâlet hükmiyle gelmektedir. Efendice, babaca lûtfedeceğinizi, küçükleri koruma, hayırlar yapma töresine uyacağınızı umarız; böylece de Hak, müstahak olana erişir; rahmetlinin de rûhu şâd olur. Bu hayrınız da, «**İnsanların, kendileri için önceden getirdikleri hayırlara muhtâc olacaklarına göre** (225)» zahîre olur da, «**Bir an adâlet etmek, altmış yıl ibâdetten hayırlıdır**» sözünün sırrı, o gün meydana çıkar; açılır-görünür. Çünkü o gün, «**Bir gündür ki, sırlar meydana çıkar** (226).» Bundan önce yaptığınız ve hâlâ da, biz bulunmasak bile hatırımızı korumak, ayıpları örtmek yönünden yapageldiğiniz lûtufların şükrü bize düşer; karşılığını vermekse Allah'a. Allah, ihsân ıssına verdiği en güzel sevâbı versin size. «**Gerçekten de Allah, zerre ağırlığınca bile zulmetmez; yapılan iş, güzel bir işse, onun sevâbını kat-kat arttırır; ona, kendi katından pek büyük bir ecir verir** (227).»

Aşk ehlini ağırlamak, büyüklüktendir;
Aşk ümmeti, ümmetlerin en arığıdır.

Esenlik size ve civarınızdakilere; bir gün, vâdinize konan kişiye; gündüzün toplantınızda bulunanlara. «**Selâm olsun ona doğduğu gün, öldüğü gün, diri olarak gönderileceği gün** (228).» Ebedî olarak yaratıkların imdâdına erişin, gerçekleri ap-açık bildirin vesselâm.

(223) VIII, 75. (224) V, 32. (225) II, 110.
(226) LXXXVI, 9. (227) IV, 40. (228) XIX, 15.

LXXII

Çok ulu, çok büyük, bilgin, adâlet ıssı, Tanrı tarafından kuvvetlenmiş, üst edilmiş, yardıma uğramış, savaş eri, kendini din uğruna savaşa vakfetmiş, sınırları beklemiye vermiş, savaş arslanı, ordunun öncüsü, pâdişâhlarla sultanların özü doğru gerçek dostu, Emîr, sipehsâlâr devlet ve **Dînin Muîn**'inin hayırları, iyilikleri, sadakaları, bağışları; iyi işler ıssı olan, hâcetleri revâ eden Tanrı tapısında makbul olsun. Allah yüceliğini, devletini dâimî etsin. Dostları yardım görsün; düşmanları kahrolsun.

Dostların en azizi, öğüt veren akıldır; düşmanların en kötüsü de Nefs-i Ammâre'dir.

Can, beni gül bahçesindeki hûrîlere çekmede;
Bedense, külhandaki körlerin yanına çekiyor beni.
Ter - temiz can, İsâ, şu pis bedense eşek;
Eşek, boyuna İsâ'la savaşa atmada beni.
Hâsılı, şu zaman tası, boyuna göğsümü, gönlümü,
Ardı - ardına vurup yaralamada; bir havanım sanki.

Ne mutlu o kişiye ki dînimizin, devletimizin düşmanı, dünyâmızın, âhıretimizin yolkeseni olan **Nefs-i Ammâre**'nin boynunu, hayırlar, itâatler kılıcıyla keser de gâzi olur; lâkabını savaş eri yazarlar; hem de yalnız dünyâ divânına değil; Arş'ın pâyesine de yazarlar. Allah kuvvetlendirsin onu; iyiliklerini kabul etsin; şükretmek için de başarı versin ona. **«Ey Dâvut soyu, şükrederek iyiliklerde bulunun; kullarımın azı şükreder** (229).»

Bu yandan, selâmımızı, duâmızı kabul buyurun; gerçekleri anlamıya, görüşüp konuşmıya arzumuz var; görüşeli az bir zamân geçti ama can, o buluşmayı yeter bulmuyor.

Kendisinden uzaktayım ama, onu kucaklamaktayım,
Bu kucaklayıştan sonra da bir yaklaşma var mı acaba?

En yakın zamanda, en kutlu çağda, en mutlu halde buluşmamız müyesser olsun, sebepleri hazırlansın; öyle olsun ey âlemlerin Rabbi.

(229) XXXIV, 13.

Tezkiremizi getirecek olan ulu seyyid, soylu - boylu Millet ve **Dîn'in Şeref'**i, tapınıza yönelmiştir; Allah şerefini dâimî etsin. Bütün hayır ehli hakkındaki ihsanlarınız, keremleriniz, tanınmış - bilinmiştir; hele, Allah üstünlüklerini kat - kat arttırsın, azîz seyyidler hakkında. O azîzin, herkesi kavrayan, herkese şâmil olan ihsanlarından, lûtuflarından umulan, yoksulları besleyip geliştirmesinden, üstünlükleri yaymasından beklenen şudur ki: Ulular ulusu seyyid, o yüce kapıdan, o azîze şükürler ederek, lûtuflarını anarak döner. Netekim başka temiz kişiler, başka umup gidenler de o tapıdan, şükrederek, lûtuflarını anıp överek dönmektedirler. Böylece de pek büyük bir sevâba girerler; bu lûtuf da önceki lûtuflara, ihsânlara katılır. Allah rahmet etsin, esenlik versin; **Peygamber**'in, **«halk, Allah'ın ayâlidir; insanların hayırlısı, ayâline en artık faydalı olanıdır»** dediği gibi o tapı, boyuna erlerin vardıkları, insanların kondukları yer olsun vesselâm (230).

LXXIII

Kadılar kadısı, pek büyük, aydın dolun - ay, bilgin, gerçeği gerçekleyip inceleyen, hidâyet bayrağı, bilgi ve çekinme kaynağı, geçmişlerden kalan, gelenlere üstâd olan, Müslümanlığın da, Müslümanların da şerefi, pâdişâhlarla sultanların öğütçüsü, Millet ve **Dîn'in Fahr'**inin (231) ömrünü Allah uzun etsin. Allah, din için, dini korumak için, gerçek için, gerçeğe riâyet etmek için, mazlûm için, mazlûma yardım için yüceliğini dâimî etsin. Allah onu büyük, güzel işler görmek için yaşatsın; kuvvetlendirsin; her türlü hayra elini attırsın; ömürlü etsin; dünyâyı da onun lûtuflariyle bezesin, dünyâdakileri de; **Muhammed** ve soyu hakkiyçin.

Selâm ve duâmızı okuduktan sonra bilsin ki: Dileklerin bahçesi, gözlerin bezentisi olan, ayları bile utandıran, gözleri aydınlatan, mahzûnu sevindiren; Allah'ın, sevince bir düzen, nîmete bir tamamlanış olarak yarattığı, görününce ürküntünün kalmadığı, ondan ayrılınca da rahat ve huzûr imkânı bulunmadığı yüzünüzü görmeyi, sizinle buluşmayı pek arzuladık. Yaratıp olgunlaştıran yüce Tanrı, buluşmaya tez bir sebep halketsin. Gerçekten de o, her şeyi duyar, lûtuf ıssıdır.

(230) N. nüshasında bu mektup, Sa'deddin'e yazılmıştır.
(231) N. nüshasında İzzeddin'edir.

Size zahmet verdik, lûtuflarda bulundunuz; ihsân ıssına, ihsânı yüzünden verdiği sevâbı Allah versin; çünkü Allah, onun karşılığını, benden artık verir elbet, yardımı daha da geniştir onun. Temiz nîyyete ve işe yardımcıdır o; iyi bir işe karşılık, yedi yüz sevâp verir; en azı ondur; en çoğununsa sonu yoktur.

Şunu da bildirelim ki: Allah, yardımiyle kuvvetlendirsin onu, azîz ve özü doğru oğlumuz **Fahreddîn**'e, akrabâsından bir topluluk, nekeslik ve dünyâ büyüsüne aldanış yüzünden engel olmuşlar; o hayırlı işi yaptırmamışlar; böylece de Hakk'ın, müstehakkına tam olarak erişmesini önlemek istemişler. Hele böylesine müstehak kişi ki, varını - yoğunu Hak uğruna fedâ etmiştir; **«Kendilerini tamamiyle Allah yoluna verenlerdendir** (232).» Düzenler kurmuşlar, bahâneler getirmişler, biz, seni esirgiyoruz demişler; **«Onlar, işi gevşetmiye, sana bir başka türlü göstermiye uğraşmışlardır** (233)»; Bu da insanlara başka bir çeşit göstermek içindi; oysa ki **«Korkmak için Allah, daha da korkulmaya lâyıktır** (234).» Dünyâ, **Hârût**'tan, **Mârût**'tan daha da büyücüdür (235).

Büyüklüğünüzün, lûtfunuzun, ihsânınızın olgunluğundan umduğumuz, beklediğimiz şudur: Çalışırsınız da o hak, müstehakına ulaşır; yüce dirâyetinizle, yüce bilginizle de engelleri giderirsiniz; böylece bu duâcıyı da minnettar edersiniz; eski ihsanlarınıza bu da, fazla olarak katılır. Çünkü **«hayır işi tamamlamak, o işe başlamaktan hayırlıdır.»** Lûtufla, ihsanda bulunmak, yeni aya benzer; pek güzeldir, pek kutludur; sevinci arttırır-durur ama, tamamlandı da dolun - ay oldu mu, âlemi aydınlatır. Hayırın başlangıcıyla tamamlanması da buna benzer. Allah sizi kuvvetlendirsin; başarı versin size; odur başarı veren. Allah için olsun, Allah için, dîn işlerindeki peklinizle, yaradılışınızda olan, sonradan eklenen değil, kendinden biten gerçeğe yardımınızla bu hayırı, bu önemli işi bitirin. **«Siz Allah'a yardım ederseniz, o da size yardım eder ve ayaklarınızı diretir** (236).»

Gözlerin, anadan doğma sürmeli oluşu, sürme çekmiye benzemez.

Bu işi başarırsınız da, âhıret gününde azık olur size yüce Allah dilerse. Ebedî olarak ileri gidenlerin zorlu işlerini çözmenizi, halkın ağır işlerini düzene koymanızı, mazlûmlara yardımcı, zulüm görene lûtfedip onu geliştirici olmanızı dilerim; öyle olsun ey âlemlerin Rabbi.

(232) II, 273. (233) IX, 48. (234) XI, 13, XXXIII, 37. (235) II, 102. (236) XLVII, 7.

LXXXIV

Hâce-i Cihân'ın kutlu rûhu, şu dünyâdan kaçtıkça kaçıyor; öbür dünyâyı arzuluyor. Yansız - yönsüz, direkten - dayaktan ap - arı âleme, her solukta baktıkça bakıyor. Tanrı'ya gizlice yalvarıyor; sen bize yol göster de çıkalım şu çölden, sen bizi esenlik yurduna çıkar, şu tûfânın dalgalarından kurtar diye yakarıyor. Hak, ona cevap veriyor da, dünyâdakilerin kurtuluşu diyor, her zaman, kulların haslarından birinin elindedir; halkın ona göz dikmesi, onu gözlemesi için bu, böyle sürüp gidiyor. Göğe bakmasınlar şaşkın - şaşkın; bu bakışlarla açılmaz gök kapısı diye sesleniliyor. Tanrı ereninin râzılığını arada Zuhal yıldızından vazgeç diye ses geliyor. Gerçekler Pâdişâhı gerçek Peygamber, rahmânın rahmetleri olsun ona; ey inananlar buyuruyor; âhır zamanda bunaldınız mı, has kullarımdan umun dileğinizi; hem ap - açık umun; karanlıklarda kalanların şüpheli umusu gibi değil diyor. Netekim esenlik ona; **Nuh** tûfânında da, **Nûh**'a yüz tutmaktan başka bir yol yoktu; ne mutlu **Nuh**'a uyanların canlarına ki, esenlik ona, gene **Peygamber** buyuruyor: Ümmetimiçin her zaman bir tûfân var, her zaman bir **Nuh**. Her zamânın kutbu, o zamânın halîfesi oluyor; **Nuh** gemisi kesiliyor da, onun eteğine yapışan, tûfândan kurtuluyor. Bu sözler, zaman geçtikçe Allah yüceliğini dâimî etsin; elbette **Hâce-i Cihân**'a bir şeyler söylüyor, gerçeği anlatıyor. O bağış ıssı, birçok bağışlarda bulundu; hâlâ da bulunuyor. Mutlak Kerîm, ihsân ıssı olanların, bağışta bulunanların ihsanlarını, bağışlarını yitirmiyor; **«İhsânın karşılığı, ancak ihsandır»** diyor (237).

İyi işlerde bulunanlar, seninle övünüyorlar; dinle garezsiz tanıkları; nasıl tanıklıkta bulunuyorlar. Oku bir şey beklemiyenlerin mektubunu, neler yazıyorlar? Değil mi ki akıtıyorsun suyu, gürül - gürül akıyor; akıtma çorak yere; akıtma taşlıklara. O hizmeti, gönülleri diri olanlara yap. Onların şânında; **«ter - temiz bir şehir ki»** deniyor; **«Rabbinin izniyle bitki veriyor** (238).» Hak, onları, hiçbir şeyden haberi olmıyanlara bak da tanı diyor. Hiçbir şeyden haberi olmıyanların hırkaları var, taylaşanları var; canlarındaysa bir ışık bile parıldamıyor; dillerinden bir hikmet kaynağı kaynamıyor. Nice hırka var, nice taylasan; anlam gözüyle bir baksan, cehennem ateşinin içinde cayır - ca-

(237) LV, 60. (238) VII, 58.

yır yanıyor da yanıyor; hem de **«Gerçekten de Allah, sizin şekillerinize bakmaz»** diyerek kavruluyor. Kâfirler de, her devirde peygamberlere karşı adamlık etmediler, kötülükte bulundular; yabancılaraysa adamlık ettiler; iyilikte bulundular. Taşı, sarıkcağızlarının uçlarına bağlıyorlardı da, inciyi taşla kırıyorlardı; uzak olsun bu hal, dostlarınızdan sizin. **«Mal harcayışlarının kabulüne engel olan da ancak, onların Allahı ve peygamberini inkâr edip kâfir oluşları (239).»** Ama gözü aydınlananlar, kurda, köpeğe kemik atarlarsa, bilirler ki, kurda, köpeğe kemik veriyorlar. Hak ereni olanlar **Y û s u f - ı S ı d d ı y k ' a** nevâle verirlerse, bilirler ki **Y û s u f ' a** veriyorlar. İki veriş de, iki bölük de işde - güçte; bir iştir, dönüyor, ama onlar, ikisini bir - birinden ayırd ediyorlar.

Bu hayır işde, eski başvuruşlarım, ısrarlarım yüzünden, size zahmet vermek istemiyordum; fakat yüce Hak. bu büyük hayrın, bu, yerinde işin **«Temiz şeyler, temizlerindir** (240)**»** dendiği gibi, sizin kilitler açan lûtfunuzun, kutlu soluğunuzun, sizin gönlünüzle dilinizin çabasiyle, sizin yardımınızla olmasını diledi; bundan dolayı da gene size zahmet verdirdi. Eskiden beri, bu işlerden sizin zahmet çekmeniz bir töre olmuştur; gene Hak, ehline döndü, geldi. Hamdolsun Allahın lûtfuna. Böylesine bir hayırlı işin tamamlanması, gene sizin işiniz. Şimdi bu duâcı, ne diyebilir ki kutlu, mutlu gönlünüz, içten - içe, bu duâcıdan söylemekte; işitmekte. Ama değil mi ki, iyi bir şey yapmayı kurdun; bozma o kurduğun şeyi. Böylesine bir yoksula, değil mi ki bir somun verdin; alma geriye onu; ikiye bölme. O yoksul, çok ekmek bulur; ama sen, öylesine bir yoksul bulamazsın. Bu bağış da, sultanımızın, hem de ter - temiz canlı sultanımızın, sultanların övündükleri sultanımızın, âhir zaman Mehdi'sinin, Tanrı yardımı taliine, erlerin nazarına sahib olan sultanımızın; Allah devletini kat - kat arttırsın; devletine sebeb olur inşaallahü Teâlâ (241).

---

(239) IX, 54. (240) XXIV, 26.

(241) Bu mektup, Hâce Abdallâh-ı Ansârî'nin nesri tarzında, kısa, fakat bir - birine ulanma, seci'li cümlelerle yazılmıştır. Mümkün olduğu kadar çeviride de, aynı üslûbu vermiye çalıştık.

LXXV

Büyüklerin, kutlu kişilerin övündükleri ulular ulusu, büyük vezîrin, vezîrler pâdişâhının, gerçeğe yardımcı olanın, büyük soylu - boylu, Müslümanlığın ve Müslümanların dayancı - güvenci olan devlet ve **D î n T â c**'ının yüce gönlü de bilir ki **«Müslümanlık garip olarak başlamıştır; garip olarak döner.»** Allah, o zâtın yüceliğini dâimî etsin; devletini kat - kat arttırsın; katından bir ruhla kuvvetlendirsin onu. Selâmdan, duâdan, ısrarlarımızdan dolayı özürlerimizi bildirdikten sonra şunu da arzedelim ki: Cânında, Müslümanlıktan behreler olan, Müslümanlıktan feyizler alan kişi, halk arasında garip olur; halk, onunla uzlaşamaz, bağdaşamaz. Bu çeşit kişiler, yabancı gibi yaşarlar. Netekim peygamberlerle erenleri öldürmek istemişlerdir; onlara töhmetler isnat etmişlerdir; şehirlerden çıkarmışlardır onları; yüce Hak da anlatır; **«Bir bölüğünü yalanladınız; bir bölüğünü öldürdünüz** (242)**»** der yâ. Derken Tanrı'nın yardımı gelir çatar. Karada yaşayan hayvanlar da, denizde yaşayanlarla aynı boydandır, aynı soydan, aynı şehirden; ama gene de bir - birleriyle uzlaşamazlar, bağdaşamazlar. Netekim **İ b r a h î m**, babasına, akrabâsına, onların yabancılığını görünce **«Biz, sizden uzağız** (243)**»** dedi. Ancak, bir garip ola ki, onun da, öbür garibin kumaşından bir elbisesi buluna; o garibin dağlandığı ateşle dağlana. Bu garipten, garipçesine bir soluk duydu mu, aynı cinsten oluş, aynı şehirden bulunuş gayreti coşar - köpürür de, aralarında bir yakınlık belirir. Çünkü **«Söz budur ancak: İnananlar, kardeştir** (244)**.»** **«Her garîbin, başka bir garipte nasîbi vardır.»** Sizin niyâzınız da, sizin öz doğruluğunuz da, eşsizdir, tektir, gariptir. Size de gizli değildir ki bu duâcının, şeyhlerin övüncünün istihkakı husûsunda gösterdiği istek,dilediği dilek, garezsizdir, sebepsizdir; taklide, kıyasa uyup istememekteyim. Allah onun bereketini dâimî etsin.

Rahmetli **Z i y â e d d î n**, gerçi herkes, kendi durağında iyidir ama, nereden nereye? Yüzyıl nefsiyle savaşmalıydı, gene de onların bulduğunu bulamazdı. Nasıl bulabilirdi ki nasîbi o kadardı; fazla değildi. Şu iki makamın, şeyhlerin övüncüne verilmesini istedik. İyiyi kötüden ayırdedemiyen gönülleri, gözleri kör düşmanlar, garez besleyenler, yol kesiyorlar; bu iki makam, çoktur diyorlar. Vallahi de bu duâcının dileği, mülkün, devletin düzene girmesidir; tallahi de böyle.

---

(242) II, 87. (243) XLIII, 26. (244) XLIX, 10.

Bu mektupta daha fazla anlatamıyacağım. Âhiret azığı için, bunalma gününde, elinizden tutması için bu büyük hayra yardım buyurmanızı istemekteyiz. Vasiyete de hâcet yoktur.

Ustan, aşktır senin, oraya varınca,
Zâti o, hal diliyle sana söyledi mi, dediğini yap.

☆

Bilirim ki inciyi, saman çöpünden ayırd edersin;
Yahut akdoğanı, sinekten ayırdedebilirsin.

Her demirin bir değeri vardır, faydası yok değildir; ama akıl da bilir, anlar ki, bir demirin, kâinatın aynası olabilmesi, âlemin elini tutabilmesi için, ne kadar tasalar çekmesi, ne kadar zaman mücahedelerde bulunması gerektir.

Kalem, buraya gelince, kırıldı - gitti.

Ebedi olarak başarılar elde edin.

LXXVI

Vezîrler pâdişâhı, zamânın **Â s â f ' ı** saltanatın dayancı, pâdişâhlarla sultanların babası, Müslümanlıkla Müslümanların yardımcısı, âlemlere adâleti yayan, hayırları, büyük işleri başaran, pek büyük **S â h i b ' in**, ulular ulusu vezîrin yüce meclisinin kutluluğu, devleti, her gün, devirler geçtikçe, zaman yenilendikçe dâimî olsun; kutluluk, ona hizmetçi olmaktan geri kalmasın; devlet, ardı sıra gelsin; dereceleri yücelten Tanrı, gün geçtikçe, yücelik sebeplerini, muradına eriş ve mesnedinde duruş vesîlelerini, daha da kuvvetli etsin, daha da sağlamlaştırsın; Allah yüceliğini, devletini dâimî etsin. Gerçekten de O, duâları kabul eder.

Bu özü doğru, bu sizin devletinizi gerçekten isteyen duâcının selâmlarını, dualarını okuduktan sonra şunu da bilin ki: Yeni aya benzeyen yüzünüzü görmek, ziyâretinizi ganimet bilmek arzusu pek üstündür. Dâima yüce olsun, yüce himmetinizin, boyuna muhtâçları, müstahakları, mazlûmları, hele Tanrı'dan çekinen dîn ehlini gözettiğini biliyoruz. Zâti varlığın özü de onlardır, özeti de; bu yüzden de, vezîrler pâdişâhının güzelim çalışmasiyle suyun, kendi arkında akıp gitmesi,

ahiret tarlasının, ibâdet ve ihsan suyuyla sulanması için hayır kapılarını, ihsân masraflarını yüce re'yinize arzetmemiz gerekiyor.

Şu zamanlarda, gizli kalmasın ki, şeyhlerin ve **A b d â l**'in övündüğü, asrın **B â y e z î d**'i, zamânın **C ü n e y d**'i, erlerin tek eşsiz biriciği; Allah bereketini dâimî etsin; **H ü s â m e d d î n**'in azîz zamânı, halvetlere, murakabelere dalmış olarak geçmektedir. Şüphe de yok ki dünyâya ait sebepler, onun katında, düzgün de değildir. Yüce Hak da, halkın kutluluğunu sağlamak için kudreti pek olgun olduğu, gücü yettiği halde, erenlerinin rızkını, kendi öz haznesinden göndermez de, onların rızıklarını, halkı sınamak, denemek için, halka havâle eder. Netekim, esenlik ona, **Î s â**'nın ağzından, **«Allah uğruna bana yardım edenler kimlerdir** (245)**»** der. Oysa ki yüce Hakk'ın ona yardım etmiye gücü yeterdi. Onun, halktan yardım istemesi, halka rahmettir. Böylece, Allah rahmet etsin, esenlik versin, **M u s t a f â**'ya da, **«Allah ve inananlardan sana uyanlar, yeter sana** (245)**»** buyurur. Gene, **«Allah'a yardım ederseniz»** buyurur, **«O da yardım eder size** (247).**»** Bu, halka rahmet içindir. Çünkü, herkesin, Hak'la sırdaş olması kolay değildir. Ancak yüce Hak'la dost olmak dileyenler, Tanrı erenleriyle dost olsunlar, onlara, malla - canla, ne kadar mümkünse, o kadar yardım etsinler; onları başkaları gibi sanmasınlar; işte, bunun içindir bu.

Bu yolda, tavus kuşu gibi, sineğin de işi var.

Var ama, ayırdetme duygusu olan kimse de tavusla sineği bir tutmaz. Tanrı buyuruyor ki: Bu eşi bulunmıyan, örneğine güç rastlanan tâifeyi ganîmet sayın da, onların devletlerinin belirdiği gün geldi mi, onların zamânı, muratlarınca gelip çattı mı, ellerinizi tutsunlar sizin. Hasret çekmeyin, **Artık, ne şefâatçilerden bir şefâatçi var bize, ne bir can dostu** (248)**»** demeyin. Çünkü o gün, hiçbir dost, dostunun elini tutmaz; ancak, Hakk'ın erenleriyle dostluk eden kişinin elini tutar erenler. **«Dostların, o gün, kimisi kimisine düşman olur; ancak Tanrı'dan çekinenler olmaz** (249).**»** Bu yüzyılda; Allah yüceliğini kat - kat arttırsın; vezîrler pâdişâhı gibi birisi bulunsaydı, pek büyük hayırlar başarsaydı, gene bu rahmetle dolu zahmeti ona vermezdim. Bereketi dâimî olsun, **Ş e y h S a d r e d d î n**'den boş kalan bir yurt var; şimdi şeyhi yok.. Orasını lûtfederseniz minnetler altında kalırız; pek de yerinde olur bu. Duâya koyulmuş bulunan hayır ehlinin halkasına, ebedi olarak dayanç olun, onlara, hayırlarda bulunun, tapınız kutluluklar kaynağı olsun.

---

(245) III, 52; LXI, 14. (246) VIII, 64. (247) XLVII, 7. (248) XXVI, 101. (249) XLIII, 67.

LXXVII

Himmeti yüce, yüzü kutlu, niyyeti mesut, adâletin gözbebeği, kerem sidresi, yücelik sütünü emmiş, şeref kaynağı kesilmiş, incilerle dolu denizin dalgıcı, zarar zehrinin panzehiri, memleket direklerinin en kuvvetlisi, saltanat bahçelerinin ilkbaharı, yardım görmüş devletin ışığı, hayra hasredilmiş gönüllerin ferahı, ululuk sabâhı, devlet kıblesi olan devlet ve **Dîn'in Fülânı**'nın, dîne, mala, hâle, ahvâle âit bütün maksatları, dilekleri, istekleri, kurduğu şeyler, olmasını istediği önemli işler, Allah yüceliğini dâimî ederek, sevinme ve nîmetler elde etme bahçelerinde, en son hadlerine varıncayadek olsun; bütün maksatlarına ersin.

Eserleri; ölümle yok olup gitmeyen, zamanların - devirlerin geçmesiyle yıpranmıyan; ululandıkça ululansın, yüceldikçe yücelsin; mutlak Tanrı'nın kalıplar tuzak yerini kurmadan altı yüz bin yıl önce düğümlediği düğümle bağlanan, **«Onların gönüllerini uzlaştırdı; yeryüzünde ne varsa, hepsini harcasaydın, gönüllerini uzlaştıramazdın** (250)» hükmünce, önüne ön olmıyan, gerçek özden kopan, inananların canlarının hakikatlerinden beliren selâmlarınızı, boyuna, her sabah almaktayız. Öfkeyle, garezle tozlara bulunmıyan, cefâlarla yok olmıyan sevgi gözüyle de o yüce huylu azîz vücudun hayâline bakmaktayız; hem de gönül aynasından bakmaktayız. Yaratıp olgunlaştıran Tanrı, bu selâmın, bu sevginin, bu birliğin ve görünüşte gizli olan bu buluşmanın son - uçlarını, her gün, gönlünüze versin de, neşeniz arttıkça artsın; dilerim yüce gönlünüzün yüceliği eksik olmasın. **«Gerçekten de o, kullarını esirger** (251).»

Kimi olur, sevgi aynası, unutma tozuyla tozlanır ya; onu, bir selâm gönderme, bir mektup yollama bahanesiyle silmeyi isterken bir vesîle çıktı. O tapının devletini isteyenlerden, o keremin minnetini güdenlerden biri olan ve size bu mektubumu getiren zâtın dilekleri var; şefâat etmemi istedi. Yüceliği dâimî olsun, o lûtuf ve ihsân ıssına, şu sevgimizi belirten birkaç satırın yazılmasına sebeb oldu. Umarız ki hâcetlerini revâ edersiniz, bugün, hakkında, daha da fazla iltifatta bulunursunuz. Çünkü o, sizin yardımınızı, Müşterî'nin bakışından daha yomlu bulmuş, en büyük bayram yeniayından daha kutlu olduğunu sınamış-

(250) VIII, 63. (251) III, 20, 30.

tır. Umudu neyse, ona ulaştırarak sevinçli bir halde geri göndereceğinizi sanırız, bunu bekleriz. Netekim bunca halk, çeşitli hâcetleri revâ edilerek o tapıdan şükrede - ede, o tapının lûtuflarını ana - ana dönmektedir. Umarız ki bu da, din ve devlet ışığının çoğalmasına, devlet ve kutluluğun kat - kat artmasına sebeb olur. Öyle olsun ey âlemlerin Rabbi.

LXXVIII

Emîrler pâdişâhı, ileri gelenlerin efendisi, halkın imdadına yetişen, özü ter - temiz, adâleti dirilten, üstünlüğü bol, zamanda eşsiz, emniyet ve amânı sağlıyan, anılışı yüce, düşüncesi ince, soyu - boyu, aslı - nesli güzel, ulular ulusu **Uluğ Pervâne Bik**'in (252) hayır kapıları açık ve çok olsun; Allah yüceliğini dâimî etsin; ona hased edenin, ona düşman olanın burnunu yerlere sürtsün.

Selâm ve duâlarımızı aldıktan sonra bilsin ki âlemi bezeyen, neşeyi arttıran kutlu yüzüne susuzluğumuz pek fazla. Allah bizi, **«Karşı - karşıya, tahtlarda oturanlar** (253)» dan etsin. Görünüşte kusurumuz var ama, boyuna sevmedeyiz, iyiliğinizi istemedeyiz.

Ziyâret, yer yakınlığıyle değildir;
Bir - birini dolaşmak, gönüllerin yakınlığıyle olur.

Şâir demiştir ki:

Ülkesinin yakınlığından bir faydam olmaz;
Gönüller bir - birine yakın olmadıkça.

Gene demiştir ki:

Selâm olsun yanımda bulunmadığı halde yanımda bulunana,
benimle olana.

Boyuna, **Pervâne Bik**'in yaptığı hayırları duyuyoruz; bütün halka, âfet yollarını kapayıp, hele muhtaçlara sadakalar vererek yaptığı iyilikleri işitiyoruz. Bu duâcının, boyuna isteği; hayırlarınızın, büyük ve faydası çok yerlere, müstehak olanlara harcanmasıdır. Yüce

(252) «Uluğ» ve «Bik» sözleri türkçe geçiyor. (253) XV, 47.

himmetinize lâyık olan da budur. Kimin soyu büyükse, ona büyük, yüce sözler söylemek gerek. Böylece de hayır tohumlarınız, en hayırlı tarlalara ekilmeli ki şaşılacak meyvalar versin.

Ulular ulusu, Tanrıdan en fazla çekinen, en artık korkan, Hakk'ı ârif olan, gaybın emîni, zamânın **C ü n e y d**'i, Allah velîsi **H u s â m e d d î n**'in; Allah bereketini dâimî etsin; masraflarına, giderine karşılık yardımda bulunursanız, geçmişteki lûtuflarınıza katılır bu da. **«Hayırların kabul edilmesinin belirtisi, tekrar hayırlarda bulunmaktır.»** Bu sözleri, her şeyi inceliyen, keskin görüşlü gönlünüz, Allah onu boyuna ışıklandırsın, her şey nasılsa öylece göstersin ona; ihsân eder, bağışı esirgemezseniz; çünkü yardım çağıdır, acımak zamânı. **«Âlemlerin Rabbi istemedikçe, isteyemez onlar** (254). **«Odur takvâ ehli, mağfiret ehli** (255).» Ebedî olarak ihsân ıssı olun.

LXXIX

Gülen gül, gülmez de ne yapar?
Miskle bayrak bağlayıp yüceltemez de ne eder?

Yüce Tanrı'nın seçtiği, kendi kerem ve lûtuf sıfatlarının elbisesini giydirdiği, başına, **«Biz bilerek onları, âlemlere seçtik, üstün ettik** (256)» tâcını vurduğu kişi, kulu okşayıp yetiştirmez, küçükleri besleyip geliştirmez de ne eder? Allah, âlemler üstünde, gölgesini daimî etsin. Yüz kez, halkı da tanık tuttum, Yaradanı da, o kendisine hizmet edilesi zât, ne düşünürse, benim en son düşüncemdir o; ne buyurursa, ne söylerse, benim sözümdür o söz. Tanrı, bizim can dileklerimizi yerine getirmek istedi de, onun kutlu şeklini düzdü - koştu. Canımızın ne dileği varsa, şüphe yok ki, kendisine hizmet edilesi **H u s â m ü d d î n**'in sözlerinden, işâretlerinden parıldar; Tanrı, kendisine hizmet edilmekten alıkoymasın onu. O dilek, isterse görünüşte meydana gelsin, olsun, isterse olmasın; böyledir bu. **B a h â e d d î n**'e, onun baba ve ana soyuna bu yücelik yeter ki, o güneş huylu gönüle yardım etmektedirler, esirgemektedirler onu.

Siz ne buyuruyorsanız, birisi çıkar da, bunu Mevlânâ söylememiştir, Çelebi söylüyor derse, yanlışa düşmüştür, suç işlemiştir.

---

(254) LXXXI, 29. (255) LXXIV, 56. (256) XLIV, 32.

Her iki varlık âleminden de bir yalnızlık bucağını seçmişsin;
Küfürden de, dînden de dışarı, bir başka yol tutmuşsun.
Sevgilinin civârında bulunan bengisu kaynağından içmişsin de,
Bu yüzden, kıyâmetedek İskender saltanatını elde etmişsin.



Tümden şeker kesilsem, gene sana, gereği gibi şükredemem;
Tümden özür kesilsem, gene özür getiremem sana.

Binlerce selâmdan, şükürden sonra bilin ki: Görmek isteği, günden - güne artmaktadır. Kutluluğunuza duâ etmekteyim; hayır - duânızla oyalanmaktayım. Dileyenlerin, bu yüzyıldaki kusurluların sığınağı olan, yardım isteyenlerin yardımına koşan, acıyış olgunluğuyla dudağınadek dop - dolu bulunan, kötülüğü gidermede, özürleri kabul etmede, şefâat etmeyi düşünüşte eşsiz olan ve adamlıkta, derecesi ancak Allah tarafından bilinen o devlet, âlemden kesilmesin; öyle olsun ey âlemlerin Rabbi. Âhır zaman belâlarını sürüp gideren o en büyük koruyuş, dilerim korunsun; saklanıp beklensin. Öyle olsun ey âlemlerin Rabbi. Himmetinize şükürler etmekteyim; benim söyliyeceğim, dileyeceğim özürleri de siz söyleyin, siz dileyin (257).

LXXX

Allah kuvvetini büyük ve ulu etsin, burhânını ebedî kılsın; pâdişahlar, hizmetinin dizisinden çıkmasınlar; kutlu kişiler, bayrağının gölgesi altında dönüp dolaşsınlar; âlemin tek pâdişâhının adâlet ve ihsan gölgesi, sonu gelmeyen yıllar boyunca, âlemdekilerin başına yayılıp dursun. Allah devletini büyük ve ulu etsin, âlemin tek pâdişahına, şeyhlerin şeyhi, asrın **B â y e z î d**'i, zamânın **C ü n e y d**'i, kalblerin emîni, Hak ve **D î n H u s â m**'ının, Allah bereketini dâimî etsin; dâmâdı olan, ve bu babanızın, bugün, gönlünün ve gözünün ışığı ve aydınlığı bulunan kulunuzun hâlini arzediyorum. Size de örtülü, gizli değildir ki şeyhlerin seyyidi, kaç kez gitmeyi kurdu; bu kul, binlerce yalvarışla buna engel oldu. Babanız, onun sohbetinden ayrılmayı isteme-

---

(257) Nâfiz Paşa nüshasında, bu mektubun kenarına, tâlikle, «Bu mektupları, Hazret-i Husâmüddîn Efendi'yedir; kuddise sırrahu» yazılmıştır.

diği gibi; Allah devletini ulu etsin; âlemin tek pâdişâhının eli altında bulunan memleketin bu bölgesinin, onun gibi tek kişiden, öylesine bir himmetten, öylesine bir erin duâsından mahrum kalmasını da istemedi. Rabbini tanıyan ünlü pâdişahlar, memleketlerinde, Tanrı'nın öz hâs kullarının oturmalarını canla - gönülle isterler; bunu, hazneden de yeğ bilirler, ordudan da. Âlemin tek pâdişâhı da, Allah'a hamdolsun, öyle bir inanç ıssıdır, öyle bir inançla bezenmiştir ki, gönül ehli olanların gönüllerini almayı ister.

Şimdi, vaktin vâlisi, kaç kezdir, arık kulları incitmektedir; onlara kasdetmektedir; zulmetmektedir onlara. Bu incitişler, şeyhlerin Seyyidi'nin gönlüne, bu babanızın gönlüne erişiyor. Âlemin tek pâdişâhının yüce tapısını aşındırmak, Allah saltanatını dâimî etsin, o yüce zâta baş ağrısı vermek istemiyoruz; uzağız bundan; ama iş, sınırı aştığı gibi âlemin tek pâdişâhının yardımı da, bütün hayır ehline, bütün dervişlere, hele bu babasına dökülüp saçılmada; bu yüzden gözlüyoruz, umuyoruz, dünyânın tek pâdişâhının, zamânın **İskender**'inin buyruğuyla; Allah saltanatını dâimî etsin; bu vâlinin zulmü, saldırısı, şu arık kullardan giderilsin, onlar da hatırlarında hiçbir vesvese olmaksızın; **Kâbe**'deki güvercinler gibi, kahredici devletinizin duâsiyle oyalansınlar vesselâm. Duâsiyle övünen

Hüseynoğlu Muhammed oğlu Belhli Muhammed (258).

LXXXI

Pek ulu, lûtuf ve ihsan ıssı, melek huylu, pâdişah sıfatlı, Müslümanlığın yardımına koşan, halkın övüncü olan pâdişahlarla sultanların yakını bulunan devlet ve **Dîn Fahr**'inin, (259) hayrı ve hayrı düşünüş, mazlumu okşayış, yoksulu besleyip yetiştiriş, yüce himmet ıssı oluş, işin sonunu görüş meyvaları, her şeyin karşılığı verileceği günde, pek bol ve sonsuz olsun; «**Yapılan güzel, iyi bir şeyse Tanrı onun sevâbını kat - kat arttırır** (260)» hükmünce çoğaldıkça çoğalsın. Dostları yardım bulsun, düşmanları kahrolsun. Yaradıp olgunlaştıran yüce ve kutlu Tanrı, **Muhammed** ve soyu hakkıyçin, ondan râzı olsun; onu

(258) Bu imza, N nüshasında, o nüshadan istinsah edilen İst. Üniv. Kütüphânesinde 28 No. da kayıtlı nüshada, aynı kütüphânede 703 numaralı nüshada bulunduğu gibi, 42 numaralı nüshada da kenara yazılmıştır. (259) N: Devlet ve Din Şems'inin (260) IV, 40.

görüp gözetsin. Allah yüceliğini dâimî etsin, düşmanlarının burnunu yerlere sürtsün.

Selâm ve duâmızı aldıktan sonra şunu bilsinler ki: Boyuna onları sormaktayım, aramaktayım, kendilerine teşekkürler etmekteyim. O istidatlı yaratılışları, o güzel edepleri, o ince ve kutlu anlayışları, gözümün önünden hiç gitmiyor. Fakat önemli işlerle uğraşmaktasınız; bu yüzden üstünüze düşemiyorum. Allah dilerse, o baş ağrısı olmıyan, arası kesilmeyen buluşmayı kolaylaştırır; «**Tahtlarda, bir - birlerine karşı oturan kardeşler** (261)» den eder bizi. Lûtuflar buyurdunuz; soylu - boylu aziz oğlumuz **Sadreddîn**, kutluluğu dâimî olsun; teşekkürlerini söyledi; umarım ki tamamlarsınız da. Çünkü hayrın başlangıcı iyidir, güzeldir ama, tamamlanmasında iyiliğe, güzelliğe son yoktur. Yeni ay güzeldir, alımlıdır, parmakla gösterilir ama dolun - ay oluşu, bir başka şeydir. Bu duâcının, şeyhlerin, **Abdâl**'ın efendisine, kalblerin emînine, zamânın **Cüneyd**'ine, yâni **Husâmüddîn**'e, Allah bereketini dâimî etsin; bağlılığı, size malûmdur. Şeyhlerin övündükleri o zâtınsa yüce ve ululuk ıssı Tanrı'nın tapısına bağlılığı, benim ona bağlılığımdan yüzbinlerce kat artıktır; kalemle anlatılamaz bu. Herkesin şükrettiği gibi, umarız ki oğlumuz **Sadreddîn** de şükrederek döner. Bu hayrı, öbür hayırlardan saymamalarını da dileriz; çünkü peygamberler, semercilerle kıyaslanamaz. Allah bilir, o aziz, bu hayırdan, bu çalışmadan ne kadar memnun olacaktır ve bu duâcı, ne kadar minnetler duyacaktır. Boyuna ihsân ıssı olun; öyle olsun ey âlemlerin Rabbi.

LXXXII

Ulular ulusu, Tanrı'dan korkan, işin sonunu gören, halîm, kerîm, Allah buyruğunu ululayan, Allah halkını esirgeyen, «**Kâfirlere karşı çetin, aralarında merhametli kişiler** (262)» den olan, pâdişahlarla sultanların yakını bulunan, kâfirlerle şeytanların köklerini söken **Uluğ Kutluğ Pervâne Bik**'in (263) hayırlarda, iyi ve güzel işlerde bulunması, ayak diremesi, dini yetiştirip geliştirmesi, mazlûmları okşaması, adâleti döşeyip yayması dâimî olsun. Allah yüceliğini dâimî etsin, düşmanının burnunu yerlere sürtsün. Hayırları, «**Suçları örten,**

(261) XV, 47. (262) XLVIII, 29. (263) «Uluğ kutluğ» ve «Bik» sözleri türkçe geçmede.

tövbeleri kabul eden (264)» Tanrı katında makbul olsun, sevâbı arttıkça artsın, anılıp dursun.

Bu duâcının selâm ve duâsından sonra, buluşup konuşmayı pek arzuladığımı bilsinler. Dilerim, en uygun bir halde müyesser olur. Emîrler pâdişâhının, mazlûmları besleyip geliştirme, yoksulları yetiştirme huyu, hele, **«Alış - veriş, onları Tanrı'yı anmaktan alıkoymaz** (265)» diye anlatılan Tanrı yoksulları hakkındaki lûtfu, güneşten de daha aydındır. Bu vakitlerde, sizinle ilgili olan, size bağlantıları bulunan bir topluluk, sizin haberiniz yokken; kullukta bulunup duran, Tanrı yoluna yönelmiş bulunan azîz, zâhid kızkardeşimizin; Allah korunmasını dâimî etsin; zâviyesine konmuşlar; orayı konak hâline getirmişler; oradakilerin hatırlarını, gönüllerini darma - dağan etmişler; oysa ki onların vakitlerini fırsat, duâlarını ganîmet bilmek gerek; hele Emîrler Pâdişâhının inancına, sanısına göre bu, elbette böyle.

Umarız ki işâret buyururlar da bu topluluk, dervişlere zahmet vermezler; orada konaklamazlar. Duâcı, bizzât, bu hayır işi başarmak için tapıya gelmek isterdi; fakat hayırlara istidatlı olan, hayır işlerini öne almak için bahâneler arayan Emîrler Pâdişâhına bunu arzetmeye ne hâcet. Ebedî olarak ihsan ıssı olun; öyle olsun ey âlemlerin Rabbi.

LXXXIII

İki dünyânın kutluluğu, gökyüzü rahmetinin yardımı, seçilmiş beylerin ulusunun, büyükler övüncünün, himmetleri yüce, melek huylu, Tanrı'ya en yakın meleklerin sıfatlariyle sıfatlanmış, hayır ve insâf mâdeni, pâdişahlarla sultanların en yakını, arıkların kaçıp sığındıkları, yoksulların görüşüp konuşarak esenleştiği zâtın, mazlûmların yardımına koşan millet ve **D î n C e l â l** 'inin yücelmiş, bezenmiş zamanlarına eş - dost olsun. Allah yüceliğini dâimî etsin; kutluluk, ona hizmetçi olmaktan; devlet, kapısını beklemekten geri kalmasın; **«Ona rûhumdan rûh üfürdüm** (266)» esintisinden yoksun olmasın; ululandıkça ululansın, Tanrı, herhalde ona yardımcı olsun; kuvvetlendirsin onu; dayak - direk olsun ona; doğru yola götürsün; görsün - gözetsin onu; çabalarına karşılık lûtuflarda bulunsun, Peygamber **M u h a m m e d** ve soyu hakkıyçin.

---

(264) XL, 3. (265) XXIV, 37. (266) XV, 29.

O yüce zâtın, o lâtif, o zarif yaradılış ıssının kutlu rağbeti, esirgeyişi; üstün kişileri yetiştirmeye, bilginlerle yoksulları kuvvetlendirmeye harcanmada; bu da, ap - açık, gözle görülüyor. Bu yüzden, gerçeğe ulaşmış Tanrı yoksulunun, bir işte, birisinden yardım istemesi gerekirse, **«Ben, her şeyi, kendi yerine komayı severim»** hükmünce, önce, ihtiyâcını size bildirmesi gerek. Şeyhlerle **A b d â l** 'in pâdişâhı, erler arasında Allah'ın sırrı, tarikatin **C ü n e y d** 'i, Hakıykatin **A b û - Y e z î d** ' i, Allah'ın ışıklariyle kuvvetlenmiş, Rabbin ışıklariyle kudretlenmiş, maârif güneşinin doğup parlayışıyla yücelmiş, Tanrı ışıklarının şimşekleriyle uzlaşmış, Hak ve **D î n S al â h** ' ının; Allah sırrını kutlasın, âlemlere ışığını, bereketini gerisin - geriye göndersin; mirasçıları, bu yakınlarda bir bağ satın almışlar; parasından beşyüz dirhemini verememişler. Bağ sâhibi on beş gün bile beklemiyor. Bir yardım istemek için her yanı gördük, gözetledik; bu hayra, bu yardıma, siz asrın tek kişisinden başka daha uygun, daha lâyık kimseyi göremedik. Artık o kadar bir paranın, borç olarak sizden istenmesini öne aldık. Yoksulları okşamak, onları geliştirmek, halkın, düzgün, iyi işler azığına muhtâc olacakları gün için azık hazırlamak husûsundaki âdetinize güvenerek bunu vereceğinizi umuyor, bu hayrı sizden gözlüyoruz. Hele ad bakımından yoksul olan, gerçekteyse iki dünyânın da pâdişahları bulunan Allah yoksulları için hayır tohumu ekmenin üstünlüğü, büsbütün meydanda. Halkın yoksulları, hırkaya, kulluğa tapanlar, onları ayırdedemesinler, onlara yol bulamasınlar diye, Allah yoksullarına perde kesilmişlerdir. Yüce Hak, dünyâdaki o tek kişinin can gözünü, güzel arayışını, mahrum oluş perdesinden korusun. Öyle olsun ey âlemlerin Rabbi.

LXXXIV

Emîrler Pâdişâhının, perdecilerle nâibler övüncünün, **S â h i b - i A ' z a m** 'ın, Allah buğruğunu ululıyanın, Allah'ın halkını esirgeyenin, Müslümanlığın yardımına koşanın, halkın sığındığı zâtın, adâleti yayan, üstünlüğün kaynağı olan, hilim ve kerem mâdeninin, melek huylu, kutluluk **C e b r â i l** ' inin kutlu günleri, boyuna devlete eş - dost olsun. Rûhu Arş'a mensûp olan, pâdişahlarla sultanların yakını bulunan, doğru yolu, tam inancı gösteren, âlemlerde istekler, dilekler kıblesi olan devlet ve **D î n M u î n** ' inin yüceliğini, Allah dâimî etsin; kerem ıssı Tanrı, uyku nedir, bilmeyen gözüyle, eğilmek nedir, anlamıyan direği, dayağıyla onu görsün - gözetsin; halkın şerrinden, günlerin kötü olay-

larından, kötülükle gelip çatan her hırsızdan, uğursuzdan korusun onu. O zamânın tek eri hakkındaki bu duâ da, bütün dostlarının, o devleti dileyenlerin duâları da, Tanrı katında makbul olsun. **«Gerçekten de O, kullarını esirger** (267).»

Seher yelinden daha temiz, çocukluk çağından daha tatlı, ilkbahar yelinden daha faydalı, oturup kalınacak âhiret yurdundan daha vefâlı selâm ve duâlarımızı okuduktan sonra şunu da bildireyim ki: **«Secde belirtileri yüzlerinde görülür** (268)» hükmünce, dünyâyı bezeyen, neşeyi çoğaltan yüzünüzü görmeyi pek arzuladık. Defalarca o yana sefer edeyim, ancak o eşi bulunmayan tek erle buluşup görüşeyim dedim; gönül dedi ki: Sen, konup göçmede ağırsın; bağın, bağlantın var; bense gönülüm, tez yürürüm; azığa - bineğe muhtâc olmadan bu işi yerine getiririm; sen duâda buluna - gör.

Bu bakımdan, kutlu hatırın, dünyâ ehlinden usandı, dostları, kardeşleri andı mı, ben de bilirim ki bu duâcının gönlünü, orada, katında bulunan gönüllere katılmış, onlarla birleşmiş bir halde görürsün.

Onun canı, benim canımdır; benim canım da onun canı.
Kim görmüş, bir bedende iki canın yaşadığını?

Şeyhin birinden, sûfîleri sordular. Dedi ki: Ayrı - ayrı bedenlerde bir tek rûhtur onlar.

Bir canım ben, bedenim yüzbindir;
Can nedir, beden ne? Her ikisi de benim çünkü.

Yüce Allah da demiştir ki: **«Yaradılışınız da bir kişinin yaradılışı gibi tekrar gönderilişiniz, diriltilişiniz de** (269).» Yüce Allah'a hamdolsun ki, kutlu hatırınız, lâtif şeylerle hikmet sırlarının bulunduğu odadır; ter temiz gönlünüz, ince şeylerle gerçeklerin kaynağıdır. **«Eşyâyı, nasılsa öyle göster bize.»** Hem kutlu huylarından inciler toplarız, hem yüce kulağınıza döker - saçarız; **«Denizden aldık, gene denize saçtık»** dendiği gibi hani. Ebedî olarak bilgilerin, sırların çıktığı, sonra da gene dönüp geldiği yer olasınız.

Duâmızı, senâmızı getiren, tapınıza bir kulluk için gelmede, bu mektubu getirmeyi de, bahânesiz, sebepsiz olarak da kaynayıp coşan lûtfunuza, ihsânınıza bir vesile kılmadadır. Âlemde bütün ihtiyâç sâ-

(267) II, 207, III, 30. (268) XLVIII, 29. (269) XXXI, 28.

hipleri, bir umuda kapılarak o kerem Kâbesine yüz tutuyorlar; o eşikten de ancak esenlikle, ganîmetler elde ederek, sevine - sevine, şükrede - ede dönüyorlar. Kutlu hatırınıza ap - açıktır ki dünyâ devleti, dünyâ malı, ekin ekmek, tohum saçmak içindir. Bu ömür ve devlet tohumunu, ekmek için vermişlerdir; saklamak için değil. **«De ki: Dünyâ malı, dünyâ mülkü, pek azdır** (270).» Ekmek için verilen tohumu az verirler. O azıcık tohum da, tanıklık eder ki, bana bunu, ekmek için vermişlerdir; ambara koyup saklamak için değil. Umarız ki o da, başkaları gibi tapınızdan şükrederek döner; sizin kabul edişinizi, yardımda bulunuşunuzu, akrânına karşı övünme, nazlanma silâhı olarak kullanır; o kerem ıssının tapısından nasıl döndün diye sordukları zaman, o yardım, onun dili kesilir.

Ebedî olarak ihsân ıssı olun, bağışlarda bulunun. Öyle olsun ey âlemlerin Rabbi.

LXXXV

Emîrler Pâdişâhının, memleketler vezîrinin, zamânın **N i z â m - ü l M ü l k**'ünün, zamânda eşi bulunmaz erin, Müslümanlığa yardım eden, bilginleri besleyip yetiştiren, erenleri seven, yoksullara eş - dost olan, şihâpların ışığı olan, bulutları rahmetle dolduran Uluğ din - dâr, ileri gidenlerin efendisi, öz doğruluğu mâdeni bulunan Hak ve **D î n M u î n ' i P e r v â n e B i k**'in (271) hayırları kabul olsun. Allah devletini dâimî etsin; ululuğunu arttırsın; olgunluğunu fazlalaştırsın; sonunu en güzel bir hâle getirsin; dileklerini elde ettirsin; her dileği ebedî olarak kabul edilmeye eş olsun.

Bu özü doğru duâcının sonsuz selâmlarını kabul buyursun; devletinin duâsiyle, senâsiyle dilimin - damağımın kuruduğunu bilsin. Yaratıp olgunlaştıran yüce Tanrı, ona, en yüce durakları, en olgun kutlulukları versin.

Sonsuz teşekkürlerden sonra şunu bildirelim ki: Gözlerin ışığı, gönüllerin meyvası oğlumuz **S a d r e d d î n** (272), şeyhlerin şeyhi, kalb-

(270) IV, 77 ,271) «Bik» ve «Uluğ» sözleri, böyle, türkçe olarak geçmektedir. (272) N nüshasında, kenara ta'likle «Hüsâmüddîn Efendi Hazretlerinin ferezend-i saâdetmendlerinin — nâm-ı şerifleri Sadrüddîn'dir» kaydı düşülmüş.

lerin emîni, Allah sırlarının haznedarı, zamânın **Cüneyd**'i, Hak ve **Dîn Husâm**'ının; Allah bereketini dâimî etsin; oğludur; bilgiler elde etmeye uğraşmadadır; güzel bir yol almaya, yüce huylar elde etmeye çalışmaktadır. Fakat insanlık ihtiyâçları, anlamlar isteğine engel olmada, bu hususta insanın zihnini karıştırmadadır. Bu duâcı, şu hâli, devletin ulularına arzetmeyi düşündüyse de gönül, râzı olmadı; ancak Emîrler Pâdişâhının kutlu alayının gelmesini bekledi; Allah yüceliğini dâimî etsin. Ben de gönüle uydum; Emîrler Pâdişâhı, kimya tesirini taşıyan bakışiyle, bu işin başarılmasına bir kez bakar, bu işe bir gölge salarsa sonsuz sevâba girer ve bu duâcıyı da sonsuz minnetlere garkeder.

LXXXVI

Rahmetin olgunluğu ve önüne ön bulunmayan bağış, adâleti döşeyip yayan, üstünlüğü her yana saçan, yapışılacak sağlam kulp, dayanılacak en yüce destek olan, şihapların ışığı olup bulutları rahmetle dolduran yaratıkların imdâdına koşan ulular ulusu, kutlu, Emîrler Pâdişahı **Pervâne Bik**'in hallerini, sözlerini, işlerini görsün - gözetsin; koruyup beklesin. Allah yüceliğini dâimî etsin.

Selâm ve duâlardan sonra dilerim, bu geliş ve göçüş, dileğinin elde edilişine eş olsun. Yüce reyinize şunu arzedelim ki: İki - üç derviş, zikir meclislerinde, bu duâcıya devam etmektedir; gönüllerini bu duâcıya bağlamışlardır; bu duâcıda, bir şey var sanmışlardır. Onların dünyâ hırsından kesilmeleri, kazanca, işe - güce aldırış etmeyişleri de bilinmiştir. Bir kişi, Rabbin ululuğundan bir koku alır da, nasıl dünyâ işine boş vermez ki?

Kasırganın karşısında mum mu parlayıp yanar?
Adam, arslana karşı, nasıl olur da kürk dikebilir?

Âdem Peygamber'in oğullarından biri, böylesine bir düşünceye kapılmıştı da, çoluğu - çocuğu muhtâç bir hâle düşmüştü; kardeşlerinden yardım istiyordu o. Dediler ki: Biz, nasıl çalışıyorsak, sen de çalış. Yüce Hak, **Âdem**'e, oğullarına söyle, ona yardım etsinler diye vahiy gönderdi. **Âdem**, oğullarını çağırdı; ne ihtiyâcı varsa dedi, verin; yardım edin ona; ferman budur. Onlar cevap verdiler de, bizim elimiz var dediler; onun da eli var; bizim ayağımız var, onun da ayağı var; bizim gözümüz var, onun da gözü var. Yüce Hak, **Âdem**'e vahyetti de dedi ki: Söyle onlara, de ki: Görünüşe bakmayın diyor Hak; onun elini ben aldım; ayağını, benim her an işte - güçte oluşum aldı; gözünü, aklını, bakışımdaki ışığın ululuğu aldı. Hani size ceylânla arslanın hikâyesini anlatmıştım ya; geçen pâdişahların, yüce Allah için merhamet ettikleri gibi, Emîrler Pâdişâhının da merhamet etmesini, hattâ onların merhametlerini daha da kuvvetlendirmesini umar, bekleriz; böylece de sonsuz sevap azığını biriktirmiş olur. Ebedî olarak ihsân ıssı olun (273).

LXXXVII

Ulular ulusu, büyükler büyüğü, pek kutlu, güzel huylar ıssı, işin sonunu düşünen, Tanrı'dan korkan, yüce himmetli, yoksulu besleyip geliştiren, zulme uğrayanları okşayan, gönlü aydın, dîni temiz, devlet ve **Dîn Fahr**'inin bağışları, lûtufları, yüce Allah katında makbul olsun; **«Kim bir iyilikle, güzel bir işle gelirse, ona, yaptığının on misli var** (274)» âyetinde bildirildiği gibi, hayırlarının karşılığında, onların kat - kat fazlasını bulsun; **«Yapılan, güzel, iyi bir işse, Tanrı onun karşılığını kat - kat arttırır; katından pek büyük ecir verir ona** (275)» âyetinde bildirilen kerem vaadlerine erişsin; Allah onun yüceliğini dâimî etsin.

İyi bir bahta sâhib oluşun son haddinden murad şudur: İnsanın gönlü, Tanrı'nın vaadlerine tam inanır; o vaadlerle yatışır. Yüce Allah'a hamdolsun, o belirtileri, Emîrin yardımlarında, bağışlarında bulmuşuz biz. Devlete duâ etmekle oyalanan şu iki - üç dervişin verecekleri vergilerin bağışlandığına dâir pâdişahlardan ferman istiyoruz ya; bu istek, yüceliği dâim olsun, dindar Emîrin kulluktaki kusuru yüzünden, yahut yardımında, yoksulları görüp gözetmesinde bir noksan belirdiğinden değil.. Onların koyuldukları duâ, zâti ellerini - kollarını kırmış; önceki didinip çabalamalarının onda biri bile kalmamış. Elin, ayağın gücü - kuvveti, hırsla olur. Bir hasetçi çıkar da, haberi olmadığından tutar, o iki - üç dervişi neden kayırıyorsun diye Emîri kınarsa, Allah yardımlarına garketsin, pâdişahların fermânı, bu yardıma ta-

---

(273) N nüshasında kenara, ta'likle şu kayıt düşülmüş: Matlab — Fukarâ-yı Mevleviyân için vehc-i — maâş recâsiyle Vezir-i vakte — mektuplarıdır. (274) VI, 160. (275) IV, 40.

nıklık etsin, bu fermân, Emîrin elinde bir delil olsun diye fermân istemekteyiz. Yoksa Emîr de, dervişlerin hallerini, onların, Tanrı sevgisine av olduklarını, görünüşte mâmûr olsalar bile içyüzde yanıp kavrulduklarını, yıkılıp gittiklerini bilir. Herkes bu halleri bilmez, anlamaz ama, o, bilir, anlar. Biliriz ki Emîr, yardımda hiç kimsenin mukallidi değildir; o, kendi ter - temiz gönlüne uyar; Tanrı yardımının ışıklariyle gönlünün umduğunu yapar; ancak o fermânın, elinde bir armağan olmasını dilemekteyiz biz.

Hastanın âh edişini, gene hasta duyar, işitir.

Şüphe de yoktur ki bu çeşit kişilere yardımda bulunmak, önceden de kutludur, sonradan da. Hem de öyle başı boş kişilerin anladıkları serserice kutluluk değildir bu. Bu şehir içinde dileklerimiz de çoğaldı ama, bir kez daha, bu dileği yenilemedeyiz; çünkü Emîrlerin esirgemesi, yardımı, güç işleri kolaylaştırır. Allah râzı olsun, **Ömer**'in çağında, halkın evlerini ateş sarmıştı. Halk, su tulumlariyle, sirke tulumlariyle ateşi söndürmeye uğraşırken **Ömer**, tellâla, şehri dolaş, ekmek verin yoksullara, bu ateş suyla sönmez diye bağır dedi. Ebedî olarak ihsân ıssı olun vesselâm.

LXXXVIII

Ulular ulusu, pek kutlu, aklı, her şeyi delen, anlayan, hilm'i daimî olan, Emîrler Pâdişâhı, mülkün düzeni, iki devlet ıssı, soylu - boylu, Müslümanlığın da, Müslümanların da övüncü olan, pâdişahlarla sultanların yakını bulunan devlet ve **Dîn**'in **Tâc**'ının yüce zâtının yüceliğini Allah dâimî etsin; onu kuvvetlendirsin, pekiştirsin, devletini kat - kat artırsın, kullukların, hayırlarını kabul etsin, uzun yıllar boyunca onu korusun, görsün - gözetsin.

Bu duâcının selâmlarını, duâlarını yeniden yeniye alsın, okusun, gönüller açan kutlu yüzünü görmek dileğinin haddi aştığını bilsin. Gidenden, gelenden haberler sormadayım; o tek kişinin lûtuflarını, adâletle hayrı döşeyip yaymasını, Tanrı'ya kulluk edişini duydukça da şükürler etmekteyim. Çünkü **«Şükür, elde edilen nîmetleri bağlamak, bir zaman sonra elde edilecek nîmetleri de avlamaktır.»**

Yüce reyinize, yüce kararınıza şunu bildiririm ki: Aziz oğlumuz, ulu kişi, ulu kişinin oğlu, yüce imam, öğüt verenlerin övüncü **Sadreddîn**, hayır yapmakla, bilgiyi yaymakla, üstünlüğü elde etmekle gece - gündüz uğraşmadadır; her şeyden esen, her yönden rahat bir halde, kendisini bu işe verişini de, sizin yardımlarınızdan, sizin lûtuflarınızdan bilmede, bu yüzden, gece - gündüz, ellerini kıbleye açarak devletinizin çoğalmasına duâ etmektedir. Allah ona yardım etsin, yüceliğini, üstünlüğünü arttırsın, duâsını da kabul etsin.

Allah rahmet etsin ve hayrını kabul eylesin, **Kara Arslan** mescidinin imamlığı, hatipliği, bu zamanda onlara, ve rahmetli yüce kişi, **Hucend**'li **Şemseddîn**'in soyuna vakıftır; Allah rahmet etsin. Şimdi, o mescidin imamlığını da büyükler, devlet adamları, aziz oğlumuza vermişlerdir; çünkü çoluğu - çocuğu fazladır, yoksuldur, nâil olduğu makamlardan da üstün ehliyeti vardır. Vaktiyle, o mescitte imam olan zât, imamlığı kendisine vereceklerini umarak dîvana, Allah yüce etsin, yönelmiş. Aziz oğlumuz, üstünlüğü dâimî olsun, **Sadreddîn**'in, soyca, anlayışça, ehliyet, bilgi ve bilgisini tutma bakımından başkalarından üstün olduğu malûmdur. Doğuları, batıları ışıklandıran, herkese ışıkları yayılan, güneşe benzeyen umumî lûtfunuzdan, kerem ve ihsânınızdan umulup beklenen şey, imam oğlu imam olan azîz oğlumuza, pâdişahçasına yardımda bulunmak, onu görüp gözetmektir; zâti bu da, önüne ön bulunmayan yaradılışınızın bir eseridir. Lûtfunuzu bağışlayın da sonsuz sevaplar elde edin; bu duâcı da minnettar olsun, şükürler etsin; bu lûtuf, eski lûtfunuza katılsın. Çünkü, **«Kulluğun kabul edilişinin belirtisi, bir kulluktan sonra bir başka kulluğa atılıştır.»** Önceki kulluk, Tanrı katında kabul oldu mu, o kulluğu yapan kişinin gönlünü, o kulluğa yardımda bulunacak bir başka kulluğa çeker. Hani, insan bir sermâye elde eder de, o sermâye, adamın gönlünü, sermâyeyi çoğaltmaya çeker ya; onun gibi. Ebedî olarak âleme yardımcı olun. Öyle olsun ey âlemlerin Rabbi.

LXXXIX

Dîndar emîre, pâdişahlarla sultanların yakınına, hayrı, adâleti, âlemlerde yayan kişiye çok - çok selâmlardan, duâlardan sonra, **«Kim bir iyilikle, güzel bir işle gelirse, ona, yaptığının on misli var** (276)**»** hükmünce, sevâbını ancak yüce Allah katında bulacağı ihsânlara, eskiden beri yapageldiği lûtuflara karşılık teşekkürler ederiz; o lûtuflar,

(276) VI, 160.

o ihsânlar, kaleme gelmez, yazıyla belirtilemez. Önce gelenlerden de, sonra geleceklerden de hiçbir kimse yoktur ki, Tanrı'nın râzılığını elde etmek için bir ihtiyâç ıssının ihtiyâcını gidersin de, bir soluk olsun hayıflansın, bir adım olsun açıklansın; yitirdim o malı, yitirdim o parayı deyip de şikâyet etsin. Ancak niye daha fazla ihsânda bulunmadım; neden daha artık lûtuflar etmedim diye şikâyet eder. Çünkü ömrün günleri, tez bir pazardır; gelir - geçiverir. **«Sizi, bir alış - verişe götüreyim mi; bir alış - verişi haber vereyim mi size?** (277)» buyrulmuştur ya.. Kim satın almadıysa pişmandır, kim aldıysa, o da, neden daha fazla satın almadım, neden böylesine neliksiz - niteliksiz bir tapıda ziyândan korktum diye pişmandır. Yüce Tanrı'ya hamdolsun, Emîrimize, başarı elbisesini, gerçeklik tâcını, çalışma kemerini vermişlerdir. Her gün başarısı çoğalsın, bütün diller, hayır duâsiyle meşgul olsun, gönüller, sevgisinde birleşsin; Allah yüceliğini dâimî etsin.

Sizden bir ricâmız var: Duâmızı getiren **Hâce Zekî**, bereketi dâimî olsun, temiz kişilerdendir; Kur'an ehlidir. Dostlar için, Allah devletini kat - kat arttırsın, pâdişâhın mallarından bir dükkân tutmuş; kendisi de, dostların işleri görülsün diye bu hususta onlara uymuş, ön - ayak olmuş. Bugünse onlar, bu işten vazgeçmeye uğraşmadalar. Umarız ki, Allah yüceliğini dâimî etsin, dindar emîr, sadakalariyle bu yoksullara yardımda bulunurlar; bu hayır da, önceki hayırlara eş olur. **«Nûr üstüne nûr; Allah nûriyle dilediğine doğru yolu gösterir** (278).»

Unutulduğumuz zaman mektuplarla kendimizi andırırız;
Ulular, arayı uzatıp bizi anmazlarsa, onlara mektup yazarız.
Çünkü ana, süt emer çocuğunu emzirmez;
Onu görüp gözetmez, çocuk ağlamayıp sustukça.



Avucuna bulut diyen kişi,
Akıllılığa zulmetmiştir.
Çünkü o, boyuna ağlar; ağlaya - ağlaya bağışlar;
Sense, hem bağışlarsın, hem de gülersin.



Anlam ehlini öv de, övülenlerden ol;
Anlam ehline lûtfet de lûtfedenlere katıl.

(277) LXI, 10. (278) XXIV, 35.

Yüce Hakk'ın sözüdür: **«Silk kendine, taze hurmalar düşürsün sana** (279.)» Yaratıp olgunlaştıran Tanrı, o adâlet ve merhamet fidanını, dertlerle dolu olanlarla, Meryem sıfatlı bulunanlara sâki etsin; hamd, âlemlerin Rabbi Allah'a.

XC

Yüce Allah, en fazla bilen, en çok adâlet ıssı olan, üstün kişileri terbiye eden, ter - temiz huylu, bütün yörelerin övüncü, saltanat işlerini düzüp koşan, ülkenin direği kesilen, halkın yardımına erişen, pâdişahlarla sultanların yakını bulunan Emîri, güç şeylerden korusun, **«kolay şeyleri kolaylaştırsın ona** (280)»; en yüce durağa ulaştırsın onu; **Muhammed**'in, ter - temiz soyunun - sopunun hakkıyçin; Allah onun yüceliğini, devletini dâimî etsin.

Selâmımızı aldıktan, duâlarımızı bildikten sonra şunu da bilsin ki: Gerçekler ıssı olan, pek güzel ve temiz sırlara sahip bulunan sizinle buluşmayı pek çok arzulamaktayız; lûtfunuz çoğaldıkça çoğalsın. Yalnız, kusura özür dilemek, takdir hükmünün, dilediği gibi yürüyüp gitmesidir.

Yüce kararınıza dilek ve istek yoluyle, duâ ve senâ mektubumuzu yücelten **Fülân**'ın, kutluluğu dâimî olsun, zorda kaldığını arzediyoruz. Çeşitli ehliyetle ve bilgi elde edişle bezenmiştir o. Kaba gölge olan, bütün yoksulları, bilginleri, garipleri kavrayan lûtfunuzun, yardımınızın, ona da bağışlanacağını ummaktayız. Allah, onu yarlıgasın ve hayırlarını kabul etsin, rahmetli **Fülân**'ın medresesine onu tâyin etmenizi dilemekteyiz; çünkü başkalarından çok fazla hakkı vardır; istidadı vardır, tahsili vardır onun; geceleri kullukla geçirmesi, çalışıp uyumaması, başkalarından daha fazladır; aynı zamanda, bu duâcıyı da pek büyük bir minnet altında bırakmış olursunuz. Bu ihsânınız, geçmiş zamanlardaki ihsanlarınızdan daha ileri bir ihsân olur; bu yapacağınız lûtuf, bilhassa bu duâcıya yapılmış demektir. Ebedî olarak halkın yardımına erişin; gerçeklerden haber verin. Ey âlemlerin Rabbi, öyle olsun, vesselâm.

(279) XIX, 25. (280) LXXXVII, 8.

XCI

Anılıp durduğunuzu, size karşı teşekkürlerde bulunulduğunu, ihsanlarınızı, yoksulları okşamanızı boyuna duymaktayız; boyuna daha fazla başarılar elde etmeniz için de duâ etmekteyiz size. Allah başarı versin; kuvvetlendirsin, yardım etsin; hayır işleri kolaylaştırsın.

Duâ ve senâ mektubumuzu getiren azîz oğlumuz **L e y s ü d d î n**, Allah kutluluğunu dâimî etsin; soylu - boylu bir kişidir; şimdiyse yoksul düşmüştür; dünyâlığa âit yapışacak, sarılacak sebepleri, pek azalmıştır.

Mal, yel gibi eser - gelir, eser - gider.
Mala aldanma, yaşayışa sevinme;
Çünkü mal, akarsudur; ömürse yelden ibâret.

Allah yüceliğini dâimî etsin, Emîrler efendisinin kullarından, hizmetçilerinden, hizmetine devam edenlerden olmak, gölgesine sığınmak istiyor. O tek erin kereminden, lûtfundan, yoksulları besleyip geliştirmesinden beklenen, umulan şey, yardım ve kabul gölgesini, onun başına salması, lâyık olduğu bir hizmete onu tâyin etmesi, bununla da onun yücelmesini sağlaması, akrânına, kardeşlerine karşı övündürmesi, böylece de kendisine, pek büyük bir sevâbı, pek güzel bir övülmeyi azık olarak biriktirmesidir. Allah rahmet etsin ve esenlik versin, **P e y g a m b e r**, **halk** buyurmuştur, **Allah'ın ayâlidir; halkın en üstünü de, ayâline en faydalı olanıdır. «Hayra âit bir şeyi öne sürdünüz mü, onu, Allah katında bulursunuz** (281).»

Ecel, verilen her şeyi almadan önce,
Verilmesi gereken her şeyi vermek, her çeşit iyilikte bulunmak gerek..

«Size, sizi kurtaracak bir alış - verişi göstereyim mi? (282)»

Bugün, burada, bir mal yüzünden ziyâna girersen,
O ziyândan yarın, ne mutlu bir sermâye elde eder, ne hoş bir kâra konarsın.

(281) II, 110. (282) LXI, 10.

O yüce konuğu ağırla; çünkü günün birinde,
Bu gök kubbeden dışarı çıkarsın da, bir de bakarsın ki o, ev ıssıymış.



Lûtfunla bir hür kişiyi kul etmen,
Binlerce kul azâd etmenden yeğdir.

Allah; dostlarını, temiz kullarını kuvvetlendirdiği, onlara yardım ettiği gibi, sizi de kuvvetlendirsin, size de doğru yolu göstersin, dünyânın da hayırlı işlerini ilham etsin size, âhiretin de; gerçekten de onun, dilediği şeye gücü yeter; duâları kabul etmeye de lâyıktır o.

İnsanlarla konuşmayı haram bilirim ama,
Senin sözün geldi mi, sözü uzattıkça uzatırım.

XCII

Adâlet ıssı pâdişâhın, **D â v û d** soyunun övüncünün, pâdişah soyundan gelen zâtın kutluluğu, devleti, ulu bir olgunluğa ulaşarak arttıkça artsın; Allah onların yüceliğini, zaman geçtikçe, yüzyıllar boyunca dâimî etsin. **«İhsânın karşılığı, ancak ihsandır»** (283) âyetinde dendiği gibi o himmete lâyık olan, o kereme yaraşan, o küçükleri okşayışa uygun bulunan selâmlarımızı, duâlarımızı aldıktan, okuduktan sonra bilinmelidir ki o kadri ulu, o lûtuf ve ihsân ıssı pâdişâhı anış, gönlümüzden, hayâli gözümüzden, adı dilimizden ayrılmamaktadır.

Nîmetlerinize karşı, bedenimde üç uzuv, size duâ etmektedir:
Elim, dilim; bir de varlığımla örtülmüş olan, görünmeyen gönlüm.

O pâdişâhın, pâdişahça ihsânlarının şükrü, ne söze sığar, ne parmakla sayılır, ne kalemle yazılır. Gizlenen, görünmeyen şeyleri bilen, edilen iyiliklere karşı lûtuflarda, ihsânlarda bulunan Tanrı; şânı kutlu olsun, yüceldikçe yücelsin; lûtfetsin de, **«Göklerin de kilitleri onundur, yeryüzünün de»** (284) âyetiyle bildirilen hazînelerden karşılığını ver-

(283) LV, 60. (284) XXXIX, 63; XLII, 12.

sin; çünkü, **«Gerçekten de Allah, iyilikte bulunanın ecrini yitirmez (285).»** **«Mallarını Allah yolunda harcayanlar, bir tohum ekmişe benzerler; o tohum, yedi başak bitirir; her başakta da yüz tohum, yüz tane vardır; Allah dilediğine daha da arttırır (286).»** Bu zayıf, o pâdişâhın dâvetine icâbet etmezse, onun dileğine uymazsa, umarım ki mazur görür; çünkü yazılması mümkün olmayan özürler, engeller var. Devlet, yâr olursa, ayrılık günleri aralanır, sona varırsa, Allah izin verirse yüz-yüze anlatırız. Ama, Allah yüceliklerini dâimî etsin, o pâdişâhın aydın gönlü, olgun anlayışı, dervişlerin özürlerini, bilirim ki, söylenmeden de anlar, bilir. Çünkü dervişler, Hakk'ın tasarruf denizindedir; kendi hükümlerinde değildir onlar.

«Yeller, gemiyi dilemediği yerlere sürer - götürür.»

Yücelik tasarruf eli, onları dilediği gibi evirir - çevirir. O tasarruf, onlarda kudret sâhibi olmak, dilediklerini yapmak gibi şeyleri bırakmaktan çok yücedir. **«Yurtta, Allah'tan başka yurt ıssı yoktur.»** **«Allah, yaptığı işte üstündür (287).»**

«Bu senin yaptığın iş, yanlış diye ahvâli benden sorma;
Yürü, pâdişâhımın yüzünü gör; o vakit müşkül, ortadan kalkar - gider.»

«Dilediğini yapar (288)» diye anlatılan kudret yüzünün nûrunu gören, o yüzü seyreden kişinin gönlünde, hiç itiraz kalmaz; o kişi, bütün yaratıklara acır. Hani bir kul, efendisine, mademki dedi, yıkanmak ihtiyâcındasın; mescidin kapısında otur; ben namâzımı kılıp çıkayım da, tası seninle beraber hamama götüreyim. Efendi, peki dedi; dışarıda oturdu. Köle mescitte gecikti. Efendi, a köle diye bağırdı; dışarı çık, vakit çok gecikti; artık hamama gidelim. Köle, bekle diye seslendi; beni mescitten dışarıya koyvermiyorlar. Efendi, mescitte senden başka kimse yok; seni dışarıya koyvermiyen kim deyince köle, seni içeriye bırakmıyan dedi. Demek ki, hiç kimseden şikâyet kalmadı. Bunun için demişlerdir ki: **«Yaratıktan şikâyet Yaradan'dan şikâyettir.»**

«Kime aşk sırlarını öğrettilerse,
Ağzını diktiler, söz söyletmediler.»

(285) XVIII, 30. (286) II, 261.
(287) XII, 21. (288) XIV, 27.

XCIII

Hünerler ıssı, güzel inançlı, özü doğru oğlumuz, hekimlerin övüncü, hakimlerin tâcı, millet ve **Dîn'in Ekmel**'inin kutluluğu, devleti, günler geçtikçe, yıllar sürdükçe, arttıkça artsın. Üstün, bilgin, âşık, istekli, ter-temiz canı, **Rûh-ı Kudüs**'le kuvvetlensin. Bu özü doğru duâcının selâmını, duâsını okuyup görüşme isteğinin pek fazla olduğunu bilsin. Lûtuflarının karşılığı, gizli şeyleri yitirmiyen Allah lûtfunun, **«dilediğini sayısız rızıklandırır (289)»** âyetiyle bildirilen hazinesinden erişsin. **«Her üstünlük ıssına, yaptığı lûtfun karşılığını verir; gerçekten de Allah, bir zerre ağırlığınca bile zulmetmez (290).»** **«Bir zerre ağırlığınca olsa da, bir taş içinde bulunsa, yahut göklerde; yahut da yeraltında olsa, gene de Allah onu sâhibine ulaştırır (291).»** Sizin ihsanlarınızın şükrü, kaleme gelemez.

Öylesine bir hikâyedir ki, anlatılışı uzadıkça uzar.

Şunu bildirelim ki: Bu yakınlarda, Allah yüceliğini dâimî etsin, hayırlarını kabûl eylesin; ulular ulusu **Fahreddîn Arslandoğmuş Bik**'in medresesi müderrisliği boşalacak; büyük bilgin, üstünlerin üstâdı, Allah üstünlüğünü dâimî etsin, Mardinli **Şemseddîn** de oraya nakledecek. **Karatay** medresesinde geliri bulunan oğullarımızdan bir topluluk, Allah rahmet etsin, **Karatay** medresesine yabancı biri gelecek, onlara dokunacak, müderrisler efendisi **Şemseddîn**'in, oğullarımıza gösterdiği güzel muâmelenin tersini yapacak diye korkuyor. Siz de bilirsiniz ki, tahsil ödevlerini, tam olarak yerine getiremezler; halkın çoğu, hased yüzünden bu topluma düşmandır. **Karatay** medresesinin, **Şemsedîn**'den sonra, büyük bilgin, müderrislerin övüncü **Afşahaddîn**'e verileceğini umuyorlar. Allah, üstünlüğünü dâimî etsin, her yönden başkalarından üstün olduğu gibi, bir de dervişlik derdinden, dervişlerin hâlinden haberi vardır; dervişlerle sanki akrâbadır; oğullarımıza karşı âdeta bir babadır. Kutlu çalışmanızla böyle bir buyruk çıkarsa sevâbı, hem âlem pâdişâhına âit olur, hem özü doğru oğlumuza. **«Hayra dâir bir şey yaptınız mı, sevâbını Allah katında bulursunuz (292).»**

(289) II, 212; III, 37; XXIV, 38. (290) XI, 3.
(291) XXXI, 16. (292) II, 110

Şeyhlerin pâdişâhı, kalblerin emîni, hidâyet imâmı, Hak ve **Dîn'in Husâm**'ının da, Allah bereketini dâimî etsin, selâmları, duâları var; Allah rûhunu kutlu etsin, **Karatay** medresesinin, **Şemseddîn**'den sonra, oraya kimsenin tama' etmemesini, **Afsahaddîn**'in tâyin edilmesini pek istiyor. Bu işi de siz başarırsınız. Buyrukta diyor, filân'dan sonra diye bir kayıt konmasa daha iyi olur; müderris **Şemseddîn** de buna râzıdır, bundan hoşnut olur; çünkü onlar, hısımdır, aralarında bir fark yoktur.

Bu küstahlığı mazur görün;
Tatlı suyun kıyısı kalabalıktır.

Ebedî olarak ışıklanın, güzel kokulara bürünün, üstün olun; önde bulunun; böyle olsun ey âlemlerin Rabbi.

XCIV

Pâdişah soylu pâdişah, **Dâvud** soyunun övüncü, özü doğru oğlumuzun kutluluğu, devleti, devirler geçtikçe, zaman değiştikçe, arttıkça artsın; dostları yardım görsün, düşmanları kahrolsun; Allah onların yüceliğini dâimî etsin. Yaratıp olgunlaştıran Tanrı; ululandıkça ululansın; her hallerinde, her sözlerinde, her işlerinde onları doğru yola götürsün, kuvvetlendirsin, onlara, hayır yolunda ilhamda bulunsun, yardım etsin **Muhammed** ve soyu hakkıyçin.

Bu özü doğru duâcının selâm ve duâlarını okuyup o nîmetlere şükretmekte, o keremi anmakta olduğunu bilsin. Ululandıkça ululansın, Hak, o pâdişahça ihsanların, o sultanca lûtufların karşılığını, **«dilediğini sayısız rızıklandırır** (293)» diye anılan sonsuz hazinesinden bol-bol versin. Gerçekten de o kerem ıssıdır, duâları kabul eder.

Şunu da bildirelim ki, kutluluğu dâimî olsun, mektubumuzu getiren özü doğru oğlumuz, tâcirlerin övüncü **Şemseddîn**'le, aramızda oğulluk hakları var; boyuna dervişlere hizmet etmeyi ganîmet bilir. **Sıvas İğdişler Beyi**, onlardan, onların hısımlarından para istemekte, vergi dilemekte pek ileri varmadaymış. Sizden, **İğdişler Beyi**'ne bir şey yazılmasını dilemekte; böylece, kendisinin, sizin kullarınızdan olduğunu bilsin; o da, sizin pâdişahlığınıza, kereminize sığı-

(293) II, 212; III, 37; XXIV, 38.

narak her şeyden kurtulmuş bir halde devletinizin, kutluluğunuzun sürüp gitmesine duâya koyulsun. Bu duâcıyı da minnet altına alırsınız; bu lûtfunuzu, **«Rabbin unutmaz** (294)» hükmünce unutulmasına imkân bulunmayan eski lûtuflarınıza katmış olursunuz.

Bu yandaki, büyük, küçük, nîmetlerinize batmış olan, o keremin azadlı kulu bulunan bütün sevdikleriniz, bütün oğullarımız, size şükretmekle, duâ etmekle meşguldür; hepsi de selâm ederler, duâ ederler; yaratıkları uzak yerlerden, görünmeyen sebeplerle bir araya toplayan, **«özüne rahmeti gerekli kılmıştır; elbette sizi bir araya toplayacak; gerçekten de onun, onları bir araya toplamaya gücü yeter** (295)» hükmünce hepimizi, bir-birimize kavuşturacak ilâhî bir sebebi beklemektedirler. Gerçekten de o, dağılanları toplar; sesleri duyar; un-ufak kemikleri diriltir; rahmetler onundur, temiz şeyler ondan. Rahmet **Muhammed**'e ve ter-temiz soyuna. Ebedî olarak hayırları yayın, halkın yardımına erişin vesselâm.

XCV

Kutluluk, devlet, o âlemin tek eri, **Dâvud** soyunun övüncü, dünyânın ter-temiz özü, hâcetler kıblesi, mazlumların imdâdına erişen, yoksunları kurtaran, pâdişahların övündükleri, yücelikler denizi, Tanrı'ya tapan, elinin altındakileri okşayan, lûtuf ve ihsanları yayıp döşeyen kişinin günlerine, ömrüne eş-dost olsun. Allah onların yücelliklerini dâimî etsin; düşmanlarını mahvetsin; kötülüklerden korusun onları, gözcü-bekçi olsun onlara; boyuna hayırlara kavuşsunlar. Ululandıkça ululansın, Tanrı, bütün hallerinde, sözlerinde, işlerinde onları korusun; hayır ilhâm etsin onlara; lûtfiyle, keremiyle doğru yola götürsün onları.

Selâmlarınızı, duâlarınızı, senâlarınızı alıyoruz; buluşup görüşme dileğimiz pek artık. Yüce Tanrı, kavuşmamıza bir sebep yaratsın; hem de tezce. Gerçekten de o, duâları kabul eder; duyar.

Kutlu, yomlu evlenmeniz mübârek olsun der, hayır-duâlar ederiz. Hamdolsun Allah'ın lûtfuna ki Hak, ehline ulaştı. Ululandıkça ululansın, Tanrı, yaratıklarını derleyip toplar; tapısına teslim olanlara, rahmetinin yoluna yönelip ona dayananlara, öylesine bir yerde lûtfeder ki,

(294) XIX, 64. (295) VI, 12.

iki dünyânın devletinin artmasına da sebep olur bu lûtuf. **«Kim Allah'a dayanırsa o, yeter o kişiye; ve Allah, işinde üstündür (296)»** Yüce ve kutlu Tanrı'nın lûtfuna dayanıp güvenen kişiyi, şüphe edebilir miyiz ki Allah, herhangi bir halde kötülüğe uğratsın; hayır.. Bu, şöyle dursun, Allah, binlerce iyilik çıkarır o kişinin karşısına; çünkü o, Allah konuğu olur. Allah da, konuğunu incitmez. Tanrı'ya, Tanrı'nın hâs kullarına yüz tutan kişinin karşısına ne çıksa, o şey, onun kutluluğuna sebep olur. Hattâ o yüzden bir gama uğrasa bile o gam, ortadan kalkar; bir - biri ardınca kutluluklar gelir.

Allah'ın, bana ayırdığı şeye râzı oldum ben;
İşimi, Yaradanıma ısmarladım.
Allah, geçmişte iyilikler verdi bana;
Böylece kalan ömrümde de iyilikler verir elbet.

Yüce Allah der ki: **«Ben, kulum beni nasıl sanırsa öyleyim ona; kim beni anarsa, anarken onunlayım ben. Malında beni ananı, malında anarım ben; toplulukta beni ananı, toplulukta anarım ben. Kendi - kendine beni ananı, kendim anarım ben.»**

Ululandıkça ululansın; Hak, hangi kutluluk daha fazlaysa, hangi devlet, daha yüceyse, daha üstünse, o kutluluğu, o devleti, o azîze lûtfetsin. **«Gerçekten de o, duâları kabul eder.»**

Duâmızı, senâmızı getiren, özü doğru, gözümüzün ışığı, huyları güzel, yüce, soyu - sopu ter - temiz oğlumuz, kalblerin emîni, vaktin **Cüneyd**'i, zamânın **Bâyezîd**'i, şeyhlerin övüncü, gerçek yolcularını yola götüren; Allah Müslümanları, onun yaşamasiyle, ömrüyle faydalandırsın; **Dîn** ve Hak **Husâm**'ının oğlu **Sadreddîn**, tapınıza yönelmiştir. O lûtuf ve ihsan mâdenine, o yüce himmete, o bağış pâdişâhına vasiyete hâcet yoktur.

Kılıcı biledikten sonra da gördüm ben,
Kesse bile elle oynatmıya muhtâç.

Allah, arı - duru, ter - temiz devletle, yeter nîmetle onları yaşatsın, o eşsiz zâtın yoksulları okşaması, küçükleri yetiştirmesi, güneşten daha aydındır; bütün âlemdekiler görür, bilir bunu. **«Güneş, nerede olursa olsun, gizlenmez.»** Bu tavsiye bizim de o sevâpta payımız olsun di-

(296) LXV, 3.

yedir. **«Hayra delâlet eden, o hayrı yapan gibidir.»** Yaratıp olgunlaştıran yüce Tanrı, sonsuz cömertliklere, sonsuz ihsanlara sahip olan o eşsiz, o tek varlığı eksik etmesin; öyle olsun ey âlemlerin Rabbi.

XCVI

Kutluluk, devlet, beylerin pâdişâhı, adâlet ıssı bilgin, Tanrı katından kuvvetlendirilmiş üstün, yardıma mazhar olmuş er, kutlu kişilerin baş tâcı, ülkelerin tek eri, saltanatın direği, bilginleri yetiştiren, mazlumların yardımına erişen, adâleti yayan, ihsânı saçıp döken, hayırlı işleri kuran, yüceliklere hak kazanmış olan, yüce himmetler ıssı, uluğ kutluğ, alp (297) has, himmeti yüce, **Rûhul-Kudüs**'le kuvvetlendirilmiş **Pervâne Bik**'in (298) Allah, yüceliğini dâimî etsin; düşmanını helâk eylesin; kolay şeyleri kolaylaştırsın ona; güç şeylerden korusun onu; işlerini düzene soksun; gönlünü genişlendirsin; onu, kendisinin ihsân ettiği rûhla kuvvetlendirsin boyuna.. Gece - gündüz, vâcib olan selâmımız, boyuna erişmektedir ona; seher yeliyle gönderip durmadayız.

«Seher yeli, benden sana elçidir.»

Bu duâcının öğüt verişini, iyilik isteyişini, dostluğunu ve yanında bulunmasa bile dostlarını unutmayışını, hele o nîmetler ıssını, o bağışlar ıssını, o herkesten önce hayra yöneleni, hayırda bulunanı hiç unutmayışını, iyiliğini dilediğini bilirsiniz. **«Hayra ön - ayak olanın yerini hiç kimse tutamaz.»**

Ama o, önce ağlamaya başladı da beni de ağlamalı etti;
Ağladı da dedim ki ona; üstünlük, ilk işe başlayanındır.

İhsanda önce davranan, herkesten önce yoksulları okşayan, gönüllerini alan sizsiniz. Tapınız, bir ağaçtır ki, bugün, şu sığınılacak yeri bulunmayan çölde gölge salmaktadır; âfatlar güneşinden yananlar, o gölgeye kaçarlar; çünkü o gölge, Allah gölgesidir. **«İnsanların hayırlısı, insanlara faydası dokunan kişidir; insanların kötüsü, insanlara zarar veren kişidir.» «Dileklerinizi, hâcetlerinizi, ümmetimin cömertlerinden isteyin; çünkü merhameti onlara verdim ben.»**

(297) «Uluğ kutluğ alp» türkçedir. (298) «Bik» böyle, türkçe olarak geçiyor.

Allah işlerini düzene soksun, mektubumuzu getiren özü doğru, inançlı oğlumuz **Nizâmeddîn**, o devletin duâcılarındandır; o devleti dileyenlerdendir. Bugün, dervişlerin oğludur; nesi varsa, hepsini de dervişlere harcamadadır; bu da size gizli değildir. Uzun bir zamandır, başına iş üstüne iş gelmede, ziyân üstüne ziyân görmededir. «**Dîni ilerleyen kişinin belâsı da çoğalır; dîni azalan kişinin belâsı da azalır.**» O, tek erin, güneş huylu ve herkesi kaplıyan, bulut gibi her yere keremler yağdıran, deniz gibi herkese bağışlarda bulunan merhametinden umulan, beklenen pâdişahça bakışıyle ona da bakmasıdır. Bugün o, şeyhlerin övüncü, kalblerin emîni, zamânın **Cüneyd'i**, vaktin **Bâyezîd'i**, geçmişlerden kalan, geleceklerden önde bulunan **Dîn** ve Hak **Husâm'ının** yakınıdır da. Allah, onun ömrünü uzatsın da inananlar, onunla faydalansınlar, soluklariyle kutlansınlar. Evet, ona mensûptur; küçüklüğünden beri de bu duâcının oğludur. Umarız ki onu, daha da fazla okşar, diriltir. Çünkü, «**Kim bir kişiyi diriltirse, bütün insanları diriltmiş gibidir** (299).» Ona lûtuflarda bulunur da, bu duâcıyı da, dervişleri de fazlasiyle minnet altına alır.

Ebedî olarak yaşayın, yaratıkların imdâdına yetişin. Öyle olsun ey âlemlerin Rabbi. Hem de böylece eski ihsanlarınız, eski bağışlarınız da yüce Allah katında makbul olur; «**Nûr üstüne nûr.. Allah, dilediğini bu nûrla doğru yola götürür** (300)» âyeti zâhir olur; bu hayrınız da eskilerine katılır vesselâm.

XCVII

Allah'ın rahmeti ve esenlik ona, **Peygamber**, **muhtâc olduğunuz şeyleri cömertlerden dileyin; çünkü acıyışımı onlara verdim; katı yüreklilerden dilemeyin, çünkü öfkemi onlara verdim»** demiştir. **Peygamber'in** sözlerinin bereketleri, **Mustafâ'nın** işâretlerinin kutlulukları, vezîrler pâdişâhı, saltanatın düzeni, mazlumların yardımına erişen, hayırları yayan, iyi ve güzel işleri kuran, Allah'ın halkını esirgeyen, Allah'ın buyruklarını ululayan **Sâhib-i A'zam'ın** kutlu zamânına eş - dost olsun; Allah yüceliğini dâimî etsin; hayırlarını kabûl eylesin; suçlarından geçsin; onu en büyük korkudan emîn etsin; hayır işlerdeki başarısını da, başka başarılarını da dâimî, ebedî kılsın.

(299) V, 32. (300) XXIV, 35.

Hiç şüphe yoktur ki Âdem oğlu, aşânın aşâsının aşâsı bir bedenle, yücenin yücesinin yücesi bir candan meydana gelmiştir. Yüce Hak, en üstün kudretiyle bu iki zıddı birleştirmiştir. O yüce candan yüzlerce, yüzbinlerce hikmet meydana gelir; bu yoğun bedenden de yüzbinlerce karanlık pusu yeri meydana çıkar, görünür. Bundan dolayı da, «**Gerçekten de ben, topraktan insan yarattım; sonra da onun yaradılışını tamamlayıp kemâle getirince rûhumdan rûh üfürdüm ona; meleklere de, hemen secdeye kapanın ona karşı** (301)» buyurmuştur. Bedeni, kara balçığın; canı kendi rûhunun nefhasının; böylece de o nûr, o Rabbânî nefha, bu kara balçığı, kurtuluşa, yücelişe, yücelere ağışa sebeb olması için, düzenlik, adâlet ve emâneti koruyuş husûsunda kendisine âlet etmiştir; bu kara balçık, hâinlik, düzenbazlık, hırsızlık yoluyla, «**Rûhumdan rûh üfürdüm**» nûruna tama' ederek, bir kolayını bulup o ışığı kendisine âlet edinememiştir.

«**Hırsız, ışıkla geldi mi, en seçilmiş kumaşı çalar - götürür.**»

Hattâ, «**Rûhumdan rûh üfürdüm**» diye anlatılan o can ışığı, o rûh mumu, balçık bedene dîn ışığı verir; balçıkta yaradılış, bilgisiz oluş âleminden; ağır davranış huyundan çeker, çıkarır onu. Çünkü, «**Aklı, şehvetinden üstün olan, meleklerden yücedir; şehveti aklından üstün olan, hayvanlardan aşâdır.**»

Selâmımızın, duâlarımızın, övüşlerimizin boyuna yenilenmekte bulunduğunu, sizinle buluşup görüşme dileğimize son olmadığını, sınırsız bulunduğunu bilmeniz gerek. Yaratıp olgunlaştıran yüce ve kutlu Tanrı, buluşup kavuşma başarısına tez bir sebep halk etsin. Gerçekten de o, duâları kabûl eder, duyar. Allah yardımını üstün etsin, kutlu alayın bu yana erişmekte olduğu duyuldu; bütün dostlar, kavuşma muştusuyla sevindiler; sonra o haberin sonu gelmedi; öylece kala-kaldı.

«**Hangi nîmet vardır ki zamân, bulandırmaz onu?**»

Allah izin verirse en kutlu zamanda, en kutlu vakitte dönersiniz. «**Allah kardeş etsin bizi, aramızı birleştirsin; gerçekten de dilediği zaman, onları bir araya toplamıya gücü yeter onun** (302).»

Allah bilgin etsin onu, **Emîr Âlim, Sâhib-i A'zam'ın**, güneş gibi her yana vuran, her şeyi ışıtan lûtfuna, ihsânına sığınmadadır; Allah yüceliğini uzattıkça uzatsın. Şüphe yok ki pek yoksul bir

(301) XV, 29. (302) XLII, 29.

hâle gelmiştir, pek çok ziyanlara uğramıştır. Dünyâlığın az oluşu, bilgi tahsiline de engel olmadadır. **Sâhib-i A'zam**, **«Kim bir kişiyi diriltirse, sanki bütün insanları diriltmiştir** (303)» hükmünce, ter-temiz huyuna, cömert avucuna uyar da onu okşar, diriltirse bu, o sınırsız lûtfa göre eşi-örneği görülmemiş bir şey olmaz. **«Hayra âit bir şey yaptınız mı, onu Allah katında bulursunuz** (304).» **«Mallarını Allah yolunda harcayanlar, bir tohum ekmişe benzerler, o tohum, yedi başak bitirir; her başakta da yüz tane vardır; Allah dilediğine arttırır da** (305).» Ebedî olarak ihsân sâhibi olun, nîmetler bağışlayın; hayrı yayın-dökün vesselâm.

XCVIII

En ulu, en büyük, en övünmeye lâyık, en kutlu bilgin, ibâdet ehli, adâlet ıssı, Allah'ın yaratıklarını esirgeyen, Allah'ın buyruğunu ululayan, pâdişahlarla sultanların yakını bulunan, işin sonunu düşünen, **«Gecenin az bir bölümünde uyurlar; seher çağlarında yarlıganma dilerler** (306)» hükmüne uyan özü doğru oğlumuz, millet ve **Dîn'in Şems'**inin hayırları, yaptığı, işlediği güzel işler, çalışıp çabalaması, kullukta bulunması, dilemesi kabûl olsun, bunların hayrını görsün. Allah yüceliğini dâimî etsin. Sayısız rızık veren, kitapsız bilgiler bilen yüce Tanrı, herhalde, her zamanda, yolculukta, yurdunda otururken, hattâ yalnızken bile ona yardım etsin; onu korusun; gözcüsü-bekçisi olsun; kuvvetlendirsin onu; yardımda bulunsun ona **Muhammed** ve soyu hakkıyçin.

Esenlik gündüzün, toplantınızda bulunanlara;
Bir gün olup da bulunduğunuz yere konan kişiye.

Gerekli olan binlerce selâm ve duâlar.. Susuzun suya, ayrılmış kişinin kavuşmaya, mahpusun kurtuluşa ulaşmaya çektiği özlem gibi sizi özlediğimizi bilesiniz. Ululandıkça ululansın, dağılanları toplayan, bitkileri bitiren, ölüleri dirilten, sesleri duyan Hak, en güzel bir halde, en kutlu bir zamanda kavuşup buluşmamızı kolaylaştırsın; sebeplerini hazırlasın. Gerçekten de o, duâları kabûl eder.

(303) V, 32 (304) II, 110. (305) II, 261. (306) LI, 17-18.

Umarız ki bağış ıssı, merhametli yaratılışınıza, âdetiniz olan ihsânda bulunmaya uyar, yardım gölgenizi özü doğru, inancı yerinde, çabası uygun **Ahî Muhammed'**in üstüne salarsınız. Allah ona esenlik versin; yaşatsın, hayırlar vermekten geri kalmasın ona. Böylece de o, nîmetlere garkolur, o keremi elde eder de şükürlerde bulunur. Bu iş, duâcınıza da büyük bir minnet olur.

Emîrler Pâdişâhı, **Horasân**'a, **Irâk**'a ün salmış, bağışlar ıssı, emîn er, Müslümanlığın dayancı, yüce huylarla güzel sıfatların madeni, **Sâhib-i A'zam**, Hak ve **Dîn'in Tâc**'ına da bu duâcının selâmını söyleyin. Allah yüceliğini dâimî etsin; yaptığı güzel işleri kabul eylesin; kuvvetlendirsin onu, yardım etsin ona. O da yardıma dâir açık-gizli, ne biliyorsa, yüce Allah için olsun, esirgemesin. **«İyilikte bulunursanız, kendinize iyilik etmiş olursunuz** (307).» Güzel yaratılışınız, vasiyete muhtâç değildir ama gene de söylüyorum.

Kılıcı biledikten sonra da gördüm ben,
Kesse bile elle oynatmaya muhtâç.

Bu duâcının o tapıdan diledikleri, boyuna kabul edilegelmiştir, Allah için olsun, Allah için, sizden beklenen, umulan budur. Allah yaptığınız güzel, hayırlı işleri kabûl etsin, sevâbını kat-kat arttırsın.

Fidana su verirsen, zâti sen dikmişsin onu;
Alçaltırsan, yükselten, boy attıran sendin ona.

«Hayrı tamamlamak, ona başlamaktan yeğdir.»

Âhiret işlerine, hem de adam-akıllı, tümden koyulduğunuzu duyduk. Önünde, sonunda kutlu olsun; **Allah yardım etsin size; kolay şeyleri kolaylaştırsın; güç şeylerden uzaklaştırsın sizi.»** Allah, kimi doğru yola götürmek isterse, Müslümanlık husûsunda gönlünü genişletir onun (308).

Bu yandan bütün kardeşler, dervişler, hepsi de özlem çekmedeler. Selâm ve duâ ediyorlar. Ebedî olarak mazlumların imdâdına erişin vesselâm.

(307) XVII, 7. (308) VI, 125.

XCIX

Ter - temiz yaşayış, emîrler ve emîn kişiler pâdişâhı, mazlumların yardımına erişen, **«Onlar, gecenin az bir kısmında uyurlar, seher çağlarında yarlıganma dilerler** (309); **Allah'ı ayakta, oturarak, yan yatarak anarlar** (310); **kınayan kişinin kınayışından korkmazlar** (311)» âyetlerinde bildirildiği gibi Allah'a kulluk için çalışan, Allah'a kulluk etmeye pek düşkün olan, Rabbânî üstün kişileri yetiştiren, rûhânî yoksullara eş - dost olan devlet ve **Dîn Muîn**'inin yaşayışından ayrılmasın. Allah yüceliğini dâimî etsin; boyuna da böyle olsun.

Selâmımız, duâmız, size erişmededir. Esenlik bize ve Allah'ın temiz kullarına. **«Esenlik, doğduğu gün, öldüğü gün, gene diriltildiği gün ona** (312). **İnananlara rahmet eden Rab'den, onlara söylenen söz, esenlik size sözüdür** (313).» Öylesine özlemişizdir sizi ki; hani âzası kesilmiş kişi, âzasına, parça - buçuklarına muhtâçtır; hani, **«inananlar, bir tek kişiye benzerler; onlardan bir uzuv şikâyetlendi mi, bedenin öbür yanları da ona uyar; ıssıya düşer; uykusuz kalır»** denmiştr. Hani **«Yaradılışınız da bir tek kişi gibidir, diriltilişiniz de** (314); gerçekten de Allah'ın, dilediği zaman bizi derleyip toplamaya gücü yeter (315); **«O kendisine acımayı gerekli kılmıştır; sizi elbette derleyip toplar da** (316)» denmiştir; onun gibi işte. Allah bizi, **«Tahtlarda karşı - karşıya oturan kardeşler** (317).» etsin. Öyle olsun ey âlimlerin Rabbi.

Size duâ mektubumuzu getiren özü doğru, gerçek, vefâlı oğlumuz Şeyh **Husâmeddîn**, Allah ona esenlik versin, o umudlar kâbesine, o dilekler kıblesine yönelmiştir. Boyuna, hüner ehline esenlik yeri, bağış ve cömertlik için dilek mahalli olsun. Üstünlüğü eksik olmasın, **«Biz, ancak sizi, Allah rızasıyçin doyururuz; sizden ne bir karşılık isteriz, ne bir teşekkür** (318)» âyetinde bildirildiği gibi sebepsiz, bir şey beklemeden bağışlarda bulunan o üstün, o yüce tapıdan, oğlumuzun, kendisine lâyık bir hizmete tâyin edilmesini, böylece de onun, o nîmetler ıssının, o bağışlar ıssının kullarından, lûtfuna erişenlerden olmasının sağlanmasını dileriz.

(309) LI, 17 - 18. (310) III, 191.
(311) V, 54. (312) XIX, 15. (313) XXXVI, 58.
(314) XXXI, 28. (315) XLII, 29. (316) VI, 12.
(317) XV, 47; XXXVII, 44. (318) LXXVI, 22.

A pâdişah, insanlık et de, beni okşa;
Okşa da, bir kutluluk görmüşüm diye sözler edeyim.
A zamânın pâdişâhı, senden ne eksilir,
Merhametinle bir insan, seviniverse?

Zâti, o tek, o eşsiz erin, dünyâ pazarında en fazla giriştiği iş, yaptığı sanat, yoksulları okşamaktır; onlara lûtufta bulunmaktır; sınıkları onarmaktır. Başarı üstüne başarısı, bu husustaki gücü - kuvveti arttıkça artsın. **«Halk, Allah'ın ayalidir; Allah katında en üstünü, ayaline en fazla faydası dokunanıdır. İnsanların hayırlısı, insanlara faydası dokunan kişidir.»** Ama yoksula kızıl altının verdiği fayda, gümüşün faydasına benzemez. Gümüşün faydası da, **«Faydanın tümü hayırlıdır»** ama kara pulun verdiği faydayla kıyaslanamaz; faydadan faydaya, arada çok fark vardır. Babayla ana, Âdem oğlunu şu zindana çekti - getirdi. Peygamberle erenlerin verdikleri faydaysa halka, bu zindânın kapısını açtı; insanı, gayb âleminin boşluğuna eriştirdi. Bu söze son yoktur. Emîrler pâdişâhının sevâbı, Tanrı'nın ona yardımı, başarı verişi sonsuz olsun. Özü doğru duâcı, o kerem ıssının tapısına, ihtiyâçları bildirmekle ödevlidir, o tapıda ihtiyâçları gidermekle, dilekleri tamamlamakla, âşıkların gönüllerini almakla.

Âşıklara lûtfetmek, lûtuf ıssı olmaktandır;
Aşk ümmeti, ümmetlerin en arığıdır.

Duâcınız, bu lûtuf, bu ihsân yüzünden pek büyük bir minnet altına girecektir; bu lûtuf da, bundan önceki lûtuflara katılacaktır vesselâm.

C

Emîrlerin, kutlu kişilerin pâdişâhı, bunda kalanların yardımına erişen, mazlumların sığınağı olan, her yanda ünü duyulan **Horasan'la Irâk'ın** övüncü, yoksulların eşi - dostu, üstün kişilerin yetiştiricisi, Müslüman ülkesinden düşmanları süren, halkın güvenci - dayancı olan **Sâhib-i A'zam** devlet ve **Dîn'in Tâc'ının** yüce meclisi, o meclisin huzûru, hak ettiği devlet tadiyle, onun esirgeyişine, bağışına uygun, o himmete eşit bir sevâpla, o niyete yarar bir karşılıkla öylesine bir devletle sürüp gitsin. Devlet, elversin ona, zaman, uygun olsun. Üstün ve yüce Tanrı, bütün çalışmalarından râzı olsun, her halde gözcü - bekçi kesilsin ona. Allah yüceliğini dâimî etsin.

Gizli şeyleri bilen Tanrı bilir ki bu duâcı, o kerem ıssının lûtuflarını unutmamışımdır; Allah yüceliğini dâimî etsin, boyuna o lûtufları anıp durmadayım; o nîmetlere şükretmedeyim. O dostluk, her gün, daha da pekişmededir, daha da artmadadır. Gerçek olarak şunu da biliyorum ki inanç, birlik, günden güne, o yandan da artmada. Çünkü, **«kalbten kalbe pencere var; gönüller görür.»** Akıl da, delîl de bunun böyle olmasını gerekli kılar. Elbette - elbette sevgi de iki yandan olur; İltifat da, dostluk da. Özlemin, dileğin artışı, iki taraftandır; dostluk, ister Hak'la olsun, ister halkla, asla tek taraflı olamaz; olmamıştır; böyle bir şey düşünülemez de. Bir elin sesi çıkmaz; iki oyuncu, bir ayak üstünde duramaz. **«O, sizi sever»** hükmü, **«Onlar da, onu severler»** hükmü olmadıkça verilemez (319); **«Allah onlardan râzı olmuştur»** hükmü, **«Onlar da Allah'tan râzı olmuşlardır»** hükmü olmadıkça yer bulamaz (320).

. Selâmımızı, duâlarımızı aldıktan, doğrulukla, temizlikle okuduktan sonra şunu bilmek gerek ki yüce buluşmamıza çektiğimiz özlem, bakışı - görüşü kısa akılla anlaşılacak, ayağını direyemiyen sabırla erişilecek dereceden çok üstündür.

Gizli âlemde şaşılacak şeyler vardır; geceler gebedir. Böylece de onların son-uçları, eserleri âlemde meydana çıkar; gönüllerde şevkler, başlarda sevdâlar belirir ki bunlar, o son-uçları meydana getiren şeylerdir; onları çeker, belirtir; onlara yalvarır - yakarır.. Derken gizli âlemde olan, görünmeyen şeyler, hani o gecelerin gebe kaldığı şeyler; bütün bunlar, varlık âlemine gelir, belirir, şekle bürünür. Ululandıkça ululansın, Hak, bu dünyâda da, o dünyâda da göze görünmeyen her düşünceyi, yaratıp bir şekle bürür, o düşünceyi, hangi şekle lâyıksa o şekle sokar da göze gösterir; o düşünceyi, düşünen kişiye eş - dost eder. **«Kerem ıssıysa, kerem eder sana, ulular seni; kötüyse, nekesse ısırır seni.»** Yüce Allah'a hamdolsun ki Emîrler pâdişâhı, Allah onun yüceliğini dâimî etsin; bu işi bilmiştir, buna inanmıştır. Bu yüzden de bütün düşüncesi, Allah'ın buyruğunu ululamak, Allah'ın yaratıklarını esirgemektir. Yaralarına melhem koymak, ellerini tutmak için kulağı, boyuna mazlumların feryâdındadır; gözü boyuna zulüm görenlerin tarafındadır. Yüce Tanrı, her zaman, başarı üstüne başarısını arttırsın; kuvvet üstüne kuvvet versin ona. Öyle olsun ey âlemlerin Rabbi.

İnancı tam olan, boyuna kullukta bulunan aziz oğlumuz **A h î M u h a m m e d**, Allah üstün etsin onu, o tapının pek eski kullarından

(319) V, 54. (320) V, 119.

dandır; o tapının yüceliğini dileyenlerdendir; o tapının acıyışiyle beslenip yetişmiştir; o nîmetin sütünü emerek gelişmiştir. Şimdi, o pâdişahçasına acıyışı umarak oraya yönelmiştir. Tam bir umutsuzluğa düşüp şaşırmıştı; o ulu kişinin gazebine uğramış, ayrılık mihnetine düşmüş, yoksun bir hâle gelmişti; sonra gene o üstün erin bağışlamasiyle yüceliğe ulaşmış, dirilmişti. Umarız ki, **«Rabbimiz, biz nefislerimize zulmettik** (321)» diye sızlanışları, **«Öfkelerini yenenleri, insanları bağışlayanları, ihsanda bulunanları Allah sever** (322).» diye övülen kerem tapısında makbûl olmuştur da, gene kulların halkasına girmeye yol bulur; o devlet **K â b e**'sinin mücâvirlerinden olur. Çünkü, Allah yüceliğini dâimî etsin, onun gibi çokları, o tapıya gönül bağlamıştır, o kaynağa susamıştır.

Muştuluğa erdik de öyle bir gün geçirdik ki..
Sanki o gün, bu zamânın günlerinden değildi.

Zâti şimdi, o iltifata eriş yerinden, o devlet mâdeninden özge sığınılacak, güvenilecek bir yer, ne biliyor, ne de istiyor.

A sâki, önce sunduğun şaraptan
İki koca sağrak doldur, sun da, neşeyi arttır.
Onu tattırmasaydın bize;
Ama değil mi ki küpün kapağını açtın, tattırdın; sun bâri de sarhoş et, yık yerlere bizi.

O tapının sevgisini, cânının yancağızına bağlamış, umut sürmesini yalvarış gözüne çekmiş, oraya geliyor. Elinde armağan olarak da, o tapıdan aslâ reddedilmeyen bu özü doğru duâcının şefâatiyle sonsuz merhametinizden başka bir şey yok. Dünyâda eşi bulunmayan o tek erin ihsânından, pâdişahlığından, yoksulları okşayışından umulan şey de, onun darma - dağan ahvâline bir düzen vermek, yardım ederek, onu ağırlayıp diriltmektir (323). **«Kim, birisini diriltirse, bütün insanları diriltmiş gibidir.»**

Bir hür kişiyi lûtfederek kul etmen,
Binlerce kul azâd etmenden yeğdir.

Ebedî olarak yaratıklara yardımcı olun. Öyle olsun ey âlemlerin Rabbi.

(321) VII, 23. (322) III, 134. (323) V, 32.

CI

Sonsuz kutluluk, ebedî devlet, Emîrler pâdişâhı, mazlumların yardımına koşan, yoksullara eş - dost olan, yüce himmetler, ter - temiz huylar ıssı, Allah buyruğunu ululayan, Allah'ın sevdiği şeyleri seven, **«Yanları döşek nedir bilmez, Rablerini korkarak, umarak çağırırlar** (324)» âyetiyle övülen, bilgin, adâletli, pek büyük, soylu - boylu, pek kutlu, nîmetler bağışlıyan devletin ve **D î n i n M u î n '** i, Müslümanlığın ve Müslümanların sığındığı, güvendiği er, diline, beline alp (325), dindar **P e r v â n e B i k** 'in Allah, yüceliğini dâimî etsin, düşmanının burnunu yerlere sürtsün, onu kuvvetlendirsin, ona yardım etsin, hayır yolunu ebedî olarak kolaylaştırsın ona, yaptığı, temelini attığı her hayrı, gönlünden geçen her iyi şeyi kabul etsin, hayırlı etsin. **«Gerçekten de Allah, tövbeleri kabul eder, sadakaları alır** (326).» Öyle olsun ey âlemlerin Rabbi.

Bu özü doğru kişinin selâmını, duâsını, övüşünü okuduktan sonra, o özüne dilediği şeyi, insanlara da dileyen, özüne seçtiği şeyi insanlara da seçen, inançta en üstün olan, yoksulları okşayan, hilim ve kerem ıssıyla buluşup görüşmeyi pek özlediğimizi bilsinler. Ululandıkça ululansın, dağınık nesneleri, dağılan dostları bir araya getiren, ölüleri dirilten, sesleri duyan, duâları kabûl eden Hak, buluşup kavuşmaya, kutlu, tez bir sebep halketsin. Gerçekten de o, duâları kabul eder, her şeyi duyar.

Mektubumu tapınıza yücelten **Ş e m s e d d î n**, Allah kutluluğunu dâimî etsin; bu duâcının yakınlarındandır. Uzun bir zamandır, bir vesileyle o tapının hizmetiyle yücelmeyi, o tapının hizmetçilerinden, kullarından olmayı özlemektedir. Allah ulu etsin o tapıyı; sizden zahmeti uzaklaştırsın; artık özlememiz, görüşüp konuşmayı arzulamamız da son haddine vardı.

Sabır, aşk'la uzlaşamıyor, yatıştırmıyor aşkı sabır;
Akıl, feryâda erişemiyor.

Güneş gibi faydası, esirgenmeksizin umûmî olan yüce huylarınızdan umarız ki bu şefâatimizi kabul edersiniz de sonsuz övüşlerimizi,

(324) XXXII, 16. (325) «Diline, beline alp» türkçe. (326) IX, 104.

sayısız duâlarımızı, sonu bulunmayan sevapları âhiret azığı kılarsınız. O büyük zâtın merhameti, pâdişahlığı, hiçbir istekliyi mahrum olarak geri çevirmez ama, gene de ihtiyâta uyduk, şefâat etmekteyiz.

Ben de bilirim ki senden yanlış bir iş çıkmaz;
Ama âşıkların gönülleri kötü düşüncelere dalar.

Ebedî olarak yaratıkların yardımına erişin. Öyle olsun ey âlemlerin Rabbi.

CII

Ebedî devlete kavuşanların, sonsuz nîmete ulaşmada öndülü kapanların bile diledikleri, haset ettikleri bir kutluluk, bir devlet; o, âlemde eşi olmayan, pâdişahlarla sultanların övüncü bulunan, **D â v û d** soyunun iftihar ettiği erin, o, övünülecek huylar ıssının, o, dünyâyı âhirete bağışlıyanın, o, yoksulların gönüllerini alanın, o, yüce kişilere örnek olanın, canları kurtaranın, bedenlere sevinç verenin, mihnete düşenleri, yardım edip kurtaranın, her iyiliğin, her güzelliğin mâdeni kesilenin, güzel, temiz şeyler kaynağının, insanların en yücesinin, yaradılışta ışıklı, özden edepli olanın yüce zâtına eş - dost olsun, yardım etsin, özüyle kaynaşsın, birleşsin. Allah onların yüceliğini dâimî etsin, onları kuvvetlendirsin, doğruluktan ayırmasın. O ap - açık, parlak mı parlak devletin dostları, boyuna sevinsin, yardım görsün; düşmanları yerinsin, kahrolsun.

Selâm size; fakat ayrılanın verdiği selâm değil
Öylesine selâm ki boyuna yenilenir - durur.



Esenlik, gündüzün, toplantınızda bulunanlara;
Bir gün olup da bulunduğunuz yere konan kişiye.



Selâm etmedeyim sana; gönüldesin çünkü;
Gözden uzaksın ama, gönüldesin sen.

Ey göze görünmeyen, gönülde duran,
Selâm yanımdayken görünmeyene.

Gerçeklik, temizlik yönünden, sevginin çokluğu yüzünden yollanan selâmlar, duâlar gelip duruyor. Arıkların sığınağı olan, zulüm görenlerle yazıklıların dinlenme, huzûra kavuşma yeri bulunan o devletin olgunluğunu, o bahtın parıltısını, özlemlerle, dileklerle gidip gelenden sorup durmadayım; dilerim, sonsuz yıllar boyunca ebedî olsun o devlet. Ansızın, sevindiren bir muştucu, kutlu dönüşünüzü, o kutluluğun gelmekte olduğunu muştular da bu özlem çekenleri sevindirir diye sorup durmada, araştırıp durmadayım ama, böylesine bir gerçek sabah, hâlâ doğmadı. Ama gene de o pâdişahlık özünün, o Tanrı seçkininin gelmekte olduğuna dâir aslı olmayan hoş haberlerle, yalancı sabahlarla pek çok sevinçler elde etmişiz. **«Bana vaadde bulunun da yalan söyleyin; muştuluk verin bana da açıklandırmayın beni.»** Gönül, bunları da yeter bulmada. Allah yüceliğini, üstünlüğünü kat-kat arttırsın, gönlü genişleten, insanı yücelten o güzelim yüzünüzü görmeyi, size kavuşmayı Tanrım, en güzel bir vakitte, en kutlu bir saatte müyesser etsin.

Pâdişahça ihsânlarınızı, sultanca gönül alışınızı boyuna anmadayız, boyuna şükürler etmedeyiz. Bu dâvânın en gerçek tanığı da, şeyhlerin pâdişâhı, gönüllerin emîni, zamânın **Cüneyd**'i, vaktin **Bâyezîd**'i, yeryüzünde Allah'ın en hâs ereni, hidâyet ve yakıyn bayrağı, Hak ve **Dîn'in Husâm**'ıdır. Allah, Müslümanları, ona uzun ömürler vererek faydalandırsın, âriflerin gönüllerini, onun yüzünün ışığıyla ışıklandırsın. O da size, devletinizin günden-güne artmasına hayır-duâlar etmede bizimle solukdaştır, o yolda yardımcıdır. O devletin sürüp gitmesi, o devletin, o ilâhî üstünlük feyzinin, o gökten gelen yardımın kat-kat artması için edilen hayır-duâlar kabûl olsun. Duâları kabul eden Allah'dır, özü doğru kişilerin duâları makbûldür.

Bu yandan küçük-büyük, herkes, kardeşlerimiz olan fakıyrler, namazlarda, yalnız bulundukları çağlarda, gizli-açık, o devlete duâ etmeyi ödev edinmişlerdir; hâcetleri kabûl eden, kötülükleri defeden, iyilikleri ihsan eyleyen kutlu, yüce Tanrı'dan, devletinizin çoğalmasına, yüceliğinizin olgunlaşmasına duâcıdırlar; dileriz, o âlemin tek erinin, onun kullarının, dostlarının dilekleri yerine gelsin; isteklerine kavuşsunlar. **«Gerçekten de onun, dilediği şeye gücü yeter; duâları da kabule lâyıktır o. Allah'ın rahmeti Muhammed'e ve soyuna.»**

O korunma harîminde bulunan, o gölgelenme yerinde gölgelenen, böylece de yücelikler, ululuklar bulan kullara da selâmlarımızı söyleyin. Ebedî olarak halkın yardımına erişin, yoksulların sığınağı olun. Öyle olsun ey âlemlerin Rabbi.

Gönül alan, küçükleri yetiştiren yüce mektubunuz geldi; sevinçlerimiz çoğaldı. İhsanınız eksik olmasın vesselâm.

CIII

Allah bizi bir araya getirsin; aramızdan uzaklığı kaldırsın.

Bize ayrılık yolunu gösteren Tanrı,
Umarım ki kavuşup buluşma yolunu da kolaylaştırır.



Seninle, konuşmayla bile olsa, buluşmaya râzıyım;
Bir işâretle bile olsa selâmın yeter bize.

Seni görmediğim gün, bin ay gibidir;
Seni görmediğim bir aysa, bin yıla döner.



Mülkü, ululuktan gök küpüne
Bile sığmıyan Tanrı'ya andolsun ki

«Size karşı bir gücüm-kuvvetim olsaydı, yahut kuvvetli bir aşîretim olsaydı da ona sığınsaydım (327).» Kutluluk yârolsaydı bana, yahut bedenim de gönlüm gibi uçsaydı, yüz kanatla uçar, pâdişahlar övüncü, **Dâvûd** soyunun baş tâcı, yüce himmetli, işin sonunu görmeye çalışır, Tanrı'dan korkar, elinin altındakileri sorar-soruşturur, hilim ve kerem ıssı, Rabbine ulaşmaya özlem çeker, yüce can, göksel gönül sâhibi olan sizin, o ter-temiz eşiğinize ulaşırdı. Allah yüceliğini ebedî etsin.

Yel, beni size götürebilseydi,
Yellerin eteklerine sarılırdım;



Sizi öylesine özledim ki, kuştan daha tez uçar-gelirim size,
Ama kanadı kesik kuş, nasıl uçabilir?



---

(327) XI, 80.

Elinden gelirse ey seher yeli, bir gece onun civârına uğra,
Uğrayınca da benden ona bir selâm götür.
Gönlümü orda görürsen, ona de ki: Vuslat haram olsun sana,
Ben, böylesine ayrı kalayım ondan; sense boyuna diz - dize onunla oturasın...

Allah da bilir, «Bilici olarak da yeter o (328);» o güneşin hayâli, gece - gündüz, rüyâda da bu zayıfın gözünde, uyanıkken de.

Uzun - uzun düşünürüm de seni her gün
Gözümün önünde görürüm, her gece rüyâmda seyrederim.

O kerem ıssı tapıdan gelenlere, o tapıya gidenlere haset etmekteyim; mektup yazmakla, selâm göndermekle özlem ateşini yatıştırmaya imkân yok.

Dudağımı ıslatmakla kanamıyorum,
Irmağına atman gerek beni.



Gönül, sizi fazlasiyle özledikten sonra, umarım ki kavuşurum, sarılırım size;
Ama yoksunluktan, kara haberden sonra kavuşmaya imkân var mıdır ki?
Gönlüm, iki canı, bir - birine karılmış, birleşmiş görmezsen,
Bil ki gönlüm, susuzluğa kanmamıştır da, kanmamıştır.

Tapınıza, zâhiren de gelmek için ne kadar çalıştım, çabaladım; ne kadar yalvardım, uğraştım; fakat takdire hükmeden, bu dileği duraklatmada.

Diri kalırsak, dikeriz elbet,
Ayrılıkla yırtılan eteği..
Ölürsek özrümüzü kabûl et;
Nice dilekler vardır ki, toprak olup gitmiştir.

(328) IV, 70.

Hayır - hayır.. Yanılıyorum. Dîn ve tanış ehli olanların nefse uyarak değil, Tanrı için meydana gelen dilekleri, asla toprak olmaz; hattâ onlar, **«Tahtlarda, karşı - karşıya oturan kardeşler** (330)» olurlar; **«Soylarını da onlara kattık** (329).» **«Gerçekten de Allah, Â d e m ' i, N û h u, İ b r â h î m soyunu, İmran soyunu seçti, âlemlere üstün etti. Birbirlerinden türemiş bir soydur onlar** (331).»

Daha beri gel, daha beri; niceye bir bu kötü huyluluk?
Değil mi ki sen, bensin, ben de senim; niceye bir benlik, senlik?



İnsanı, benle sendir iki eden;
Bensiz, sensiz, sen bendin, ben de sendim.

Ne vakit, biz, bizlikten ayrılacağız da,
Ben - sen gidecek, Tanrı kalacak?

«Gerçekten de bir daha dünyâya dönmedi onlar ve şüphe yok ki hepsi de tapımıza getirilmiştir onların (339).»

Netekim azîzlerimizin, önderlerimizin canları da gözlerimizin önünden ayrıldı ama, yok olmadılar ki. Yıldızlara benzer onlar; bugün, Tanrı güneşinin ışığında gizlenmişlerdir; özleri vardır, sıfatları yok. Bu sözün sonu yoktur; **«Allah'ın sözleri tükenmez** (333)» denmiştir ya; onun gibi hani. **«Sözler ona ağar** (334)» buyuruyor ya (335).. Dünyâdaki denizler mürekkep olsa, bütün ormanların ağaçları kalem kesilse, havadaki bütün zerreler yazıcı olsa da yazmıya koyulsa, ter - temiz rabbânî canların buluşup görüşmeleri, onların aşk oyununa girişmeleri gene de yazılmaz, gene de kaleme getirilemez.

Gönül, aşktan ziyan görmezsin,
Nerden cansız olursun da can hâline gelebilirsin ki?

Önce gökten yere gelmişsin sen;
Sonunda gene yerden göğe ağacaksın.

(329) XV, 47, XXXVII, 44. (330) LII, 21. (331) III,33 - 34.
(332) XXXVI, 31 - 32. (333) XVIII, 109.
(334) XXXV, 10. (335) «Allah'ın» sözünden, işaretli yeredek kenara yazılmış ve metinde yeri gösterilmiştir (Konya N.)

Sabah - akşam, boyuna, birteviye selâmlar, duâlar göndermedeyim. Noolurdu, **«Bütün âilenizle gelin buraya** (336)» hükmünce selâm yerine ben ulaşsaydım size. Dilde, boyuna onun şükrünü anlatış; gözde, tümden ona ulaşma hayâli; gönülde boyuna onu anış, onu düşünüş. Ama özlemlerle o efendiye susamış can, bunlarla doymuyor. İyiden - iyiye umudumuz var; dilekleri yerine getiren Tanrı'dan umuyoruz ki ecel gelip çatmadan tezce o dünyâda eşi olmayan, gönülleri aydınlatan efendinin cana canlar katan yüzünü görürüz, ona kavuşuruz. Allah ter - temiz bir devletle, yeter bir nîmetle, tam bir esenlikle yüceliklerini dâimî etsin. Gerçekten de o, duâları duyar. **«Rabbinin rahmetinden, ancak sapıklar umut keser** (337).»

Umutsuzlanma, umutlan ey gönül;
Gizli âlemde görülmemiş şeyler vardır ey gönül.



Ey can, sevgili senden ayrı düşer diye tasalanma;
İp uzun ama, çenberden geçer elbet.



İnsanlarla konuşmayı harâm bilirim ama,
Senin sözün geldi mi, sözü uzatır da, uzatırım.

Gizli konuşmamız bitmez; **«isterse bir misli daha gelsin** (338)» ebedî olarak hâcetler kıblesi, gizli yakarışların ağdığı yer olsun o tapı. Öyle olsun ey âlemlerin Rabbi.

Kızkardeşlerimiz, oğullarımız olan câriyeleriniz, kullarınız, yer öperler; susamışlardır; o tapıya ulaşmış olanlara selâm ederler. O yüce tapıdan gönderilen mektup geldi, erişti. **Y â k û b**'un gözlerini aydınlatan **Y û s û f**'un gömleği gibi gözlerimizin ışığını, gönüllerimizin neşesini arttırdı. **«Bana bunak demeseniz bâri; Y û s û f'un kokusunu duyuyorum** (339).»

(336) XII, 93. (337) XV, 56. (338) XVIII, 109. (339) XII, 95.

CIV

Özü doğru, kerem ıssı, esirgeyici, inancı tam, gerçek mi gerçek, zamanda eşi bulunmaz, melek huylu oğlumuz devlet ve **D î n C e m â l**'inin ömrü, başı göğe erişen, yüzü ebedi saltanata yönelmiş bulunan bir devletle uzun olsun da, bütün üstünlüklerle yücelmiş olan gönlü, vesvese tozlarından, gaflet paslarından arınsın, cilâlansın; böylece de Rabbin ilhâmına, gökten yağan rahmetin feyzine ulaşsın. Öyle olsun ey âlemlerin Rabbi. Selâmımızı, duâmızı okuduktan sonra bilsin ki buluşup görüşmeyi pek özledik. **«Gönüllerden gönüllere pencere var.»**

Derler ki gönülden gönüle pencere var;
Pencere nedir ki? Arada duvar bile kalmadı.

Yüce Tanrı, oğlumuzu, bu gelip geçen dünyânın ötesindeki âlemin neşesiyle bezesin; esenlikle, muradına erişerek en kutlu bir halde ve en yakın bir zamanda onu, bize ulaştırsın. Gerçekten onun, gücü yeter buna ve duâları kabul etmeye de lâyıktır o.

Kardeşlerin hepsi de selâm ederler; sizi özlemişlerdir. Zamânın **Â s â f**'ı, vezîrlerin pâdişâhı, hayırlar kuran, halkın imdâdına erişen, vaktin **N i z â m ü l M ü l k**'üne, onun adamlarına selâmlarımızı söylersiniz. Nîmetlerine şükretmedeyiz, ihsanlarını unutmamışız. **«Rabbin unutmaz** (340).» **«Hayır, yahut şer, bir hardal tânesi kadar bile olsa, o da bir taş içinde, yahut göklerde, yahut da yeryüzünde bulunsa Allah, onu gene meydana çıkarır** (341).»

Hani o aziz kişi gibi.. Ona, rüyâsında gösterdiler; önüne ne çıkarsa dediler; Tanrı'nın buyruğu bu; yeri kaz, onu göm, toprakla ört. Rüyâsında oradan geçip gitti. Ovada bir altın leğen gördü ki parıl - parıl parlamada. O sözü hatırladı; hemen yeri iki karış eşti; dendiği gibi, o leğeni gömdü. Derken bir daha, bir daha.. Hep böyle yaptı. Sonunda bunaldı; bana dedi, bir kez söylediler, ben bunca kez eştim, gömdüm. O rüyâ geldi - geçti. Bir yere giderken, kendisine o tavsiyede bulunan kişiye rastladı. Ona hali açtı. Adam dedi ki: O, bil ki iyiliktir, ihsandır. O hayır örtülmez; yüce Tanrı, lûtfiyle onu meydana çıkarır. Birisi, bunda şüpheye düşerse de ki: Yüce minârelere bak; müezzinlerin ezanlarını, yüce minberlerde söylenen sözleri, vaazedenlerin

(340) XIX, 64. (341) XXXI, 16.

vaazlerini, çocukların mekteplerdeki ilâhîlerini, daha da başka sözleri dinle.. Bunların hepsi de, Allah rahmet etsin, esenlik versin ona, **M u h a m m e d**'in iyilikleridir, çabasıdır, kâfirlerden çektiklerine, onların kasitlerine karşı sabredişini övüştür. Çünkü yüce Tanrı, ben bunu meydana çıkaracağım, koruyacağım, mirasçın yok ama, ben iyilikte bulunanların mirasçısıyım (342) diye vaadde bulunmuştu. **«Ve elbette Rabbin, yakında öyle şeyler verecek ki sana, râzı olacaksın; ve elbette âhiret, önceki dünyâdan hayırlıdır sana** (343). **Gerçekten de biziz sana Kevser'i veren** (344). **Gerçekten de biziz Kur'an'ı indiren; biz indirdik ve onu gerçekten de koruyanız biz elbet** (345)» demişti. Tanrı için yapılan iyilik, güneş ışığından da yeğdir, ay ışığından da. Kemik mezara girer ama ışık mezara girmez. Gel, güneş ışığını bizden al da mezara göm bakalım; gene o, baş ucunda ışır - durur. Bu sözün sonu yoktur. **«De ki: Deniz, Rabbimin sözlerini yazmak için mürekkep olsa, Rabbimin sözleri tükenmeden deniz tükenir** (346).»

Yüce Tanrı, başarı üstüne başarınızı, çalışmaya koyulma üstüne koyulmanızı, sizi kendisine çekiş üstüne çekişi, çağırış üstüne çağırışı, doğru yolu buldurma üstüne buldurmayı bir - birine ulasın, arttırdıkça arttırsın.

İnsanlarla konuşmayı harâm bilirim ama,
Senin sözün geldi mi, sözü uzatır da, uzatırım.

Dilerim o er, ebedî olarak gerçeği dilesin, gerçeğe âşık olsun. Öyle olsun ey âlemlerin Rabbi.

CV

İnancı tam, dünyânın eşsiz eri, yüce Tanrı'yı dileyen, himmeti yüce, işi - gücü ihsân olan, Tanrı'ya itâati düşünen, yaradılışı güzel, mayası temiz bulunan, yoksullarla düşüp kalkan, erenleri seven, özü doğru oğlumuz devlet ve **D î n C e m â l**'inin ömrü, sevinç sebeplerini toplayışta, iyi adla - sanla anılışı elde ediş yollarına gidişte, yüce devlet maksatlarını kolayca kavrayışta düzene girsin; bütün muradların

(342) XXI, 89. (343) XCIII, 4, 5, (344) CVIII, 1. (345) XV, 9.
(346) XVIII, 109.

aslı olan, bütün dileklerin kimyası bulunan maksada eriş ve hayır işlerde başarıyı elde ediş sahifesi, Tanrı'nın lûtuf yazılariyle yazılsın; biliş, inanış rütbelerinin en yücesine yüceldikçe yücelsin; çalışıp çabalayış, kulların Rabbine hizmet ediş, Tanrı itâatindeki tadı tadış, özünde birleşsin; âlemdeki kutluluğun sermâyesi olan kutlu bir zaman geçiriş, zamandan da dışarı olan devlete eriş, akıl neşesiyle, inanç tazeliğiyle ona eş - dost olsun.. Allah sonunu iyi etsin.

Çâresiz akıl ve her çâresiz kalmış kişinin canı, yüce Tanrı'nın eşi bulunmaz işlerinde, işleri düzüp koşmasında, ayırıp düzmesinde şaşırıp kalmıştır. Çünkü canlar, **K â b e**'deki güvercinler gibi Tanrının umut evinin damına, kanat çırpa - çırpa toplanmıştır. Bâzısı, korku kanadını çırpar; yâni şükrediş, sarhoş oluş kanadını, onun san'at kanadını çırpar. Oysa, bu yüce damın üstünde, hiçbir ilhâm beklemeden, hiçbir düşünceye kapılmadan, korkmadan, ummadan her can güvercinini, o güvercine lâyık olan bir, yana doğru şehirlere uçurur. Bâzısını, emînlik olmayan yollara gönderir de onlar, doğanın pençesine düşerler, tutsak olurlar. Acze düştük, kötü hizmette bulunduysak bir daha yapmayız; edepsizce kanat çırdıysak bir daha çırpmayız diye çik - çik, feryâd ederler; o, onların çik - çik diye, doğanın pençesindeki yalvarıp yakarışlarını duyar. Bâzısını kurtarır; doğanın gönlüne bir korku, bir merhamet düşürür. Bâzılarınaysa, **«Tekrar döndürülseler, gene kötülükleri yaparlar** (347)» cevâbını buyurur. **«Göklerin ve yeryüzünün saltanatı Allah'ındır; dilediğinin suçunu örter, yarlıgar onu, dilediğine azâb eder** (348).» Yâni göktekilerin hepsi tir - tir titremededir; yerdekiler de titremededir. Netekim **M u s t a f â**, **C e b r â i l**'e, esenlik ona, hâlini sordu da o, dedi ki: Bir ân olur, öyle bir hâle gelirim ki, kolum - kanadım, vücuduma sığmaz; bir ân da olur, öyle bir hâle düşerim ki, korkudan, Tanrı ululuğundan sanırsın ki bir sivrisineğim. **M u s t a f â**, Allah'ın rahmeti ve esenlik ona, buyurdu ki: Siz mücerredsiniz, mutlak nûrsunuz; **Nefs-i Emmâreye** tutsak değilsiniz; unsurlardan meydana gelen tabiata komşu değilsiniz; nasıl oluyor da sizde korku oluyor? **C e b r â i l**, dedi ki: O ululuk, akla - fikre sığacak ululuktan çok daha büyüktür; **A z â z î l**'i, bir oyunla mat etti o ululuk; **H â r u t**'la **M â r u t**'u, bir düşünce yüzünden, gökyüzünün yücesinden attı, **B a b ü l** kuyusuna tutsak etti. Tesbih sesinin güzelim nağmesiyle **İ b l î s**'e, vesvese derdi verdi; **H â r u t**'la **M â r u t**'u büyü tuzağına düşürdü. **«Bahçenin üstünde, Rabbinden gelen bir felâket dolaşmadaydı** (349).»

(347) VI, 28. (348) XLVIII, 14. (349) LXVIII, 19.

Dostlarla, güzel kokular kokan, bir gül bahçesi olan yer,
Kurtlarla tilkilerin yeri oldu; baykuşla akbabaya yurt kesildi.

Allah bizi de korusun, sizi de ve en büyük korkudan emîn etsin bizi (350); **«Tahtlarda, karşı - karşıya oturan kardeşler** (351)» etsin bizi; gerçekten de o, nîmetleri, onlara hak kazanmadan verir; **«Umut kesildikten sonra rahmet yağdırır** (352).» Bir - bir, erkek, kadın, kardeşlere selâmımızı söyleyin; bu yandan da erkek - kadın, bütün kardeşler selâm ederler, özleminizi çekmektedirler vesselâm.

CVI

Zora düşüren ve çâresiz bırakan mânevî memûr, pek şaşılacak bir işe girişti; katı yürekli oluşu seçti de ele aldı. Sabrediş, kendine sâhib oluş ipinin ucu elden çıktı; o ulular ulusuna, ve ihsân ıssına pek uzun bir zahmet verdi. Umulur ki, büyüklerin, makbûl olmuş kişilerin, hayırda önde gidenlerin, gerçeklerin huyu olan ve o eşi bulunmaz tek erin de âdeti, yolu - yordamı bulunan yoksulu okşayış, âcizi yetiştiriş ve sınıkları onarış, onu da bu duâcıya şükrederek, hayırlarını anarak geri gönderir. Gerçi duâcının baş ağrıtması da uzun sürdü ama, Allah'a hamdolsun, iş ve işi yapış, öylesine bir yüce himmetlinin elinde ki, bu küstahlık da, bunun gibi yüzbinlercesi de, onun deniz huylu gönlüne karşı, bir kayıktır ancak. Allah yüceliğini dâimî etsin, elbette susayan balıkları me'yûs olarak döndürmez. O kıyısız denizden söz aç, yaralama. Artık onun ihsanını anış, bütün dillerde yürüsün - gitsin; sonsuz şükrü, bütün canlarda dâimî olsun. Öyle olsun ey âlemlerin Rabbi. **«Kap, içinde ne varsa onu sızdırır»** derler hani;

Testide ne varsa, o sızar dışına.

Hayırlı işlerde büyüklerin başı olan ve hayırları, keremleri kuran iyi iş ıssı olanların imâmı bulunan o âlemin tek erinin, güzel kokulu övülüşleri, misk kokulu öz doğruluğu âleme yayılsın, **«Sizi kurtaracak bir alış - verişi bildireyim mi size** (353)» mucibince başkalarını hayırlı işlere teşvik etsin diye, boyuna hayırlarda, keremlerde bulunması, şa-

(350) XXI, 103. (351) XV, 47, XXXVII, 44. (352) XLII, 28. (353) LXI, 10.

şılacak bir şey de değildir. Allah'a sığındık, hayırlarda öne geçişte bir yanlışlık yapsa bile yüce himmeti, **«Şeytanın bir vesvesesine uğradılar mı, düşünürler; bir de bakarsın ki doğru yolu bulmuşlar bile** (354)» mucibince hemencecik uyarır onu; tez gönül yakasını tutar, nedâmet ve istiğfâr eteğine iyice yapışır; o gaflete düşmenin, o gevşekliğin sebebi nedir, ululuk ıssına hizmetteki bu gecikme, bu ihmâl nereden yol buldu; bunu araştırır; o gediği kapar; şeytanın geldiği o pusu yerini örtmenin çâresini bulur; böylece de imân meleği, böylesine bir kavgadan emîn olur. Kul, elbette ilerde daha da sıkı bağlanır diye umut düğümünü ebedî Tanrı'ya bağladıkça, kırık - dökük kulluk ve itâat temelini attıkça, örülmüş ipliklerden meydana gelen hizmet kemerini beline bağladıkça, bu, vesile olur, makbûl oluş tâcı, gene başına vurulur. Bu kemer, kulluk edenin belinde gevşedi mi, mutlaka korkuya düşülür; bu takdirde, bunun çâresini bulmak gerek.

Kemerinin düğümünü, bağını gevşemiş gördün mü,
Tez onun çözülmesine engel ol; pekiştir, sık onu.

Sünnette gevşeme oldu mu, Şeytan, farzlara tama' eder; farzlar ihmâl edilince de imâna tama' eder şeytan.

Şer işlerin, büyüklerinden önce küçüklerinden sakın;
Çünkü büyükler, küçükleriyle meydana çıkar.



Minârenin başlangıcı bir tuğlayladır, bir kerpiçle;
Bir tuğlayı, bir kerpici ihmâl ettin mi, berbâd olur - gider.

«Ama Rabbinin nîmetini de söyle (355).» Mümkün olduğu kadar çâresini bulmak gerek ki, hizmet kemerini, beline sıkıca bağlayasın. Ama o tapı, üstünlükte, yüz kemer bağlansan da ondan üstündür; senin bağlandığın kemer, **T ü r k**'ün kıl çadırına benzer (356); gene de bir şey yapmamış sayılırsın. Her kılının başında bir dil olsa, gene şükürde, övüşte geri kalırsın, âciz olursun.

(354) VII, 201.
(355) XCIII, 11. (356) Buradaki «Türk» sözünün, metindeki «hargâh» sözünden, açıkça anlaşıldığı gibi Türk milletiyle hiçbir ilgisi yoktur; bu söz, göçebe, Yörük, Türkmen ve yoksul anlamlarına gelmededir.

Her kılın yerinde bir dilim olsaydı,
Gene sana şükretmekte âciz kalırdım.

Yüce Tanrı, o yüce kişinin göğsünü, o emîrin aydın gönlünü, ululandıkça ululansın, ihlâs verenin, kendi tapısındaki ihlâs ıssı kişiler için sakladığı ihlâs nûriyle, gayb hazinesinde bezesin. Kıyâmetedek ödenmesine imkân bulunmayan ve şükrü farz olan ve farzın ta kendisi bulunan lûtuf ve ihsânlarına şükredebilmeyi, küçüklere nasîb etsin.

Bu, öylesine bir duâ ki, sussaydım da yeterdi ona.

Allah, yüceliğini dâimî etsin. O azizin selâmı, biz yokken, yanında değilken bizi hatırlayışı, bu duâcıya erişti; gönlümüzü genişletti.

Kendisinden halka rahat ve huzûr gelen kişi, rahatta, huzûrda olsun;
Halka, ancak ter-temiz rûh yüzünden rahat-huzûr gelir.

O işi-gücü güzel dost, yüzbinlerce kazan, helva pişirmiş;
Kederli kişi, ondan yüzbinlerce şarap kadehi almış.

CVII

Allah bizi bir araya getirsin, aramızdan ayrılığı kaldırsın. Allah'ın rahmeti ve esenlik ona, P e y g a m b e r demiştir ki: **«Gerçekten de, Allah'ın, kadri yüce kulları vardır; yeryüzünde onlar, yağmura benzerler; karaya düşerlerse hayır bitirirler; denize düşerlerse inci çıkarırlar. Halk, Allah'ın ayâlidir; Allah katında en üstün olanları, ayâllerine en fazla faydası dokunanlarıdır.»** Allah'a hamdolsun ki bugün, şu devirde, kullara faydalı oluşta, üstün kişileri ağırlayışta, yoksulları yetiştirmede, hayırlar yapmada, parmakla gösterilen, ulu vezîr, **M ü l k ü n   N i z â m ı**, **H o r a s a n** ve **I r â k**'ın övüncü, huyları, işleri lâtif dindâr Emîr, lûtf ve ihsân ıssı, dînin harîminden ve Müslümanlığın mülkünden düşmanları kovan Hak ve **D î n ' i n   T â c**'ıdır; Allah yüceliğini dâimî etsin; sonunu güzel eylesin; hayırlarını kabûl buyursun; kötülüklerinden geçsin; onu **«En büyük korku** (357)» dan emîn etsin; öyle olsun ey âlemlerin Rabbi.

(357) XXI, 103.

Vâcib olan selâm ve duâlarımı sunarım; buna sebeb olan, bundan da üstün bulunansa, gerçekten de buluşup görüşme isteğidir. Her güç şeyi kolaylaştıran, her çetîn şeyi yumuşatıp gideren, hak edilmeden nîmetler veren, ihsânına ön-son bulunmayan, dilerim, buluşma sebeplerini en güzel bir tarzda kolaylaştırır, hazırlar.. Ululandıkça ululansın, onun, gerçekten de buna gücü yeter.

Yüce zâtınızca da bilinmesi gerektir ki, özlemin, size olan bağlılığımın miktarınca bir mektup yazmak icâb etse, her gün yeni bir mektup yazmam lâzım. Fakat temel, hakıykatlerin birliğidir, gönüllerin buluşmasıdır. Mektup okumak sûretiyle o azizin başını ağrıtmak istemiyorum. Fakat azizler, o tapıya bir tezkire yazmamı istiyorlar; onlar da mazur; çünkü, **«Tatlı suyun başı kalabalık olur.»**

Azîz, özü doğru oğlumuz, müderrislerin seyyidi, hatiblerin baş tâcı, hünerler ıssı üstün bilgin, İmâmoğlu İmâmın oğlu İmâm, Millet ve **D î n ' i n   C e l â l ' i**, Allah ondan da, kadri büyük geçmişlerden de râzı olsun, boyuna o büyükler büyüğünün ihsânlarını, lûtuflarını, keremlerini anmakta, onlara şükürler etmektedir; size şükretmekle ağzı-dili tatlılanmaktadır. Şunu da arzedeyim ki şimdi, bu özü doğru duâcının da hısmıdır ve azizin azizinin de azizidir bizce. Bu bakımdan, onun hakkındaki fazla ihsân ve kerem, ona pâdişahçasına bakış, bu duâcıyı minnettar edecektir; gerçekten de o ihsân, bu duâcıya erişecektir. Rahmetli ulu bilgin, üstünlerin pâdişahı **R ü k n e d d î n**'in; Allah onu, himmetine ulaştırsın; bu duâcıda hakları vardır; hem de çeşit-çeşit. Allah onun hayırlarını da kabûl etsin, sizinkileri de, bütün ihsân sâhiblerinin hayırlarını da. **«Allah, iyi iş yapanı unutmaz; ve Rabbin unutan değildir** (358); **ve her ihsân sâhibine, mükâfatını verir** (359); dünyâ, **âhiretin tarlasıdır; ne mutlu ganîmet bilip de eken kişiye; Allah'a, güzel bir tarzda borç verene karşılık, Allah kat-kat verir** (360).» Zâti sen, gönlü uyanık bir ersin; yüce himmetin var. Esirgemen, hayırlar için bu çeşit teşviklere ihtiyâç bile göstermez.

Ama kılıcı, bilendikten sonra da gördüm;
Keskin bile olsa vurulup çekilmeye muhtâç.

Ebedî olarak ihsân ıssı ol; başarı üstüne başarı, lûtuf üstüne lûtuf, makbûl oluş üstüne makbûl oluş elde et. Öyle olsun ey âlemlerin Rabbi.

(358) XIX, 64. (359) XI, 3. (360) LVII, 11; LXIV, 17.

CVIII

Vezîrler pâdişâhı, zamânın Âsaf'ı, gerçek **Mülkün Nizâm'ı** üstün adâlet ıssı bilgin, kerem sâhibi, hayırlar yapan, keremlere kaynak kesilen, gökyüzünden başarı elde eden, Tanrı râzılığıyla kuvvetlenen Hak ve **Dînin Fahr'inin** adâlet ve üstünlük gölgesi, boyuna yayıldıkça yayılsın; Allah, yüceliğini dâimî etsin; sonunu güzelleştirsin; hayırlarını kabûl eylesin; kusurlarından geçsin; ona güç - kuvvet versin; yardım etsin ona; **kolay şeyi** kolaylaştırsın (361); gerçekten de Allah, kerem ıssıdır, duâları kabûl eder.

Farz olan, farzın ta kendisi bulunan selâm ve duâlar etmekteyiz; sizin de selâmlarınızı almaktayız. O azizle buluşmak isteğiyse pek fazla; boyuna etrafa yayılan haberlerinizi kollamaktayım. Her gün, hayır ve ihsâna daha artık düşkünlüğünüzü, güzel işlere daha fazla rağbet göstermekte olduğunuzu, dinin gerçeklerine daha ziyâde inanç beslediğinizi duydukça da sevinmekteyim; ululandıkça ululansın, duâları kabûl eden Tanrıdan, size daha fazla başarı vermesini, sizi daha fazla kuvvetlendirmesini, sizden daha fazla râzı olmasını, hayırlarınızı kabûl buyurmasını dilemekteyim; dilerim, kabûl edilsin.

İhsânlarınıza teşekkür etmeyi de yazmak isterim ama, kalem, yazmakta âciz. Onların karşılığını, ululandıkça ululansın, yüce Tanrı'ya havâle ettim. Gerçekten de en hayırlı karşılığı veren ve en yeter işi yapan odur.

Duâ ve selâmımızı getiren aziz oğlumuz, ter - temiz, her şeyi yeter bulan, Tanrı yoluna girmiş bulunan **Cemâleddîn**, Allah ona yardım etsin, azîz bir dervіştir; evrâdiyle meşgul olmakta, halvetlerde bulunmaktadır. Uzun bir zamândır, malı - mülkü az olmakla, ayâli çok bulunmakla beraber, gene de sabrı, kendisine iş edinmiştir, kanâati Kıble... Netekim, Allah onlardan râzı olsun, evvelki dervişlerin de huyu, yolu - yordamı buydu. O derece sabretmiştir ki, sonunda, elindeki tekkeyi de ondan aldılar; kanâatinin son derecede olması yüzünden hiçbir yere başvurmadı; hiçbir mahkemeye gitmedi. Fakat bugün, ayâli çoğalmıştır; onların tâkatleri yok; kanâatleri yok; sabredemiyorlar. Vezîrler pâdişâhının merhametinden umarım ki, yoksulları okşayış âdetince, Allah ona rahmet etsin, **Ahî Gühertaş**'ın tekkesini,

(361) XCII, 7.

pâdişahlık edip Şeyh **Cemâleddîn'e** verir; o da, ayâli de, sıkıntıdan kurtulup Hakk'ın hizmetiyle, kulluğuyle meşgul olur; size duâ ederler. Onun duâsı da, o devlet sâyesinde iyi olur, kabul edilir; bu duâcıya da pek büyük bir lûtuf olur. Çünkü o ihsân, bu duâcıya edilmiş olacaktır; zîrâ bu duâcının gönlü, boyuna onun hâliyle meşgul olmada. Vezîrler pâdişâhının iyiliği, güzel huyları; gönüllerin, onun yardımına bağlanmasına değer. Nice hayır ehli, vezîrler pâdişâhının lûtuf ağacının gölgesinde huzûr bulmuştur; o, boyuna yoksulların, yardıma müstehak olanların ahvâlini araştırmadadır. Umarız ki azîz Şeyh **Cemâleddîn** de, o ihsâna şükredenlere katılır; o lûtfu anar - durur. Ebedî olarak hayır ehlinin sığınağı olun; öyle olsun ey âlemlerin Rabbi.

CIX

Ulular ulusu, bilgin, adâlet ıssı, melek yaradılışlı, sonu görür, huyları güzel, tabiatı temiz, hayırlara düşkün, güzel işlere rağbetli Emîr, Müslümanlığın ve Müslümanların ışığı, Devlet ve **Dîn'in Şems'i**nin, zaman geçtikçe, devirler geldikçe, hayırlara, güzel işlere, göklerin Rabbinin râzılığını elde etmeye çalışmadaki ilerleyişi, hızlanışı, atılışı, düşkünlüğü artsın; günden güne daha da fazlalaşsın; Allah ona, kolay olanı kolaylaştırsın; güç olandan korusun onu. Selâmınız, duânız gelmekte,

Selâm size, fakat ayrılanın verdiği selâm değil;
Öylesine selâm ki, boyuna yenilenir - durur.

Yüce Allah'a yöneldiğini, hayırlara giriştiğini, her gün de daha fazla Allah'a yönelmekte, hayırlara girişmekte bulunduğunu duymaktayız; sevincimiz de arttıkça artmada. Derken azîz mektubunuz geldi; çeşitli gönül almadasınız; çeşitli güzel sözler yazmadasınız. Canla - gönülle kabûllendik. Kutlu azminizi de duyduk. Yüce Allah izin verirse, en iyisi, en güzeli, en faydalısı neyse, önde de, sonda da ona başarı elde edersiniz. Yüce Allah'tan bunu dileriz; gerçekten de odur doğru yolu en hayırlı bir sûrette gösteren ve en güzel bir tarzda doğru yola götüren.

Siz de bilirsiniz ki bu duâcı, ihsânlarınızı unutmamıştır. **«Nîmetlere şükretmek vâciptir.»** Yoksullara, hayır ehline yaptığınız iyilikler, gönül almalar, yüce Hakk'ın tapısında, size şefâatçidir. Yüce Hak, her

hayırlı işe, güzel bir şekil verir; onu, o hayrı yapan kişiye istiğfâr edici, duâ edici kılar «Ve Rabbin unutmaz (362).»

Dîndâr, ulular ulusu, soylu - boylu, hayırlara başarılı Hâce; Allah bereketini dâimî etsin, sizden teşekkürlerle bahsetti; güzel huylarınızı, hayırlara, güzel niyetlere çalışmanızı, iyi azimlerinizi anlattı. Ne güzel eş - dosttur onlar, Sevincimiz arttı, şükürler ettik; bu huylarınız, bu niyetleriniz arttıkça artsın.

CX

Efendiler efendisinin yüce meclisi, neşeyle murâda eriş sebeplerini toplayıp, iyi adla - sanla anılmayı elde ederek ve devlet maksatlarına ulaşarak yıllar boyunca, sonsuz olarak sürüp gitsin. Yücelikler dizisine yüce devletler, çok - çok dizilsin; murâda kavuşma sahifesine Tanrı'nın lûtuf kalemleriyle yazılar yazılsın; yüceliklerin en yücesine yükseldikçe yükselsin; nimet toplulukları toplandıkça toplansın kutlu zamânı, neşeye, kutluluğa eş olsun.

Bu duâcı, o lûtuf ve ihsân ıssına karşı beslediği özleyişi, hakkında o kerem tapısından yağan büyük ihsânlara, umumî lûtuflara karşı şükrü, nasıl yerine getirecek, hangi dille edâ edecek, son derecede hayrette ve düşüncede.

Öylesine bir hikâye ki anlatması uzun mu, uzun.

Değil mi ki bunu anlatmak, ne dile sığmada, ne ele gelmede; ondan el çekmeyi, yüce devlete duâ etmekle meşgul olmayı doğruya daha yakın tanımadayım. Yüce Tanrı, yücelikler elbisesinin süsü, günlerle gecelerin bezentisi olan o yüce zâtın ömrüne ömürler katsın, günlerini arttırdıkça arttırsın.

Selâm ve duâdan sonra arzedelim ki, duâları Tanrı katında kabûl edilen aziz dervişlerden bir topluluk, bu özü doğru duâcıdan, vezirler pâdişâhının, eskiden beri nîmetlerine garkolan, kereminin azâdlı kulu bulunan **H â c e F a h r ü d d î n Y û s u f** hakkında şefâat etmeyi dilediler. Günlerin uygun geçmemesi yüzünden pek çok ziyanlara uğramıştır; borca düşmüş, tapıya gelmekten de utanıyor. Allah yüceliğini

(362) XIX, 64.

dâimî etsin, vezirler pâdişâhının sadakaları, vergilere, âlemdekilere erişmede. Umulur ki borcu neyse sorulup anlaşılır da hakkında ihsânda bulunulur; o ihsânın karşılığı da âlemlerin Rabbinden, kat - kat fazlasiyle gelir, erişir; bu duâcıyı da minnettar eder ve geçmiş ihsânlarına bu da katılır vesselâm.

CXI

Ulular ulusu, bilgin, adâlet ıssı, hayırlar kuran, güzel işlerde öne geçen, karanlıkları kökünden yıkan, yokeden, mazlûmlara yardımda bulunan, bilginleri yetiştiren, yoksulları seven Emîr Devlet ve **D î n ' n S e y f** 'i Uluğ kutluğ (*), hâs dindar, yüce himmetli **V a l î B i k** 'in yüce meclisi sürdükçe sürsün; Allah yüceliğini dâimî etsin, ikbâle, devlete, kutluluğa, sevgiye, sevince ve neşeye eş eylesin. Yüce Tanrı, yolculukta, yurdunda, ona başarılar versin, kuvvetler versin; doğru yolu göstersin, yardımcı olsun ona **M u h a m m e d** ve soyu hakkıyçin. Gerçeklikle, sevgiyle, pek çok mahabbetle selâmdan, duâdan sonra bilsinler ki, kutlu yüzlerini görmeyi pek arzuladık; buluşma sebepleri, en kutlu halde, en yomlu ve güzel bir tarzda kolaylaşsın, hazırlansın dilerim. O azîzin, hayırlara, sadakalara, yoksulları görüp gözetmeye düşkünlüğünü duymaktayım; bu yüzden sevinmekteyim; yüce Hak'tan, o başarının artmasını dilemekteyim; o özü doğru dosta, adam - akıllı da görünmekteyim. Tanrı, kutlulukla, yücelikle ömrünü arttırsın.

Mektubumuzu getiren azîz, özü doğru oğlumuz **N i z â m e d d î n**; Allah işlerini düzene soksun, sizden teşekkürlerle bahsetti. Sizin hür tavrınızı, gönül alışınızı, mazlûmları gözetmenizi söyledi. Bin kat da fazlasiyle öyledir elbet. Size de malûmdur ki birkaç dervişin gönlü, **N i z â m e d d î n** 'in hâline takılmış - kalmıştır. Onun nesi varsa, tâ küçüklüğünden bugüne değin, hep yoksullara fedâdır; yoksulların oğludur o; onun hakkında ne yapılırsa, yoksullar hakkında yapılmış demektir; hele şimdi.. Çünkü çeşitli ziyânlara girmiştir; ne yandan kâr umduysa o yandan, ziyân üstüne ziyân yüz göstermiştir ona. Bununla berâber gene de her inişin bir yokuşu, her yoksulluğun bir kolaylığı vardır.

(*) «Uluğ, kutluğ» sözleri böyle, türkçe olarak geçmektedir.

Sanmayın ki zamân içinde yitip gitmişiz biz;
Zamânın yokuşundan sonra bir de inişi vardır.



Dünyâ, kuruldu - kurulalı böyledir işi;
Rahat, kederin ardındadır; neşe, gamın ardında.

Ancak herkeste de o sabretme kuvveti yoktur ki genişlik, önüne gelinceye, o genişliğe erinceyedek sabretsin. Güçlük de zâti bundan meydana geliyor ya. Ama ne mutlu o kişiye ki dindâr emîr, Uluğ (*) Vâli Bik gibi yoksulların, sabırsızların ellerinden tutsun, onların gönüllerini alsın. Allah, yüceliğini dâimî etsin. Umarım ki, Nizâmeddîn'in hakkındaki lûtfunuzu tamamlarsınız, onu bu halden kurtarırsınız da, bu duâcının da minnettarlığı tam olur. Allah dostlarını neşelendirsin, düşmanlarını kör etsin; o yandan devlete erdirsin seni de, hem bu dünyâda emîr ol, hem o dünyâda. Allah için olsun, Allah için; acımak ve esirgemek vaktidir; bıçak kemiğe dayanmıştır. Bu anda edilen lûtfun biri, bin yerine geçer; sevâbı da sayısız olur. Bu da, önceki ihsânlarınıza katılır. Allah size başarılar versin, kuvvet-kudret ihsân etsin, korusun, gözetsin sizi; hayrı esirgemesin sizden. Biz de duânıza bel bağlayalım; dostlar, kardeşler de hayır duâda bulunmaya bel bağlasınlar.

Şeyhlerin övüncü, zamânın Cüneyd'i, Hak ve Dîn Husâm'ı da selâm ve duâ etmededir; görüşmeyi arzulamadadır vesselâm.

CXII

Yüce himmetli, rûhânî, rabbânî, Tanrı'dan korkan, yoksulu yetiştiren, mazlûmların feryâdına erişen, pâdişahlarla sultanların hâs yakını, deniz kıyılariyle konakların, aşılan yolların emîri, işin sonunu gören, hilim ve kerem ıssı olan, Allah emrini ululayan, Allah'ın yaratıklarını esirgeyen, Müslümanlıkla Müslümanlara arka olan dindâr emîr devlet ve Dîn Bahâ'sının bütün günleri, yılları, hayırları yaymakla, mazlûmlara yardım etmekle, Tanrı'dan korkmakla, Tanrı hâslariyle düşüp kalkmakla geçsin ve ebedî olsun. Dostları yardım görsün, düşmanları kahrolsun.

(*) «Uluğ» sözü böyle, türkçe olarak geçmektedir.

Gerçekte dostlarımız, akıllarımızdır, düşmanlarımız, bize kötülüğü buyurup duran nefislerimiz. Malûmdur ki insan, devlette, yücelikte toprağa benzer. Yel kapar onu; bir anda yüceliğe ağdırır. Zâti de, **«Dünyâ bir andır»** derken ecel inişiyle gene yere atar onu. Ne mutlu o toprağa ki, yel bineğine binip yücelere ağınca kendini unutmaz, bilir de der ki: Ben gene o elsiz - ayaksız toprağım; bu yücelme bu yel, eğretidir bana.

Bütün ömrün temelini yel üstüne atmışsın;
Yapı, yel üstünde nereden duracak?

Ne mutlu o toprağa ki, o yücelikte kendini tanır, Tanrım der, ben gene o toprağım; kendimi yitirmedim, yanılmadım; biliyorum seni ki Tanrısın, yücelik senin hakkın; ben bu yücelikte de senin alçağınım, aşâlık kulunum senin; bilerek - dileyerek, tozumla - toprağımla hiçbir gözü incitmem. Böyle olunca da, bu yel bineğinden yaya kaldığı gün, yüce Tanrı, onu kendi ışığına bindirir; yel bineği yerine ışık bineği yol gösterir ona; kulağına da, **«Yitirdiğinize acıklanmayın** (363)**»** buyruğunun devlet küpesi, selâmlar, duâlar okur.

Bilin ki özledik sizi; Allah aramızı birleştirsin, bizi, **«Tahtlarda karşı - karşıya oturan kardeşlerden etsin** (364).**»** **«Gerçekten Allah'ın, dilerse onları bir araya getirmeye gücü yeter elbet** (365).**»**

O tek erin duâcılarından, şükredicilerinden, lûtuflarını, keremlerini anıcılardan olan özü doğru oğlumuz Emîr Âlim, çok teşekkürler etti, o pâdişâhın tapısından elde ettiği lûtuflardan teşekkürlerle bahseyledi. Umarız ki yakında, **«Gerçekten de Allah, bir zerre denli bile zulmetmez; yapılan iyi bir işse onun sevâbını arttırır, kendi katından pek büyük ecir verir** (366).**»** Tapısında kat-kat sevâbı birikir. Şüphe yoktur ki, Allah, Emîr Âlim'i, kulluk için yaratmıştır. Allah ona bilgiler versin, bilgiler bildirsin. **«Ben cinleri de, insanları da ancak bana kulluk etsinler diye yarattım** (367)**»** buyurulmuş. Ancak sınanma yüzünden bu pahalılık zamânına düşmüştür. Netekim Yûsuf-ı Sıddıyk da, esenlik ona, birkaç gün bu pahalılığa düşmüştü; Tanrı'dan gayrıya kulluk etmiş, Tanrı yaratığına kullukta bulunmuştu. Ama bu, bir sınayıştı; gene aslına döndü ki o da, Tanrı'ya kulluktur; yaratığa kulluk etmeyi bıraktı. **«Her şey, aslına döner.»** Birkaç gün sizin garibinizdir o, sizin konuğunuz. Mısır Azîzi gibi ileri gelenlere,

---

(363) LVII, 23. (364) XV, 47, XXXVII, 44. (365) XLII, 29.
(366) IV, 40. (367) IV, 56.

devletlilere, hizmet edenlerinize, dostlarınıza hayırla tavsiye edin onu; hani o da, **«Buna izzetle muamele et; umarım ki bize faydası dokunur; yahut da evlât ediniriz onu** (368)» demişti. Yüce Hak, bunca yüzyıl sonra **Yûsuf-ı Sıddıyk**'a ettiği lûtuftan dolayı **Mısır Azîzi**'-ne şükredişi söylemede. Çünkü o, esenlik ona, **Yûsuf** hakkında, **«Ona izzetle muâmele et»** diye tavsiyede bulunmuştu. O tek erin güzel huylarından, Tanrı'ya kulluğundan, yoksulları görüp gözetmesinden de umulan, pâdişahlık etmesi, babacasına lûtuf gölgesini **Emîr Âlim**'-in başına salmasıdır. Böylece de kendisi, kıyâmet güneşinden bir gölge edinir de rahmetten düşen o gölge, başını gölgelendirir. Ebedî olarak küçükleri görüp gözetin.

CXIII

Ulular ulusu, bilgin, adâlet, ihsân ıssı, büyük, kutlu emîr Devlet ve **Dîn Mühezzeb**'inin aydın gönlü, rabbânî ilhamlara eş olsun; yardımlar görsün de kutlu kalbi, her gün, daha da temiz, daha da aydın bir hâle gelsin. Allah yüceliğini dâimî etsin; ebedî kutluluk, ona müsâid olsun; zamânın işler başarması, sevincini arttırsın; devlet düşmanlarının enseleri, ikbâl ve kutluluk elinde aşağı bir hâle gelsin, ona râm olsunlar; nîmetlerin en büyüğü, lûtufların en yücesi olan hayırlı işlerde başarı kazansın, işleri döndürüp çeviren Tanrı tapısından, durmadan yağmur gibi yağsın.

Bu duâcının selâm, senâ ve duâsından sonra bilsin ki buluşmayı özledik; fakat **«Bir şeyin üstüne düşen, mahrûm olur»** demişler. **«Ona, ancak sabredenler ulaşır** (369).» Yaratıp olgunlaştıran yüce Tanrı, buluşup kavuşma sebeplerini, vesîlelerini kolaylaştırsın, lûtfetsin. Gerçekten de o, duâları kabûl eder; özlem çekenlerin duâları da makbûldur.

Mektubumuzu getiren iş bilir, inanç ıssı, hünerli, iyi huylu aziz oğlumuz **Şemseddîn**, Allah kutluluğunu dâimî etsin, bu duâcının hısımlarından ve oğullarındandır. Hizmet ihrâmına bürünmüştür; o tapının kullarından, hizmetçilerinden olmayı istemektedir. Sizin pâdişahlığınız, ihsânınız, hiçbir umut besleyeni mahrûm döndürmemiştir. Bu, sizin lûtuflarınıza lâyık olmadığı gibi, hâşâ, şânınızdan da değil-

(368) XII, 21. (369) XXVIII, 80.

dir. Umarız ki merhamet, kulu okşayış ve küçükleri yetiştiriş gölgesini başına salarsınız da, kardeşlerine, akrânına bununla övünür. Sınanmıştır; işlerde, hizmetlerde pek ciddîdir; onun hizmetiyle başka hizmet edenlerin, başka kulların hizmetleri arasında büyük bir fark vardır. Umarız ki o makbûl olmuş erin makbûlü olur. **«Ve bu, Allah'ın lûtfudur, dilediğine verir** (370).» Şükrederek, lûtuflarınızı anarak döner; böyle ummaktayız; netekim onun gibi binlercesi, size şükretmektedir, lûtuflarınızı anmaktadır. **«Halk, Allah'ın ayâlidir; insanların Allah'a en sevgili olanı da, ayâline en fazla faydası dokunanıdır.» «Gerçekten de Allah, çekinenlerledir, ihsânda bulunanlarladır** (371).» Bu iş, duâcıyı da minnettar edecektir. Ebedî olarak ihsân ıssı olun.

CXIV

Gökten inen kutluluk, rabbânî yücelikler, emîrler ve hâslar pâdişâhının, yakınlığa mahsûs olanın, iki devlet, iki kutluluk ıssının, adâlet ve ihsânı yayanın, **Muhammed**'in şerîatine arka olanın, aşâlık bid'ati kökünden kazıyıp yok edenin, yoksullarla düşüp kalkanın, bilginleri yetiştirenin, **«Elbette âhiret, sana dünyâdan hayırlıdır** (372)» başarısiyle kuvvetlendirilen Hak, devlet ve **Dîn Muîn**'inin işlerini kolaylaştırsın, onun âlemleri bezeyen kararlarına yardımcı olsun. Allah yüceliğini dâimî etsin; kuvvetlendirsin onu; yardım etsin ona; görsün - gözetsin onu; hayrı esirgemesin ondan hiçbir zaman; âhiretini de güzel bir hâle soksun, dünyâsını da.

Bu özü doğru duâcının çok - çok selâm ve duâsını aldıktan, okuduktan sonra bilsin ki, yüce, kutlu kavuşmayı pek özledim; boyuna, yanımızda değilken de yüce Tanrı'nın koruması, hiç kesilmeksizin, sizinle berâber olsun. Kavuşmayı, buluşmayı pek özledik, bir muştuluk beklemekteyiz; bunu böyle bilesiniz. Her güç iş, kendisine kolay olan, bunu anlatmaya da ihtiyâç bulunmayan Tanrı tapısından buluşma, kavuşma sebeplerini kolaylaştırmasını, hazırlamasını dilemekteyiz. Pâdişahça okşayışlarınızı, lûtuflarınızı, yanımızda değilken de bu zâifin gönlünü alışlarınızı anlatmak, ne kaleme gelir, ne dile sığar. Bunların karşılığını vermeyi, Hakk'a bırakmışız. **«Odur yardımcıların en hayırlısı; ne de güzel duâ kabûl edendir o, ne de yakındır bize** (373)»; ihsâ-

(370) LVII, 21; LXII, 4. (371) XVI, 128.
(372) XCIII, 4. (373) III, 150. II, 186.

nına ön yoktur onun. Müstehak olmadan nimetler verir; artık ne sanırsın müstehak olduktan sonra neler verecek? İhsân ıssına verdiği en üstün sevâbı versin Allah ona. Öyle olsun ey âlemlerin Rabbi.

Mektubumuzu getiren azîz, kifâyetli, hünerli, inanç ıssı **Şemseddîn**, kutluluğu dâimî olsun, hizmetinize yönelmiştir. Ayâli çoktur; lûtfa müstehaktır; eli açıktır; huyları güzeldir; iş ehlidir; ciddîdir hizmette. O kabûl oluş şerefini elde etmeyi istemektedir; o tek kişinin hizmetiyle şeref kazanmayı, o tapının kullarından sayılmayı, kardeşlerine, akrânına bununla övünmeyi dilemektedir. Allah yüceliğini dâimî etsin, o büyük kişinin pâdişahça keremi, hâcetleri gidermeyi, muhtâçların, umut besleyenlerin ellerinden tutmayı iş edinmiştir. Umarız ki onun hakkında da pâdişahlık eder, kul okşama huyunu lûtuf buyurur; bu duâcıyı da minnettar eyler; böylece, bu lûtuf da eski ihsânlara katılır. «**Rabbin unutmaz** (374).» Ebedî olarak halkın yardımcısı olun.

CXV

İki dünyânın da kutluluğu, devleti, lûtuf ve ihsân ıssı Emirler Pâdişâhının zamânına eş olsun; yüceliği de ebedî olsun. Ettiği lûtuflar, gönül alıştaki, yoksulu okşayıştaki incelikleri, «**Bir zerre ağırlığınca hayır yapan, mükâfatını görür** (375)» diye övülen tapıda makbûldür; yakın zamanda da o hayırların meyveleri erişir. «**Yakında delillerimi görürsünüz; artık acele etmeyin** (376).»

Mektubumu getiren özü doğru **Sa'deddîn**, bu duâcının oğludur; mazlûm bir çocuktur. Bağının yarısını, sizin adamlarınız satın almışlar. Umarız ki, kullarınıza ısmarıçta bulunursunuz da, ona lûtufla bakarlar, onu da sizin kullarınızdan bilirler. Sizin pâdişahça yardımınız, lûtfunuz, dünyâdakilere erişmededir. Yüce Tanrı da o ikrâma, o lûtfa lâyık olan iyilikleri, elbiseleri sizin için saklamıştır. «**Gerçekten de Allah, ihsân edenlerin ecirlerini yitirmez** (377).» Duâcı, nerede olsa, duâya bel bağlamıştır; o azîze hayır duâ etmeye borçludur; onun ihsânına şükreder - durur. Borçlu, nereye varırsa varsın, nerede bulunursa bulunsun, borçludur; o hakları duâ ile ödemek vâciptir ona. Edepten hâric bir bedenim var; o yüce eşiği bedenimin zahmetinden uzak tutuyorum; fakat hatırımı ve çevik gönlümü o tapıya yollamaktayım.

---

(374) XIX, 64. (375) XCIX, 7. (376) XXI, 37. (377) IX, 120.

Gönlümü orda görürsen de ki: Vuslat harâm olsun sana;
Ben böylesine ayrıyım da sen, boyuna diz - dize onunla berâbersin.

Ebedî olarak başarı hulleleri giyinin; halkın feryâdına erişin; gerçekler bahçesine eş olun; öyle olsun ey âlemlerin Rabbi.

Sanmayasın ki seni az görüyorum ben;
Gözle görme zahmeti olmaksızın her solukta görüyorum seni ben.

Bununla berâber bu duâcı hakkındaki yardımınız, pâdişahlığınız duyulduğundan duâcınızı şefâatçi yapıyorlar. Bilgin, ulular ulusu imâm, kaadilerin hayırlısı **Tâceddîn**'in bir kere daha ona lûtuf etmesini, kaadîlik memûriyetini ona vermesini dilemekteyim. Çünkü sizden başka bir sığınacak yeri, bir kurtuluş mahalli yok onun; hayır ehline bugün sizin dostluğunuz var ancak. Lûtfederseniz büyük bir minnette bulunmuş olursunuz; bu lûtfunuz da, yüce Allah dilerse öncekilere katılır.

CXVI

Yüce Tanrı bilir, onun bilgisi de yeter ki, Emirler Pâdişâhını, ilimle yücelmiş, hilimle bezenmiş, huyları güzel, yaradılışı lâtif, **Peygamber**'in yolunu tutmuş, baş çeken şeytanı kahretmiş, gönüllerin ışığı, ayıpları örten, kötüleri kovan, gelenleri suvaran, edep kaynağı, olgunluk ıssı, gönüllere neşe veren, içleri sulayan, lûtuf ve kerem sçhibi, insan soyunun seçilmişi, devlet ve **Dîn Muîn**'inin mektuplarımla başını ağrıttığımdan ve ona ısrarlarda bulunduğumdan çok mu, çok utanıyorum. Allah yüceliğini dâimî etsin; günlerini esenlikle, yücelikle ebedî kılsın, devletini başkalarından korusun; ona ihsânlarda bulunsun; nîmetler, bağışlar versin; hakkındaki lûtfunu arttırdıkça arttırsın; amelini, güzellikle bitirmeyi nasib etsin; her iki dünyâda da istediğini, dilediğini versin.

Allah, ömrünü neşeyle, sevinçle uzattıkça uzatsın;
Bin yıl bayrama erişesin.
İnsanlar, sana gelecek kazâya siper olsunlar;
Seni ölümden koruyup dursunlar.

Selâmımızı, duâmızı aldıktan sonra bilsin ki dost, sevgilisine, hasta, hekimine nasıl özlem çekerse, benim de onu görmek, Tanrı râzılığını kazanmış huylarını seyretmek husûsundaki özlemim, susuzluğum öyle. Hattâ bir derecede ki gizlenmesine, örtülmesine imkân yok. Yaratıp olgunlaştıran Tanrı, en yakın bir zamânda, en kutlu bir halde buluşmamızı kolaylaştırsın, sebeplerini hazırlasın. Letâfette ayna sıfatlı değilim ama aynanın yüzü gibi, benim de ısrar edişte sert bir yüzüm var. Ululandıkça ululansın, Allah için olduğundan, öz doğruluğuyla eş bulunduğundan, umarım ki üstün, yüce, lâtif, zarif gönlünüze ağır gelmez; gelse bile onu, Allah'ın rahmetinin hafifliğine, sonsuz sevâp ve mükâfata bakarak yöngülleştirir o gönül. Gerçekten de başarı veren Hak, bu başarıyı da ihsân eder.

Bir kez daha özü doğru oğlumuz **Nizâmeddîn**'in hâlini arzediyorum; Allah onun işlerini düzene soksun. Kötü bir tesâdüfle işi bir kere bozuldu. Öylesine bir iş bu ki, akıllar, tedbirlerle bunun tırnaklarından kendini kurtaramaz. Aklın tedbiriyle kurtulmak mümkün olsaydı, tedbirle ziyândan kaçınılabilseydi, aklı yaratan, akıllılar sultânına, akıl pâdişahına, **«De ki: Nefsime ne bir fayda verebilirim ben, ne bir zarara sokabilirim kendimi; ancak Allah dilerse olur. Gaybı bilseydim, elbette hayrı çoğaltırdım ve bana kötülük erişmezdi** (378)» buyurmazdı. Güneşin bile hâli bu olursa, o bile faydada - zararda, o tapıda başı dönmüş bir halde bulunursa, artık bir zerre ne diyebilir, ne lâf edebilir?

Artık umarız ki zâtında olan, sonradan takılmış eğreti olmayan ve, **«Bâzılarının soyu - sopu, bâzılarından** (379)» hükmünce mîras yoluyla keremi, merhameti, Tanrı lûtfunu, ona dayanıp hayırlarda bulunmayı elde etmiş bulunan kereminizle, pâdişahça yardım bakışınızı, onun darma - dağan ahvâline, murâtsız hâline çevirirsiniz de yeniden dirilir, canlanır. Çünkü, **«Nice şeyler vardır ki size kötü gelir ama onlar, hayırdır sizin için** (380)» buyurulmuştur hani; siz de Tanrı'ya dayanıp lûtfederseniz; zirâ, **«Soylarını da onlara kattık** (381)» buyurulduğu gibi bu kerem, ter - temiz soy - sopa, ter - temiz atalarından mîrastır. Bu lûtfu ederseniz, bu duâcı da pek büyük bir minnet altına girer. Çünkü o, azîz oğlumuzdur, bizde hizmet hakları, oğulluk hakları vardır; hem de tâ küçüklüğünden beri. Umuyorum ki, **«Bir - birlerinden türemiş bir soydur onlar** (382)» der de, o büyük kerem, bundan böyle onu, Allah için ihsân etmeyi iş edinmeyen, böyle bir şey bilmeyen kişilerden kurtarır. Böylece de bir - birine ulanan borçlardan kurtulur;

(378) VII, 188. (379) III, 34. (380) II, 216. (381) LII, 21. (382) III, 34.

borçlar, o nîmet ıssının sâyesinde yardımlara, lûtuflara döner; o da geri kalan ömrünü, bir kurtuluş içinde rahat - rahat geçirir; sizin başka duâcılarınızla berâber iki dünyâda da devletinize, kutluluğunuza duâ ederek ömrünü sona vardırır. Bir zamandır, gelenlere Kıble olmaktan geri kalmasın, keremler kaynağına bir yakarış mektubu göndermek isterdik; fakat gökten inen kutluluklar ıssı **Hanım Sultân**'ın kutlu alayının, yomlukla, kutlulukla gelmesini beklediğimizden geciktirdik. Allah'a hamdolsun ki gönüllere, bedenlere neşe olan, akıllarla cânlara genişlik veren o dönüş müyesser oldu. **«Hamdolsun Allah'ın lûtfuna; Hak, ehline döndü.» «Ey Dâvûd soyu, şükredin; kullarımdan azı şükreder** (383).»

CXVII

Yüce Allah'a hamdolsun ki hayırlarda başarı elde edişi, bol - bol sadaka verişi, yoksulları gözetişi, Allah'a kullukta bulunuşu, işin sonunu görüşü, hayır düşünüşü, o asrın tek erine, o ihsân ve kerem ıssına eş - dost etmiştir; Allah daha da ziyâde etsin.

Özü doğru duâcı, selâmlar eder; hayır - duâlarla, selâmetinize, hayırlarda, keremlerde bulunmanıza niyâz etmekle meşguldür. Namazlarda da, yalnız bulunduğu zamanlarda da işi budur.

İhsânınızdan dolayı pek utandım; gerçekten de bu duâcı, o azîzleri zahmete sokmak için gelmemişti; her neyse.. Allah ihsânlarını kabûl etsin ve ilâhî hazinesinden kat - kat sevâbını versin; o azîzlerin dinlerine, devletlerine, dünyâlarına, ahretlerine yardım etsin. **«O, katından pek büyük bir ecir verir** (383 b).

Bir de şunu arzedeyim ki; azîz oğlumuz, özü doğru âlim, zâhid, kulluk eri, ârif, Allah velîsi **Sırâceddîn**, Allah bereketini dâimî etsin, bir büyük medreseye müderris, yahut büyük bir tekkeye şeyh olmak niyetindeydi. Fakat Tanrı gayreti, onu kendi kulluğuyla öylesine meşgûl etti ki dünyâdan kesti. Fakat insanın bedenî zayıftır; arık bir ağaca benzer. Hele bilgi, irfan meyveleri biter, gayıbdan gelen şeyler, o ağaçta peydahlanırsa, dallarının çekemeyip kırılmasından korkulur. Ayakta, düz durabilmesi için direkler, payandalar gerektir o ağaca. Tanrı'nın bir kulu da, kulluğa başarı elde ederse bu kutlu ağaca döner;

(383) XXXIV, 13. (383 b.) IV, 40.

onun da devletli bir kul tarafından payandalarla durdurulması gerekir. Ona yapılan hayırlarsa, namazlardan da, oruçlardan da, haclardan da, başkalarına verilen sadakalardan da üstündür. Çünkü sadaka, sulamaya benzer. Suyu, gül bahçesine göndermen, elbette dikenliğe, çorak yere göndermenden yeğdir. Diken de işe yarar ama arada büyük bir fark var. O büyük makamı, Allah bereketini dâimî etsin, en azîz Şeyh **Sırâceddîn**'e vermeniz, oraya onu tâyin etmeniz, uygun bir iştir. Böylece de, yüzbinlerce rahat ve rahmete ulaşırsınız; makbûl oluş yüz gösterir; bu duâcı da minnettar kalır vesselâm.

CXVIII

Boyuna başın yeşersin, dudakların gülsün;
Dünyânın gönlü, senin yüzünden boyuna neşelensin,
sevinsin.

Zahmetsiz, kedersiz sevinç, baş ağrısız sarhoşluk azîz oğlumuz, oğulların övüncü **Muzafferedd în**'e eş-dost olsun; yanından ayrılmasın. Allah onu, cinlerden, insanlardan bütün düşmanlarına muzaffer etsin; kuvvetlendirsin, kudretlendirsin onu; doğru yolu göstersin; sevdiği, râzı olduğu işlerde başarı versin ona.

Selâmımızı, duâmızı okuduktan sonra özlemimizi de bilsin. Bir de şunu bilsin ki azîz, çok vefâlı oğlumuz, iyi ahitli **Hüsâmeddîn**'in, bende de çok hizmet ve dostluk hakkı vardır, sende de. **«Hayrı ilk yapanın hakkı da ödenmez.»** Duyduk ki oğlumuz, bâzı garezcilerin sözlerine kapılıp onunla tartışıyormuş; bâzı şeyleri hesâba almıyormuş, duymuyormuş. **Hüsâmeddîn**, emînimizdir, güvencimiz vardır ona, oğlumuzdur bizim. **«Söz, andiçerek diyeyim ki emîn kişinin sözüdür.»** Bu babanın gönlünü yapmak için onun gönlünü alması, elbise vadetmesi, hatırını yapması gerek. Bu lûtfu da babasına yapmış olacaktır. Siz de bilirsiniz ki **Hüsâmeddîn**, bizim kucağımızda büyümüştür; kendi kötüsünü, iyisini daha iyi bilir o. Sizin bir şüpheniz varsa, yahut birisi bir şey söylüyorsa bile, gene de öğüt vermekte, hayrınızı istemekte bir kusur etmemiştir o; her halde o hâl, uzaktır ondan. Bununla kıyaslamaman, o şüpheye düşmemen gerek. **«Gerçekten de bâzı şüpheler suçtur** (384).**»** İşte o şüphe de, o çeşit şüphelerdendir; sonra pişman olursun; onun suç olduğunu görürsün.

(384) XLIX, 12.

Benden başkasını sınarsan bilirsin ki ben,
Gerçekten de işin ustasıyım, bilirim ve gereği gibi
öğüt veririm.

Allah için olsun, Allah için, onun hakkındaki bu vasiyetleri tekellüf yoluyla, mübalâğayla söylüyorum sanma. Belki bu sözler, oğlumuza söylenmesi gereken pek çok sözün pek azıdır; binde biridir. Çünkü bu isteyiş, bu tartışma yüzünden sonunda, ancak mahrumluk elde edecektir, ziyâna girecektir; bilsin, anlasın diye söylemedeyim. Hani hikâye ederler; bir savaş erinin atı yaralanır; Pâdişah, hâs ahırındaki Arap atlarının en güzelini ona yollar, eri, ona bindirir. Ansızın o at da yaralanır. Pâdişâhın ağzından, kendinde olmadan eyvah, yazık sözü çıkar. O savaş eri, hemen attan iner. Pâdişah, ne kadar yedek at yollarsa kabûl etmez. Der ki: Ben azîz cânımı, ona yardım için fedâ ediyorum, acınmıyorum, eyvah, yazık demiyorum da o, bana verdiği dört ayaklı bir hayvan için eyvah, yazık diyor. Ben de gider, bir pâdişâha kulluk ederim ki, cânımın değerini bilir; bu inciyi, bir kuyumcuya götürürüm.

Sizin duâlarınız, hayırlı dilekleriniz, kutluluk isteyişiniz, işlerinizin doğrulmasını dilemeniz, öylesine bir yerden olur ki umut bile etmezsiniz. **«O, hesâb edilmeyen yerden rızıklandırır** (385).**»** Bunu söylemek bize, kabûl etmek Allah'a, neliksiz-niteliksiz yardım da çevremizdekilere düşer.

Allah'ın bana kısmet ettiğine râzı oldum ben;
İşimi yaradanıma tapşırdım ben.
Geçen zamanda Allah, güzel işleri yaptı;
Kalan zamanda da öyle güzel işler yapar.



Sana güç gelen, senin benliğindendir, varlığındandır;
Yoksa işi kolay geçiştiren kişilere ömür, kolay geçer.

Hafifletin de, Allah da sizin yükünüzü hafifletsin vesselâm. **Hüsâmeddîn**'in, sana şükredişini duymazsam pek çok incineceğim. **«Kur'ân'ı biz indirdik gerçekten de; ve biziz onu koruyan elbette** (386).**»**

(385) LXV, 3. (386) XV, 9.

CXIX

«Gerçekten de Allah, çekinenlerledir ve ihsân edenlerledir (387).» Terü tâze devletin gönlü, gülüp duran ikbâlin cânı, boyuna Sâhib-i A'zam, büyükler büyüğü vezîr, dünya dolaylarında adı - sanı duyulmuş, kerem ve ihsân ıssı, esirgeyici, güzel huylu, Tanrı'ya kullukta bulunan, Rabbe mensûb olan, yüce himmetli, merhameti bol, soylu - boylu, nesli yüce, güzel Millet ve Dîn'in Tâc'iyle berâber olsun; Allah yüceliğini dâimî etsin. Günler geçtikçe, yıllar yürüyüp gittikçe başarı yardımı arttıkça artsın; dostları, sevenleri sevinsin; Muhammed'in ve hidâyet ve nûr ehli soyunun hakkıyçin.

Gönderilen selâm, senâ ve duâlar, yeniden yeniye gelip duruyor. Kutlu yüzünüzü görmeye çektiğimiz istek, sonsuzdur, sayısızdır. Dağılan şeyleri bir araya toplayan, sesleri duyan, en yakın bir zamanda, en kutlu bir vakitte kolaylaştırsın. Kutlu özünüze gelip geçen hastalıklar, sıkıntılar, sizi sınamaktır. Derecelerin yücelmesine sebep, kurtuluşa vesîle olur; size Eyyûb sevâbı verir, Yâkub'un kurtuluşunu iletir.

Mektubumuzu getiren azîz, devletli, inanç ıssı Şemseddîn, Allah kutluluğunu dâimî etsin, sizin eski kulunuzdur; nîmetinizin sütünü emmiştir. Bir kez daha o istekler - dilekler Kâbesine, o üstünlükler mâdenine, o insanların varıp kondukları yere yönelmiştir; bir kez daha o tapıya varış ihramına bürünmüştür.

Tatlı suyun başı, kalabalık olur.

Sâhib-i A'zam, o asıldandır ki kullar, onların tapılarına vardılar mı, artık bir başka yere hiç mi, hiç gitmezler; **«Gerçeğe dönmek, aslı olmayan şeye vara - durmaktan hayırlıdır»** derler. Onlar, geçmişi bağışlarlar da kulun gönlünü almaya, hatırını yapmaya o andan itibâren başlarlar. İşte Sâhib-i A'zam da o asıldandır.

Doğan yavrusunun, doğana benzemesi gerektir.

Bana ve Yâkûb soyuna mirasçı olsun ve Rabbim, onu, râzılığını kazanmışlardan et (388).» Umarız ki sonradan kazanılmış ve mîras yoluyla elde edilmiş bütün lûtuf ve keremlerinizle, bir kere daha ona bol - bol ihsânda bulunursunuz, merhamet gölgesini başına salarsınız, lûtuf gözüyle onu görür, gözetirsiniz. **«Gerçekten de o, tövbe edip Hakk'a dönenlerin suçlarını örter** (389).»

(387) XVI, 128.

Senden, yalnız ihsân ıssı bir şey umarsa,
Suçlu kime sığınsın, kime varsın?



Ben bilgisizliğimden, bana lâyık olanı yaptım,
Sen kerem sâhibisin, kerem sâhibine ne lâyıksa onu yap.

Boyuna, hayırlara, güzel ve temiz işlere başarı elde edin, göklerin Rabbi nelerden razıysa onları işleyin. Öyle olsun ey âlemlerin Rabbi.

Ettiğiniz ve edegeldiğiniz ihsânlar, ne kalemle yazılabilir, ne dille anlatılabilir. O hayırlara karşılık şükretmeyi, **«Dilediğini hesapsız rızıklandırır** (390)»; **«Ve Allah çekinenlerledir ve ihsân edenlerledir** (391)» tapısına havâle ediyorum; karşılığı o tapıdan gelecektir. Yaratıp olgunlaştıran Tanrı, kendi makbûl kulları için sonsuz hazinesinde topladığı ışıklarla o tek kişiye mükâfatlar versin. **«O, kendi katından pek büyük bir ecir verir** (392).» Öyle olsun ey âlemlerin Rabbi.

CXX

Kutluluk sabâhı yeryüzünü ağarttı,
Süleyman'ın saltanatı, gene Süleyman'a erişti.



Sana fermân verilmese de Emîr, sensin;
Ama sana emniyyet edilmez de başkasına verilirse, iş, karışır - gider.

İlâhî bereketlerin yardımları, ilâhî büyüklükler, temizlik ve korunuş, sonsuz başarı ve kuvvet - kudret, ulular ulusu büyük Sadr'a, ve-

(388) XIX, 6. (389) XVII, 25.
(390) II, 27; XXIV, 38. (391) LXV, 3. (392) IV, 40.

zîrler efendisine, zamânın **Â s â f**'ına, **M ü l k ü n N i z â m**'ına, adâlet ve insaf mâdenine, huyları, sıfatları yüce, bilgin, adâlet ıssı, ihsân sâhibi, yoksullarla düşüp kalkan, bilginleri yetiştiren, iki devlet sâhibi, Müslümanlığın ve Müslümanların yüceliğine sebeb olan, pâdişahlarla sultanlara baba kesilen, hidâyet ve tam inanç bayrağı devlet ve **D î n i n M e c d**'ine feyizler versin, merâmına râm olsun. Allah yüceliğini, devletini dâimî etsin; dileklerini - isteklerini yerine getirsin. Kutluluk, boyuna ona yardımcı olsun; ululuğunu Hak, nazardan esirgesin. Allah onu görsün - gözetsin; hayır yapmaktan eksik olmasın; dinînin, dünyâsının büyüklüklerini, yüceliklerini tamamlasın.

Bu özü doğru duâcının selâmını, duâsını okuduktan sonra bilsin ki, muhtâçlarla mazlûmlara bayram yeni ayı olan, hüner ıssı kişilerin topluluklarının mumu, ışığı bulunan kutlu yüzünüzü görmeyi pek arzuladık (393). Allah bizi, en kutlu bir anda, en güzel bir tarzda buluştursun da bu hâl, ebedî olarak, hem de Allah yolunda, Allah için sürsün, gitsin; çünkü bu buluşmanın sonu yoktur. Yüce Allah der ki: **«Dostların kimisi, kimisine düşmandır o gün, ancak çekinenler değil** (394).» Yâni, bir - birleriyle buluşurlar, berâberce otururlar, **m u h â c i r l e r**'in **A n s â r**'la kardeş oldukları gibi kardeş olurlar Allah için. İşte bu sohbet, dünyâda da kesilmez, âhirette de; çünkü sebebi kesilmez; sebebi sürüp gittiği için, bu da sürüp gider. Esenlik ona, **P e y g a m b e r** demiştir ki: **«Bütün soy - sop, bütün sebepler kesilir; ancak benim soyum - sopum, benim sebebim kesilmez.»** Yâni benim koyduğum sebep, benim koyduğum soy - sop, benim koyduğum, benim meydana getirdiğim kardeşlik, yüce Allah'ın izniyle kesilmez. Allah aşkına bir - biriyle konuşup görüşen iki kişinin biri, arkadaşı bulunmasa bile hayâlini göz önüne alır, hayırlar yapmada yardımcı olur ona; arkadaşı yanındaysa sözüyle ona yardımcı olur. İkisi de dünyâdan gidince canları buluşur; can diliyle biri, öbürüyle konuşur; hani cânın, rüyâda konuştuğu gibi, hattâ daha da açık. Çünkü rüyâda yüce cân, unutan, lâtif olmıyan, cansız ve karanlık bulunan bedenden sıyrılıp bedensiz kaltmaz. Cân, arkadaşının cânına, sen dünyâda da bana ne güzel arkadaştın der; âhirette de ne güzel arkdaşsın. Hâsılı sonadek böyle konuşurlar. Aklı olana bir işâret yeter; bir avuç buğday da, harmanı bildirmeye yeter (395).

Mektubumuzu getiren özü doğru oğlumuz; Allah üstünlüğünü dâimî etsin ve bir rûhla kuvvetlendirsin onu; üstün, hünerler ıssı, soylu-

(393) Bu sözden sonra, «Allah bizi...» den itibâren arapçadır.
(394) XLIII, 67. (395) Arapça burada bitiyor.

boylu, müderrislerin baş tâcı imâm, millet ve **D î n i n M e c d**'ini anlatmaya hâcet yok; zâti yüce görüşünüz, yabancıların bile gönüllerindekileri anlar, bilir. **«İnanan kişinin anlayışından sakının; çünkü o, Allah ışığıyla bakar»** denmiştir ya. İş böyle olunca, artık, **«İçlerindeki, yüzlerindedir** (396)» dendiği gibi, kendisini seveni, kendisine dost olanı, duâcısını nasıl anlamaz, bilmez? Sözü, sesinden anlaşılır; sesi de yüce, büyük ve güzel huylarını belirtir. Allah, size yakınlığını arttırsın; sevgisini fazlalaştırsın; zâti aranızda, görünüşte de fark yok, içyüzde de. Şu kutlu olsun deyişi de yoldaş edinmiş, tapınıza yönelmiş. Günler geçtikçe de bu kutluluk, dâimî olsun, duâlar kabul edilsin.. Öyle olsun ey âlemlerin Rabbi. Mektubumuzu getiren, o tapının, eskidenberi özü doğru mensuplarındandır; ev halkındandır; bu yüzden, bu kısa mektubu yeter bulduk; geri kalanını görüştüğümüz zaman arzederiz vesselâm.

CXXI

Vezîrler Pâdişâhının, zamânın **Â s a f**'ının, **M ü l k ü n N i z â m**'ının, büyük vezîr, pâdişahlarla sultanların babası, adâleti yayan, lûtuf ve ihsân ıssı, Müslümanlığın ve Müslümanların yüceliği, mazlûmların yardımına erişen, isyân edenlerle başçekenlerin köklerini kazıyan devlet ve **D î n M e c d**'inin günleri, yılları, boyuna hayırlar yapmıya, güzel işlerde bulunmaya, Allah buyruğunu ululamıya, Allah'ın yarattıklarını esirgemeye, Allah için sevmeye, Allah için tiksinmeye, Allah için vermeye, Allah için vermemeye, Allah için öz doğruluğuna dalsın; hep bunlarla geçsin, bunlara harcansın. O devleti, o ikbâli sevip dileyenler yardım görsünler; düşmanları kahrolsunlar. Ululandıkça ulu-lansın, Tanrı, bütün işlerinde, bütün hallerinde, yurdundayken de, yolculuktayken de ona dost olsun; görsün - gözetsin onu; doğru yolu göstersin, yardım etsin ona; suçlarını örtsün, hayırlarının mükâfâtını versin **M u h a m m e d** ve soyu hakkıyçin.

Selâm ve duâmızı aldıktan sonra, halkın ihtiyâçları dolayısiyle çok mektup yazdığımızdan usanmasınlar, sıkılmasınlar; çünkü,

Tatlı suyun başı kalabalık olur.

(396) XLVIII, 29.

Boyuna lûtuflarla, ihsânlar ve güzel işler yüzünden, parmakla gösterilsin; tapısı, atlı - yaya, bütün ziyâretçilere Kâbe kesilsin.

Mektubumuzu getiren özü doğru, hünerler ıssı oğlumuz **Sadreddîn**; Allah göğsünü - gönlünü genişletsin; Şeyhlerin Efendisi, zamânın **Cüneyd**'i, vaktin **Bâyezîd**'i, kalblerin emîni, gerçekler güneşi, Hak ve **Dîn Husâmı**'nın oğludur. Allah bereketini dâimî etsin, Uzun ömrüyle Müslümanları faydalandırsın. Tapınıza yönelmiştir. Umarız kolayca bağışlanan lûtfunuzdan, tanınmış, bilinmiş kereminizden, yoksulları okşayış âdetinizce, güzel yaradılışınıza uyar, oğlumuz **Sadreddîn** hakkında pâdişahça lûtuflarda bulunursunuz; vezîrler pâdişâhı, bununla tanınmıştır zâti. Böylece de candan - gönülden duâlar alırlar; bu özü doğru duâcıyı da pek çok minnettar ederler. Çünkü bu duâcıya, bu şehirde aydınlık, gece - gündüz eş - dost, gamına yoldaş, hısım ve kabîle onlardır. Tapınızdan, şükrederek, lûtuflarınızı anarak dönmesini istemekteyiz. Güzel bir övülüşe, pek büyük bir mükâfâta nâil olmanızı dilemekteyiz. Hani, **«Bir buğday tanesi gibi ki, yedi başak bitirir; her başakta yüz buğday var; Allah dilediğine daha da arttırır** (397)» buyrulmuştur; işte o sevâbı elde edersiniz. Bu ihsânları, öbür ihsânların yanına koymamak, bu lûtfu, öbür lûtuflarla, öbür yoksulları görüp gözetişle kıyaslamamak gerek. Çünkü... Bunlar, yeryüzünde Allah sırlarının eşsiz, görülmemiş sırlarındandır. Yeryüzüne beşyüz yılda bir kere, ancak böyle bir kul gelebilir. Bunu ganîmet bilmek, böyle bir hatırı elde etmeyi fırsat saymak gerek. **«Bir kulu sevdim mi, kulak olurum, göz olurum, dil kesilirim ona da, benimle duyar, benimle söyler, benimle tutar»** denmiştir ya. **«Bize, ancak bildirmek düşer** (398).» Vezîrler pâdişâhının, **«İnanan, Allah ışığıyle bakar, görür»** kuvvetiyle kuvvetlenmiş olan güzel ve doğru anlayışı, boyuna Tanrı'ya âit gerçekleri, ince şeyleri bilsin; gökyüzü hükümlerinin güllüklerini - gülistanlıklarını anlasın. **«Kime hikmet verilirse, gerçekten de çok şey verilmiştir.** (399).»

---

(397) II, 261. (398) III, 20; V, 99; XIII, 40; XLII, 48.

(399) II, 269. N nüshasında, bu mektubun kenarına, «Husâmüddîn Çelebi Hazretlerinin — mahdûmları hakkındadır ki — ismi Sadrüddîndir» kaydı, tâlikle eklenmiştir.

Mektubun son tarafında da, kenarda, aynı yazıyla şu sözler yazılı :

«Tebârekâllâh; zihî medh u senâ ki — zebân-ı Hazret-i Mevlânâ'dan — Husâmüddîn Efendi Hazretleri hakkına sâdır olmuştur; — rütbe-i âliyeleri akl-ı kaasır-ı nâs ile nice fehmolunur? — Adâmanallâhu taâlâ fî mahabbetihî.»

CXXII

Mârifet denizinin incileri, yüzüp gezen hakîmler pâdişâhı, hekîmler övüncü, üstünlük **Calinos**'u, tedbir **Eflâtûn**u, zamânın eşsiz eri, **Râhmân**'ı dileyen Hak ve **Dîn Ekmel**'inin rûhuna dökülüp saçıla dursun. Allah yüceliğini dâimî etsin; **«Doğru yolda; onlara nîmet olarak verdiğin doğru yolda** (399 b)», gerçeği bulanların önlerinde yürüyüp gitsin; dileklerine, cansal ganîmetlere, kârlara kavuşsun, **Muhammed** ve soyu hakkıyçin.

Selâmlarını, duâlarını almaktayız. Biz yokken de, yalnız değilken de sorup soruşturmalarınızı duymaktayız, lûtuflarınız, bu duâcıya ulaşmakta. Allah, ihsân ıssına verdiği en hayırlı mükâfâtı versin size.

Kim bizi iyilikle anarsa,
İki dünyâda da iyilikle anılsın.

Dilerim, **«Kim beni kendi kendine anarsa, ben de onu zâtımda anarım. Kim beni maliyle anarsa, ben de onu malımla anarım. Kim beni bir toplulukta anarsa, ben onu, o topluluktan daha hayırlı bir toplulukta anarım. Her şey hesaplıyanım ben; iyiliğe mükâfât veririm; kötülüğü bağışlarım»** divânından, ektiği her temiz tohum biter, diktiği her hayır fidanı boy atar, meyva verir.

Bir - biri üstüne baş ağrıtıp durduğumdan, o güzel huylu zâta baş vurmam, sınırı aştığından utanmaktayım ama, **«Tatlı suyun başı kalabalık olur; Hâtem'in bağışta bulunması, ağırlaması daha doğrudur»** demişler. Arzedeyim ki azîz oğlumuz, Allah onu kutlu etsin, **Emîr Âlim**, geçimi için sizden bir yardım umuyor. Emîrler pâdişâhı, adâlette Mülkün **Nizâm**'ı, iş başarmada **Âsaf**, kutlu kişilerin övüncü, lûtuf ve ihsânı yayan, düşünceleri yüce, gönüldekileri temiz, ulu (400), himmeti yüce, Tanrı'ya kulluk eden, dünyânın sığındığı **Pervâne Bik**'e bu duâcıdan şükürler, özürler arzedin; Allah yüceliğini dâimî etsin; sonunu önünden, âhiretini dünyâsından hayırlı etsin. Gerçi dile de sığmaz ya; fakat **«Hepsi anlaşılmayan, elde edilmeyen şeyin hepsi de bırakılmaz»** hani. Umarız ki **Emîr Âlim**'in önemli işi, sizin kutlu çalışmanızla ve iki kutluluk ıssı, iki devlet sâ-

---

(399 b) I, 6 - 7. (400) «Ulûğ» tarzında ve türkçedir; «Bik» de öyle.

hibi, bağışlı, yoksulları okşar Emîrler pâdişâhının lûtfiyle olur - biter; Allah yüceliğini dâimî etsin. Çünkü **Emîr Âlim**'in, ayâli çoğaldı, gideri pek fazlalaştı. İşi düzelirse gönlü rahat bir halde, yalnızlık âleminde ve namazlarda, huzûrla o devlete duâ eder. **«Halk, Allah'ın ayâlidir; onların üstünü de, ayâline en fazla faydası dokunanıdır.»**

Kutlu Ferîdûn melek değildi,
Mayası miskle, anberle yoğrulmamıştı.
Lûtufla, bağışla o iyi adı - sanı buldu;
Sen de bağışta bulun, lûtfet; Ferîdûn, sen olursun.

«Cömertlik, cennette bir ağaçtır; dalları dünyaya yayılmıştır. Kim, o dallardan bir dala yapışırsa, o dal, o kişiyi cennete ağdırır.»

Mevkiin zekâtını ver; bil ki o da,
Mal zekâtı gibidir; nisâba erişmiştir.

O efendilere de ihsânda bulunmak, ağırlamak, huy - hustur, tavsiyeye hâcet yoktur ya.

Kılıcı bilendikten sonra da gördüm ben;
Kesse bile vurup çekmeye muhtâç.

Fakat yol - yordam böyle olmuş; hareketlerde bereketler var. **«Hurma ağacını silk, sana tâze hurmalar düşsün.»**

Unutulduk mu, kendimizi mektuplarla andırırız;
Ulular bizi hatırlamazsa biz, mektup yazarız onlara;
Çünkü ana, esirgeyip de emzirmez çocuğu,
Çocuk, sustukça, ağlamadıkça.

Bunun içindir ki yüce Rabbimiz de, **«Yalvarıp yakararak ve gizlice Rabbinizi çağırın, duâ edin Rabbinize yalvarıp yakararak; gizlice; şüphe yok ki o, duâda haddini aşanları sevmez** (401) buyurmuştur. Ebedî olarak ihsân ıssı olun.

(401) VII, 55.

CXXIII

İki cihânın kutluluğu, devleti, ihsân ve nîmet ıssı, kerem sâhibi, güzel huylu, temiz inançlı, hayır düşünür, ihsânı iş edinmiş, yoksulları yoksulluktan kurtarır, mazlûmların yardımcısı, pâdişahlarla sultanların azîzi Emîr **Şemseddîn**'e boyuna dökülsün - saçılsın. Allah yüceliğini dâimî etsin, sonunu daha güzel kılsın; katından bir rûhla kuvvetlendirsin onu. Kutluluklarn en iyisi, büyüklüklerin en yücesi olan hayırlara başarı elde ediş, her gün arttıkça artsın.

Bu özü doğru duâcının selâmından, duâsından sonra şu da bilinsin ki sizi pek özledik.

Esenlik sana, çünkü gönüldesin;
Gözden uzaksın da gönülde hazırsın sen.

Yaratıp olgunlaştıran kutlu ve yüce Tanrı, dağılanları toplar, sesleri duyar, hâcetleri revâ eder. Dilerim, buluşup görüşme sebeplerini, en güzel bir halde, en hoş bir tarzda hazırlar, kolaylaştırır. Gerçekten de o, icâbet edicidir.

Şunu bildirelim ki mektubumuzu getiren azîz tâcir, ihsân ve kerem ıssı, tâcirlerin övüncü, tahta yapıp satan **Tâceddîn**, Allah yüceliğini dâimî etsin ve onu, zamânın kötülüklerinden korusun, o tarafa tunçtan yapılmış âletler götürüyor. Allah yüceliklerini dâimî etsin, onları kuvvetlendirsin, yardımcı olsun onlara, eğer o yandaki pâdişahlar beğenirler de alırlarsa umarız ve isteriz ki değerini tez versinler, geciktirmesinler. Siz, güzel bir tarzda çalışın; kerem buyurun, lûtfedin de parası, geciktirmeden pek tez eline geçsin. Böylece de dileğini elde ederek geri dönsün; o devlete de duâ etsin.

Bu yandan bütün çocuklar selâm ederler, hatırınızı sorarlar; sizin azîz oğullarınıza da selâmları var; görüşmeyi arzulamışlardır. Allah kavuştursun; aramızdan ayrılığı kaldırsın; bizi, **«Tahtlarda, karşı - karşıya oturan kardeşler** (402)» etsin. Allah bizi de, sizi de, cennette, ebedilik sofralarının başında nîmetlendirsin, ebedî olarak bu lûtfa erdirsin. **«Ey tam inanmış nefs, Rabbine dön ondan râzı olarak ve râzılığını kazanmış bulunarak** (403).»

(402) XV, 47, XXXVII, 44. (403) LXXXIX, 27 - 28.

Çalış da, ölüm koşup gelince,
Cânının kokusunu, onun katında bulsun.

Kim bir zerre ağırlığınca hayır işlerse, mükâfâtını görür. Dünyâ, âhiretin tarlasıdır.» Kim, ekin ekme zamânında gevşeklik eder, tembellik ederse, devşirme çağında pişmân olur ama, o zaman, pişmanlık fayda etmez. Bugün zar elindeyken az oynama, ganîmet bil; çünkü her soluğun bir definedir, bir kimyadır. Onu Tanrı'yı anmıya, ona kulluk etmeye harca; elinden geldikçe umutsuzluğa düşme. **«Gerçekten de Allah'ın rahmetinden, ancak kâfir olan topluluk umut keser** (404).» Her gün aydınlığın, devletin, başarın artsın.

CXXIV

Özü doğru oğlumuz, inanç ıssı, güzel huylu, içi temiz, evlâtların övüncü **A l e m e d d î n**'in ömrü, neşeyle, gönül ferahlığıyle, kulluğa başarı elde edişle, doğru yolu buluşla sürüp gitsin; Allah'ın üstünlük, lûtuf gölgesi, iki dünyâda da onu gölgelendirsin. Kutluluğu dâimî olsun, Tanrı, katından bir kudretle, bir kuvvetle onu kudretlendirsin, kuvvetlendirsin.

Bu duâcının selâmını, duâsını aldıktan sonra bilsin ki, görüşmeyi pek özledik. Yaratıp olgulaştıran yüce Tanrı, en güzel bir halde, en kutlu bir tarzda buluşup görüşmemizin sebeplerini bir araya getirsin. Kullukların kabûl ediliş alâmetleri, o kulluklardan sonra başka kulluklara girişmek, bir - biri ardınca hayırlara düştükçe düşmektir. **«Koşun Rabbinizin yarlıgamasına ve genişliği göklerle yeryüzü olan cennete** (405).»

Ecel, verilen her şeyi almadan önce,
Verilmesi gereken her şeyi vermek, her çeşit iyilikte bulunmak gerek.

Dünyâ, tez geçen bir hayırlar pazarıdır. **«Size, sizi kurtaracak bir alış - verişi göstereyim mi?** (406)» Dünyâ pazarında onu sat, onu satın al ki bu alış - verişten pişmân olmıyasın. Pazar, pek kızışmıştır; hayır malını almıyan pişmândır; fakat alan da, ne diye daha fazla almadım diye pişmândır.

(404) XII, 87. (405) III, 133. (406) LXI, 10.

Dünyâda bir tek güzel var; bizse aldırış bile etmiyoruz.
Kadehte bir yudumcuk var, bizse aklımız başımızda hâlâ.
Bundan böyle el bizim; etek, dostun eteği;
Bundan böyle kulak bizim; küpe, dostun küpesi.
Kalk da yüzümüzün suyundan saçalım
Bir yel, şu gaddar toprak yığınına.
Bir yürüyüş edelim de kıralım - geçirelim,
Zenci tabiatlı nefsi, getir hele bir.



Esenlik bize de, size de, yanınızdaki topluluğa da;
Bir gün gelip yanınızda konaklayana da.

CXXV

«İnsanların hayırlısı, insanlara faydası konunanıdır» hadîsi, büyük bilgin, adâlet ıssı, Tanrı katından kuvvetlendirilmiş, yardım edilmiş, savaş eri, doğru yolun, tam inancın yardımcısı, âlemlerde hayırları yayan, bilginleri yetiştiren, yoksulların eşi - dostu olan, âsilerin kökünü kazıyan, ordunun, gâzilerin kumandanı, savaş erlerine yardım eden, pâdişahlarla sultanlara arka olan kutlu Uluğ Alp (407) **F ü l â n e d d î n S u b a ş ı B i k**'in alnına yazılmıştır; Allah yüceliğini dâimî etsin. Sizin kutlu, ter - temiz, başarılı gönlünüze de, **«Gönüllerine îmân yazılmıştır** (408)» âyeti yazılmıştır, gönlünüz bu damgayla damgalanmıştır. Hâsılı bilirler ki bu dünyâ devleti, âhiretin avlanma âletidir; onun için de, **«Söz budur ancak; sizi Allah için doyururlar; sizden ne bir karşılık dilerler, ne bir teşekkür isterler** (409)» âyeti hükmünce gece - gündüz, özüyle, maliyle, Allah için avlanmıya çalışırlar. Sonunda, bir gün, olta olan, ağ olan mevkii, malı adamın elinden alırlar ama, avlanmış kişi, oltam, ağım gitti, Ben av elde edemedim, diye acıklanmaz ki. Şüphe yoktur ki kullukta bulunmak, hayırların en iyisidir; fakat kulluk karşılığında bulacağın mükâfât, kulluktan da iyidir. **«Bir güzel işle gelene, ondan daha hayırlısı** (410)» boncuk verirsin, inci alır-

(407) «Uluğ alp» ve «bik» sözleri türkçedir. (408) LVIII, 22. (409) LXXVI, 22. (410) XXVII, 89.

sın. Geçici şeyi verirsen, kalanı alırsın. Ölüyü verirsen, diriyi alırsın. Allah'a hamdolsun ki, âlemin o tek erine, Allah'ın en büyük, en ulu yardımı, eş - dost olmuştur; yardımcı kesilmiştir; her gün de arttıkça artsın. Söyleyenler, duânızı söylemedeler; susanlar, duânızı söylemede. **«Mal der ki: Geçici - gidiciydim, beni bâkıy ettin sen; bitmiş - gitmiştim, yer - yurt ıssı ettin beni.»**

Yüce mektubunuz geldi; lûtuf buyurduğunuz ihsân da ulaştı. Tam vaktiydi; pek makbule geçti; kabûl olsun, sevâplar elde edin, öyle olsun ey âlemlerin Rabbi.

CXXVI

Yüce vezîr, bilgin, adâlet ıssı, Tanrı'dan korkar, sonu düşünür, yüce himmetli, merhameti herkesi kavrar, yüce, yüksek lâkaplar ıssı, dâimî, bâkıy övüşler ister, memleketlerde fülan Müstevfî olan, üstünlükler elde etmiş bulunan en azîz kardeş, ulular ulusu Emîrin gelişi, kademleri, kutlu, yomlu soluğu, zamânı, gece - gündüz hayırlara, ebedî olarak kalacak temiz, kutlu işlere harcansın. Zâti gerçekte iyi lâkap, o lâkapla ebedîliğe yüz tutan kişinindir; o, geçici lâkaptan utanır. O zaman, o işlerin eserleri, o hayırların meyveleri ve son - uçları, tâ ebediyyetedek, onun kutlu cânının çevresinde dönüp dolaşır; tapı kılar ona da der ki: Ey ter - temiz cân, sen, o sûrette, bizim çevremizde çok döndün, dolaştın; bizi istiyordun sen. Biz de, bu sûrette, ebedî olarak onun hakkını ödemiye çalışacağız.

Selâm ve duâlarımızı, kâğıt sahifesinden, hattâ, **«Gönüllerinde îmân yazılmıştır** (411)» âyetiyle bildirilen satır ve yazı yeri olan kendi ter - temiz gönlünün sahifesinden okusun. Ziyâret töresindeki kusûrumuz, gizli şeyleri bilen de bilir ki, unuttuğumuzdan, tenbelliğimizden değildir. Geçmiş haklar unutulmamıştır. **«Rabbin unutmaz** (412).»

Şimdi, Allah rahmet etsin, **Vezîr Ziyâeddîn**'in tekkesi, ulular ulusu, büyük şeyh, kalblerin emîni, zemânın **Cüneyd**'i, Allah velîsi, Hak ve **Dîn Husâmı**'na verilmiştir; Allah bereketini dâimî etsin. Bilirsiniz ki, âlemde yapılan tekke ve hayır yerlerini, belki bir gün, ordan bir Hak kulu; riyâcı kul değil; bir hâs dost; kâse dostu değil; bir Tanrıyla buluşma âşıkı; para âşıkı değil; bir cân taşıyan

(411) LVIII, 22. (412) XIX, 64.

derviş; ekmek yiyen derviş değil; geçer de oraya uğrar, orada oturur diye yapmışlardır. Şimdicek bu duâcıya malûm oldu ki, rahmetli **Ziyâeddîn**'in niyyeti kabûl edilmiş ki onun hayrı, böylesine bir kula verilmiş. Canların Rabbi de bilir ki, onun cânı, bulunduğu yerde, bu yüzden ne kadar şâdolmadadır. Bilseydi, her tuğlanın yerine, bir altın tuğla koydururdu. Halbuki şimdi, bâzı kısa görüşlüler, oraya hükmetmiye kalkışmışlar; onun hükmüne râzı olmuyorlarmış. Zâti de onlar, onun hükmünün muâmelesine dayanamazlar. Dileğimiz şu ki: Fermânı okuyun, kardeşçe, dostça onların ellerini, o Tanrı elinden çektirin; çünkü o müzevvirler, müzevvir kişilerle uyuşmuşlardır. Allah için olsun, Allah için, öyle bir iş edin ki gönlü, o işten râzı ve hoşnud olsun; bu duâcı da, bu iş yüzünden hem **Ziyâeddîn**'in, hem de **Ziyâeddîn**'in Tanrısının râzı olacağına kefilim. Böylece duâcınızı da, topluluğumuzu da minnettar etmiş olursunuz. Vaktin Pâdişâhından da; Allah devletini ululasın; fermâna göre hüküm çıkartın; bütün bu sevâplar, sizin olur; bu lûtfunuz da, eski lûtuflarınıza katılır, yüce Allah dilerse, kıyâmet gününe azık olur.

CXXVII

Bilginler yüceliğine, gönlünün genişliğiyle, dünyâda üstünlüğü ve hayrı yaymakla hak kazanmış bulunan bilgin, üstün, Tanrı'dan çekinen, sakınan, hikmet kaynağı olan, bid'atin kökünü kazıyan, sünneti dirilten ulu bilginimiz kadılar kadısının, Allah gönlünü genişletsin; Allah yüceliğini, üstünlüğünü dâimî etsin; muradını, dileğine göre versin; hâcetlerini revâ etsin, sonunu daha da güzel eylesin; iki dünyâda da konağını yüceltsin. **«Esenlik ona doğduğu gün, öldüğü gün, öldüğü gün ve gene diri olarak gönderileceği gün** (413).»

Bu duâcının selâmını, duâsını kabul ettikten sonra şunu bilsinler ki, vallahî, boyuna gelmeyi, faydalar elde etmeyi istiyorum; fakat büyük bilginin de bildiği özürler engel oluyor. **«Onu, dilediği gibi evirir - çevirir. Bir yaprak bile yoktur ki düşsün de, bilmesin onu; yeryüzünün karanlıklarında bir habbe yoktur ki bilmesin onu** (414). **Hiçbir insan yoktur ki onun, koruyan bir memuru bulunmasın** (415); **biz melekler, ancak Rabbinin emriyle inebiliriz; onundur ne varsa ilerimizde ve ne varsa gerimizde** (416).» Fakat buluşmada da, ayrılıkta da, gerçekten

(413) XIX, 15. (414) VI, 59. (415) LXXXVI, 4. (416) XIX, 64.

gönül, sevginizden, dil, anışınızdan, göz, kutlu hayâlinizden hâlî olmadığı gibi, bundan önceki lûtuflarınız, inâyetleriniz de unutulmamıştır hiç. Yaratıp olgunlaştıran Tanrı, onların ecrini, sevâbını, kat - kat fazlasiyle verir elbet. Katından, pek büyük bir üstünlük de verir, fazlalaştırır da. Öyle olsun ey âlemlerin Rabbi.

CXXVIII

Huyları güzel, melek sıfatlı, gönlü diri, aydın, kulların övüncü, çekinenlerin ziyneti, Tanrı'yı tanır, sonu görür, yoksullar yardımcısının sıhhat ve âfiyette olmasını ululandıkça ululansın; «**Hastalandığım vakit bana şifâ veren** (417)» buyuran tapıdan dilerim. Allah o h a n ı m'ın ismetini dâimî etsin, büyüklüğünü arttırsın; zevâli bulunmayan eczahaneden, sonu olmayan kendi kerem ve bağış hazinesinden, o azîzeye şifâ şerbetini, beden, dîn ve gönül sıhhatinin ilâcını ihsân etsin. Çünkü onun azîz varlığı, yoksullara eş - dosttur; yoksullara sığınaktır. Bir soluğu bile yitirmiyen tapıda, doğru yol yolcularına, her adımda, her solukta doğru yolu göstermededir; onlara, elinden geldiği kadar öğütler vermededir; boyuna hayırlarda, ihsânlarda bulunmadadır; kulluk etmede, yalnızlık âleminde Tanrı'ya yalvarıp yakarmadadır. O tapıda bir zerre bile unutulmaz da, azalmaz da. O bir zerre iyiliği dağ yapar; kusur dağını da bir zerre hâline getirir. Çünkü ben buyurur, halkı yokluktan varlığa getirdim; onlara ömür, akıl verdim; sebepler ihsân ettim. Fakat bu güzel işler, yahut kötü işler ekinini ekişte, bu alış - verişte, onlardan faydalanayım, kâr elde edeyim diye değil. Çünkü ben, kârdan, faydadan münezzehim. Onlar benden fayda elde etsinler, devlete ersinler, ebedî kutluluk bulsunlar diye yarattım onları. Allah'a hamdolsun ki bu yüce anlamlar, o tek hâtuna aydındır; perdesiz olarak gözünün önünde durmaktadır. Âhiret devletine dâir, başkaları için taklîd olan, şüpheli bulunan şeyler, onun için gerçektir, tam görüştür. Ancak pılıyı - pırtıyı dolaptan çıkardılar da kumaş ıssına gösterdiler mi, ona da hoş gelir.

Mektup yazmayışımızın sebebini, siz de bilirsiniz. Her şeyin miktarı, derecesi, onun elindedir, onun buyruğundadır. Onun izni olmadan bir an geçmez, bir soluk bile alınmaz; buna imkân yoktur. Halk takdir denizinde, gemiler gibi başı dönmüş bir halde, yele uymuştur,

(417) XXVI, 80.

dağılmıştır. Sen, ey gemi, bu yana yürü diye o gemiye bağırırsın. Gemiyse, hâl diliyle sana cevap verir de der ki: Biz, denizden esen yele uymuşuz; soldan mı gelir, sağdan mı... Önden mi eser, arddan mı? Ona tâbiiz. İnanmıyorsan aczine bir bak. Yüzbinlerce işin, dilemediğin gibi olup durmada. Kendi aciz pencerenden bak, bütün âlemin aczini düşün, gör. Acizler penceresinden de, dilediği gibi her şeye gücü yetenin gücünü - kuvvetini gör. Çünkü pâdişah, at, sırtında, üstüne bir binen kişinin bulunduğunu anlasın, ona bir gem vuran binmiştir, bunu bilsin diye atın gemini kasar, dilediği tarafa çeker.

Ebedî olarak doğrulukta, beden ve görüş sıhhatinde olun.

CXXIX

Selâmımızı, duâmızı, şükrümüzü, senâmızı okusunlar; görüşme özlemimizin pek fazla olduğunu bilsinler; özrümüzü de kabûl etsinler. Dileğimiz elimizde bulunsaydı da Tanrı'nın takdîr elinde olmasaydı, tapınıza gelirdik. Fakat dilek gemileri, deniz ortasında yele tutsaktır; harmanlar, ovada yeli beklerler.

Dünyâdakilerin hallerini döndüren Tanrı değilse,
Niçin haller, dileklere aykırı dönüyor?

Evet, her iyi, her kötü şey için halkın dizginini Hak çekmede;
Bu sebeple de halkın bütün tedbirleri yanlış.

Bakalım, Tanrı'nın takdir yeli nasıl dönecek? Öylesine döner, öylesine bir iş eder ki, bizim elimizde değildir. Özlemlerle çekilen feryâdlarda, dostçasına âhlar da, buluşmak da, ayrılık da, Yaradan pâdişâhın hükmündedir. Bu anlamlar, bu bağlayıp çözüşler, bu olup bozuluşlar, halkın çoğuna gizlidir. Onlar, kendi hallerini görürler de, kendi hallerini evirip çevireni görmezler. Murada erişmediklerini görürler de, onları muratlarına eriştirmeyeni görmezler. Hiç olmazsa bir kez şüphe etselerdi... «**Onlar, gerçekten de tekrar dirilip kalkacaklarını sanmıyorlar mı?** (418)» Allah'a hamdolsun ki, bilginin kokusu, yüce himmetli, melek buylu büyük tapınızdan duyulmada, bu inancın eseri sizde belirmede. O aydın gönüllü, aydın canlı, hilim ve kerem ıssını,

(418) LXXXIII, 4

o pâdişahlarla sultanların övüncünü, bir lâkap bulamıyorum ki onunla öveyim. Allah yüceliğini dâimî etsin. Lâkapları, adam olmayanlarda mektup ve hitâp mendillerinde kullanmışlardır, olanlarda. Gerçekte deniz, hiç kimsenin kullanmasiyle pislenmez ya; hani diyen demiştir:

Senin lûtfun şeker dengi, düşmanların kınayışıysa sinek,
Şeker denginin değeri, sinek yüzünden azalır mı hiç?

Önüne ön olmayan devlet yerine, o tapıya el atmıştır, oraya sarılmıştır. Allah için, Allah için, orası pek sağlam bir yapışılacak yerdir. Sağlam yapışmak gerek. Çünkü o tapının yok olmasına imkân bulunamaz. Kim oraya yapıştıysa, elini tutarlar, yücelere çekerler, onu, bütün âlemin elini tutar bir hâle getirirler. Aferin himmete, aferin görüşüne ki bu kırık - dökük âlemde, bu feryâda erişilmez denizde, kendini havâ ve heves dalgasına kaptırmadın; **N û h** gemisine el attın; sıkı yapıştın. Kuvvet üstüne kuvvetin, başarı üstüne başarın, yardım üstüne yardımın, rahmet üstüne rahmetin, hem de her zaman, artsın - dursun. Bu duâ, her beş vakit namazdan sonra bize farzdır. Hattâ bizim işimiz, beşi - altıyı da geçmiştir.

Gözümün bebeğine geçip kurulman,
Hattâ bu gönlün ahvâlinden haberdar olman gerek.

Umarım ki sana da haber verirler; çünkü o haberi istemektesin. O istenen, hiçbir isteyeni mahrûm döndürmemiştir; yüceldikçe yücelsin, kutlulandıkça kutlulansın. Bizim sözlerimizi anlamıyorsan, tercemanı tümden aşktır. Gönlümüzdekini bilmiyorsan, bildiren, sap - sarı yüzdür, gözyaşıdır. Yalnız o gözyaşı, kıskançlık yüzünden, göze görünmez; o şarâbı, her baş için dolandırmazlar.

İnsanlarla konuşmayı haram bilirim;
Ama senin sözün geldi mi, sözü uzatır da, uzatırım.

Sözü, o kişi uzatır ki, maksadını dille anlatamaz. Hangi dile, hangi ağza sığar o söz ki, yeryüzüne, gökyüzüne bile sığmaz. **«Gök yüzüme, yerime sığamadım.»**

Bir vakit, bir azîz, bir ağaca rastladı; gördü ki, pek güzel, pek eşsiz dalları, yaprakları, meyveleri var. Kime, bu ağaç, ne ağacı, bu meyveler, ne biçim meyve diye sorduysa bilmedi. Hiçbir bahçıvan anlamadı, adını bilemedi, cinsini gösteremedi. Adam, bu ne biçim ağaçtır, anla-

mıyorsam da dedi, hiç olmazsa gözüm bu ağacı gördü, gönlüm, cânım tazelendi, yeşerdi ya; gel hele, şu ağacın gölgesine bir ineyim, gölgesinde bir yan geleyim.

Ne diyeyim, ne yazayım? Duâ ederek sözü kısa keseyim desem, duânın da sonu yok. Çünkü duâ, rahmet istemektir. Rahmetlerse çeşit - çeşittir, renk - renk ve gönül alıcı. Her solukta o lûtuf, yeniden yeniye duâlar belirtir. Canda duâ kararsızdır, duâcılar da kararsız. **«Gerçekten de son, Rabbinedir** (419).» Kim, o sonsuz sonun sesini duyduysa, yüzük taşının, yüzük kaşında karar kıldığı gibi onun cânına geçmiş, oturmuşsa, sorup arayan ve saçılar saçan efendiye döner. Allah başarınızı arttırsın; gerçekten de o, kerem ıssıdır, duâları duyar. Bundan ötesini, pâdişahça gönlünüz, yazılmadan da okur. **«Rahmân, Kur'ânı belletti** (420).»

Sefer kutlu olsun, seferden dönüşünüz, daha da kutlu, daha da faydalı. Birçok murâdlarınız, birçok gönül istekleriniz kolaylaşsın; umduğunuza, Hakk'ın lûtfiyle, halka minnet etmeksizin erişin; hâtırınızdan geçmeyen, gözlerin görmediği, kulakların duymadığı, hiçbir yaradılmışın vehmine, fikrine gelmeyen, hiçbir aklın, fikrin erişmediği lûtuflar elde edin.

Kalem buraya geldi, başı kırıldı.
Kuş buraya vardı, kanadı kırıldı.

Sizinle bilіştikten sonra başkalariyle bilişlik; gözümüze hor görünmüştür. Vefânızın lûtfunu gördük; başka dostların lûtufları, vefâları kesada uğradı. Sizin inancınız, sizin tam bilişiniz - görüşünüz ışık verdi; başkalarının inançları heves göründü, oyuncak oldu. Tanrı'nın bağışladığı üstünlük, muştuluk size, tamamlanacaktır. **«Kim Allah'a dayanırsa o, yeter ona; gerçekten Allah, yapacağı işi yerine getirir; gerçekten de Allah, her şeye bir ölçü, bir miktâr tâyin etmiştir** (421).»

Azîz mektuplarınız geldi, erişti, okundu. Şükürler ettik; muska gibi takındık âdeta onları. Ondan önce de yazılmamış mektuplar gelmedeydi; konaktan konağa, kutlu hâlinizden haber almadıkdık. **«Gönülden gönüle pencere vardır.»** Yüce Tanrı, kavuşup buluşmaya, tez, yöngül bir sebep halketsin. Gerçekten de o, kerem ıssıdır, lâtiftir. Kutlu ve yüce Tanrı'nın keremleri, sonsuz, arasız buluşmalar nasîb etsin.

---

(419) LIII, 42. (420) LV, 1 - 2. (421) LXV, 3 - 4.

CXXX

Yüceler dolun ay gibi bir esenlik sana;
Terü tâze gül gibi kokan bir esenlik..
Şebboy gibi kokular yayan esenlik,
Tâze hurma gibi tatlı, hoş bir esenlik.

Yüce Tanrı, gizli şeyleri bilir ya; ben de bilirim ki, **«Allah tanıklık eder** (422).» Vâdesi hükmünce Tanrı, vakti gelince, ben tanıklık etmesem de her şeye tanıklık eder; hele Hak ve **Dîn Husâmı**'nın duyan, lûtuf ıssı bulunan kulağına sabah - akşam, boyuna tanıklık etmededir; tanıklığı hiç kesilmez. Allah bereketini dâimî etsin; ömrünün uzunluğuyla, işinin yüceliğiyle âlemleri faydalandırsın. O, aklı başında uyanık bir erdir; sözlerinde de olgundur, işlerinde de, hallerinde de, bilgide de kullukta da. Parlak duyucudur; aklı başında uyanık. Hilim ve kerem ıssıdır; parlayıp duran ebedî ışık. Yücedir, zariftir; hâzırdır, nâzırdır; ebedîdir, bir olan Tanrı'ya mensuptur. Bana hem oğuldur, hem baba; hem ışıktır, kem göz; hem görünendir, hem görüş. Selâmlarımı, duâlarımı yele sunar da yollarım; özlemimi, görmeyi pek istediğimi seher yelinin eline verir de, onunla gönderirim; onunla arzederim.

And olsun o Tanrı'ya ki ululuğu yüzünden yüceliği, üstünlüğü,
Gökyüzü küpüne bile sığmaz;
Özlemime dâir arzedeceğim sözler, yazacağım yazılar;
Parmaklarımın anlatışına bile sığmaz.

Ancak, şu beden bineği, illetlerle dop - dolu. Kimi hastadır, kimi sağ. Kimi kaplan kesilir; kimi aksak merkep. Gönül dileğince hiç mi, hiç rahvân yürümez. Kimi seke - seke gider; kimi düşe - kalka. Kimi yürür - varır; kimi sınar, döner. Ne ölüyor, ne sağ - esen oluyor. Boyuna selâm göndermek isterim, yeniden - yeniye gelip çatan olayların özürlerini söylemek dilerim ama, fırsat bulayım, şu hastalığımdan bir akşam, yahut bir sabah, hırsızlamacasına bir çağ oğrulayayım da kendi selâmımı kendim yerine getireyim derim.

Arslanların enseleri,
Kendilerini sıkıntıya uğratan şeyleri, kendileri giderdiklerindendir ki yoğundur.

(422) III, 18.

Hamdolsun yüce Allah'a ki, gelmekte de, selâm göndermekte de, zamânın âfeti, yaradılanların Rabbinin gayreti, yüzlerce kez gecikmelere sebeb oldu; hiçbir özürle de bu hâl târif edilemez; ama aydın gönlünüz de bilir ki, cânların neliksiz, niteliksiz buluşup kavuşmaları, birleşip kaynaşmaları, taklidin de ötesindedir, delille anlaşılmanın da ötesinde. Bu, hiçbir birleşmeye, buluşmaya benzemez. Yüce Tanrı'nın lûtfuyla inanmışız ki ölüm Zül - fekaarı, bütün sebepleri keser de, bu birleşmeyi kesemez. Mezarın karanlığı, bir tek Tanrı'nın lutfuyla, onu örtemez; kıyâmet tûfânı, ona gevşeklik veremez; çünkü ona, **«Kalan tertemiz şeyler** (423)» diye lâkap verilmiştir adları ve lâkapları Yaradan tarafından.

Bugünler de, duymuşsunuzdur, özü doğru kişilerden biri, bir dâvet tertipliyor. O aziz; mizâcının nâzikliği, lâtifliği yüzünden, dâvetlerde hazır bulunmaktan kaçar ama, kutlu huzûru olmaksızın da bu dâvete icâbet etmeyi istemiyorum. Hani, **«Gönül huzûru olmadan namâz olmaz»** denmiştir.

O kişinin kuluyum ben ki, biz siz de hoştur;
O kişinin gamına eşim - dostum ki yalnızken de hoştur o.
Derler ki: Vefâsında ne lezzetler var;
Ondan haberim yok ama, cefâları da hoştur.

O arılık, o vefâ mâdeninin cefâsından söz etmenin de yeri mi? Gücü yettikçe bedenini vefâ hâline getirmededir; gece - gündüz, bu zayıfa yardımda bulunmadadır. Bugünse bedeni zayıf bir hâle geldi, kutlu cânı kuvvet buldu ; hani söyleyen, bu hali şöyle anlatır:

Bir zaman geldi ki, sevgilinin vuslatı gibi kutlu bir hâle döndü;
Bedenin ölümü yüzünden gönül ışığı dirildi.

Rûhul Kudüs'ün kuvvetiyle bu zayıfın yardımındadır; lûtufları, yardımları, bu zayıfa erişip durmadadır. Nîmet ıssına şükretmek de vâciptir.

Bizi dâvet edene bahâneler icâdettim; dâveti yarına, öbür güne attım; bunu da kutlu kademinizle kutlanırlar, mübârek yüzünüzü görürler de neşelenirler, o dâvet de gülbeşeker gibi siner dedim de yaptım.

(423) XVIII, 64; XIX, 76.

Fakat huzûrunuzla, gülümsemenizle sinmesi nasîb değilmiş. O savuşturmalar, o bahâneler bulma, uzadıkça uzadı; o dostun da gönlü kırılmaya başladı; bahâneleri kınamaya koyuldu. Vâdenin zamânı uzadıkça siz, azîzimizin lâtif, zarîf, şerîf hayâliyle yetinmek zorunda kaldık.

Hepsi üstün olsa da zevkın, şevkın bir kısmiyle yetinmiye râzı olduk.
Temiz su bulamayan kimse, teyemmüm eder elbet.

Sizin yüzünüz - gözünüz, o ulu hakıykatin hayâlidir. Bâkıy olsun, ebedî olsun, hiç eksilmesin; biz bu hayâlin hayâliyle yetinmedeyiz.

Bu birkaç söz, gönülsüz - elsiz; ne aklımız başımızda, ne sarhoş olarak, şöylece yazılıverdi. Özür dilemeye ihtiyâç yok. Çünkü kutlu gönlünüzde bir adamım var; vâsıtasız olarak orada hazır. Benim özrümü, benden daha iyi, daha fasih, daha doğru, daha töhmetsiz olarak istemekte; bâkıy olsun. Allah öyle bir halde bizi buluştursun, birleştirsin ki bu birleşmek, ancak onun katındadır; her türlü topluluğun ötesindedir; önceki buluşmadan daha da yücedir, daha da üstün ve tatlı; hem de ne sonu vardır, ne ilerisi. Öyle olsun ey âlemlerin Rabbi. Baş ağrıtma derdi, usandırma korkusu olmasaydı, yeni ay gibi erimiş - bitmiş gönlümün ahvâlini yazardım. Ama sen, ululuk ıssı Tanrı'nın zâtının ap - arı ışıklariyle, yazılmayanı da ebedi olarak oku (424).

CXXXI

Efendimin yüce tapısına, canla - gönülle bağlandığım efendime arzedeyim ki, dün gece, iyiden - iyiye gelmeyi kurmuştum; fakat bedenimin zayıflığı, azim dizginini maksat yönünden çevirdi.

Yel, gemileri istemedikleri yöne çevirir, götürür.

Bilirsiniz ki her yaradılışımın perçemi, Yaradan'ın elindedir. **«Hiçbir canlı, hiçbir yürüyen yoktur ki o, o yaradılmışın perçeminden tutmuş olmasın** (425).» Güneşin dizgini de onun kudret elindedir, zerrenin dizgini de. Her zerreyi, dilediği yola götürüp durmadadır. Bugün

(424) Bu mektubun yanına, ta'likle, hâşiyeler ekleyen, şu kaydı düşmüş: «Hazret-i Husâmüddîn Çelebi kuddisa sırrahu cenâblarına irsâl olunmuştur.»
(425) XI, 56.

de o zayıflığın eseri var. Ama o yüce, zarîf, lâtif zâta beslediğim mahabbet cevherinde, sevgi mizâcında, aşkta, birlikte, bağlılıkta, onunla kaynaşmada, Allah'a hamdolsun, hiçbir pörsüyüş, hiçbir zayıflık yoktur; olmamıştır, olmaz da; çünkü öz ve hakıykat, dışa gelen her zayıflık âfetinden korunur; dışa gelen her zayıflık, için ışığı, gücü yüzünden, tezce sağlığa - esenliğe döner. Allah hemen, o zâtı, gökyüzünden yağan yüceliklerle, ilâhî bağışlarla ebedi etsin, eksik etmesin. Yalnız gerçek olan özdeki, o sevgilinin sevgi evi, aşk hazînesi olan bu duâcının gönlündeki sevgiye bir zayıflık gelmeye görsün. Çünkü ondan sonra ne yaşayışı isterim artık, ne dünyâyı kabûl ederim.

Âlemden maksat Âdem'dir;
Âdemden maksatsa o demdir.

Bedenden maksat, cânın gelişmesidir; candan maksat, organlarla duyguların düzenidir; organlarla duyguların düzeninden maksat da, gönlün olgunluğudur. Gönülden maksatsa, o gönüldeşin sevgisidir. Allah yüceliğini uzatsın; kutluluğunu kat - kat arttırsın; âlemleri, uzun ömrüyle faydalandırsın, soluklariyle bizi kutlasın. Haberleri gizlemek için tavsiyede bulunmuştunuz; kimden gizlenmesi mümkünse, ondan gizlemeyi gerekli bilmedeyim. Ama benden de daha fazla bilen kişiden gizlemeye uğraşmak, onu, daha fazla meydana çıkarmak için kızıştırmaktır; daha fazla meydana çıkarmaya girişir o kişi. Yâni, bil ki demek ister, ben bunu biliyorum, bil ki benden gizlemeye imkân yoktur der. Sanır ki önemsiz saysa, haberi olmadığına hükmederler. Sanır ki ona gülerler, ondan gizlerler. Halkın çoğu, işlerini bac almak için görürler; kâr için değil; halkı altetmek, onları, kendi aklına - fikrine hayran etmek isterler. Bu da nefis nekesliğidir, nefis tamahkârlığı. Çünkü onlar, bilmezler ki akıl, başka bir şeydir. Bu aklı, bu anlayışı bırakmadıkça o akıl, yüz göstermez. Bu akıl yüzünden aptal olmadıkça o akıl yüzünden aptal olursun. Yüce reyinize bu da malûmdur zâti. Şimdilik, özür getirme husûsunda bu kadarı yeter; size, bundan daha azı da yeter ya. Çünkü, sizin gönlünüzde benim bir adamım vardır ki için - içe, bundan daha iyi özürler diler sizden. Kimin gönülde özür dileyen bir dostu konak tutmamışsa, onu görüp gözetmezse, dış yüzünden özür getirmesinin faydası yoktur; Allah bundan saklasın - beklesin. Ebedî olarak ihsân ıssı olun (426).

(426) Bu mektubun yanına da şu hâşiye düşülmüş:
«Bu dahi, Allâhu a'lem Husâmüddîn Efendi Hazretlerine; — zirâ muâmele, kel evveldir.»

CXXXII

Vezîrler pâdişâhı, benim yardımım sizinledir; düşmanların düzeninden, hasedinden gönüllerinizi rahat tutun buyurdu da gönüllerimiz, tamamiyle rahatlaştı; işkil gitti. Artık ulu vezîrin devletine, yalnız olduğumuz çağlarda da, namâzlarda da, ayrı bir dille, ayrı bir yakarışla duâ etmek vâcib oldu. Çünkü, duâcının, bunca zaman orada bulunduğum, bu kadar zamân içinde birçok günler, kuşluk çağından tâ akşamlaradek görüp gözettiğim halde orda oturmadığımı bildirdiler. Yatsı namâzınadek beklemem, ancak o vakit dışarı çıkmam, iki - üç lokmaya tapan kişinin verdiği işkil, güttüğü haset yüzündendi. Onların, Tanrı tadından haberleri bile yoktur; herkesi de kendileri gibi bilirler; kendileri gibi sanırlar. Neye bakarlarsa, hased gözüyle bakarlar. Bunca zamândır, oraya gidip gelişim, orda bulunuşum, bu duâcıdan önce o makamda şeyh olanların, yaptığımın yarısını, yahut dörtte birini yaptılar mı; bunun sorulması içindi. Ama onların cevapları, hep bir - birinin eşi olacaktır; hepsi aynı tarzda cevap verecektir; bu sözlere benzemez onların sözleri. Bütün bununla berâber, gene de bu duâcının oraya devâmı gerekti. Çünkü benim, dünyâda hiçbir işim, hiçbir önemli ödevim yoktur; benim önemli işim, benimledir. **«O, nerde olursanız olun sizinle berâberdir** (427).» Benim dükkânım, benimledir. Her gün, beş vakit namâzımı cemâatle kılarım; bundan ayrı yirmi de, başka virdim vardır benim. Bunu görsünler de, az bahâne aramasınlar; beşer - beşer, onar - onar bahâneler bulsunlar; hattâ bam - başka bahâneler de icad etsinler. Siz de, böylece bilin ki onların maksatları, başka bir şeydir. Onlar, halkın kendilerine tapmasını isterler. Tanrı kullarıysa onlara da tapamazlar, onlardan başkalarına da. **«Kâfirler, sanırlar mı ki kullarım, benden başkalarını dost edinirler?** (428)» O, hiçbir şeyden haberi olmayanlar, benim kullarımı kandırmak, sohbetleriyle onları kirletmek isterler. Fakat nasıl kandırabilirler ki ben, onları ebedî devletle kandırmışım. Ben de, bir başka makaama meyledersem, düzgün, temiz kişilerin toplanması hayırlı dostların bir araya gelip bir - birlerine yardım etmelerl içindir.

Aklı başında kişiler, böyle demişlerdir:
Ev dostu başka, yol dostları başka.

(427) LVII, 4. (428) XVIII, 102.

Yol ne kadar uzun olursa, yoldaş o kadar çok olur. Netekim çöl yolu, hac yolu pek uzundur, pek sarp. O yola kalabalık bir kervan, birçok yoldaş, bir de hacılar emiri gerek. Tanrı evinin yolu bu kadar uzun olursa, o yola gitmek için bu kadar yoldaş gerekirse, Tanrı'ya varmak için ne kadar yoldaş gerek? Tanrı'ya bunca perdeler var; yolda bunca çöller, bunca dağlar var; o yolda bunca yolkesenler var. Her peygamberin, Tanrıyla bir işi - gücü vardı. Buyururlardı ki: Dostların peşine düş, yalnızlığı bırak. **«Ey örtünmüş, bürünmüş adam; kalk da korkut** (429).» Bu iş için kaleler zaptederdi, **Mekke**'yi kuşatırdı; pâdişahlık için değil. Çünkü gökyüzünün pâdişahlığı, daha üstündür yeryüzü pâdişahlığından, Ona bunca kez kabûl et diye o pâdişahlığı sundular da dönüp bakmadı bile. **«Gözü kaymadı** (430).» Bir lokma ekmek için bir yeri, bir bucağı isteyen kişiyle, hayırlı kişilerin toplanıp bir-birlerinin gücüyle âhiret yoluna düşmelerini, ekmekten de geçmelerini, candan da geçmelerini dileyen kişi arasında fark vardır. Ekmek için bir bucak arayan kişiyi bugün abdesthâneye götürürler, yarın mezara. Hatırınıza usanç vermiyeceğimi bilseydim bunu açıklar, anlatırdım; bu kadarını da, ulu vezîrin, Tanrı ehlinin hallerine güvencini, ter - temiz inancını, gönlünün onlara akışını, susuzluğunu bildiğimden yazdım. Ebedî olarak Tanrı ehline yardımcı olun, onları yetiştirin.

CXXXIII

Rabbin rahmeti, lûtfu, yardımı, emirler ve yakınlar pâdişâhı, ulular ulusu **Atabek**'in, pâdişahlar ve sultanlar babasının, Müslümanlıkla Müslümanların yardımına erişenin zamânına eş - dost olsun. Allah yüceliğini dâimî etsin. Doğru yolu gösterme, doğru yolu buldurma ışığı, kutlu düşüncelerinin, kutlu tedbirlerinin eşi olsun da bütün düşüncelerinin, bütün tedbirlerinin sonu güzel ve kutlu olsun.

Bu duâcının selâmını, duâsını kabûl etsin, verdiğim zahmetlerin özürlerini hoş görsün. Yüce Allah dilerse, her çalışması, her ululayışı, yakında meyveler verir; o meyveler de **«ardı kesilmemiş ve menedilmemiş** (431)» olarak devletinin tapısına ulaşır.

Kutlu alay, henüz **Engûriyye** seferinden gelmemişti ki, Emîrler pâdişâhının, Allah onu rahmetine bandırsın, rahmetli **Şemsed**-

(429) LIII, 17. (430) LIII, 17. (431) LV, 33.

dîn Yavtaş'ın zevcesiyle hısımlık kurduğunu duydum; bu büyük habere pek sevindim; çünkü onlar, bu duâcının oğludur; soyları - boyları, adâlet ıssı pâdişahlardı; Allah rahmet etsin onlara. Asıl da yanılmaz. Hamdolsun Allah'a ki onlar, Emîrler pâdişâhının dilediği, sevdiği güzel huylarla bezenmişlerdir. Nâmusta, eteği temiz oluşta, Tanrı'dan korkuşta, yüce himmete, vefâ göstermede, iyi ad - san ıssı olmada, akıllılıkta, Tanrı'dan çekinmede anlatılmalarına imkân yok. Kim, buna aykırı söz söylerse, hasedinden söyler; ziyânı da kendi cânınadır. Zâti deniz, köpeğin ağziyle pislenmez ya; ama gene de hasetçi, hasedinden geri kalmaz. Geri kalsalardı, ter - temiz peygamberleri o kadar kınamazdı hasedçiler. Kınadılar, peygamberlere öyle sözler söylediler, onları öylesine kınadılar ki peygamberler, o sözlerden, o kınayışlardan arıydı. Gökyüzüne tükürenin tükürüğü, kendi yüzüne gelir. Hâsılı hasetçiler, kendi başlarını yediler; kendi başlarını ateşe yaktılar. Peygamberler şöyle dursun, ululuk ıssı Yaradıcı'ya bile bâzı şeyler söylediler; iftirâlar ettiler. Onu isteyenleri, ona kulluk edenleri, Yaradıcı'ları hakkında kötü sanılara düşürdüler. O hasedçiler, iki çeşittir. Bir bölüğü, Âdemoğullarından olan, gözlere görünüp duran hasedçilerdir. Bunların ağızlarından ateşler çıkar. Bir bölüğü de gizlidir. **«İnsanların gönüllerine vesveseler verirler; gizlice, sinsi - sinsi** (432);» gönüle düşünceler salarlar; dîn dostlarını, bir - birleri hakkında kötü sanılara düşürürler. Bunlar, vezîrler pâdişâhının re'ylerinden ırağ olsun; Tanrı'dan dileriz ki melek ilhamı, Tanrı yardımı, gece - gündüz, hayırlar düşünen, kullukta bulunan kutlu gönlünün, hatırının, gözünün, kulağının gözcüsü - bekçisi olsun da, yüce Allah'ın izniyle dışarıda bulunan, içerde olan bütün vesveselerden, bütün yolkesicilerden emîn olsun.

O akrabâlığın geri kaldığını, geciktiğini duyunca da gamlandım. Çünkü Allah rahmet etsin, esenlik versin, **Mustafâ**, **«Hayır geciktirilmemeli»** buyurur. Çünkü geciktirmede âfâtlar vardır. Şeyhlerle Abdâl'ın pâdişâhı, üstün, Tanrı'dan çekinip sakınan, zâhitlerle kulların övüncü, zamânın **Cüneyd**'i, millet ve **Dîn'in Husâmı**, bu haberin gerçek olup olmadığını anlamak üzere tapınıza gelmektedir; Allah bereketini dâimî etsin. Bu duâcı da onunla berâber gelmek isterdi; fakat gönül alçaklığının, dîndarlığının son derecede bulunması yüzünden Emîrler pâdişâhı, defalarla bu duâcıya ayağınızın incinmesini istemem; bir iş olursa beni çağırın demişti. Ben, o kadar bî edeplik de edemem ama defalarca size arzetmiştim; şeyhler pâdişâhı **Hu-**

(432) CXIV, 4-5.

sâmüddîn'in sözü, benim sözümdür; o ne yaparsa benim hareketimdir, aramızda ayrılık yok; onun görüşü, benim görüşümdür; kim onunla oturursa benimle oturmuş olur; onu hor tutan, onu üstün sayan, ona ihsânda bulunan, beni hor tutar, beni üstün sayar, bana ihsânda bulunur; gerçekte o işi, o kötülüğü bu duâcıya yapmıştır demiştim. Emîrler pâdişâhı, her hususta onun buyruklarını duysun, onu önde de hayırlı bilsin, sonda da; iki dünyânın da kutluluğuna sebep bilsin onu; sadakalarından saysın; namâzlarından, münâcatlarından bilsin. Çünkü Allah'ın rahmeti ve esenlik ona, **Mustafâ** buyurmuştur: **«Kim Allah kullarından bir kula, bir gün hizmet etse, Allah'a bir yıl hizmet etmiş gibidir.»** Böylece de bu, iki dünyânın devletinin çoğalmasına, dileklerin elde edilmesine sebeb olur. Emîrler pâdişâhı, bizi gerçek bilmeli; kendisine öğütçü saymalı; hakkında iyilik düşündüğümüzü de anlamalıdır. Ebedî olarak başarı ışığıyla kuvvetlensin; öyle olsun ey âlemlerin Rabbi.

CXXXIV

Göğe mensup yardım, Rabbe âit lûtuf, saltanatın özü, ülkenin direği, pâdişahlarla sultanların babası, âlemlere adâleti yayan, mazlûmlara sığınak olan, yoksulları besleyip yetiştiren, en ulu **Atabek**, devlet ve **Dînin Fahri**'ne saçılıp dökülsün. Allah yüceliğini dâimî etsin, ona iki dünyâda da ikrâmda bulunsun. Kutluluk ve devlet, herhalde, kutlu tapısından ayrılmasın. Devletinin dostları sevinsinler; dîninin, dünyâsının kötülüğünü dileyenler, kahrolsunlar; **Muhammed** ve soyu hakkıyçin.

Selâmımızı, duâlarımızı okusunlar, görüşmeyi arzuladığımızı bilsinler. Görüşmedeki kusurun sebebi sizce de malûmdur ki Hakk'ın takdîri, bizim dileklerimizin üstündedir, bizse takdirde mahkûmuz. Aradaki ayrılık şu ki: Bâzı mahkûmlar, kendilerini mahkûm bilmezler. Dille, biz mahkûmuz derler ama gene de haberleri yoktur bundan. Kendini mahkûm bilen, hüküm tuzağına tutulmuş sayan kuşun ahvâli, o tuzakta belli olur; havada uçan kuşlardan ayırdedilir. Tutulmuş kuş, havada uçan kuş gibi korkuya düşmez, âciz olmaz; acaba beni bırakırlar mı, yoksa tutup kafese mi korlar, nereye götürürler ki; nereye gideyim, nereye varayım demez. Beni nereye götürürler ki der. Yaratıp olgunlaştıran Tanrı da, insan cânlarının kuşlarına mutlak olarak hâkimdir. Dostlara, bu tuzağın uyanıklığını, bu tuzaktaki başarıyı kerem buyursun; gerçekten de o, kulları esirger.

Azîz, ulu, soylu - boylu, hünerli, işbilir, inancı temiz oğlumuz **Kıvâmeddîn**'in ahvâlini arzedelim. Allah onun murâdını versin, o, Emîrler pâdişâhının muhtâçlarındandır, özü doğru adamlarındandır; sağ oldukça da sizin kereminize şükretmededir, kereminizi anmadadır. Kutlu alayınız, bu yana erişmeden önce de **Kıvâmeddîn**, topluluklarda, Emîrler pâdişâhının şükrünü, övüşünü, candan - gönülden söylemedeydi. Yüce Allah'ın lûtfundan sonra bütün umudu, bütün dayancı, Emîrler pâdişâhının merhametine, lûtfuna, mazlûmları besleyip geliştirmesine bağlıydı; Allah, yüceliğini dâimi etsin. Şimdi onun ekmek kapısını kapatmışlar; fakat gam yememekte. Çünkü Emîrler pâdişâhının ihsân ve merhamet kapısı, muhtâçlara, sevenlere boyuna açıktır. **«Adâlet ıssı pâdişâhın adâleti, insanları kıtlığa bile aldırış etmez bir hâle kor.»** Allah rahmet etsin ve esenlik versin, **Peygamber** buyurur ki: Pâdişah, adâlet ıssı ve merhametli olursa, kıtlık yılı, buğdayın darlığı bile halka ziyân vermez. Çünkü pâdişâhın merhameti, halka, yağmur yağdıran buluttan, ekin bitiren yerden daha faydalıdır. Yaratıp olgunlaştıran Tanrı, bu rahmeti halka bâkıy kılsın; bu rahmetle halka, lûtfuyla, cömertliğiyle yardım etsin.

Emîrler pâdişâhının merhametinden umulur ki, oğlumuz **Kıvâmeddîn**'e yardım ederler, merhamet buyururlar da hizmetini gene verirler. O öğüt, o hüner, o iyi kulluk, başkalarının elinden gelmez. Bir de şu var ki o; dünyânın eşsiz, tek eri, şeyhlerin seyyidi, gönüllerin emîni, yeryüzünde Allah'ın hâs kulu Hak ve **Dîn Husâmı**'nın akrâbasıdır; Allah lûtfunu, bereketini dâimî etsin. Onun hakkında ne lûtufta buyururlarsa, bu özü doğru kulun hakkında lûtuf buyurmuş olurlar ve bu da, başka lûtuflarına, başka minnetlerine katılır. Oğlumuz **Kıvâmeddîn** pek çok ziyanlara girmiştir ama utancından tapınıza arzedememektedir. Ebedî olarak mazlûmların yardımına erişin. Öyle olsun ey âlemlerin Rabbi.

CXXXV

Emîrler pâdişâhı, adâlet ıssı bilgin, kullukta bulunan zâhit, Tanrıdan korkan, halkın hâlini - hatırını soran, halîm ve kerîm, işin sonunu düşünen, Müslümanlığa kuvvet veren, Müslümanlara sığınak kesilen ulu **Atabek**, devlet ve **Dînin Fahri**'nin hayırlarını, sadakalarını, iyi düşüncelerini, **«Kim bir iyilikle gelirse, ona, o iyiliğin on misli var»** (432 b.) tapısında makbûl etsin. Tanrı yardımı ve sonsuz ışık,

(432 b.) VI, 160.

onun düşüncelerine yol göstersin; kutlu düşüncelerinin, tedbir ve kararlarının düğümlerini açsın da her şeyi, nasılsa öylece, yanlışsız görsün; sonunda, niçin yanlış yaptım; neden tam olarak görmedim diye pişman olmasın.

Selâmlar, duâlar gönderirim. Dostlardan, dindâr emîrin bu duâcı hakkındaki lûtuflarını, gönül alışlarını duymadayım; bunları, bilhassa Tanrı râzılığını elde etmek için yapmada. Bu dünyâda da hâcetleri revâ olsun, o dünyâda da. Bu dünyâda da muradına ersin, o dünyâda da. Bu duâcı, nerede olursa olsun, yalnızken de, namâzlarda da hayır - duânızla oyalanmadadır.

Bundan önce devletli, iş ehli, hünerli, Tanrı'dan çekinir oğlumuz **Sadreddîn** hakkında ricâda bulunmuştuk; Allah onu, yüce derecelere ulaştırsın. Yardım buyurmanızı dilemekteyim; suçu, taksîri yokken geçimini elinden almışlar. Bir zamandır ki dindâr emîrin merhametini beklemektedir. Umarız ki mevkiinizin, devletinizin sadakası, emînliğinizin sürüp gitmesi ve âhiret azığı olmak üzere onun gönlünü hoş edersiniz. Pek minnettar olacağımı da bildireyim; çünkü bu duâcının katında, bu şehirde, bu andan sonsuzluğadek, onlardan daha azîz, onlardan daha yakın kimsem yoktur. Onların hakkında ne lûtufta bulunursanız, gerçekten de bu duâcının hakkında yapmış olursunuz. O gün, bu duâcı, dindâr Emîrin katına; Allah onu kuvvetlendirsin; bu işi söylemek için gelmişti. Fakat fırsat bulamadım. Ancak, onları yanından ayırma; onlar azîzin azîzinin de azîzleridir diyebildim. Emîr de, görür - görmez, gönlüm tanıklık etti buyurdu. Emîrin gönlü aydınlanmamış olsaydı, Tanrı erenleri hakkında böyle bir sanıya düşmezdi. Şimdi, yüzbinlerce rahmet dindâr, yoksulu korur, yetiştirir, melek huylu emîrin gönlüne ki, böyle bir tanıklıkta bulundu; gerçektir de. Umarız ki ulular ulusu, olgunlar olgunu, ârif bilgin, vaktin **Cüneyd**'i, âlemlerde Allah velîsi; Allah bereketini dâimî etsin; **Husâmeddîn**, ahvâle dâir ne söyler, ne haber verirse, o sözü, o haberi, bu duâcının sözü, bu duâcının haberi bilirler; hattâ kutlulandıkça kutlulansın, yüceldikçe yücelsin, Hakk'ın haberi sayarlar. Duâcının bu tanıklıkta hiçbir garezi yoktur; ancak, Allah onu başarı ışıklariyle kuvvetlendirsin, Emîrler pâdişâhının kutluluğunu dilerim. Kim buna aykırı bir söz söylerse, dîn yolunu vurmuş demektir; bunu da, mayasında haset vardır da, ondan yapar. Şimdi Emîr, Hakk'ın nâibidir; Hak ehlini de onun tapısına bildirmek vâciptir. Böylece, erenlere ihsanda bulunmanın, vâsıtasız olarak Tanrı'ya ihsanda bulunmak olduğunu bilmesi gerektir. Çünkü yüce Tanrı, bu topluluğu halk arasından seçmiştir de buyurmuştur ki: Sizi gören, ben ki Tanrıyım, beni görmüştür; sizi azîz tu-

tan, ben ki Tanrıyım, beni azîz tutmuştur; sizi hor tutan, beni hor tutmuştur. Dilerim, bu sözler, Emîrler pâdişâhı hakkında faydalı olsun. **«Esenlik bize ve Allah'ın temiz kullarına.»**

Halkla konuşmayı harâm bilirim;
Ama senin sözün geldi mi, sözü uzatırda, uzatırım.

«Bir şeyi seven, onu çok anar.» Susuz, suyu çok anar; hele böylesine bir ebedî, ezelî, bâkıy, cana can katar, sonsuz, Hak dostlarından kesilmez bengisu olursa. Elini, Hak dostlarının eteğine atan, onların eteklerine sarılan kişi, yüce Allah izin verirse, bu devlete erer.

CXXXVI

Vezîrler pâdişâhı, dolaylarda tanınmış, huyları yüce, damarı temiz, bağışlar dağıtan, vergiler mâdeni olan, emeller Kâbe'si, lûtuf ve kerem ıssı, bilginleri yetiştiren, yoksullara eş - dost olan, hayırlar kuran, halkın yardımına erişen, **Horasan**'ın övüncü, **Sâhib-i A'zam**, devlet ve **Dîn'in Tâcı**'nın kutluluğu ve devleti, nazardan, kötü gözden, gaddar dünyânın âfetlerinden korunsun; devletinin dostları yardım görsün, aydın ve kutlu olsun, sevinsin; devletinin düşmanları, hâinleri, o devletin kötülüğünü isteyenler, baş aşâ, düşsün, kahrolsun **Muhammed** ve soyu hakkiyçin, Kur'an ve âyetleri hürmetiyçin.

Ödevim olan selâmdan, hayır - duâdan sonra bildireyim ki, gelenden - gidenden haberlerinizi sorup durmadayım. O devletin düzende olduğunu, kötülüğünü dileyenlerin, hâinlerin kahredildiğini duydukça sevinmedeyim, ululandıkça ululansın, Tanrı'ya şükretmedeyim. **«Şükretmek, nîmeti bağlamaktır, avlamaktır; şükür sesini duydun mu, nîmetin çoğalmasına hazırlan. Şükrederseniz, elbette çoğaltırım size** (433).» O kutluluk, sürdükçe artsın; düşmanları baş aşâ düşsün; her vakit, hayırlara başarı elde etsin. Çünkü âlemdeki mühletten, geceyle gündüzün bir - biri ardınca yürüyüp gitmesinden, kışla yazın birteviye gelmesinden maksat, hayır yapmak için zamânı ganîmet bilmek, hayır tohumlarını ekip durmaktır. Netekim o büyük zâtın da malûmudur. Dilerim, tam inanç gözü, her gün, daha da fazla aydınlansın da gönlü,

(433) XIV, 7.

âhiret gamına dalsın; tekellüfsüz olarak muratlarına ersin. **«Dertlerini bir dert hâline getiren kişinin başka dertlerini Allah giderir.»**

Oğlumuz **Fülân**, tapıya yönelmiştir.
Tatlı suyun başı kalabalık olur.

O yüce eşiğe yazılarımla zahmet vermemek istiyorum ama yüce Tanrı, onun güzelim huyunu, pâdişahça lûtfunu hâcetler Kıblesi yapmış; namâz kılanın Kıbleye yönelmesinden başka bir çâresi yok. Netekim **Mecnûn**'a, tövbe et, **Kâbe**'nin halkasına sarıl; bu durakta duâ kabûl edilir dediler. **Mecnûn**, siz dedi, ellerinizi kaldırın; âmin deyin; ben de tövbe edeyim, duâ edeyim. Bu sözden sonra, yakınları, ellerini açtılar. **Mecnûn** dedi ki:

Ey rahmân, tövbe ediyorum,
Yaptığım kötülüklere; suçlarım çoğalmıştır.
Ancak Leylâ'ya olan sevgime,
Bu sevginin çoğalmasına tövbe etmiyorum.



Umut tellâlı da diyordu ki:

Tövbem doğru değil, sus;
Bu gönlü kırılmıştan elini çek.



Ne renkler var ki o şûh göz, o renklere boyanmasın da,
Gönlüm, senin sevginden geri kalsın.
Tanrı'nın yüceliğinin de yüceliğine andolsun ki belâsından kaçmam;
Çünkü hiçbir susuz yoktur ki bengisudan kaçsın.

Ter - temiz inancı, ap - arı anlayışı, **«Pekişmiş bir duvar** (434); **kuvvetli bir burhân..»** Her gün, din yolunda âlemler Rabbinin başarısı, daha da oturamaklı, daha da kuvvetli olsun. Öyle olsun ey âlemlerin Rabbi. **«Gerçekten de Allah, zerre ağırlığınca zûlmetmez** (435).»

(434) LXI, 4. (435) IV, 40.

Bir adamın oğlunu kurt kapmıştı. O gürültü arasında bir yoksul geldi, ekmek istedi. Adam, o kıtlık yılında, tandırdan bir sıcak ekmek çıkardı, dervişe verdi. Ondan sonra, oğlundan arta kalmış bir kemik parçası bulursa onu gömmek, bir mezar yapmak, bir ağlayıp sızlayış yeri düzmek için dağa yüz tuttu. Dağa yaklaşınca baktı ki oğlu, sağ - esen, dağdan iniyor. Bir nâra attı, kendinden geçti. Oğlu, oturup babasının ayaklarını ovmaya başladı. Adam, kendine gelince ahvâli sordu. Oğlu, kurt dedi, beni yolun başına getirdi, esenlikle oraya varınca gizlice, **«lokmaya karşılık lokma»** dedi; beni bıraktı, geri döndü. Bu meydandadır ki din yolunda bir zerre bile yitmez. Ne mutlu o kişiye ki bu kapıdan umutsuz bir hâle gelmez. Netekim o dindâr Emîrin ter - temiz yaradılışı, her şeye eren aklı da, herhalde hayra çalışıp durmadadır vesselâm.

CXXXVII

Âlemdeki vezîrlerin pâdişâhı, büyüklerin, uluların kıblesi, **Mülkün Nizâmı**, zamânın eşsiz, devranın görülmemiş eri, halkın kaçıp sığındığı tapı olan, iki devlet ıssı, iki kutluluğu kendisinde birleştiren, din husûsunda akılda ve bilgide olgun, gerçekler doğuşu, zayıflarla yoksulların yardımına erişen, dalgalı deniz, övünülecek inci, oturamaklı yüce dağ, Müslümanlıkla Müslümanların direklerini onaran, devlet, Hak ve **Dîn'in Muîn'i Pervâne**'nin azmiyle, tedbîriyle Müslüman ordularının bayrakları, zamânın sonunadek yücelsin; yardım görsün. Akıl ve can gözü, onun adâlet ve merhamet güneşiyle bezensin, aydınlansın. Yeryüzünün, gökyüzünün burnu, lûtfunun, kereminin güzel kokulariyle kutlu bir hâle gelsin. Allah onu zamânın kötülüklerinden, kötü olaylarından korusun, düşmanına üst etsin, dostlarını kuvvetlendirsin.

Güzellikleri, hayırları umumî olan,
Bütün halka yayılan devleti eksik olmasın, dinde halel bulmasın.

Duâ ve övüş armağanları, gönül baharı alanında seher çağındaki halvet bahçesinin turfanda meyveleri, çiçekleri, **«İnsanların gönüllerine vesvese verir** (436).» Güz mevsiminin kasırgasından korunsun da,

(436) CXIV, 5.

dağların, çöllerin, denizlerin engel olamadığı, azık, binek yokluğunun zarar veremediği gönül çavuşunun eliyle o yüce tapıya, o gökyüzü yüceliğindeki eşiğe gönderilmektedir.

Erler, tan yeri dolaylarında gönül gibi sefer ederler;
Ne konaklara bağlıdır onlar, ne palana, deveye bakarlar.

Gönül hümâsı kime gölge salarsa, çâresiz, güneş ısısından korunur; olaylar şâhininin pençesinden kurtulur. Gönül sâhibinin gönlü, kimden kaçınırsa da o, şüphe yok ki kahrolur, baş aşâ düşer. Çünkü, ululandıkça ululansın, Tanrı, cennetle cehennemi, gönlün lûtuf ve kahır ışığından var etmiştir. **Mustafâ**'nın hadîsi de bu anlamı söyler: **«Geç ey mümin, gerçekten de nûrun, ateşimi söndürdü.»** Çünkü asıl, dâima parça - buçuktan üstündür (437).

Cennetin de seninledir, cehennemin de.. Özüne bak da,
Ciğerde cehennemler gör, gönülde cennetler.

Bu devirde, gönül ehlinin sevgilisi olan zât, o insanlık **Mısır'ının Yûsûfu**, o **Dîn** ve devlet tahtının **Süleymânı**'dır. Allah onu, **Rûhül Kudüs**'le kuvvetlendirsin, yardım etsin ona, şânını kötülerden korusun. Şüphe yok ki böyle bir varlık, akıl sınırına sığmaz; övülüşüne son yoktur. Hâsılı, **«Övülüşleri, ebedî olarak tamamlanamaz, isterse bir misli daha gele - dursun** (438)» hükmünce kısa kestik biz.

Düşmanın, her dilde kötüdür;
İsterse ayla güneş, düşmanlarından olsun.

Allah'a hamdolsun ki Müslümanlar, kutlu, yomlu alayının geri dönüşüyle neşelenmiştir; zaman yaygısından adâlet ve insaf süpürgesiyle fitne, kargaşalık tozları süpürülmüştür.

Darma - dağan olan saltanat, şeytanın şomluğundan darma - dağan olmuştur;
Gene saltanat Süleyman'ın oldu, oldukça da dilerim, böyle olsun.

(437) Bu cümle, bizim nüshamızda yoktur. N nüshasiyle, İst. Üniv. K. No. 703 nüshasında var. (438) XVIII, 109.

CXXXVIII

Vezirlik dayanağı ve efendilik sediri; ulu vezir, hayırları yayan, güzel işleri meydana getiren, keremle zamânın **H â t e m ' i** olan, geçen vezîrlerin yüceliklerine sâhib bulunan, o yücelikleri tamamlayan, adâlet ve insâf mâdeni, kerem ve lûtuf denizi, zamânın **Â s a f ' ı**, **M ü l k ü n N i z â m ' ı**, pâdişahlarla sultanların babası, **S â h i b - i A ' z a m**, Hak, devlet ve **D î n ' i n F a h r i**'yle boyuna yücelsin, büyüsün, bezensin. Allah onu ebedî başarıyle, uzun bir ömürle, olgun bir devletle, yaygın bir hikmetle, gözün nûrla ışıması gibi ışıtsın; gönlün neşeyle genişlediği gibi ferahlandırsın. Emeller **K â b e**'sini tavâf etmek için ihrâma bürünenlere zemzem olan, arı - duru kaynağı haset ettiği tatlı mı, tatlı lûtuf ve ihsan kaynağı, usanç ve bulanış tozundan - toprağından korunsun **M u h a m m e d** ve soyu hakkıyçin.

Sen, yüceliklerde, bütün ümmetlerin övüncüsün;
Adâlette, lûtufta, ihsanda, keremde herkes, seninle övünür.

Sonsuz selâm, duâ ve senâlar, gönül ve can âleminden; dilden - dudaktan değil; o ihsan mâdenine, o din ve devlet kaynağına, noksansız olarak gelmededir. Ululandıkça ululansın, o tapının yüceliğine, devletine, yalnızken de, topluluklarda da duâcıyız. Gerçekten de insan, dini ve yakıyn ehlini korudukça yücelir; soluk, iş - güç tohumlarını hayır ve tâat yerine ektikçe büyür; buluşup kaynaşılmaya değer dostlara karıştıkça yükselir. Allah rahmet etsin, esenlik versin, **P e y g a m b e r**, **«Bilginleri ululayın, yoksullarla düşün - kalkın»** buyurmuştur. Böyle olmak gerek ki devşirme çağında insan, ziyan etmesin, pişman olmasın, hasret elini dişlemesin ve **«Keşke filânı dost edinmeseydim** (439)» demesin.

Allah'a hamdolsun ki, o cömertlikle dop - dolu olan varlık, o yüce zât, bu huylarla huylanmıştır; bu sıfatlarla övülmededir; böyle de yaradılmıştır; akıl, kerem, dindarlık yaygısını, dünyâ yüzüne yaymadadır.

Her ektiğin tohum biter;
Gücün yettikçe bu tohumu ek.

(439) XXL. 28.

CXXXIX

Tanyeri dolaylarının melikesinin, kadri yüce, gönlü geniş, hilim kerem ıssı, Rabbine ulaşmaya özlem çeker, himmeti yüce, işin sonunu düşünür, Tanrı'dan korkar, dindâr, asrın **F â t ı m a**'sı, devrânın **H a d î c e**'si, zamânın **M e r y e m ' i**, saygı değer harem, **D î n** ve devlet kasrı hâtûnun Allah yüceliğini dâimî etsin; yüceliği artsın; hayırlara Kıble kesilsin, tâatlara **K â b e** olsun. Rûhânilerin mescidi, gökyüzündekilerin kalesi gibi zamânın kötü işlerinin mancınığından, dünyâlar durdukça, zamân yürüdükçe korunsun **M u h a m m e d** ve soyu hakkıyçin (440).

CXL

«Günler, insanlar arasında gâh şöyle, gâh böyle olur gider (441)» hükmünce göğünde, buyruğuyle, **«Dilediğini üstün kılarsın, dilediğini alçaltırsın** (442)» doğulariyle batılarında devlet güneşini doğdurup dolandıran kutlu ve yüce yaratıcı, devirler geçtikçe, zamân değiştikçe, ulular ulusu, yüce, üstün, yardıma mazhar olmuş, savaş eri, soylu - boylu, güzel, cömertlik ve kerem mâdeni, lûtuf ve ihsan sâhibi, hak ve yakıynin düzeni, uluğ kutluğ bilge (443), himmeti yüce, Tanrı'dan korkar, yoksulu besler, yetiştirir, dindâr, devlet ve **D î n ' i n S a ' d ' i** olan **B e y**'in savaşlarında da, oturup dinlenmelerinde de, reylerinde de, tedbîrlerinde de yardımcısı olsun. Allah yüceliğini dâimî etsin; onu, **M u h a m m e d** dininin düşmanlarını kahreden bir **Z ü l - f e k a a r** etsin; **«Müşrikler istemeseler de onu, bütün dinlerden üstün edecektir** (444)» âyeti hükmünce şeriatlerin en güzeli olan **M u h a m m e d** şerîatinin yücelmesine, üstün olmasına sebeb eylesin.

(440) N nüshasında, «Muhammed ve soyu hakkıyçin» sözü yok, onun yerine, «Öyle olsun ey âlemlerin Rabbi.» cümlesi var. Aynı nüsyadan istinsah edilmiş olan, Üniv. K. 28 No. 'da kayıtlı nüshada da bu cümle mevcut. Her iki nüsha da, bu mektubun sonunda bitiyor; bundan sonraki mektuplar yok. 28. numarada kayıtlı nüshadan istinsah edilen ve aynı kütüphânede 703 numarada kayıtlı bulunan nüsha da bu mektupla bitmekte.

(441) III, 140. (442) III, 26. (443) Böyle türkçe geçiyor. (444) IX, 33.

Yüce mektubunuz, lâtif yazınız, bu özü doğru duâcıya ulaştı. Sevincime binlerce sevinç katıldı. Hasta nasıl şifâ bulmayı, balık nasıl suyu, âşık nasıl sevgiliyle buluşmayı özlerse ondan da fazla gerçek özlemimiz var. Bunu böyle bilesiniz.

Kutlu ve yüce Tanrı, yaratıp olgunlaştıran Yaradıcı, yapıp düzendir, toplayıp bir araya getiren. **«İnsan sanır mı ki kemiklerini toplayamayız?** (445)» **«Dağılanları toplayan, çürümüş, ufalanmış kemiklere can bağışlayan, dağıtıp bir araya getiren, dirilten odur.» «Gerçekten de biz, ölüyü diriltiriz** (446)» buyurmuştur. Kutluluk elbisesini giydiren odur iyi kişilerin canlarına; kötülük elbisesini giydiren odur azgınların cânilerine. **«Ben bir gizli defineydim; bilinmeyi sevdim»** hükmünce lûtfunu, adâletini göstermek için, kendisine vefâ göstermek için çalışanların bir zerre vefâsını, rahmet **K a f d a ğ ı** yapar, o bir zerre hayır ıssını, âlemi dolaşan bir zümrüt - anka kılar da yakınlık Kafdağı'na eriştirir. Kim de kâfirlik, münafıklık zehrini, gizli bir düzenle, insanlık dalkavukluğuna gizler, azık edinirse, o zehrin acılığı, sonunda onun boğazına durur. **«Hayır; can köprücük kemiklerine gelince** (447)...» Böylece de âlemdekiler bilirler ki, ne bir zerre ihsandan gaafiliz biz, ne o bir parça isyandan habersiziz. Fakat mühlet vermişiz ki, özü doğru kullarımız, hünerlerini tümden göstersinler; aldananlar da tümden insafsızlıklarını yapsınlar. Perdeyi kaldırırsak, ihsan ıssı olanlar, sevinçlerinden, sarhoşluklarından, ihsandan kalırlar; azgınlar, korkudan, ürküşten, kötülüklerinden olurlar. Yaratıp olgunlaştıran kutlu ve Yüce Tanrı, dostlarınızı bu dünyâda da sevsin, o dünyâda da.

CXLI

Bu görünüşteki geçici kutluluğun ötesinde bulunan kutluluk, bâkıy ve ebedî olan devlet, ulular ulusu, soylu - boylu, adâlet ıssı bilgin, orduların öncüsü, savaş arslanı, iki yücelik ıssı, Müslümanlıkla Müslümanların ışığı Emîr, millet ve **D î n B e d r i**'ne nasîb ve müyesser olsun. Allah yüceliğini dâimî etsin. Yüce ve kutlu Tanrı, bütün sıkıntılardan, olaylarda, tehlikeli işlerde onu korusun; işlerini kolaylaştırsın **M u h a m m e d** ve soyu, ter - temiz Ehl-i Beyti hakkıyçin.

(4445) LXXV, 3. (446) XXXVI, 12.
(447) LXXV, 26.

Fazla sevgi yüzünden gönderilen selâmlar geliyor. Özlemimiz pek fazla. Babaların gerçekliği, oğulları bir - birine yaklaştırır. Siz bize, Allah rahmetine bandırsın, kutlu şehîd, ulular ulusu vezîrin armağanısınız. Bu armağan, sayısız yıllar yılı, yeryüzünde bâkıy kalsın; hayırlarda, güzel işlerde, kıyâmetedek başarı elde etsin. Öyle olsun ey âlemlerin Rabbi.

Mektubumuzu getiren **F ü l â n e d d î n**, Allah hâcetlerini gidersin, muradını versin, tapınızdan, pek çok teşekkürlerle bahsetti; eskiden hakkındaki ihsanlarınızı söyledi. Bugün darda; umuyor ki, önceden elini tuttuğunuz, ona merhamet ettiğiniz gibi, sonunda da bağışlarda bulunursunuz. **«İyiliği tamamlamak, ona başlamaktan daha hayırlıdır. Hayra herkes başlar ama, onu ancak arslanlar bitirir.»** Yeni ay güzeldir, kutludur, uzun sürer, parlaktır, hoştur, parmakla gösterilir, sayı sermâyesidir ama, tamamlanır, dolun ay hâline gelirse, güzelliği birken bin olur; görülmemiş bir parlaklık elde eder. Hayırlı iş ve merhamet de buna benzer. Başlangıcı, yüce Tanrı katında iyidir, azizdir, şükredilir ona, anılır o; ama tamamlanınca o hayır, dolun aya döner; önde de öyledir o, ardda da. Bir gün gelir ki ne güneş ışığı kalır, ne ay ışığı, ne kandil ışığı.. Ancak yapılan hayırlı işin ışığı kalır. **«Güneş de tutulur, ay da. İnsan, bugün neresi kaçılacak yer der** (448). **Rabbimiz, nûrumuzu tamamla bizim** (449).» Umarız, bekleriz ki bu şefâat makbûl olur da, sayısız sevaplar, övüşler elde edilir; bu duâcı da büyük bir minnet altında kalır. Ebedî olarak ihsan ıssı olun. Öyle olsun ey âlemlerin Rabbi.

CXLII

Selâmımızı, tapı kılışımızı kabûl buyursunlar. Devletinin duâsını virdedinmişim; lûtfuna, nîmetine şükretmeye belimi bağlamışım. Nîmet ıssına şükretmek vâciptir; hele usanmadan küçükleri okşayan, ağırlayan, yüce Allah rızâsıyçin boyuna, öz doğruluğuyla lûtufta bulunan kişiye. Allah için yapılan iyilik, öylesine bir iyiliktir ki, bu iyiliği yapanın gökyüzü gibi ter - temiz olan gönlü, halkın bir - biri üs-

(448) «Güneş de tutulur, ay da» tarzında yazılan ve LXXV. sûrenin 8-10. âyetleri bulunan bu üç âyetin meâli şudur: «Ve ay tutulunca ve güneşle ay birleştirilince, insan der ki o gün, nerede kaçacak yer?» Bu tarzda yazılışı, herhalde müstensihin hatâsı olacak. (449) LXVI, 8.

tüne baş ağrıtmasından, ihtiyâcını bildirmesinden usanmaz, usanç belirtileri, o gönüle uğramaz. Allah, ihsan ıssına verdiği en büyük karşılığı versin; çalışmasını makbûl etsin, devletini arttırsın; sonunu daha da güzel, daha da hayırlı etsin; yüce, kutlu Tanrı, önüne ön olmayan lûtfiyle lûtuflarda bulunsun ona. Ne de güzel istenendir Tanrı.

Vezîrler pâdişâhı, hayırlar yapan **Sâhib-i A'zam'ın**, Allah anılışını yüceltsin; hâcetleri revâ eden, zorlukları açan, âlemi bezeyen reyine şunu arzedelim ki: Mektubumuzu sunan gözler ışığı, devletli, hünerli oğlumuz **Sadreddîn**, Allah muradını versin, şeyhlerin övüncü, zamânın **Cüneyd'i**, Arş sırlarının emîni, halka Hakk'ın hucceti, takvâ imâmı, hidâyet ve yakıyn güneşi, Hak ve **Dîn Husâmı'nın** oğludur. Üstünlükleri, bu anlatışlara hâcet bırakmaz. **«Amr'ın değeri, gerdanlıktan yücedir.»** Allah gölgesini, bereketini, soluklarını dâimî etsin. Daimâ yalnızlıktadır; yüce himmetlidir; elini hiçbir şeye uzatmaz; hürdür nasîb istemekten; mevki dileğinden dizginini çekmiştir, **«Benim ecrim, ancak Allah'a âit, o verir bana** (450)» deyip kanâat ve yalnızlık bucağında ibâdetle meşguldür; yücelikle, eş - dosttur; öz temizliğiyle devletin duâsına dalmıştır, bundan da ayrılmaz; netekim, Allah onlardan râzı olsun, eski şeyhlerin de sünneti budur. Ancak azîz oğlumuz **Sadreddîn**, Allah onun gerçekliğini tamamlasın, tahsildedir, ilim dilemektedir; bu yüzden de geçim husûsunda çâresiz kalmıştır. Allah'a hamdolsun ki bugün, küçük - büyük, herkes, vezîrler pâdişâhının sâyesinde; Allah yüceliğini kat - kat arttırsın; bir mal - mülk elde etmiş, bir geçim bulmuştur. Onun da o yardımdan faydalanması, o gölgeyle gölgelenmesi yaraşır. Gerçi dilediği bir somun ekmek, ona göre pek azdır; ancak, vezîrler pâdişâhının yardımiyle o da bir fermân elde eder, yücelirse o pek az olan şey, çoğalır. **«Senin azına az denmez.»** Büyük kişilerin nevâlesini, yücelmek için ararlar, isterler, yemek için değil. Yaratıp olgunlaştıran Tanrı'nın lûtfu, keremi gibi, hâcetleri revâ edin, rızıkları taksim edici olun. Öyle olsun ey âlemlerin Rabbi.

(450) X, 72; XI, 29; XXXIV, 47.

CXLIII

İşi bağlayan da Tanrı'dır, açan da Tanrı.

Göklerin ve yeryüzünün kilitlerinin açılması için bir bakışı, yüzbinlerce de yardımı beklemekteyim; o bakışın çağı da geldi.

Özü doğru, soylu - boylu, savaş arslanı, ordular kumandanı, Allah yolunda savaşan oğlumuz, emîrlerle yakınların övüncü, devlet ve **Dîn Sadi'nin** yüce ve üstün mektubu geldi. Allah yüceliğini dâimî etsin. O tek erin dindarlıkta ileri varışı, merhameti, esirgeyişi malûmdur. **«Yeryüzündekine acı, gökyüzündeki de sana acısın.»** Kulu okşamak, acımak, küçüğü besleyip yetiştirmek, sizin özünüzde, babalarınızla atalarınızın özlerinde vardır; yüce Tanrı, kendi yardımiyle mayanızı bununla yoğurmuştur; özünüze bunu emânet etmiştir. Bu da, o dünyânın kutluluğuna, devletine alâmettir; Tanrı, zayıf kullarından bir kula rahmet eder; rahmet de, suçluların büyük suçlarını küçük görmesidir; pek az bir kulluğu, pek az bir vefâyı çok görmesidir.

CXLIV

Hayırlara başarı elde ediş ve makbûl olan iyi işler, Nâipler Pâdişâhı, **Mülkün Nizâmı**, iki devlet ıssı, üstünlük, adâlet ve ihsan sâhibi Emîrin yüce görüşlü, hayır düşünüşlü, yüceler yücesi gönlüne kolay ve sevimli gelsin. Allah yüceliğini dâimî etsin, hayırlarını kabûl eylesin. Adâlet, hayırda bulunmak, tedbirde bulunmak, yoksulların esenliği için mülkü düzene sokmak, zayıflardaki kargaşalıkları, eziyetleri gidermek, yüce Allah katında dünyâ ve âhiret ehlinin ibâdetlerine karşılıktır. Çünkü, **«Hepiniz de çobansınız ve hepiniz de sürünüzden sorumlusunuz»** denmiştir. Çünkü çobanın her düşüncesi, her çalışması, hattâ ovada uyuması bile, sürüyü korumak içindir. O kulluk, o emînlik, onun çalışmasiyle, azgınları, âsileri korumasiyle mümkündür. Büyüklerimizin, bu sefer de çabaları, sınırları ve yöreyi korumaları, yüce Allah katında makbul olsun.

CXLV

Ulu ve ulu oğlu, yüce ve büyük, adâlet ıssı bilgin, yüce himmetli, Tanrı'yı tanır, işin sonunu görür, yoksulları yetiştirir Emîr, zayıfların kaçıp sığındıkları zât, korunmak isteyenlere set kesilen devlet ve Dîn Bedr'i, Allah yüceliğini dâimî etsin.

«Babaların gerçekliği, oğulların yakınlığına sebeptir; sevgi de mîras kalır, nefret de» mucibince bu özü doğru ve eski dost olan duâcının selâm ve duâlarını kabûl buyursunlar; pek çok özlediğimizi, görüşme dileğinde bulunduğumuzu bilsinler. Yaratıp olgunlaştıran yüce Tanrı, buluşmamıza tez bir sebep halketsin. Gerçekten de o, duâları kabûl eder, duyar.

O dünyânın kutluluğuna sebeb olan ve duyula - gelen güzel huylarınızı, hayırlı sıfatlarınızı duyuyorum ki o da, Allah'ın emrini ululamaktır; Allah halkını esirgemektir. Bunları, hayırlı işlerinizi, birbiri ardınca duyuyorum; zâti de hayır gizlenmez. **«O hayır, bir taş içinde olsa, yeryüzünde, yahut gökte bulunsa, Allah onu gene getirir** (451).» **«Gerçekten de Allah, bir zerre ağırlığınca bile zulmetmez. Yapılan iş, güzel, hayırlı bir işse, onun sevâbını kat - kat arttırır ve katından, yapana pek büyük bir ecir verir** (452).» Allah başarısını fazlalaştırsın. Bunları duydukça seviniyoruz. O başarı, hakkınızda arttıkça artsın.

Mektubumuzu getiren aziz oğlumuz Tâceddîn; Allah onu azîz etsin; o devleti isteyenlerdendir; o tapının dostlarındandır. Kerem ve ihsan Kâbesini tavâf etmek için ihrama bürünmüştür; bu duâcıyı, o yüce eşiğe vesîle edinmiştir. Umarız ki o azîzin eskiden beri huyu, aslî yaradılışı olan yardım gözünü ondan da esirgemez; ihsanını, küçükleri besleyip yetiştirişini, zayıfları okşayışını ona da bağışlar; netekim o eşiğe gelip giden başkalarına da bu bağışta bulunmadadır. Böylece de pek çok sevaplara, iyi ve güzel övülüşlere nâil olur. **«Yeryüzündekine acı, gökyüzündeki de sana acısın.»** **«Kimdir o kişi ki, Allah'a güzel borç verir? Allah, onu arttırdıkça arttırır** (453).»

Âlemden maksat Âdem;
Âdemden maksatsa o demdir.

(451) XXXI, 16. (452) IV, 40. (453) II, 254.

Bu dünyâdan maksat, sadece seyir değildir. **«Size, sizi kurtaracak bir alış - verişi bildireyim, göstereyim mi?** (454)» Maksat alış - veriştir, hem de mal ve can bağışlamak şartiyle; böylece de **«Gerçekten de Allah satın alır** (455).» Müşterisinden, sonsuz olarak karşılığı elde edilir; bu duâcı da pek çok teşekkürler eder; geçmiş ihsanlara bu da katılır. **«Hayrın tamamlanması, başlangıcından hayırlıdır. Yeni ay, güzeldir ama, doldu, olgunlaştı, dolun ay oldu mu, daha da güzel bir hâle gelir.» «Rabbimiz Allah'tır deyip de, sonra doğru hareket edenler** (456)...» Her gün, başarı yardımı, hakkınızda ve dostlarınız hakkında, daha da fazla olsun. Öyle olsun ey âlemlerin Rabbi.

«Cenâb-ı Mevlânâ'nın, Şemseddîn-i Tebrizîye, Şam'a gidişinde, yazıp gönderdiği dört manzum mektubu, Eflâkî Ahmed Dede, dostlardan bulup almış, «Manâkıb - al Ârifîn» e kaydetmiştir (Tahsin Yazıcı basımı, C. II, Ankara — 1961, S. 701 - 703). Bu mektuplardan dördüncü mektup, «Risâle-i Sipehsâlâr» da vardır (Mithat Pahârî terc., İst. Selânik Mat. 1331, s. 174. Tercemesi; s. 175). Biz, Mevlânâ'nın Mektuplarının tam olması için bunları da türkçeye çevirerek kitabımıza ekliyoruz.»

CXLVI

Gel ey gönüldeki ışık; gel ey çalışıp dileyişteki maksat.
Sen de bilirsin ki, yaşayışımız, iki elinde senin; gel, sıkma kulları.
Ey sevgi, ey sevgili, gel; bırak direnmeyi, vazgeç inattan.
Ey Süleyman; bu hüthütler senin; gel, buyur da bir ara onları.
Ey eski dost, gel.: Nice dostluklar geçti aramızda seninle.
Gel ey gelmesi gereken; ayrılıktan feryâd etmede canlar.
Ayıbı ört, iyilikleri bağışla; gel; böyledir cömertlerin âdeti işte (457).

(454) LXI, 10. (455) IX, 3. (456) XLI, 30; XLVI, 13.
(457) Bu beytin sonunadek arapçadır.

Gel sözünün farsçası nedir: Biyâ. Gel, lûtfet.. Ya gel, ya insâf et.

Gelirsen ne gönül farzlığıdır bu, ne de murâda erişme.. Gel, ama gelmedin mi de, ne darlıktır, ne yoksunluk bu.

Ey Arabın gönlünü açan, ey Arap olmıyanın ulu pâdişâhı; gel; sen anarsan beni, açılır, ferahlar gönlüm.

Ey gönlüm, sana gel deyip duranım; gel ey varım - yoğum, her şeyim.

Benim çevremi kaplamışsın, şehirleri doldurmuşsun da, gene ben, senin için şehir - şehir dönüp dolaşmadayım; gel.

Gel ey kullara yakın olan; sen yaklaştın mı, geldin mi, güneşe benzersin (458).

CXLVII

Esenlik sana ey dünyânın eşsiz güzeli; gerçekten de hastalığım da senin elinde, sağlığım da.

Kulun derdinin ilâcı, dermânı nedir? Söyle. Nasîb olur da dudaklarından bir öpersem, odur işte.

Bedenimle tapına erişemiyorum ama can da senin tapındadır ancak, gönül de.

Sözsüz, sessiz bir hitâb erişmiyorsa senden; peki, niçin dünyâ, buyur, ne istiyorsun sesiyle doldu?

Kutsuzluk, beni kutluluğa döndür diyor sana; kutluluk, kutluluklar sendedir, ey kutlular kutlusu diyor.

Senden sana feryâd ediyorum; âh, senin elinden, yardım istiyorum senden.

CXLVIII

Yüceler yücesinin yaşayışı, yüceldikçe yücelsin; ömrü uzun olsun.. Tanrı korusun, gözcüsü, bekçisi olsun onun.

Talii yâver olanlara veresiye verilecek zevk - safâ, ona peşin olarak, her an verilsin.

Tatlarla - tuzlarla dop - dolu olan meclisine donup buz kesmiş kış, hiç mi hiç uğramasın.

---

(458) Son iki beyit de arapçadır.

Gizli âlemin kapısında açılıp saçılmış canlar, onun karşısında, halıdaki, kilimdeki nakışlar gibi donup kalsınlar.

Devlet, onun sağında, solunda, kutlulukla her yanda koşsun-dursun.

Beden dedikleri, adına can taktıkları illerin her ikisinde, pâdişah da o olsun, vâli de o.

T e b r i z l i Ş e m s , peşin devlettir, eldeki ikbâl olarak o yeter bana; ondan başkası sözden ibâret olsun isterse.

CXLIX

Ezelî olarak diri olan, her şeyi bilen, her şeye gücü yeten, her an işde - güçte olan Tanrı'ya and olsun..

Onun ışığı, yüzbinlerce gizli şeyler bilinsin diye aşk mumlarını yaktı, parlattı.

Onun bir buyruğuyle dünyâ, âşıkla, aşkla, hâkimle, mahkûmla doldu.

Onun görülmemiş definesi de, **T e b r i z l i Ş e m s '**in tılsımlariyle gizlendi.

İşte öylesine bir Tanrı'ya and olsun, sen gittin - gideli biz, mum gibi tatlılıktan ayrıldık.

Bütün gece mum gibi yanıp durmadayız; ateşiyle eşiz - dostuz da baldan mahrumuz.

Onun yüzünün ayrılığıyle bedenimiz yıkıldı - gitti; cansa bu yıkık yerde baykuşa döndü.

O dizgini artık bu yana çevir; zevk ve safâ filinin hortumunu bu yana uzat.

Sen olmadıkça semâ' helâl değildir; zevk ve neşe, şeytan gibi taşlanmıştır.

Sen yokken, okunup anlanacak, zevk alınacak bir tek gazel bile söylenmemiştir.

Mektubunu dinleyince, bu zevkle beş - altı gazel nazmedildi ancak.

Ey **Ş a m '**ın da, **E r m e n** ülkesinin de, **R û m** diyârının da övüncü, gecemiz, seninle sabah gibi aydın olsun.

«Menâkıb - al Ârifîn, Mevlânâ'nın, Salâhaddîn - i Zerkûb - ı Konevî'ye son hastalığında, içinde farsça ve arapça birer rubâi ile beş beyitlik bir şiir bulunan kısa bir mektup yazıp gönderdiğini, Salâhaddîn'in de, bir müddet sonra göçtüğünü yazıyor ve o mektubu kaydediyor (II, s. 729 - 730). O mektubunun da türkçesini buraya ekliyoruz»

CL

Allah gölgesini uzatsın, ömürler versin, gönlün efendisi, gönül sâhiplerinin efendisi, dünyânın - âhiretin kutbu Salâhaddîn'in, bir zamandır, tırnaklarına çöken dertten şikâyette bulunduğunu hatırlıyorum. Yüce Allah, ona sağlık - esenlik versin. Bütün inananların sağlığı - esenliği, onun sağlığındadır; onun esenliğinde. Bir tek kişidir ama, bin er demektir o.

Ey yürüyen selvi; dilerim güz yeli esmesin sana;
Ey dünyânın gözü; dilerim kötü göz değmesin sana.
Göğün de canısın sen, yeryüzünün de;
Canına rahmetten, rahattan başka bir şey erişmesin.



Beni hasta edenin hastalandığını duydum;
Keşke onun yerine ben hasta olsaydım.
Allahım dilerim ki, bu hastalık,
Ona esenlik olsun, nîmetlere kavuştursun onu, o yüzden razılığını elde etsin.



Ey canlarımızın rahatı, huzûru; beden ağrısı, cisim sızısı uzak olsun senden;

Ey gören gözümüz bizim, kötü göz uzak olsun senden.

Ey ay, senin sağlığın, dünyânın canının sağlığıdır;
Ey ay yüzlümüz bizim; bedenin sağ - esen olsun.

Ey bedeni, can hâline gelen, bedenin âfiyette olsun;
Lûtuf gölgen, başımızdan eksik olmasın.

Gül bahçesine benzeyen yüzün, boyuna yeşersin;
Çünkü o, gönlün yayım yeridir; yeşilliğimizdir, ovamızdır bizim.

Ağrın - sızın, canımıza gelsin de, tek bedenine gelmesin senin;
Böylece de o ağrın - sızın, akıl gibi canımızı bezesin bizim.

AÇILAMA

I

Mevlânâ'nın mektup gönderdiği kimseler ve mektuplarında adları geçenler

Alâeddin (Çelebi).

Mevlânâ Celâleddin Muhammed'in ikinci oğludur. Sultan Veled'le anaları bir-dir. Doğum tarihini bilemiyoruz. Eflâkî, «Sultan Veled ve Alâeddin, 623 yılında o hâtundan vucûda geldiler» diyor (I, s. 26). Bu tarih, Sultan Veled'in doğum ta-rihi midir, Alâeddin Çelebi'nin mi? İkiz doğduklarına dair bir kayıt yok. Hattâ Eflâkî, Alâeddîn'in, Sultan Veled'den bir yaş büyük olduğunu kaydediyor (s. 303). 623 târihini, Sultan Veled'in doğum târihi olarak kabul edersek Alâeddîn'in 622 de (1225) doğmuş olması gerek. 660 Şevvâlinin sonlarında vefât ettiğine göre (1262), vefâtında kırkyedi-kırksekiz yaşlarındadır.

Eflâkî, Şems'in şehâdetine sebeb olanlara uyduğu için, Mevlânâ'nın, onun ce-nazesine gelmediğini, namâzını kılmadığını rivâyet eder (II, s. 686, 766). Bir gün, babasını ziyarete gittiği zaman, oğlu Alâeddin'in kabrine «Senden yalnız ihsan ıssı umarsa, peki, suçlu nereye sığınsın» meâlinde arapça bir beyitle, «Ey kerem ıssı, sen, yalnız iyi kişinin yaptıklarını kabul eder, yalnız onu yarlıgarsan, peki, aşâlık kişi, suçlu kişi, nereye gitsin de ağlasın inlesin» meâlinde farsça bir beyit yazdığını söyler (I, s. 523).

Bu beyit, «Mesnevî» nin ikinci cildindedir (Keşf-al Abyât'lı Mesnevî; Teh-ran — 1299 h. s. 112, satır. 24). «Mesnevî» nin ikinci cildine 662 de başlandığına göre Mevlânâ, bu beyti, oğlunun mezarına, onun ölümünden iki yıl sonra yaz-mıştır.



Sultan Veled, kardeşi Alâeddin Çelebi'nin ölümüne, bir rubâî ile ağıt yakmış (Feridun Nâfiz Uzluk basımı Dîvân-ı Sultan Veled; İst. s. 571), bu rubâide, ba-basının bir lâtifesini hatırlamış ve hatırlatmıştır (Manâkıb-al Ârifîn; Tahsin Yazıcı basımı; Ankara — 1959, s. 448). Sultan Veled'in, Alâeddin'in ölümü üze-rine bir rubâîsi daha vardır (Dîvan s. 577).



Mevlânâ, VII. mektupta, oğlunu, «müderrislerin övüncü» diye övüyor; oğul-larının, talebesinin, kendisinden bilgi öğrenenlerin başlarına gölge salmasını; tezce şehre gelmesini; herkesin de, böylece, artık aradaki kırgınlığın kalmadığını öğrenmesini istiyor.

XXIV. mektup da, herhalde gene Alâeddin Çelebi'yedir. O mektupta da, evinden ayrı yerlerde kalmasının, havasına uymasının kendisini pek sıktığını belirtiyor. Bu mektupta, bir de, Emir Seyfeddîn'in adı geçmede; bu beyin adam-larına, oğlu için ricada bulunduğu, yüzsuyu döktüğü anlatılmada.

Selçuk tarihlerinde birkaç tane Seyfeddin geçiyor. Hangisidir, neden ona baş vurmuştur Mevlânâ? Buraları şimdilik aydınlanamıyor. «Fîhi mâ-fîh» de Seyfed-dîn Ferruh adlı birisinden bahsedilir; ihtimâl odur (Bizim basımımız, s. 52).

LXVII. mektup da Alâeddin Çelebi'ye yazılmış olsa gerek; çünkü bu mek-tupta da, «müderrislerin övüncü» sözü var. «Kötülükten dönüp tövbe edenlerin sevgilisi» sözü de dikkati çekiyor. Ayrıca bir de, o odada oturanı, babası sayması tenbih ediliyor; öğütler veriliyor. Acaba odadaki zât, Şems midir? Pek mümkün. Hâce Mecdeddîn'le ağızdan bâzı sözler söylediğini de ayrıca bildiriyor.

XXXII. mektupsa Alâeddin'in ölümünden sonra, onun mirası için yazılmıştır. Bu hususta Mevlânâ, hiçbir tavsiyede bulunmuyor.

Bütün bu mektuplar, Mevlânâ'nın, oğluna pek kırılmış olduğunu da göster-mektedir.

Alemeddin Kayser.

III. Gıyâseddin Keyhusrev'in (663-682. 1264-1282) zamânındaki beylerden-dir. Cimri isyânında büyük yararlığı görülmüştür ve bu isyânı bastıranlardandır. (İbni Bîbî. M. Th. Houtsma basımı; Leide, E. J. Brill, s. 333).

Eflâkî, onun, sonradan Mevlânâ'nın türbesi yapılırken mimarlık hizmet-tinde bulunan Tebrizli Bedreddin'le dost olduğunu (Tahsin Yazıcı basımı, T.T.K. Basımevi, Ankara — 1959; I, s. 387) Mevlânâ'yı övüşte ileriye giden ve bu yüzden hırpalanırken birisine bir yumruk vurup öldüren bir vâizin, Konya'ya kaçarak Mevlânâ'ya sığındığını, Mevlânâ'nın mektubu üzerine Alemeddin tarafından kur-tarıldığını (aynı, s. 459), evinde, Mevlânâ için semâ' meclisi tertiplediğini (s. 489), Mevlânâ'dan ne kerâmet gördüğü sorulunca, onu her milletin, herkesin sevme-sinden büyük kerâmet mi olur cevabını verdiğini (s. 519), türbenin yapılmasına sebeb olduğunu bildirir (T.Y basımı, T.T.K. Basımevi. Ankara — 1961; II, s. 792). Muîneddîn'nin, Kayseri'de yaptırdığı, Kutbüddin Şirazî'yi müderris tâyin ettiği medresenin açılış törenine, Sultan Veled'i dâvet için Muîneddin tarafından onun gönderildiğini de gene aynı kitaptan öğrenmekteyiz (II, s. 811-812).

683 Şevvalinde (1284) öldürülmüştür. Sultan Veled, ona üç medhiye yazmış-tır ki bunların birinde, türbeyi ve medreseyi yaptırdığı da bildirilmede, üçüncü-sünün ilk oniki beytinin ilk harflerinden Alemeddin Kayser adı çıkmaktadır; yânî bu kaside, müveşşahtır (Dîvân F. N. Uzluk b. 1961; s. 9-10, 86, 125-126). Ayrıca bir rubâîsiyle de onu över (Rubâî, 375, s. 606). Sultan Veled, Alemeddin Kayser'-in şehâdetinden sonra da ona, sekiz bentlik bir terci'le ağıt yakmıştır ki bunda

da onun, özü doğru bir Mevlânâ dostu olduğunu, sevenlere, Mevlânâ'ya kılavuzluk ettiğini, anar (s. 376 - 380).



Mevlânâ'nın XXI. mektubu, Alemeddin Kayser'in mektubuna cevaptır. Bu mektupta, öğütler de vardır. CXXIV. Mektup da onadır ve bu mektupta Mevlânâ ona, «evlâtların övüncü» diye hitab eder.

Ali (Ağlayıcı. Nevvâh).

Ölünün soyunu-sopunu, iyiliklerini anarak, hâtıraları dile getirerek makamla ağıtlar yakıp ağlayanlara ve halkı ağlatanlara arapça, nevvâh, kadın olursa nevvâha, farsça nevhager denir. Vaktiyle böyle bir âdet varmış; bâzı yerlerde hâlâ da vardır.

LV. mektupta adı geçen Ali'nin «nevvâh» diye anılmasından anlıyoruz ki, kendini bu işe vermiş birisidir. Fakat kimdir? Bu, belli değil. «Bizim Muhammedimiz» diye anılan zâtın da kim olduğunu bilemiyoruz.

Âlim (Emîr. Çelebi).

Mevlânâ Celâleddîn'in küçük oğludur. Mevlânâ, ilk hanımı Gevher Hâtûn'un vefatından sonra Konya'da, Kira Hatûn'u almış ve bu hanımdan, Emîr Âlim Çelebi ile Meleke Hâtun doğmuştur. Emîr Âlim Çelebi'nin doğum yılını bilemiyoruz. Ancak, babasından dört yıl sonra, hicrî 676 Cümâdelûlâsının altıncı günü (1277) vefât ettiğine (Abdülbâki Gölpınarlı: Mevlânâ'dan sonra Mevlevîlik; İst. İnkılâp Kitabevi — 1953, s. 356. Kabir kitâbesi), annesininse, kendisinden onbeş yıl sonra göçtüğüne bakılırsa (aynı eser; aynı sahife. Kira Hâtun, 691 Ramazanının onüçünde vefât etmiştir. 1292), uzun ömürlü olmadığına hükmetmek gerekir.

Eflâkî, Muzaffereddin Emîr Âlim Çelebi'nin, Kira Hâtun'dan doğduğunu (Tahsin Yazıcı basımı, II; Ankara — 1961, s. 995), doğduğu zaman, Mevlânâ'nın,

Gelin ey âşıklar, o ay yüzlü güzel geldi;
Zevketmiye, neşelenmiye bel bağlayın; çünkü sevgili, kucağa geldi.

meâlindeki beyitle başlıyan gazeli söylemiş olduğunu, yedi gün semâ' meclisleri tertiplendiğini, birçok hediyeler geldiğini rivâyet eder (Aynı, I, Ankara — 1959, s. 488 - 489). Gene Eflâkî, Emîr Âlim Çelebi'nin, devlet hizmetine intisâb ettiğini ve hazînedâr olduğunu, saray muhitinde sevildiğini yazar (I, s. 199, II, s. 789). Aynı kitapta, çeşitli vesilelerle birkaç yerde daha adı geçer (I, s. 254 - 255, 481 - 482, II. 752, 821).

Muzaffereddin Emîr Âlim Çelebi, Mevlânâ'nın ön tarafında yatmaktadır. Baş tarafındaki arapça kitâbenin türkçesi şudur:

«Bu türbe, mahbublar pâdişâhı, Hak ve Dinin Celâl'i Huseyn oğlu Muhammed'in oğlu Belhli Mevlânâ Muhammed'in oğlu, yücelikler doğularının güneşi, yüce erlerin baş tâcı Muzaffereddin Emir Âlim'in kabridir.»

Ayak tarafında bulunan ve bu kitâbeyi tamamlıyan kitâbenin türkçesi de şudur:

«Allah sırlarını kutlasın. Aldanış yurdundan sevinç yurduna, altıyüz yetmişaltı Cümâdelûlâsının altıncı günü göçtü. Allah onu sevenleri yarlıgasın.» (Mevlânâ'dan sonra Mevlevîlik; s. 256).



XXXI. Mektup, Muîneddin Pervâne'ye, Emir Âlim Çelebi'ye yardımda bulunmasını recâ yollu yazılmıştır. Mektupta, Emîr Âlim'in, «Yardım, esirgeme, ağırlama gölgesinde» bulunduğu belirtiliyor, geçiminin daraldığından bahsediliyor; hakkındaki esirgemenin yenilenmesi isteniyor.

XCVII. mektup da Muîneddîn'e yazılmış olsa gerektir. Bunda da Emîr Âlim'in pek yoksul bir hâle geldiği ziyanlara girdiği anlatılmakta, yardımda bulunulması istenmektedir.

CXII. mektup, Emîr Bahâeddîn'e, Emîr Âlim'e yardımda bulunması için gönderilmiştir. Mektupta, Emîr Âlim Çelebi'nin, bu zâtı ziyâret ettiği, tapısından lûtuflar elde ederek teşekkürlerle döndüğü anlatıldıtı gibi, Emîr Âlim'in, Tanrı kulluğuna döndüğü, fakat pahalılık zamânında sıkıntıya düştüğü de anlatılmakta.

CXVIII. mektup, oğlu Muzaffereddin Emîr Âlim'e yazılmıştır. Mektuptan anlaşıldığına göre Emîr Âlim, nasılsa Çelebi Hüsâmeddîn'le tartışmış, birazcık gönlüne dokunmuş. Mevlânâ, Çelebi Hüsâmeddîn'in ululuğundan, kendisinde ve Emîr Âlim'de hakkı bulunduğundan bahsediyor; onunla tartışmamasını, mutlaka gönlünü almasını istiyor; aksi halde incineceğini bildiriyor.

CXXII. mektup, Ekmeleddin Tabîb'e yazılmış. Emîr Âlim'in ayâlinin çoğaldığını bildiriyor, işinin yapılması için Muîneddin Pervâne'ye söylemesini rica ediyor.

Emîr Âlim Çelebi'nin hayâtını aydınlatma bakımından, Mecdeddîn'e yazılan LIV. mektup, en önemli mektup. Mecdeddîn'in mektubuna cevâb olan bu mektupta, Emîr Âlim'in, dünyâ işlerinden elini - eteğini çektiği, hırka giyip tıraş olarak dervişlik yoluna girdiği müjdeleniyor ve selâmı bildiriliyor. Aynı zamanda, Mecdeddîn'e dâir yazılan maddede de bildirdiğimiz gibi bu mektup, Mevlânâ'nın değil, çünkü Mecdeddinin selâmının, «Hazret-i Mevlânâ» ya arzedildiği yazılmakta.

Anlaşılıyor ki Emîr Âlim Çelebi, Mevlânâ'nın hayatında, ihtimal son çağlarında devlet işlerini tamamiyle bırakmış, kendisini erenler yoluna vermiştir.

Âlim. Emir. Seyfeddin Hama.

XV. mektubun muhâtabı olan zâtın kim olduğunu kesin olarak söyleyemeyiz. Mevlânâ, mektubunda, Emir Âlim Seyfeddin Hama'nın oğullarının, babalarına izin verilmesi hususunda Mevlânâ'dan ricâda bulunmuşlar. Mevlânâ da onları kırmıyor; ricâlarını bildiriyor. Aynı zamanda Çelebi Hüsâmeddîn'in, bağ duvarını

onartmak için masraflara girdiğini bildirerek muhâtabından, ona yardımda bulunmasını ricâ ediyor.

XVI. mektupta Emîr Seyfeddin'in bağışlanması dolayısiyle, oğullariyle yakınlarının teşekkürleri, Emîr Pervâne'ye bildirilmede, bu lûtufları gözleriyle görmek istedikleri anlatılmada. Bu mektuba nazaran XV. mektubun da Pervâne'ye yazıldığını söylemek, sanırım ki yanlış olmaz.

Arslandoğmuş Fahreddin Atabek.

Yaruk oğlu Sevinc'in oğlu Arslandoğmuş Fahreddin, Kösedağı savaşında Gıyâseddin Keyhüsrev'in sancakdarıydı. Bozgunda, pâdişâhın kıyafetini değiştirerek kurtulmasını sağlamıştı. Emîr-Âhûrlukta bulunmuş, II. İzzeddin Keykâvus'la IV. Rükneddin Kılıcarslan'ın aralarını bulmuş, İzzeddin'le Rükneddin savaşırken, İzzeddin tarafından elçi olarak Rükneddin'e gitmiş, iki kardeşin arasını bir kere daha bulmuş, onları barıştırmıştı. 654 de (1256) İzzeddin'le Moğollar arasındaki savaştan sonra IV. Rükneddin'in tahta geçirilmesini sağlamış; uc beylerinin isyânını bastırmada da yararlığı görülmüştü (Tahsin Yazıcı'nın Manâkıb-al Ârifîn terc. e; Âriflerin Menkibeleri, c. I, Ankara — 1953, s. LXXVI-LXXVII; Müsâmeretül-Ahbâr'a; Osman Turan basımı; Ankara — 1944, s. 40; Osman Turan'ın notu. 6; Osman Turan'ın Türkiye Selçukluları'na, s. 66-68).



Eflâkî, Arslandoğmuş Fahreddîn'in, Konya'da, Atâbekiyye Medresesini yaptırdığını, Şemseddîn-i Mardînî'nin burada müderris olduğunu bildirir (Tahsin Yazıcı basımı; c. I, Ankara — 1959, s. 305). Gene aynı müellif, bu medreseye ancak Hanefî olanların müderris olmasını şart koştuğunu, Mevlânâ'nın, şarta bağlı olan hayrın, tam hayır sayılamıyacağını söylediğini haber verir (s. 444-445).



Mevlânâ'nın LXXXVII. mektubu, bu zâta da yazılabilir (Fahreddin-Ali-Sâhib-Ata'ya da bakınız).

Mevlânâ'nın XCIII. mektubunda da bu zâtın adı geçer. Yaptırdığı medresenin müderrisliğine Mardinli Şemseddin'in tâyin edileceğini, ondan münhal kalacak olan Karatay medresesine Afsahaddin'in tâyin edilmesini ister (Ekmeleddin-Tabîb'e bakınız).

Bahâeddin.

Mevlânâ, XII. mektubunu, «emîrler pâdişâhı» diye hitâb ettiği birisine yazıyor ve ona özlemini bildirdikten sonra, Bahâeddin adlı birisinin işini düzene sokmasını ricâ ediyor. Mektubu da Bahâeddin'le gönderiyor; şükrederek, lûtuflarını anarak döneceğini umduğunu söylüyor.

Tarihlerde, işi düzene sokulacak bir Bahâeddin bulup yakıştıramadık. «Manâkıb-al Ârifîn» deki Bahâeddinler arasında, böyle tavsiye edilecek iki kişi var:

Birisi, Mevlânâ'nın, «Mesnevî» den başka şiirlerini yazdığı için «Kâtib-al asrâr» diye anılan Bahâeddin Bahri'dir. Eflâkî, ravilerinden olan bu zâtı, onbir yerde anar (Tahsin Yazıcı basımı, c. II, Ankara — 1961, Endeks, s. 1184). Bu zâtın rumca bildiğini, sonradan türbeye imam olduğunu gene Eflâkî'den öğreniyoruz (I. 2., Ankara — 1959, s. 242-243, 442).

Öbürü, Ulu Ârif Çelebi zamânında türbe hizmetine bakan Terzi Bahâeddin'dir (II, s. 598).

Mevlânâ'nın tavsiye ettiği Bahâeddin, belki bunlardan biridir.

Bahâeddin (Melik-al savâhil).

CXII. mektubun, Melik-al savâhil Bahâeddin'e yazıldığını, baştaki hitaplarda, «Pâdişahlarla sultanların hâs yakını, deniz kıyılariyle konakların, aşılan yolların emiri» sözlerinden anlıyoruz.

Bahâeddin, Rükneddin Kılıçarslan'ın tahta geçmesi üzerine bu memuriyete tâyin edilmiş, Rükneddîn'in boğdurularak öldürülmesinden sonra 676 da (1277) Cimrî ve Karamanlılar isyânında, Konya'da öldürülmüştür. Müsâmeretül-Ahbâr, Osman Turan basımı, Ankara — 1944, s. 74, 122. İbni Bibi; Houtma basımı, 1902, s. 26, 323, 325-326).

Eflâkî, Mevlânâ'yı ziyârete gelen beyler arasında, bu zâtı da anar (Tahsin Yazıcı basımı, (c. I, Ankara — 1959, s. 134).

Celâleddin (Emîr. Müstevfî).

Mâliye işlerine memûr olan mâliye vezîridir. Celâleddin Mahmud, müstevfîlik makamına Gıyâseddin Keyhusrev zamânında gelmiş, 675 Hicrîde (1276) Gıyâseddin Keyhusrev'le Kayseri'ye gitmiş, bu sırada Hatıroğlu isyânı patlak vermiş, bu isyanda esir düşmüş, fakat Moğol ordusu tarafından kurtarılmıştı. Moğol hükümdarının yanına giden Celâleddin, Moğollar tarafından saltanat nâibliğine de tâyin edilmişti. Tarih, bu zâtı, doğru sözlü, doğru hareket eder bir zât olarak över ve zamânında, mâliye işlerini düzene soktuğunu söyler (İbni Bibi; M. Th. Houtsma basımı, Leide, E. J. Brill, 1902, s. 307, 310, 313, 334. Müsâmeretül Ahbâr ve Müsâyeretül Ahyâr; Dr. Osman Turan basımı; T.T.K. Basımevi; Ankara — 1944, s. 97, 100, 102).



Eflâkî'de, Celâleddin Mahmud'un adı, Mevlânâ'yı ziyârete giden beyler arasında anılır (Tahsin Yazıcı basımı; T.T.K. I, Ankara — 1959, s. 133). Gene aynı müellif, onun tertiplediği bir ziyâfette, Mevlânâ'nın da bulunduğunu haber verir (s. 565).



Sadreddin-i Konevî'den hadis okuyanların arasında onun da bulunduğunu biliyoruz; aynı zamanda, bize bunu bildiren vesika, babasının «Emîr-al hâcc» ol-

duğunu da bildiriyor (Mektûbât-ı Mevlânâ Celâleddin, Uzluk basımı, Önsöz; s. 17. No. 6).



Mevlânâ'nın XXIII. mektubu, Nizâmeddin'den istenen paranın bağışlanmasını ricâ yolunda, Celâleddin Müstevfî'ye yazılmıştır.

CXXVI. mektup, Müstevfî'ye yazılmışsa da ad yerinde «Fülân» sözü var. İhtimal, burası, müsveddede açık bırakılmıştı. Sonradan istinsah eden biri, oraya bu sözü kondurdu. Bu mektup, Ziyâeddin Vezîr tekkesinin, Çelebi Hüsâmeddin'e verilmesine engel olanların giderilmesini ricâ etmektedir.

Celâleddin Karatâyî.

Aslen Rum soyundan olup I. Alâeddin Keykubâd'ın azadlı kölelerindendir. 634 hicrîde (1236), Alâeddîn'in ölümü üzerine, II. Gıyâseddin Keyhusrev tarafından Hazîne-i Hâssa ve Taşt-hâne hizmetlerine tâyin edilmiş, Kösedağ bozgunundan ve Gıyâseddin'in ölümünden sonra beylerbeyi Bedreddin Yavtaş'la memleket işlerini çevirmiş, II. İzzeddin Keykâvus zamanında saltanat nâibi olmuş, İzzeddin'le iki kardeşinin müşterek pâdişahlığını sağlamıştır. Uç beylerinin isyânını da bastıran Celâleddin Karatayî, 654 hicrîde (1254), Kayseri'de ölmüştür. Pek dindâr olduğu için fermânlarda adı, «Yeryüzünde Allah ereni» diye geçerdi (Tahsin Yazıcı; Manâkıb - al Ârifîn terc. Âriflerin Menkıbeleri; c. I. Ankara — 1953; s. LXI - LXIII).



Eflâkî onu, «eren huylu, hayır - hasenât ıssı» diye anar; Mevlânâ'nın, ona büyük bir saygı gösterdiğini, bizim Karatayımız dediğini, ölümünden sonra da merkadini ziyâret ettiğini yazar (T.Y. basımı, c. I, Ankara — 1959, s. 218).



Mevlânâ'nın XXIII. mektubu, hitapta da açıklandığı gibi Celâleddin Müstevfî'ye yazıldığından, Yûsuf Cemşîdî Pûr ve Gulâm-ı Huseyn Amîn, bu mektubu, Karatay'a yazılmış sanmakla yanılmışlardır (Tehran; 1335 - 1956; s. 286).

LXXXIII. mektup, XXIII. mektupla, CXXVI. mektuptaki hitapları taşımamakta. Bu mektupta Mevlânâ, muhatabına, «Seçilmiş beylerin ulusu, büyüklerin övüncü, himmetleri yüce, melek huylu Tanrı'ya en yakın meleklerin sıfatlariyle sıfatlanmış hayır ve insâf mâdeni, pâdişahlarla sultanların en yakını, arıkların kaçıp sığındıkları, yoksulların görüşüp konuşarak esenleştikleri zât, mazlûmların yardımına koşan millet ve Din Celâl'i» diye hitâb ediyor. Bu vasıfların içinde bilhassa, «Melek huylu, Tanrı'ya en yakın meleklerin sıfatlariyle sıfatlanmış» vasıfları, bizce Celâleddin Karatay'a yakışır.

Mevlânâ mektubunda, Kuyumcu Salâhaddin'in aldığı bağ parasından kalan mikdarın verilmesini dilemektedir.

Cemâleddin.

Bu zâtın, kesin olarak kim olduğunu bilemedik. Mektupta, «İmamlarla müîdlerin övüncü, imamların ulusu, ümmetin ışığı» gibi lâkaplarla övüldüğüne göre bilgin bir zât olduğu, müderrislerden biri bulunduğu anlaşılıyor. Bu mektupta, Kadı Serâceddin'in de selâmı, kendisine bildiriliyor. Fakıyhlerle dervişlerin, kendisini özledikleri anlatılıyor; oldukça uzun süren bir ayrılıktan bahsediliyor.

CIV. ve CV. mektuplar da, Cemâleddin adlı birine gönderilmiş. CIV. mektupta, gene özleyişten bahis var. Fakat bu mektupta, bu zât vasıtasiyle vezîre ve adamlarına da selâm gönderilmede. CV. mektupta, kardeşlerin selâmı, kendisine sunulmada. Ancak her iki mektupta da, Cemâleddîn'in müderrisliğinden, açıkça söz edilmediğinden, kesin olarak bu son iki mektubun, aynı Cemâleddin'e gönderildiğini söyliyemeyiz.

I. İzzeddin Keykâvus zamanında bir kadı Cemâleddin Ferruh var; fakat zaman bakımından bu zât olamaz. Seyyidliğinden bahsedilmediğine göre Seyyid Cemâelddin de değildir. Cemâleddin-i Hutenî ve Cemâleddin Emir - Şikârî hiç değildir. 686 da (1287), Antalya'da bir kitap kopya eden ve İbn-al Felekî diye ün alan zât olduğuna da ihtimal veremiyoruz. (Bunlar için «Türkiye Selçukluları» na bakınız; s. 45, 56 - 57, 148).

Müstevfî Cemâleddin, yüz yaşında olduğu hâlde İrincin Noyan'ın adamları tarafından tutulup işkence edilen, malları yağma olunan Şeyh Cemâleddin Hacı Hâmûş olması da mümkün değil (Müsâmeret-ül-Ahbâr; s. 306 - 307).

Eflâkî'de, Mevlânâ mensuplarından bir Cemâleddin-i Kamerî var. Eflâkî, II. İzzeddin Keykâvus'un, bir gün Mevlânâ'yı ziyârete geldiğini, Mevlânâ'nın, pâdişâha iltifât etmediğini, Mevlânâ'dan bir öğüt isteyince de pâdişâha, ne öğüt vereyim sana? Sana çoban ol demişler; sen kurtluk ediyorsun. Seni bekçi dikmişler; hırsızlığa girişiyorsun. Rahmân seni pâdişah etmiş, sen, şeytanın sözüyle iş görüyorsun dediğini, bu sözler üzerine pâdişâhın, ağlıya - ağlıya medreseden çıktığını, medrese kapısından çıkınca da tövbe ettiğini bu zâttan rivâyet ediyor ve onu anarken «Ashâbın özü, Ömer'in ışığına mazhar şeyh» diye övüyor. Adını andıktan sonra rahmet okumasından anlıyoruz ki bu Şeyh Cemâleddin, Eflâkî, kitabını yazarken, yâni 754 Hicriden (1353) hayli bir zaman önce ölmüştür (I, s. 443 - 444).

Atabek Arslandoğmuş'un, büyük bir medrese yaptırıp Hanefîlerin müderris olmasını, Şâfiîlerin, o medreseye alınmamasını şart koştuğunu Mevlânâ'nın beğenmediğini, şarta muallâk hayrın hoş olmadığını söylediğini, Pervâne'nin, Mevlânâ'dan vaaz vermesini istemsei üzrine Mevlânâ'nın ona ve yanındaki beylere öğüt verdiğini gene ondan rivâyet etmektedir (Aynî, s. 444 - 445).

Gene Eflâkî, Sultan Veled'le zevcesinin arasında bir kırgınlık olduğunu, bunun üzerine Mevlânâ'nın Fâtıma Hatûn'a bir mektup yazıp Cemâleddin-i Kamerî'ye vererek gönderdiğini yazar ve mektubun sûretini de aynen verir ki bu mektup, bizim LVI. mektubumuzdur (II, s. 734 - 736. Bu mektup, Dr. Feridun Nafiz Uzluk'ta 54. mektuptur; s. 60 - 61).

Eflâkî, Cemâleddin-i Kamerî'yi, «rüesâ-yı ashâb ve ulemâ-yı ülül ebbâb» arasında anar ve onun, Sultan Veled'in çocukluğuna eriştiğini bildirir (s. 784).

Eflâkî, (Manâkıb-al Ârifîn» i, 718 le (1318-1319), 754 (1353) arasında yazmıştır (Tahsin Yazıcı: Önsöz, I, s. 9). Fâtıma Hâtûn'a gönderilen mektup, Salâhaddîn-i Zerkûb'un vefâtından, yâni 1258 den sonra yazılmıştır. Cemâleddîn, Sultan Veled'in çocukluk çağına erişenlerdendir. Bütün bunlardan anladığımıza göre Cemâleddîn-i Kamerî, Sultan Veled'in hilâfet çağına erişmemiş, eriştiyse bile az bir zaman sonra göçmüştür. Eflâkî'de, Sultan Veled'in hâl tercümesinde, bu zattan hiçbir rivâyetin olmayışı da bu fikri kuvvetlendirir. Bizce Mevlânâ'nın muhâtabı, bu zattır.

Mevlânâ, Fahreddin Ali'ye (Sâhib - Ata) yazdığı bir mektupta da; Ahî Gühertaş tekkesinin, bu zâta verilmesini recâ etmektedir.

Ekmeleddîn (Tabîb).

Hekim olduğundan, «Ekmeleddîn-i Tabîb» diye anılan bu zâtın hâl tercemesini, gereği gibi bilemiyoruz. Sultan Veled, bu zâtı, kırk bir beyitlik bir kasîdeyle övmüştür. Bu kasidenin, baştan yirmi iki beyti, müveşşahtır; yâni bu beyitlerin ilk harflerinden, Ekmeleddîn Müeyyed-al Nahcuvânî adı çıkar (Dîvân-ı Sultan Veled, Dr. Feridun Nâfiz Uzluk basımı; 1958, s. 230 - 232). Onun, Nahcuvanlı olup «Tabîbler Sultanı» ve «Tabîblerin meliki» diye anıldığını da biliyoruz (Osman Turan: Türkiye Selçukluları. T.T.K. Basımevi; Ankara — 1958, s. 151, 175).

«Fîhi mâ - fîh» ten, onun Mevlânâ'ya düşkünlüğünü, Mevlânâ'yı ziyârete gittiğini anlamaktayız (Bizim basımımız; 56. Bölüm, s. 180 - 181).

Ekmeleddîn, İbni Sînâ'nın «Kaanûn» una bir de şerh yazmıştır (Tahsin Yazıcı: Âriflerin Menkibeleri, I, s. LXIII - LXIV).

Sipehsâlâr, onun rivâyet ettiği iki menkabeyi nakleder ki (M. Bahârî terc. İst. Selânik Matbaası; 1331, s. 114, 114 - 115) bunlar, Eflâkî'de de aynen vardır (Tahsin Yazıcı basımı; T.T.K. Basımevi; Ankara — 1959; c. I, s. 122 - 123, 337).

Sipehsâlâr, Mevlânâ'nın hastalığında, Ekmeleddîn'in, Gazanferî adlı bir hekimle başucundan ayrılmadığını (s. 154), cenâze namâzına, muarrifin, ey şeyhlerin pâdişâhı, buyurun diye Sadreddin'i çağırması üzerine onun, edebe riâyet ediniz; şeyhlerin pâdişâhı Mevlânâ idi dediğini anlatır (s. 155 - 156).

Eflâkî, Ekmeleddîn'in, Mevlânâ'nın semâ' meclislerinde bulunduğunu (s. 399), Mevlânâ'yı ziyârete geldiğini haber verir (s. 404 - 405, 472). Gene Eflâkî'den, onun, İbni Sînâ'ya düşkünlüğünü, fakat Mevlânâ'ya olan sevgisinin hiçbir sevgiyle kıyaslanamıyacak bir derecede olduğunu öğreniyoruz ki bu rivâyet, onun «Kaanûn» u şerhetmesiyle de uygundur (s. 500).

Ekmeleddîn'in, Mevlânâ'nın vefat yılı olan 1273 ten sonra da hayatta olduğunu, gene bu rivâyetlerden anlamaktayız.



Mevlânâ'nın XIV. mektubu, Ekmeleddîn'in mektubuna cevaptır.

XCIII. mektubu, Karatay medresesine, Afsahaddin adlı bir müderrisin tâyinine delâlette bulunmasını recâ yollu yazılmıştır. Afsahaddîn, Eflâkî de, gördüğü bir rüyâ üzerine Mevlânâ'ya bağlandığı ve mürid olduğu anlatılan Afsahaddîn-i *Muîd* olsa gerektir (I, s. 210).

CXXII. mektubu da, oğlu Emîr Âlim'in geçiminin düzeltilmesi için, kendi adına Pervâne'ye baş vurmasını dileyiş yollu yazılıp gönderilmiştir.

Emîneddîn Mîkâîl (Nâib).

İstifâ, yâni mâliye işlerine memur olan Eminüddin Mîkâîl, İzzeddin zamânında saltanat nâipliğine yükselmiş ve 767 hicrîye (1278) kadar o makamda kalmıştır. 644 hicride (1246), Gıyâseddin Keyhusrev pâdişah olunca da makamını muhafaza etmiştir. «Hilim ve vekar dağı» diye övülen, hayırlı ve hür kişilere bir sığınak olduğu, yaralı gönüllere ilâç olup şifâ verdiği, mihnet görenlere yardımda bulunduğu belirtilen, huyları övülen bu zât, Karamanlıların isyânında onlara karşı durmaya çalışmış, fakat bir başarı elde edememişti. Baybars'ın Anadolu'ya gelişinde, ona uymamış, işin sonunu görüp temkinini bozmamıştı. 767 hicrîde (1278), Cimri'nin Konya'yı zaptında, Tokad'a kaçarken yakalanmış, işkenceyle bütün malları, biriktirdiği paralar meydana çıkartılıp zaptedilmiş, kendisi de öldürülmüştü (Müsâmeretül - Ahbâr ve Müsâyeretül - Ahyâr; Osman Tûran basımı; T.T.K. Basımevi; Ankara — 1944, s. 43 - 44, 89, 97, 111 - 112, 115 ve 124. İbni Bîbî. Histoire des Seledjoucides d'Asie mineure. M. TH. Houtsma. 1902. Leide, E. J. Brille; IV, s. 310, 325).



«Fîhi mâ - fîh» te, Mevlânâ ile konuşmaları anlatılır (Bizim basımımız; 11. Bölüm, s. 36 - 43, 17. Bölüm, s. 66 - 69. 30. Bölümde de adı geçer. s. 112).

Eflâkî, onun, beylerle Mevlânâ'yı ziyârete geldiğini anlatır (Tahsin Yazıcı basımı; T.T.K. Basımevi; Ankara — 1959, I, s. 133). Zevcesinin, Mevlânâ'yı, kadınların topluluğuna çağırdığını, Mevlânâ'nın onlarla sohbet ve semâ' ettiğini, Mevlânâ'nın başına güller serptiklerini söyler (s. 490 - 491). Nâib'in, Şems'le de görüştüğünü rivâyet eder: (II, 1961, s. 782).



Mevlânâ, XVIII. mektubunda muhâtabını, «Emirlerle hâs kulların beyi, mazlûmların imdâdına yetişen, Allah ışığıyle bakıp gören Nâib...» diye övmesine göre bu muhâtab, herhalde Emineddin Mikâîl'dir.

Mektupta adı geçen Cemâleddin Ahmed'in oğlu Şemseddin Muhammed'in kim olduğunu bilemiyoruz. Müderrisliğinden, filân da bahis yok.

LX. mektup, gene Emîneddin Mikâîl'edir. Bu mektupta, kendisini tahsile vermiş olan Tâceddin adlı birisine yardım edilmesini, tahsilinin, böylece kolaylaştırılmasını dilemekte ve bu zâta, «oğlumuz» demekte. «Manâkıb-al Ârifîn» de, küçüklüğünde, Karatay medresesinde okuyan bir müderris Tâceddin Harûs var (s. 510). Bir de Çelebi Ârif-i Kebîr'i (Ulu Ârif Çelebi), bir rubâi ile öven (II, 831) ve Atâbekiyye medresesinde muîd olan Nakıyboğlu Tâceddin var ki (II,

844), Lâdik'de, Ulu Ârif Çelebi'yle berâberdir (867). Mektupta adı geçen Tâceddin, ihtimâl bu iki Tâceddin'den biridir.

LXI. mektup da Nâib'e yazılmıştır. Bu mektupta adı geçen ve işi, düzene giren Cemâleddîn'in, «Mânakıb - al Ârifîn» de, bilginler arasında adı geçen Cemâleddin-i Kamerî olduğunu sanıyoruz (II, s. 784).

Emîr (Hacı).

XLIX. mektup, Hace Emîr'e yazılmıştır. «Manâkıb - al Ârifîn» de bir Hacı Emîre var. Bu zât Konya'lıdır; Mevlânâ'nın gerçek dostlarındandır ve zengin bir tâcirdir. Mektupta, muhâtabın tâcirliğine dâir bir söz geçmiyor. Mevlânâ, onu, «ahdi güzel savaş eri» diye övüyor. Bu bakımdan mektubun muhâtabı, bu Hacı Emîre olamaz. «Müsâmeretül - Ahbâr ve Müsâyeretül - Ahyâr» da, II. İzzeddin Keykâvûs'un adamlarından bir Hacı Baba'dan bahsedilmededir. Bu zât, İzzeddin'le berâber İstanbul'a kaçanlardan. Aynı pâdişah, ikinci ve son defa İstanbul'a sığınırken Hacı Baba, gene yanındadır (Osman Tûran basımı, Ankara — 1944, s. 42, 72).



Sultan Veled, Kayseri'de bulunan, yahut bir kargaşalık yüzünden Kayseri'ye giden Mevlânâ dostları arasında bir Hacı Ahî Emîr'i de anar (Feridun Nâfiz Uzluk basımı Divân-ı Sultan Veled, s. 453. Beyt. 9444). Belki de bu zât, aynı adamdır.



Mevlânâ, mektubunda, ayrılıktan bahsetmede, kavuşmayı dilemektedir. Bu bakımdan, bu mektubun Bizans'a gönderilmiş olması ihtimâli de düşünülebilir.

Fahreddin (Ali. Sâhib - Ata).

Husayn-al Rûmî oğlu Fahreddin Ali, daha fazla Sâhib - Ata diye anılagelmiştir. Elli yıla yakın Selçukluların çeşitli hizmetlerinde bulunmuş, birçok yerlerde medreseler, kervansaraylar, tekkeler, çeşmeler yaptırmıştır. İzzeddin Keykâvus devrinde adliye işlerine memûr olmuş, sonra saltanat nâibliğine yücelmiştir. Halktan, vakitli - vakitsiz vergi toplayan Moğolları bu işten vazgeçirmek, vergi işlerini bir düzene sokmak için Moğol hükümdarına gitmiş, bu vazifeyi başarıp Anadolu'ya gelmişti. Rükneddin Kılıçarslan'la İzzeddin Keykâvûs'un aralarını bulmak için 657 de (1249), Keykâvûs'la berâber Hulâgû'ya gitmiş, dönünce de vezîrliğe tâyin edilmişti. Gene bunların aralarını bulmak için Rükneddin'e gitmiş, Rükneddîn tarafından vezîrlik makamına getirilmişti. Sonradan Sâhib-i A'zam, yâni en büyük vezîr olan Sâhib Fahreddin, Rükneddin'in öldürülmesinden sonra da aynı vazifede kalmıştı. Bir aralık, Muînüddin Pervâne'nin de aleyhine dönmesi son - ucunda Osmancık kalesine hapsedilmişti. Hapisten kurtulunca Moğol hükümdarına başvurarak gene Sâhib-i A'zam oldu. 676 da (1277) IV. Rükneddin Kılıçarslan'ın kızını, nişanlısı olan Moğol şehzadesi Argun Han'a,

Muînüddin'le berâber götürmüş, dönünce de, Hatıroğlu isyânında Albustan sınırını korumaya memûr olmuştu. Mısırlılara karşı koymak için 1282 de Erzincan'a gelip orada kışlayan Moğol ordusunu doyurmak, yalnız başına Sâhib Fahreddin'e düşmüştü. Beyler, hiçbir para vermiyorlar, fermânlar hep onun adına geliyor, ordunun derdini de o çeksin; yalnız yiyen, yalnız kusar diyorlardı. Böylece Fahreddin Ali, elli yıldır biriktirdiği parayı, tamamiyle harcadı. 1286 da Şehzade Keygatu, Sivas'a, oradan Kayseri yoluyle Aksaray'a geldi. Bu orduyu beslemek, Fahreddin Ali'ye düştü. Nihâyet, Cimrî isyânında da büyük yararlığı görülmüş olan Sâhib Fahreddin, rakıybi Mücireddin tarafından vazifeden uzaklaştırıldı; vezîrliğe, Fahreddin Kazvînî getirildi. Sâhib - Ata Fahreddin Ali, Akşehir'e yakın olan Nâdir köyüne çekildi, 687 de (1288) orada öldü. (Tahsin Yazıcı: Manâkıb - al Ârifîn terc. Millî Eğitim Vekâleti Yayın; c. I, Ankara — 1953, Önsöz, s. XCII - XCIV. Abdülbâki Gölpınarlı: Mevlânâ Celâleddin; İst. İnkılâp Kitabevi — 1959, s. 10, 21. Mevlânâ'dan sonra Mevlevîlik; İst. İnkılâp Kitabevi 1953, s. 3, 5, 6).



Sultan Veled, Sâhib-i A'zam Fahreddin Ali'yi, yirmibir beyitlik bir kıt'ayla över (Dîvân-ı Sultan Veled; Feridun Nâfiz Uzluk basımı; 1941, s. 182 - 183).



Bütün kaynaklar, Fahreddin Ali'nin hayır - hasenât sâhibi, âdil, merhametli bir zât olduğunu söyler.

Eflâkî, vesîlelerle onu anar (T.Y. basımı; I, Ankara — 1951, s. 130, 133, 549. II, s. 885). İki yerde onu, «abu-l hayrât» diye anar (I, s. 130, 502).



Mevlânâ, XXXVI. mektubunda ona, «ulu, dindâr, huyları güzel, Tanrı'dan korkar, sonu düşünür, mazlûmları geliştirir, besler, pâdişahlarla sultanların yakını, büyük emîr» vasıflarını verir ve «kardeşimiz» der. Bu mektupta, kendî mensuplarından bir topluluğun, onun yardımıyla baçtan - haraçtan emîn olduklarını, fakat o sıralarda, onlardan beş - altı kişi hâriç, gene vergi istendiğini bildirir; verginin bağışlanmasını diler.

XLIV. mektupta da, «pâdişahlarla sultanların babası, vezîrler pâdişâhı» sıfatları var; bizce, «oğlumuz» dediği birine yardım recâsiyle yazılan bu mektubun muhâtabı da Fahreddin Ali'dir.

XLVIII. mektup da sanıyoruz ki onadır.

LII. mektupta da, muhatâbını, «pek ulu, bilgin, adâlet ıssı, bağışlarda, lûtuflarda bulunan, Allah buyruğunu ululayan, Allah'ın halkını esirgeyen, pâdişahlarla sultanların yakını» diye övüyor. Sanıyoruz ki bu mektup da Sâhib Fahreddin'edir. Bu mektupta, dervişleri kınayan, sonra da kendilerini haklı göstermiye çalışan bir topluluktan şikâyet ediyor; hattâ Konya'dan gitmeyi bile göze aldığını, fakat mektubun muhatâbı olan zâtın bırakmadığını söylüyor ve pek acı sözler söylüyor.

LXXVI. mektup da, ona gönderilmiştir sanıyoruz. Bu mektupta Mevlânâ,

Şeyh Sadreddin'den boşalan tekkenin, geçimi yolunda olmıyan Çelebi Hüsâmeddin'e verilmesini istemekte.

LXXXI. mektup, Çelebi Husâmeddin'in oğlu Sadreddin'e yardımda bulunulması için yazılmış ve onunla gönderilmiş. Sadreddin Muhammed'in oğlu Husâmeddin Hasan, 747 şevvâlinde vefât etmiş (1347) ve türbeye gömülmüştür (Abdülbâki Gölpınarlı: Mevlânâ'dan sonra Mevlevilik; İst. İnkılâp Kitabevi; 1953, s. 358). İhtimâl babası da oradadır, fakat mezarı yapılmamıştır; yahut da babası Husâmeddin'in koynuna konmuştur ve Çelebi Husâmeddin'in merkadi sonra yapılmıştır; oğluna kitâbe yazılmamıştır.

LXXXVII. mektup, birkaç dervişin vergiden affedildiğine dâir, gerektiği zaman gösterilmesi için pâdişahtan bir fermân alınmasını recâ etmekte.

LXXXIX. mektup, Sâhib - Ata'ya yazılan mektuplardaki hitâpları taşımakta. Bu yüzden, ona gönderildiğinde şüphe yok. Hace Zeki devlet malından bir dükkân tutmuş; tutarken dostları, yardım edeceklerine dâir söz vermişler; fakat iş başa düşünce kendisini yalnız bırakmışlar. Mevlânâ, Emîr'den, bu zâta yardımda bulunmasını recâ ediyor. Bu Hace Zekî, sanırız ki «Menâkıb-al Ârifîn» de adı geçen Zekiyy-i Kavvâl'dir. Sultan Veled'e dadılık eden Kiramana'nın bağında bir semâ' meclisi kuruluyor; Zekiyy-i Kavvâl de bu mecliste bulunuyor; üç gün - üç gece, arkadaşlariyle neşîdeler söylüyor (Tahsin Yazıcı basması, c. I, Ankara — 1959, s. 320). Birgün de, dostlardan bilginler, Mevlânâ'nın huzûrunda, İbni Arabî'nin «Fütûhât» ından söz açıyorlar; tuhaf bir kitap diyorlar; maksadı nedir; belli değil. Bu sırada Zekiyy-i Kavvâl geliyor ve neşîdeler söylemiye başlıyor. Mevlânâ, şimdi diyor, Zekî'nin fütûhâtı, Mekkî Fütûhât'tan yeğ; ve semâ'a kalkıyor (Aynı; s. 470).

Sanıyoruz ki XC. mektup da onadır; çünkü hitaplar, tavsifler, pek uyuyor. Mevlânâ, bu mektubunda, adı belirtilmeyen birisinin, gene adı belirtilmeyen birisinin yaptırdığı medreseye tâyin edilmesini recâ ediyor ve mektubunu onunla yolluyor.

XCVII. mektup, oğlu Emir Âlim Çelebi'ye yardım recâsiyle gene ona yazılmıştır sanıyoruz.

CVIII. mektup, Ahî Gühertaş tekkesinin Şeyh Cemâleddin'e verilmesini recâ yolunda yazılmıştır (Cemâleddin maddesine bakınız).

CXXXIII. mektup, hitâb kısmında, «Pâdişahlar ve sultanlar babası» sözünün bulunmasına bakılırsa gene Fahreddin Ali'ye, Atabekliği zamânında yazılmıştır. Netekim bundan sonraki mektupta, adı açıkça geçmemedir.

Bu mektupta adı geçen Şemseddin Yavtaş (*), beylerbeyidir. Tarih, Celâleddin Karatay'la bu zâtı, «dindâr, kullukta bulunur» iki zât olarak över. 747 hicride (1249), Gıyâseddin Keyhusrev'in oğulları İzzeddin Keykâvûs, Rükneddin Kılıcarslan ve Alâeddin Keykubâd'ı, müştereken pâdişah yapan, Karatay'la bu zâttır (Müsâmeretül - Ahbâr ve Müsâyeretül - Ahyâr; Osman Turan basımı; T.T.K. Yayın. Ankara — 1944, s. 36 - 38). 654 hicride (1256), Baycu'nun Anado-

---

(*) Bu kelimenin okunuşunu Osman Tûran, Yavtaş olarak tashih ve tesbit etmiştir (Müsâmeretül Ahbar; s. 37, not. 1).

lu'ya gelişindeki savaşta şehid olmuş (Aynı, s. 42), onun ölümünden sonra da Beylerbeylik makamı kalkmıştır (s. 50). Ancak «İbni Bibi», Şemseddin Yavtaş'ın, bu tarihte ölmediğini, Rükneddin Kılıcarslan'ın tahta geçişinde Tokat kalesinde muhâfız olarak bulunduğunu bildirmektedir M. Th. Houtsma basımı; Leide, E. J. Brill. 1902, s. 292). Baybars Tarihi, onun 675 (1276) te, Hatıroğlu isyânında, Muîneddin Pervâne'nin dayısı Sa'deddin Müstevfi'nin oğlu Sa'deddin Yunus ve diğer beylerle öldürüldüğünü, başlarının Konya'ya götürüldüğünü yazar (M. Şerefeddin Yaltkaya terc. T.T.K. Yayın. İst. Maarif Mat. 1941, 9. 91).

Mevlânâ, Mektubunda, Şemseddin Yavtaş hakkında «rahmetli» diyor ki bu söz, mektubun, Yavtaş'ın ölümünden sonra yazıldığını ap - açık bildirir. Halbuki Mevlânâ, 672 de (1273) vefât etmiştir. Şu hâlde Baybars Tarihi yanılmaktadır; Müsâmeretül - Ahbâr'ın verdiği bilginin doğru olması gerekir. Buna göre de Mevlânâ, bu mektubu, 1256 dan sonra yazmıştır.

Mevlânâ, Şemseddin Yavtaş'ın kızını, oğluna almak isteyen Fahreddin'e, dedi - kodulara önem vermemesini, söylenen sözlerin hep haset yüzünden söylendiğini anlatıyor ve bu işin bir düzene girmesi için de Çelebi Husâmeddin'in, bizzat tapıya gelmekte bulunduğunu bildiriyor. Bütün bunlardan anlaşılıyor ki Mevlânâ, Yavtaş'ı çok sevmektedir.

CXXXIV. mektup, gene onadır. Hizmetinden azledilen Kıvâmeddin, ihtimâl Müşrif - al mülk Kıvâmeddin Eşher ibn - al Hamîd'dir (Müsâmere, s. 41). Bu zât, Karamanlılar isyânında töhmet altına alınmış, 676 da (1277) öldürülmüştür (Aynı, s. 72). Eğer mektup, buna yazılmışsa, hem bir aralık hizmetinden affedildiğini, hem de «oğlumuz» dendiğine göre Mevlânâ'ya mensûb olduğunu anlıyoruz.

CXXXV. mektup, gene Sâhib Fahreddin'e, Atabekliği zamânında yazılmıştır. Bu mektup da, Çelebi Husâmeddin'in oğlu Sadreddin'in, geçiminin elinden alınması dolayısiyle yazılmıştır. Mevlânâ, Sadreddin için Sâhib Fahreddin'e bizzat gittiğini, fakat fırsat bulup söyliyemediğini de yazmakta, onun yardımını dilemektedir.

CXXXVIII. mektup, Fahreddin Ali'ye, Sâhib-i A'zamlığı çağında yazılmıştır. Duâ, senâ ve öğütten ibârettir.

CXLII. mektup da sanırız ki onadır. Bu mektupta da, Çelebi Husâmeddin'in oğlu Sadreddin'i kayırması recâ edilmekte, mektup da onunla gönderilmektedir.



X. mektubun da ona yazıldığını sanıyoruz (Necmeddin. İbni Hurrem: mad. b).

Fâtıma Hâtun.

LVI. mektup, Kuyumcu Salâhaddin'in kızı Fâtıma Hâtûn'a gönderilmiştir.

Eflâkî, Fâtıma Hâtûn'un, zevci Sultan Veled'le, arasında bir kırgınlık meydana geldiğini, Mevlânâ'nın, bu mektubu yazarak Cemâleddin-i Kamerî ile Fâtıma Hâtûn'a gönderdiğini yazıyor ve mektubu, aynen kaydediyor (c. II, s. 734 - 736).

Mektubun sonlarında, «Sizin bereketinizle onun ter - temiz rûhu, yeryüzündekilere, sizin sebebinizle, yüzbinlerce yardımda bulunur» dendiğine göre mektup, Salâhaddin'in vefâtından, yâni 657 den (1258) sonra yazıldığı anlaşılmaktadır.

Fülâneddin (?)

LXX. mektubun muhâtabı açıklanmamış. Çok şiddetli korkutuşlarla, azarlarla dopdolu olan bu mektup kime yazılmıştır? Bilemiyoruz. Ancak «azîz oğul» diye hitâbedildiğine, kendisini de «baban» diye andığına göre, kendisine yol bakımından bağlı olan birisine yazıldığında şüphe yoktur. «Kardeşin, yaşça senden daha küçüktü. Yazık.. nôlurdu, izin verilseydi de, kendi hâlini, bir anlatsaydı sana» sözlerinden anlaşılıyor ki, mektuba muhâtab olan zâtın, yaşça kendisinden küçük bir kardeşi varmış; o da sefâhate dalanlardanmış; bu yolda da göçüp gitmiş. Bu sözler, mektubun Alâeddin Çelebi'ye, yahut Sultan Veled'e yazılmadığını açıkça anlatmakta. Şu hâlde bu «azîz oğul», Mevlânâ'nın yol oğullarından biridir. Bu kadar üstüne düşüldüğüne göre de, Mevlânâ'nın sevgililerindendir; onun hakkında duyduğu sözler, kendisini pek üzmektedir; uykularını kaçırtmaktadır. Gene mektupta, «Beytül - Harâm gibi iyi bir adla anılan, parmakla gösterilen o evin, Ziyâ'nın Kervansarayı gibi tanınması yakındır» deniyor.

Bu Ziyâ Kervansarayından, Eflâkî de, «Ziyâeddin'in hanı» diye bahseder. O handa Tâvûs adında pek güzel olan, pek güzel giyinen bir kadın vardır; güzel de çeng çalar. Herkes, onun sazına, yüzüne vurgundur. Bir gün Mevlânâ, o hana gelir; Tâvûs da, Mevlânâ'yı odasına çağırır. Mevlânâ, dâvetini kabûl eder. Akşam namâzınadek, kadının odasında ibâdet eder. Mevlânâ'nın hâli, kadına pek dokunur. Aynı günde, Pâdişah haznedârı, kadını kendisine nikâhlar. Tâvûs, sonradan zamânının en kutsal kadınlarından olur. Eflâkî, sonunda diyor, o kutlu han, Müslümanların hamamı oldu; şimdi Nakışlı Hamam diye meşhurdur (Tahsin Yazıcı basımı, c. I, Ankara — 1959, s. 375 - 376).

Eflâkî'nin, «kutlu» demesine rağmen bu handa, bu kervansarayda, bâzı uygunsuz işlerin döndüğü anlaşılıyor. Mevlânâ da, zâti mektubunda bunu, açıkça anlatıyor.

Gühertaş (Ahî).

Bu zât, Mevlânâ'nın cenâze töreni anlatılırken adı geçen Ahî Bedreddin olamaz; çünkü bu Bedreddin'e, Gühertaş denmiyor (Manâkıb - al - Ârifîn, T. Yazıcı basımı, c. I, Ankara — 1959, s. 173).

Mevlânâ, Sâhib - Ata Fahreddin'e yazdığı CVIII. mektupta, Ahî Gühertaş tekkesinin, Şeyh Cemâleddin'e verilmesini recâ ediyor.

CXLI. mektubu, «ulular ulusu, soylu - boylu, adâlet ıssı bilgin, orduların öncüsü, savaş arslanı... Bedreddîn» e yazılmıştır. Bu mektupta, Bedreddin'in, bir baba dostu olduğunu belirtmede, onun, «kutlu şehid, ulular ulusu vezîrin armağanı» olduğunu söylemede, adı açıklanmıyan birini, ona tavsiye etmektedir. CXLV. mektupta da, aralarındaki dostluğun babadan kalma olduğunu, sevginin de, nefretin de mîras kaldığını söylemede, oğlumuz dediği Tâceddin adlı birisine yardımda bulunmasını recâ etmededir.

Şüphe yok ki bu baba dostu Bedreddin, Alâeddin Keykubad'ın (616 — 634. 1219 — 1236) lâlâsı olan, sarayda ustalık hizmetinde bulunan, Mevlânâ'nın babası Sultanel - Ulemâ'ya intisâb eden ve ona bir medrese yaptıran, medreseyi, evlâdına vakfeden Dizdar Bedreddin Güthertaş (Gevhertaş)' tır (Eflâkî, T. Yazıcı basımı, Ankara — 1959, s. (43 - 44). Alâeddin Çelebi'yle Sultan Veled'i sünnet eden zâtın da bu olduğuna dâir Eflâkî'nin rivâyeti doğruysa Bedreddin, daha Lârende'de (Karaman), Sultânel - Ulemâ ile tanışmıştır; belki de Karaman'la bir ilgisi vardır (s. 303). Gene Eflâkî, Kuyumcu Salâhaddîn'in kızı, Sultan Veled'in zevcesi ve Ulu Ârif Çelebi'nin annesi Fâtıma Hâtûn'dan, Şems'in şehîd edildikten sonra bir kuyuya atıldığını, Sultan Veled'in, gördüğü bir rüya üzerine mahrem dostlarla bir gece yarısı gidip, cesedini kuyudan çıkararak, Mevlânâ'nın medresesinde, medreseyi yaptıran Bedreddin Gühertaş'ın yanına defnettiğini rivâyet eder (c. II, Ankara — 1961, s. 700 - 701). Ancak bu rivâyette düzeltilecek bir nokta vardır:

Bedreddin Gühertaş, II. İzzeddin Keykâvûs taraftarı olduğu için, 659 da (1260 - 1261), İzzeddîn'in İstanbul'a kaçışından sonra, Muîneddin Pervâne tarafından Moğol kumandanı Alıncak'a gönderilen beylerdendir ve Alıncak, bu beylerin hepsini de öldürtmüştür (Kitâb - al Avâmir - al Alâiyya fi - l Umûr - al Alâiyye; Tıpkı basım; T.T.K. Basımevi; Ankara — 1956, s. 642. İbni Bibi; Houtsma basımı, Leide, E. J. Brill. 1902, s. 299. Osman Turan: Keykâvûs II. mad. İslâm Ansiklopedisi; cüz. 63. İst. Maârif Mat. 1945, s. 642 - 645). Bu bakımdan, Bedreddin Gühertaş'ın cesedi Konya'ya gönderildiyse, Şems'in yanına gömülen odur.

Mevlânâ'nın CVIII. mektubundaki tekke bânisi Gühertaş'la, CXLI. ve CXLV. mektupları gönderdiği Emîr Bedreddîn'in, bu Bedreddin Gühertaş olması gerekir.



Bedreddin Güthertaş'ın, Karaarslan köyünü Mevlânâ mensûblarına vakfettiğini, sonradan bunu Necîb'in gazbettiğini, belâsını da bulduğunu, Sultan Veled'in on beş beyitlik bir şiirinden anlamaktayız. Sultan Veled, tekrar bu köyün verilmesini Tâceddin Mu'tezz'den istemektedir (Dîvân-ı Sultan Veled; Dr. F. N. Uzluk basımı; s. 226). Bu şiirde adı geçen Necîb'in, Rükneddin Kılıcarslan'ın taht'a çıkışında, bâzı beylerle berâber öldürtülen Necîbeddîn-i Müstevfî olduğunu sanıyoruz (Müsâmeretül - Ahbâr; Osman Turan basımı; Ankara — 1944, s. 40, 72).

Hâce-i Cihan.

LXXIV. mektup, Hâce-i Cihân'a yazılmıştır. Hâce-i Cihân'ın bir isim ve mahlas olmadığı, takma bir ad, bir lâkap olduğu meydanda. Bugün Konya'da, halk ağzında «Hocacihan» diye anılan bir köy var; Hâce-i Cihân'ın künbedi orada. Fakat yapıda bir kitâbe olmadığı gibi içerde bir merkad, bir sanduka da kalmamış.

Mevlânâ, bu mektubunda, Hâce-i Cihân'ın boyuna bağışlarda bulunduğunu

belirtiyor ve bir hayır iş için, bir yoksula yardımını dilerken ona, «ter - temiz canlı, sultanların övündükleri sultan, âhir zaman mehdîsi, Tanrı yardımı taliine, erlerin nazarına sâhib» gibi vasıflar veriyor. Mevlânâ'nın mektupları ve nesri içinde müseccâ' olarak yazılan tek mektup, tek nesir nümunesi bu. Bundan da anlaşılıyor ki Hâce-i Cihân, bilgin ve edip bir zât.



«Manâkib - al Ârifîn» de Hâce-i Cihân'ın adı yok. Ancak, zengin, hayır sâhibi bir Hâce Mecdeddin-i Marâgıy var. Sandıklar dolusu elbise, hind kumaşları, sarık, gömlek, ayakkabı, mes v.s. yi, semâ' meclislerinde, Mevlânâ uğruna, sâzende ve hânendelere bağışlamada (Tahsin Yazıcı basımı; c. I, Ankara — 1959, s. 257). Acaba Hâce-i Cihan, bu zât mıdır?



1006 hicrîde (1598) Emin Dede tarafından yazılan «Ragaaib-al Manâkıb» adlı bir menkabe kitabı var. Bu kitap, Şeyh Sadreddin-i Konevî'nin menkabelerini tesbît için yazılmış; fakat daha ziyâde, Mevlânâ'nın, Sipehsâlâr ve Eflâkî'de Sadreddin'le ilgili menkabeleri, bir araya toplanmış. Bu kitapta, Hâce-i Cihân'ın adı geçmekte.

Hâce-i Cihân, çok zengin bir zâttır. Sultan Alâeddin zamânında yaşamaktadır. Bir tek oğlu var: Ali Can. Karısının adı da Esmihan. Ali Can, sar'a hastalığına tutuluyor. Doktorlar âciz kalıyorlar. Hâce-i Cihan, son çâre olarak Şeyh Sadreddin-i Konevî'ye başvuruyor. Sadreddin çocuğu okuyor, bir de muska yazıp arakıyesine dikiyor. Çocuk iyileşiyor. Bunun üzerine Hâce-i Cihân, büyük bir arazi içindeki evini boşaltıp Sadreddin'e bağışlıyor. Şimdiki Sadreddin türbe ve câmiinin, eski zâviyenin ve mezarlığın bulunduğu yer, Hâce-i Cihân'ın yeri ve eviymiş (İst. Üniversitesi, türkçe yaz. 4111, 7. a - 8. b 212 yapraktan ibâret yeni bir yazmadır. Eski bir yazması, aynı kütüphânede, bir başka nüshası da, Konya'da Mevlânâ kütüphânesindedir).

İşte, Hâce-i Cihân hakkında bulabildiğimiz tek yazılı kayıt bundan ibârettir. Mevlânâ'nın mektubuna göre bu yazılı metne inanırsak, Alâeddin, 616 - 634 hicrîde (1219 - 1236) hüküm süren I. Sultan Alâeddin Keykubat'tır.

Hamîdeddin (Şeyh).

LXVIII. mektup, Pervâne'ye bu zâtla gönderiliyor. İçinde Çelebi Hüsâmeddîn'in de selâmı olan bu mektupta, Nusretüddin tekkesinin şeyhliğine bu zâtın tâyin edilmesi recâ ediliyor.

Nusratüddin, Sâhib Ata Fahreddin Ali'nin oğludur (Fahreddin. Ali. Sâhib Ata mad. b). Kardeşi Tâceddin'le berâber, II. İzzeddin Keykâvus zamânında, Kütahya, Akşehir ve o civarın beyliğine tâyin edilmiştir. Her ikisi de, 1277 - 1278 sularında Karamanlılarla Uç halkının isyânında maktul düştüler. (Müsâmeretül - Ahbâr; Osman Turan basımı; Ankara — 1944, s. 74, 122).

Eflâki, Nusratüddin Vezîr'in Konya'da bir tekkesi olduğunu, iki yerde, bu

tekkede bir post cemiyeti yapıldığını haber vererek bildiriyor (Tahsin Yazıcı basımı, Ankara — 1961, c. II, s. 647, 694).

Gene Eflâki'den. Sultan Veled'den naklen, Şam'da, Mevlânâ'nın çok sevdiği bir Şeyh Hamîdeddin'in bulunduğunu öğreniyoruz. Hattâ Sultan Veled, madem ki diyor, bu zâtı bu kadar seviyorsunuz; berâber Konya'ya götürelim. Mevlânâ, Konya'da diyor, Şeyh Salâhaddin var, iki arslan bir yerde duramaz (II, s. 714). Şam'dan bahsedildiğine göre Mevlânâ'nın bu zâtla görüşmesi, Şems'in şehâdetinden, yâni 1247 den sonra, Şems'i aramak için Şam'a ilk, yahut ikinci gidişinde olmuştur. Bahsedilen Şeyh Hamîdeddin bu zâtsa ve Konya'ya, Salâhaddîn'in vefât tarihi olan 1258 den sonra geldiyse bu mektup, Pervâne'ye bu tarihten sonra yazılmıştır. Çelebi Hüsâmeddîn'den selâm gönderildiğine göre de bu mülâhaza, sanırız ki doğrudur.

«Müsâmeretül - Ahbâr» da, şeyhler arasında anılan Şeyh Hamîd de bu olsa gerektir (s. 91).

Hâtunların övüncü.

XLVI. mektup, «Lûtuflarda, ihsanlarda bulunan, şüpheli nesnelerden çekinen, kulluk kılan, hâtûnların övüncü, onların en nâmuslusu, güzel huylu, yüce himmetli, sonu düşünen hayırları yayan adı - sanı iyi pâdişah yaradılışlı efendiler efendisinin soyundan gelen» bir kadına yazılmıştır.

Mevlânâ'nın başka sûfilerden çok ileri olarak kadına sosyal yaşayışta büyük bir önem verdiğini, kadın hürriyetine taraftar olduğunu, kadınlardan birçok müridi bulunduğunu, saltanat nâibi Emîneddin Mikâil'in hanımının kadınlara mahsus semâ' meclisi tertib ettiğini, Mevlânâ semâ' ederken kadınların, onun başına güller serptiğini biliyoruz «Manâkıb - al Ârifîn; Tahsin Yazıcı basımı; c. I, Ankara — 1959; s. 490 - 491. Abdülbâki Gölpınarlı: Mevlânâ Celâleddin, III. basım; İst. İnkılâp Kitabevi — 1959, s. 211 - 213). Mevleviliğin ilk devirlerinde de aynı telakkıynin hüküm sürdüğü, Sultan Veled'in kızı Şeref Hâtûn'un birçok müridi bulunduğu, Mevlevî halifesi Ârife-i Hoş - Likaa'nın Tokat'ta Mevleviliği yaydığı da mâlûm (A. Gölpınarlı: Mevlânâ'dan sonra Mevlevîlik; İst. İnkılâp Kitabevi — 1953; s. 246 - 247). Bu bakımdan bu mektubun hangi kadına yazıldığını kesin olarak söylememize imkân yoktur. Ancak, hitaplara bakılırsa bu hâtun, büyüklerden birinin hanımıdır; öyle halîfe, filân değil.

Eflâkî, II. Gıyâseddin Keyhusrev'in zevcesi ve Gürcü Melikesinin kızı olan Gürcü Hâtûn'u, Mevlânâ'nın gerçek bir müridi olarak gösterir (Tahsin Yazıcı'nın basımı «Menâkıb - al Ârifîn» in Endeksine b. II, s. 1204). Bu hanımın, Mevlânâ'nın türbesinin yapılmasında da rolü vardır (Aynı, II, s. 792). Bundan başka, IV. Rükneddin'in zevcesi Tokat'lı Gömeç Hâtûn da Mevlânâ'ya çok bağlıdır (Endeks; s. 1204).

Bu mektubun, bu iki hâtûndan birine yazıldığını sanıyoruz.

CXXVIII. mektup, gene bir hanıma, hastalıktan iyileşmesi dolayısiyle yazılmış, bir geçmiş olsun mektubu. Ünvanlar, hemen - hemen aynı olduğuna göre aynı hanıma yazıldığını sanıyoruz.



Burada, Gürcü Hâtûn'un, ihtimâl Moğol akını yüzünden Kayseri'ye giderken, Mevlânâ'nın ayrılığına dayanamıyacağını düşünerek Aynüddevle adlı bir Rum ressama, resmini yaptırdığını (Manâkıb; I, s. 425 - 426) ve Sultan Veled'in, Kayseri'deki dostları anarken onun adını da andığını kaydetmemiz gerektir (Dîvân-ı Sultan Veled; s. 453).

CXXXIX. mektup da, «asrın Fâtıma'sı, devrânın Hadice'si, zamânın Meryem'i» diye övülen bir hâtûna yazılmıştır. İhtimâl bu hanım, LXXXII. mektuptan, bir zâviyede meşihat hizmetinde bulunduğu anlaşılan ve zâviyesine konanların çıkarılması recâ edilen hanımdır.

Husâmeddin (Çelebi).

Mevlânâ Celâleddin'in en sevgili müridi ve halifesidir. Salâhaddin'den sonra, kendisine uyanlara onu halife tanıtmış, «Mesnevi» yi onun teşvikiyle ve ona yazdırmıştır. Mevlânâ'nın göçmesinden sonra oğlu Sultan Veled, ona uymuş, vefâtınadek dostlar, Mevlânâ'yı onda görmüşlerdir. Çelebi Husâmeddin, 683 Şâbânının onikinci Çarşamba günü vefât etmiştir (25.X.1284). Türbede medfundur (Hâl tercemesi için Mevlânâ Celâleddin adlı eserimizle; III. basım; İst. İnkılâp Kitabevi — 1959, s. 114 - 123; Mevlânâ'dan sonra Mevlevîlik'e bakınız; İst. İnkılâp Kitabevi — 1953, s. 19 - 28).



Mevlânâ, LXXIX. mektubunu ona yazmıştır. Bu mektupta, ona olan sevgisini, bağlılığını bildirmede, görüşmeyi pek arzuladığını anlatmadadır. Mevlânâ, yılda bir kere Ilgın'a giderdi (Menâkıb - al Ârifin, Tahsin Yazıcı basımı; c. II, Ankara — 1961, s. 608). İhtimâl bu mektup, öyle bir geçici ayrılık devresinde yazılmıştır.

CXXX. mektupla CXXXI. mektup da Çelebi Husâmeddîn'edir. Mevlânâ, ilk mektubunda rahatsızlığından bahsetmede, birisinin kendisini dâvet ettiğini, bu dâvete onun da gelmesini recâ etmektedir. Üslûp, belâgat, samimilik bakımından eşsiz bir derecede güzeldir. İkinci mektupta da ona olan bağlılığını emsalsiz bir şekilde gösterir.

İhtiyâreddin (İmâm).

«Manâkıb - al Ârifîn», bu zâta, «insan şekline bürünmüş melek, aydınlanmış gök, gizli eren, mekânsızlık denizinin incisi» der (Tahsin Yazıcı basımı, T.T.K. Yayın, I; Ankara — 1959, s. 379, 570); onu, ashâbın ululari arasında anar (s. 437); ondan rivâyetlerde bulunur (Aynı sahifeler ve s. 140 - 141); «Mevlânâ İmam» vasıflariyle onu ulular (s. 325). İhtiyâreddin, Mevlânâ'nın son hastalığında, son günü de baş ucundadır; hattâ ona dayanmıştır Mevlânâ. Bugüne âit en canlı hâtıralar, ondan nakledilmededir (II, Ankara 1961, s. 587 - 589). Mevlânâ'yı yıkayan da odur (s. 591). Bugün Mevlevî evrâdında bulunan ve Mevlânâ'ya duâyı tazammun eden fıkralar da onun bir rüyâsına dayanır (I, s. 380).

İhtiyâreddin, Sultan Veled'in çocukluğuna âit hâtıraları rivâyet ettiğine göre, Mevlânâ'nın babası, Sultânel - Ulemâ'nın mensuplarındandır; göç sırasında, Karaman'da Sultânel - Ulemâ'nın yanındadır.

Mevlânâ, Muineddin Pervâne'ye yazdığı LXIII. mektupta, İhtiyâreddin'le İmâdeddîn'in, tahsilde bulunduklarını, birkaç dirhemden ibâret olan elbise paralarının kesildiğini bildiriyor; onlara yardımda bulunulmasını istiyor. Bu mektuptan anlaşılıyor ki Mevlânâ'nın, ilk zamanlarında İhtiyâreddin, henüz tahsil çağındadır; gençtir. Herhalde göç sırasında da çocuktu, yahut ilk gençlik çağlarındaydı. Mevlânâ'nın çok sevgilisi olan bu zât, belki de Sultânel - Ulemâ ile göçenlerdendi.

İmâdeddin, İhtiyâreddin İmâm'ın kardeşi midir? Yoksa başka bir zât mı? «Müsâmeretül - Ahbâr» da, Zincanlı İmâdeddîn'in adı geçiyor (Osman Turan basımı; Ankara — 1944, s. 140). Bu zât, evkâfa mütevellî tâyin edildiğine göre bilginlerdendir. Fakat, mektupta adı geçen İmâdeddin midir? Kesin bir şey söylemeye imkân yoktur.

İzzeddin (Kadı).

Konyalı Kadı İzzeddin, 654 - 655 te (1256 - 1257), II. İzzeddin Keykâvûs'un, kardeşlerine üst olarak pâdişah olduğu zaman vezirliğe tâyin edilmiştir. 656 da (1258) Moğol kumandanı Baycu, Anadolu'ya gelmiş, Aksaray sınırına dayanmıştı. İzzeddin, pâdişâhı, Moğollara karşı durmıya teşvik etmiş, savaşta Selçuk Ordusu bozulmuştu. Kadı İzzeddin, bu savaşta öldürülmüş, pâdişah da İstanbul'a kaçmıştı (Müsâmeretül - Ahbâr ve Müsâyeretül Ahyâr; Osman Turan basımı, T.T. Kurumu yayın. Ankara — 1944, s. 40 - 42).

«Manâkıb - al Ârifîn», İzzeddîn'in, Konya'da, bir de mescidi olduğunu bildiriyor (Tahsin Yazıcı basımı, Ankara — 1959, s. 177).



Mevlânâ, LXXI. mektubunda, Fahreddin adlı birisinin, kızkardeşinin miras işini düzene koymak üzere Sadreddîn'in vekâletle gönderildiğini bildiriyor. Bu Fahreddin, Eflâki tarafından adı rahmetle anılan ve sır kâtiplerinden olduğu bildirilen Sıvaslı Fahreddin olabilir (c. I, s. 237 - 238, 310, 329). Vekil olarak gönderilen Sadreddin de, Çelebi Hüsâmeddîn'in oğlu olsa gerektir. Eflâki'de, bir de Fahreddin Lala var. Bu zât, Ulu Ârif Çelebi'nin lalalığını yapmakta. Kızkardeşi ölen Fahreddîn'in bu zât olması ihtimâli de vardır.

LXXIII, mektup Fahreddin, yahut İzzeddin Kadı'ya yazılmıştır. Mektupta, «Oğlumuz» dediği Fahreddîn'e, hakkının verilmesi recâ edildiğinden, yâni mektubun konusu, LXXI. mektubun aynı olduğundan Kadı İzzeddin'e yazıldığında şüphe yoktur.



Eflâki, Kadı İzzeddîn'in, Konya'da Mevlânâ'ya bir mescit yaptırdığını da rivâyet ediyor (T.Y. basımı, c. I., Ankara — 1959, s. (103 - 104).

İzzeddin Keykâvûs II.

I. mektubun üstünde, kenarda, «Nâme-i Sultan İzzeddin be cehet-i İbni Hurrem» yazısı var (Konya nüs.).

Gerçekten de mektup, Mevlânâ'nın «oğul» diye hitâb ettiği bir pâdişaha, hem de o pâdişâhın mektubuna cevab olarak Çelebi Husâmeddin'e yazdırılmıştır. Mevlânâ, kendisine de «baba» demekte, böylece de bize, bu pâdişâhın kendisine mensûb olduğunu belirtmektedir. Pâdişâhın, bir müddet, tâcından, tahtından olduğu, bunun da, dünyânın vefâsızlığını anlaması için bir sınayıştan ibâret bulunduğu anlatılmaktadır. Bu bakımdan, mektubun üstüne ve kenara yazılan farsça yazıyı, «İbni Hurrem'i tavsiye için Sultan İzzeddin'e gönderilen mektup» anlamına almamız gerektir.

İzzeddin Keykâvûs, Gıyâseddin Keyhüsrev'in yerine, 646 hicride (1248) taht'a çıkmış, 647 de (1249), kardeşleri Rükneddin Kılıcarslan ve Alâeddin Keykûbad'la müşterek saltanat sürmeleri kararlaştırılmıştı. Alâeddin Karatay'ın ölümünden sonra Alâeddin, tek başına pâdişah olmayı kurmuş, bunu sağlamak için de Moğollara başvurmaya karar vermişti. Ölümü üzerine İzzeddin'le Rükneddin arasında savaş başlamış, Moğol kumandanı Baycu'nun Anadolu'ya gelişinde Antalya'ya kaçan, oradan Bizans'a sığınan İzzeddin, Bizanslıların yardımiyle 655 de (1257) Konya'da ikinci defa ve tek başına pâdişah olmuştu. Halkı Moğollara karşı durmıya teşvik eden İzzeddin, Muîneddin Pervâne'nin yardımını da kazanmış olan Rükneddîn'in büsbütün ortadan kaldırmak için 657 de (1258 - 1259) Bağdat'a, Hülâgû'ya gitmiş, fakat tek başına hükümdar olamamıştı. Anadolu, iki bölgeye bölünmüş, merkezi Konya olmak üzere Kayseri'den Antalya'yadek İzzeddîn'in, Dânişmendiye eyâletiyle Sıvas'tan Sinob'a ve Samsun'adek de Rükneddîn'in idâresine verilmişti. İzzeddin, bundan sonra Konya'yı bırakmış, Antalya'da vakit geçirmiye başlamıştı. Bu sırada Moğolların, gene Anadolu'ya gelmekte olduklarını duymuş, Konya'ya gelip Sâhib Fahreddin'i elçi olarak Moğollara göndermişti. Fakat Sâhib Fahreddin de, Moğolların tuttuğu Rükneddin tarafına geçince 659 da (1260 - 1261), ikinci defa Bizans'a kaçmıştı. Orada da rahat durmıyan, hattâ sınır beyleriyle mektuplaşarak Bizans'ı elde etmiye kalkışan İzzeddin, Bizanslılar tarafından 662 de (1263 - 1264) hapsedilmiş, Hıristiyan olması için zorlanmış, fakat bunu reddetmişti. 668 de (1269) hapisten kaçmıya muvaffak olan İzzeddin Keykâvûs, Kırım'a geçmiş, 677 yılınadek (1278) orada vefât etmiştir. Kırım'daki gurbet hayâtında, Sâhib Fahreddin'den yardım görmüştü (Müsâmeretül - Ahbâr ve Müsâyeretül - Ahyâr; Osman Turan basımı; T.T.K. Yayın. Ankara — 1944, s. 36 - 70; İbni Bibi; M. Th. Houstma basımı; Leide, E. J. Brill.1902, s. 213, 251 - 300, 304 - 306, 324, 334 - 335. Osman Turan: İslâm Ansiklopedisi; cüz. 63, s. 642 - 645).

★

Bu izahata göre Mevlânâ'nın bu mektubu, İzzeddîn'in, Bizans'tan Konya'ya gelip tek başına pâdişah oluşundan, yâni 655 ten sonra ve 655 yılıyla 659 yılı arasında yazılmıştır. Pâdişahlığının da bir çeşit kutlanması olduğuna göre 655 - 656 yıllarında yazıldığını kesin olarak söyleyebiliriz. Mektupta adı geçen İbni Hurrem için, «Necmeddin maddesine bakınız.)

★

«Manâkıb - al Ârifîn» e göre İzzeddin, Mevlânâ'ya büyük bir saygı besler (Tahsin Yazıcı basımı, c. I, Ankara — 1959, s. 79); onu ziyârete gelir (s. 254). Hattâ Mevlânâ'yı Antalya'ya da çağırmıştır. Fakat dâvetçiler, Mevlânâ'yı bulamamışlar, sonra Mevlânâ, Konya'dan ayrılmıyacağını söylemiştir (c. II, Ankara — 1961, s. 1020).

★

«Fîhi mâ - fîh» te Mevlânâ, «Tokat tarafına gitmek gerek; o tarafın havası sıcak; Antalya da sıcak ama oradakilerin çoğu Rum» der; fakat Rumlar içinde de sözlerini anlıyacak kişilerin bulunabileceğini bildirir (tercememiz; İst. Remzi Kitabevi — 1959, 23. bölüm, s. 82). Aynı kitapta Mevlânâ, bir münâsebetle, bir kere daha Antalya'dan bahseder (26. bölüm; s. 98). Antalya'dan bahsedilişle İzzeddin tarafından Antalya'ya dâvet edilişi arasında bir münâsebet kurmak da mümkündür sanırız.

★

XXXVIII. mektup da, Sultan İzzeddîn'e yazılmıştır sanıyoruz. Çünkü bu mektupta da ayrılıktan bahsedilmede, Yûsûf Peygamberin babasından ayrılışı anlatılmadadır. Mevlânâ, kendisine bu mektupta da baba demektedir ve bu mektup da, pâdişâhın mektubuna cevaptır. Hattâ bu mektupta, dünyâdaki Tanrı erinin Tanrı'nın hâs kulunun kim olduğunu söylemiyeceğini, fakat pâdişâhın, bunu Tanrı'nın lûtfiyle bilmesini de dilediğini kaydetmektedir. İlk mektupta, Çelebi Hüsâmeddîn'den bahsettiğine, mektubu ona yazdırdığını açıklamasına bakarak bu mektubun, ondan önce yazılmış olması ihtimâlini de öne sürebiliriz.

Bu mektupta Mevlânâ, pâdişâha «Dâvûd soyunun övüncü» (İftihâr-ı Âli Dâvûd) diye hitâb etmededir. Bu hitâbı, o devre âit münşeât kitaplarında bulamadık. «Anonim Târîh-i Âli Selçuk», Selçukluların atası Lokmân'ın oğlu Selçuk'u anmakta, bunların dört kardeşten yirmidört kardeş oğlu olarak çoğaldıklarını, en ileri gelenlerinin, Abû - Süleyman Çağrı Bik olup adının da Dâvûd olduğunu söylemektedir (Dr. Pr. Feridun Nâfiz Uzluk basımı ve terc. Ankara — 1952, metin, s. 8, terc. s. 3). Halil Edhem, «Düvel-i İslâmiyye» de, Selçuk silsile - nâmesinde, Süleyman'dan sonra, 479 la 485 arasında (1086 - 1092), bir fâsıla kaydeder ve bu fâsılada, «Dâvûd» u anar (Maârif Vekâleti yayın. İst. Millî Matbaa; 1345 - 1927). Şüphe yok ki Mevlânâ, hükümdârı, «İftihâr-ı Âli Dâvûd» diye anarken bu «Dâvûd» u kasdetmektedir.

Mevlânâ, bu mektupta Şemseddîn'le oğlu Nûreddîn'in, suçlarının bağışlanmasını, tekrar hizmete alınmalarını recâ etmekte, şefâatinin kabûl edileceğini umduğunu söylemektedir. Bu baba ve oğul kimlerdir? bilemiyoruz.

LVII., aynı unvanları taşıdığından, aynı pâdişâha yazılmış olsa gerek. Bu mektupta, Mevlânâ, pâdişahtan haberler almakta, selâmlar almakta olduğunu, boyuna onun durumunu soruşturduğunu söylemekte, «oğlumuz» dediği Husâmeddin adlı birisiyle adamlarının arasının bulunmasını recâ etmektedir. Bu Husâmeddin, Çelebi Husâmeddin olsaydı, mutlaka ona lâyık vasıflarla övülürdü.

«Manâkıb - al Ârifîn» de, «melik - al üdebâ» diye anılan Husâmeddin ibni Âyinedâr-ı Sivâsî'nin adı geçiyor (T. Yazıcı basımı, c. I, Ankara — 1959, s. 141). «Şeyyâd-i nâdir» diye övülen, şâir olduğu belirtilen ve Ulu Ârif Çelebi zamânında sağ olup Eflâkî'ye düşman olan Konyalı Âyine oğlu Husâmeddin de bu olsa gerek (Aynı, c. II., Ankara — 1961, s. 930). Ayrıca Amasya âyânından olup gene Ulu Ârif Çelebi zamânında sağ olan «küttâb-ı esrâr» dan Şeyh Husâmeddin Begi'nin adı geçiyor (II, s. 876). Bir de kadılar arasında adı geçen Husâmeddin var (II, s. 977). Adamlarından bahsedildiğine göre mektupta adı geçen Husâmeddîn'in, bunların biri olduğuna ihtimâl veremiyoruz. «Manâkıb» da, bunlardan başka,» yâr-ı rabbâni, veliyy-i pinhâni» diye övülen Husâmeddin-i Debbâğ'la (I, 426 - 427, 507), «rüesâ-yı ashâb ve ulemâ-yı ülül-elbâb» dan Husâmeddin İskender var (II, 784. Bu zâtın adı, Manâkıb'ın birinci redaksiyonunda Cemâleddin diye geçiyor; s. 1032). Mektupta anılan Husâmeddin, ihtimâl bu ikisinden biridir.

LXXX. mektup, unvanlara bakılırsa, gene İzzeddin Keykâvûs'a yazılmıştır. Bu mektupta Mevlânâ, gene kendisine «baba» demekte ve Çelebi Hüsameddîn'in adamlarını, vâli'nin incittiğini, bu zulmün giderilmesini istemektedir. Hattâ Çelebi'nin, bu zulûm yüzünden Konya'yı bırakıp başka bir yere gitmek istediğinden bile bahsediliyor. İhtimâl bu iş, Ziyâeddin tekkesi dolayısiyledir. Bu mektupta imza da vardır.

XCII. mektup, gene pâdişahadır; bu mektupta Mevlânâ, pâdişâhı ziyâret edemediğinden mazur görülmesini istiyor.

XCIV. mektup da pâdişâha ve «oğlumuz» diye hitâbettiğine göre II. Sultan İzzeddin Keykâvûs'adır. Mektupta tâcirlerden Şemseddin'den Sivas İğdişbaşısının para ve vergi istemkte ileri gittiği anlatılmada, İğdişbaşı'ya bir şey yazılması recâ edilmekte. Bu Şemseddîn'in kim olduğunu kesin olarak söylemeye imkân yok. «Manâkıb - al Ârifîn» deki Şemseddin adlı kişiler içinde ticâretle uğraşması gereken yalnız bir Şemseddin-i Attâr var; belki odur (I, s. 333, 567). İğdişbaşı, devşirme asker kumandanıdır. Her eyaletin, böyle bir askeri olduğu anlaşılıyor (bakınız, Abdülbâki Gölpınarlı: Mevlânâ Celâleddin, İst. İnkılâp Kitabevi — 1959, s. 7, not. 4).

XCV. mektup da pâdişâhadır. Bu mektupta, pâdişâhın evlenmesi de kutlanmadadır. Aynı zamanda mektup, Çelebi Husâmeddîn'in oğlu Sadreddin'le gönderilmede, Sadreddin'e yardımda bulunulması da recâ edilmededir.

CII. mektup da pâdişâha gönderilmiş. Bu mektupta, Çelebi Husâmeddin'in de kendisine duâcı olduğu bildiriliyor, pâdişâhın, bir ayak önce gelmesi bekleniyor.

CIII. mektup da, ondan gelen bir mektuba cevap.

Kemâleddin (Kadı).

XL. mektup, «iki aziz baba» dendiğine göre yaşlı oldukları anlaşılan İmâm İmâdeddin ve İmâm Mecmeddin adlı iki zâtın kusurlarının bağışlanması hakkında Mevlânâ Kemâleddîn'e yazılmış. Hitab kısmına bu zâtın «büyük bilgin, rabbânî muhakkık» olduğu belirtilen de, fetvâlara verdiği cevaplarda isâbet etmesi hakkında duâda bulunulmakta. Mevlânâ, bu zâtı ziyâret etmek istediğini, hattâ bu şefâat için bizzat gelmeyi de kurduğunu söylüyor; fakat böyle şeylere alışık olmadığını, böyle bir iş için gidince söz söyliyemediğini de belirterek rûhî hâletini de bildiriyor.

«Manâkıb - al Ârifîn» de bir Kadı Kemâleddîn-i Kâbî var. Bu zât Anadolu kadılarının ulularından. Eflâki ona, «melik - al kuzâti vel hukkâm» diyor. Konya'ya geldikleri zaman, bildikleri, Mevlânâ'yı bir kere ziyâret etmesini söylemişler; teşvik etmişler. Mevkiinin yüceliği yüzünden bu ziyâreti pek o kadar arzulamamış ama, Mevlânâ'yı ilk görüşte de kendisini kaptırmış; oğulları Kadı Sadreddin'le Mecdeddin Atabek'i de Mevlânâ'ya mürid etmiş. Bir semâ' meclisi tertipleyip Mevlânâ'yı çağırmış. Mevlânâ, o mecliste öğleden gece yarısınadek semâ' etmiş ve «âşıkcasına, tez bir halde, iverek, ateş gibi geldi; canı, gerçeklik gül bahçesinden koku almıştı çünkü; bugün Kaadi-i Kâb, bengisuya atılmak için koştu; bütün kadıları geçti» meâlindeki rubâiyi söylemiş; sonra Kemâleddîn'i yanına çağırıp gözünü, yüzünü öperek, «beni bilmiyorsan gecelerden sor; sor beni sararmış yüzden; dudakların kuruluğundan» beytiyle başlayan gazeli söylemiş (Tahsin Yazıcı basımı, c. I, s. 179 - 183).

Sultan Veled, Kemâleddin hakkında dokuz beyitlik bir gazel yazmış, Mevlânâ'nın onu seçtiğini belirtmiş, aynı zamanda adını da anarak kendi meclislerinde de bulunduğunu açıklamıştır (Feridun Nâfiz Uzluk basımı, Divân-ı Sultan Veled, s. 93 - 94).

★

Eflâki'nin adını andığı ve Kemâleddîn'in oğlu olduğunu bildirdiği Mecdeddin Atabek, meşhur Atabek Mecdeddin Ali olamaz; çünkü onun babasının adı Muhammed Huseyn'dir. Eflâkî, «kıdvetül hulefâ» unvaniyle bu zâtı bir kere daha anar ve II. İzzeddin Keykâvûs'un oğlu Ferâmerz'in oğlu III. Sultan Alâeddin Keykubad'ın pâdişahlığını da bu zâtın sağladığ,ını bildirir (II, s. 848 - 849). Eflâkî'nin sâyesinde, bu Mecdeddin Atabek hakkında bilgi elde edebiliyoruz. Aksarâyî, bu zâtın, Atabek Mecdeddin Kadıyy-i Karahisârî olduğunu, Alâeddin zamânında (698 - 701? — 1298 - 1301?) Atabeklik hizmetinde bulunduğunu, pâdişâhın, onun sözünden hiç çıkmadığını, sonunda, pâdişahla beraber Moğol hükümdarı Gazan Han'a götürüldüğünü, pâdişâhın bir meydan dayağı yiyerek canını kurtardığını, Mecdeddîn'in de az bir zaman sonra eceliyle öldüğünü söyler (Müsâmeretül - Ahbâr ve Müsâyeretül - Ahyâr; Osman Turan basımı; Ankara — 1943, s. 279 - 280, 290 - 291. Mevlânâ'dan sonra Mevlevîlik adlı eserimize de b. İst. İnkılâp Kitabevi — 1953; s. 7 - 8).

Mektupta kusurlarının bağışlanması recâ edilen ve haklarında şefâatte bulunulan İmâdeddin ve Necmeddin'e «imâm» dendiğine göre ikisi de ulemâdandır. «Menâkıb» da, bir İmâdeddin Kadı, bir de gene ulemâdan İmâdeddîn-i Kürdî var; her ikisi de Ulu Ârif Çelebi zamânında sağ. Eflâkî, ikisinin de babasının adını anmıyor; İhtimâl mektuptaki İmâdeddin, bunların biridir Tahsin Yazıcı basımı, c. II, Ankara — 1961, s. 876, 931 - 932).

Gene Eflâkî'de Sivaslı hatip Sâdeddîn'in kardeşi Mecdeddin Hâfız (II, s. 931) ve Eflâki'nin ilk redaksiyonunda Mecdeddin Fakıyh var (s. 1019 - 1020). Mektupta adı geçen Mecdeddin de, ihtimâl bunların biridir.

★

XLVII. mektup da bir kadıya yazılmıştır ve Mecdeddin adlı, «oğlumuz» dediği biriyle gönderilmiştir. Bu zât, kadıya, lûtfuna, keremine güvenerek şefâat yollu birkaç söz söyliyecektir. Sanıyoruz ki bu Mecdeddin, XL. mektupta adı geçen zâttır; mektubun muhâtabı da gene Kadı Kemaleddin'dir.

Mecdeddin (Atabek).

Mecdeddin Ali, Erzincanlı Muhammed Huseyn'in oğludur; kendisi de Erzincanlıdır. Muîneddin Pervâne'nin dâmadıdır. IV. Rükneddin Kılıcarslan zamânında müstevfilik, yâni mâliye vezîrliği ödevinde bulunmuş, Sâhib Fahreddin, vezîrlikten uzaklaştırıldıktan sonra, bir zaman vezîr olmuş, Fahreddin'in, Moğollarla uyuşup tekrar vezirliğe gelişinden sonra da, eski ödevi küçük görülerek atabeklik makamına getirilmiştir. Atabek, kabinede vazife görmekle beraber, pâdişahın yakını ve mutemedidir; aynı zamanda şehzadelerin, terbiyesine bakar. Sipehsâlâr, Seyyid Burhâneddin Muhakkık-ı Tirmizî'nin, Mevlânâ'nın atabeklik, yani lalalık hizmetini gördüğünü yazarak bu sözün, özel anlamından başka umûmî olarak da kullanıldığını bildirir (M. Bahârî terc. İst. Selânik Mat. 1331, s. 17, 160). Osmanoğullarının, vezîr-i a'zama «lala» demeleri, anlaşılıyor ki, tâ bu çağdan kalan bir gelenektir.

Hatıroğulları isyânını (675. h. 1277) bastıramadığından öldürülmek üzereyken birçok mal vererek, dostlarının şefâatleriyle canını kurtarmıştır. Muîneddin Pervâne'nin öldürülmesinden sonra, Abaka'nın yanından dönerken Sivas'ta hastalanmış, 676 hicride (1277), orada ölmüştür. Güzel yazı yazar, iyi hesap bilirdi; şiir de söylerdi (Tahsin Yazıcı'nın Manâkıb - al Ârifîn tercemesine yazdığı notlara da b. Ankara 1953 — Millî Eğitim Basımevi; I, s. LXXVII - LXXVIII).

★

Sipehsâlâr, Mecdeddin Atabek'in, Mevlânâ'ya uyanlardan olduğunu, hattâ kendi dileğiyle Mevlânâ tarafından çileye konduğunu söyler (s. 137).

Eflâkî, Mecdeddin'in, Muîneddin'in Mevlânâ'yı dâvetinde bulunduğunu (Tahsin Yazıcı basımı, Ankara — 1959. T.T.K. yayın. s. 118), Fahreddin ve Muîneddin'le ve başka beylerle Mevlânâ'yı ziyârete gittiğini (s. 134), Mevlânâ'nın bulunduğu meclislere onun da gittiğini rivâyet eder (s. 305). Eflâki de, Sipehsâlâr gibi, Mecdeddin'in, kendi dileğiyle, Mevlânâ'nın medresesinde halvete girdiğini yazar (s. 328 - 329).

★

Mevlânâ'nın mektupları arasındaki VIII. mektup, Mecdeddin'edir. Fakat mektupta, «selâmınızı Hudâvendgâr'a bildirdim» dendiğine göre mektubu yazan, Mevlânâ değildir. Mecdeddin'in Konya'ya gelişini kutlayan ve mektubuna cevab olan bu mektup, belki de Mevlânâ'nın buyruğuyle Sultan Veled, yahut Çelebi Hüsâmeddin tarafından yazılmıştır.

IX. mektup da bu zâtadır. Adâletinden, kereminden, ihsanından bahsedilen bu mektupta, Mecdeddin'e «Âsaf, Nizâmül Mülk ve Sâhib-i A'zam» dendiğine

göre, Mecdeddin'in vezirliği zamânında yazılmıştır. Vezirliği, 670 sularında (1271) olduğuna göre, bu mektup, Mevlânâ'nın son zamanlarına âittir. Mevlânâ, bu mektupta, Kuyumcu Salâhaddin'in dâmadı Nizâmeddin'e yardımda bulunulmasını dilemektedir.

X. mektup, Sâhib-i A'zam'adır. Mektuplarda nisbî bir düzen bulunduğu cihetle biz, bu mektubun da Mecdeddin'e yazıldığını sanıyoruz.

XVII. mektup, Kemaleddin adlı birisinden, yoksulluğu yüzünden vergi alınmamasını recâ yollu, gene Mecdeddin'e yazılmıştır.

LIV. mektup da Mecdeddîn'edir. Mecdeddin, Atabeklik makamındayken yazılan bu mektupta, Mecdeddin'e dervişlerin ve Mevlânâ'nın oğlu Emîr Âlim Çelebi'nin, Mecdeddin'e selâmları sunuluyor ve Âlim Çelebi'nin dünyâ işlerini bıraktığı, tıraş olup dervişliğe girdiği, büyük bir sevinçle müjdeleniyor. Ancak, VIII. mektup gibi, bu mektup da Mevlânâ tarafından yazılmamıştır. Çünkü mektupta, «Hazret-i Mevlânâ'ya selâmınızı arzettik» deniyor. Herhâlde bu mektup, belki Çelebi Husâmeddin, yahut Sultan Veled tarafından yazılmıştır. Aynı zamanda, Mecdeddin'in mektubuna cevaptır.

LXVI. mektup da Mevlânâ'nın olamaz. «Mektubumuzu getiren Bahâeddin, Mevlânâ'nın yakınlarındandır» deniyor. Bahaeddin de, Sultan Veled değildir; Sultan Veled olsaydı, «yakınlarındandır» denmez, «oğludur» denir, yahut da bir başka tarzda takdim edilirdi. Yazan, Sultan Veled, yahut Çelebi Husâmeddin olabilir. Mektupta, dileğin, Sâhib-i A'zam'a bildirilmesi de isteniyor ki bundan, mektup yazıldığı zaman Mecdeddin'in, henüz vezîr olmadığı, Atabeklik makamında bulunduğu ap - açık anlaşılmaktadır. Mektuptaki, «ediplerin baş tâcı, fenler - hünerler ıssı» sözleri, Mecdeddin'in, şâir ve edîb olduğunu göstermektedir.

CXXI. mektup da, vezirliği zamânında yazılmıştır.

★

«Fîhi mâ - fîh» de Mevlânâ, Mecdeddin'i, boyuna Tanrı'yla meşgul, inancı üstün» olarak över (7. bölüm, basımımız, s. 22). Bu bölümde, Atabek'le konuşması da geçer (aynı sahife ve devamı).

Sultan Veled, ona, ilk on yedi beytin ilk harflerinden «Mecdeddin Aliyy ibni Muhammed» adı çıkan yirmiüç beyitlik müveşşah bir kaside de yazmıştır (Dîvân-ı Sultan Veled; Feridun Nâfiz Uzluk basımı; 1958, s. 143).

Muhammed (Ahî).

Mevlânâ, XCVIII. mektupta, Şemseddin Yavtaş'a bu zâtı tavsiye ediyor ve yardım edilmesini istiyor. C. mektupta da aynı zâtı, Sâhib-i A'zam Tâceddin'e tavsiye etmekte. Bu zât için Taceddin (Mu'tezz) maddesinde, C. mektubun izâhına bakınız.

Muîneddin Pervâne.

II., XVI., XXVI., XXVII., XXX., XXXI., XXXVII., XLII., XLIII., LI., LXIII., LXVIII., LXXII., LXXVIII., LXXXII., LXXXIV., LXXXV., LXXXVI., XCVI., XCIX., CI., CXIV., CXVI., CXX. ve CXXXVII. mektuplar, bu zâta yazılmıştır.

Pervâne, mâlûm hayvana, kelebeğe dendiği gibi, haber çavuşuna, kumandana, müfettişe de denir. Kadıların hükümlerine, pâdişahların buyruklarına da pervâne adı verilir.

Selçuklular devrinde, toprağı, dirlik olarak veren, buna âit defterleri tutan, sunulacak beratları hazırlıyan memûra bu ad verilmiştir.

Muhammedoğlu Mühezzebeddin Ali'nin oğlu Muîneddin Süleyman, bu memûriyette bulunmuş ve bu yüzden Emîr Pervâne, Pervâne diye tanınmış, hattâ Pervâne denince bu zât anlaşılmıştır.

Muîneddin Süleyman, Deylemlidir. Babası, II. Gıyâseddin Keyhusrev'in nâiblerindendi. Pervâne, II. Gıyâseddin Keyhusrev'in kızını da almıştı. Babası, Kösedağ bozgunundan sonra Moğol kumandanı Baycu'nun yanına gitmiş, barışı sağlamıştı. Muîneddin, Erzincan başkumandanlığı yüzünden Torumtay'la bozuşmuş, babasının Baycu'yla tanışmasından faydalanarak düşmanını alt etmişti. IV. Rükneddin Kılıcarslan'ın pâdişahlığını sağlamış, pervânelik ödevini almış, 1259 - 1276 yıllarında bu ödevde bulunmuştu. II. İzzeddin Keykâvus'la Rükneddin Kılıcarslan arasındaki kavgada Rükneddin'in tarafını tutmuş, İzzeddin'in eline geçen birçok illeri zaptetmiş, Hulâgû'ya recâ ederek Anadolu'yu iki pâdişah arasında böldürmüştü. Bir zaman sonra da İzzeddin Keykâvûs'u, pâdişahlıktan büsbütün uzaklaştırmış, onun tarafını tutan beyleri Moğol kumandanına göndererek öldürtmüştü. Mevlânâ'nın babasına bir medrese yaptıran, bu medreseye vakıflar sağlıyan Bedreddin Gevhertaş da bu beylerden biriydi. Moğolların yardımiyle iki yıl uğraşıp Sinob'u zapteden, Rükneddin'den de bu ilin mülkiyetini alan Pervâne, 1264 de Rükneddin'i de Moğollara öldürtmüş, yerine iki buçuk, yahut altı yaşındaki oğlu III. Gıyâseddin Keyhüsrev'i geçirmiş, ülkeyi tek başına idareye başlamıştı. İzzeddin Keykâvûs'a mektup yazdığı, yardımda bulunduğu için Sâhib Fahreddin'i Osmancık kalesine hapsettirmiş, hem Mısır hükümdarı Baybas'ın, hem Moğolların tarafını tutarak iki taraflı bir siyâset gütmeye koyulmuştu. Baybars'a, Birecik'e gelirse yardım edeceğini, onunla birleşeceğini mektupla bildirmiş, yolladığı mektupları götürenler, Moğollar tarafından tutulmuştu. Fakat Pervâne, bunun, kendi aleyhine bir tertib olduğunu söyleyip mektupları götürenleri öldürtmüş, bir yandan da gene bir andlaşma hazırlayıp Baybars'a yollamıştı. IV. Rükneddin Kılıcarslan'ın kızını, Abakahan'ın oğluna gelin olarak götürenlerin biri olan Pervâne,Hatıroğullarının hareketinden kuşkulanmış, bunların yok edilmesini buyurmuşsa da onlar, bundan önce isyan etmişlerdi. Abakan'ın yanından dönen Pervâne, bu isyânı bastırmış, bir yandan da Mısır ordusunu Anadolu'ya çağırmıştı. Baybars, Kayseri'ye kadar gelmişti. Pervâne'ye, kendi adına ödeve başlamasını teklif ediyor, Pervâne'yse, bu teklifi kabûl etmekten çekiniyor, işi geciktirmeye uğraşıyor: bir yandan da, Anadolu'da iktisâdi çöküntüyü, büsbütün arttıran Mısır ordusunu, ülkeden çıkarmak için Moğollara baş vuruyordu. Sonunda Moğollar, Pervâne'den kuşkulanmıya başladılar. Pervâne'nin Baybars'a yolladığı mektuplar da ele geçti. Muîneddin Pervâne, Moğollar tarafından çağrıldı, sorguya çekildi. Yaptıkları bir - bir söyletildi. 676 hicride (1277) Moğollar tarafından öldürüldü.

★

Sultan Veled, Muîneddin Süleyman'ı otuzbir beyitlik bayramı kutlıyan bir kasîdeyle över (Dr. Feridun Nâfiz Uzluk basımı Dîvân-ı Sultan Veled, s. 201 - 202). Ayrıca ona methiye olan iki tane de rubâîsi vardır (s. 593, 599).

★

Muîneddin, Baybars'la 670 hicrîde (1271) münasebete girişmiş. Baybars'ın Anadolu'ya gelişi 676 dadır (1277). Şüphe yok ki bu iki yüzlü siyâseti gütmiye başlaması,1271 sularındadır, yahut bu tarihten öncedir. Mevlânâ Celâleddin, onu, Tatarlarla bir olup Mısırlılarla Şamlıları yok etmek istediğinden şiddetle kınamaktadır (Abdülbâki Gölpınarlı: Fîhi mâ - fîh terc. Remzi Kitabevi, İst. 1959, I. Bölüm, s. 4). Apaçık anlaşılıyor ki Mevlânâ'nın bu konuşması, ömrünün sonlarındadır. «Fîhi mâ - fîh» de, 16. bölümde, Pervâne'nin Mevlânâ'ya, temel olan ibâdettir demesini, Mevlânâ'nın da onun bu sözüne verdiği cevabı okumaktayız; bu cevap da Pervâne'yi, onun bu husustaki sathî inancını kınar (aynı basım, s. 63). Bu kitapta, gene Mevlânâ'nın, Pervâne'ye, kulluğu izah edişini buluyoruz (s. 220). 10. bölümden, Pervâne'nin, Mevlânâ'yı ziyârete gittiğini, Mevlânâ'nın, bir müddet gecikerek çıktığını anlıyoruz ki (s. 31-35), Manâkıb - al Ârifîn de, hulâsa yollu bundan bahsetmektedir (Hazırlıyan: Tahsin Yazıcı; Türk Tarih Kurumu yayın. Türk Tarih Kurumu Basımevi — Ankara; c. I, s. 290-300).

★

Feridûn ibni Ahmed-i Sipehsâlâr'ın, 1312 den önce yazdığı «Risâle-i Sipehsâlâr be Manâkıb-ı Hudâvendgâr» da da Mûineddin Pervâne'den bahsedilmektedir. Ancak, Mecdeddin Feridûn-ı Sipehsâlâr'ın oğlu, bu kitaba, Sultan Veled'le onun oğlu Ulu Ârif Çelebi'nin ve onun yerine geçen kardeşi Şemseddin Âbid Çelebi'nin ve bâzı Mevlevî halifelerinin hâl tercemelerini de ekleyip kitabı, 1320 yılıyla 1338 yılı arasında tamamladığına göre, metinde de bâzı eklentilerin olabileceği düşünülebilir.

Bu risâleye göre Muîneddin, bir semâ' meclisi tertiplemiş, Mevlânâ da bu mecliste bulunmuştur (Mithat Bahârî Husâmî terc. İst. Selânik Matbaası — 1331, s. 117). Gene bu kitaba göre Rükneddin'in sarayındaki bir semâ' meclisinde Mevlânâ ve Pervâne de dâvetliler arasındadır (s. 120). Pervâne'nin bir başka meclisinde gene Mevlânâ vardır (s. 120 - 121). Sultan Rükneddin, Buzağu denen bir şeyhi ziyârete gitmiştir; şeyh, pâdişâha «evlâd» diye hitâb etmiştir. Bunu Mevlânâ duymuş, o, kendisine başka bir baba bulduysa, biz de kendimize başka bir evlâd buluruz» demiştir. Bunu duyan pâdişah, pek üzülmüş, Pervâne'nin tensîbiyle tertiplenen bir semâ' meclisine Mevlânâ, çağırılmıştır. Fakat Mevlânâ, bu mecliste, yemeklerin altın ve gümüş kaplara konmasını hoş görmemiş, meclisi terketmiştir (s. 117 - 119). Ancak burada, şunu da söyleyelim ki, bu olay, «Manâkıb - al Ârifîn» de de anlatılır; fakat şeyhin adı, Bâbâ-yı Merendî'dir. Pâdişah, mecliste, bütün şeyhlerle bilginlere, şeyhi kendime baba edindim demiştir ve bu mecliste Mevlânâ da bulunmuş, bu söz üzerine meclisi terketmiştir

(s. 146 - 149) [*]. Mevlânâ, Rükneddin'le Pervâne'nin recâlarına uymuş, vaaz vermiştir (s. 131).



«Manâkıb - al Ârifîn» de, Mevlânâ'la Muîneddin Pervâne'nin münâsebetine dâir daha çok rivâyet var.

Pervâne, Mevlânâ'nın semâ' meclislerinde bulunmaktadır (c. I, s. 181 - 182, 215 - 216). Mevlânâ'nın sözlerini, yalnızken dinlemek istemektedir (s. 164 - 165). Mevlânâ'ya, Tanrı'nın hangi adını zikrettiğini, hangi âyeti, yahut duâyı okuduğunu sormuştur (s. 250). Mevlânâ'yı, sık - sık ziyâret eder (s. 255 - 256, 310, 417, 439, 445, 454, 567). Hattâ bir ziyâretinde beylerle berâberdir ve Mevlânâ, onları bir hayli beklettikten sonra çıkmıştır (s. 251 - 253). Herhâlde bu ziyâret, yukarıda, Fîhi mâ - fîh'te ve Manâkıb'da anlatılan ziyârettir.

Mevlânâ da, Muîneddin Pervâne'nin dâvetlerine icâbet eder, onun tertiplediği semâ' meclislerine şeref verir (s. 99 - 101, 118, 122, 145 - 146, 154, 157 - 159, 183, 191, 281, 292, 338, 377, 421, 457, 503; 504; 542. C. II. Tahsin Yazıcı basımı. T.T.K. yayın. T.T.K. Basımevi — Ankara 1961, s. 769).

Mevlânâ, sırasında Muîneddin'e ağır sözler söylemekten de çekinmez. Meselâ bir gün, ziyâretine gitmiş, Mevlânâ'dan öğüt istemiştir de Mevlânâ, duydum demiştir, Kur'an'ı ezberliyormuşsun; Şeyh Sadrerdîn'den de hadîs okuyormuşsun. Pervâne evet deyince Mevlânâ, Allah'ın sözleriyle Peygamber'in buyrukları sana tesir etmezse ben ne diyeyim demiştir (c. I, s. 165).

«Manâkıb - al Ârifîn», sırası geldikçe Mevlânâ'nın, Muîneddin'e yazdığı mektuplardan, yazılış vesîlelerinden de bahseder.

Mevlânâ, Muîneddîn'e, bir suçlunun bağışlanması için bir mektup yazar; suçu, adam öldürmekmiş. Muîneddin, bu, başka şeye benzemez; adam öldürmüş deyince Mevlânâ, evet, nihâyet kaatile, Azrail'in oğlu derler; kan dökmez, adam öldürmez de ne yapar diye bir kâğıt yazıp yollar; Muîneddin, adamı bağışlar (s. 155).

Bir gün Konyalılar, çetin bir derde uğrarlar. Sultan Veled'e başvururlar, Mevlânâ'nın, Muîneddin'e bir mektup yazmasını dilerler. Mevlânâ, Sultan Veled'in recâsı üzerine, istenen mektubu yazar. Muîneddin, mektubu alınca öper, başının üstüne kor. Konyalıların dileklerini yapar (s. 217).

Bir vergi memuru borçlanmıştır. Mevlânâ'ya derdini anlatır. Mevlânâ, bir mektup yazar, Pervâne'ye yollar. Pervâne, bu iş, divâna âit der. Mevlânâ, tekrar yazdığı mektuba, «Dîvân (Vergi kalemi, şeytanlar, devler), Süleymân'ın buyruğundadır; Süleymân, dîvânın buyruğunda değil» cümlesini de ekler. Muîneddin, pek hoşlanır; mektubu öpüp başının üstüne kor; adamın borcunu bağışlatır.

Eflâkî'nin, «Melik - al üdeba» ve «Mevlânâ» diye andığına göre şâir ve münşî

[*] Bu şeyhin, Şihâbeddin Sühreverdî'nin (ölm. 632 h. 1324 - 1325), «Risâlât - al Futuvva» sında adı geçen Şeyh Bala Merendi olduğuna hükmediyoruz (Abdülbâkî Gölpınarlı: Mevlânâ Celâleddin, III. basım. İnkılâp Kitabevi — İst. 1959; 243 - 244. sahifelere bakınız).

olduğu, aynı zamanda bilginlerden bulunduğu anlaşılan Malatyalı Salâhaddin'den, Mevlânâ'nın, ihtiyâcı olanların işlerini başarmak için bir günde, Muîneddin Pervâne'ye ve başkalarına, on - oniki mektup yazdığını rivâyet eder (s. 355).

Mevlânâ, Pervâne'ye, birisinin işini başarmak için, Çelebi Husâmeddin'e bir mektup yazdırır. O adamla Kayseri'ye yollar. Adam, bana, sizin hakkınızda bir şeyler sorarsa ne diyeyim; nasıl cevap vereyim deyince Mevlânâ, sen ağzını açınca senden, ben söylerim der (s. 403 - 404).



Mevlânâ, Pervâne'nin nâiblerinden birinin taziye meclisinde de bulunmuş, namazda, imamlığa, biz, abdâl erleriz; nerde olursa oturur - kalkarız; imamlık, tasavvuf ve temkin erbâbına lâyıktır deyip Şeyh Sadreddîn'i geçirmiş, namazdan sonra da, kötülüklerden çekinen imâmın arkasında namaz kılan, Peygamberin arkasında namâz kılmış gibidir buyurmuştur (s. 548).



Muîneddin, Mevlânâ'nın cenâze töreninde, Hıristiyanlarla Musevileri, bu törenden sürmek isteyenlerin arasındadır (c. II, s. 592).

Mevlânâ'dan sonra, bilginlerin, semâ'ı menetmek için müracaatları üzerine Muîneddin, Sadreddin'e danışmıştır. Sadreddin, bundan sakın demiştir; erenlerin bid'atleri, peygamberlerin sünnetleri gibidir (c. II, s. 578 - 579).

Pervâne, Mevlânâ'nın göçmesinden sonra, Mevlânâ için bir semâ' meclisi tertiplemiştir. Bu mecliste, Melik - al üdebâ Bedreddin Yahyâ, semâ ederken yenini - yakasını yırtmış, farsça bir rubâî okumuştur ki meâli şudur:

Nerde gamınla ıslanmıyan göz;
Ya da yasınla yırtılmayan yen - yaka
Yüzüne and olsun ki yeryüzünden,
Senin gibi hiçbir kimse, yerin altına gitmemiştir
(s. 595).

Gene Pervâne, Mevlânâ için evinde bir semâ' meclisi tertib etmiştir. O mecliste Sadreddin, farsça bir rubâî okumuştur ki meâli şudur:

Sen olmadıkça, yere inmiş âyetten kim haber verecek?
Doğruyu eğriden kim ayırdedecek?
Gerçek şîvesine uygun düşen her nükteyi,
Ey sırları açıklıyan, söyle, kim halleyliyecek? (s. 601).

Muîneddin, türbenin yapılmasına da, zevcesiyle berâber yardım edenler arasındadır (s. 792).



Bütün bu rivâyetler, bize, Muîneddin'in, Mevlânâ'ya büyük bir saygı gösterdiğini, Mevlânâ'nın da onu sevdiğini göstermektedir. Fakat «Fîhi mâ - fîh» de,

onu kınamasına bakılırsa Mevlânâ, sırası geldikçe, Pervâne'ye, yüzüne karşı acı sözler söylemekten de çekinmemiştir ki, Allah'ın buyruğuyla Peygamber'in sözleri, sana kâr etmezse ben ne diyeyim dediğini, daha önce söylemiştik.

Pervâne, bir gün, beylerle Mevlânâ'yı ziyârete gelmiş, medrese, ulularla dolmuş, dostlar içeriye girememişler. Beyler gidince Mevlânâ, dostlarına, gerçekten de bizim sohbetimiz, dostların payı; duâ edelim de beyler, halkın işleriyle uğraşsınlar, bizi rahatsız etmesinler; o helâl rızık da dostlara kalsın buyurmuş (I, s. 133 - 135).

Bir gün Şeyh Sadreddin zâviyesindeki semâ' meclisinde Pervâne de var. Emîr-i mahfil Kemâleddin, Pervâne'ye, şaşılacak şey şu ki diyor, Mevlânâ'nın çevresinde toplananların çoğu halktan; şehrin zenâat erbâbından, esnafından, ibâret. Aralarında üstün ve bilgin kişiler pek az. Nerde bir terzi, nerde bir dokumacı, nerde bir bakkal varsa, onu kabûl ediyor. Mevlânâ, semâ' ederken bir nâra atıp, Buhârâlı Şeyh Abû - Bekr bez dokumaz mıydı; öbür olgun er, camcı değil miydi; Mansûr'umuz hallaçlık etmez miydi? İşlerinin, irfanlarına ne zararı dokundu ki diyor (s. 151).

Bir gün Pervâne, sarayında toplanan dîvanda, bir münâsebet düşünce, Mevlânâ diyor, yüzyıllar boyunca güç yetişir bir er; onun gibi bir sultanın eşi yok. Ama çevresine toplananlar, kötü kişiler. Orda bulunan dostlardan biri, bu sözü Mevlânâ'ya duyuruyor. Mevlânâ, Muîneddin'e bir mektup gönderiyor; mektupta diyor ki: Yanımdakiler iyi olsalardı, ben onlara mürîd olurdum; kötü olduklarından, onları müritliğe kabûl ettim.

Daha uzatılması mümkün olan bu bahsi, şu hikâyeyle tamamlıyalım:

Bir gün Mevlânâ'nın tapısında, Muîneddin Pervâne'nin hayırlarından bahsediyorlar; onun varlığıyle diyorlar, âlemdekiler rahat, esen. Bilginler, şeyhler, üstün kişiler, medreselerde, tekkelerde huzûr içinde. Mevlânâ, dostlar diyor, doğru söylüyorlar, iş, dediklerinden yüz misli artık. Ama bir şey daha var. Hani anlatırlar; dervişin birinin devesi, yolda hastalanmıştı. Ne kadar çalıştılarsa kaldıramadılar deveyi. Yükünü alıp bir başka deveye yüklediler; onu çölde, öylece bıraktılar. Yırtıcı hayvanlar, biraz sonra devenin yanına toplandı; fakat hiçbiri, ona yaklaşamıyordu. Hacılar, bu hâle pek şaştılar. Birisi, kervandan geride kalmıştı. Geçerken baktı, gördü ki devenin boynunda bir muska var. Gidip muskayı devenin boynundan çıkardı, yürüdü, yoluna gitti. Hemencecik yırtıcı hayvanlar, deveye saldırdılar; onu param - parça ettiler. Şimdi bilin, anlayın ki bu âlem, o deveye benzer. Bilginler, beyler, yoksullar, daha da başkaları, o hacılar kervanı gibidir; bizse o devenin boynuna asılmış muskaya benzeriz. Muska, onun boynunda bulundukça iş, düzendedir; dünyâ kervanı, murâdına erişerek yol alır - gider. Muskayı, ey Rabbine tam inanmış can, ondan râzı olarak, onun râzılığını elde ederek dön, gel Rabbine dediler de, devenin boynundan çıkardılar mı, seyredin de görün; âlem ne hâle gelir; insanlar nerelere varırlar; pâdişahlarla bayrak ve kalem ıssı kişiler, nasıl yok olup giderler?

Biz de Eflâkî'ye uyalım da, berâber söyliyelim:

Mevlânâ göçünce, bir yıl geçmedi ki, bütün dünyâ pâdişahları, dîn direkleri, ulular, zenginler, bir - biri ardınca göçüp gittiler; Rum ülkesi yetîm oldu; devletsiz kaldı; âlem, alt - üst oldu... (s. 107 - 109).



Muîneddin Pervâne, 688 hicride (1288) Şam'da ölen Fahreddîn-i Irâkıy'e de mürîd olmuş, ona Tokat'ta bir tekke yaptırmıştı (Manâkıb, s. 400; Lâmiî: Nafahât terc. İst. 1289, s. 672). Irakıy, Muîneddîn'in öldürülmesinden sonra Mısır'a, oradan da Şam'a gitmiş, orada vefât etmiştir.

Muîneddin'in Tokat'ta, bir de medresesi vardır (Manâkıb, s. 559). İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Gökmedrese'ye, Pervâne Medresesi de dendiğini yazıyor (Kitâbeler; Maarif Vekâleti yayın. İst. Millî Matbaa, 1345 - 1927, s. 56 - 57). Manâkıb'ın bahsettiği medrese, bu olmalıdır. Muîneddin'in, Kayseri'de de bir medresesi olduğunu, bu medreseye Kutbeddin-i Şirâzî'yi (ölm. 1311) müderris tâyin ettiğini, medresenin açılışında, Sultan Veled'in de bir vaaz verdiğini, gene Manâkıb'dan öğreniyoruz (II, s. 811 - 814). Pervâne'nin Konya'da da bir tekkesi vardır ve bu tekkede, Tâceddîn-i Erdebîlî adlı birisi şeyhtir (aynı kitap, I, s. 503). Pervâne, Tokat'ta bir de hastahâne yaptırmıştır. Osman Turan: Türkiye Selçukluları; Türk Tarih Kurumu yayın. VII. Seri - No. 32. T.T.K. Basımevi — Ankara, 1958, s. 52).

(Muîneddin Pervâne için, Tahsin Yazıcı'nın, Manâkıb - al Ârifîn terc. e de bakınız: Âriflerin Menkibeleri, Ankara — Millî Eğitim Basımevi, 1953, c. I, s. LV - LXI).



II. mektup, Çelebi Husâmeddîn'in oğlu Sadreddin adına bir teşekkürdür (Tâceddin. Mu'tezz'e b.).

XV. mektup, Çelebi Husâmeddîn'in bağ duvarını onartma için masrafa girdiğinden ona yardım edilmesini recâ yollu yazılmıştır.

XVI. mektup, Emir Seyfeddîn'in bağışlanması dolayısiyle oğulları ve yakınları adına teşekkürdür.

XXVII. mektup, Pervâne'ye cevaptır. Bu mektupta, vaadinin de yerine getirilmesi recâ ediliyor.

XXX. mektup, gönderilen selâmlara teşekkür mâhiyetinde. XXXI. mektup, oğlu Emir Âlem Çelebi'nin geçimini düzeltme recâsiyle yollanmış. XXXVII. mektupta, birisinin bağışlanması istenmekte. XLII. mektup, Moğolların katır istediklerini arzetmede, XLIII. mektup, Nizâmeddîn'in (bu maddeye bakınız) bağışlanmasını dilemekte. LI. mektup, kendisiyle «ilgililerden, yakınlarından» Kerîmeddin Mahmut'la gönderilmiş. Onu bir töhmet altına almışlar; Pervâne tarafından, yarlıgandığına, bağışlandığına dâir, kendisine bir yazılı kâğıt verilmesini istiyor.

Yûsuf Cemşîdî Pûr - Gulâm-ı Husayn Emîn, «Mektûbât-ı Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî» ye yazdığı ta'likaatta, bu zâtın Bektemür oğlu Kerîmeddin olması ihtimâlinden bahsediyor (Bungâh-ı Matbûâti-i Hıtâyî; Tehran — 1335 - 1956; s. 296).

Sultan Veled, «İbtidâ - Nâme» de, Çelebi Husâmeddîn'in, 638 de vefâtından sonra (1284), kutupluk makamına, Bektemür oğlu Kerîmeddîn'in geçtiğini, Çelebi'nin vefâtından sonra yedi yıl, Mevlânâ'nın türbesinde âşıklara şeyhlik ettiğini, kendisinin de ona uyduğunu anlatır ve bu yedi yıl içinde, Mevlânâ âşık-

ları tarafından kendisinin, Mevlânâ'yı ve Mevleviliği temsil edişinin, Kerimeddîn'e niyâbet yoluyla olduğunu açıklar; fakat hâl tercemesine dâir etraflı, hattâ kısa bir bilgi dahi vermez.

Türbede medfûn olan Kerîmeddîn'in merkadindeki kitâbenin türkçesi şudur:

«Burası, ashâbın övüncü, yüce ârif, gerçek âşık Hacı Bektemür oğlu Mevlevî Şeyh Kerîmeddîn'in türbesidir. Allah ona rahmet etsin. Altıyüz doksanbir yılının Zilhiccesinde göçtü.»

Bu kitâbeye göre Bektemür oğlu Kerîmeddîn, Mevlânâ mensuplarındandır (Mevlânâ'dan sonra Mevlevîlik; s. 31 - 33, 355). Yalnız burada, Kerîmeddîn'in adının «Mahmut» olduğuna dâir ne Sultan Veled'de, ne de kitâbesinde bir kayıt bulunmadığını söylememiz gerektir.

Bundan başka, Müsâmeretül - Ahbâr ve Müsâyeretül - Ahyâr sâhibi Aksarâyî'nin adının da Kerîmeddin Mahmûd olduğunu hatırlatmamız gerek.

723 te (1323) Temürtaş Noyan'ın adına «Müsâmeretül - Ahbâr» ı yazan ve 733 ten önce (1332) vefât etmiş bulunan Kerîmeddin Mahmûd, uzun bir ömür sürmüştür. Ömrünün büyük bir kısmını devlet memûriyetlerinde geçiren, birkaç defa Moğol hükümdarına giden, Hazne memûriyetlerinde, Vakıflar Nâzırlığında bulunan, bir aralık Aksaray kûtuvalı, yâni kale muhâfızı olan (İsmail Hakkı Uzunçarşılı: Osmanlı devleti teşkîlâtına medhal; İst. Maârif Matbaası, 1941, s. 55) Kerîmeddin Mahmûd (Hâl tercemesi için Osman Turan basımı «Müsâmeretül - Ahbâr ve Müsâyeretül - Ahyâr» ın önsüzünde, «Müellif» kısmına bakınız; T.T.K. yayın. Ankara — 1944, s. 32 - 40), gençliğinde, hattâ olgunluk çağına gelirken Mevlânâ'nın, olgunluk çağlarında Sultan Veled'in, Ulu Ârif Çelebi'nin, ihtiyarlık çağındaysa Şemseddin Emîr Âbid Çelebi'nin zamanlarını idrâk etmiştir. Mevlânâ'ya pek büyük bir saygısı, özlü bir sevgisi vardır. Onu, «rabbâni âşık, Tanrı cezbesine sâhib, zamânın kutbu» diye över; ününün, dünyânın her bucağına yayıldığını söyler (s. 91); «dünyâdaki tek er ve zamânın kutbu» sözleriyle tavsîf eder (s. 119). Kerîmeddin Mahmûd, birçok sarp işlerde bulunduğundan, herhangi bir işte bir töhmet altına alınabilir. Belki de Mevlânâ'nın mektubunda bahsettiği Kerîmeddin Mahmûd, bu zattır ve Mevlânâ, bu mektupla onu Pervâne'ye göndermiştir.

LXIII. mektup, Fakıyh İhtiyâreddin ve İmâdeddîn'in elbise paralarının kesilmesi dolayısiyle yazılmış (İhtiyâreddin İmâm'a bakınız).

LXVIII. mektup, Hamîdeddîn'le gönderiliyor. Nusretüddin Vezir, tekkesinin bu zâta verilmesi recâ ediliyor. Bu mektupta, Çelebi Husâmeddîn'den de selâm var (Hamîdeddîn'e bakınız).

LXXII. mektup, Seyyid Şerefeddîn'e yardım edilmesini recâ için yazılmıştır. Bu mektup, bâzı nüshalarda Sa'deddîn'e gönderilmiştir. Her hâlde bu fark, bir yanlışın ifâdesidir. Çünkü Sa'düddevle, hicrî 690 da (1291), Hâce Sa'deddin Savcı, 698 de (1298) vezir olmuşlardır.

LXXVIII. mektup, Husâmeddîn'e yardım dileğiyle yazılmış.

LXXXII. mektup, «aziz, zâhit kızkardeş» dediği bir hanımın zâviyesine konan ve Pervâne'ye mensûb olan kişilerin bu hareketlerine engel olunmasına dâir.

Mevlânâ'nın, aileye mensûb kadınlardan ve Gürcü Hâtun, Gömeç Hâtun gibi büyüklerin hanımlarından başka birçok kadın mürîdesi vardır. Mahmûde Hâtun (Manâkıb, I, s. 448), Mevlânâ'ya pek bağlı olan, huzûrundan ayrılmayan, Çelebi Husâmeddîn'in bağında ihvâna hizmet eden Konyalı Fahrün - nisâ (s. 287 - 288, 430 - 431), Tokad'a yerleşen ve birçok mürîdi olan Konyalı halîfe Hoş-Likaa (II, s. 873, 928 - 929), Mevlânâ'ya ve dostlara bir semâ' meclisi tertiplemek için kefenliğini satmıya kalkışan Nizâm Hâtun (II, 601), adlı satıra geçen, sadıra işlenen bu kadınlardandır. Bu mektup da gösteriyor ki, Mevlânâ zamânında, onun mensuplarından olup bir zâviyesi bulunan bir kadın Mevlevi de var; belki daha da vardı. Mevlânâ yolunda bu geniş düşünce, XVI. yüzyılın sonlarına kadar sürmüştür (Abdülbâki Gölpınarlı: Mevlânâ'dan sonra Mevlevîlik, İst. İnkılâp Kitabevi — 1953, s. 278 - 281).

LXXXIV. mektup, birisine yardım recâsiyle, elden gönderilmiştir. LXXXV. mektup, Çelebi Husâmeddîn'in oğluna yardım edilmesini istemektedir. LXXXVI. mektup, birkaç dervişe yardım recâsını taşır. XCVI. mektup, Çelebi Husâmeddin damâdı Nizâmeddîn'e yardım edilmesini diler ve onunla gönderilmiştir. XCIX. mektup Husâmeddin adlı birisinin, bir işe konmasını recâ yolludur. Mevlânâ'nın, «oğlumuz» dediği bu Şeyh Husâmeddîn, Mevlânâ mensuplarındansa da Çelebi Husâmeddin olamaz; çünkü Mevlânâ, Çelebi Husâmeddîn'i anarken mutlaka, «vaktin Cüneyd'i, zamânın Bâyezîd'i, kalblerin emîni...» gibi vasıflarla över onu; hem de Çelebi Husâmeddin, devlet işlerinden bir işte bulunmamıştır. Ashâbın uluları arasında adı geçen bir Husâmeddin İskender var (Manâkıb, II, s. 784)). Ayrıca, Ulu Ârif Çelebi zamânında hayatta bulunan Şeyh Husâmeddin Begî, mâhir bir hânende olan Âyine-i Konevî oğlu Husameddin ve Dabbâğ Husâmeddin var (II, 876, 930; I, 426 - 427, 507). İhtimâl bunlardan biridir. CI. mektup, Şemseddin adlı birini tavsiyedir. «Manâkıb» da geçen üstâd Şemseddîn'le (II, 876), Şemseddîn-i Attar (I, 333, 567) dan biri olabilir. CXIV. mektup, gene Şemseddîn'e bir hizmet verilmesini recâ etmekte. CXVI. mektup, Nizâmeddîn'e yardım için. CXX. mektup, «oğlumuz» dediği müderris Mecdeddin adlı birisini tavsiye mâhiyetinde. CXXXVII. mektup da Pervâne'ye, bir sefer dönüşünü kutlamada.

Mühezzebeddîn (Emîr).

I. Alâeddin Keykubâd'ın oğlu II. Gıyâseddin Keyhusrev zamânında vezîr ve saltanat nâibi olan Deylemli Mühezzebeddin, Muîneddin Pervâne'nin babasıdır. Kösedağı savaşına girişilmemesi, savunma hâlinde kalınması fikrini güdenlerdendi. Bozgundan sonra Amasya'ya gitti; Amasya kadısiyle birleşerek Baycu'ya başvurdu ve barışı sağladı. Pâdişâhın ihsanından da, ancak yeter bir mikdârını aldı (İbni Bîbî, Houtsma basımı; 1902, s. 219, 238, 243 - 248).

Mevlânâ'nın CXIII. mektubu bu zâta gönderilmiştir.

Necmeddin (İbni Hurrem).

Mevlânâ, I. mektupta, pâdişâhın, Necmeddîn'i, kendisine yaklaştırması dolayısiyle sevincini belirtiyor; bu zâta, «pek aziz Emîr, oğlum Necmeddin» diyor. Bu mektubun üst tarafına, kenara yazılan yazı, mektubun, II. Sultan İzzeddin

Keykâvus'a yazıldığını, Necmeddîn'in de, İbni Hurrem diye anıldığını belirtiyor (II. İzzeddin Keykâvus maddesine bakınız).

X. mektupta, «Hurrem Çavuşoğlu, azîz oğlumuz Necmeddîn» diye gene bu zattan bahseder; Sâhib-i A'zam'ın şefâatiyle, pâdişâhın, onun suçundan geçeceğini umar; bunu diler. Böylece, ilk mektubun üstündeki yazının doğruluğunu anlıyoruz. Ancak bu Necmeddin kimdir? Buna dâir kesin bir söz söylememize imkân yok. İbni Bibi'de, Sultan İzzeddin Keykâvus zamânında, bir müddet vezîr olan, işlerin bozukluğunu görünce de vezîrliği bırakıp Halep tarafına giden bir «İmâm-ı muazzam Necmeddîn-i Nahcuvânî» nın adı geçer (Houtsma basımı, s. 270 - 271). Acaba bu zât mıdır; fakat bu zât, nasıl olur da Hurrem oğlu diye anılır?

«Fîhi mâ - fîh» te, 25. bölümde Mevlânâ, İbni Çâvûş'un, Şeyh Salâhaddin'in aleyhinde bulunmasını kınayan sözler var (Tercememiz, s. 81 - 82). Bu İbni Çâvûş'un, Necmeddin İbni Hurrem Çavuş» olması düşünülebilir (Açılama, s. 256).

★

X. mektubun, Sâhib Fahreddin'e yazıldığını sanıyoruz.

Nizâmeddin.

XIX. mektup, emîrlerden birinin, Nizâmeddîn'in işini yoluna koyacağına dâir gönderdiği mektuba, yahut habere karşılık yazılmıştır. İki Nizâmeddin var. Biri Kuyumcu Salâhaddîn'in kızı Hediyye Hâtûn'un zevci; öbürü Çelebi Husâmeddîn'in dâmâdı. Kuyumcu Salâhaddin'in dâmâdı Nizâmeddin, «Nizâmeddîn-i Hattât» diye tanınmada. Bu zâtın vakti, hâli de, hiç değilse ilk zamanlarında, pek okadar yolunda değil; düğünü bile, yardımla yapılıyor (Manâkıb - al Ârifîn; Tahsin Yazıcı basımı. II, T.T.K. Basımevi; Ankara — 1961, s. 726 - 728).

Nizâmeddîn-i Hattât, 15 Cumâdelûlâ 694 te (1295), Sultan Veled Dîvânını yazıp bitirmiş (Dîvân-ı Sultan Veled; Feridun Nâfiz Uzluk basımı; Önsöz; s. 88 - 89).

Sipehsâlâr, onu, Mevlânâ halifelerinden gösterir (Mithat Bahârî terc. İst. Selânik Mat. 1331, s. 208).

★

XIX. mektup, Nizâmedîn'e yardım recâsiyle birisine, «Emîrler pâdişâhı» dendiğine göre belki Muîneddin Pervâne'ye yazılmıştır; fakat iki Nizâmeddîn'den hangisi hakkında yazıldığı belli değil. Celâleddin Müstevfî'ye yazılan XXIII. mektup da öyle.

XLIII. ve LIII. mektuplar, Nizâmeddîn'in suçunun bağışlanması için Pervâne'ye ve Emîr Nûreddîn'e yazılmış. XXVII. mektup da Pervâne'ye, vaadinin yerine getirilmesi ve birisinin bağışlanması için gönderilmiş. İhtimâl bu bağışlanması dilenen de Nizâmeddîn'dir. XLIV. mektup da «oğlum» dediği birisine yardım recâsiyle yazılmış; belki bu da, odur. Fakat bu mektuplardaki Nizâmeddîn, bu ikisinden hangisidir; yoksa bir üçüncü Nizâmeddîn midir? Kesin bir söz söyleyemeyiz.

★

XXII. mektup, Çelebi Hüsâmeddîn'in dâmâdına yardım recâsiyle yazılmış; LIX. mektup da öyle. Yalnız bu mektuptaki Fuzayl'in hikâyesi, mektuba bir bağışlanma recâsı edâsını vermede. LXXX. mektup, Husâmeddîn'in dâmâdı Nizâmeddin'e zulmedenlerden şikâyet yollu. CXI. mektup, gene Husâmeddîn'in dâmâdı Nizâmeddîn'e yardım recâsiyle Pervâne'ye gönderilmiş; bunu, Husâmeddîn'in selâmından anlıyoruz.

★

XXIX. mektup, Salâhaddîn'in dâmâdı Nizâmeddîn-i Hattât'ın maaşının fazlalaştırılması hakkında bir recâ. Aynı zamanda, bu mektuptan, Nizâmeddîn'in tuğra ve inşâ hizmetlerine tâyin edildiğini de anlıyoruz.

XLV. mektup, gene Salâhaddîn'in dâmâdı Nizâmeddîn'e yardım için emîrlerden birine yazılmıştır.

★

Burada, bir de Mevlânâ'nın, Nizâmeddin adlı birine, bir taşlaması olduğunu bildirelim (Abdülbâki Gölpınarlı: Mevlânâ Celâleddin; III. basım; İnkılâp Kitabevi, İst. 1959, s. 111, not. 109). Bu taşlamayla, bağışlanması dilenen Nizâmeddîn'in suçu arasında bir ilgi düşünülebilir sanırız.

Burada, Yûsuf Cemşîdî ve Pûr - Gulam-ı Husayn Emîn'in, her iki Nizâmeddîn'i, aynı adam sanmasının pek büyük bir yanlış olduğunu da bildirmek zorundayız (Mektûbât-ı Mevlânâ Celâleddîn; Bungâh-ı Matbûâtı-i Hıtâî; Tehran — 1335 - 1956, Ta'likaat, s. 298 - 299).

Nûreddin (Emîr).

Çaçaoğlu Nûreddin, IV. Rükneddin Kılıcarslan zamânında Kırşehir beyidir; orada bir medresesi vardır; türbesi de oradadır (Tahsin Yazıcı tercemesi, Manâkıb - al Ârifîn «Âriflerin Menkıbeleri»; Ankara — 1953, Önsöz; s. LXIV).

★

Eflâkî, Çaçaoğlu Nûreddîn'in, beylerle Mevlânâ'yı ziyârete gittiğini nakleder (Tahsin Yazıcı basması, Ankara — 1959, I, s. 134) ve onu, «mürîd-i muhlis-i Mevlevî» diye över (s. 497). Eflâkî'nin rivâyetine göre Nûreddin, önce Hacı Bektaş'a da bağlanmış, fakat sonra, Mevlânâ'ya mürid olmuştur (s. (497 - 498).

★

«Fîhi mâ - fîh» in 8. bölümünü meydana getiren sohbet, onun bir sorusu üzerine zuhûr etmiştir (basımımız, İst. Remzi Kitabevi — 1959, s. (26 - 28).

★

Mevlânâ, XXV. mektubunu, Çelebi Husâmeddîn'in dâmâdı Nizâmeddîn'e yardım recâsiyle ve mektubun sonlarından anlaşıldığına göre Nizâmeddîn'e vererek Nûreddin'e gönderiyor.

LIII. mektup, gene bu zâta gönderilmiştir. Bu mektupta Mevlânâ, Nizâmeddîn'in suçunun bağışlanmasını dilemekte; bundan önceki mektuba bakılırsa, bu mektuptaki Nizâmeddin de, gene Çelebi'nin dâmâdı olacak. İhtimâl Nizâmeddin, bir aralık Nûreddîn'in hüküm sürdüğü yerlerden bir yerde, bir vazife almıştır ve bu vazifede bir kusuru olmuştur (Nizâmeddin'e de bakınız).

Salâhaddin.

Bu zâta, IV. ve LXV. mektuplar yazılmış. İlk mektupta onu, «özü doğru, gönlü aydın, rûhânî hünerler ıssı, gönlü geniş, kadri yüce, âlimlerle âriflerin övündükleri azîz oğul» diye övmede, ayrılığının yılları aştığını belirtmede, herhalde gelmesini istemededir. İkinci mektupta, «çok azîz, çok ulu, çok üstün, çok olgun, ulular efendisi, herşeyi gerçekliyen, inceliyen, imâmların övüncü, Suffa ehlinin baş tâcı...» diye övmede, ona, «çok büyük kardeş» diye hitâbetmededir. Her iki mektubun aynı zâta yazıldığını ve bu zâtın, kendisinin yol oğlu, yol kardeşi olduğunu, bu bakımdan sûfîlerden, aynı zamanda bilgin bir zât bulunduğunu anlamaktayız.

Eflâkî'nin râvîlerinden olan ve «Kâtib-al asrâr» diye anıldığına göre Mevlânâ'nın sözlerini, şiirlerini zapteden bir Bahâeddin Bahrî var; oğlunun adı Salâhaddin (I, s. 563). Bizce Mevlânâ'nın muhâtabı, oldukça genç olması gereken bu zât olamaz. Eflâkî, bir de Malatyalı Salâhaddin'den bahseder; ona «üstünlerin özü, anlamlar kaynağı Mevlânâ» sıfatlarını verir; Mevlânâ'nın ona, «Bahâeddîn'in dostcağızı» diye hitâbettiğini, arapçada, zamânının Sîbeveyh'i olduğunu ve Ulu Ârif Çelebi'nin hocası bulunduğunu söyler (s. 229). Bu zâtı, Melik-al üdebâ diye anar (s. 355, 359); hakkında bir kere, «bilgiler kaynağı, bilinen durak ıssı» diye (s. 562), bir kere de, «üstünlerin dizginlerine sâhib olan» diye vasıflandırır (s. 562). Hikmetlere âit fenlerde, zamânının eşsiz bilgini olduğunu söyler ve Ulu Ârif Çelebi'ye, Çelebi altı yaşındayken Kur'an okuttuğunu bildirir (II, s. 837). Ona «ekmel-al ashâb» vasfını verir ve Ulu Ârif Çelebi'yle Menteşe'ye gittiğini söyler (s. 851). Çelebi, Erzurum'a gittiği zaman da bu zât yanındadır (s. 916).

Bizce Mevlânâ'nın muhâtabı bu zât olmalıdır. Mevlânâ'nın, ona, «çok büyük kardeş» dediğine bakılır ve bu büyüklüğün, kadri bakımından olduğu kadar yaşı bakımından da gerçek olduğu kabûl edilirse, bir hayli yaşadığı ve Ulu Ârif Çelebi'nin gezilerinde pek yaşlı olduğu anlaşılır.

Mevlânâ'nın, her iki mektupta da, ayrılıktan bahsedişi, kavuşmayı özlediğini anlatışı, bu zâtın, daha Mevlânâ zamânında bile gezmeye meraklı olduğunu gösterir.

Seyfeddin (Emîr).

CXI. mektubun muhâtabı olan bu zâtın, kesin olarak kim olduğunu kestiremedik (İbni Bibi'deki Seyfeddin'lere bakınız, Endeks, s. 342 - 343).

Sırâceddin.

III. mektupta «biricik imâm, Hak dileyen mücâhid, çok azîz kardeş», CXVII. mektupta, «azîz oğlumuz, özü doğru âlim, zâhid, kulluk eri, ârif, Allah velîsi» diye anılan bu zât, «Manâkıb-al Ârifîn» de, çeşitli vesîlelerle adı geçen, «melik-al müderrisîn» diye anılan, «fakıyh-i on serî» diye övülen Sırâceddîn-i Tatarî olsa gerektir (Tahsin Yazıcı da böyle tahmîn ediyor (Terc. I, Millî Eğitim Basımevi; Ankara — 1953; Önsöz, s. LXXII. Yûsuf Cemşîdî Pûr - Gulam-ı Husayn Emîn'in tahmîni yanlıştır. Mektûbât-ı Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî; Tehran; 1335 - 1956, s. 288).

Eflâkî, Sırâceddîn-i Mesnevî - Hân'ı, «veliyy-i pinhânî, ârif-i samedânî...» gibi birçok vasıflarla överse de, onun müderrisliğinden bahsetmez (Tahsin Yazıcı basımı; I, Ankara — 1959, s. 162 - 163, 222, 583. II, Ankara — 1961, s. 597, 738, 739, 745, 752, 761, 773, 790, 829, 832 ve 880).



Sırâceddîn-i Tatarî, Mevlânâ'nın çok yakınlarındandır. Mevlânâ, onun hücresine gider; ona Şems'ten bahseder; Mevlânâ'nın son hastalığında da baş ucundan ayrılmamıştır; Mevlânâ dostlarının en ilerde gelenlerindendir (Aynı, I, s. 190 - 191, 220, 289 - 290, 346; II, 597, 625, 784). Eflâkî, onu anarken, «a'lallâhu daracatahu» der (s. 826). Buna göre Sırâceddîn-i Tatarî, 1319 - 1320 den önce vefât etmiştir.



Mevlânâ, III. mektubunu yazdığı zâta, Sırâceddîn'in selâmını bildirmededir. CXVII. mektuptaysa, Sırâceddîn'in, kendisini büyük bir medreseye müderris, büyük bir tekkeye şeyh olmak için hazırladığını, fakat sonradan kendini erenlerin yoluna verdiğini belirtmede, adını bildirmediği büyük bir medreseye müderris olarak tâyin edilmesini istemededir.

Sırâceddin (Kaadî. Urumavî).

Kadı Sırâceddin Mahmud, Mevlânâ'nın hayâtında, Konya'daki bilginlerin en büyüklerinden biriydi. Müsâmeretül Ahbâr, onun Konya'da kadı bulunduğunu bildirir ve onu, «üstünlükler denizi, şeriat göğünün güneşi, hakıykat ve tarikat dolayının merkezi, akla ve nakle dayanan bilgilerde öndülü alan er» diye över (Osman Turan basımı; T.T.K. yayın. Ankara — 1944, s. 90, 121). Cimri isyânında, halkı, Cimri'ye karşı ayaklandırmış, savunmaya da bizzat katılmıştı (İbni Bibi; M. Th. Houtsma basımı; Leide, E. J. Brill — 1902, s. 329). 682 hicride (1283) ölmüştür.



Sipehsâlâr, münâsebet düştükçe ondan bahseder (Midhat Bahârî terc. İst. Selânik Matbaası — 1331, s. 120, 133 - 134, 146 - 147) ve Mevlânâ, cenâze namâzının Şeyh Sadreddin tarafından kılınmasını tavsiye ettiği halde teessüründen bayılıp kıldıramadığını, bunun üzerine Kadı Sırâceddîn'in kıldırdığını anlatır (s. 156).

Eflâkî, Sipehsâlâr'ın rivâyetlerini tekrar ettikten başka, ona âit daha birçok rivâyetler nakleder (Tahsin Yazıcı basımı; I, Ankara — 1951, s. 119, 165 - 168, 274 - 275, 305 - 307, 325, 339, 370 - 371, 410 - 411, 412, 464, 499. II. s. 594, 762). Bütün bu rivâyetlerden ve bilhassa ona, «ikinci Şâfii» diyen Eflâki'nin rivâyetlerinden anlıyoruz ki Sırâceddin, önceleri Şeyh Sadreddin'le berâber Mevlânâ'nın aleyhindedir; fakat sonra Mevlânâ'ya pek bağlanmıştır. Eflâkî, Mevlânâ'nın namâzını, onun kıldırdığını kaydetmezse de, zaman bakımından, bu hususta Sipehsâlâr'ın rivâyetini kabûl etmek zorundayız. Eflâkî, Mevlânâ'nın vefâtından sonra Sırâceddin'in, Mevlânâ'yı ziyâret ettiğini ve bu ziyâret sırasında, mezarına karşı, «keşke ecel dikeninin, senin ayağına battığı gün, feleğin eli benim de başıma ölüm kılıcını vursaydı... vursaydı da bugün gözüm, dünyâyı sensiz görmeseydi. Halbuki senin toprağının başında duruyorum ben; toprak başıma» meâlindeki farsça kıtayı okuduğunu da rivâyet eder ki bu, onun öz doğruluğuna en büyük tanıktır (I, s. 354). Gene Eflâkî, Kadı Sırâceddin'in, Kadı İmâdeddin adlı bir oğlu olduğunu, bu zâtın Çelebi Husâmeddin'e intisâb ettiğini, iki oğlunu da intisâb ettirdiğini haber veriyor (II, s. 763 - 765).

Burada, Kadı Sırâceddin'in Urumyalı olduğunu, Çelebi Husâmeddin'in bir gün Mevlânâ'ya, hemşehrimiz Kadı Sırâceddin nasıl adam diye sorduğunu, Mevlânâ'nın da, havuzun çevresinde dolaşıyor; bir tekmeye bakar; umarız ki nevmid (umutsuz) olmaz; hattâ nev - umîd (yeni bir umuda erişir) olur dediğini de kaydedelim (II, s. 411 - 412).



Mevlânâ'nın XXXII. mektubu, oğlu Alâeddin Çelebi'nin mirâsı hakkında Kadı Sırâceddin'e yazılmıştır. Sırâceddin, mirâsın bölüşülmesi hakkında Mevlânâ'nın fikrini sormuş, dileğini öğrenmek istemiş. Mevlânâ, bilgisi bakımından «mevlânâ» diye hitâbettiği Sırâceddin'e, bu hususta hiçbir reyi olmadığını, ancak yetimlerin korunmasını dilediğini bildiriyor. Bundan da anlaşılıyor ki Alâeddin'e karşı gönlü kırıktır. Aynı zamanda bu mektup bize, Alâeddin'in çocukları olduğunu da bildirmektedir. Nitekim gene Eflâkî, 719 yılı Zilhiccesinin 23. günü vefât eden (1320) Ulu Ârif Çelebi'nin, Alâeddin-i Kırşehri adlı birisiyle tartıştığını, Alâeddin'in, evlât, babanın suçundan sorumlu olur mu; biz de bu soydan değil miyiz dediğini, Ulu Ârif Çelebi'nin, sen bu soydan kesilmiş bir uzuv hükmündesin demesi üzerine, sen kimsin ki bana karşı mârifete ait sözler söylüyorsun dediğini, Ulu Ârif Çelebi'nin, ben Mevlânâ'nın şemşîriyim (kılıcıyım) demesi üzerine Alâeddin'in, sen, şum şirsin (kötü, kutsuz arslansın) sözüne de, hayır, ben sevum şirim (üçüncü arslanım) diyerek onu susturduğunu rivâyet eder (II, s. 912 - 913). Bu zât, Mevlânâ'nın oğlu Alâeddin olamaz; çünkü Alâeddin, kitâbesinden de anlaşıldığı gibi babası hayattayken, 660 şevvalinin sonlarında vefât etmiştir (1262). Tahsin Yazıcı, «Manâkıb - al Ârifîn» in «Endeks» inde, bu zâta, «Birâder-i Sultan Veled» diyerek yanılmıştır (II, s. 1199). Bu yanlışlık da, Eflâki'nin, Mevlânâ'nın oğlu Alâeddin Çelebi'ye de, «Alâeddin-i Kırşehrî demesinden meydana gelmiştir (I, s. 448). Anlaşılıyor ki Ulu Ârif Çelebi'nin tartıştığı zât, Alâeddin Çelebi'nin oğludur; hattâ daha doğru bir ihtimâlle torunudur; çünkü çok defa toruna, atanın adı konur. Gene Eflâki'nin, Alâeddin Çelebi'ye «Kırşehri» demesinden, Alâeddîn'in, Kırşehir'le bir ilgisi olduğu soyunun da oraya gittiği anlaşılır sanırız.

XVII. mektup da bir kadıya, Mecdeddin adlı birini tavsiye için yazılmıştır. Mecdeddin'e, «oğlumuz» dediğine göre Mevlânâ'ya mensuptur. Bu zât, Eflâkî'de

geçen Mecdeddin adlı şahıslar arasında, Mevlânâ halifelerinden olduğu anlaşılan Şeyh Emîre Bik'in kardeşi Mecdeddin'le (II, s. 892 - 893), tâcirlerden Mecdeddin Maragıy'den biri olsa gerektir (I, s. 229, 256 - 257, 376, 550 - 551). Mektuba muhâtab olan kadı'nın adı yok.

LXII. mektupta hitap, «Kadılar kadısı, üstünlük üstâdı» diye başlıyor. Aynı vasıflar, XXXII. mektupta da geçtiğinden ve bu zâta, o mektupta olduğu gibi bu mektupta «mevlânâ» dediğinden açıkça anlıyoruz ki bu mektup da Kadı Sırâceddin'edir. Mevlânâ, bu mektubunda, odası zaptedilen Abû - Bekr adlı birisine, odasının verilmesini dilemekte, bu çocuğun ve anasının kendisine verilmesini istemektedir. Eflâkî de, Mevlânâ'ya pek bağlı olan bir Ebû - Bekr-i Cavlakıyy-i Niksarî var (II, s. 596). «Dîvân-ı Kebîr» de, bir Rebâbî Abû - Bekr'in de adı geçer (tercememiz, c. II, İst. Remzi Kitabevi — 1958, s. 7, beyit, 48. Açılama; s. 478). İhtimâl bunlardan biridir.

LXIX. mektubun unvânında «yüce bilginlerin övüncü» sözü, bu mektubun da Kadı Sırâceddin'e yazıldığını gösteriyor sanırız.

CXXVII. mektup da, hitaplara bakılırsa, Kadı Sırâceddin'e yazılmış olacak. Ziyâretine gidemediğinden özür dilemektedir.

Şemseddin.

Tâceddin Mu'tezz'in nâibi olan, ömrünün sonlarında devlet hizmetini bırakarak tasavvuf yoluna girdiği halde Hatıroğlu isyâniyle ve Şamlılarla ilgisi olduğu töhmetiyle 676 (1277) sularında şehid edilen Şemşeddîn-i Gencei olabilir (Müsâmeretül - Ahbâr; Osman Turan basımı; Ankara — 1944, s. 102, 104).

CIX. mektup, sanırız ki bu zâta yazılmıştır. CXXIII. mektup da herhâlde bu zâtadır.

Şemseddin.

XCVIII. mektup bu zâta yazılmıştır. Sanırız ki bu zât, Beylerbeyi Şemseddin Yavtaş'tır (Fahreddin Ali. Sâhib - Ata maddesine, CXXXIII. mektubun îzâhına bakınız. O mektup, Tâceddin Mu'tezz'e de olabilir; çünkü, bu mektupta kendisine selâm gönderiliyor).

Şerefeddin (Seyyid).

Eflâki'de, Konya büyüklerinden bir Seyyid Şerefeddin'in adı geçer. Bu zâtın pek güzel bir oğlu vardır. Mevlânâ'yı pek sever ve ona mürid olmazsam kendimi öldürürüm der. Seyyid Şerefeddin, çâresiz kalır; bir semâ' meclisi hazırlar. Semâ'dan sonra oğlu mürid olur. Fakat kendisi de, Mevlânâ'nın büyüklüğünü görür, ona bağlanır, müritliğini kabûl eder (Tahsin Yazıcı basımı, c. I, Ankara — 1959, s. 127 - 128).

Ayrıca Mevlânâ'yı hoş görmeyenlerden bir Seyyid Şerefeddin vardır ki bu zât, aynı Şerefeddin olamaz (s. 119, 483 - 484).

Yûsuf Cemşidî Pûr - Gulâm-ı Husayn Emînî'nin, «Mektûbât-ı Mevlânâ Çelâleddin-i Rûmî'deki mülâhazalarıyse, târih bakımından da vârit değildir (Tehran; 1335 - 1956; s. 289).

Şihâbeddin.

Mevlânâ, XXVI. mektubunu, alış - veriş için Sivas'a gitmesi gereken Şihâbeddin'in baçtan affedilmesi recâsiyle Muîneddin Pervâne'ye yazmıştır.

Eflâkî, bu zâtın, Mevlânâ'nın kızı Melike Hâtûn'un zevci olduğunu bildiriyor. Epeyce zengin olmakla berâber biraz nekes olduğunu da gene aynı eserden anlamaktayız (Tahsin Yazıcı basımı, Ankara — 1959, c. I, s. 323). Gene Eflâkî, Mevlânâ'nın Şihâbeddin'in evinde, dostlariyle toplandığını haber verir (Aynı, s. 456 - 457).

Şucâaddîn.

Sipehsâlâr olduğu anlaşılan bu zâtın, kesin olarak kim olduğunu bulamadık. XX. mektubun muhâtabı olan bu zât, İbni Bibi'de adı geçen Kazvinî oğlu Abdürrahman Şucâaddin midir (M. Th. Houtsma basımı; Leide, E. J. Brill. 1902, s. 267, 27, 277), yoksa 689 hicride (1284), Karaman beyine gönderilen ve Sultan Rükneddîn'in rikâbdârı olan Şucâ' Aynasi midir (Târih-i Âli. Selçuk der Anadolu; F. N. Uzluk basımı; Ankara - 1952. fotokopi; s. 66, terc. 44)?

XXIX. mektup da, Kuyumcu Salâhaddîn'in dâmâdı Nizâmeddin'e yardım recâsiyle gene bu zâta yazılmıştır.

Yûsuf Cemşidî Pûr - Gulâm-ı Husayn'in, bu zâtı, Küçük Lor hükûmetini kuran Şucâaddin sayması, tamâmiyle yanlıştır (Mektûbât-ı Mevlânâ Celâleddin, Tehran; 1335 - 1956; Ta'likaat, s. 282). Bu hânedan, Şucâaddin Hurşid tarafından, hicrî 591 de (1194 - 1195) kurulmuştur (Düvel-i İslâmiyye, s. 254).

Tâceddin (Kadı).

XXXIII. mektup bu zâta yazılmıştır. Eflâkî, Konya'da kadı olan bir Tâceddin Kalemşâh'tan bahseder; fakat bu zât, Emir Âbid Çelebi'nin zamanında (719-739, h. 1320 - 1338), Konya'da kadı olduğundan, Mevlânâ'ya muhâtab olamaz (Tahsin Yazıcı basımı, II, Ankara — 1961, s. 988).

«Müsâmeretül - Ahbâr ve Müsâyeretül - Ahyâr» da, 664 h. de (1265 - 1266) tahta geçen III. Gıyâseddin Keyhusrev zamanında, Karahisar'da kadı olan Hoylu Tâceddin'den bahsedilmededir (Osman Turan basımı; T.T.K. yayın. Ankara — 1944, s. 90). Aynı kitap, 676 hicride de (1277), aynı yerde kadı olan bu zâtı, «Güneş, onun meclisindeki dehşetten, dördüncü kat gökte ter dökerdi» diye anmadadır (s. 121).

Sanıyoruz ki Mevlânâ, bu mektubu, Hoylu Tâceddin'e yazmıştır. Mektupta, daha önce de Çelebi Husâmeddin'i, biraz anlattığını, anlattıklarının denizden ancak bir katre olduğunu söylemekte, Çelebi'ye ettiği vaadin yerine getirilmesini istemektedir.

Tâceddin (Mu'tezz).

Celâleddin Hârezmşâh'ın Kaadil kudâtı Muhyiddin Tâhir'in oğludur. Anadolu'ya vergi toplamak ve Selçuk sultanlarının aldıkları borçları tahsil etmek için Moğollar tarafından gönderilmiş, fakat II. İzzeddin Keykâvûs, onu kötü karşıladığından ve, yolunuzun üstünde Sultan Rükneddin vardı; önce ondan almıya başlamalıydınız, dediğinden Tâceddin, elçilerle IV. Rükneddin Kılıcarslan'ın yanına gitmiştir. Kılıcarslan'ın yanında bulunan Pervâne, Tâceddin'e ve elçilere saygı göstermiş, Anadolu'ya gelen Moğol ordusu, İzzeddîn'in tarafını güdenleri altetmiş, İzzeddin, İstanbul'a kaçmıştır. Tek başına pâdişah olan Kılıcarslan, Kastamonu ve Ankara vergilerini idâreye, Tâceddin'i memûr etmiş, devlet işlerinde de, beylerin en ileri gelenlerinden biri olmuştur. Bir zaman sonra Kılıcarslan'la arası açılmış, Muîneddin'le birleşerek onu ortadan kaldırmıya girişmiştir. Hatıroğlu isyânında Moğolların tarafını tutmuş, Mısır ordusunun Anadolu'ya girişinde zan altına alınmışsa da kurtulmuştur. Tarih, Tâceddin'in hüküm sürdüğü yerlerde geçimin, huzûrun hüküm sürdüğünü söylemekte, onun idâresini, adâletini övmektedir. 1278 de Anadolu'ya gelen Abaka'yı geçiren beylerin arasında o da vardı. Erzincan'a kadar onu geçirdi; orada hastalandı. Abaka'nın gidişinden sonra hayata gözlerini yumdu (Müsâmeretül Ahbâr ve Müsâyeretül Ahyâr; T.T.K. Basımevi; Ankara — 1944; Osman Turan basımı, s. 65, 66, 89, 99, 102 - 105, 118).

İbni Bibi'ye göreyse, Tâceddin Mu'tezz'in babası, Hârezmlidir (M. Th. Houtsma basımı; Leide, E. J. Brill. 1902, s. 302).



Eflâkî'de Tâceddin Mu'tezz, çeşitli münâsebetlerle anılır. Pervâne'yle berâber, Mevlânâ'nın meclisindedir (Tahsin Yazıcı basımı; T.T.K. Ankara 1959, I, s. 100). Mevlânâ'yı ziyârete giden beyler arasında o da vardır (s. 133). Mevlânâ onu pek sever, ona hemşehri diye hitâbeder (s. 239). Mevlânâ dostlarına bir «darül uşşaak — âşıklar evi» yaptırmak ister; fakat Mevlânâ, râzı olmaz; hattâ bu münâsebetle bir de gazel söyler (Dîvân-ı Kebîr Tercememiz, c. II; İst. Remzi Kitabevi — 1958. s. 385, şiir. LXII). Sonra Sultan Veled'in ricâsiyle medresenin arkasına birkaç oda yaptırır (s. 241 - 242). Mevlânâ'ya, arada bir, yardımda bulunur (T.Y. basımı, II, Ankara — 1961, s. 751). Çelebi Husâmeddin'in, Ziyâeddin tekkesine şeyh olarak tâyin edilmesi töreninde o da bulunmaktadır (s. 754).

Tâceddin Mu'tezz'in, müderris Şerefeddîn'e, Kayseri'de bir medrese yaptırdığını da gene Eflâkî'den öğrenmekteyiz (c. I, s. 184).



Mevlânâ'nın XII. mektubu, Tâceddin Mu'tezz'e, Çelebi Husâmeddîn'in dâmâdı Nizâmeddin'e yardım recâsiyle yazılmıştır. Mevlânâ, bu mektupta onu, Horasan'lı Irâk'ın övüncü» diye anmaktadır.

LVIII. mektupta ona, «Sâhib-i A'zam» der; fakat «Irak ve Horasan'ın övüncü» diye anılmasından da anlıyoruz ki muhâtap, Tâceddin Mu'tezz'dir. Bu mektupta Mevlânâ, Seyyid Şerefeddin adlı bir zâta yardım edilmesini dilemektedir.

LIX. mektup, Çelebi Husâmeddîn'in dâmâdı Nizâmeddin'e yardım için yollanmıştır. Sonlardaki hikâye, bir suçun bağışlanması recâsını okşar gibi.

LXXV. mektup, Ziyâeddin tekkesiyle başka bir tekkenin (belki o da Ziyâeddîn'in vakfı), Çelebi Husâmeddin'e verilmesini recâ yollu yazılmış.

LXXXVIII. mektup, Hucendli Şemseddin soyuna vakfedilmiş olan Karaarslan mescidinin imamlık ve hatipliğinin, Sadreddin'e verilmesini recâ ediyor. Sadreddîn'i, «azîz oğlumuz, ulu kişi, ulu kişinin oğlu» diye övüyor. Bu zât, Çelebi Husâmeddîn'in oğludur. Bunun oğlu Husâmeddîn Hasan, huzurda yatmaktadır ve 742 Şevvalinin yirmi dokuzuncu günü (1342) vefât etmiştir (bakınız; Abdülbâki Gölpınarlı: Mevlânâ'dan sonra Mevlevilik, İst. İnkılâp Kitabevi — 1953, s. 358).

C. mektup, Ahî Muhammed adlı bir zâtın bağışlanıp korunmasını recâ ediyor. Eflâkî'de, Sıvas'ta Esededdîn Mütekellim adlı birinin talebesinden bir Ahî Muhammed-i Divâne var (II, s. 673). Bu zât, Ulu Ârif Çelebi'nin zamânınadek yaşamış; ona semâ' meclisleri tertib edermiş. Mevlânâ hânedâniyle dostluğu, onlara ihlâsı var (s. 855 - 856, 863). Ahî Muhammed'in bu zât olması ihtimâli var.

CVII. mektup, bilginlerden Celâleddîn'e yardım edilmesini dilemektedir.

CXIX. mektup, Şemseddin adlı birisini gözetmesi için yazılmıştır.

CXXXVI. mektup, gönderilen birisine yardım edilmesini recâ yolludur.

Veled (Sultan. Bahâeddin Muhammed).

V. mektup, oğlu Sultan Veled'e yazılmıştır.

Mevlânâ Celâleddin Muhammed'in oğlu Bahâeddin Muhammed Veled. 712 Recebinin onuncu cumartesi gecesi vefât etmiştir (11.XI.1312). Sipehsâlâr, vefâtında, doksanaltı yaşında bulunduğunu söylüyor (Midhat Bahârî terc. İst. Selânik Mat.) 1331, s. 202). Bu kayda göre Sultan Veled'in, hicrî 616 yılında doğmuş olması gerekir. Dr. Feridun Nâfiz Uzluk, Sultan Veled'in zevcesi Fâtıma Hâtûn'un kızkardeşi ve Kuyumcu Salâhaddin'in kızı Hediyye Hâtûn'un zevci Nizâmeddîn'in yazdığı Sultan Veled Divânı'nda, 623 yılı Rebiulâhırının 25. Cuma günü (24.IV.1226) doğduğunun, mezkûr Nizâmeddin tarafından kaydedilmiş olduğunu söylüyor. Bu takdirde, vefâtında, ayyılına göre seksendokuz, milâdî hisâba göre seksenaltı yaşındaydı; doğum yeri Karaman'dır.

Sultan Veled, babasının vefâtından sonra, Çelebi Husâmeddin'e uymuş, daha doğrusu, babasının hayatındaki düzeni bozmamış, Çelebi Husâmeddîn(in göçmesinden sonra da, Mevlânâ'ya uyanlarca, Mevlânâ'yı temsil ettiği halde, Beytemüroğlu Şeyh Kerîmeddîn'e uymuş, yedi yıl, onun terbiyesi altında kalmış, Kerîmeddin, hicrî 691 yılı Zilhiccesinde (1291 sonları, yahut 1292 başları) vefât etmiş, Sultan Veled, onun vefâtından sonra, bütün Mevlânâ dostları tarafından ulu tanınmıştır.

Türbenin yapılarak Mevlânâ dostlarının, bir merkez çevresinde toplanmaları, Mevlânâ'nın eserlerinin kaybolmaması, Mevlânâ'nın düşüncelerinin yayılması, hayâtının aydınlanması bakımından Sultan Veled'in hizmetleri pek büyüktür; Mevlânâ'yı sevenlerin hepsi, onu, Mevlânâ'nın gerçek bir vârisi bilip başlarına tâc etmişlerdir (Hal tercemesi, eserleri ve hizmetleri için bakınız; Abdülbâki Gölpınarlı: Mevlânâ'dan sonra Mevlevîlik; İst. İnkılâp Kitabevi — 1953, s. 29 - 64).

Mevlânâ, bu mektubu, Kuyumcu Salâhaddin'in kızı ve Sultan Veled'in zevcesi Fâtıma Hâtûn'un hatırına riâyet etmesi, onu incitmemesi için yazmıştır. İfâdeye bakılırsa bu mektup, Sultan Veled'in evlenmesinden biraz sonra, belki de zevcesiyle arasında bir kırgınlık dolayısiyle yazılmıştır. Eflâkî, «Manâkıb-al Ârifîn» de baş taraflariyle, sondan bâzı yerler müstesna, aynen yazıyor (II, s. 732 - 734).

Mevlânâ'nın LXIV. mektubu da, Sultan Veled'e ve büyük kardeşi Alâeddin Çelebi'ye annelerinin babası Şerefeddin-i Semerkandî'ye saygı göstermeleri için yazılmıştır.

XLI. mektup, yoksulluğunu anlatarak oğlu Sultan Veled'e, müderris bulunmıyan bir medresenin verilmesi için yazılmış.

Zahîreddîn.

V. mektup, Zahîreddin adlı birisine şefâat yollu yazılmış. Kime yazıldığı belli değil. Ancak, bu zât, riyâzatlar çektiği kaydedildiğine göre, emîrlerden olmasa, bilginlerden, şeyhlerden, belki de kendi mensuplarından olsa gerek. Zâtî ona «oğul» demesinden de bunu anlıyoruz.

«Manâkıb - al Ârifîn» de, 720 hicride (1320 - 1321), Çobanoğlu Temürtaş'ın Konya'yı ve Konya'ya bağlı yerleri zaptettiği anlatılmakta, birçok kadı ve bilginlerin ona uyduğu söylenmektedir. Bu bilginler arasında Kayseri hatibi Zahîreddin'in de, «merhum» diye adı geçmektedir. Bu kayıttan, Zahîreddîn'in, 720 de sağ olduğunu, kitabın bu kısmı yazılırken vefât etmiş bulunduğunu anlıyoruz. Sanırız ki Mevlânâ'nın şefâat ettiği Zahîreddîn, bu zât olacak. İhtimâl hizmetinden azledilmişti; bu yüzden Mevlânâ'ya baş vurdu.

Burada, bu Zahîreddîn, Yûsuf Cemşidi Pûr - Gulâm-ı Husayn Emîn'in bastırdığı «Mektûbât-ı Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî» ye eklediği açılamada tahmin ettiği gibi Zahîreddîn Mütevvec olamaz; çünkü Mevlânâ'nın şefâat ettiği zât, beylerden değil. İzzeddin Kılıcarslan'ın tahta çıkarılması (600 - 601 h. 1203 - 1204) dolayısiyle adı geçen Zahîreddin İli Pervâne'yse hiç olamaz. (Bungâh-ı Matbûâtî-i Hıtâî, Tehran; 1335 - 1956; s. 293 - 294).

Ziyâeddin.

LXX. mektupta «Ziyâ'nın Kervansarayı» diye bir yerin adı geçer (Fülâneddin mad. b.). LXXVI. mektupta, Fahreddin Ali Sâhib - Ata'dan, Şeyh Sadreddîn'den boş kalan tekkenin şeyhliğine, Çelebi Husâmeddîn'in tâyin edilmesini diler (Fahreddin. Ali. Sâhib - Ata'ya b.). CXXVI. mektupta, Vezîr Ziyâeddin tekkesinin Çelebi Husâmeddîn'e verildiğini, fakat bâzı kimselerin oraya hükmetmiye kalkıştıklarını bildirir ve «rahmetli» diye andığı Ziyâeddin, yaptırdığı tekkenin Çelebi Husâmeddîn'e verileceğini bilseydi, altın tuğlalarla yaptırırdı der, pâdişahtan, fermâna uygun hüküm çıkartarak bu engelleri gidermesini diler.

«Manâkıb-al Ârifîn» de, Ziyâeddin tekkesinin şeyhinin öldüğü, yerine Çelebi Husâmeddîn'in şeyh olduğu anlatılır (Tahsin Yazıcı basımı, c. I, Ankara — 1959, s. 558). Aynı kitapta, bir şeyhin, Ziyâeddin Vezir tekkesiyle başka bir tek-

kede şeyh olduğu, bu şeyh ölünce Ziyâeddin Vezir tekkesine, Tâceddin Mu'tezz tarafından Çelebi Husâmeddîn'in şeyh tâyin edildiği bildirilmektedir (c. II, Ankara — 1961, s. 754). Gene aynı kaynak, Çelebi'nin hem Ziyâ, hem de Lala tekkesinde şeyh olduğunu haber verir (s. 758).

Gerek mektuplardan, gerek Manâkıb'dan çıkan son - uç şudur: Ziyâeddin tekkesinin şeyhi Sadreddin, Sadreddîn-i Konevî'den başka bir şeyh Sadreddin'dir ve Çelebi, Ziyâeddin tekkesine, bu şeyhin ölümünden sonra şeyh olmuştur. Aynı zamanda Ziyâeddin, Çelebi Husâmeddîn'den, hattâ Mevlânâ'dan çok önce ölmüştür; şu halde Hatıroğlu Ziyâeddin değildir.



Tahsin Yazıcı, bu vezirin, I. İzzeddin Keykâvûs zamânında (607 - 616 h. 1210 - 1219) Emîr-i Devât olan, I. Alâeddin Keykubad devrinde (616 - 634 h. 1219 - 1236) Sâhib-i A'zam bulunan Ziyâeddin Karaarslan olduğunu, büyük bir ihtimalle kaydediyor Manâkıb-al Ârifîn terc. Âriflerin Menkıbeleri; Millî Eğitim V. yayın. c. I, Ankara — 1953, Önsöz; s. LXXXIV - LXXXV).

II

Mektuplarda geçen ve o devre âit olan bâzı tâbirler

Âsaf, Âsaf-ı zaman	:	Vezirler ve bilhassa büyük vezir hakkında (Mek. XLII, XLVIII).
Beline, diline dindar	:	(XXXI).
Câlînüs-al fazl	:	Hekimlere (CXXII).
Düstûr	:	Vezirlere (XLII).
Eflâtûn-al tadbîr	:	Hekimlere (CXXII).
Esedül vegaa	:	Kumandanlara (LXXII, CXL).
Fahr-i Âli Dâvûd	:	Selçuk hükümdârına (XXXVIII, XCII, XCV).
İftihâr-i Âli Dâvûd	:	Selçuk hükümdârına (XXXIX, C.).
İftihâr-al attibbâ	:	Bilhassa saray hekimine (CXXII).
Kutluğ uluğ	:	Vezirlere (LXVIII).
Melik-al Hukemâ	:	Hekimlere (CXXII).
Melik-al savâhil, emîr-al ravâhili va-l marâhil	:	Deniz kıyılarındaki illerin vâlisine (CXII).
Melik-al vüzera (Melik-al ümerâ)	:	Vezir pâyelilere (CXXXII).
Mukaddem-al cüyûş	:	Kumandanlara (CXL).
Nizâm-ül mülk	:	Büyük vezîre (XLVIII, CV).
Sadr-ı muazzam düstûr-i mükerrem	:	Büyük vezîre (LXX).
Sâhib - Dîvân-al İstîfâ	:	Mâliye işleri vezîrine, müstevfiye (XXIII).
Sâhib-i A'zam, düstûr-ı mükerrem	:	Büyük vezîre (LIII).
Sâhib-i A'zam, düstûr-ı muazzam-ı mükerrem	:	Büyük vezîre (LVIII).
Sipâh-sâlâr	:	Kumandan (I).
Sedd-al müstaffızîn	:	Kumandan, dizdar (CXLV).
Tâc-ı Âli Dâvûd	:	Selçuk hükümdârına (CI).
Uluğ a'zam, uluğ dindar, Uluğ kutluğ alp, uluğ kutluğ benline, diline inanç, uluğ kutluğ diline beline alp, uluğ kutluğ has dindar	:	Büyük emîrlere, vezîre, vâliye (LXXVIII, LXXXIII, LXXXII, XCVI, CI, CXI).
Zaîm-al cüyûş, adud-al mülk	:	Kumandanlara.

III

Mektuplarda geçen ve izâhı gereken sözler

Abdâl (Mek. LXXVI).

Sûfîlere göre H. Muhammed'in vârisi ve Tanrı halîfesi olan kutupla onun hükümlerine ve hakıykatine sâhib ve vâris olan iki imâmdan, yâni Üçlerden sonra gelen yedi erene Abdâl, yahut Budalâ denir. Abdâl sözünün, bedel sözünün cem'i olduğunu söyleyenler, bunu kabûl etmeyenler vardır. Bunlar, nefislerinin yerine ruhlarını bedel ettikleri, yâni mevhum varlıklarından geçip kötü huylarını iyi huylara, mevhum varlıklarını gerçek varlığa tebdil ettikleri, yahut istedikleri vakit, istedikleri yerlerde görünebildikleri için bu adla anılmışlardır. Halk, bunlara «Yediler» der. Abdâl'ın otuz kişi olduğuna, kırk kişi bulunduğuna dâir hadisler vardır (Câmi, I, s. 103).

Arş (Mek. LXXXIV.).

Tavan, birşeyin üstünü örten şey anlamına gelir. Çardağa da arş derler. Yüceliği bakımından, pâdişah meclisine de arş denir ki bu takdirde arş, saltanat, hüküm, yücelik ve kudretten kinâyedir. Arşı yıkıldı demek, hükmü kalmadı, kudreti yok oldu demektir. Eski kanâate uyanlar, Batlamyus nazariyesine göre arş'a bütün gözleri kaplıyan ve içinde hiçbir yıldız bulunmıyan dokuzuncu kat gök demişlerdir.

VII. sûrenin 137. âyetinde yükseltmek, XVI. sûrenin 68. âyetinde çardak, XII. sûrenin 100. âyetiyle XXVII. sûrenin 23, 38, 41 ve 42. âyetlerinde taht, II. sûrenin 259. âyetinde, gene çardak, XXII. sûrenin 45. âyetinde tavan, VI. sûrenin 141. âyetinde çardaklı ve çardaksız anlamlarına kullanılmıştır. VII. sûrenin 53. âyetinde arş, kudret, tedbîr ve tasarruf anlamına gelir. Müslümanlardan, arş'ı te'vîl etmeyip Tanrı tahtı olarak kabûl eden, keyfiyetinden bahsetmeyi câiz saymıyan bir azınlık da vardır.

Arşa Tanrı bilgisi, kudreti, tasarrufu deyenler, hattâ ceset, insanın gönlü, vücudu deyenler de vardır.

Aynı Cem' (Mek. LXXI.).

Cem' sûfîlerde, Tefrika karşılığıdır. Dağınıklık anlamına gelen Tefrika, kulun, yaptığı işlerde kendisini, Tanrı'dan ayrı bilmesi, ayrı görmesidir. Topluluk anlamına gelen Cem'se, kulun, mevhum varlığı kalmaksızın, Hak'la birleşmesidir (Ta'rîfât; Taşbasması; İst. Matbaa-i Âmire — 1265; s. 30 - 31).

Mektuptaki Aynı Cem' sözü, şüphesiz, gösterişsiz, gönül birliğiyle bir araya gelmek anlamını veriyor.

Bâyezîd, Cüneyd (Mek. XV).

Mevlânâ, Çelebi Husâmeddîn'i, yalnız bu mektubunda değil, ondan bahsedilen, onun selâmı tebliğ edilen her mektubunda, zamânın Bâyezîd'i, ve vaktin Cüneyd'i diye över.

Cüneyd, Bağdad'da doğan ve birçok tasavvuf ehlinin nisbet silsilesi, ona çıktığı için, «Seyyid-al Tâife — Tasavvuf ehlinin ulusu» diye anılan Abu-l-Kaasım Cüneyd-i Bağdâdî'dir. Babası camcı olduğu için «Kavarîrî» ve «Zeccâc» diye de anılır. Hicrî 297 de (909 - 910) vefât etmiştir (Nafahât terc. İst. 1289, s. 131 - 135).

Bâyezîd, İsâoğlu Tayfûr'dur. Abû - Yezîd ve Bâyezîd diye anıla-gelmiştir. Melâmeti erenlerindendir. Bistâmlıdır. Hicrî 261 de (874 - 875) vefât etmiştir. Kendisinden, birçok coşkun sözler rivâyet edilmiştir (Aynı; s. 109 - 111).

Belkıys'in tahtı (Mek. III).

Kur'ân'ın XXVII. sûresinin 20 - 44. âyetlerinde, hüthüd denen çavuşkuşunun, Süleyman Peygamberin meclisinde bulunmadığı, sonradan gelince, Sebe' ülkesine gittiğini, orada bir kadının hükümdar olduğunu, kavmiyle güneşe taptığını söylediği, Süleyman'ın, çavuşkuşiyle ona bir mektup gönderdiği, sonra da tapısındaki topluluğa, onu hemencecik kimin getirebileceğini sorduğu, bir ifritin, yerinden kalkmadan getiririm onu dediği; kendisine kitaba âit bilgi verilen zâtın, yâni Süleyman'ın veziri Âsaf'ın, gözünü yumup açmadan getiririm dediği ve tahtiyle getirdiği anlatılır. Bu kadın Belkıys'tir; gelince, yere döşenmiş olan kıristal camı su sanıp eteklerini toplamış; sonra anlamış, tahtını, tıpkı kendi tahtına benzetmiş, derken onu tanımış, Süleyman'ın kudretine râmolarak dine girmiştir. Ahd-i Atıyk'te de Belkıys'ten bahsedilir (Mülûk-i Sâlis; X).

Beş - Altı (Mek. CXXIX).

Görmek, işitmek, koku almak, tad almak ve dokunup anlamaktan ibâret beş duyguyla, yukarı, aşağı, ön, ard, sağ ve soldan ibâret altı cihet.

Câlinus (Mek. CXXII.).

Bukrat'tan sonra en büyük hekimdir. Milâdın 131. yılında Bergama'da ölmüştür. Birçok eserleri arapçaya çevrilmiştir.

Eflâtun (Mek. CXXII.).

Meşhur Yunan filozofu ve İde nazariyesinin kurucusu Platon'dur. Sokrat'ın talebesi, Aristo'nun hocasıdır. Milâttan 430 yıl önce doğmuş, Sokrat'ın öldürülmesinden sonra seyahate çıkmış, bu arada Mısır'da da epeyce oturmuş, Yunanistan'a dönmüş, Milâttan önce 388 de Akademya'yı kurmuş, 347 yahut 348 de ölmüştür. Doğu edebiyâtında akıl timsâli olarak övülegelmiştir.

Eyyûb (Peygamber. Mek. I).

İsrâiloğullarının peygamberlerindendir. Tanrı'nın verdiği dertlere dayandığından melekler, sınanmasını istemişler, Tanrı, evlâtlarını öldürmüş, sürülerini sele kaptırmış, malı - mülkü kalmamış, sonunda vücudu yaralara - berelere karmış, bedenine düşen kurtlar, kalbiyle diline saldırdıkları vakit, Rabbim, bana zarar dokundu, sen merhametlilerin merhametlisisin demiş; Tanrı da onu iyileştirmiş, yeni baştan malı - mülkü, evlâdı olmuştur. Ahd-i Atıyk'te XVIII. bölüm, Eyyûb'a ayrılmıştır ve 42 bâptır. Kur'an'da adı geçer ve bu olay kısaca anlatılır Sûre. IV, 163; VI, 84, XIV, 83; XXXVIII, 40 - 44).

Ferdâniyyet (Mek. XXXVII.).

Teklik, eşi olmazlık anlamına gelir. Tanrı'nın zât âlemidir.

Fuzayl ibni Iyâz (Mek. LIX.).

Abû - Alî Fuzayl, Kûfelidir; Horasan'ın Merv şehrindendir diyenler de vardır. 187 hicrîde (802) vefât etmiştir. (Nafahât terc. İst. 1289, s. 91 - 92).

Gulyabânî (Mek. XXX.).

Bir inanca göre cinlerin bir kısmı, çöllerde, ovalarda, yol bu yanda; bu yana gelin; su burada var diye yolculara seslenirler; onların yollarını azdırarak ölümlerine sebeb olurlarmış. Bunlara «gol» derler. H. Peygamber, böyle bir şeyin aslı olmadığını söylemekle beraber, bu inanç, halk arasında yerleşmiş ve edebiyâta da girmiştir (Câmi'-al Sagıyr; Mısır — 1321, c. II, s. 194).

Hârût - Mârût (Mek. CV).

II. sûrenin 102. âyetinde Hârût, Mârût adlı iki melekten bahsedilir. Bunlara iki pâdişah, Dâvûd ve Süleyman Peygamberler deyenler de olmuştur. Dâvûd'la Süleyman, Ahd-i Atıyk'a göre peygamber olmayıp iki pâdişahtır. Kur'an, bunları peygamber olarak kabûl eder. Bu melekler hakkında çeşitli rivâyetler vardır. Bunlar, insanların kötülüklerini görüp Tanrı'ya şikâyet etmişler; Tanrı, onlar da şehvet vardır; sizde de olsa onlara benzersiniz demiş. Biz isyân etmeyiz demişler. Bunun üzerine Tanrı, bunlara şehvet verip Bâbül'e indirmiş. Gündüz orada hüküm sürerler, isteyenlere büyü öğretirler, geceleyin Tanrı'nın en ulu adını okuyup göğe ağarlarmış. Derken orada, bir kadına âşık olmuşlar, kötülükte bulunmuşlar, hattâ kadın onlara râmolmadan, Tanrı'nın ulu adını öğretmelerini teklif etmiş, kabûl etmişler. Kadın, bu adı okuyup göğe ağmış. Tanrı onu çarpmış, bir yıldız şekline sokmuş; Zühre yıldızı bu kadınmış. Hârût'la Mârût'a da dünya cezâsiyle âhiret cezâsının hangisini istersiniz diye sormuş; dünyâ cezâsını kabûl etmişler. Bunun üzerine ikisi de baş aşağı Bâbül kuyusuna asılmış. Büyücüler, bu kuyunun başına giderler, onlardan büyü öğrenirlermiş.

Kur'an, bu iki meleğin, halkı sınamak için Bâbül'e indirildiğini, kendilerinden büyü öğrenmek isteyenlere önce, büyü yaparlarsa kâfir olacaklarını bildirdiklerini, kabûl edenlere bellettiklerini anlatır.

Bunlar, eski İranlıların Hordâd, Mordâd adlı iki meleğidir; bütün bu rivâyetler de bunlara eklemedir (Burhân-ı Kaatı'; Dr. Muhammed) Muîn basımı; Tehran — 1331; hâşiye; not. 2, s. 729 - 730).

Hümâ (Devletkuşu. Mek. CXXXVII.).

Boz renkli, ayaksız bir kuşmuş. Dirisi ele girmezmiş. Hindistan'da, Hıtâ ve Huten ülkelerinde, Kıpçak çölünde bulunurmuş. Saksağana benzermiş. Halk rivâyetince bu kuşun gölgesi, kimin başına düşerse pâdişah olurmuş. Bu yüzden hümâya, devletkuşu denmiştir. Bu kuşun gıdası kemikmiş. Bu yüzden, edebiyatta devlet ve kemikle anılır.

İdrîs (Peygamber)'in cismi (Mek. III).

Âdem Peygamberin oğullarındandır. XIX. sûrenin 56 - 57. âyetlerinde, onun gerçek ve peygamber olduğu, Tanrı tarafından yüce yurda kaldırıldığı, bedeniyle göğe ağdırıldığı bildirilmede, XXI. sûrenin 85. âyetinde de adı geçmektedir. İdrîs'in, ilk olarak elbise dikmeyi, böylece de terziliği icâdettiği rivâyet edilmiştir. İdrîs, Ahd-i Atıyk'te Enuş diye geçer (Tekvîn; V, 6).

İhvân-ı Safâ (Temiz kardeşler. Mek. XI).

Sûfiler, birbirlerini yol kardeşi sayarlar ve birbirlerine, kardeş derler. Bu söz, bu anlama gelmektedir.

Aynı zamanda hicretin II. yüzyılının sonlarında Irak'da meydana gelen ve Yunan felsefesini Müslümanlığa tatbik eden gizli bir cemiyet üyeleri, bu adı almışlardır. Bunların meydana getirdikleri risâleler, «Resâil-i İhvân-al Safâ» diye meşhurdur.

İsâ - Havâriyyûn (Mek. XXVII).

Havâriyyûn, İsâ Peygamberlere inanan ve onun adına dînini yayan oniki kişidir. Bunların adları, Matyus İncilinde vardır (X, 1 - 4). Hıristiyanların inancına göre onikilerden Yuda, İsâ'yı ele verdiği için lânetlenmiş, bunun yerine Mityas seçilmiştir (A'mâl-i Rüsül, I, 15 - 26). Bunlara, elbiseleri temiz olduğundan, elbise yıkamakla, avlanmakla, balık aviyle geçinmekle bu ad verilmiştir deyenler vardır. En doğru söz, İsâ Peygamberin yakınlarından olduklarından, temiz kişiler anlamına gelen bu adı aldıklarıdır.

İskender Seddi (Mek. LXI).

Kur'an'ın XVIII. sûresinin 83 - 96. âyetlerinde Zül - Karneyn'den ve onun yaptığı sedden bahsedilir. Zül - Karneyn, iki boynuzlu demektir. Zülkarneyn'in, İskender olduğu söylenmiş ve yaptığı sedde de, İskender seddi denmiştir.

Zül - Karneyn, son incelemelere göre, Milâttan önce 559 da zuhûr eden, 544 de Bâbül'ü alıp İsrâiloğullarını tutsaklıktan kurtaran ve 519 da ölen Kûruş-ı Kebîr'dir. Yunanlılara göre İskender, Zeus'un oğlu sayıldığından ve Mısır'da Amûn, Zeus'u temsil ettiğinden, bu heykelin de iki boynuzlu olarak temsil edildiğinden İskender, Zül Karneyn'le karıştırılmış olsa gerektir.

İskender seddi de, Kûruş tarafından yaptırılan, kalıntıları hâlâ duran, Türkler tarafından Derbend Geçidi, Araplar tarafından Bâb-al Hazar ve Bâb-al Türk diye anılan seddir ki Kafkas dağlarının geçit yerinde ve Hazer deniziyle Karadeniz arasındadır (bakınız; Abdülbâki Gölpınarlı: Kur'ân-ı Kerîm ve Meâli. İst. Remzi Kitabevi — 1958; Açılama; s. LXXXII - LXXXIV).

Kafdağı (Mek. LXI).

Eskilere göre dünyâyı kuşatan bir dağdır. İran mitolojisindeki Sîmurg'un mekânı bu dağdır. «Kaf'tan Kaf'a» sözü, bir uçtan bir uca anlamını ifâde eder.

Sofîlerce Kafdağı, gönüldür; sîmurg da kâmil insandır.

Kevser (Mek. CIV).

Cennette bir nehirdir; bir havuzdur deyenler olduğu gibi bol hayır ve bereket, tükenmez soy - sop, sayılmaz ümmet anlamlarına geldiğini söyleyenler de vardır. H. Muhammed'in, Kevser'in, iki yanında inciden kaplar bulunan bir ırmak olduğunu, bu kapların yıldızlar kadar sayısız bulunduğunu bir hadisinde söyler (Al - Tacrîd, Kitâbu tefsîr-al-Kur'ân, II, s. 120).

Sofîlerce Kevser, H. Muhammed'in irfânıdır; mânevî zevk ve neşedir.

Kürsî (Âyetül - Kürsî. Mek. VIII).

Kur'an'ın, II. sûresinin 255. âyetinde, Tanrı'nın kürsüsünün yeryüzünü ve gökleri kapladığı söylenmektedir ve bu âyete de, bu yüzden Kürsî Âyeti denmiştir. Kürsî, üstüne oturulan şey anlamına gelir. Kürsî'nin Tanrı bilgisi, Tanrı'nın tedbiri ve tasarrufu anlamına geldiğini söyleyenler olmuştur. Eski kanaate göre sekizinci kat göktür deyenler de olmuştur (Al - Mufradât; s. 441).

Mahmud (Sultan. Gaznevî. (Mek. XX).

Sebüktekin oğludur. Gazneliler hükûmetinin kurucusudur. Babası, Samanoğulları beylerinden olan ve Horasan'da vâlilikte bulunan Alptekin'in kölesiydi.

Sonradan bu zâtın kızını almış, Samanlılar kuvvetten düşünce Gazne yöresini eline geçirmişti. 357 hicrîde (976 - 977) Doğan oğlu Mahmud, 387 de (997) Gazne'yi ele geçirmiş, Horasan, Efganistan ve Bulûcistan'ı zaptetmiş, Hârezm'e kadar bütün şehirleri almış, Hindistan'ın birçok kısmını fetheylemişti. Otuzüç yıl hüküm sürmüş, 421 de (1030) vefât etmiştir.

Mehdî (Mek. I).

Hazret-i Muhammed tarafından, din bulandıktan sonra zuhûr edeceği, zulmün, adâletsizliğin timsâli olan tek gözlü Deccâl'i öldüreceği, âleme adâleti yayacağı bildirilen ve kendi soyundan geleceği muştulanan zât. Lûgatte bu söz, doğru yolu bulmuş anlamına gelir. Ehl-i Sünnete göre Mehdî, son zamanda, H. Fâtıma evlâdından doğacak, İmâm Hasan, yahut İmâm Husayn soyundan olacak, otuzüç yaşında, dünyâyı düzene koyacak, ondan sonra yeryüzünde başka bir din kalmıyacak, herkes Müslüman olacak, savaş da ortadan kalkacaktır. İmâmiyyeye göre Mehdî, onikinci İmâm'dır; hicrî 255, yahut 256 da (869 - 870) doğmuştur; hâlâ sağdır; son zamanda zuhûr edecektir. Sûfîlerin bir kısmına ve Mevlânâ'ya göre Mehdî, her zaman bulunan, zamânın imâmı olan kutuptur. Aynı zamanda insanda zuhûr eden hidâyet hâlidir ki bu hidâyet zuhûr edince Deccâl, yâni mevhûm varlık, yok olur; vücut ülkesi düzene girer.

Melekût (Mek. XXVIII.).

Sûfîler, Hazarât-ı Hams (Beş tapı) diye beş âlem kabûl ederler:

1) Lâhût. Bu âlem, mutlak varlık âlemidir. 2) Ceberût. Bu âlem, her şeyin Tanrı bilgisinde sâbit olduğu âlemdir. Hakıykat-i Muhammediyye de denir. 3) Melekût. Tanrı bilgisinde sâbit olan hakıykatlerin lâtif bir şekilde zuhûr ettiği âlem. Sıfatlar ve kuvvetler âlemi. 4) Nâsût. Melekût âleminin maddî şekilde zuhûru. 5) Bu dört âlemi kaplıyan insan. Bâzılarınca beşinci âlem, Misâl âlemidir ki bunda, Eflâtûn'un tesiri açıkça görünmededir. Yalnız bu âlemler, birer - birer ve zaman geçtikçe olmuştur gibi bir şey hatıra getirmemek gerektir. Mutlak Varlık'ın zuhûra olan meyli, her an, bütün varlıkların hakıykatlerini her an izhâr eder ve bu zuhûr, melekût âlemini meydana getirir. Bu âlem de maddî şekilde tezâhür ederek gördüğümüz âlemi meydana getirir. Zuhûra olan meyil, dâimî olduğundan sûfîlerin bir kısmı, Tanrı'yı, varlık âlemine nisbetle kadîm, varlıkları da zât ile kaaim bilerek «heykel-i âlem hâdis-i kadîmdir», yâni kâinât, zâta nisbetle sonradan olmakla beraber, zuhûr bakımından önsüz ve sonsuzdur demişlerdir.

Muîd (Mek. LXI).

Lûgat anlamı, geri verendir. Eski medreselerde, müderrisin verdiği dersi tekrarlıyan, bir kere daha vermek sûretiyle pişiren, olgunlaştıran, pâye bakımından da müderristen bir derece aşâ olan müderrislere muîd denirdi. Bir aralık resmî mekteplere de muîdlik kondu; bu mekteplerde muîd, muallimden aşâ, mubassırdan, yâni talebeyi görüp gözeten, talebenin disiplin ve inzibat işlerine ba-

kan memurdan yukarıydı. Yatılı mekteplerde muîd, sorulan sorulara cevap verir, gündüzün de, muallim gelmezse sınıfa girerdi.

Mûsâ'nın anası (Mek. IV).

Mûsâ, doğmadan, Firavun, gördüğü bir ruyâ üzerine İsrail oğullarından doğacak erkek çocukları öldürtmeye karar vermiş; kararını da yerine getirmeye başlamıştı. Mûsâ'nın anasına, oğlunu bir sepete koyup, Nil nehrine atmak ilham edilmiş, sonra da gidip onu emzirmesi bildirilmişti. Mûsâ'yı Firavun'un karısı Âsiye Nil'de bulup almış evlât edinmişti. Bulunan süt ninelerin hiçbirinin sütünü Mûsâ emmemiş, nihayet anasının sütünü emmiş ve anası tarafından büyütülmüştü (Kur'an; XXVIII, 12. Ahd-i Atik; Tekvin, II).

Muska (Heykel. Mek. XXXVIII).

Herhangi bir hastalıktan, nazar değmesinden korunmak için yazılıp muşambaya sarılıp boyna asılan, yahut kola bağlanan şeylere derler. Heykel, bilhassa ince, ensiz ve adam boyunca uzun olan muskalara denir. H. Peygamber, herhangi bir şey için vücûda, yahut başka bir şeye, meselâ yapıya bir şey asanın, yahut böyle bir şey takınanın, işinin o şeye bırakılacağını, yani Allah'ın o adamı, o muskanın korumasına terkedeceğini söylemek suretiyle bu asılsız inançla da savaşmıştır (Câmi'; II, s. 152).

Mu'tezile (Mek. LI).

Ayrılanlar anlamına gelir. Hicretin birinci yüzyılının ikinci yarısında, Müslüman bilginlerin, İran ve Yunan felsefesi tesiri altında, dinî inançlar üstünde durmaları yüzünden meydana gelen ve çoğunluktan ayrılan bu topluma göre, Tanrı'yı, diri, güç - kudret sâhibi, bilen, gören... gibi sıfatlarla anlatış, onu, yaratıkla bir tutuştur. Çünkü o, diriliği de, gücü - kuvveti de, bilmeyi, görmeyi de... icâd edendir. Bu bakımdan, zâtına nisbetle ona bir sıfat vermek, doğru olamaz. Verildiği takdirde, verilen sıfatların, onun aynı, yahut ondan başka oluşu düşünülür. Aynı olduğu kabul edilirse, Tanrı'yı, mücerred sıfatlar olarak kabûl etmiş oluruz. Ayrıdır dersek, onunla berâber, bu sıfatların da önüne ön yoksa, onunla berâber, birçok ezelî ve ebedî varlıklar kabûl edilir. Sonradan olma dersek, Tanrı'nın, bunlar yaratılmadan önce bilgisiz, güçsüz - kuvvetsiz olduğu son - ucuna varılır. Bu yüzdendir ki Allah'a sıfat vermek doğru olamaz.

Gene bunlarca, kul, yaptığı iyiliği ve kötülüğü, kendi dileğiyle, kendi gücüyle yapar. Aksi takdirde, iyiliğe mükâfat, kötülüğe mücâzat vermek, abes olur

Mu'tezile'nin tuttuğu yola i'tizâl denir. Bu yol, inançta bir yoldur; ibâdet ve muamelâtta, herhangi bir mezhebe uyar.

Nefs-i Emmâre (Mek. LXXII).

Fazlasiyle emreden nefis demektir. Nefis, öz, insanın varlığı demekse de, kötülüğe meylini bildiren bir terim olmuştur.

Nizâmül - Mülk (Mek. IX).

Mevlânâ, bu mektubunda ve vezirlere yazdığı mektuplarda, muhâtabına bu vasfı vermektedir.

Nizâmül - Mülk Hâce Kıvâmeddin Abû - Ali Hasan ibni Ali, İran Selçuklularından Alparslan'la oğlu Melikşâh'ın veziridir. 408 de (1017) Râdgân'da, yahut Tûs'ta doğmuş, 485 te (1092), Bâtınîler tarafından öldürülmüştür. Zamânında, bütün bilgi erbâbını korumuş, birçok medreseler, câmiler yaptırmış, büyük bir ün kazanmıştır. Bu yüzden lâkabı, vezirlere de lâkab olmuştur.

Nigâr - hâne (Mek. XXXVIII).

Resimlerle, nakışlarla süslü yere, «nigâristan», «nigâr - hâne» adı verilir. Milâdî 240 ta doğan ve Zertüşt diniyle Hıristiyanlığı birleştirerek yeni bir din kuran, 274 de derisi yüzülmek sûretiyle öldürülen Mani'nin, minyatürlerle bezenmiş olan ve «Erteng, Erjeng» denen kitabına da bu ad verilir.

Nûh - Tûfan (Mek. XXII).

Âdem Peygamberin soyundan gelen Nuh Peygamber zamânında insanlar zulmetmiye başlamışlar, bunun üzerine Tanrı, gökten yağmur yağdırarak, yerden sular fışkırtarak insanları ve bütün yaratıkları boğmuştur. Tûfandan yalnız Nûh ve ona inananlarla her cins yaratıktan birer çift, Nûh'un yaptığı gemiye sığınmak sûretiyle kurtulmuştur. Bu olay, Kur'an'da, birçok sûrelerde geçtiği gibi Ahd-i Atıyk'de de Tekvin bölümünün VI - VIII. baplarında anlatılır.

Öküz - balık (Mek. II).

Sâbit yıldızlara, bulundukları yerler arasında hayâlî bir çizgi çizerek, meydana gelen şekle göre adlar vermişler, bu yıldız kümelerine, bu şekillere göre, «Öküz burcu, Balık burcu, Akrep burcu, İkizler burcu...» demişlerdir. Öküz ve Balık, bu burçlardan ikisinin adıdır. Aynı zamanda, aslı olmıyan bir kanaate göre dünyâ, bir öküzün boynuzu üstünde durur, öküz de bir balığın sırtına basar. Klâsik İslâm edebiyâtında, öküzle balık anılınca hem bu burçlar anılmış olur, hem bu kanaate işâret edilir, hem de en yukarı, en aşağı yer anlatılmış olur.

Ömer - Ateş, sadaka (Mek. XIX).

H. Ömer'in halifeliği zamanında Medine'de bir yangın olmuştu. Ateş, bir türlü söndürülemeyince halk, Ömer'e başvurdu. Ömer, sadaka verilmesini buyurdu. Halk sadaka verdi; yangın da söndürüldü (İbn-al Asir; G. J. Tornberg basımı; E. J. Brill - 1868; c. II, s. 440).

Rûhül - Kudüs (Mek. XXVII).

II. sûrenin 87. ve 253., V. sûrenin 110. âyetlerinde geçer. Bu âyetlerde, İsâ'-nın, Rûhül - Kudüs'le kuvvetlendirildiği bildirilir. XVI. sûrenin 2. âyetinde «Rûh» diye adı geçer ve meleklerin, Tanrı'nın, kullarından dilediğine ve emriyle, Rûh'la melekleri indirdiği söylenir. Aynı sûrenin 102. âyetinde, Rûhül - Kudüs'-ün, gerçek olarak inananları, inançlarında tesbit için Rab tarafından indirildiği anlatılır. XXVI. sûrenin 193. âyetinde Rûhül - Emîn diye anılır ve H. Muhammed'in kalbine Kur'an'la indiği söylenir. XL. sûrenin 15. âyetinde, Rûh'un, Tanrı kullarından, Tanrı'nın dilediği kula, emriyle gönderildiği, LVIII. sûrenin 22. âyetinde, inananların Rûh'la kuvvetlendirildiği, LXX. sûrenin 4. âyetinde, meleklerle Rûh'un, elli bin yıl süren bir günde göğe ağacağı, LXXVIII. sûrenin 38. âyetinde Rûh'la meleklerin, kıyâmette ayrı bir saf teşkil edeceği, XCVII. sûrenin 4. âyetinde, Rablerinin izniyle meleklerle Rûh'un, Kadir gecesinde yere ineceği anlatılır. XIX. sûrenin 17. âyetinde de Rûh'un Meryem'e, bir insan şeklinde göründüğü söylenir.

Müslümanlarca Rûhül - Kudüs, Cebrâil'dir. Bedenlerin rûhla dirildiği gibi, dîne âit hükümlerin de Cebrâil'le dirildiği ve rûhânî olduğu için bu adla anılmıştır. İncil'e de Rûhül - Kudüs denmiştir. Netekim Kur'an'da da Rûh diye anılmıştır. Bâzıları, Rûhül - Kudüs, İsâ'nın ölüleri diriltme kudretidir demişlerdir.

Matyus İncilinin son bâbı olan XXVIII. bâbının 19. âyetinde, «Baba, oğul, Rûhül - Kudüs» teslisine rastlarız. Yuhanna İncilinde, İsâ'nın müjdelediği teselli edici gerçeklik rûhu da, Hıristiyanlarca Rûhül - Kudüs'dür (XIV, 16 - 17). Hıristiyanlarca Rûhül-Kudüs, Tanrı kudretidir ve baba ile oğuldan, yâni hayatla kelâmdan ayrılmaz. Peygamberler ve erenler, olağanüstü şeyleri, bu kudretle yaparlar. Müslümanlarsa, İncilde geçen «teselli edici» yi, Paraklet (arapçada Faraklit) tarzında kabûl edip H. Muhammed'in, İsâ tarafından müjdelendiğini iddiâ ederler (Meselâ bakınız; Seyyid Hibetüddîn-i Şehristânî: Râhnümâ-yı Yahûd ü Nasârâ yâ Beybilhâ; Encümen-i Tebligaat-ı İslâmî yayın. Tehran — 1323 Şemsî hicrî; s. 107 - 117).

Sidre (Mek. LXXVII).

Kur'ân'ın LIII. sûresinin 14. âyetinde geçer. Sınır ağacı olan sidre, H. Peygamber'in bir hadisine göre, Mi'raçta bu ağacı, yedinci kat göğün ilerisinde görmüştür (Abdülbâki Gölpınarlı: Kur'ân-ı Kerim ve Meâli; Remzi Kitabevi; İst. 1958; c. II, Açılama; s. CII - CIV).

Sûfîlere göre Sidre, akılla anlaşılacak şeylerin sonudur.

Süleyman — Kuşdili (Mek. VII).

XVII. sûrenin 16 - 17. âyetlerinde Süleyman Peygamberin kuş dili bildiği, bütün yaratıkların ve cinlerin onun buyruklarına uydukları bildirilmektedir. Bu bakımdan Süleyman, edebiyatta kuşla berâber geçer.

Tasavvufta kuş dili, vahdet sırrına dâir bahislerdir.

Şeyh (Sultânel - Ulemâ Bahâeddîn Muhammed Veled. Mek. XIX).

Mevlânâ, bu mektupta, bir toplumun, şeyhi ululamayı bıraktığını, onun sohbetini dinlemeyip akşam namazını kıldıklarını, yalnız iki kişinin Şeyh'e uyup namaza kalkmadığını, bunlardan birinin, namaz kılanların, yüzlerinin Kıble'den çevrilmiş bulunduğunu, kendilerininse Kıble'ye yöneldiklerini gördüğünü hikâye ediyor ve, «Şeyh'in hikâyesi söylenmişti hani» diyor. Bu hikâye, «Fîhi mâ - fîh» de, Mevlânâ'nın bir sohbetinde geçer. Mevlânâ, bunu babasından rivâyet etmektedir; bu müşâhedeye mazhar olan zâtın adı da, Hâcegi'dir (Basımımız; Bölüm 3, s. 10).

Manâkıb - al Ârifîn, bu zâtı iki yerde anar. Birincisinde, Sultânel - Ulemâ'-nın göçerken, Malatya civârından geçtiğini, Şeyh-i rabbânî Hacegi-i gehvâreger'le başka dostların, oraya konmayı dilediklerini, fakat Sultânel - Ulemâ'nın şehre inmediğini söyle (Tahsin Yazıcı basımı; Ankara — 1959, s. 24). Bir başka rivâyette de bu zâtı, «ârif-i rabbânî, vâkıf-ı esrâr-ı, maânî» diye över ve gene adını, Hâcegi-i Gehvâreger diye anar, Ulu Mevlânâ'nın, yâni Sultânel - Ulemâ'-nın olgun ve gerçeğe ulaşmış müridlerinden olduğunu da söyler (Aynı, s. 48).

Anlaşılıyor ki bu zât, beşikçilikle geçinmededir ve şöhreti, Eflâkî'nin zamânına dek unutulmamıştır.

Tenbîh, Vecîz, Vasît, Basît, Câmi'-al Kebîr (Mek. LXXI).

Tenbih, 476 hicrîde (1083) Abû - İshak İbrâhîm ibni Aliyy-al Şîrâzî'nin fürû'a âit bir kitabıdır; birçok şerhleri vardır (Keşf el - Zunûn; M.V. İst. Maârif Mat. 1360 - 1941, s. 489 - 493).

Vecîz, 468 de (1075) ölen Vâhidî'nin tefsîriyle Gazâlî'nin (ölm. 505. 1111. h.) kitabının adıdır (İst. 1362 - 1943; II, s. 3002 - 3004).

Vasît, Gazâlî'nin fürûa âit kitabıdır (II, s. 2008 - 2009).

Basît, Vâhidî'nin Gazâlî'nin telhis ettiği tefsirin aslıdır ve Vâhidî'nindir (I, s. 245).

Câmi'-al Kebîr, furûa âid olup 340 ta (951) ölen Abu-l Hasan Abdullah'ın kitabıdır (I, s. 570 - 571).

Usturlâp (Mek. II).

Üstüne gökyüzü haritası çizilmiş yarım, yahut dörtte bir dâire şeklinde tahtadan, yahut madenî bir maddeden yapılmış âlet. Üstünde, ucunda bir kurşun bulunan ve sağa - sola hareket ettirilebilen bir ip vardır ki buna «akrep» denir. Bu âletle güneşin bulunduğu yer, içinde bulunulan saat, bu saatte yıldızların yerleri, birbirlerine göre nerelerde bulundukları tesbit edilir.

Yâsîn Soyu (Mek. LVIII).

Kur'ân'ın XXXVI. sûresi, Yâsîn sûresi diye anılır ve bu adla başlar. Sîn, Arap boylarından Tayy boyunun lehcesinde, insan anlamına gelir. Bu bakım-

dan Yâsin, ey insan demektir ve H. Muhammed'e hitâptır ve bu ad, H. Muhammed'in adlarındandır. Bâzılarına göreyse Sin, ulu anlamına gelen seyyid sözüne işârettir.

XXVII. sûrenin 130. âyetindeki «ilyâsin» i de, «âli Yâsin» olarak okuyanlar vardır ki, anlam, Muhammed soyu olur. Yâsin soyu, Muhammed soyu demektir.

Yûsuf Kardeşleri v.s. (Mek. X).

Yûsuf, İsrâil oğullarından Yâkup Peygamberin oğludur ve o da bir peygamberdir.

Yâkup Peygamberin onbir oğlu vardır. Son ve onikinci oğlu Yûsuf, boylu - poslu, pek yakışıklı, pek güzeldir. Bu bakımdan babası onu çok sever. Babalarının bu sevgisini diğer kardeşleri kıskanırlar. Bir gün babalarından izin alıp Yûsuf'u da yanlarına alarak gezmeye giderler. Maksatları Yûsuf'u öldürmektir. İçlerinden biri kuyuya atmayı teklif eder, bunu kabûl ederek bir battal kuyuya atarlar. Bir kervan halkı kuyudan su çekmek isterken Yûsuf'u bulup çıkarırlar. Kervan sahibi Yûsuf'u Mısır'da Hükümdârın ileri gelen adamlarından birine satar. Yûsuf bu zâta hizmet ederken güzelliği yüzünden karısı, Yûsuf'a gönül verir. Yûsuf mukabele etmez. Fakat gözü dönen Zelihâ, Yûsuf'un üstüne atılır. Tam bu sırada kocası gelince Zelihâ, Yûsuf'un kendisine saldırdığını söyler, efendisi onu hapse attırır. Yûsuf yedi yıl hapiste kalır ve bu müddet içinde hapisteki arkadaşlarının ruyâlarını yorar.

Yedi yıl sonra Firavun, ruyâsında, yedi zayıf ineğin yedi semiz ineği yuttuğunu görür. Gene bu ruyâda, yedi tane güzel, olgun başak yedi tane cılız başak da görmüştür. Düş, yorucular bu ruyâları yoramazlar; bu sırada Yûsuf akla gelir. Yûsuf'u hapisten çıkarırlar. Yedi yıl bolluktan sonra, yedi yıl kıtlık olacak der ve düşü yorar. Firavun, onu mâliye işlerine memur eder. Kıtlık yılları için zahire saklar. Kıtlık yılları gelince halka yardımda bulunur. Bu sırada kardeşleri de zahire almak için Yûsuf'a baş vururlar.

Önce kendisini bildirmez. Fakat sonra kendisinin kuyuya atılmasını teklif eden kardeşinin torbasına şerbet tasını koydurur. Tas bulununca onu kendi yanında tutsak gibi alıkor. Kardeşleri tekrar geldikleri zaman kendini belli eder, babamla, annemle berâber gelin, Mısır'a yerleşin der.

Yûsuf hikâyesi, Kur'an'da, XII. sûrede, «Hikâyelerin en güzeli» diye uzun uzadıya anlatılır. Ahd-i Atıyk'te Tekvin bâbında, pek az farkla ancak daha mufassal olarak anlatılmaktadır.

IV

Mektuplarda geçen hadîsler

I. Biriniz, kardeşini seviyorsa, sevdiğini bildirsin ona (Al Câmi'-al Sagıyr fi Ahâdis-al Başîr-al Nazîr; Mısır; Matbaat-al Hayriyya — 1321, c. I, s. 13).

II. Teenî ile hareket, yüce Allah'tandır; tezlikse şeytandan (c. I, s. 103).

Namâzı, vakti geçmeden tez kılın; ölüm gelip çatmadan da tövbe edin (Bedî'-uzzaman Fürûzan-fer: Ahâdîs-i Masnavî; Tehran — 1334 Şemsî hicrî, s. 64).

Yeryüzüm de kaplamadı beni, gökyüzüm de; ikisine de sığmadım da, inanan kulumun gönlüne sığdım (Ahâdîs-i Masnavî; s. 26).

III. Gerçekten de zamânınızda, rabbinizin esintileri vardır; onları elde etmiye çalışın da size onlardan bir esinti değsin; ondan sonra da ebedî olarak kötü olmayın artık (Câmi'; c. I, s. 80).

III. Evden önce komşu; yoldan önce yoldaş; yolculuktan önce yol azığı (c. I, s. 121).

Topluluk rahmettir; ayrılık azap (c. I, s. 121).

VI. Fâtıma, benden bir parçadır (c. II, s. 61).

VII. Bütün sıkıntılarını, bir tek sıkıntı yapan, yalnız Tanrı için sıkılan kişinin, dünyâ sıkıntılarını Tanrı giderir; ama sıkıntılara dalan kişi, dünyânın hangi ovasında geberir - gider, Allah bilir (Ahâdîs-i Masnavî; s. 136).

Cennet, beğenilmiyen şeylerle çevrilmiştir; cehennem, özenilen, istenilen şeylerle (Câmi'; I, 124).

Topluluk (III. mek.).

VIII. Seni övemem ben; sen kendini nasıl övdüysen öylesin (Câmi'; I, 50).

IX. Halkın hepsi de Allah'ın ayâlidir; Allah'a en sevgilisi, ayâline en faydalı olanıdır (II, s. 10).

X. Nefsinin de sende hakkı var (Al - Tacrîd-al Sarih li Ahâdis-al Câmi'-al Sahîh; Mısır; Matbaat-al Maymaniyya — 1323, c. I, s. 126).

Hastalarınızı sadakayla tedâvi edin (Câmi'; II, s. 11).

XI. Kıyâmet günü geldi mi, ölüm, güzelim, alımlı bir koyun şeklinde gelir; cennetle cehennem arasında durur; kesilir; herkes de bakar; görür. Birisinin, sevinçten ölmesi gerekseydi; birisi sevinçten ölseydi, cennetlikler ölürdü; birisinin hüzünden ölmesi mümkün olsaydı, cehennemlikler ölürdü (Câmi', I, s. 27).

XII. Allah için işlenen işlerin, Allah'a en sevgilisi, birisini, Allah için sevmek, Allah için sevmemektir (s. 9).

XVI. Yeryüzündekine acı; yücelik göğündeki de sana acısın (I, s. 32).

XVIII. İnsanların hayırlısı, insanlara en faydalı olanıdır (II, s. 8).
İnanan kişinin anlayışından sakının; çünkü o, üstün ve ulu Allah ışığıyla bakar, görür (I, s. 7).

XIX. Merhaba, küçük savaştan dönen topluluk; boynunuza borc olarak büyük savaş kaldı.
Küçük savaştan döndüm büyük savaşa. (Ahâdîs-i Masnavî, s. 15).
Savaşın en üstünü, insanın nefsiyle, dileğiyle savaşmasıdır (Câmi'; I, s. 41).

XXII. İnanan, Allah ışığıyla bakar, görür (XVIII. mek.).
Kim Allâh'a tam bağlanırsa, Allah ona her hâlinde yardımcı olur (Ahâdîs-i Masnavî, s. 19).
Yüce Allah, kıyâmet günü, ey Âdemoğlu der; hastalandım; niye dolaşmadın beni? Kul, yârabbi der; nasıl dolaşabilirim seni; sen âlemlerin rabbisin. Allah, bilmiyor muydun der, filân kulum hastalanmıştı, onu dolaşmadın. Bilmiyor muydun ki onu dolaşsaydın ecrini katımda bulacaktın...... (Câmi', I, s. 65).
Dostlarım kubbelerimin altındadır; benden başka kimse bilmez onları (Ahâdîs-i Masnavî), s. 52).

XXIII. Yeryüzündekine... (XVI. mek.).

XXV. Gerçekten de yüce Tanrı'nın pek yüce kulları vardır... Bu hadîsi bulamadık; ancak, «Gerçekten de yüce Allah'ın öylesine kulları vardır ki Allah onları, insanların faydalarını vermiye ayırmıştır; insanlar onlara kaçarlar, ihtiyaçları olunca onlara sığınırlar; onlar, Allah'ın gazebinden emîndirler» meâlindeki hadîse, anlam bakımından uyar (Câmi', I, s. 78).

XXX. Sana, Arş altındaki cennet definesini haber vereyim mi? Evirip çevirme, güç - kuvvet, ancak Allah'ındır dersin; Allah da der ki: Kulum, esenliğe erişti, esenleşti (c. I, s. 96).
Sana, cennet kapılarından bir kapıya kılavuz olayım mı? Evirip çevirme, güç - kuvvet, ancak Allah'ındır sözüdür (c. I, s. 96).
«Bu meâlde daha başka hadisler de vardır.»

XXXI. Cennet... (VII. mek.).

XXXII. Halk... (IX. mek.).

XXXIII. İnanan... (XVIII. mek.).
Allah'la oturup... (Böyle bir hadîs bulamadık).

XXXVII. Haber almak görmiye benzemez (Câmi', II, s. 112).
Sizden biri... (I. Mek.).

XXXIX. Allahım, toplumumu... (Ahâdîs-i Masknavî, s. 60).

XLI. Az kaldı ki yoksulluk... (Câmi', II, s. 74).

XLVIII. Allah'ın buyruğunu ululamadaki...
«Küçüğümüze acımıyan, büyüğümüzün hakkını bilmiyen, bizden değildir» hadisine meâl bakımından uymadadır (Câmi, II, s. 166).
Nikâh benim sünnetimdir (Al - Künûz - al Hakaayık; Câmi'-al Sagıyr hâmişinde, II, s. 186).
Birisi tutar da, bana armağan olarak... (Câmi', II, s. 107).
İnanan... (XVIII. mek.).

XLIX. Nasıl yaşarsanız... (Ahâdîs-i Masnavi; s. 18).
Topluluk... (II. mek.).

L. Topluluk... (Aynı).
Gerçekten de yüce Allah, aklı yaradınca... (Ahâdîs-i Masnavî; s. 168).

LI. İşler, niyetlere göredir ancak... (Câmi', I, s. 2).
İnsanların hayırlısı... (II, s. 8).
Toplumun hayırlısı... (II, s. 29).
Bir an adâlet... (Bulamadık).

LIII. Düşmanlarının... (Künûz-al Hakaayık, I, s. 40).

LIV. Sen olmasaydın... (Ahâdîs; s. 172).
Kutlu olan... (Câmi', II, 31).

LVII. Büyükleri... (Bulamadık).

LX. Ne göz görmüştür... (Câmi', II, s. 68).
İnsan ne için yaratıldıysa... (I, 39).

LXI. İhtiyat, kötü sanıya... (II, s. 127).

LXIII. Nasıl borç... (II, s. 8).

LXX. Bir erkekle bir kadın... (Bulamadık).

LXXII. Halk... (IX. mek.).

LXXIV. Âhır zamanda... (Bulamadık).

LXXV. Müslümanlık... (Ahâdîs, s. 158).

LXXXIV. Eşyayı nasıl... (Ahâdîs, s. 45).

XCI. Halk... (IX. mek.).

XCV. Ben, kulum beni nasıl... (Câmi'; I, s. 65).

XCVI. İnsanların hayırlısı... (XVIII mek.).
Dileklerinizi... (Câmi'; I, s. 36).

XCVIII. Dileklerinizi... (Câmi'; I, s. 36).

XCIX. (IX. ve XVIII. mek.).

CVII. (XXV. ve IX. mek.).

CXII. Dünyâ ahretin tarlasıdır (Künûz. II, 67.)

CXIII. (IX. mek.).

CXX. Bütün soy - sop... (Câmi'; II, s. 77).
İnanan... (XVIII. mek.).

CXXI. Bir kulu sevdim mi... (Câmi'; I, 59).
İnanan... (XVIII. mek.).
Kim beni... (Câmi', I, s. 64).

CXXII. Kim beni... (Al-İthâfât-al Saniyya fi-l Ahâdis-al Kudsiyya; Haydarâbâd — 1323, s. 13).
Halk... (IX. mek.).
Cömertlik... (Câmi', II, s. 31).

CXXIII. Dünya... (CXII. mek.).

CXXV. (IX. mek.).

CXXVII. Onun dilediği gibi... (Câmi', I; s. 78).

CXXIX. Gökyüzüme... (II. mek.).

CXXX. Gönül huzûru... (Ahadis; s. 5).

CXXXIII. Hayır geciktirilmemeli (Bulamadık.)
Kim Allah kullarından... (Bulamadık).

CXXXV. Kim bir şeyi severse... (Câmi', II; s. 141).

CXXXVI. Bütün sıkıntılarını... (VII. mek.).

CXXXVIII. Bilginleri... (Bu meâlde hadisler var).

CXL. Ben bir gizli... (Ahâdis; s. 29).

CXLV. Hepinizde çobansınız... (Câmi', II; s. 79).
Sevgi de miras kalır... (I, 72).
Yeryüzündekine... (XVI. mek.).

V

Büyüklerin sözleri, Atasözleri ve Örf mecazları

Abbâdân'dan öte köy yok (XXIII. Türkçede, «Ölümden öte köy yok.» «Abbâdan, Basra'nın kuzeyinde, Dicle'nin, denize kavuşacağı yere yakın ve o nehrin içinde bir adadır. Havası ağır, suyu tuzlu olan bu adaya, zâhitler gidip ibâdete koyulurlar; böylece, ölümlerinedek kendilerini Tanrı'ya adamış olurlardı. Yâkut-ı Hamavi: Mu'cam-al Buldân; Mısır; 1324 — 1906, VI, s. 104 — 106.»

Amr'ın değeri gerdanlıktan yücedir (CXLII. Kamus terc. de «Tavk» maddesine bakınız).

Basra yıkılmadan (XXIV. Türkçede, «İş işten geçmeden. Örf mecâzı. Bir iş, olup bittikten sonra yerine de, Osmanlıcada, «Ba'de harâbil Basra» sözü kullanılmıştır.

Bıçak kemiğe dayandı (CXI. Farsça ve türkçe Örf mecâzı).

Bir pire için kilim yakmak (LIII. Türkçede, «Bir pire için yorgan yakmak» tarzında kullanılır).

Haris mahrumdur (LX). Arap atasözü.

Hastanın âhını kim duyar? Gene hasta (Bu manzum ve farsça atasözünün karşılığı, türkçede, «Damdan düşen, hâlden bilir» atasözüdür.

Hayır bitirmek, hayra başlamaktan hayırlıdır (XXXVI. Arap atasözü).

Her şey döner, aslına varır (XXXIII. Arap atasözü. Türkçede, «Armut, ağacının dibine düşer» ve «Hiç şapı kaynatırsan olur mu şeker? Aslını s......m, aslına çeker.»

Kabın dışına, içindeki sızar (CVI. Arapça atasözü).

Kalplerden kalplere pencere var (CIV. Arapça atasözü. Türkçede «Gönülden gönüle yol var.»

Kirman'a kimyon götürmek (LIV. Farsça örf mecâzı. Türkçede tam karşılığı, «Tereciye tere satmak.»

Önce arkadaş, sonra yol... önce komşu, sonra ev... (III. Hadis olduğu hâlde atasözü hâline gelen bu söz, türkçede, «Ev alma, komşu al» atasözünün tam karşılığıdır.

Rabbimi, kurduğum şeylerin bozulmasıyla, düğümlerin çözülmesiyle, sarıldığım işlerin boşa çıkmasıyla tanıdım, bildim (XLVII. H. Ali'nin sözü. Türkçede «Ne kadar çalışsan murâda; olmaz mukadderden ziyâde» sözü, bu anlamı okşar.» (Ahâdis; s. 52).

Sıfatlarımla çık... (XIX. «Fihi mâ - fih» te, 17. Bölümde geçer; s. 68. Mesnevi'nin V. cildinde, Şeyh Serrezi'ye böyle hitâb edildiği anlatılır. s. 508).

Tümü anlaşılmıyan şeyin tümü de bırakılmaz ya (VIII. Arap atasözü).

Yıkık köyden harac alınmaz (XVII. Türkçede de aynen var.)

Mektuplarda geçen arapça şiirler

I. Bölük - bölük insanlar... (Mütenebbî'nindir. Kitâb-al Arf-al Tayyıb fî Şarhi Divânı Abit - Tayyib; Nâsif-al Yâzıcı basımı; Beyrût — 1288; s. 199. Bu beyit, «Fîhi mâ - fîh» te de geçer. A. G. basımı; Bölüm 74, s. 211).

VI. Düşmanın onları çarparak... (Mütenebbî; aynı; s. 417).
Bu ayrılığın... (Aynı; s. 229).

XII. Âşıklar nice hasretlere... (Şeyh Şîhâbeddin-i Sühreverdî-i Maktûl'ündür. Tabakaatu İbni Abi Usayba; Mısır — Al-Matbaat-al Vahbiyya — 1300; c. II, s. 169. Yalnız mektupta birinci mısra', «Yâ hasreten lil âşıkıyne tahammelû» tarzındadır; ikinci mısra'da «Sıkl» diye başlar).

XXII. Gözlere sürme çekmek, gözlerin, anadan doğma sürmeli oluşuna benzemez (Mütenebbî; Yâzıcı basımı; Beyrût — 1882, c. II, s. 354. LXXIII. mektupta da geçer).

XL. Fazla ihsanlarınız yüzünden... (Abu-l Alâ-al Maarrî; Abu Ya'kub Yûsuf ibni Tâhir-al Nahviyy: Şarh-al Tanvîr alâ Sıkt-al Zand; Mısır — Bulak — 1286; c. I, s. 31).

XLV. Gönlümde özleme âit... (Mevlânâ'nın bir rubâisi; s. 198. LXXI. mek. da da geçer).

XLVII. Yel, gemileri... (Mütenebbî; s. 509).

L. Yakınların, hısımların zulmü... (Tarafa'nındır. Abû - Abdullâh-al Husayn ibni Ahmad-al Zavzanî: Kitâbu Şarh-al Muallakaat-al Sab'; Mısır — 1292; s. 54 - 55).

LV. Sırça incelmiştir... (Sâhib ibni Abbâd. Şemseddin Sâmi: Kamus-al A'lâm).

LXVI. Onun canı, benim canımdır... (Mevlânâ'nın bir gazelinin üçüncü, bir başka gazelinin birinci beytidir. LXXXIV. mektupta da geçer.

XCV. Allah'ın bana ayırdığı şeye... (Bu kıt'a, Seyyid Burhâneddîn Muhakkık-ı Tirmizî'nin «Sûre-i Feth tefsiri» nde de geçer (Bedi'uzzaman Fürûzan-fer basımı; Maârif; Tehran Üniv. yayın. 1339 Şemsî hicrî; s. 98).

CXXI. Havmel'le Cendel... (İki yer adı olsa gerek; İmriul Kays'ın meşhur kasîdesinin matlaında, «Dahûl» ve «Havmel» geçmektedir; Zevzenî şerhi).

Mektuplarda geçen farsça şiirler

II. Sedeften inci... (Hadîka; Müderris Radavî basımı; Tehran — 1329 Şemsî hicrî, I, s. 448).

III. Sarhoş olduğun yerden... (Senâî'nindir. «Hadikat-al Hakıyka ve Şeriat-al Tarika» Müderris Radavî basımı; Tehran — 1329 Şemsî hicrî; Çâp-hâne-i Sipihr; s. 114).

Sarhoşlar... (Mevlânâ'nın, Bahr-i Reciz Müsemmen Sâlim de, iki gazelinin redifidir. Divân-ı Kebîr; İst. Üniv. K. Farsça yaz. 334; 93. b - 94. a, 94 a - b. Tercememiz; c. I; İst. Remzi Kitabevi — 1957; s. 57 - 58, 59).

Asıl bakımından benim canımla... (Mevlânâ'nın bir rubâisi. «Rubâiyyât-ı Hazreti Mevlânâ» Veled Çelebi basımı; İst. Ahter Mat. 1312; s. 302).

Fark vardır candan... (Mevlânâ'nın bir rubâisinin ikinci beyti. Aynı; s. 338).

Bir soluk, kendini... (Mevlânâ'nın bir rubâisi. Aynı; s. 369).

IV. Eşek satar gibi... (Mevlânâ'nın, Bahr-ı Remel Müsemmen Mahbûn-ı Mahzûf'taki bir gazelinin yedinci beyti. 223. a).

V. Mûsâ'nın anasıyım... (Hadîka, II, s. 736).

VI. Kaz yavrusu... (Hadika, I, s. 154).
Candan, cihandan ayrılmak... (Mevlânâ'nın bir rubâisinin ikinci beyti; s. 32).

VII. Ben kötü iş işliyeyim... (Hayyâm'ın bir rubâisinin ikinci beyti olarak meşhursa da, Mevlânâ'nındır; s. 296).

VIII. Sevgili bezendi; devlete erişti... (Mevlânâ'nın bir gazelinin 1. ve 2. beyitleridir. 3. b. Terc. c. II, İst. Remzi Kitabevi; 1958, s. 12).

Yahut susuz bir bedevi... (Mevlânâ'nın bir gazelinin 4., 5. ve 7. beyitleridir. 7. a; Terc. II, s. 39. Beyit - 314, 315 ve 317).

Aşk gönülde sır... (Mevlânâ'nın bir rubâisinin biraz değişik bir beytidir. «Rubâiyyât» taki şekli şudur:

Hâsıl çeşmî ki bînedeş neşnâsed
Kûrâ be ruh-ı hezâr sâhib-nazarest (s. 46).

XIX. Haset dili... (Hadika; II, s. 712).

XXI. Lânetlenmiş şeytanın... (Hadika; I, s. 466. İkinci beyit, 468. sahifede, 12. beyittir; yalnız, mısra'ların yerleri değişiktir; ikinci mısra', birinci, birinci mısra', ikinci mısra'dır).

Şu iki üç gün... (Mevlânâ'nın bir rubâisi; s. 312).

XXII. Su verirsen... (Mevlânâ'nın bir rubâîsinin ilk beyti; s. 323).

XXIV. A dost, başkalarının... (Mevlânâ'nın bir rubâîsinin ilk beytidir; yalnız bu beyitin ilk mısraı, «Rubâiyyât» ta şöyledir:

Çûnest be derd-i dîgeran dermânî (s. 364).

Kuşçağız yemin peşine... (Hadika; I, s. 739).

Bir ayak yolunu... (Hadika; I, s. 355. Yalnız Radavî basımında, «Ab-rîzî» diye başlamıyor; «Külhanîrâ» diye başlıyor).

XXX. Bu yolda yüzbinlerce... (Senâî'nin bir kasîdesinden bir beyit. Divân, Müderris Radavî basımı; Tehran — 1320 Şemsî hicrî; s. 495).

İnsanları şüpheye düşüren... (Hadika; s. 676. Metinde,

K'enderin rûzgâr-ı pur telbîs
Nan zi lâ havl mîhored iblîs.

Nüsha farkları, not olarak gösterilmiştir).

XXXVII. Attâr ne biliyorsa... (Dîvân, Said Nefîsî'nin mukaddime ve tashîhiyle; Tehran — 1319 Ş. h. s. 124. Beyit. 3024).

XXXVIII. A gönül, ne vaktedek... (Senâî; Divân; s. 525 «**In kasîde netîce-i hâl-i Nîşâbûrest**» başlıklı; matla' beyti).

XLII. Dervişlere ululanmak... (Mevlânâ'nın bir rubâîsinin ilk beyti; s. 372. İkinci mısra', «**Vender dil-i şon**» diye başlıyor).

Altı yönün de... (Mevlânâ'nın bir rubâîsinin ikinci beyti; s. 60).

Kan akıyor... (Mevlânâ'nın bir rubâîsinin son mısraı; s. 30).

Ebedî bir gece... (Senâî'nin bir rubâîsinin ikinci beyti. Dîvân; s. 860).

Senâî'nin... (Senâî'nin gazelinin bir beyti. Divân; s. 707. Beyit şöyle başlıyor:

Bişnov suhan-ı mâ zi harîfan be zarîfî).

L. Bir gamı olup da... (Mevlânâ'nın bir rubâîsi; s. 22).

LIII. Bir pire için... (Hadika; s. 481. 10. beytin ikinci mısraı).

LX. Sonsuz bir gece... (Mevlânâ'nın bir rubâîsinin ikinci beyti; s. 354. XLII. mektupta da geçti).

LXV. Sen de bilirsin ki... (Mevlânâ'nın,

Merâ çün kem furustî gam hazîn u teng-dil bâşem
Çü gam ber men furû-rîzî zi lûtf-i gam hacil bâşem.

yâni; bana gamı az verirsen mahzun olurum; gönlüm daralır; başımdan aşâ gam dökersen de, o gam lûtfundan utanırım meâlindeki matlâ'la başlıyan gazeline, o gazeldeki matlâ'a

çok benzer; Divân; 287. a; fakat bu beyit kimindir; bulamadık).

LXXI. Ben ve sen... (İlk beyit, Hadika'da, 144. sahifenin son beytidir. İkinci beyit, 114. sahifenin 5. beytidir).

LXXIX. Gülen yüz... (Mevlânâ'nın bir gazelinin matla'ı; 158. a).

LXXXIV. Bir canım ben; bedenim... (Mevlânâ'nın bir rubâîsinin birinci beyti; s. 256).

LXXXVI. Kasırganın karşısında... (Hadika; s. 416. Yalnız Hadika'da kafiyeli kelimeler, «efrûzem, dûzem» dir).

LXXXVII. Hastanın âh edişini... (Mevlânâ'nın bir gazelinin matlâ' beytinin ikinci mısraı; 610. a).

LXXXIX. Avucunu... (Mevlânâ'nın bir kıt'asının ilk iki beytidir; 818. b. Terc. c. V; İst. Remzi Kitabevi — 1960; s. 187; Şiir. LXXXVII).

Anlam ehlini öv de... (Senâyi'nin'dir; ancak «Divân» da ikinci mısra', «okşanmanın, iltifatın ta kendisi olmak için bılgin kışiyi okşa, öv; ona iltifatta bulun» meâlinde, şu tarzdadır:

«Tâ şevî ayn-ı nevâziş merd-i dânârâ nevâz» s. 252.

XCI. Bugün burada bir mal yüzünden... (Senâî'nindir. Yalnız Divân'da nüsha farkları var. Dîvân'daki tarz şudur:

Ver imrûz enderin menzil turâ cânî ziyan âmed
Zihî sermâye vu sevdâ ki ferdâ zan ziyan bînî (s. 526)
Mer in mihmân-ı ulvîrâ gerâmî dâr tâ rûzî
Çu zin kunbed birun perrî mer ûrâ mîzban bînî (s. 527)

İnsanlarla konuşmayı haram bilirim ama... (Mevlânâ'nın bir gazelinden bir beyit. Dîvan; 467. a.).

XCII. Bu senin yaptığın iş... (Mevlânâ'nın bir rubâîsinin ikinci beyti. s. 73, rubâî. 2).

Kime aşk sırlarını... (Mesnevi; c. V. «Keşf-al Abyât» lı metin. Taş bas. İran — 1299 h. s. 490; satır. 15).

XCVIII. Fidana su verirsen... (Mevlânâ'nın bir rubâîsinin birinci beyti; s. 323).

XCIX. A padişah, insanlık et de... (Mevlânâ'nın bir rubâîsi; ancak «Rubâiyyât» da bâzı farklar var; yazıyoruz:

Binmây bemen ruhat bikun merdumiî
Tâ lâf zenem ki dîdeem hurremiî
İy cân-ı cihan ez tu çi bâşed kemiî
Kez dîden-i tu şâd şeved âdemiî; s. 357).

C. A sâki... (Mevlânâ'nın bir rubâîsi; s. 352).

CI. Sabır... (Tebrizli Şems'in «Makaalât» ında, iki beyit olarak geçer. Meâli şudur:

Sabır, aşkla bir arada olamaz;
Sabır, feryâda erişemez.

Sabrediş hoş bir ildir ama;
Hiç kimsenin buyruğu altına giremez.

(Bedi'-uzzaman Fürûzan-fer: Maâhiz-i Kasas ve Temsilât-ı Mesnevî; Tehran — 1333 Şemsî hicri; s. 217).

CIII. Daha beri gel, daha beri... (Senâî'nindir. İlk mısra', Dîvan'da,

Âhır şermî bidâr çend ezîn bed - huyî

tarzındadır; ikinci mısraın sonu da, «**çend meniyy u tuyî**» dir (s. 744). Mevlânâ'nın bir gazeli de,

Bîşter â bîşter çend ezin reh-zenî
Çün tu menî men tuem çend ezin zehrenî

diye başlar (648. b).

İnsanı benle sendir iki eden... (LXX. mektupta da geçti; Hadîka'dan iki beyittir; s. 444, 114).

Gönül, aşktan... (Mevlânâ'nın bir rubâîsi. s. 93).

İnsanlarla konuşmayı... (Mevlânâ'nın. XCI. mek. geçti).

CIV. İnsanlarla... (Mevlânâ'nın; XCI. mektupta geçti).

CXV. Sanmıyasın ki seni az görüyorum... (Mevlânâ'nın bir rubâîsinin birinci beyti; s. 222).

CXVIII. Boyuna başın yeşersin... (Mevlânâ'nın bir rubâîsinin birinci beyti; s. 103).

Sana güç gelen... (Senâî'nindir; Dîvan, s. 177).

CXX. Kutluluk sabahı... (Mevlânâ'nın olsa gerek).

CXXII. Kutlu Ferîdûn... (Şeyh - Nâme; Ferîdûn bölümünde; Tehran — 1322 h. Cild-i Evvel; s. 13; beyit. 76 - 77; satır. 26).

CXXIV. Dünyâda bir tek güzel var... (Senâî'nindir; Dîvan'da, buradaki ikinci beyit, birinci beyittir; buradaki son beyitten önce bir beyit daha vardır (s. 182 - 183).

CXXX. Bir zaman geldi ki... (Mevlânâ'nın bir rubâîsinin birinci beyti; s. 323).

CXXXII. Aklı başında kişiler... (Hadîka; s. 481).

CXXXV. Halkla konuşmayı... (Mevlânâ'nın; XCI. mektupta geçti).

CXXXVI. Ne renkler var ki... (Senâî'nin bir gazelinin matlâ' beytiyle aynı gazelin altıncı beyti. Yalnız, Dîvan'da altıncı beyti. «**Haber nedâred ezan**» diye başlıyor. s. 625).

CXXXVII. Erler, tanyeri dolaylarında... (Mevlânâ'nın bir terci'inin ilk bendinin sekizinci beyti; 92. b.).

Cennetin de seninledir... (Senâî'nin bir kasidesinden bir beyit. Dîvan; s. 529).

Darma-dağan olan saltanat... (Mevlânâ'nın bir gazelinin ikinci beyti; 3. b).

CXL. Ey yürüyen selvi... (Mevlânâ'nın bir rubâîsi; s. 90).

Beni hasta edenin... (Rubâiyyât'ta yoksa da, Mevlânâ'nın olduğu muhakkaktır).

Ey canlarımızın râhatı... (Mevlânâ'nındır; Dîvan; 122. a).

VIII

Kimlere aid olduğunu bulamadığımız arapça şiirler

وما لفظت رقاب الاسد حتى … بانفسها تولت ما عناها — Mek. II, CXXX

لو ان الريح يحملني اليكم … تشبثت باذيال الرياح
وكدت الطير من شوقي اليكم … وكيف يطير مقصوص الجناح

أما كل من قاد الجياد يسوسها … ولا كل من اجرى يقال له مجرى — XIV

او وددت ان اعطى المنى فاطير … من شوقي اليه مع الحمام الطائر — XIV

أتقربك من صوت السحاب انجع … واجدى على اهل البلاد وانفع
فعش للمساعي والمآثر والعلى … ان حماها بابقيت ممنع — XV

زوحي روحك ممزوج ومتصل … فكل عارضة تؤذيك يؤذيني — XV, LVI

ان كنت لست معي فالذكر منك معي … قلبي يراك وان غيبت عن بصري
العين تفقد ان تهوى وتبصره … وناظر القلب لا يخلو من النظر — XVI

فلا تحقرن نفسي وانت حبيبها … فكل امرئ يصبو الى من يجانس — XXII

بقدر الكد تكتسب المعالي … ومن طلب العلى سهر الليالي
تروم العز ثم تنام ليلا … يغوص البحر من طلب اللآلي — XXI

اكرام اهل الهوى من الكرم … دامة العشق اضعف الامم — XXIII, XLIII, LI, LXXI, XCIX

سوف ترى اذا انجلى الغبار … افرس تحتك ام حمار — XXIV

فيوم لا اراك كالف شهر … وشهر لا اراك كالف عام — XLIX, LVIII

سلام على اهل ناديكم … ومن حل يوماً بواديكم — LV, XCVIII, CII, CXXIV

واذا الحبيب اتى بذنب واحد … جاءت محاسنه بالف شفيع — LIII

فمن يره في منزل فكانما … رأى كل انسان وكل مكان — LV
Fîhi mâ-fîh; 16. Bölüm, s. 64; 43. Bölüm, s. 164

ومن طول التفكر كل يوم … رأيتك كل يوم في المنام — LVII

والمشرب العذب كثير الزحام — LVIII, LXVIII

لما رأيت الهلال اذا نموه … ايقنت ان سيصير بدرا كاملا — LX

سألت الناس عن خل صدوق … فقالوا ما الى هذا سبيل
تمسك ان ظفرت بذيل حر … فان الحر في الدنيا قليل — LX

اذا استكت العمائم فلسا … فايش يقول السراويلا — LXI

اذا انت لم تعشق ولم تدر ما الهوى … فقم واعتلف تبنا وانت حمار — LXI

هوى ناقتي خلفي وقدامي الهوى … واني واياها لمختلفان — LXV

عودوا الى الوصل عودا … فالهجر صعب شديد — LXV

وان ترى عيبا فسد خللا … فجل من لا عيب فيه وعلا — LXVI

خيالك في عيني واسمك في فمي … وذكرك في قلبي الى اين اكتب — LXXI
Fîhi mâ-fîh; 11. Bölüm, s. 36

فيا لها قصّة فى شرحها طول CX

ولبس التزاور بقرب المكان / بل التزاور بقرب الجنان LXXVIII

سلام على الغائب الحاضر LXXVIII

فقلت وما نفعى بقرب دياره / اذا لم يكن بين القلوب قريب LXXVIII

افادتكم النعماء منى ثلثة / يدى ولسانى والضمير المحجبا XCII

ولكن رأيت السيف من بعد شحذه / الى الهزّ محتاجاً وان كان ماضيا XCV, XCVIII, CXXII

فريح الصبا منى اليك رسول XCVI

ولكن بكت قبلى فهيّج لى البكا / بكاها فقلت الفضل للمتقدّم XCVI

واىّ نعيم لا يكدّره الدهر XCVII

اذا طرف من حبلك انحلّ عقده / تداعى وشيكاً بانحلال مرايره CVI

واحذر صغار الشرّ قبل كباره / ان الكبار بدايهنّ صغار
ولوكان لى فى كلّ منبت شعرة / لساناً يشكر منك كان مقصّرا CVI

فلا تحسبنّ انّا على الدهر ضيّع / وللدهر من بعد العثار نهوض CXI

اطال الله عمرك فى سرور / وعاد عليك عيدك الف عام
ولا زالت نفوساً من اناس / تحلّ عنك محذور الحمام CXIV

وحقّ على ابن الصقر ان يشبه الصقرا CXIX

ستعرفنى اذا جرّبت غيرى / وتعلم انّى لبق نصوح CXVIII

انت الامير وان لم تؤت منشوراً / فالامر دونك ان لم تؤتمن شوراً CXX

فادّ زكوة الجاه واعلم بانّها / كمثل زكوة المال تمّ نصابها CXXII

نذكّر بالرقاع اذا نسينا / وتكتب حين يمطلنا الكرام
فانّ الامّ لم ترضع غلاماً / على الاشفاق من سكت الغلام LXXXIX, CXXII

سلام لاح كالبدر السنى / سلام فاح كالورد الطرىّ
سلام رقّ نشراً كالخزامى / سلام طاب كالرطب الجنىّ CXXX

رضا بعض العيش ان عزّ كلّه / ومن لم يجد ماءً طهوراً تيمّما CXXX

اليك اتوب يا رحمن ممّا / جنيت فقد تكاثرت الذنوب
واما عن هوى ليلى وحبّى / زيادتها فانّى لا اتوب CXXXVI

لا زالت فى دولة عمّت محاسنها / بين الانام وفى دين بلا خلل CXXXVII

عدوّك مذموم بكلّ لسان / وان كان من اعدائك القمران CXXXVII

انت الذى بالمعالى مفخر الامم / فى العدل واللطف والاحسان والكرم CXXXVIII

الذّ من الصهباء بالماء ذكره / واحسن من يسر تلقّاه معدم CXL

قليلك لا يقال له قليل CXLII

IX

Kimlere âid olduğunu bulamadığımız farsça şiirler

II. استادتو عشقست چو آنجا برسی — او خود بزبان حال گوید چون کن

Seyyid Burhâneddîn-i Muhakkık-ı Tirmizî'nin "Maârif"inde, bu rubâî, tam olarak geçiyor (Bedî'uzzaman Fürûzan-fer basım; Tehran 1339 Şemsî hicrî; s. 46. LXXV. mektupta da geçer.

×

III. همان خدای که مارا طریق هجر نمود — امید دارم کآسان کند طریق وصال

I. ve CIII. mek. ta da geçer.

×

VI. بی خود دانم که تو جفایی باید — لیکن دل عاشقان در اندیشه بود

×

V. آزادی را بلطف خود بنده کنی — زانک هزار بنده آزاد کنی

XXXIII. ve C. mek.

هرچند که یاران نو محتشمند — یاران قدیم را فراموش مکن

XIX. ×
نایکی قوم سبی از خود پاک — باتو زخاک و برتر از افلاک

×
درصورت اگرچه در زمین است — معنیش بچرخ هفتمین است

×
گرچو شاهان در سر تخت نوایی نیست — همچو قوشان طناب خیمهٔ شاهی بگیر

×
چونکه سلطان نه رعیت باش — چون پیمبر نه ز امت باش

Mesnevî; c. IV, s. 413

کسی کو را بود در طبع سستی — نخواهد هیچ کس از تن درستی

زان پیش که داده را اجل بستاند — هر داد که داد نیست می باید داد

XX., XXI., LIII. ve CXXIV.

×

XXI. ملک عالم سربسر جز دردسر نارد بسر — ای سبک سر دردسر چندین همه بر فرق سر
آفتاب و ماه اگر تاجی کنی زرسرنهی — سرنگشتی هرنهی آخر چو عمر آید بسر

III. VII. XL.

XXII. گو دیده که گوهر ز خسی بشناسد — یا باز سپید از مگسی بشناسد

جنس جنس خویش دارد مرغ پرواز — کبوتر با کبوتر باز با باز

XXIV. گرمیتم دردرا مرهم ندارسے — بده عشوه دروغی هم ندارسے

XXIX. همت از انجا که نظر پاک کند — خوار مدارش که اثر پاک کند

XXX. چو ما را چشم باگل بین نباشد — کی دانم که آن گل یا گیاهست

×

XLV. می آیم پیش تو ولی بیهانی — این جنس بود زیارت روحانی

×

XLIX. دیر آمدی و زود برفتی زبرم — دیر آمدن و زود شدن کار گلست

Sultân-al Ulemâ'nın semâ' meclisinde okunmuştur. Fîhi mâ-fîhi 47. Bölüm; s. 211

×

همیشه شب شب است و روز روز است — هر شهری که باشد موزه دوز است

LI
اکنون که رفت جان جهانی بربود   سیری وملالتی که داره سور
ان دور که مه شدی نمی دانستی   کانگشت نمای عالمی خواهد بود

×

LIII
از بار بار جفا گران نتوان کرد

LX
مقصود ز عالم آدم آمد   مقصود ز آدم ان دم آمد
CXXXI. de CXLV

×

تا تو در پشت ستوری بار او بر جانست

LXI
سخن کان از سر اندیشه ناید   نشتن را و گفتن را نشاید

مرغی که خبر ندارد از آب زلال   منقار در آب شور دارد همه سال
Seyyid Burhâneddin'in
"Maârifninde: s 47

LXV
بخدایی که فیض رحمت او   در خم آسمان نمی گنجد
کز بهران و آرزومندی   سخنم در جهان نمی گنجد

CIII. de:
بخدایی که ملکش از عظمت   در خم آسمان نمی گنجد
CXXX. da ikinci beyit.
که اشارات آرزومندی   در بیان بیان نمی گنجد

×

باز آکه از انچ بودی افزون باشی   ور تا بکنون بنودی اکنون باشی

×

LXVII. گر جمله جهان از ان دگرگونه شود   تو بر ره خود باش و دگرگونه شو

×

LXX. این حال چو جستجو عدو باد شود   از بهر خدا چو شمعی اوست مکن

چون ان مه که عاشق تلخ گیرد   که شیرین زندگانی تلخ میرد

×

LXXI. ای روحهای پاک درین تودهای خاک   تاکی چو حس اهل سقر مستقر کنید
دیریست تا دمامه محشر همی زنند   ای زنده زادگان سر از ین خاک بر کنید

×

LXXII
جان می برد بحضرت عوران گلشنم   تن می کشد بخدمت گوران گلخنم
عیسیست جان پاک و خرست این تن پلید   یکبار خرها رها و بعیسی بر افکنم سا
تا لاله جرم همی زند این طاس روزگار   بر سینه زخمهای بیابی چو هاونم

قلم اینجا رسید و سر بشکست
CXXIX. mek.:

قلم اینجا رسید و سر بشکست   مرغ اینجا رسید و پر بشکست
"Fîhi mâ-fîh„ te 23. Bölm.
s. 85.

LXXVI
اندرین راه چو طاووس بکارست مگس

×

LXXVIII
هرگز نسب بلند ناید   اوراکش بلند باید

×

LXXIX. از هر دو کون گوشه خلوت گرفته   بیرون ز کفر و دین ره دیگر گرفته
زان چشمه حیات که در کوی دوست بود   تا روز حشر ملک سکندر گرفته

×

XCI. حال غزه مباش و زندگانی شاد   که مال آب روانست و زندگانی باد

CII. سلامت کنم زانکه در خاطری گر از چشم دوری بدل حاضری
ایا غائب از چشم و حاضر بدل سلام علی الغائب الحاضر

Birinci beyti: CXXIII. de de.

×

CIII. گر تو ای صبا بگذری بر کوی او ور گذر یابی بر از من پیامی سوی او
ور دلم را بینی آنجا گو خواهد باد وصل من چنین مهجور و تو پیوسته هم زانوی او

Birinci beyti: CXV. de

×

گر بمانیم زنده بر دوزیم دامنی کز فراق چاک شده است
ور نمانیم عذر ما بپذیر ای بسا آرزو که خاک شده است

×

نومید مشو امید می دار ای دل در غیب عجایب است بسیار ای دل

×

صد رای روح هیچ بنده که یار از تو جدا ماند اگر چه دراز آید گنه دارد بچه بر

×

CIV. گویند که روزنیست از دل سوی دل روزن چه بود که نیز دیوار نماند

×

CV. ای که بودی گلستان با دوستان در بوستان شد گرگ و روبه را مکان شد جغد و کرکس را وطن

×

CVI. اخلاص با دادگر و خلق را راحت بود نیست ممکن خلق را راحت مگر از روح پاک
صد هزاران دیگ حلوا پخته ان لطف الفعال صد هزاران جام باده برده نو اندر و هناک

×

CXI. ما بوده چنین بدست کار عالم راحت بسی اندهست و شادی بس غم

CXII. هر باد فکنده بنای همه عمر بر باد کسی بود بنا پاینده

×

CXIX. من از مهمانی کردم جهان سر زیر از من تو خود کریمی آن کن که از کریم سزد

×

CXXII. هر که ما را کند بنیکی یاد یادش اندر جهان بنیکی باد

"Fîhi mâ-fîh", 54. Bölm. s. 174.

CXXIII. هر کس تا چو مرگ شتابد بوی خانت بگوی او یابد

×

CXXIX. اگر تحول حال جهانیان نه خداست چرا مجاری احوال بر خلاف رضاست
بلی خداست به هر نیک و بد عنان کش خلق از این سبب همه تدبیرهای خلق خطاست

×

لطف تو تنگ شکر طعنه خصمان مگو قیمت تنگ شکر کی شکند از مگس

×

بر روم چشم گذرت بایستی وز گردش این دل خبرت بایستی

×

CXXX. من بنده آنکسم که بی ما خوش است حیف غم آنکسم که تنهائی خوش است
گویند وفاهاش چه لذت دارد زانم خبری نیست جفاهاش خوش است

×

CXXXVI. تو دشمن درست نیست بخروش از من دل شکسته دست بدار

×

CXXXVIII. تخم که کاشتی روید این تخم بکار تا توانستی

×

CXLIII. خدای بندد کار و خدای بگشاید

İNDEKS

(Romen rakmları, Önsözde geçen adları gösterir; Açılama dâhildir.)

— A —

— B —

— C - Ç —

— D —

— E —

— F —

— G —

— H —

— İ —

— K —

— L —

— M —

— N —

— O - Ö —

— P —

— R —

— S —

— Ş —

— T —

— U - Ü —

— V —

— Y —

— Z —

COĞRÂFÎ ADLAR

— A —

— B —

— D —

— E —

— F —

— G —

— H —

— İ - I —

— K —

— L —

— M —

— N —

— O —

B İ B L İ Y O Ğ R A F Y A

Abdülbâki Gölpınarlı : **Dîvân-ı Kebîr Tercemesi.** C. I - V. (İst. Remzi Kitabevi, 1957 — 1960).

» » : **Mevlânâ Celâleddîn.** (III. basım. İst. İnkılâp Kitabevi, 1959).

» » : **Kur'ân-ı Kerîm ve Meâli.** (İst. Remzi Kitabevi, 1958).

» » : **Fîhi mâ - fîh Tercemesi.** (İst. Remzi Kitabevi, 1959).

» » : **Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik.** (İst. Remzi Kitabevi, 1953).

Ahmad ibni Aliyy - ibni Ahmad : **Kanz - al Balâga** (İst. Süleymâniye Kütüphanesi, Esad Efendi Kitapları, 3369).

Attâr (Ferîdeddîn) : **Dîvan.** (Said Nafîsî basımı, Tehran, 1319 Şemsî hicrî).

? : **Baybars Târihi** (Prof. M. Şerefeddin Yaltkaya Tercemesi; T. T. K. Yayın. İst. Maarif Mat. 1941).

Badî'uzzaman Firûzan - fer : **Maâhiz-i Kasas u Tamsîlât-ı Masnavî.** (Tehran Üniv. Yayın. 1334 Şemsî hicrî).

» » : **Ahâdîs-i Masnavî.** (Tehran Üniv. Yayın. 1334 Şemsî hicrî).

Burhâneddin Muhakkık - ı Tirmizî (Sayyid) : **Maârif** (Badî'uzzaman Firûzanfer basımı; hâşiye ve açılamalarla; Tehran Üniv. Yayın. 1339 Şemsî hicrî).

Eflâkî Ahmad Dede : **Manâkıb - al Ârifîn.** (Tahsin Yazıcı basımı. Nüsha farkları, not ve açılamalarla. II cilt. T. T. K. Yayın. Türk T. K. Basımevi; Ankara 1959 — 1961).

Emin Dede : **Ragaaib - al Manâkıb** (İst. Üniv. K. Türkçe yaz. 4111).

Firdavsî - i Tûsî : **Şeh - Nâme** (Tehran — 1322).

Halil Edhem : **Düvel-i İslâmiyye** (Maârif Vekâleti Yayın. İst. Millî Matbaa, 1345 — 1927).

Hasan ibni abdul - Mu'min - al Hoiyy-al Muzaffarî : **Kavâid - al Rasâil va Farâid - al Fadâil.** (İst. Süleymaniye K. Es'ad Efendi Kitap. 3369)

» : **Gunyat - al Kâtib va Munyat - al Tâlib.** (İst. Süleymâniye K. Fâtih Kitapları, 5406).

Hibatuddîn-i Şahristânî (Sayyid) :	**Râh - numâ - yı Yahûd u Nasârâ yâ Baybillhâ** (Encümen-i Tabligaat-ı İslâmî Yayın. Tehran, 1323 Şemsî hicrî).
Husayn ibni Ahmad - al Zavzanî (Abû - Abduldah) :	**Kitâbu Şarh - al Muallakaat - al Sab'.** (Mısır 1292).
Husayn ibni Half-al Tabrizî :	**Burhân-ı Kaatı'.** (Dr. Muhammad Muîn'ın ilâve ve notlariyle; Tehran, 1331 Şemsî hicrî).
İbni Abi Usayba	**Tabakaat** (Mısır, Mat. Vahbiyya, 1300).
İbn-al Asîr :	**Târîh.** (G. J. Tornberg basımı, E. J. Brill, 1868).
İbn - i Bibi (Nasireddin Yahya - bn-i Muhammad :	**Tavârîh-i Âl-i Salçuk.** (M. Th. Houtsma basımı; Histoire des Seledjoucids d'Asie mineure; Leide, E. J. Brill, 1902).
İsmail Hakkı Uzunçarşılı :	**Osmanlı Devletinin Kuruluşuna Medhal.** (İst. Maârif Mat. 1941).
» » » :	**Kitâbeler** (Maârif Vekâleti Yayın. İst. Milli Matbaa, 1345 — 1927).
Kâtib Çelebi (Hacı Halife) :	**Keşf-el Zunûn an Asâmi-l Kütübi va-l Fünûn.** (İst. Maârif Mat. 1360 — 1362, 1941 — 1943).
Kerîmeddin Mahmûd ibni Muhammad-i Aksarâyi :	**Musâmarat - al Ahbâr va Musâyarat - al Ahyâr.** (Dr. Osman Turan basımı. T. T. K. III. Seri - No. 1. Ankara, 1944).
Lâmiî :	**Nafahât Tercemesi** (İst. Matbaa-i Âmire, 1270).
Mevlânâ (Celâleddin Muhammad) :	**Masnavî** (Kaşf - al Abyât'lı. İran, 1299).
:	**Dîvân-ı Kebîr** (İst. Üniv. K. Farsça Yaz. 334).
» :	**Mektûbât.** (İst. Süleymâniye, Nâfiz Paşa Kitapları, No. 1055).
» :	**Mektûbât** (Konya, Mevlânâ Müzesi, Mecmûa, No. 79).
» :	**Mektûbât.** (İst. Üniv. K. Farsça yaz. 28. Nâfiz Paşa nüshasından istinsâh edilmiş nüsha).
» :	**Mektûbât.** (İst. Üniv. K. Farsça yaz. 42. XVI - XVII. yüzyılda istinsah edilmiş nüsha).
» :	**Mektûbât.** (İst. Üniv. K. Farsça yaz. 703. Buhârâbı Abdullah tarafından 1284 te istinsah edilmiş nüsha).
» :	**Mektûbât.** (İst. Üniv. K. Farsça yaz. 1286. Yazma nüshalar, «Sunuş» yazımızda tavsîf edilmiştir; XIX — XXII.).

Mevlânâ (Celâleddin Muhammad) :	**Mektûbât. Mevlânâ'nın Mektupları.** (Dr. Feridun Nâfiz Uzluk basımı; Sebat Basımevi; 1356 — 1937).
» :	**Mektûbât-ı Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî ez rûy-ı nüsha-i Çâp-ı İstanbul.** (Yusuf Cemşîdî Pûr-ı Gulâm-ı Husayn Amin basımı; Önsöz, not ve açılamayla. Tehran — Bungâh-ı Metbûât-ı Hatâî. Tehran - 1335 — 1959).
» :	**Rubâiyyân-ı Hazret-i Mevlânâ** (Veled Çelebi basımı; İst. Ahter Matbaası, 1312).
Midhat Bahari Husâmî :	**Terceme-i Risâle-i Sipehsâlâr be Manâkıb-ı Hudâvendgâr** (İst. Selânik Mat. 1331).
Muhammad - al Madanî :	**Al İthâfât - al Saniyya fi-l Ahâdîs - al Kudsiyya.** (Haydarâbâd, 1323).
Muhammad - al Munşiyy - al Ca'farî :	**Kitâb - al Avâmir - al Alâıyya fi-l Umûr - al Alâiyya.** (Tıpkıbasım; T. T. K. Basımevi; Ankara, 1956).
Muhammad ibni Aliyy-al Zahîriyy - al Samarkandî :	**Sindbâd - Nâme.** (Prof. Ahmet Ateş basımı. İst. Üniv. Şarkiyat Enst. Yayın. Maârif Mat. 1948).
Muhammad ibni Hindûşâh (Şams - al Munşiyy - al Nahcuvânî) :	**Dustûr - al Kâtib fî ta'yîn - al Marâtib** (İst. Köprülü K. 1241).
Munâvî (İmâm - Abdürraûf) :	**Kunûz - al Hakaayık** (Câmi' - al Sagıyr hâmişinde; Mısır - Hayriyya Mat. 1331).
Nâsıf - al Yâzıcî :	**Kitâb - al Tıyb fî Şarhı Dîvânı Abit - Tayyıb** (Beyrût, 1288).
Osman Turan :	**İzzeddin Keykâvus II. Mad.** (İslâm Ansiklopedisi, cüz. 63. İst. Maârif Mat. 1945).
» » :	**Türkiye Selçukluları** (T. T. K. Yayın. T. T. K. Basımevi, Ankara, 1958).
Râgıb-ı Isfahânî :	**Al - Mufradât fî Garîb - al Kur'ân.** (Mısır — Maymaniyya Mat. 1324).
Senâî (Hakîm. Gaznevî) :	**Divan.** (Müderris Radavî basımı. Önsöz ve açılamayla. Tehran — 1320 Şemsî hicrî).
» » » :	**Hadîkat - al Hakıyka fî Şarîat - al Tarıyka.** (Müderris Radyavî basımı; Önsözle ve nüsha farklarıyle. Tehran - 1329 Şemsî hicrî).
Sultan Veled (Bahaeddin Muhammed) :	**Divan.** (Dr. Feridun Nâfiz Uzluk basımı; İst. 1941).

Sultan Veled (Bahâeddîn Muhammed) : **İbtidâ - Nâme (Veled - Nâme. Masnavî-i Veledî.** (Celâl Humâyî basımı, Önsöz ve nüsha f. Tehran — 1315 Şemsî hicrî — 1355).

Suyûtî (Abdurrahmân. İmâm) : **Al - Câmi' - al Sagıyr li Ahâdîs - al Başîr - al Nazîr** (Mısır; Matbaat - al Hayriyya, 1321).

Şemseddin Sâmi : **Kaamûs - al A'lâm** (Sâhib ibni Abbâd mad).

Şemseddîn Muhammad-i Tebrizî : **Makaalât** (Konya, Mevlânâ Müzesi, 2145, İst. Süleymâniye, Fâtih, 2788).

Şerif-i Cürcânî (Sayyid) : **Ta'rîfât.** (İst. Matbaa-i Âmire; Taşbasması; 1265).

? : **Târîh-i Âl-i Salçuk.** (Anonim. Dr. Feridun Nâfiz Uzluk basımı; Ankara — 1952. Tıpkı - basım ve Terceme).

Tahsin Yazısı : **Âriflerin Menkibeleri.** «Manâkıb - al Ârifîn Tercemesi, II. cilt. T. T. K. Yayın. Ankara; 1953 — 1954).

Yâkut-ı Hamavî : **Mu'cam - al Buldân** (Mısır; 1324 — 1906).

Yûsuf ibni Tâhir - al Nahvıyy (Abû - Ya'kub) : **Şarh - al Tanvîr alâ Sıkt - al Zand.** (Mısır — Bulak; 1286).

Zabîdî (Husayn ibn - al Mubârak. İmâm) : **Kitâb-al Tacrîd-al Sarîh li Ahâdîs-al Câmi'-al Sahîh** (Mısır; Al-Matbaat-al Hayriyya; 1322).

Kur'ân-ı Kerîm, ahd-i Abıyk ve Ahd-i Cedîd, Kaamûs. v.s.

Bütün dikkatimize rağmen bâzı tertip hatâları olmuştur. Lûtfen düzeltilmesini özür dileyerek reca ederiz.

Sahîfe	Satır	Yanlış	Doğru
VIII	13	XCV	XCIV
89	21	LX	LIX
113	1	LXXXIV	LXXIV
222	18	Meleke	Melike
233	4	M. T. h.	(M. Th.
237	24	«Manâkıb	(Manâkıb
243	Aşağıdan 9	Necmeddin'e	Mecdeddin'e
254	» 12	Nızâmedin'e	Nızâmeddin'e
261	» 6	Horasan'lı	Horasan'la
265	» 9	müstaffızin	Müstahfızin
266	13	Câmî	Câmi'